GI
0187
91'

MÓN LABORAL

GI–187

1991

Generalitat de Catalunya
Departament d'Economia
Finances
Institut d'Estadística
de Catalunya
R-486

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball

de Catalunya

Món laboral

GI-187

EXTRA. PRIMER SEMESTRE 1991.
400 PESSETES.

Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic

GI-187

...mp i ciutat, ...t i progrés.
...on Folch i Guillén

El futur del patrimoni natural.
Francesc Robert i Graupera

Desenvolupament econòmic i conscienciació ecològica.
Pere Duran i Farell

Les indústries catalanes i el procés d'adequació a les exigències mediambientals.
Antoni Cerrillo

Nosaltres i la qüestió mediambiental.
Josep Lluís López Bulla

Món laboral

Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic

12

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball

Món Laboral

Revista semestral editada pel
Departament de Treball
de la Generalitat de Catalunya

Nº 12 Extra. Primer semestre 1991

Conseller de Treball:
Ignasi Farreres

Secretari General:
Estanislau Simón

Directors Generals:
Joaquim Carreras, Bernat López-Pinto,
Rafael Ortiz, Josep Maria Servitje

Director:
Joaquim Saurina

Consell de Redacció:
Oriol Badia i Tobella, Josep Benet,
Rosa Bruguera, Francesc Cabana,
Eduard Cardona, Francesc Casares,
Lluís Ducet i Vilardell, Jordi Estivill,
Joaquim Ferrer i Mallol, Rafael Hinojosa,
Jaume Lorés, Eugeni Madueño,
Casimir Martí, Josep Miralles,
Joaquim Nogués, Jordi Porta,
Núria Vendrell

Redacció i Administració
Secretaria General
del Departament de Treball
Ample, 11-13 - 08002 Barcelona
Telèfon (93) 412 46 88

Projecte gràfic:
Jacint Domingo / Plural Disseny

Producció:
Plural Disseny

ISS: 0213-5388
Dipòsit legal: Barcelona 10830-86

La revista no comparteix necessàriament
les opinions exposades en els articles signats

Sumari

Món Laboral
N.º 12 EXTRA. PRIMER SEMESTRE 1991

Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic

Presentació
Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic 5
Ignasi Farreres

Editorial
Un pas decisiu: la creació de la Conselleria de Medi Ambient 6

Camp i ciutat, ambient i progrés 8
Ramon Folch i Guillen

El futur del patrimoni natural 20
Francesc Robert i Graupera

L'acció pública sobre el medi ambient 26
Antoni Choy i Tarrés

Desenvolupament econòmic i conscienciació ecològica 28
Pere Duran i Farell

Ecologia i desenvolupament 34
Julio San Miguel

Energia i medi ambient 45
Albert Serratosa i Palet

El costos socials i ecològics del creixement econòmic 51
Alfons Barceló

Les indústries catalanes i l'adequació a les exigències mediambientals 62
Antoni Cerrillo

Les noves professions ecològiques 70
Ramon Prujà-Xavier Mitjà

Nosaltres i la qüestió mediambiental 78
Josep Lluís López Bulla

Un nou sindicalisme, compromès amb la qualitat de vida 81
Santiago Vilanova

Medi ambient i treball: una bibliografia insuficient 84
Isabel Garro

Resumen en castellano 89

Abstract in english 97

Món laboral

Nº 12 EXTRA PRIMER SEMESTRE 1997

Món laboral

Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic

Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic

Ignasi Farreres
Conseller de Treball

La importància dels temes relacionats amb l'ecologia i la creixent sensibilització de la societat en general i de les organitzacions sindicals i patronals en particular, vers les qüestions relatives al medi ambient, van motivar que el Consell de Redacció de "Món Laboral" acordés la preparació d'un número de la revista dedicat a reflectir alguns dels seus aspectes de més actualitat i a presentar un recull de reflexions sota el títol global de "Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic". Aquesta decisió i la seva posada en pràctica van ser anteriors a la recent creació de la Conselleria de Medi Ambient del Govern de la Generalitat, i quan aquest fet es va produir, ja estava pràcticament tancada la present edició. La iniciativa de la revista es beneficiarà, doncs, d'aquesta coincidència que genera una actualitat informativa del tema; però, d'alguna manera, s'ha incrementat també la responsabilitat d'aquesta compareixença davant l'opinió pública del món del treball.

"Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic" són tres enunciats que aquí presentem com a bloc de reflexió en la mesura que, des de la nostra òptica, són interdependents i cada vegada ho seran més. La resolució que en els propers anys es vagi donant als problemes sorgits de la necessitat de preservar el patrimoni natural i de millorar la qualitat de vida, està íntimament lligada al desenvolupament sòcio-econòmic del país i pot produir modificacions substancials en els models de creixement, en les condicions de treball, en el plantejament d'alternatives energètiques, com també canvis progressius en la configuració del mercat de treball i en l'acció formativa professional ocupacional.

L'edició del present número de la revista és, doncs, un ressò de l'impacte que el tema mediambiental està tenint en els àmbits laborals. Per això fem ara una primera aproximació als aspectes bàsics del tema. En el futur caldrà plantejar-se, ben segur, qüestions que poden comportar problemes de reconversió de personal i de regulació d'ocupació, d'inspecció i control de treball, de possibles disfuncions sòcio-laborals derivades d'un re-equilibri ecològic, d'adequació de la demanda de feina a un creixement selectiu, i de planificació de programes de formació ocupacional per al reciclatge o per a la preparació de treballadors especialistes en noves professions ecològiques o en renovats models productius. Àdhuc les qüestions mediambientals i les seves implicacions poden anar adquirint protagonisme en el marc de la participació institucional dels interlocutors sindicals i empresarials, i en els processos de concertació social o de negociació col·lectiva.

En aquests moments, la revista només intenta cooperar a la difusió d'un tema transcendent dins el context, ampli però concret, del món del treball, tot oferint al lector una aportació informativa que pot ser-li de gran utilitat perquè és avalada per les opinions i els criteris de personalitats rellevants i d'experts qualificats.

Evidentment, no es pretén fer un enfocament polític del tema ni contemplar-lo exhaustivament, sinó contribuir a la sensibilització dels estaments sòcio-econòmics i a un coneixement més contrastat d'aquesta problemàtica tan complexa.

Un pas decisiu: la creació de la Conselleria de Medi Ambient

L'especial transcendència que ha assolit la protecció del medi ambient i la necessitat de dur a terme una gestió unificada dels diferent àmbits que incideixin en l'adopció d'una política global de preservació del medi, aconsellen donar a aquest àmbit el màxim rang d'organització mitjançant la creació d'un Departament, com a responsable màxim d'establir i executar les directrius generals de la política de medi ambient, d'acord amb les orientacions generals del Govern.
(Del preàmbul de la Llei 4/1991, de 22 de març, de creació del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya).

Albert Vilalta saluda al President de la Generalitat l'Honorable Jordi Pujol, després de l'acte de presa de possessió com a conseller de Medi Ambient.

La reunió del Govern de la Generalitat, que se celebra ordinàriament cada dues setmanes, va tenir el dilluns 8 d'abril un pròleg que no és habitual: la presa de possessió d'un nou conseller. Amb la tinta encara fresca, el Diari Oficial de la Generalitat, del mateix dia, publicava un breu decret de la Presidència nomenant el senyor Albert Vilalta com a titular del Departament de Medi Ambient, creat ben recentment per la Llei de 22 de març. Després de la seva presa de possessió, el conseller Vilalta ja assistí a la reunió del Govern, on s'aprovà el Decret d'assignació de competències i funcions del nou Departament.

La creació de la Conselleria de Medi Ambient ha obert, doncs, una etapa nova. D'alguna manera, significa també la superació d'un període en el qual, per mitjà del diàleg o de la polèmica, de la controvèrsia o de la coincidència, l'opinió pública catalana s'ha anat sensibilitzant en la necessitat, com ha destacat el president Pujol, de desenvolupar una acció molt rigorosa en aquest àmbit. Per al president, el progrés i la qualitat de Catalunya passen per la capacitat de dur a terme una adequada política de medi ambient. Aquest és, evidentment, l'objectiu de la nova Conselleria.

El nou conseller té una personalitat i una trajectòria professional i pública que els mitjans de comunicació han destacat molt positivament, tot ressaltant la favorable avaluació del nomenament en els àmbits polítics i socials del país. És una persona d'una àmplia experiència i prestigi en el camp de les responsabilitats gerencials i directives i un acreditat gestor en l'Administració, i també s'ha ressaltat la seva capacitat de treball i la seva condició d'home obert al diàleg.

Convé recordar, tanmateix, que el repte ecològic ens afecta a tots. Tal com s'ha assolit en altres països, Catalunya ha de fer possible un progrés que sigui compatible amb la conservació mediambiental. Per això la creixent sensibilització social, que abans esmentàvem, és la peça clau, i cal propiciar la col·laboració dels sectors econòmics i laboral i de les institucions, en el marc d'una àmplia participació cooperadora, que doni suport a les iniciatives per a harmonitzar el desenvolupament amb la defensa del medi ambient. I cal fer-ho ja, perquè les nostres actuacions d'ara condicionaran el futur d'una manera pràcticament irreversible.

Així ho ha assumit la Generalitat, en crear la nova Conselleria. La mesura ha estat considerada com un pas decisiu per a la direcció coordinada, al màxim nivell, de l'acció pública sobre el medi ambient, d'acord amb les orientacions generals del Govern. L'establiment d'un Departament específic, com ha fet la Generalitat, és una iniciativa capdavantera a nivell estatal. I, en definitiva, és la constatació, per part del Parlament i del Govern de Catalunya, de la importància d'aquests problemes, i palesa la voluntat de trobar-hi solucions, en la mateixa línia d'atenció creixent que la Comunitat Europea està prestant a la política mediambiental.

ADVERTIMENTS

L'elaboració d'aquesta edició de "Món Laboral" va iniciar-se a la fi de l'any passat. Els articles preparats llavors no recullen, naturalment, la creació de la nova Conselleria. Adhuc algunes de les col·laboracions demanen que es produeixi. No hem volgut, però, demanar canvis en aquests plantejaments perquè, en definitiva, deixen una fidel constància de la preocupació que ara ha cristal·litzat en l'atorgament unànime del superior rang a l'òrgan encarregat d'aquesta àrea de govern.

A partir d'aquest número MÓN LABORAL canvia la seva presentació i el concepte de tractament de textos i fotografies. La Direcció de la publicació ha volgut modernitzar i actualitzar la imatge de la revista sense que la nova forma li fes perdre les característiques de rigor, elegància i serietat que distingeixen MÓN LABORAL. Els responsables del redisseny han estat el dissenyador gràfic Jacint Domingo i el periodista Eugeni Madueño.

Camp i ciutat, ambient i progrés

Ramon Folch i Guillén
Doctor en Biologia. President
del Consell de Protecció de la Natura

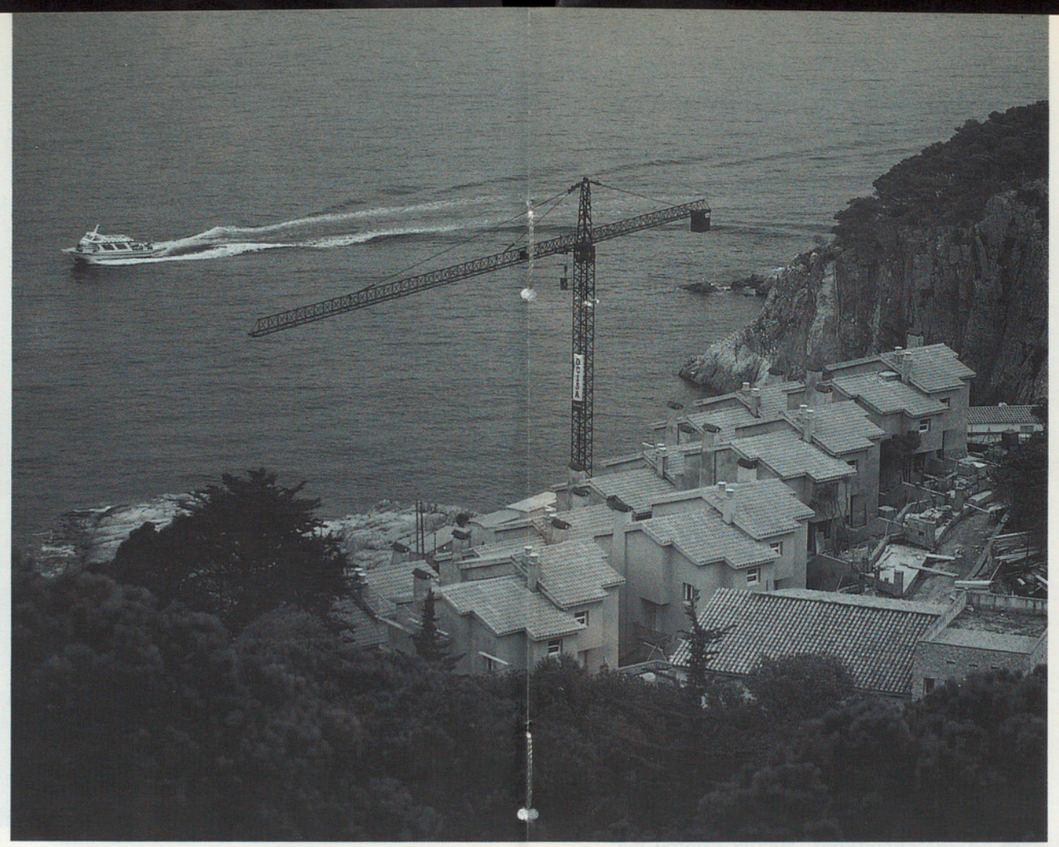

Urbanització a Sant Feliu de Guixols.
ORIOL ALAMANY

La història de la humanitat és la història de l'ús de l'entorn. El progrés de la humanitat no ha pogut fer-se sense la transformació de l'ambient, la "virginitat" del qual denuncia inanitat dels qui l'habiten. La societat industrial és l'estadi més avançat d'aquesta progressió humana, però no és el sostre màxim a què podem aspirar, ja que incorre en seriosos errors de gestió ecològica. Mirant endavant, però aprenent del passat i renunciant a actituds d'arrogància, hem de ser capaços de sortir-nos-en.

La quotidianeïtat ens avorreix. Les coses habituals, els fenòmens que ens envolten cada dia, que constitueixen el nostre entorn domèstic, adquireixen als nostres ulls el caràcter de perfectes banalitats. N'hi ha que, en efecte, en són de banals, però d'altres, prou més notables, pequen només d'una assiduïtat excessiva. La seva pretesa futilitat radica sovint en la seva abundància, més que no pas en cap objectiva manca d'interès o de valors intrínsecs (posat que l'interès o els valors intrínsecs realment existeixin: de fet, tota escala de valors és subjectiva i, per tant, arbitrària). En definitiva, podríem dir que tendim a apreciar la raresa, que tendim a sentir-nos atrets per la novetat o per l'exotisme. Les coses noves i/o exòtiques, efectivament, ens fascinen. En tots els dominis, l'ambiental inclòs.

L'escassa solvència de les modes

Ens fascina, per exemple, el món industrial i urbà quan la tecnologia i la ciència aplicada irromperen en la civilització occidental. Va néixer aleshores el concepte de progrés, indissociablement lligat a la tècnica i a la indústria emergents. L'univers rural, eix vertebrador de la nostra cultura durant segles, concità en poc temps tot el menyspreu propi de les coses obsoletes i retardatàries. Civilització industrial i civilització "tout court" esdevingueren conceptes correlatius, pràcticament sinònims l'un de l'altre. Consecutivament, el terme "pagès" prengué, és clar, un nou valor semàntic, de caràcter necessàriament pejoratiu: fer el pagès era fer el ridícul, era encarnar els valors en crisi, identificar-se amb la cultura de la incultura.

En determinats aspectes sociològics aquesta lectura de la realitat resultava perfectament explicable i responia a una veritat prou objectiva. L'esperit liberal, obert a la recerca de la veritat, era sobretot urbà, perquè es basava en una il·lustració científica que qüestionava justament els valors precedents. Més encara: l'esperit liberal naixia *contra* aquests valors, la sola permanència dels quals era garantia d'immobilisme i d'esclavatge mental. El coneixement científic esclaria els esperits i alliberava l'home de moltes servituds obscurantistes, enfront de les quals coses el món rural romania el gran bastió del pensament subjugat, el feu de tota superstició i acriticisme. Però aquest refús raonable dels valors negatius de la cultura rural, vàlid sobretot en el terreny ideològic, no hauria hagut de comportar també la desqualificació de tots els coneixements de la pagesia, baldament en força casos es trobessin també més o menys estrafets per determinades interpretacions aberrants. Tant com la crítica a la reacció, el descrèdit de la civilització rural vingué per la banalitat de què, en aquell context, es trobava amarada. La civilització rural era retrògrada, sí, però sobretot era massa quotidiana. Tothom les sabia aquelles coses en què en basava: no podia ser que semblants vulgaritats tinguessin cap mena d'interès. La civilització rural, en poques paraules, era poc exòtica.

Un segle després l'exotisme ha canviat de bàndol. El progrés vuit-centista, en efecte, s'imposà aclaparadorament i reeixí a construir una nova societat basada en els seus postulats. La civilització urbana acabà imperant, i es féu en definitiva quotidiana, és a dir banal. I exhibí també, com abans havia passat amb la civilització rural, flancs francament poc presentables, aspectes degradants que dificultaven o fins impedien el lliure i ple desenvolupament de l'esperit humà. Una alenada de postindustrialisme, hipercrític amb la cultura urbana, malda actualment per definir el progrés en uns termes diferents als admesos en els darrers anys i es complau a exaltar els aspectes negatius de la civilització industrial. En denuncia, amb raó, defectes i perversions, en base a les quals coses la desqualifica globalment, percepció injusta i errònia que fa olor de *"dejà vu"*: la víctima històrica canvia, però es manté la miopia del botxí. Avui dia, creure en l'automòbil comença ja a "fer pagès".

Aquesta translocació de valors —basada en una veritat a mitges que és, doncs, una mentida en part— havia de desembocar fatalment, és clar, en la fascinació per algun nou exotisme, suggestivament allunyat de la vulgar quotidianeïtat de la tècnica de cada dia. És així com hem arribat, després d'un prou pintoresc revolt de 360 graus, més o menys allà on érem: la progressia postindustrial ha descobert, astorada, l'existència dels pagesos i hi ha vist tot de valors inusuals —és a dir, precio-

sos— cabalment inexistents en la quotidiana i banal societat urbana. Per a alguns, les meravelles són ara on tot era foscor i tenebres tan sols cent anys enrera: ignorant obscurantismes i oblidant els benifets de l'arc voltaic, imaginen que la vida a pagès, enmig d'aquests titans que coneixen el malví i la farigola, ha de ser redemptora per força. Com els metal·lúrgics apologètics del XIX, s'equivoquen, és clar.

Els valors de referència i els àmbits culturals

Qualsevol urbanita europeu sucumbiria de seguida abandonat en la selva amazònica, de la mateixa manera que qualsevol indi amazònic tindria poques possibilitats de sortir-se'n tot sol en una ciutat europea. Però cap dels dos, en principi, hauria d'ésser considerat, a la vista d'aquest fracàs, com un ignorant impresentable. Cadascú, simplement, sabria moure's amb seguretat només en el seu àmbit cultural propi, per a ell tan quotidià, banal i obvi com exòtic, fascinant i misteriós li sembla el de l'altre.

"La progressia postindustrial ha descobert, astorada, l'existència dels pagesos i ha vist tot de valors inusuals."

Des d'infant, l'home urbà és ensinistrat en la semiòtica dels semàfors i en el significat dels senyals de circulació, coneix les possibilitats dels automòbils i els perills del trànsit, sap com obtenir un producte en una botiga i la manera de pagar-lo. L'infant industrial aprèn a regir-se per les hores del rellotge, la lectura del qual, digital o analògic, practica sense cap dificultat. Només pel soroll endevina si s'acosta una moto o bé un auto, i fins pot determinar si es tracta d'un turisme o d'un camió, d'un motor de dos o quatre temps, diesel o a gasolina. N'hi ha que fins poden precisar-ne la marca o bé destriar els atmosfèrics dels turboalimentats: és una qüestió de coneixements, de finor auditiva i, naturalment, de pràctica. Totes aquestes habilitats, i moltes més encara, configuren la cultura quotidiana de l'home urbà, un ésser capacitat per viure i sobreviure en la ciutat industrial moderna.

A la selva, per contra, no hi ha rellotges i el trànsit rodat és nul. L'oïda s'hi afina per discernir les remors de l'aigua o per identificar els animals pels sons que emeten, per la fressa que mouen. Cal conèixer les plantes tòxiques que emmetzinen l'agressor o paralitzen la caça, cal saber d'on, quan i com obtenir els fruits i les arrels alimentàries. Les menes de fusta, els tipus de fibres i la manera d'obrar-les són elements que cal conèixer per poder subsistir. Seguir un rastre i mirar de no deixar-ne són habilitats d'obligada observança. Els colors del semàfor no tenen aquí cap utilitat pràctica. L'esgarip d'una sirena hi produiria sens dubte espant, però no pas cap resposta reflexa d'arrambar-se per deixar pas. I, de fet, quina de les dues reaccions és més oportuna?

Depèn del lloc, és clar. Per això la fascinació de l'urbà beneit davant els coneixements del bosquerol és tan ingènua com estúpida que en resulta l'arrogància en pretendre enlluernar-lo exhibint les habilitats pròpies. Els néts dels menysprea-pagesos bé que descobreixen el beure a galet. Descobreixen, per exemple, la carta del cap indi Seattle al president nord-americà Franklin Pierce, escrita a mitjan segle XIX. Una carta entranyable, bellíssima, feta famosa pels ecologistes durant els anys setanta, tanmateix llegida quasi sempre fora de context. Una carta d'un "bon salvatge" típic que explica emocionadament la seva percepció del món, tan allunyada, en efecte, de la percepció que en tenien els aleshores encara naixents Estats Units d'Amèrica. Allunyada, doncs, de la nostra percepció, que, evidentment, és l'evolucionada hereva històrica del pensament occidental que informava els pioners nord-americans del vuit-cents. Tan allunyada i tan exòtica que no costa gens d'entendre la fascinació que exhalava. El que ja costa més d'entendre és que fos presa com a document de capçalera per molts ecologistes, cap dels quals hauria estat capaç de viure durant un mes seguit en les condicions en què ho feia la tribu de Seattle.

El missatge de Seattle tenia una frescor innegable i comportava una crítica saludable a diversos aspectes negatius de la nostra civilització, però no deixava de ser una apologia de la vida neolítica. És entranyable i del tot comprensible en els seus llavis, alhora que hi pren el valor incontestable de la reivindicació a veure respectada la seva concepció de la vida, però no pot ser una guia per a la nostra conducta. La crítica, justificada a la ba-

rroeria dels pioners és, certament, un toc d'atenció que admet paral·lelismes amb la barroeria ambiental de la nostra societat, i en aquest sentit el missatge té un innegable valor pedagògic, però no pas un valor teorètic. Però, sorprenentment, algunes branques de l'ecologisme l'hi van donar, hom diria: un grup ecologista ibèric, altrament ben actiu i aplaudible, utilitzava fragments del famós missatge, amb caràcter de citació bíblica, encara el 1989, concretament en unes felicitacions d'any nou molt delicadament impreses en paper verjurat, costum i producte gràfic, l'un i l'altre, ben aliens a la civilització de la persona citada, per cert... Seattle i el seu missatge, indubtablement, inspiren i mereixen respecte, resulten fins i tot alliçonadors, però no poden simbolitzar l'ideari d'un occidental de la darreria del segle XX. De fet, i en contra de la dita, poètica però prou inexacta, la majoria dels temps passats foren pitjors.

Les arcàdies perdudes que mai no han existit

Aquest corrent mitificador de les excel·lències rurals, balançada infeliç dels no pas menys desencertats desvaris desenrotllistes, abomina de la civilització industrial i troba totes les gràcies en unes arcàdies imaginàries que es complau a enyorar. Els conversos més aplicats, enduts sovint per una fe i un entusiasme mereixedors del més gran respecte —que no aprovació— arriben a desclassar-se voluntàriament i intenten un exercici de vida anomenada natural, simplement perquè es desenvolupa més a prop de la natura extrahumana. Són els pagesos de pis, protagonistes de retorns a l'activitat rural que solen acabar en fracassos dolorosos la majoria de les vegades. Hi ha casos, certament, de persones reconvertides en la seva condició, i també requalificacions subsegüents a la crisi real de la societat industrial, generadora de molta marginalitat per desocupació. Però aquestes són transformacions de la dedicació professional i de les opcions personals empeses per la pressió agressiva de certs entorns urbans, transformacions serioses i sovint compulsives —per tant destinades presumiblement a reeixir— que no resulten assimilables al cas comentat, fill més aviat de l'opulència inconformista que no pas de la necessitat inconformada.

Però els trànsfugues passatgers de la societat industrial són més aviat excepcionals. Molt més corrents resulten, per contra, els inconformistes verbals, fustigadors de la civilització urbana i evocadors d'arcàdies perdudes (és a dir, d'exotismes indemostrables). La denúncia que fan de molts vicis i misèries de la societat industrial sol ser oportuna i respon sovint a perversions que, en efecte, la corrompen o fan part intrínseca dels seus mateixos defectes consubstancials. En aquest sentit, la crítica és saludable, i en qualsevol cas lúcida: de cap manera podria dir-se que la civilització industrial és la millor de les civilitzacions imaginables. Però aquesta denúncia va massa cops aparellada a una implícita o explícita devoció pel món rural, i més exactament pel món preindustrial, món preindustrial que és la versió estrafeta i anacrònica que tenen de la societat pagesa actual. La fascinació per l'exotisme, del passat revestit de novetat, immaculat de tan abstracte, reapareix una vegada més. El bon salvatge rediviu pren l'aspecte de pagès medieval bonhomiós, per descomptat lliure de remences i lluïsmes.

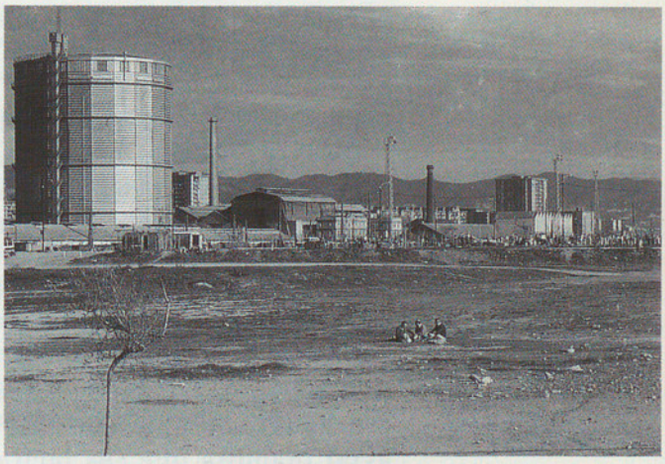

Instalacions industrials a la platja de la Marbella al barri de Poble Nou (Barcelona) ORIOL ALAMANY

L'ordre industrial i urbà ha representat un avanç en la progressió de la història i ha comportat una superació positiva de la societat rural. Cal que els corrents crítics envers les desviacions desenrotllistes o denunciadors dels defectes consubstancials a la civilització industrial tal com fins ara l'hem entesa, ho admetin sense reserves, simplement perquè és veritat, perquè no poden adoptar-se actituds de criticisme ètic des de posicions falses. La necessària i urgent revisió dels postulats de la nostra civilització industrial que tenen con-

seqüències negatives s'ha de fer amb decisió i amb fermesa, però des de la solidesa que dóna el convenciment raonat, no pas a partir d'actituds frívoles i inconsistents.

Voldríem i probablement podríem viure millor, però no hem d'oblidar pas que vivim més bé que les generacions anteriors. Voldríem i segurament podríem utilitzar més sensatament els recursos naturals, comprometre menys el futur de les generacions venidores, però no pas a força de recular, i no únicament perquè no és factible, sinó perquè enrera queden èpoques clarament pitjors encara. La majoria de les eines per a la crítica de què disposem, tant en el terreny de la llibertat d'exposició i de circulació de les idees, com en el camp fenomenològic i instrumental, són filles d'aquesta societat industrial. I és que massa sovint oblidem que no morir tuberculosos, dutxar-se amb aigua calenta o menjar carn tants cops com cal és un novíssim privilegi de dues generacions tan sols ençà. La fam, la por i els panallons no són encara materials arqueològics.

"De fet, i en contra de la dita, poètica però prou inexacta, la majoria dels temps passats foren pitjors."

El tercer món com a desoladora evidència

Durant la dècada dels cinquanta l'aviació comercial abandonà l'estadi anecdòtic Consecució industrial, com tantes altres, i realitat recent, també com moltes més, l'aviació comercial convertí els humans en viatgers a l'engròs, en els primers viatgers a l'engròs de la història, de fet. Emmenats pels avions, tots, qui més, qui menys, hem estat presos d'una febre viatgera més aviat inaudita que ens incita a passar caps de setmana a Nova York. L'aviació ha violat moltes virginitats geogràfiques, certament, però també ha fet esvair innombrables tòpics i recels en poder tothom contemplar en directe rigorós —i aquesta ha estat potser la part més positiva del fenomen— l'evidència de la simple realitat. L'evidència, per exemple, ai las!, de la tràgica situació del tercer món. D'un tercer món miserable i, no pas perquè sí, pràcticament preindustrial...

Potser convé recordar, per començar, que els occidentals vivim en sincronia amb la nostra civilització i amb els seus productes i artefactes, que són, al capdavall, els nostres productes i artefactes. En canvi, els usos i productes occidentals que trobem als països tercermundistes, naturalment importats, són aliens al seu geni cultural. El seu procés de civilització, en efecte, no solament es troba separat del nostre en el temps —per això diem que estan endarrerits—, sinó que se situa en una altra línia. És per això que molts d'aquests països viuen una situació sociològicament preindustrial, baldament disposin de màquines com les nostres, potser fins i tot fetes allà mateix. Un simple martell o una falç, posem per cas, són per a nosaltres meres eines, però també formes capaces d'esdevenir símbols, instruments lligats a oficis concrets amb segles de tradició. Quin poder evocador té per a un sahelià o per a un esquimal una falç i un martell encreuats, per exemple? Probablement cap, de la mateixa manera que pa de blat i vi de raïm poden suggerir cos i sang a un mediterrani, però no passen de *"delikatessens"* curioses per a un amazònic. Tot plegat per dir que, sens dubte, el tercer món, amb indústries al·lòctones o sense, és bàsicament preindustrial. És a dir "natural" o quasi, vist amb ulls d'ecologisme *"naïf"*. I, tanmateix, en quin estadi es troba?

En un estat ben deplorable, sens dubte. Per inèrcia mental, molts associen el tercer món a la idea de les grans selves més o menys verges, de les sabanes incommensurables pasturades per ramades immenses d'herbívors apacibles tothora encalçats per feres carniceres, de les costes paradisíaques ombrejades per palmeres fimbrejants i mandroses, potser dels deserts minerals i alhora intocats com escultures acabades de fer. El tercer món més tòpic i típic és, en definitiva, un paisatge amb tracció animal i, per això mateix, un lloc pobre però venturós, lliure de fums i sorolls, ideal per passar-hi les vacances. El tercer món més tòpic i típic és un univers preindustrial, humil però feliç, on la gent no es mor mai d'un infart. La realitat és prou diferent.

Al tercer món, certament, la gent no sol morir-se d'un infart: es mor de gana i de misèria, de malalties i afeccions parasitàries que no els deixen arribar a l'edat procliu, a l'angina de pit. Al tercer món preindustrial, sobretot d'ençà que s'hi han importat solucions i artefactes del

món industrialitzat, però no pas el marc social i econòmic que permet produir-los i assimilar-los, el panorama és desolador i la situació ambiental sovint esgarrifosa. No és la societat industrial qui segrega aquestes desgràcies, sinó la societat preindustrial simplement i barroerament juxtaposada a la industrial. Cal acceptar que la societat industrial se n'aprofita i n'és, sovint, el cruel factor desencadenant, però aquest és un problema moral d'una altra natura —tanmateix gravíssim— que no ens ha de desdibuixar la nítida evidència de la realitat: la societat preindustrial no tendeix a conservar la virginitat de l'entorn, sinó que, ben al contrari, el degrada amb singular eficàcia.

I, de fet, és ben lògic que sigui així. Tots els grups d'animals, sobretot els grups de grans mamífers, es mostren poc respectuosos amb el seu entorn immediat, que exploten i trinxen a consciència. Les immediacions de jaces i cataus són sempre indrets bruts i malmesos, calcigats i plens de dejeccions i deixalles. Els pobles primitius es comporten semblantment, fins al punt que només la seva escassa densitat demogràfica els salva de sucumbir enmig dels seus propis residus i destrosses. I el tercer món, la societat preindustrial que hi habita i el tipifica com a tal, què és si no una societat en bona mesura encara primitiva i a sobre demogràficament rellevant? Una societat preindustrial, amb els hàbits envers la natura que són propis d'aquesta mena de col·lectius i amb uns contingents humans considerabilíssims que, pel pes del nombre, exalten fins a nivells crítics els aspectes negatius d'aquests hàbits. I és això, en el context de les presents reflexions, el que es tracta justament de subratllar: el caràcter destructor o si més no degradador de l'entorn que té la filosofia preindustrial d'ús dels recursos naturals.

Agricultura preindustrial *versus* desertització i empobriment

La regió sud-occidental de l'illa de Madagascar és espontàniament ocupada per una de les formacions vegetals més singulars que poden trobar-se al món. Es tracta d'una mena de bosquina alta i densa, molt espinosa, la majoria de les espècies integrants de la qual en són endèmiques, és a dir exclusives de la zona (entorn del 80%, aproximadament). Hi són molt abundants diverses espècies cactiformes del gènere *Euphorbia* (*E. stenoclada*, *E. fiherenensis*, etc.) i especialment significatives les dels gèneres *Didierea*, *Alluaudia*, *Alluaudiopsis* i *Decaryia*, pertanyents aquestes darreres a l'extraordinària família de les didieràcies, tota ella endèmica de la regió. Aquesta formació vegetal o, més exactament, el conjunt de formacions vegetals d'aquest grup que colonitzen els diversos ambients de la zona en funció dels diferents tipus de substrat (calcaris compactes, calcaris sorrencs o sorrencs descalcificats), es troben així mateix en contacte amb altres formacions igualment notables, menys punxents i esclarissadament arbrades, dominades per diverses espècies de baobabs *(Adansonia)*, semblantment endèmiques. Tot plegat configura un paisatge originalíssim, únic al món, on el botànic troba innombrables espècies endèmiques, l'ecòleg s'astora davant l'eficàcia ecofisiològica d'unes plantes de port arbori capaces de fer-se densament sota condicions climàtiques que en altres llocs de la Terra a penes permeten una vegetació subdesèrtica (hi cauen només uns 300-450 litres d'aigua per metre quadrat i any, tots de cop, precipitació típica de zona àrida) i el profà s'admira per les formes raríssimes que ofereixen les plantes, amb poques fulles o cap i enterament recobertes d'espines, i/o bé amb enormes troncs botits coronats per hilarants capçades exígües.

En aquest marc singularíssim, altrament poblat de lemurs, primats també endèmics de Madagascar, malviu una comunitat humana que s'esmerça a destruir-lo per poder subsistir. Hi practica una agricultura itinerant, més que preindustrial, del tipus i mitjançant sistemes dels que me-

Gavines a La Camarga francesa.
ORIOL ALAMANY

Abocador "incontrolat" al Delta del Llobregat.
ORIOL ALAMANY

reixerien el qualificatiu de "naturals" en la terminologia de l'ecologisme mal informat. En efecte, no hi és emprada cap màquina agrícola, no s'hi utilitzen ni adobs químics ni plaguicides i ni tan sols hi ha sistemes d'irrigació: és difícil imaginar res de menys tecnificat, res de menys industrialitzat. És una agricultura primitiva feta per bona gent que només aspira a anar sobrevivint. I, tanmateix, és una agricultura ecològicament nefasta i socialment miserable. És un exemple tràgicament clarificador de les aportacions ambientalment positives de l'agricultura racionalitzada, de la societat industrial o si més no de la societat rural avançada, en definitiva. I també, sobretot, de les desastroses conseqüències d'encavallar aquestes societats primitives amb elements mal integrats del món industrial occidental i modern.

Aquesta agricultura itinerant (*tavy*, en llengua malgaixa) no és essencialment diferent de l'encara practicada en moltes altres àrees del món o de la seguida a Europa mateix segles enrera. Consisteix a cremar prèviament una àrea a fi de desemboscar-la i a plantar-hi tot seguit, sense més cerimònies i valent-se únicament d'un punxó (ni l'arada no utilitzen), la planta desitjada, en aquest cas cereals; òbviament, no es fan ni feixes ni marges retenidors del sòl, cap mena d'arquitectura agrària conduent a estabilitzar el nou paisatge. Al cap d'unes quantes collites, amb el sòl esgotat, els camps són abandonats i una nova àrea immediata és sotmesa al mateix procés. El conreu, doncs, no comporta una nova dedicació de l'espai (des de sempre i fins ahir, bosc; des d'ara endavant, camps), sinó una rapinya del territori, una substracció expeditiva dels nutrients del sòl, esdevingut eixorc i difícilment recuperable, si no és amb el pas de molts anys. En el cas de terres planes i fèrtils, i/o de comunitats humanes demogràficament febles —que fou el cas europeu en èpoques reculades— la vegetació espontània i el sòl es recuperen tan de pressa com els artigaires avancen, però en el cas de terres pobres o en pendent, i/o de comunitats humanes nombroses, la recuperació és més lenta que la progressió de l'artigatge i del subsegüent abandó, amb la qual cosa el territori es va degradant de manera progressiva. La coincidència de tots aquests paràmetres negatius (elevada concentració demogràfica, fertilitat baixa, pendent accentuat i pluges escasses però torrencials) és la causa de la ruïna del SW malgaix sotmès al *tavy* tradicional, la causa de la destrucció galopant d'una de les àrees botànicament i ecològicament més singulars del món. I tot plegat gràcies a la pràctica de la més preindustrial de les agricultures conegudes, síntesi de totes les ignoràncies. El pasturatge dels camps abandonats i el carboneig a les bosquines encara no artigades (fill de la inexistència de sistemes industrials de proveïments d'energia) acaben de completar el panorama. El SW malgaix, en definitiva, es deteriora gravíssimament a causa de l'estadi preindustrial de la societat que l'explota.

Les condicions de vida d'aquesta població preindustrial, altrament, són duríssimes. De cada hectàrea artigada hom obté només una tona de gra al final del primer any (els rendiments de l'agricultura tecnificada són vint o trenta vegades superiors!), mitja tona al final del segon any i dos o tres-cents quilos a la tercera i darrera collita: menys de dues tones per hectàrea, doncs, després de tres anys de treball i esforç... Menys de dues tones per hectàrea (un pagès tecnificat n'hauria obtingut, en aquest temps, cinquanta o seixanta) a canvi d'anar destruint un patrimoni vegetal valuosíssim i, a més, d'anar esgotant, lateritzant i erosionant el sòl, d'anar en definitiva ariditzant el territori. Una tragèdia que viu Madagascar,

però que es presenta en termes més o menys semblants arreu del tercer món *gràcies* a les pràctiques agrícoles preindustrials. Com a punt de partida per a la reflexió ecologista no està malament...

L'increment de la degradació ambiental en la societat preindustrial actual

Els disbarats ecològics i les injustícies socials no s'acaben aquí en aquest malaurat SW malgaix. El deplorable i ja més amunt al·ludit encavallament de la feble i ultrapassada societat preindustrial amb els importants i mal digerits pitjors aspectes de la societat industrial té unes conseqüències espantoses. Encara que sembli mentida, el cereal conreat itinerantment i sense adob en aquesta terra subàrida és el blat de moro, una espècie pròpia de sòls grassos i terres humides! En efecte, els conreus tradicionals i de simple autoconsum, com la mandioca, han estat substituïts per aquest conreu de producció (és un dir, en aquest cas) a causa de la compra que en fan diverses companyies més o menys públiques. S'arriba així a l'aberració difícilment superable que el sector públic estimuli la destrucció d'un inapreciable patrimoni natural per a produir, mitjançant sistemes del més obsolet passat, quantitats irrisòries d'un producte de baix rendiment social, car, si més no en part, és destinat a l'exportació. Els agricultors itinerants, sumits en la ignorància i empesos per la necessitat, assumeixen l'esforç d'aquest conreu descabellat per la miserable contraprestació de 150 francs malgaixos (unes 12 pessetes) el quilo, de manera que, fent la mitjana de les encara no dues tones obtingudes en tres anys per hectàrea, obtenen un rendiment ínfim d'unes 7.000 pessetes per hectàrea i any. I encara cal deduir el cost de l'aigua, perquè aquest impossible blat de moro és regat amb aigua portada a coll a través de rostos i fondalades des de punts de proveïment situats entre cinc i deu quilòmetres lluny. Aigua que per cert cal pagar als qui la forneixen a 3.000 francs malgaixos (unes 250 pessetes) la càrrega de 200 litres... Així que un rendiment net total d'unes 15.000-17.000 pessetes és el resultat de treballar una hectàrea durant tres anys, és el preu de destruir una hectàrea de bosquina endèmica, és la compensació per desertitzar una hectàrea de territori.*

Tot aquest conjunt de despropòsits, no cal dubtar-ho, és fruit del subdesenvolupament. És a dir, és conseqüència del manteniment, a les acaballes del segle XX, de societats encara preindustrials. Subdesenvolupament que combina pràctiques agrícoles desterrades pel coneixement i pel progrés amb pràctiques socials que els mecanismes de control desenvolupats al si de la societat industrial farien molt difícils o simplement impossibles. Es miri pel costat que es miri, doncs, la societat preindustrial no és per principi més respectuosa amb l'entorn que la societat industrial, ni moltíssim menys. A tot estirar és més modesta en els seus recursos destructors, però no pas en les seves actituds. Si les coses no canvien —i com podran canviar, si els industrialitzats continuem essent tan egoistes i insolidaris i els preindustrials tan proclius a generar élites corruptes i opressores?— el segle XXI veurà la paradoxa d'un ambient certament més transformat, però ecològicament més estable i, doncs, més ben conservat als països industrialitzats que als països preindustrials del tercer món. I no només perquè els industrials els exploten —que, desgraciadament, ho fan—, sinó perquè la lògica industrial de debò és la lògica de la cultura, és el marc del dret avançat.

"Al tercer món la gent no sol morir-se d'un infart: es mor de gana i de misèria."

L'endreça ambiental, concepte no pas obvi

Un dels conceptes lligats als alts nivells culturals atesos per les societats industrialitzades és el de l'espai col·lectiu com a marc ampliat de l'espai personal. És cert que la societat industrial ha portat molt enllà la privatització del territori, ja iniciada en períodes anteriors, i duu el camí d'acabar totalment amb els béns lliures, que en els pobles més primitius eren, i encara són, quasi tots els recursos naturals, territori inclòs. Però encara és més cert que ha consolidat fins a nivells avançadíssims el concepte de patrimoni d'ús col·lectiu. Camins, carreteres i autopistes, serveis ferroviaris i de comunicació, xarxes de clavegueres i sistemes de recollida de residus, esteses elèctriques i conduccions d'abastament d'aigua són algunes de les instal·lacions d'ús comú, disposades a través de tot

el territori, de què hom gaudeix sense, potser, ésser-ne gaire conscient (i això per no parlar dels serveis educatius, culturals i assistencials, que pertanyen ja a un altre ordre de coses). Els ciutadans de les societats industrials són copropietaris, o si més no usufructuaris, d'un patrimoni col·lectiu importantíssim, pagat —equitativament o no, aquest no és ara el cas— entre tots plegats. Tant és així que, conscients o no de la seva condició de copropietaris, no vacil·len a reclamar constantment als administradors de la cosa pública —quina locució més suggerent!— més eficàcia i més bons serveis, a vegades fins i tot amb la ingènua imperativitat de qui, de tan acostumat a

"La societat preindustrial no tendeix a conservar la virginitat de l'entorn, sinó que, ben al contrari, el degrada."

veure rajar les aixetes, es pensa que l'aigua arriba tota sola a les cases. La societat industrial té una part molt considerable dels seus recursos econòmics invertits en patrimoni d'ús col·lectiu i és per això que el concepte d'entorn, d'ambient compartit i a respectar, s'hi troba més desenvolupat que al tercer món preindustrial.

Al tercer món preindustrial, en efecte, les cases no tenen façana. Portes endins s'hi troba una certa endreça, una inversió més o menys notable en mobiliari i decoració, però d'arran de dintell enfora comença el desori: el patrimoni d'ús col·lectiu és escàs i escassa, doncs, la preocupació per tot allò que no sigui l'interior de l'habitacle propi. Al Caire, per exemple —i Egipte no va pas a la cua dels països subdesenvolupats, ni de bon tros— hi ha un sistema de recollida de deixalles domèstiques molt deficient, cosa que no genera una pressió civil forta de protesta, sinó l'"astuta" i relaxada argúcia d'engegar els residus als terrats, a les marquesines o a qualsevol pla receptiu que pugui acollir-los sense entorpir el pas, pertanyi a una casa particular, a un edifici públic o, sense manies, a una de les innombrables mesquites existents: l'única cosa percebuda com a important és tenir la casa diguem-ne neta, mentre que l'espectacle per a nosaltres depriment de tots aquells edificis colgats d'escombraries no sembla immutar-los ni poc ni gaire.

Com més primitiva és una estructura social, més fort és aquest desinterès pel patrimoni d'ús comú, potser justament perquè resulta escassíssim. Els pobles nòmades de l'Àfrica saheliana, que ja ni habitacles fixos no gasten, porten aquesta actitud fins a les més avançades conseqüències. Són pobres segons els nostres cànons avaluatius, però van carregats de joies: és del tot corrent veure dones fulbe, cobertes amb voltes i més voltes de collarets d'ambre i guarnides amb enormes arracades d'or massís, rebentant-se molent mill durant hores i més hores. Tot el que tenen ho duen a sobre, en el més accentuat estadi de limitació territorial del patrimoni. En un context semblant, en què res de propi no és fora d'un mateix, no pot desenvolupar-se el concepte de respecte col·lectiu per l'entorn. S'hi desenvolupa, això sí, la consciència de dependència (el riu que duu aigua, el bosc que forneix llenya, el llamp que fulmina), però no pas el de gestió raonable. És per això que les màximes destrosses ambientals, les màximes mostres d'explotació abusiva, els màxims nivells de prepotència tecnològica es donen al tercer món, quan els seus habitants preindustrials adquireixen la capacitat tècnica de perpetrar-los. La gestió durable dels recursos renovables i no renovables, el respecte envers el patrimoni natural col·lectiu, en definitiva el sentit d'endreça ambiental, són conceptes no pas obvis, desenvolupats a mesura que les societats s'han anat complexificant i, per això mateix, conceptes arribats a la maduresa en la societat industrial. Mirar cap a les societats primitives, preindustrials, per aprofundir-hi és llegir els plànols cap per avall.

Destrosses i refaccions de la societat industrial

L'any 1902 fou inaugurada la primera presa d'Aswân (o d'Assuan, en la transcripció bàrbara, però tradicional), fruit de la iniciativa britànica. La presa permeté regular discretament les crescudes del Nil i, en especial, incrementar la superfície irrigable. Però també, és clar, va fer pujar el nivell del riu aigües amunt de l'obra, com passa amb tots els embassaments. El resultat va ser la inundació de moltes antigues terrasses al·luvials, l'obligada migració dels nubis que les conreaven i el negament parcial d'alguns temples, en concret del temple ptolemaic de l'illa fluvial de Philae dedicat a Isis. Era el preu del "progrés", bé que no tothom hi estava d'acord ni veia la realitat de la mateixa manera. L'escriptor i viatger francès Pierre Loti hi discrepava, per exemple.

Loti, que visità Philae el 1907, deixà escrites unes impressions del seu viatge a les quals pertanyen els següents textos: "La inundació de Philae, com és sabut, acaba de fer augmentar en 65 milions de lliures el rendiment anual de les terres circumdants. Animats per aquest èxit, l'any vinent els anglesos augmentaran l'alçada de la presa del Nil en sis metres més. Això farà que el santuari d'Isis quedi negat per complet, que la majoria dels temples antics de Núbia se submergeixin també i que les febres infectin el país. Però, quines plantacions de cotó tan productives podran arribar-se a fer...!". Amb amarga ironia, Loti lluitava encomiablement contra el desenvolupament econòmic mancat de cor i de sensibilitat, però s'equivocava en les seves previsions: "En sortir del quiosc (es refereix al quiosc de Trajà, construït durant la dominació romana) la nostra barca... fa una marrada per a dur-nos al temple pel mateix camí que resseguien a peu els pelegrins de temps remots, per la via fins fa poc encara magnífica... que mai més no tornarem a veure". S'equivocava en les seves previsions, perquè ni hi ha febres a Aswân, ni Philae ha desaparegut definitivament sota les aigües. Al contrari: malgrat les successives ampliacions del primitiu embassament, el temple d'Isis és avui dia visitable a peu eixut, completament emergit sobre la veïna illa fluvial d'Agilkia.

El "miracle" es produí el 1972, quan la UNESCO va fer construir un dic al voltant del temple semisubmergit, bombà l'aigua fins a eixugar el recinte, desmuntà el santuari pedra per pedra i el va fer reconstruir a Agilkia: la mateixa tècnica que l'havia negat, emprada per mans respectuoses, li havia retornat la vida. I aquest "miracle" és encara petit, si el comparem amb el que, només uns quants quilòmetres més cap al sud, s'havia produït entre 1965 i 1968: l'immens temple d'Abû Sinbil (és a dir d'Abu Simbel), enterament excavat en les entranyes d'una muntanya rocosa, va ser serrat en centenars d'enormes blocs d'unes 20 tones cada un i reconstruït, muntanya inclosa, per sobre del nivell de les aigües de la nova presa d'Aswân. Els efectes de les obres d'enginyeria depenen de qui les fa, de per què les fa i de quins són els objectius amb què les fa. El mal químicament pur, exactament igual que el bé, no existeix enlloc.

"El mal químicament pur, exactament igual que el bé, no existeix enlloc."

Exemples com aquests inviten a no ser maniqueus. Es tracta d'esforçar-se per entendre les coses, d'anar assumint serenament les innombrables paradoxes que ens presenta cada dia l'exercici de viure. Els dolents externs, els malvats aliens al nostre univers i culpables de totes les coses negatives que ens passen, són realment un recurs còmode i tranquil·litzant, però normalment fals. Determinar que la societat industrial és la culpable, l'única culpable per a ser exactes, dels problemes del món, en concret dels problemes ambientals del món, és no veure-hi gaire clar. És adoptar la decebedora i estèril tàctica de no fer res a fi de no equivocar-se en res. És clar que la tribu de Seattle no contaminava gaire els rius, o que els nubis del Segon Imperi gaudien d'unes vesprades imponents a redós dels

Zona industrial de Mazet, a Port-Saint Louis-du-Rhône, La Camarga (França)
ORIOL ALAMANY

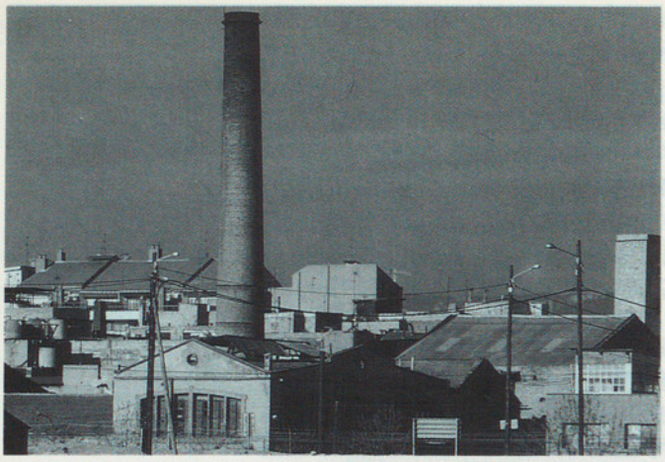

Ambient i progrés, una confrontació permanent.
ORIOL ALAMANY

temples ramèssides, o que fulbes i tuaregs campen lliurement sota cels dilatadíssims, però no és pas menys clar que han passat molt fred i molta gana, que si fossin o haguessin estat tants com som nosaltres haurien malmès l'entorn, amb els seus ramats de pastura extensiva, amb les seves males pràctiques agrícoles de baix rendiment, molt més encara que no ho hem fet nosaltres.

Esforçar-se per entendre les coses vol dir acceptar aquests benifets inqüestionables de la societat industrial, però no pas renunciar a veure'n els defectes i mirar de corregir-los. Determinats grans problemes planetaris, com els produïts per l'efecte hivernacle causat per la massiva utilització de combustibles fòssils, pels canvis en la circulació atmosfèrica subsegüents a la destrucció en massa dels boscos intertropicals o per l'afebliment de la capa d'ozó arran de l'alliberament d'impelents halocarbonatats, són conseqüència, en efecte, dels excessos de la societat industrial. Problemes d'abast general i molt seriosos que només poden ser vistos amb indiferent displicència per part d'esperits adoradorament acrítics de la societat industrial, tan mancats d'equitat analítica com els exaltadors del neoruralisme. Esperits acrítics que confien cegament en solucions encara no inventades, que fins i tot trivialitzen inquietants fenòmens de la màxima transcendència.

La visió urbana del canvi climàtic

Un cas ben il·lustrat d'aquesta irresponsable manera de veure és la minimització de les conseqüències que pot arribar a tenir un canvi climàtic ràpid. És aventurat dir que aquest canvi ja s'està produint, car ignorem l'abast exacte de les fluctuacions cícliques del clima "normal": el clima "de tota la vida" és en realitat el clima que recorden els més vells, és a dir el clima dels darrers setanta o vuitanta anys només. Això és molt poc, perquè de la mateixa manera que hi ha un cicle anual clarament perceptible —car en veiem molts al llarg de la nostra vida— pot existir un cicle bisecular, posem per cas, regit per fenòmens altres que la translació de la Terra al voltant del Sol. La manca de dades climàtiques detallades anteriors al segle passat ens impedeixen de saber a què atenir-nos, i de saber, doncs, si les modificacions evidents en el règim pluviomètric i estacional enregistrades en els darrers anys responen a un autèntic canvi climàtic o a una simple variació cíclica normal. Però, si més no, tenim motius per sospitar anomalies.

Les interferències humanes en la circulació i en els balanços atmosfèrics no són, en efecte, ni imaginàries ni insignificants. Moltes de les preteses anomalies constatades es corresponen amb els models teòrics que poden fer-se a partir de les dades disponibles sobre les nostres modificacions atmosfèriques. No és una descabellada temeritat, doncs, pensar que estem induint alguns canvis en la distribució dels diversos climes imperants a la Terra. I no és, per tant, cap bestiesa interrogar-se sobre les conseqüències que pot tenir tot plegat. Conseqüències necessàriament negatives perquè tots els nostres estils i les nostres experiències de vida són funció de les macrocaracterístiques ecològiques dels nostres respectius entorns, del clima en què vivim, en definitiva.

En efecte, el clima condiciona l'activitat agrícola i, per tant, els tipus i el règim de conreus, la qual cosa es tradueix en capacitacions diferents dels agricultors (aquí ningú no sap cultivar el cafè o la palmera d'oli, per exemple), en configuracions distintes de l'espai agrari (un olivet afeixat no té res a veure amb un arrossar inundable), en règims de tinença del sòl diferents (no és tot u secà o regadiu), en subsegüents distribucions distintes de la riquesa, amb totes les conseqüències socials que això comporta (l'agricultura de producció permet la capitalització i la ulterior inversió tecnològica o secundària, posem per cas) i fins i tot en hàbits ali-

mentaris i de civilització (la cuina amb oli d'oliva dels bebedors de vi mediterranis no té gran cosa a veure amb la cuina amb mantega dels cervesers nòrdics). Una societat és com és en gran mesura a causa del clima que té. És clar que, amb el temps, s'hi poden anar produint canvis (aclimatació de nous conreus, obres de transformació agrícola, etc.), però no pas d'un dia per l'altre. Un canvi climàtic més o menys sensible i sobtat comportaria un trasbals molt difícilment afrontable, exigiria reconversions dolorosíssimes i dificultoses.

En l'àmbit urbà aquestes commocions serien tant o més intenses. Barcelona mateix, que ja pràcticament es col·lapsa en un dia de pluja forta, hauria de refer totalment el seu sistema de clavegueres, de línies elèctriques i telefòniques, i de conduccions d'aigua i de calefacció domèstica, si es veiés sotmesa a un clima fred i plujós com els que imperen tan sols sis o set graus més al nord. Això per no dir que, litorals com són una part molt considerable de les grans ciutats del món, un canvi climàtic que comportés un increment global de la temperatura i una subsegüent fusió parcial dels gels polars duria a l'anorreament d'una enorme quantitat d'instal·lacions urbanes. Pensem què suposaria per al litoral català, en concret per a les poblacions litorals catalanes, una pujada de només tres metres del nivell del mar: negament de vies fèrries i carreteres, inutilització de col·lectors d'aigües pluvials i residuals, desaparició de les platges (i, doncs, del principal recurs turístic del país, suposant que amb el nou clima volgués encara venir ningú), destrucció de barriades senceres, etc.

Per això resulten tan deplorables les opinions de l'home urbà —és a dir de l'exponent més típic de la societat industrial— quan banalitza les conseqüències del canvi climàtic, tot reduint-les, en la seva característica ignorància ecològica, a haver de treure més dies el paraigua o a haver d'anar més sovint amb mànega curta. Per això tan perillosos com els escarafalls neoruralistes a tot allò que suposi transformació tecnificada de l'entorn són aquestes infatuades seguretats en les consecucions industrials i en les hipotètiques solucions que, arribat el cas, volen creure que hom sabrà trobar amb tota certesa. Que un possible canvi climàtic és cosa tan plausible com greu no pot deixar-nos indiferents.

Ambient i progrés, una tensió fascinant

La història de la humanitat és la història de l'ús de l'entorn. Tots els recursos materials emprats per l'home en provenen, tota la seva cultura parteix d'artefactes construïts amb materials provinents del medi. El progrés de la humanitat no ha pogut fer-se sense la transformació de l'ambient, la "virginitat" del qual denuncia inanitat dels qui l'habiten. La societat industrial és, fins al moment present, l'estadi més avançat d'aquesta progressió humana, i no és, per tant, ni sensat ni probablement possible predicar una involució cap a solucions ultrapassades per la història. Però la societat industrial actual no és el sostre màxim a què podem aspirar i incorre en seriosos errors de gestió ecològica —entre altres—, la identificació, reconeixement i correcció dels quals es fan del tot imprescindibles. Mirant endavant, però aprenent del passat i renunciant a actituds d'arrogància, hem de ser capaços de sortir-nos-en. De sortir-nos-en en circuït tancat: reeixir-hi a base d'explotar tercers encara preindustrials seria fer trampa. Fer trampa i incórrer en una crueltat degradant i inhumana, en definitiva.

"Un possible canvi climàtic és cosa tan plausible com greu, per això no pot deixar-nos indiferents."

** Totes aquestes dades corresponents als conreus de blat de moro en règim de* tavy *al SW de Madagascar, i consegüent destrucció de la bosquina xeròfila endèmica, són de primera mà i han estat obtingudes en el curs d'enquestes de camp efectuades en ocasió d'una missió sobre diversos problemes ambientals existents a les illes occidentals de l'Oceà Índic, encarregada pel Fons Europeu de Desenvolupament de la Comunitat Econòmica Europea (octubre de 1989).*

El futur del patrimoni natural

Francesc Robert i Graupera
Director general del Medi Natural
de la Generalitat

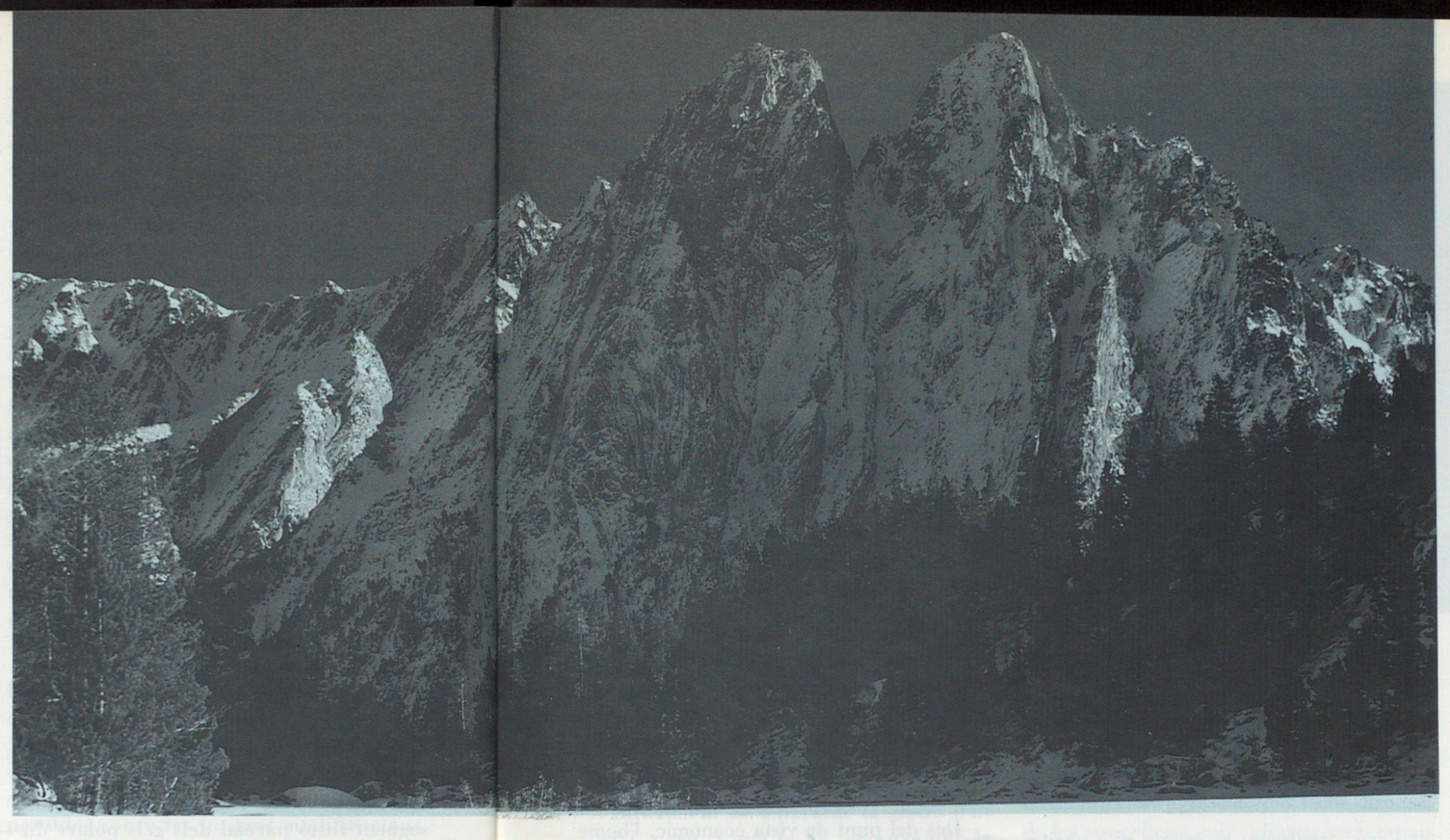

Els Encantats i l'estany de Ratera, al Parc Nacional d'Aigüestortes.
ORIOL ALAMANY

En aquest article s'analitza quina és la problemàtica del medi natural a Catalunya i quins són els mitjans legislatius, econòmics i organitzatius emprats en garantir la seva conservació i utilització, així com la seva gestió econòmica. El text que segueix és la transcripció d'una conferència que el senyor Francesc Robert va dictar al Club d'Amics de la Unesco de Barcelona. Aquesta circumstància justifica la construcció formal del text i el llenguatge col·loquial.

Agraïm al Club d'Amics de la Unesco de Barcelona i a la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona l'autorització per a publicar aquest text.

Els historiadors i els sociòlegs han arribat a la conclusió que el que més identifica a un poble no és tan sols la capacitat de crear el que és necessari, sinó la voluntat de conservar el que convingui, i a la humanitat sempre li ha interessat conservar la Natura, perquè moltes vegades, sense adonar-se'n, la Natura és el suport de la seva existència. La Natura és la mateixa vida.

Però buscant una data antiga, des dels pobles indígenes i passant pels colonitzadors, pels fenicis i els grecs i arribant als dominadors, cartaginesos i romans, sempre es pot trobar quelcom relacionat amb la gestió de la Natura: en el *Digesto* o en el *Pandectes*, ordenat per l'emperador Justinià al segle VI, es recull el que s'anava aplicant a l'Imperi Romà i s'hi troba una sèrie de notes molt encertades sobre l'aprofitament de la flora i la fauna.

Els reis visigots vetaven l'entrada a nombrosos boscos, la qual cosa repercutia en la seva conservació, i el Fuero Juzgo que varen promulgar parla de qüestions d'aprofitaments de la fauna aqüícola i terrestre. El califa Abderraman III donà, al segle X, severes ordres per defensar el bosc i els animals salvatges que hi vivien. Felip II escriu, l'any 1572, "Una cosa deseo ver acabada y de tratar, y es lo que toca a la conservación de los montes y aumento de ellos, que es mucho menester y creo que andan muy mal al cabo, temo que los que vinieran después de nosotros han de tener muchas quejas de que les dejemos los bosques y sus riquezas consumidas".

Abans de finalitzar la primera meitat del segle passat, es posen en marxa les primeres disposicions de la nostra època, concretament les Ordenances de Monts, un reial decret de l'any 1833, del qual trec la següent frase: "...essent urgent proporcionar remei eficaç i impedir la ruïna completa de les forestes i facilitar-ne la replantació progressiva".

La creació del cos d'enginyers civils amb les especialitats de camins, mines, geògrafs i boscos, l'any 1835, dóna idea als actuals enginyers de monts, per davant en el temps d'altres especialitats existents en l'actualitat, de la importància que tenia el medi natural, almenys una part d'ell.

Al gener del 1888, s'inicien les classes precisament a l'escola especial d'aquesta especialitat amb el lema: "Saber és fer".

A la Desamortització de Mendizábal, projecte de llei de l'any 1854, els enginyers encarregats precisament d'aquests assumptes van aconseguir un article que exceptuava de la venda, encara que fos d'una manera genèrica i vaga, les forests que calia conservar. La Desamortització de Mendizábal consistia senzillament en què els béns d'entitats públiques fossin subhastats.

Generalment els boscos públics eren més ben tractats per aquestes entitats que pels propis particulars que feien una gestió més apurada. En passar aquesta forest a mans particulars representava, de fet, abaixar la seva qualitat, i per això aquesta consecució de fer que una sèrie de forests, de monts, entressin dins el catàleg, va ésser almenys una part salvadora del que durant molts anys va ésser una davallada d'aquests boscos.

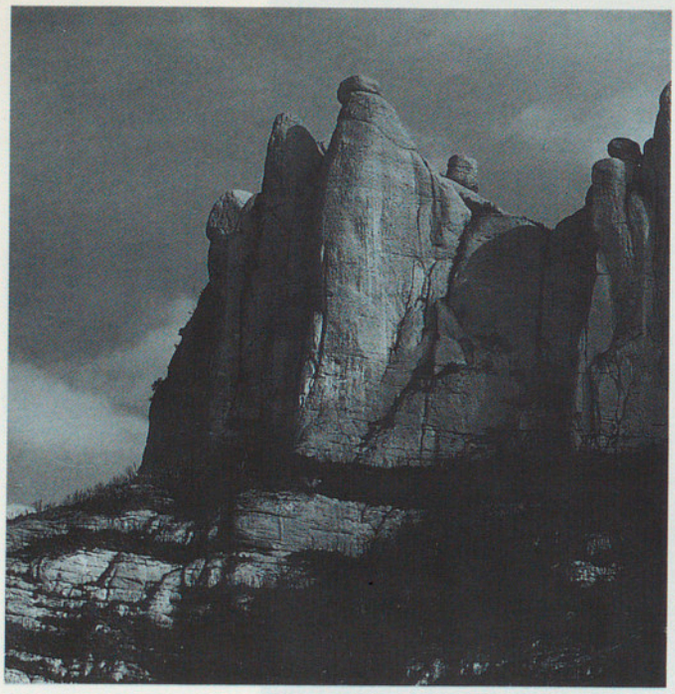

Parc Nacional de Montserrat.
ORIOL ALAMANY

Es important saber que aquest catàleg de forests encara perdura i que amb el temps ha anat augmentant. Actualment el nostre país té 358.000 hectàrees de forests. Això, considerant que els serveis forestals generals són 1.800.000, representa el 20%.

Però, ¿realment se seguia una veritable política forestal? Jo crec que no. Anaven sortint temes a mesura que feia falta. L'any 33-34, es va necessitar, o es va pensar que la reforestació era necessària, ja com a tema important, ja com a fet monogràfic, i en posar en funcionament "El patrimonio forestal del Estado" que no començà a treballar fins els anys 40.

Més endavant, l'any 52, també es creaven les divisions d'hidrològica forestal, la qual es cuidaven no només de reforestar, sinó també d'habitar les zones muntanyoses.

No és fins l'any 72, amb la creació d'Icona, quan hi ha un intent de reunir aquestes actuacions aïllades per aconseguir una política forestal coherent per primera vegada.

La contradicció entre aquestes intencions, reflectides amb el nom "conservació de la natura" i les actuacions reals que anaven més cap al tarannà de l'antic patrimoni forestal, a més a més de l'època en què es va produir, jo crec que les intencions només es van quedar amb intencions i que no es va poder portar una política forestal coherent i única.

L'any 1980 l'Estat va traspassar a la Generalitat totes aquestes competències que abans assenyalàvem, traspassos que són pràcticament totals —hem d'exceptuar una petita part en incendis forestals—, que vol dir que ara tot el tema forestal es troba en una sola mà. Això permet —encara que és un repte importantíssim— portar aquesta política forestal coherent i unida.

Per això, l'any 86, es crea i es posa en marxa, en el Departament d'Agricultura, la Direcció General de Política Forestal. Haig de dir que com a primer director d'aquesta Direcció General no em vaig atrevir que fos més àmplia. Vaig pensar que la política forestal era un sector important, un sector interessant dins del medi natural i que convenia regular-lo i posar-lo en marxa, en un sentit més modern i més àgil, però que ja n'hi havia prou. El cas és que n'hi havia prou. Tots sabem que la política forestal no és sinó una part de tot el medi natural. L'any 1988 ja ens vam convertir en Direcció General del Medi Natural i des de llavors tenim tota la responsabilitat de tirar endavant aquest tema.

Des del punt de vista econòmic, l'home considera que tant els boscos com la caça i la pesca són uns béns naturals renovables que ha d'aprofitar en algunes ocasions per a la seva supervivència i que, per tant, no es poden malmetre. Diria doncs que és necessari fer un aprofitament racional d'aquests béns i aconseguir més i més bons productes.

És clar que aquesta idea de producció permanent d'aquests béns fa necessària una total i absoluta conservació. Si la producció es portés a terme d'una manera rigorosa, la protecció i, fins i tot, la millora del medi natural estaria assegurada.

La producció es troba totalment lligada a la protecció. Un bon empresari forestal es preocupa, en primer lloc, de la conservació, sense la qual deixaria d'existir ben aviat com a empresari.

Però no és el factor econòmic l'únic punt de vista, encara que, cronològicament, sí que va ser el primer. És evident que n'hi ha d'altres. Un altre, sobretot, que ja fa uns quants anys que s'ha convertit en una necessitat, és l'ús social del medi natural.

Sota aquest aspecte el medi natural entra dins del medi ambient, ja que ha sortit

del medi ambient. Tot és el medi ambient, en canvi el medi natural només es dóna en determinats llocs, en concret en la Natura. En concret, en aquest sòl que dóna suport als éssers vius: en primer lloc la flora, que a la vegada és el suport de la fauna.

Existeix un ús social del medi natural que també comporta en primer lloc la conservació i, en aquest cas, unes limitacions a la producció. Des de l'ús recreatiu, fins al contemplatiu, passant per l'estudi o la necessitat no econòmica de protegir espècies vegetals o animals.

En tots els casos de gestió, tant de tema econòmic com de tema social, es troba per davant de tot la conservació. No havia existit pacificació en la qual la conservació en fos una part. La conservació està per sobre de qualsevol classificació, una de les quals seria: 1. - Terrenys amb predomini de l'ús social ben definit, en què també hi ha gestions productives, i 2. - Terrenys amb un predomini de la gestió productiva ben definida, en què també hi ha ús social.

Difícilment és separable la gestió d'ús social, però sí que hi ha terrenys que la seva vocació ha de ser fonamentalment d'ús social i altres que la vocació és productiva, encara que evidentment se n'ha de fer ús de l'ús social.

Pretenc, amb aquestes paraules, eliminar la tendència que els darrers anys ha indicat en una forest o medi natural, tres vessants:

* El productiu.
* El de conservació.
* El d'ús social.

Això vol dir en un ordre cronològic d'aparició, per dir que la conservació del medi natural és la mateixa vida, i no em refereixo ara a la fauna i la flora, sinó a nosaltres mateixos, a l'home. I que hem de territorialitzar, a més a més, l'ús social.

La protecció està per sobre de tot i no cal ni tenir-la en compte, perquè és un fet necessari i obligatori perquè pugui haver-hi producció i perquè pugui haver-hi l'ús social.

Hem de fer el necessari per fer possible aquesta realitat, perquè això és precisament la política: l'art de fer possible el necessari. A aquesta coneguda definició de la política em permeto afegir algunes paraules més. Per això és molt important, dins de la llei d'espais natural protegits de la Generalitat de Catalunya de l'any 1985, el que s'ha posat en marxa fa uns mesos, que és el Pla d'Espais d'Interès Natural. És importantíssima aquesta classificació oberta, perquè ens determina amb tota claredat quins són aquells terrenys en què l'ús social està per sobre de la gestió.

"Els reis visigots vetaven l'entrada a nombrosos boscos, la qual cosa va repercutir en la seva conservació."

La superfície global de Catalunya és precisament el 20% de tot el territori. Per això marcava abans aquell 20% que ja existia des de fa tants anys d'una protecció especial, encara que el vessant de gestió s'ajunta amb el vessant d'ús social, però és només d'un 20%. Aquesta és una xifra important i la resta d'estats no la superen, amb la qual cosa podem dir que seria una xifra a nivell europeu. Però no és una quantitat exagerada. A més, algunes de les superfícies coincideixen amb espais protegits ja actualment i també n'hi ha que coincideixen amb forest d'unitat política.

Què ens passa amb el medi natural i l'ambient forestal? Ens passa que la dèbil rendibilitat econòmica i la forta pressió social fan que aquest món sigui molt difícil.

Hi ha una base de participació del subsector forestal a Catalunya que com a màxim arriba només al 2,2% del total de la producció final agrària, i que a la vegada

Estany de Certascan, al Pallars-Aran.
ORIOL ALAMANY

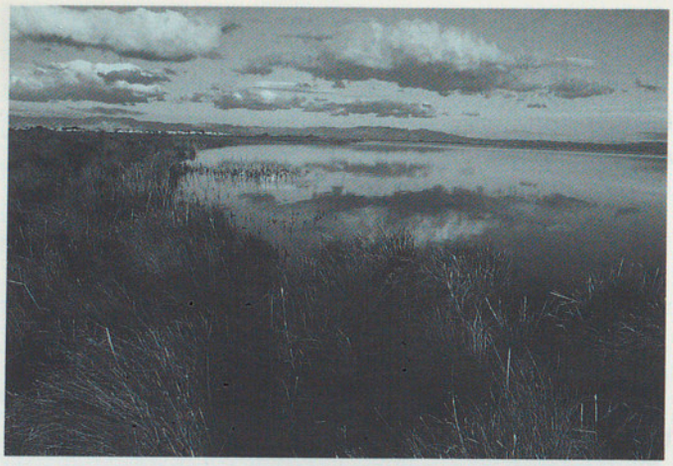

El Garxal, al Parc Nacional Delta de l'Ebre.
ORIOL ALAMANY

aquesta producció agrària és molt més petita que la d'altres sectors del nostre país, com pot ser la industrial i fins i tot la turística.

A la inversa, l'altra participació de tots els nostres conciutadans que d'una manera o altra es relacionen amb el medi natural, dóna idea de la poderosa força social existent i que em fa afirmar que, dins del món forestal, el concepte exclusiu de la gestió dels ecosistemes naturals que s'han produït fins ara, passa des de fa uns anys a la gestió de la totalitat del medi físic natural.

Difícilment trobaríem una persona que no tingui res a veure amb el medi natural. Aquest contacte amb el coneixement de la Natura, per petit que sigui, dóna peu moltes vegades a generalitzar. Moltes per-

"Un bon empresari forestal es preocupa de la conservació, sense la qual deixaria d'existir ben aviat com a empresari."

sones no poden suportar les destruccions de boscos, no adonant-se que el destí d'aquests arbres és donar fusta i, sobretot, no adonant-se que s'està treballant en altres indrets per mantenir arbres i boscos excepcionals.

Un exemple podria ésser les reserves de caça. És cert que les reserves de caça són per caçar, però també és cert que des que s'han posat en marxa, fa 15 o 20 anys, ha augmentat considerablement el nombre d'exemplars de caça.

Moltes persones, d'altra banda, difícilment accepten limitacions de la gestió productiva i no s'adonen que la mateixa societat de la qual formen part reclama l'aspecte social del medi natural en determinats indrets.

Seria bo que en qualsevol ús, respecte al medi natural, es consideressin els desitjos del altres i si realment els propis estan contemplats en determinats indrets.

S'ha dit que el que s'ha fet en el nostre país en els darrers 5 anys al medi natural en conjunt és, amb l'aprovació de la Llei d'Espais Naturals al Parlament de Catalunya, l'any 1985, superior a la resta de l'Estat.

Crec que realment l'esforç ha estat gran, però afegeixo tot seguit que sóc conscient que es pot fer més i que es pot fer millor.

L'organigrama de la Direcció General

Seguint l'organigrama de la Direcció General del Medi Natural podem veure les polítiques i els mitjans de què disposem. La Direcció General pretén la conservació de la Natura en tres grans apartats:

* La conservació dels sòls i dels terrenys forestals.

* La conservació dels parcs i dels espais naturals.

* La conservació de la fauna en general.

Dins de la conservació dels sòls, el més important és evitar l'erosió, evitar la desertització. Jo diria que és el motiu principal i molt superior als altres. Dins d'aquesta lluita tenen lloc dues obres importantíssimes:

* Les hidrològiques forestals. Són aquelles que es porten a les muntanyes erosionades i es fixen els indrets en perill d'erosió. Aquesta és una de les tasques més importants que tenim per evitar la degradació de la muntanya.

* Les zones d'actuació urgent. Són zones que, per una motivació concreta, una tormenta, un incendi, etc., han quedat també sense vegetació i que tenen el perill que la terra marxi i que es desertitzi.

Després d'un incendi, hi ha zones en que la vegetació es torna a refer, però n'hi ha d'altres que, si l'home no hi actua de seguida, a curt termini es poden perdre; i amb aquesta actuació urgent es du a terme una ràpida reforestació dels espais naturals.

Amb els espais naturals, el que s'ha posat en marxa són els parcs. Són una de les figures més importants de conservació de limitació d'usos en diferents graus.

El Parc Nacional és aquell lloc on la Natura és lliure, és a dir, no s'hi pot fer res, només se situen diversos llocs on es pot circular per arribar a indrets concrets. L'únic parc nacional que tenim a Catalunya, és el d'Aigüestortes i l'estany de Sant Llorenç.

La segona figura és la dels *Parcs Naturals*. Són zones grans amb determinades característiques que fan que hi hagi un tipus determinat de protecció, però tot tenint-ne una gestió. D'un parc natural se'n poden aprofitar els arbres, se'n pot aprofitar la caça i la pesca, però amb limitacions.

En els parcs naturals hi ha habitants, i aquests són els que principalment s'hi troben limitats. Però si volem que un parc marxi, hem de convèncer la gent que es troba allà. Convèncer-los que un parc no els limitarà i perjudicarà, sinó que a curt termini els beneficiarà. L'activitat econòmica millorarà allà on hi hagi un parc.

Hi ha també el tema de la protecció dels arbres monumentals. Tenim catalogats, ara mateix, centenars d'aquests arbres protegits, per sèries de 20 o 30, perquè també porten la seva feina.

També hi ha la *gestió i protecció de la fauna*. És un tema que s'ha posat molt en marxa, amb novetats respecte a 15 o 20 anys enrera, que fa que mitjançant la llei de protecció de fa 2 anys, hi hagin 400 espècies protegides a Catalunya que van des de l'ós fins a un petit rèptil. Gràcies a aquesta llei, tenim en marxa una sèrie de centres de recuperació on es porten els animals ferits, i això fa que vagi augmentant el nombre d'animals.

Un altre objectiu és l'*ordenació de la gestió forestal*. El que es fa és desenvolupar la llei forestal aprovada l'1 d'abril de 1988, que inclou un pla de política forestal que cal que s'entregui dins d'aquest any. Aquesta és una llei consensuada per tots els polítics a nivell parlamentari i és una llei que intenta donar més agilitat a la gestió forestal. És una llei que dóna confiança al bon empresari. Perquè, en definitiva, fent uns estudis adequats de gestió d'una bona conservació, es pot anar desenvolupant aquest sistema de desenvolupaments que a la vegada hauran d'estar emmarcats dins d'uns plans de producció redactats a partir d'aquest pla general.

Els incendis són com una plaga que tenim, però que, com totes les plagues, ha d'ésser eliminada. El tema dels incendis és un tema realment important i molt difícil. El fonamental és saber per què hi ha incendis. El primer que hem d'estudiar si volem lluitar contra els incendis és conèixer-ne les seves causes.

Hi ha els focs que es produeixen sense intenció.

Hi ha els focs intencionats, i moltes altres causes. Si no es fan focs, no hi ha incendis. Tots els focs són produïts pel factor humà, excepte la tormenta seca, que els produeix i que no s'hi pot fer res.

El que cal fer és no encendre focs, portar aparells per poder extingir algun foc que es pugui produir, etc. Els bombers cada dia estan millor preparats i proveïts, i cada vegada fan millor i amb més rapidesa la seva feina.

Fa tres anys que les estadístiques són bastant bones. En aquests últims anys només s'han cremat 2.000 hectàrees de bosc, que és una xifra bastant assumible. La meitat d'aquestes 2.000 ha. es regenera per si mateixa i l'altra meitat és necessari acudir a la regeneració.

Treballar en el medi natural dóna un esperit vocacional important que fa que moltes vegades es tregui d'on no n'hi ha. I més que el pressupost en si, el més important és saber-lo gastar, i gastar-lo bé.

En tres anys hem duplicat el pressupost. El que intentem de mica en mica és anar millorant cada any, però el que sí és cert és que de les persones que estan treballant en aquest tema se n'espera molt, però que també hi posen molt de la seva part per aconseguir que el medi natural, com a font de vida, tan necessari per a tots nosaltres, sigui conservat, sigui estimat i que en gaudim tots.

L'acció pública sobre el medi ambient

Antoni Choy i Tarrés
Sots-director general de Medi Ambient

L'acció pública sobre el medi ambient ha d'incidir —mitjançant una política d'ajuda i suport— sobre la indústria ambiental, una indústria nova i decisiva que necessitarà la intervenció dels poders públics per consolidar-se. Superades les teories catastrofistes, i demostrat que desenvolupament econòmic i medi ambient són compatibles, ara cal ajudar les empreses a reconvertir els seus sistemes de producció perquè aconsegueixin ser alhora competitives i respectuoses amb la legislació mediambiental.

Assistim a l'expansió accelerada de la consciència col·lectiva sobre la necessitat de protegir i millorar el medi ambient, en base a una utilització més racional dels recursos naturals i la preservació de la naturalesa. Aquest fenomen constitueix el que es ve anomenant l'eclosió de l'ecologia i és el que ha dut a afirmar que en la dècada dels noranta la problemàtica ambiental serà una matèria prioritària.

La societat dels països desenvolupats, una vegada assolit un nivell de renda que li permet la satisfacció de les necessitats materials més bàsiques, valora, cada vegada més, l'altre component de la qualitat de vida que constitueixen els anomenats drets socials i, entre ells, molt especialment, els de gaudir d'un medi ambient adequat per al seu desenvolupament.

Els avenços científics en aquest camp, àmpliament difosos pels mitjans de comunicació, ens mostren, a bastament, la incidència i formes d'energia que degraden recursos naturals tan bàsics com l'aigua, l'aire i el sòl. I el que és més greu, ens mostren el caràcter expansiu d'aquesta

degradació, qualitativament i quantitativament, fins deixar ben palès que el ritme accelerat d'aquesta degradació constitueix una seriosa amenaça per al futur de la mateixa humanitat. No és en va que el lema del Dia Mundial del Medi Ambient d'aquest any 1990 hagi estat: UN MÓN DE FUTUR PER ALS NENS. La creixent conscienciació social d'aquests problemes mou, lògicament, els poders públics de tots nivells a intervenir directament i activament en el problema.

En concret, la política ambiental de la Comunitat Europea, la dels seus estats membres i la de totes les instàncies de poder públic territorial d'àmbits inferiors, incloent-hi els locals, és dia a dia més àmplia i vigorosa. I aquesta política es tradueix en un conjunt d'accions públiques, adreçades a prevenir i corregir els efectes perniciosos de les activitats humanes sobre el medi i sobre l'equilibri dels ecosistemes naturals, i a restaurar i recuperar els recursos naturals ja malmesos.

Aquestes accions públiques incideixen directament sobre les activitats que originen i generen alguna mena d'agressió ambiental subjectant els seus abocaments de residus sòlids i líquids, les seves emissions de gasos i partícules, la seguretat de les seves instal·lacions a unes rígides normes de qualitat i a un control estricte.

La intervenció pública en les activitats potencialment pernicioses per a l'entorn incideix sobre tots els sectors, però molt especialment sobre l'industrial.

Des de posicions radicals àmpliament difoses, i especialment a partir de la publicació del manifest del Club de Roma l'any 1960, preconitzant el creixement zero, s'han arribat a contraposar medi ambient i creixement econòmic. L'afirmació d'un nexe causal indestructible entre desenvolupament i contaminació mena tota una sèrie de científics i tècnics a formular l'advertiment fatalista que el model de creixement, mesurat en l'accelerat increment del consum energètic i de primeres matèries no renovables, comportarà, indefectiblement, la destrucció del nostre món.

Aquestes posicions catastrofistes han estat ja científicament i tècnicament superades. A la pregunta de si desenvolupament econòmic i medi ambient són compatibles es pot respondre categòricament que sí. Aquesta asseveració rotunda necessita, però, una no menys rotunda precisió: el desenvolupament econòmic ha d'atendre, amb tota la seva magnitud, les exigències del respecte al medi ambient. La ciència, qua va aportar el coneixement dels riscs mediambientals, n'ha descobert també les causes, i la mateixa tècnica que fonamenta el progrés n'aporta les solucions. Aquesta tècnica que ha estat tants anys exclusivament al servei de la producció s'ha de posar avui també al servei del medi ambient.

"No és en va que el lema del Dia Mundial del Medi Ambient de l'any 1990 hagi estat: UN MÓN DE FUTUR PER ALS NENS."

Les que s'anomenen noves tecnologies, o també tecnologies netes, permeten superar la vella antinòmia entre medi ambient i desenvolupament, sempre que les activitats econòmiques assumeixin plenament aquesta responsabilitat. I això comporta un repte seriós a moltes empreses, ja que es veuen obligades a canviar instal·lacions i processos productius, a introduir mesures de correcció i, en alguns supòsits, segurament, a suprimir productes. A internalitzar, en definitiva, uns costos que, en algun cas, poden posar veritables traves a la seva competitivitat.

Per això, l'acció pública sobre el medi ambient ha d'assumir també, harmònicament amb la seva política d'exigència i rigor, una política d'ajuda i suport. Perquè s'obre un nou camp, amb el futur assegurat, en el qual ja s'anomena la indústria ambiental. Un camp per aquesta indústria nova de suport que precisarà una decidida intervenció dels poders públics per consolidar-se. Intervenció en la que hauran de primar, segurament, les línies de formació, d'investigació i d'informació.

Desenvolupament econòmic i consciènciació ecològica

Pere Duran i Farell
Empresari. Membre del Club de Roma

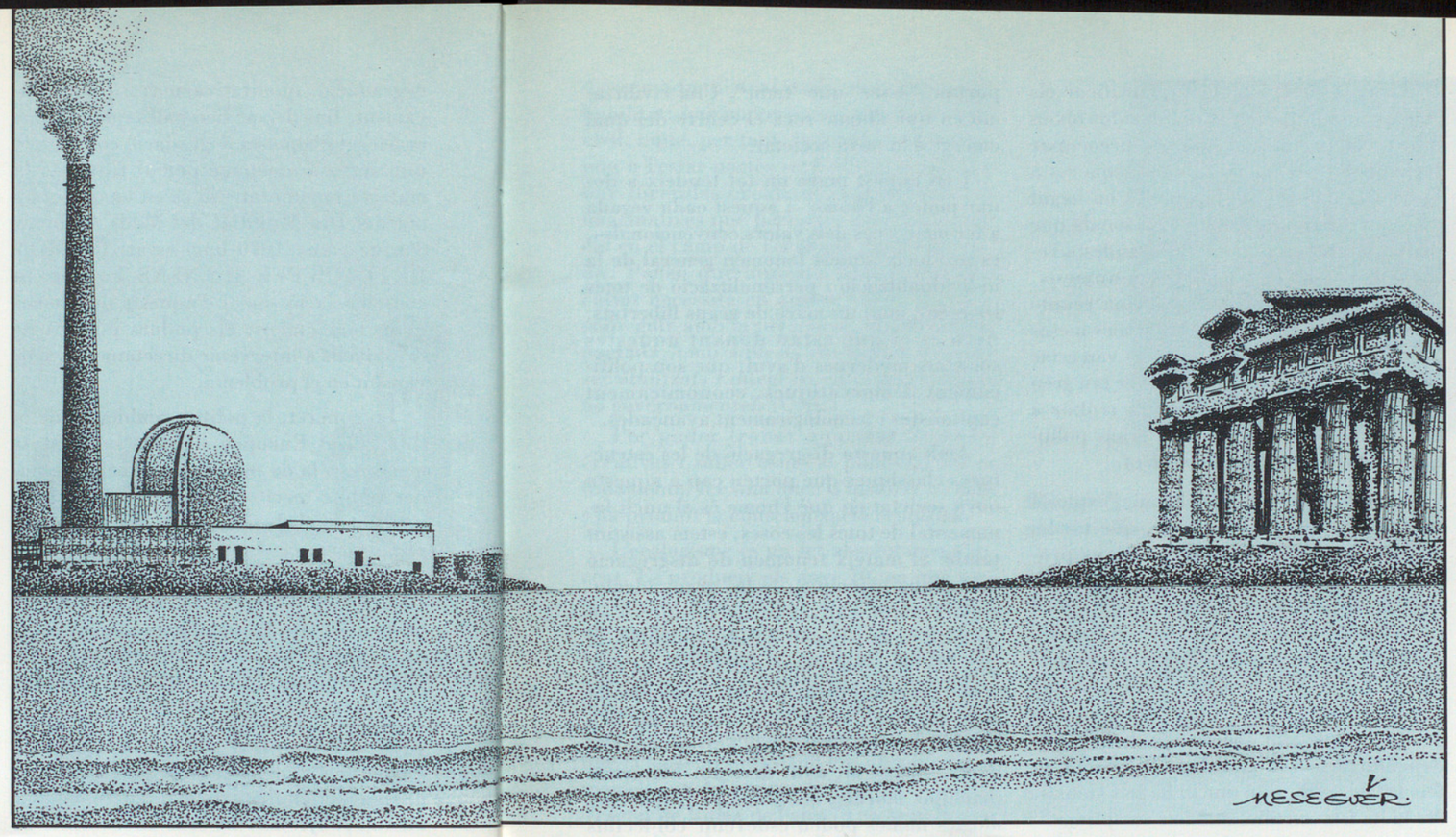

"Desenvolupament econòmic i consciènciació ecològica" és el títol de la conferència que el conegut empresari Pere Duran i Farell, membre del Club de Roma, va dictar al Club d'Amics de la Unesco a Barcelona. El text que reproduïm aquí és la transcripció literal, el que justifica la construcció formal del text i el llenguatge col·loquial.

Agraïm al Club d'Amics de la Unesco de Barcelona i a la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona l'autorització per a publicar aquest text.

L'home ha produït o ha creat un regne tècnic que cohabita, encara que dominant-lo, amb el regne natural, vegetal i animal. I en aquest nou univers que ha creat l'home, la degradació del medi ambient ens demostra que el desenvolupament industrial que estem vivint ens afecta a tots i ho afecta tot.

Penso que la Humanitat s'ha tornat molt poderosa i per primera vegada a la història de l'home, el nostre futur depèn només de nosaltres. La capacitat de creació de l'home és espectacular i, incoherentment, aquesta capacitat espectacular de creació té la contrapartida, també espectacular, de la capacitat de destrucció. Només cal pensar en l'energia nuclear o la bioquímica, que poden fer que un sol home pugui destruir-ho tot.

La capacitat o les possibilitats de desenvolupament humà són immenses perquè estem entrant en la civilització del coneixement. En aquesta civilització nova, la primera matèria, el consum principal, és la informació i el coneixement. L'home és l'únic productor i receptor d'aquesta matèria que es pot produir de forma infinita.

Per primera vegada en la història, el desenvolupament humà, materialment vist, no té límits, perquè la primera matèria que l'alimenta és intangible. És el cervell humà que produeix el coneixement.

La capacitat material realment és infinita i il·limitada, però ha de tenir uns límits, i aquests no haurien de ser marcats per la nostra irresponsabilitat. Només cal pensar en l'efecte hivernacle, en la destrucció sobre la capa d'ozó, la desforestació tropical (per exemple l'Amazones), la pluja àcida, la destrucció sistemàtica dels ecosistemes i, en el pla moral, la insolidaritat amb el tercer món que demostra la nostra irresponsable actitud davant del fet industrial d'avui.

El fet és que els humans estem en aquest moment produint un immens expedient geofísic, del resultat del qual no en coneixem res; malgrat tot —una demostració més de la immensa irresponsabilitat—, el seguim fent. Sabem, això sí, que avui els homes podem produir en els nostres entorns uns efectes globals molt més greus que tots els que pugui produir la Natura. Per exemple, llancem a l'atmosfera anualment més de dos-cents mil milions de tones de gasos que provoquen l'efecte hivernacle, principalment CO_2, que provenen dels grans centres de producció industrial; que estan creant aquest efecte de filtre de la calor cap a l'espai, que estan determinant un increment de la temperatura de l'atmosfera del planeta i que estan produint la fusió dels casquets polars, que a la vegada produiran un augment del nivell dels mars que inundaran alguna ciutat i alguns terrenys, però sobretot, produiran un desequilibri en la repartició del pes de l'aigua en el planeta. Això produirà un moviment diferent del pol, per tant es produiran unes glaciacions en algunes zones i un acostament tropical en d'altres, no per causes naturals en l'Univers sinó per causa de l'acció de l'home.

Sabem que l'efecte de la ruptura de la capa d'ozó és greu perquè, encara que no està quantificat, preocupa a científics responsables.

També sabem i podem quantificar els efectes de la pluja àcida, dels residus tòxics industrials; i ens comencem a preocupar seriosament dels efectes de les sequeres a la dècada dels 90, en la qual hi ha hagut cinc anys amb sequeres excepcionals que poden ser, en certa manera, degudes a l'efecte hivernacle o a altres fenòmens. Aquesta situació ha provocat una reunió de certa urgència celebrada fa pocs mesos a la Haia. Els caps d'estat reunits van estar d'acord que el problema podia ser tan greu que era important tornar-se a trobar a curt termini per definir unes grans polítiques de defensa del medi ambient.

Jo crec que, en el món d'avui, l'explosió tecnològica que estem vivint, que tot ho accelera, produeix transformacions profundes a la filosofia i a les estructures que teníem fins ara. I encara que és molt difícil de veure les línies irreversibles d'aquesta evolució que l'extensió tecnològica està produint, sí que tothom està d'acord en què estem entrant en una etapa caracteritzada per la complexitat accelerada de la interdependització i la globalització. No hi ha fets locals, avui, sinó que hi ha fets globals. No hi ha fets senzills, sinó fets complexos.

"...l'única font de materia primera és el coneixement i la informació".

En aquest marc de complexitat dels nombrosos fenòmens que es poden observar en l'actualitat, jo en voldria ressaltar especialment un: estem vivint un fenomen de disgregació del poder dels estats. Aquests van deixant el seu poder de banda i es dirigeixen cap als fets supranacionals, i també, cap als governs autonòmics i els governs de les ciutats. Aquest procés forma part d'un fet més general que és el de la disgregació general de totes les estructures convencionals que aniran donant cada vegada més poder a l'home. Un home que acabarà tenint un poder enorme. Aquesta és la característica més clara de la nova societat que ara està naixent.

Això és lògic que passi perquè, avui, l'única font de primera matèria per al desenvolupament modern no és ni el coure ni l'energia, ni el carbó ni el petroli. És el coneixement i la formació. I com que l'única fauna que coneix la informació és l'home, és lògic que estiguem davant una nova civilització en la qual serà més important "ésser" que "tenir". Una civilització en què l'home serà el centre del qual emergirà la nova societat.

I en aquest marc on tot tendeix a donar poder a l'home –i aquest cada vegada a fer menys cas dels valors convencionals–, es produeix aquest fenomen general de la individualització i personalització de totes les coses, amb un marc de grans llibertats. Això és el que estan donant aquestes societats modernes d'avui, que són políticament democràtiques, econòmicament capitalistes i tecnològicament avançades.

Amb aquesta disgregació de les estructures clàssiques que porten cap a aquesta nova societat en què l'home és el nucli fonamental de totes les coses, estem assistint també al mateix fenomen de disgregació dels grans principis, de les grans ideologies. Perquè cadascun de nosaltres en aquesta nova situació d'independència, el que fem és interpretar per nosaltres mateixos els grans principis, les grans ideologies, que han quedat aparcats pel que fa a conductors eficaços dels col·lectius humans. Abans sí, avui dia, no. Els grans principis morals, els grans principis ideològics només poden esdevenir col·lectius quan són producte de la integració de les intervencions personals que fem cadascun de nosaltres. Només hi ha un fet col·lectiu si hi ha integració dels fets personals. Es poden conduir col·lectius humans, però sempre per la via de la integració del fet micro; mai per la via simple del macro.

Aquesta és la interpretació personal del que crec que està succeint i que conforma la meva convicció que hi ha un procés d'alliberament enorme de l'home, que el fa cada vegada més protagonista del seu propi destí.

Per tractar la problemàtica ecològica no es pot ignorar la crisi d'eficàcia i de pèrdua de respecte que sent el ciutadà vers les institucions (governs bàsicament), i no es pot oblidar tampoc que la problemàtica del tractament del medi i l'ecològica sorgeix precisament com a conseqüència de la sensibilitat de la persona. En el mateix moment en què la persona es dispara en llibertat, ja assoleix el seu protagonisme personal. Un protagonisme que, integrat amb els altres, es torna col·lectiu.

Això vol dir que, si això és així, el tractament de la problemàtica ecològica és un problema enormement complex que ha

d'ésser administrat amb tenacitat i amb habilitat; que correspon a tota la societat civil, i que, per tant, la funció que correspon a l'estat només serà eficaç si pot trobar fórmules creatives, constructives i imaginatives que permetin que la seva acció en el camp de l'ecologia sigui legitimada. Penso que aquesta legitimació que l'estat necessita en aquest camp s'ha d'aconseguir amb la presència, absolutament pactada, amb aquests col·lectius d'homes sensibilitzats i integrats en organitzacions no governamentals (ONG).

Per poder trobar aquestes fórmules creatives i saber com cal plantejar-les és fonamental fer una mica d'història de com s'ha produït la conscienciació ecològica.

L'ecologisme és un fet absolutament recent. Es produeix als anys 70, en què sorgeixen els primers moviments ecologistes als països més avançats. Aquest moviment agafa de sorpresa les societats industrials que no entenien aquesta reacció davant la meravella del desenvolupament industrial. Una de les demostracions més clares de què la societat industrial era absolutament inconscient del que podia passar és que el Tractat de Roma de l'any 70 no té ni la més petita clàusula que es refereixi a la política de defensa del medi ambient. En aquest sentit, el Club de Roma té un gran mèrit per haver editat, l'any 1972, l'estudi "Els límits del creixement", el qual va produir una apassionant polèmica a tot el món perquè va plantejar els límits del creixement com a conseqüència de la contaminació. De l'estudi, publicat en forma de llibre, es van fer 10.000.000 d'exemplars i es va traduir a 20 idiomes diferents.

Aquest fet va agafar per sorpresa la societat industrial, i es va creure que era un tema que, malgrat la seva gravetat (que uns se la creien i altres no), seria tractable pels mitjans tradicionals, és a dir, per l'única i estricta acció de l'estat: normes, reglaments, lleis, etc.

Això és un convenciment que va ésser cert en aquell moment i que encara perdura. La prova la tenim en el fet que tots exigim que els carrers es netegin, però no canviem els nostres hàbits d'embrutar-los.

Els empresaris estem demanant subvencions per compensar les inversions que fem per tal de millorar el medi ambient. I l'Estat es preocupa de legislar i oblida obtenir el consens de la gent, sensible precisament pel fet ecològic degut al procés industrial.

El Pedraforca, al Parc Nacional Cadí-Moixeró.
ORIOL ALAMANY

L'Estat està a punt de caure en el parany de creure que el fet ecològic és un servei públic, i la prova que no és així és que avui el gran drama de l'ecologia està en els països de l'Est i no en els països de l'Oest. El cas de Japó, un país típicament de l'Oest, és il·lustratiu. Al Japó, la intervenció de l'Estat en l'ecologia és mínima, però és un país no contaminat perquè els japonesos no l'embruten.

En canvi, quan Polònia cau en el comunisme, en els anys quaranta, es fan dos grans plans de reconstrucció nacional, en base estrictament a la indústria pesada i amb un desconeixement absolut dels efectes dels grans centres industrials siderúrgics: petroquímiques, fàbriques de ciment i indústria naval. En aquest moment la indústria és un cas absolutament dramàtic, fins al punt que l'Acadèmia Polaca de Ciències ha indicat molt recentment que si no es resol el problema ecològic, el 20% de la flora pot desaparèixer i també el 15% de la fauna. Els grans centres polonesos d'indústria pesada són a l'Alta Silèsia i Cracòvia, on el 50% de l'aigua dels rius no és ni disponible per a la indústria. Només el 10% de l'aigua polonesa, molt ben tractada, pot ésser apta per al consum humà. A l'Alta Silèsia, el sòl vegetal conté uns nivells de plom, de zenc, de calç i de mercuri que estan entre trenta i setanta vegades per sobre del que és acceptable. A l'Alta Silèsia, els processos cancerosos estan en un 30% per sobre del que és la mitjana polonesa, i les malalties pulmonars estan sobre el 50%. I a Cracòvia, la mortalitat infantil és el doble que a la resta de Polònia.

En aquestes dues últimes dècades hem après a entendre i comprendre els nostres efectes i també els efectes globals que són deguts als milions i milions de decisions que prenem nosaltres, els ciutadans i els empresaris. Decisions que cadascun de nosaltres prenem i que van integrant aquesta degradació absolutament preocupant del medi ambient.

Hem après, també, que tenim als nostres països una estructura industrial que genera subproductes contaminants. També sabem que aquests subproductes es podrien minimitzar i que, malgrat l'esforç de minimització, finalment no hi ha cap més remei que guardar-los en dipòsits especials perquè és pràcticament impossible de tancar-los millor, i si els deixàvem en el medi ambient, el danyaríem encara més.

Sabem també que una política de medi ambient en el món industrial és molt difícil de definir i d'aplicar: de definir, perquè l'acceleració tecnològica és tal que una planificació que intenti la cura del medi ambient queda ràpidament depassada perquè l'avenç tecnològic és molt ràpid i l'empresari no és conscient ecològicament parlant, i no planifica flexiblement la seva indústria; per tant, no podrà integrar en cada moment la novetat, i ràpidament l'obsoletisme de les normes generals quedarà en ineficàcia en el tractament del medi ambient.

És també difícil d'aplicar perquè hi ha reaccions viscerals degudes, en gran part, a una falta de conscienciació pública i d'informació prèvia a l'establiment del pla de tractament.

Però val la pena que expressi la meva absoluta convicció que el problema del tractament ecològic és més que econòmic i molt més que industrial..., és un problema de moral que ha d'afectar la conscienciació de la persona en concret.

Pensem, per exemple, en Holanda on, en aquest moment, hi ha un pla de defensa del medi en el qual s'arriba a la conclusió que si no es fa res, els residus de les indústries holandeses seran tals que l'any 2000 la inhabilitat d'Holanda pot ser un fet greu. Però si es fa el que es pot fer, econòmicament parlant, baixarà el nivell de residus tòxics de la indústria holandesa entre el 5 i el 15%, d'ara fins l'any 2000. Tot això pot no comportar en absolut problemes de tipus econòmic, si se sap minimitzar el risc ecològic.

Els inevitables subproductes o residus antiecològics poden ser abordats pels empresaris amb dues actituds:

— Una pot ser la de l'empresari que es planteja la seva indústria ignorant el procés intermedi. És a dir, de la primera matèria al producte final, i tot el que queda pel camí ho entrega a qui sigui, perquè ho guardi on sigui.

— L'altra possibilitat comporta tenir una consciència ecològica. Aquest empresari flexibilitza el seu plantejament de producció i es planteja el fet que el subproducte, inevitable per a la creació del producte que ell vol, pot ser reciclat o recuperat (operació que consisteix a extreure d'aquest residu unes substàncies que, no utilitzables a la mateixa indústria, poden ser primera matèria per a una altra).

A Holanda, amb una política de minimització, s'ha demostrat que es pot reutilitzar i recuperar el 65% dels residus totals. Això vol dir que només en queda el 35%, del qual un 25% pot ser objecte d'incineració i només el 10% ha de ser dipositat en abocadors controlats.

El gran problema no està en la gran indústria química ni en la petita siderúrgica..., el gran problema que no està resolt encara és el provocat per les grans indústries productores d'energia en base al carbó i al petroli. Aquestes són les grans responsables de l'efecte hivernacle i d'altres efectes annexos que preocupen enormement el món occidental i àdhuc el món oriental. Perquè es veu amb molta preocupació el cas de la Xina, que en aquest moment està intentant un gran desenvolupament industrial. Les autoritats han previst que l'obtenció d'energia es faci exclusivament amb carbó xinès, que és dels

més bons del món i dels més abundants. Si el programa es desenvolupa com està previst, a la fi d'aquest segle la pol·lució via gasos hivernacle (per tant, efecte hivernacle) serà de l'ordre de cinc vegades l'actual.

De forma que els efectes poden accelerar-se d'una manera que preocupa realment el món occidental. Tan és així, que actualment hi ha qui proposa aprofitar el desarmament nuclear per regalar a la Xina tots els caps nuclears sobrants, i també facilitar-li un finançament per construir centrals nuclears, amb les quals podran alimentar durant molts anys el seu progrés industrial.

Realment, el món s'haurà de plantejar molt seriosament a curt termini el no tenir aquests capricis que hem tingut fins ara, que fan malbé el medi ambient.

El resum que jo volia fer d'això és que el problema del medi ambient no és un problema ni tècnic ni econòmic, ni financer ni industrial. És un problema moral i per tant és fonamental d'intentar crear una nova moral sòcio-ecològica que sigui una autèntica ètica de la relació home-natura.

És una moral que hauria de nodrir-se dels coneixements i de les experiències que ja tenim, integrant-nos en les actituds de solidaritat de la Humanitat. Una Humanitat que, malauradament, ara naufraga en aquesta crisi de capacitat de conducció que tenen els col·lectius humans i que és conseqüència de la intenció de dirigir-los mitjançant els macroprincipis humans de la ideologia. Nova moral sociològica que s'hauria de predicar des d'una tribuna plural que defugi dogmatismes, i que intenti assumir la funció de conductors dels col·lectius moderns. És una nova moral en el marc de la qual la societat s'hauria de dotar de mecanismes que garantissin el tractament i la defensa del medi; que assolís convenciment i confiança, i en la que el crim ecològic fos refusat com una cosa èticament inadmissible.

És evident que les noves idees es poden estendre per mitjà dels nuclis de pensament i de postulats, que seran més potents i millors els seus resultats si són socialment diversificats.

Per a mi, aquest tema és tan important que val la pena de justificar i de parlar, i fins i tot d'impulsar una mena de conspiració civil, per aconseguir la creació de nuclis de pressió que imposin aquesta nova moral sòcio-ecològica, sense la qual no serà possible el tractament eficaç del medi ambient.

Penso que no es pot predicar això només en termes abstractes; cal donar solucions o vies concretes de possibles solucions.

Només conscienciant l'home podrem tenir un tipus d'eficàcia a nivell concret, perquè si no és així, ens falla el mecanisme d'acció degut a la falta de prestigi i d'eficàcia dels òrgans d'estat. A mi em sembla que el mecanisme per dur a terme això seria una organització no governamental (ONG).

Per donar eficàcia a la problemàtica del medi ambient és necessària la força moral que sorgeix precisament del clam profund de la persona que ha estat sensible al crit de la solidaritat amb la Natura, amb el present i amb les generacions futures. És mitjançant aquest col·lectiu d'homes sensibles grupats en organitzacions no governamentals que podria arribar-se a una "simbiosi", a una "cohabitació" amb l'estat, per tal de legitimar la seva acció a nivell de país concret en defensa del medi ambient. Aquesta simbiosi estat-ONGs és indispensable, perquè tots sabem que una acció, per potent que sigui, no és assumible, ni tampoc practicable avui si no es assumida pel ciutadà concret.

"No hi pot haver tractament ecològic en un país (...) si no hi ha una nova moral socio-ecològica."

Quin seria el paper de les ONGs? Jo el veig molt clarament. En problemes determinats, hauria de fer d'auditora del procés. Podria aportar criteris i hauria d'alertar de les desviacions. Finalment, hauria de garantir la permanència del consens, necessari per aconseguir l'objectiu proposat.

Jo estic segur que si aquesta política de tracte i col·laboració amb les ONGs s'hagués fet un any abans, s'haurien evitat, aquí a Catalunya, tots els problemes dels residus industrials.

No hi pot haver tractament ecològic en un país com el nostre, que viu amb unes creixents llibertats, si no hi ha una nova moral sòcio-ecològica. Res no es pot fer si no es compta amb la injecció de l'esperit i del civisme i la mobilització dels ciutadans que, junt amb l'estat, són els qui poden fer una acció eficaç a favor de l'ambient.

Ecologia i desenvolupament

Julio San Miguel
Vice-president del Foment
del Treball Nacional

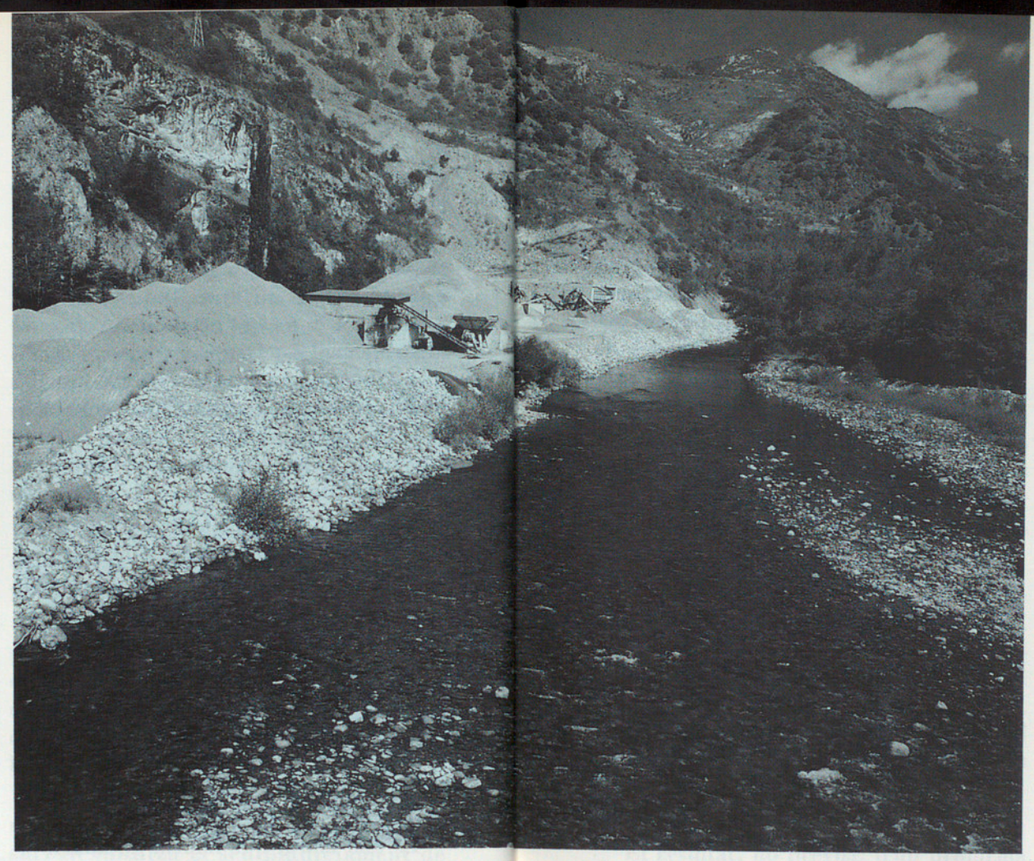

Extracció d'arids al Noguera Pallaresa.
ORIOL ALAMANY

L'article pretén considerar l'apressant binomi "Ecologia-Desenvolupament" a tall conceptual i general; el seu esdevenir històric amb relació a la influència de les activitats de la societat en el seu conjunt, en complexa interdependència amb els ecosistemes i el dinàmic equilibri que la Natura, per si mateixa, realitza si nosaltres, tots plegats, no li ho impedim.

El terme Ecologia, es diu que el va utilitzar per primer cop el cèlebre biòleg alemany Ernst Haeckel l'any 1866, de "Eco" i "Logos", que en grec signifiquen respectivament "casa" i "tractat", amb la qual cosa Ecologia pretén indicar una disciplina relativa a l'estudi de la Natura —La Casa de Tots—, les parts integrants de la qual es relacionen entre si en una suprema adequació total de la Natura. L'Ecologia considera la mútua dependència entre tots els éssers vius, que el desenvolupament ha de conèixer i respectar, ja que qualsevol incidència parcial, fins i tot pretesament favorable, pot desfer el dinàmic equilibri dels ecosistemes, convertint el que és natural en desequilibris d'enorme complexitat i difícils de resoldre sense un enfocament global.

Cal, en parlar d'Ecologia-Ecosistemes i Contaminació, intuir i comprendre el seu veritable significat i contingut.

Així, Ecosistema és el conjunt d'un biòtop i de la seva biocenosi o determinada comunitat viva, capaç de desenvolupar-se en unes condicions donades. Un biòtop és un espai vital. Cada biòtop és diferent al seu veí, cadascun d'ells depenen de tots els altres i formen junts el gran Biòtop-La Terra.

La Contaminació es va definir amb les següents paraules: "La contaminació ambiental és l'alteració desfavorable del nostre entorn com a subproducte total, o en gran part, de les activitats humanes". Si ens referíem a la contaminació en general d'un ecosistema qualsevol, prescindint de l'activitat humana, la definiríem com la introducció, en un mitjà donat, de substàncies noves capaces de, principalment per la seva quantitat, trencar l'equilibri i modificar les estructres del mencionat ecosistema.

Evolució de l'entorn natural

La Terra, ja per si mateixa en el seu desenvolupament històric, geològic i mediambiental, s'ha anat transformant, adequant ecològicament en dinàmic equilibri, des de les translacions continentals, configurant nous continents i oceans completament diferents de la seva prèvia configuració natural. L'ecologia és dinàmica i variable, davant els impactes ambientals produïts per forces naturals com ara les erupcions amb emissions gasoses nocives i sòlides amb metalls pesants; terratrèmols, cataclismes, sequeres, inundacions, incendis de boscos (amb despeses ecològiques molt superiors a les provocades per la pluja àcida). Van desaparèixer els dinosaures forts i potents i van aparèixer els homínids.

La temàtica "medi ambient" no figurava en el moment de la signatura del Tractat de Roma; ha estat l'acció comunitària la que ha posat les bases d'una política que afavoreix el tractament preventiu i el control del problema adaptat al conjunt de les polítiques econòmiques.

L'Ecologia, a nivell popular, es converteix, de fet, en un moviment de rebuig vers els efectes provocats per causes que nosaltres mateixos originem. Una bona ecologia humana, no solament no pot prescindir de les dades del desenvolupament, sinó que aquestes constitueixen la seva part més important.

Per la seva part, la Comissió Europea ha definit "medi ambient" com "l'associació d'elements, les relacions dels quals determinen el marc i les condicions de vida reals o experimentades dels individus i de les societats".

Amb això designa l'entorn natural, el paisatge, la flora, la fauna, els rius, els llacs, el mar, l'atmosfera, els animals salvatges, els seus habitants, etc., i l'entorn artificial com les zones urbanes, patrimoni arquitectònic, etc.

Política de medi ambient

Els objectius i principis de la política del medi ambient de la Comunitat Europea, definits l'octubre de 1972, són principalment que:

La millor política del medi ambient consisteix a evitar des dels seus orígens la creació de contaminació o de matèries perjudicials, més que combatre posteriorment els seus efectes. Més val "curar-se en salut", dels possibles danys, que haver-los de reparar.

La política del medi ambient pot, i de fet, ha d'anar aparellada amb el desenvolupament econòmic i social, tenint en compte, amb la major anticipació possible, la incidència de tots els processos tècnics de planificació i decisió sobre el medi ambient, millorant el nivell de coneixements científics i tecnològics, promo-

vent la investigació amb vista a desenvolupar una acció eficaç de presevació i millora del medi ambient i de lluita contra la contaminació i els danys perjudicials.

La protecció industrial del medi és només una part dels esforços necessaris per a la protecció del medi ambient. El deure de conservar les bases naturals de la vida ha de ser assumit individualment i per cadascun dels grups socials. La protecció del medi ambient és una tasca col·lectiva, que necessita de la solidaritat de tots. Tots i cadascun de nosaltres perpetrem atemptats o despeses ecològiques.

En canvi, sovint la indústria és presentada com a única causant de la contaminació, i les nostres autoritats de tutela i protecció, recolzant-se en això, suggereixen reglamentacions confuses, contradictòries amb els seus projectes de desenvolupament i moltes vegades inoperants per irrealitzables, sense poder arribar a plasmar-ho a la pràctica.

És indispensable que les exigències reglamentàries siguin realistes, recolzades i

"La política del medi ambient pot, i de fet, ha d'anar aparellada amb el desenvolupament econòmic i social..."

basades en dades científiques comprovades i que puguin admetre terminis d'aplicació raonables per a l'adaptació progressiva dels processos productius.

No han d'imposar-se normatives que no poden dur-se a terme i que tampoc compleix l'Administració que les dicta.

Hem d'evitar esgrimir arguments i raonaments poc convincents, sense cap base científica ni tampoc evidència clara, no hem de pretendre resoldre allò que és relativament fàcil d'aspectes concrets, creant confusió sobre causa i efecte, marginant en la globalitat del sistema la interdependència complexa dels ecosistemes.

Evitar actituds contradictòries

En cas contrari, no pot sorprendre que en unes recents jornades sobre el Delicte Ecològic, per part del fiscal que coordina la investigació del delicte ecològic, es jutgés desitjable la reforma del Codi Penal en matèria de delictes ecològics, per determinar els criteris pels quals s'ha d'entendre que un fet és més o menys greu, ja que en la seva opinió, la investigació de les conductes que atempten contra el medi ambient requereix un elevat nivell de coneixements, del qual en manca tant el ministeri fiscal com la policia judicial. El fiscal va reconèixer la necessitat que la intervenció judicial sigui mínima per permetre que sigui l'Administració la que es posi en acció, si bé va precisar, "**els poders públics han donat mostres d'una manca de control i d'interès i, de vegades, vergonyosa complicitat amb les activitats que atempten contra el medi ambient**".

Dins les mateixes jornades, el director general del Medi Ambient va declarar que ell se sent partidari de fer "un ús limitat i prudent del delicte ecològic", entre d'altres raons perquè la seva escassa i insuficient aplicació fins ara "no mou a l'optimisme". En aquest sentit, i d'acord amb el concepte d'immissió i no d'emissió, va reconèixer que la sentència contra una determinada central tèrmica es va basar en les condicions sobre emissions gasoses, sense entrar en valoracions de danys provocats en la zona.

Les administracions haurien de tenir present les "alegries" dels Programes de Desenvolupament, de les Zones d'Urgent Industrialització, dels polígons industrials per al desenvolupament d'entitats locals, dels complexos turístics, de la motorització terrestre, aèria i aquàtica, etc., que es realitzen de vegades, sense preveure les seves conseqüències ni els remeis a aportar.

No hem de pressionar forçant els clàssics plans de desenvolupament, i que en el transcurs del temps s'hagin de denunciar les indústries que volíem desenvolupar. No hem de promocionar polígons industrials les indústries dels quals acompleixin la legislació vigent sobre activitats tòxiques, insalubres i perilloses, i que després les administracions locals donin permisos municipals per edificar vivendes en el seu entorn, sense respectar les distàncies reglamentàries, i al cap dels anys la població manifesti les seves queixes per l'existència d'indústries dins el seu veïnatge, exigint el seu trasllat, com ja ha succeït. O bé l'altre extrem, negant a una empresa el permís municipal per posar una depuradora, davant la posició dels veïns demanant el tancament o el trasllat de l'empresa en qüestió.

Tampoc no ens hem de sentir orgullosos dels grans complexos turístics creats per

gaudir de la Natura, paisatge, clima, per fer salut, per gaudir de temps d'oci, amb el resultat de crear amb aquestes urbanitzacions anti-naturals que proliferen, aglomeracions massives de població, de centenars de milers, amb el corresponent gran impacte ambiental, sense depuradores d'aigües residuals, sense tractament de deixalles i escombraries, ni d'abocadors.

És significatiu que, dels 11 milions de tones d'escombraries que produïm cada any els espanyols, prop d'un 80% acabin amuntegades en abocadors improvisats o a l'abocador controlat, amb el seu corresponent impacte ambiental, sense passar per un procés o tractament d'eliminació de residus sòlids urbans.

No hem d'oferir el "velló d'or", l'automòbil, com a símbol del progrés i benestar, sense previsions ni remeis precisos de les seves conseqüències contaminants, com a principal font de nocives emissions gasoses, d'amuntegaments de ferralla, de l'oli del motor com a residu; amb 7.000 pèrdues humanes per any, considerades ja "normals", quan ja no diguem que augmenten.

El resultat, no previst, d'un problema que no deixa de ser substancialment quantitatiu, és la importància de les administracions per resoldre'l, amb la paradoxa, en el trànsit urbà respecte dels objectius inicials, que l'única solució segons el parer dels experts seria reduir o reprimir, prohibint alternativament la circulació de l'automòbil per matrícules acabades en número parell o senar.

A la recerca de solucions

Es podria deduir que també hem gaudit de major "estatus social" o "nivell de vida" i "tot això que hi hem guanyat!". Si això s'admet d'aquesta manera, hem de reflexionar tots plegats sobre què és el que volem realment, perquè no ens passi una altra vegada el que ens deia Teodoro Levitt que, "si no sabem on volem anar, tots els camins ens portaran allà". No sigui que després, quan arribem al final d'un d'aquells camins i no ens agradi l'escenari que entre tots hem creat, donem la culpa als altres, i nosaltres ens sentim lliures de tota culpabilitat.

La culpa, així com els remeis a establir i els esforços consegüents, és una qüestió que a tots ens incumbeix en harmònic consens.

El desenvolupament industrial i la ramaderia conviuen al Tercer Món.

No resultaria lògic, com succeeix habitualment, carregar el mort a les aplicacions industrials de l'evolució científico-tecnològica (de la física, biologia, geologia, química, etc., etc.) que són les que bàsicament han cobert les demandes de la societat en pro del desenvolupament sòcio-econòmic.

En el tema que ens ocupa, s'hauria d'implantar, encara que només fos parcialment, el lema "prohibit prohibir", a fi de permetre prevenir i adaptar, coordinant investigació, recerca i desenvolupament, creant, al seu temps, les infrastructures físiques i mentals necessàries i suficients perquè la natura pugui admetre, de manera natural, els atemptats que li provoca l'augment de població mundial, prevista en 6.000 milions de persones cap als inicis del segle XXI, amb els corresponents materials de desfeta, deixalles, abocadors urbans, domèstics, agrícoles, del bestiar, industrials, etc., etc.

D'aquesta manera podríem, en tot cas, aconseguir l'adequació als distints nivells o estadis de desenvolupament, dins un Creixement Selectiu i suportable per a la Natura i el re-equilibri ecològic, del gran biotipus, la Terra.

No tornem a caure en el tòpic del Creixement Zero del Club de Roma, per la suposada manca de recursos naturals davant el previst augment de població mundial; ni tampoc implantem com a remei la Planificació Familiar i decretem, com a la Xina, l'obligació d'un sol fill per família, per acabar en països desenvolupats, davant la baixa natalitat resultant, subvencionant el tercer fill de cada família per equilibrar la població en generacions successives.

L'home ha format, en gran part, els ecosistemes que l'envolten, que no són in-

variables per a la seva adaptació en processos que s'alternen a canvis interns i influències externes.

Hem de comprendre que una política de medi ambient orientada per l'ecologia no pot posar com a objectiu la conservació de la Natura en el seu estat actual, ja que ha de conservar la "vida", la capacitat de funcionament dels ecosistemes, conservar els biòtops naturals; ha d'anar acompanyat del desenvolupament i l'aplicació de noves tècniques de protecció del medi ambient, amb l'ajuda de l'ecologia dinàmica que practica la Natura per si mateixa.

Sens dubte, qualsevol activitat humana té la seva repercussió en el medi ambient. Això és tan cert per a les tècniques agrícoles, practicades des dels orígens de la història, com per als complexos processos industrials actuals.

Protegir i evolucionar

De fet, les activitats industrials, molt abans que es dictessin normatives de protecció ambiental, amb la seva participació en accions de contaminació, erosió, desertització, aprofitament de residus, contribució a minimitzar o reduir la major incidència ambiental, conseqüència del desenvolupament sòcio-econòmic i el consumisme inherent, s'han comportat més ecològicament protegint l'entorn en les seves diferents facetes, en més gran proporció que els qui defensen teòrics posicionaments estàtics de suposada protecció sense evolució.

La nostra alternativa, per a la política del medi ambient, no es troba entre "producció industrial o defensa del medi ambient", ni tampoc "tecnologia o protecció del medi ambient", sinó "protegir mitjançant la tecnologia" per aconseguir una societat industrial més apta amb vista al nostre entorn natural.

Una estabilització ecològica no impedeix la dinamització del desenvolupament tecnològic, sinó que, en sentit contrari, demana més procediments tecnològics progressistes, amb reducció dels perjudicis per al medi ambient. És a dir, oferir la tecnologia en evolució al servei de la defensa de la Natura.

L'estabilització ecològica, mitjançant una dinamització tecnològica, ha de començar en el procés de producció i no limitar-se a eliminar els contaminants al final de la fabricació.

Economia i ecologia no són diametralment oposades, però tampoc harmonitzen completament; dins les seves interdependències mútues, s'adapten en gran mesura per elles mateixes als canvis. El directivisme estatal que ho vol regular tot dins el detall, segons normes ecològiques, seria absolutament antiecològic.

El desenvolupament tecnològic i econòmic, ecològicament desitjat, ha de tenir en compte els canvis de tot el conjunt social sense imposar adaptacions brusques que puguin fer perillar els resultats. El que és important és l'adaptació gradual a l'evolució de l'entorn, a canvis genètics, a progressos tecnològics, en benefici de la societat sense causar perjudicis irreversibles a la Natura.

Adaptacions graduals, segons prioritats ecològiques, que donin solucions factibles tècnicament, econòmica i social, ja que les noves prioritats en la defensa del medi ambient no sempre es poden equiparar amb les possibilitats d'acompliment.

Aportació del desenvolupament industrial a la biocenosi

En jutjar les incidències de tota l'activitat industrial, no hem d'oblidar la seva aportació al benestar d'una població en número creixent i amb més longevitat, en conjunt a gaudir del progrés sòcio-econòmic a la qualitat de vida.

Evidentment manca una tasca col·lectiva, d'informació, formació i mentalit-

zació, que "comuniqui" a tots els implicats els avantatges del desenvolupament desitjat i les corresponents servituds, reals, no fictícies o catastrofistes, a tolerar com a peatge el desenvolupament.

Així, ignorant u oblidant els beneficis obtinguts, es jutgen només superficialment els possibles perjudicis o servituds inherents a tot progrés o desenvolupament, sense establir l'innegable balanç super-positiu entre pros i contres de les contribucions tecnològiques, econòmiques i socials al nivell de vida, a la salut, al desenvolupament sòcio-econòmic de la Humanitat.

Les successives ampliacions de l'horitzó científic, les noves tecnologies i la formació permanent o posada al dia dinàmica dels professionals, incrementen les possibilitats davant el repte de seguir trobant aquelles rutes o camins que beneficiïn la Humanitat, com s'ha anat fent fins al moment, permetent realitzar a l'home una multitud de coses, com ara perllongar la durada de la vida, disminuir la fam en el món, crear noves substàncies, construir vivendes amb nous materials, desenvolupar la fotografia, el cine, el concert dins la llar, etc., i trobar noves solucions per a la salut humana i animal, per a l'alimentació, per a productes energètics, l'agroquímica, en suma per ajudar l'ecologia.

En els últims anys hi ha hagut importants avenços en molts camps. Medicaments anti-cancerígens, medecines beta-blocker cardíaques, cèl·lules de proteïnes, fibres de carboni, arseniur de gal·li per a l'electrònica, adhesius, acríl·lics, plàstics biodegradables i el nou món de la biotecnologia.

El desenvolupament per aplicacions industrials dels avenços científics i tecnològics, amb els seus corresponents béns i serveis, ha permès arrencar d'arrel els més grans exterminadors ecològics del nostre planeta, com ho eren la poliomielitis, la verola, la diftèria, la pesta bubònica, el còlera, el tifus, la tuberculosi, la mortalitat infantil.

Així, l'any 1931, només en el Regne Unit, la diftèria va matar 400 nens per milió d'habitants, mentre que l'any 1950 va descendir a 1 per milió. També allà la tuberculosi va produir, l'any 1930, la mort de 17.000 persones de 17-19 anys; l'any 1975 van morir només 25.

En el segle XVII, el 25% de la població d'Europa va sucumbir a la plaga bubònica; posteriorment, els "rodenticides" moderns van significar la mort d'aquesta plaga.

La mortalitat infantil a l'Europa Comunitària ha disminuït de 34 morts menors d'un any per 1.000 nascuts vius, l'any 1960, a 10, l'any 1984.

L'any 1984, l'esperança de vida en el moment de néixer era de 50 anys a l'Àfrica, 75 a l'Europa dels Dotze, contra uns 30 anys en les èpoques de vida en equilibri ecològic natural sense les "agressions" de la industrialització en el medi ambient. El clor que ens proporciona la indústria per fer l'aigua potable ha suprimit el còlera, la malària, les grans epidèmies tifoidees, així com totes les innumerables infeccions, conseqüències d'aigües contaminades.

..."Els poders públics han donat mostres d'una manca de control i d'interès".

Recentment, un article de Nèstor Luján es referia al problema de les aigües adulterades en les ampolles d'aigua potable subministrada per la indústria i la impotència manifestada pel president de l'Institut Nacional de Consum, el qual no pot garantir que no apareixeran més ampolles amb aigua mineral adulterada per determinats "ciutadans" que, potser, protesten al seu aire del, al seu parer, delicte ecològic que permanentment ve perpetrant la indústria.

Però en el nostre informar conceptual sobre les conseqüències del desenvolupament, aprofito l'anecdòtica referència, en l'article més amunt citat, sobre l'aigua.

Deia així: "la germana aigua de Sant Francesc d'Asis" era, fins al nostre segle, un dels elements més mortífers de la naturalesa, i ens feia recordar que l'any 1891 un vaixell amb uns cinc-cents excursionistes es va enfonsar dins el Tàmesis, molt a prop de Londres. No hi va haver cap víctima del naufragi perquè unes persones van ser salvades i les altres van arribar nedant a terra, però posteriorment més d'un centenar va morir de tifus per haver-se empassat aigua.

F A O: Agricultura de l'any 2000

Si ens referim al camp agrícola, l'informe de la F A O titulat "L'agricultura cap a l'any 2000", ressaltava el paper vital dels

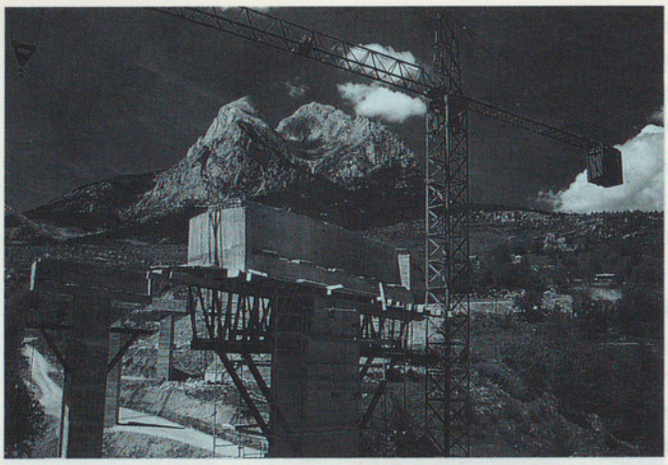

Construcció del viaducte de Saldes al Parc Nacional Cadí-Moixaró.
ORIOL ALAMANY

fertilitzants, estimant que al voltant del 50% de les millores de rendiments es deu a l'ús que d'ells s'en fa, amb la consideració addicional que així s'ajuda a l'escassetat de terra per conrear i a una major producció que només es podrà aconseguir mitjançant més grans rendiments. L'Índia, per exemple, va duplicar la seva producció de cereals entre els anys 1966 i 1982 en gran part per l'augment de l'aplicació de fertilitzants (des de 28 a 52,6 Kg. per Ha.). Es poden obtenir dues, fins i tot tres collites d'arròs en un any i en el mateix terreny amb ajuda dels herbicides moderns ben emprats.

En el tercer món es perden anualment 20 milions d'hectàrees de bosc, perquè necessiten llenya i es fa imprescindible més terreny per a l'agricultura. Aquests nous terrenys per al conreu, després de poques collites, i ja gastades les substàncies nutritives, no són utilitzables; no resta cap altra alternativa que continuar talant arbres dels boscos o la utilització ecològica de fertilitzants minerals i substàncies químiques, conservant-hi el que hi queda (de boscos) mitjançant una agricultura moderna, com una aportació en contra de la desertització i pertorbació dels ecosistemes.

Simultàniament, el desenvolupament crea necessitats insaciables de fusta i de paper. A tall d'exemple, un sol número del New York Times exigeix 77 Ha. de bosc.

Sense la nova tecnologia-punta, la necessària producció d'aliments constituiria tasca d'allò més impossible per fer front al problema de la fam al món, i que no fa altra cosa que aguditzar-se amb vista a una població creixent. Els diaris es podran preparar amb paper sintètic o plàstic, o bé llegir-los a casa en una pantalla per poder seguir comptant amb boscos.

Les fibres sintètiques són l'única manera de vestir la població creixent, sense afectar negativament el subministrament d'aliments per a la Humanitat. Una planta que produeixi 150 tones per dia de poliéster és l'equivalent a 250 acres de terra dedicats al cultiu del cotó; una altra que produeixi 150 tones per dia de fibres acríl·liques proporciona un equivalent a la producció de llana de 12 milions d'ovelles; la terra necessària per suportar aquest nombre d'ovelles és equivalent a la superfície de Bèlgica **Les fibres industrials alliberen així les terres cultivables per produir aliments naturals.**

Política mediambiental; el seu desenvolupament

Ja fa algunes dècades, quan el problema mediambiental va començar a fer-se realitat, a la vegada que es va crear tot un estat de consciència social sobre això, els governs dels països més desenvolupats van iniciar la tasca de legislar per limitar les quantitats emeses de productes contaminants, és a dir: l'estratègia mediambiental es va dirigir vers les fonts de la contaminació, amb independència de l'entorn en el qual es fessin els dipòsits de les deixalles i de la tolerància d'aquest per acceptar-los. Posteriorment es va començar a prendre en consideració la major o menor capacitat del medi per rebre deixalles productes de desfet, doncs, el que en un cas pot significar cert deteriorament, en un altre pot ser una despesa mediambiental admissible. Així, la legislació, a més de limitar les "emissions", va establir normes relatives a la "immissió" o avaluació de l'impacte ambiental, referit al nivell de productes contaminants que es detecta en un punt determinat, allunyat de la font d'emissió, la qual cosa, en lògica, sembla més important des de l'òptica mediambiental pròpiament dita.

La política orientada a tal efecte, defineix millor els objectius que es persegueixen pel que fa a la salut del medi ambient i suposa un camí més lògic per establir els nivells que es consideren admissibles, tenint sempre en compte el marge de tolerància que s'ha de fixar per mantenir el funcionament equilibrat de la nostra societat. **Restringir en excés els graus de llibertat de la indústria pot conduir a la**

mancança de béns essencials. Al contrari, relaxar els límits excessivament, pot portar conseqüències negatives a l'entorn natural i arribar a repercutir igualment negativament en el benestar de l'home. La valoració integral d'aquesta cadena de repercussions és el que es denomina "Impacte Mediambiental", que no es limita als aspectes purament físics, sinó que s'estén a la incidència d'una determinada activitat sobre el paisatge, i condiciona en última instància la permissivitat o no permissivitat d'aquesta.

Per arribar a aquesta última conclusió, els governants han de posar l'impacte ambiental a un costat de la balança, i a l'altre costat posar-hi el conjunt d'interessos econòmics i socials que hem de satisfer, junt amb les possibilitats tècniques disponibles.

Es tracta, doncs, d'establir un compromís entre el "nivell de vida" que ens proporcionen els béns de consum i la "qualitat de vida" que normalment va lligada a un sistema el més a prop possible de la Natura.

Els problemes de contaminació no es poden polaritzar a les emissions d'origen industrial, independentment de la importància d'aquestes, sinó que per a la seva valoració i tractament s'han de tenir també presents les aportacions urbanes, agrícoles i ramaderes. De res serveix anar molt lluny en un d'aquests fronts si no s'incideix paral·lelament sobre tots els altres.

Resulta alliçonador en relació amb l'impacte del desenvolupament el fet que Carlo Ripa de Meana, comissari europeu del medi ambient, doni a conèixer un informe indicant que el mercat únic de 1993 agreujarà la pol·lució, si no es prenen mesures preventives. El creixement econòmic que suposarà, es traduirà, per exemple des d'ara fins al 2010, en un increment de les emissions de diòxid de sofre i òxids de nitrogen, constatant que les mesures preses per la CEE, per lluitar contra aquesta contaminació, resultaran insuficients davant l'augment de producció de l'electricitat i de la circulació d'automòbils. És previst un increment del parc d'automòbils, dins la CEE dels Dotze, dels 70 milions actuals a 200 milions. Dels 70 actuals, segons es va revelar, la meitat no respecten cap de les normes anti-contaminació aprobades pels Dotze.

Les eco-indústries

La indústria, per als productes que han aparegut com a nocius, ha continuat desenvolupant-ne d'altres que els substitueixin en camps tan diversos com: productes aïllants i materials de construcció sense amiant, piles de combustible i acumuladors sense mercuri ni tampoc cadmi, embalatges de plàstic sense estabilitzadors a base de clor ni metalls pesants, cèl·lules electrolítiques olor-alcalines sense mercuri, cèl·lules electrolítiques en la producció d'alumini que elimina l'emissió de fluor que perjudicava les explotacions agrícoles, pintures a l'aigua sense disolvents orgànics, substitució dels CFC (clor-fluor-carboni), etc., i prossegueix amb els seus esforços d'aconseguir Eco-Indústries que subministrin Eco-Productes.

..."Manca una tasca col·lectiva, d'informació, formació i mentalització".

Tenen la consideració d'Eco-Indústries, el conjunt d'agents econòmics que ofereixen béns i serveis amb la finalitat de prevenir, avaluar, reduir o reparar els atemptats o despeses ecològics que són deguts a la pol·lució.

Encara que una tecnologia plenament neta és difícil de concebre amb les tècniques actuals, es denomina "Tecnologia Neta" aquella en què la taxa de rebuig o despesa ecològica sigui la menor possible, incrementant els rendiments dels processos productius i introduint en els mateixos processos de reciclatge de subproductes i destrucció o la no producció de subproductes contaminants, o en proporció d'emissió de tal forma que la seva immissió sigui admesa dins l'entorn natural.

Tala de bosc a Sant Joan de l'Erm.
ORIOL ALAMANY

Així s'aconsegueixen els anomenats productes ecològics o Eco-Productes, que respecten el medi ambient en les diferents etapes de la seva existència: producció, consum i eliminació posterior a la seva utilització, amb totes les dificultats inherents davant les incerteses científiques que predominen i recomanen una gran cautela i prudència, no sigui que el remei fos pitjor que l'enfermetat.

La indústria és conscient que la protecció del medi ambient és fonamental per a la bona pràctica de les seves activitats i que té el deure de fabricar, manipular, transportar, utilitzar i disposar els seus productes amb seguretat i sense riscs inadmissibles per al medi ambient. Les experiències viscudes en la protecció mediambiental ens demostren que és possible desvincular gradualment la producció del desgast de la Natura.

"Restringir en excés els graus de llibertat de la indústria pot conduir a la mancança de béns essencials."

Les manifestacions diverses sobre el forat a la capa d'ozó, "l'efecte hivernacle", el no repoblament forestal i la desertització del planeta, juntament amb la contaminació ambiental, han anat perfilant una consciència col·lectiva "ecològica" que, a més, motiva des del punt de vista econòmic, perquè l'adaptació de la normativa comunitària a Espanya ha deixat al descobert un filó d'or per a les empreses que col·laboren en la protecció del medi ambient, tractant d'aconseguir la major part del "pastís ecològic".

El peatge mediambiental d'adaptació a les normes de la CEE, suposarà a la indústria espanyola un valor global quantificat pel Ministeri d'Indústria i Energia d'1,2 bilions de pessetes, contra un volum de negocis, en l'actualitat, d'aproximadament 20 milions de pessetes.

Marketing de l'ecologia

Cada vegada més la protecció mediambiental es convertirà en un argument comercial i un factor de competitivitat i valor afegit. Així doncs, **la preocupació dels països industrialitzats per millorar el seu nivell ecològic ha donat lloc a un front econòmic d'importants dimensions que podria ben bé resoldre el problema d'infrastructures** per col·laborar en la protecció ambiental.

Així, per exemple, per poder vertebrar el Pla Nacional pels Residus Industrials, ha de destacar-se la necessitat de comptar amb unes instal·lacions adequades, que actualment no existeixen, on la indústria pugui tractar els residus; les empreses que hauran de complir uns terminis d'actuació concrets, no podran, en nombroses ocasions, complir amb el reglament ni amb la llei corresponent.

Amb un moderat optimisme, podem considerar el fet que la CEE produeix cada any 150 milions de tones de deixalles o productes de desfet de tipus industrial, dels quals 25 milions almenys poden considerar-se perillosos, i l'actual capacitat de tractament no supera els dos milions de tones anuals.

Referent a això, l'obligada aplicació de normes comunitàries, estatals, autonòmiques i municipals en la protecció del medi ambient, suposa el punt de partida d'un mercat potencial per a les tècniques de protecció mediambiental, que per al cas de les deixalles hauria d'implantar-se un pla ambiciós col·lectiu, en un sistema conjunt que integri productors, transportistes i dipòsits finals per al tractament.

Les enginyeries espanyoles comencen a tenir una important presència en la creació d'empreses mixtes amb participació estrangera, i experiència en recollida, transport i tractament de residus per plantes de nova creació.

Aquestes iniciatives podran anar creant infrastructures per poder complir les normatives mediambientals, amb l'esperança que també l'Administració, en diferents nivells, adoptarà una conducta ambiental exemplar en la seva activitat contaminant.

En aquest context d'aprofitament del "pastís ecològic" han aparegut a Alemanya, França, Holanda, Dinamarca i Bèlgica, entre d'altres estats europeus, els anomenats "bancs verds", entitats que en l'actualitat superen el mig centenar i ofereixen fonamentalment serveis financers que pretenen ser una alternativa a la banca convencional.

A Espanya es comencen a desenvolupar actuacions similars com l'Associació per a la Banca Social i Ecològica (ABSE) o el Banc General del Medi Ambient, posat en

marxa per Banesto, entitat de crèdit convencional que ofereix, a més, serveis d'enginyeria financera a empreses que, obligades per l'harmonització legislativa espanyola amb la comunitària, han de dur a terme projectes que minimitzin l'impacte ambiental derivat de les seves activitats.

A Europa es propugna en l'actualitat l'Auditori Ambiental, de caràcter intern per a les companyies.

Principis per a una política global del medi ambient, lligada amb els objectius de desenvolupament

La protecció del medi ambient per a la societat en el seu conjunt constitueix un important desafiament, al qual han de fer front tots els agents econòmics: administracions, empreses, col·lectivitats locals, agricultura, famílies,... Totes les activitats humanes incideixen en el medi natural. En conseqüència, cadascun d'aquests agents ha d'assumir de manera equitativa la part que li correspon en la lluita per a la protecció i millora del seu entorn ambiental.

La indústria és freqüentment, sens dubte, font de pol·lució, però en ella es troba l'origen de les tecnologies que permeten de lluitar contra aquella. Aquest doble aspecte constitueix un punt essencial de conjunció en la lluita per a la protecció ambiental. La seva gestió es troba íntimament lligada a la de l'Administració i en els diferents nivells, ara ja també a la comunitària.

La política mediambiental ha de concebre's integrada dins el desenvolupament, admetent els seus avantatges i servituds i tractant de minimitzar el que és negatiu d'aquestes últimes, amb investigació i estudis previs que ens permetin de conèixer anticipadament les conseqüències i possibles remeis a aplicar en el seu cas.

Resulta indispensable el desenvolupament d'una major concertació per assegurar una més eficaç acció, sense comprometre el desenvolupament de les empreses i, per tant, el creixement econòmic general. No es pot oblidar que les despeses d'inversió contra la pol·lució i el risc poden, en certs casos, representar el 30% de la inversió productiva.

És, doncs, necessari jerarquitzar les accions orientades prioritàriament als atemptats més greus contra el medi natural, i igualment indispensable que les exigències reglamentàries siguin realistes, fixades essencialment en termes de qualitat ambiental i no en termes de normes d'emissions.

Normes elaborades en total concertació entre les indústries i les administracions en matèria d'harmonització tècnica i de normalització, recolzades sobre bases científiques sòlides, tenint en compte els límits tècnics i econòmics actuals.

Un important principi a considerar en la política mediambiental és la comunicació efectiva amb el públic, com a mitjà privilegiat, a fi d'ésser acceptada una indústria. Totes les accions dirigides en el sentit de la major transparència resulten a termini més beneficioses per a l'empresa. Això comporta una informació pedagògica ben realitzada, a nivell d'Administració i d'Empresa.

Llacuna La Massona, als Aigüamolls d'Empordà. Al fons, el Pirineu nevat.
ORIOL ALAMANY

Ha d'informar i mentalitzar el públic dels voltants de les indústries, amb una política transparent de portes enfora, obertes, proporcionant-li un coneixement molt més ampli de la indústria amb els seus índexs de seguretat i la seva incidència en el medi ambient.

El públic tindrà l'oportunitat, així, d'una banda, de distingir millor els riscs reals dels imaginaris, i de l'altra, comprendre millor el seu paper per resoldre'ls, d'acord amb tots els afectats.

Les diverses institucions, associacions empresarials, territorials i sectorials, com es fa actualment en diferents països, han d'introduir programes basats en el principi de Conducta o Preocupació Responsable, on tots i cadascun dels associats acceptin voluntàriament el compromís de realitzar un esforç continuat dirigit a millorar la direcció responsable de les indústries, esta-

Principis per a una política ambiental

* Obrir-se cap a altres tecnologies en lloc de combatre-les.
* Una prevenció raonable dirigida a les prioritats, en lloc de les actuacions diàries canviants segons les tendències polítiques partidistes.
* Llibertat en tècnica i economia, possibilitant major responsabilitat pròpia en lloc de regulacions burócrates i detallistes.
* Lligar, d'aquesta forma, en simbiosi, dos sistemes vitals —ecologia i economia—, ecologia i desenvolupament.
* Una protecció ambiental eficaç ha de transcendir més enllà de la indústria. També ens afecta com a consumidors i ciutadans.
* La política del medi ambient ha de constituir un recurs a utilitzar, però mai a abusar; tota severitat en els estàndards de protecció ha de recolzar-se en l'evidència científica, de cap manera en presuncions no comprobades.

blint normes orientades a la revisió i verificació de les "indústries subsistents", establertes des de ja fa temps i ajudar a millorar la seva seguretat i impacte ambiental.

La indústria ha de ser vista com una part de la solució, no del problema; no ha de ser tractada com si fos un enemic a combatre, sinó com a un important col·laborador per resoldre problemes que atempten contra el medi ambient i per donar resposta clara al desitjable desenvolupament sòcio-econòmic, creant i distribuint riquesa i benestar, en més gran proporció que les seves obligades servituds.

Les manifestacions industrials han obtingut i seguiran obtenint resultats favorables en pro de la preservació de l'entorn, de la salut i del nivell de vida de la Humanitat, en proporció molt superior a les incidències negatives que se'ls atribueixen.

El gran debat actual gira entorn al concepte de Desenvolupament Sostenible, com un desenvolupament compatible amb la protecció del medi que ens envolta. En aquest sentit es podria considerar conceptualment el Creixement Selectiu que englobaria aquell.

La protecció mediambiental constitueix una de les responsabilitats dels empresaris. Les seves accions hauran, a partir d'ara, de privilegiar la promoció de tecnologies netes i el desenvolupament d'"Eco-Productes" integrant anticipadament la inquietud per la protecció dels medis naturals.

Efectivament, s'ha de caminar cap a una indústria neta i ecològica, que amb els seus triomfs i les seves consecucions segueixi afavorint el bé de la Humanitat, en un Desenvolupament Selectiu-Suportable, però sempre efectiu, dins un context de realitat assumible per part de les empreses, incloses les "subsistents", amb terminis d'adaptació i en condicions d'infrastructura, així com econòmiques, que permetin assolir els objectius desitjats, sense dificultar el desenvolupament i les iniciatives individuals per "palmetes" legislatives inoperants.

D'una manera general, la indústria desitjaria evitar excessos de reglamentacions que provoquessin la il·lusió de seguretat sense una base real. L'objectiu prioritari hauria d'ésser l'aplicació efectiva d'un conjunt coherent i raonable de normes, a nivell comunitari, que obliguessin tant l'Administració com els administrats, i que poguessin ser aplicables.

Per assolir aquest objectiu, en actitud i aptitud responsable, és necessari, entre altres coses, un consens ampli per a la defensa del medi ambient dins la societat industrial moderna, que consideri cada vegada més la indústria com a col·laboradora i posi les forces dinàmiques del nostre ordre econòmic al servei d'aquesta tasca important.

Resumint, queda clar que un marc reglamentari europeu i nacional és necessari per assegurar la protecció del nostre entorn. No obstant, aquest marc ha d'ésser suficientment flexible per permetre a les empreses adaptar-se sense comprometre la seva existència, i suficientment homogeni en els diferents àmbits per evitar distorsions, encara que siguin conjunturals, en la competitivitat.

Queda clar també, que això no resultarà gens fàcil.

NOTA:
Aquest article es publica també en castellà a la revista "Horizonte empresarial", editada pel Fomento del Trabajo Nacional.

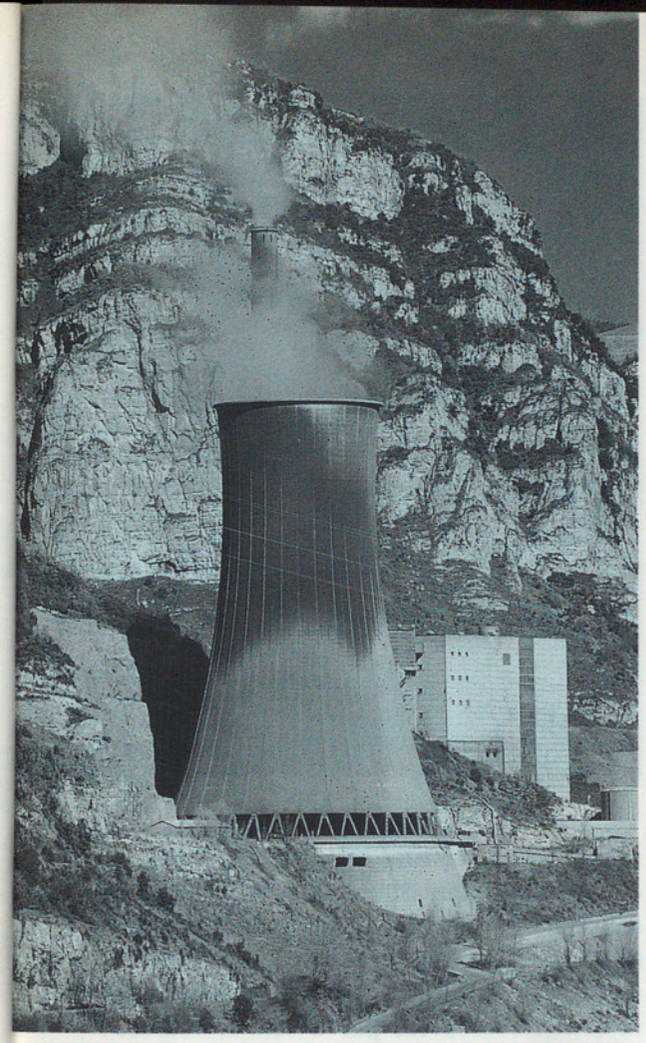

Central tèrmica de Cercs.
ORIOL ALAMANY

Energia i medi ambient

Albert Serratosa i Palet
President del Patronat de l'Institut de Tecnologia de la Construcció

Sembla que en el principi tot era energia. I que aquesta energia donà lloc a un plasma, a quelcom que no és ni energia ni matèria i que, passant milers de milions d'anys, es transformà en matèria. I que d'aquesta matèria en surt la vida i de la vida surt l'home, que té consciència. L'home que és capaç de mirar-se a si mateix i de reflexionar sobre el món. I aquest és un moment important a l'evolució del Cosmos.

Hi ha un llibre, *Evolució i energia*, editat per Plaza & Janés i dissortadament exhaurit, que planteja el que anomena "teoria de l'energó". Un "energó" és tot allò que té vida (des d'una cèl·lula a una gran empresa), l'última finalitat del qual és aconseguir que, amb la seva activitat, pugui disposar de més energia de la que necessita estrictament.

La vida es podria definir d'aquesta manera. És un conjunt d'elements, és una entitat, que és capaç d'aprofitar més energia de la que necessita simplement per sobreviure. Això va en contra de la tendència natural del Cosmos: l'entropia. La tendència vers al desordre. Si no es fa res per mantenir-lo tot, acaba degradant-se i desapareixent. La vida és l'única entitat capaç d'anar contra aquest corrent degradador i mantenir-se —si bé durant un temps limitat— activa. La vida, durant aquest període de supervivència, és capaç de mantenir-se, és a dir, de tenir un balanç positiu d'energia. Això és vàlid per a una rata, per a una planta, per a un home o per a una empresa (una agrupació d'homes).

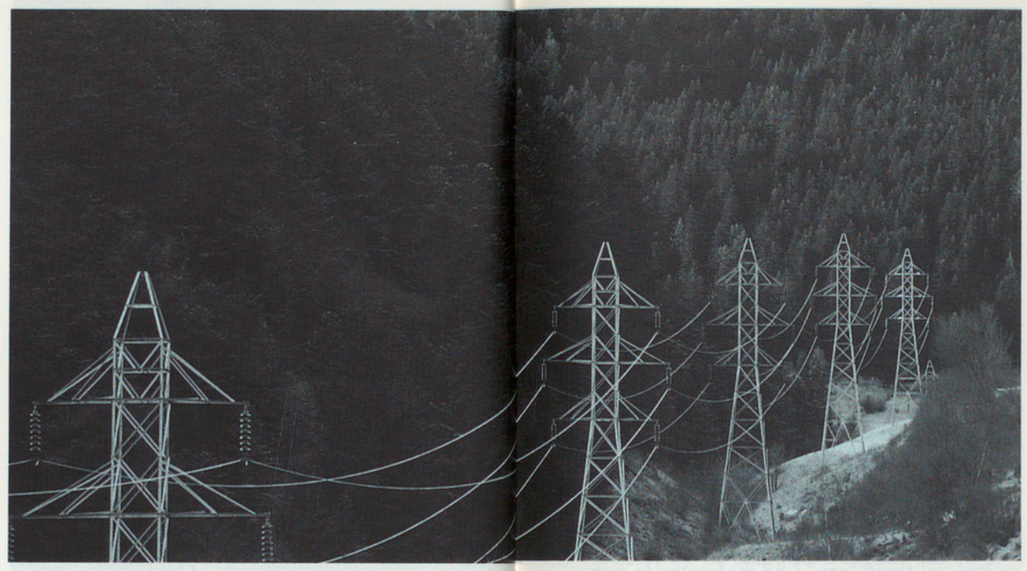

Xarxa d'alta tensió a la Vall de la Bonaigua (Parc Nacional d'Aigüestortes).
ORIOL ALAMANY

L'objectiu més important de la vida és tenir un balanç positiu d'energia i hem de començar a tenir un gran respecte per l'energia. No podem parlar d'ella frívolament. Perquè és la base de la vida i és la base de tota classe de progrés i de desenvolupament.

Direm quines estratègies ha utilitzat la Natura per saber aprofitar l'energia per a la vida. Originàriament hi havia unes primitives algues que eren capaces d'absorbir directament els minerals i els seus components. Però aquestes van ser superades per uns éssers vius capaços d'aprofitar l'energia del sol en un procés anomenat fotosíntesi. Amb tants anys que han passat no ha sorgit res, ni tan sols l'home, que hagi sabut aprofitar l'energia del sol directament. Si no hi haguessin els vegetals, la raça humana seria víctima de l'extinció.

La Natura va descobrir que la quantitat d'energia solar que era capaç d'agafar era proporcional a la mida de la fulla. Si la fulla era petita, el sol arribava a aquesta fulla petita, per tant, si es feia una fulla més gran, doncs es podrien agafar més raigs solars, però moltes d'elles van desaparèixer, i només van sobreviure les petites. Aleshores van sorgir les coníferes, aquesta fulla del pi que resisteix molt bé la pluja, la neu, etc. Les coníferes són les úniques capaces de viure a més de 1.400 metres d'altitud, en canvi els plataners han de tenir unes condicions atmosfèriques molt favorables.

Llavors les plantes no només van intentar de captar l'energia del sol, sinó que també intentaren de menjar-se les plantes que tenien al seu voltant. Però com que la planta no es pot veure, arriba un moment en què la Natura es planteja crear uns éssers que es puguin moure, i apareixen els animals. Aquests animals renuncien a captar energia directament del sol i simplement viuen de menjar els vegetals. Aquests animals es van fent cada vegada més grossos, fins que apareixen els dinosaures, però de la mateixa manera que va passar amb les plantes de fulles grosses, aquests animals eren massa grossos, i no eren capaços d'adaptar-se i van acabar desapareixent de la Terra.

Sorgeix després un altre sistema: els animals, a més de menjar les plantes, es mengen altres animals. Apareixen els animals carnívors. Dins d'aquesta evolució apareix l'home, que és el primer i l'únic que, a més d'aprofitar la seva energia per sobreviure i moure's, comença a tenir altres activitats que requereixen energia. I aquestes necessitats, que no són les estrictament necessàries per a viure, són les que anomenen "activitats de luxe". Aquestes activitats li faciliten més satisfaccions i més desenvolupament.

La història de la Humanitat es basa en el fet que l'home sap aprofitar cada vegada més l'energia. I això que sembla obvi no ho ha fet adequadament. Els homes no hem sabut aprofitar l'energia. D'energia, n'hi ha infinitat per tot arreu, i en canvi l'home no l'ha sabuda aprofitar. Podríem dir que, fins a la darreria del segle XVIII que no s'inventa la màquina de vapor, l'home no ha sabut aprofitar l'energia.

Evidentment, hi ha fets històrics: hi havia els molins de vent i els molins d'aigua, però és realment ridícul. Les primeres rodes hidràuliques horitzontals produïen 0,6 kW d'energia.

Quan es van inventar les rodes verticals s'arribava als 2 kW d'energia. I amb els molins de vent es podia arribar fins als 12 kW d'energia. Les primeres màquines de vapor podien arribar als 50 kW d'energia, però realment són xifres ridícules.

D'ençà que apareix la primera màquina de vapor fins al moment actual, l'home ha multiplicat per 10.000, i en alguns casos per 100.000, la capacitat de disponibilitat d'energia. Per tant, és un canvi absolutament radical. Tan radical que en el museu de la ciència de York hi ha una xifra que diu que si agafàvem tot el conjunt d'energia de la Gran Bretanya i la dividíem pel nombre d'individus (energia per càpita) resultaria que cada ciutadà britànic disposa de l'equivalent a 28.000 esclaus, que haurien de treballar matí, tarda i nit, dissabtes, diumenges i vacances.

L'energia comença a aprofitar-se amb el vapor. La primera energia que es va trobar, per formar "elements de luxe" va ser el foc, que es feia servir amb fusta per escalfar les cases. Cada vegada es consumia més fusta i s'anaven desertitzant més zones. La segona energia va ser el carbó, una energia solar en conserva que, atès que provenia de la fusta, no va ser una energia molt innovadora. Altres "energies solars en conserva" són el petroli i el gas natural.

Després apareix l'aprofitament hidroelèctric, que també és energia solar: el sol evapora l'aigua, plou, això va a parar a la muntanya amb forma de neu, d'aigua, o el que sigui, s'emmagatzema dins una presa i salta cap a baix, produeix electricitat, etc. Sempre és energia que prové del sol, transformada d'una manera o altra.

Finalment apareix la "gran amenaça de la Humanitat", que és l'energia nuclear, que pot provocar uns efectes secundaris molt més greus que tots els altres. Per primera vegada, amb l'energia nuclear, som independents del sol. L'energia nuclear ja no ve del sol.

L'augment d'energia significa més productes que es van fent, més transformació de la Terra per part de l'home, el qual serà la primera espècie, vegetal o animal, que no s'ha d'adaptar al territori i que ha après a adaptar el territori a les seves necessitats.

La capacitat d'alterar la Natura és el que ha fet sorgir el moviment ecologista. L'home, de cop, ha adquirit massa poder contra la Natura i existeix un perill de destruir-la.

Aquest augment d'energia ha tingut la seva part positiva. Ha permès a l'home de viure més còmodament. Però també té uns efectes no desitjats, alguns comprovats (pol·lució de l'aigua, contaminació dels rius...) i altres no tant clars (efecte hivernacle, el forat de la capa d'ozó...), contra els quals s'ha de lluitar. Però sense fer catastrofisme. Malgrat tot, el total del consum d'energia que consumeix l'home no arriba a ser una mil·lèsima de la que lliura el sol. No podem caure en la simplicitat de dir que per evitar els efectes no desitjats hem de deixar de consumir energia. Si hom mira tota l'evolució històrica, se n'adona que ha estat així sempre. Fins que apareixen uns nous profetes i diuen: "fins aquí hem arribat", a partir d'ara no hi haurà més progrés.

"...el que fa l'home és tan natural com el que fa qualsevol animal".

Els ecologistes, el moviment social d'ecòlegs, són un moviment autoritari que ens vol imposar el final del creixement i ens vol fer tornar a una vida primitiva pretesament paradisíaca —perquè no ho era; en el camp, a l'època del paleolític, l'esperança de vida era de 18 anys, i quan s'inventa l'agricultura, l'esperança de vida és de 36 anys, i a l'era industrial, aquesta esperança augmenta fins als 72 anys. Jo, amb tots els defectes, em quedo amb la contaminació, amb la pol·lució. Com diu aquell: entre morir de gana i morir pol·lucionat, millor morir pol·lucionat, que és una mort més retardada.

Això, òbviament, no vol dir que nosaltres no lluitem contra la contaminació i la pol·lució.

La central tèrmica de Sant Adrià de Besós.
ORIOL ALAMANY

Ens han portat al discurs segons el qual el Medi Ambient és allò natural, vinculat a la Natura, i per tant allò que no ha fet l'home. ¡Com si l'home fos un producte artificial! Jo crec que el que fa l'home és tan natural com el que fa qualsevol altre animal.

Molt sovint oblidem que el desastre ecològic més important que va suposar la modificació més gran de la Natura es va produir fa deu mil anys, que és quan l'home va inventar l'agricultura i la ramaderia; el pas del paleolític al neolític. Els homes destruïen la Natura per poder plantar les seves verdures. "Treu unes plantes i en posa unes altres", i això suposa el desastre més important que s'ha fet mai i que mai més no es farà. L'agricultura és tan artificial com les indústries actuals. També mataven els animals salvatges i protegien els animals inofensius, que els eren fidels, etc. En definitiva, l'home va fer un desastre ecològic fa 10.000 anys i això és força important i cal tenir-ho en compte. A partir d'aquell moment, la interacció de l'home amb la Natura ha estat tan forta que és pràcticament impossible de trobar enlloc una zona "verge", "pura"... com ho era fa 10.000 anys. Ara tot és artificial.

"l'home ha arribat a tenir tan poder i tanta energia que podria, realment, autodestruir-se".

L'home ha modificat la Natura sempre, però la diferència és que ara ho fa de forma més brutal, amb més potència i més visiblement de com ho feia antigament amb l'agricultura, perquè era d'una manera més lenta, tot el contrari del que passa actualment. Sempre semblava que tot era natural.

Si els ecologistes, el que pretenen és parar el progrés i no utilitzar els nous mitjans que ens permeten una vida millor, i fan el paper de profetes i ens alerten i avisen de possibles catàstrofes, doncs, aleshores, benvinguts siguin. Però, de tant en tant, es donen situacions de certa hipocresia perquè són aquests mateixos ecologistes els que es beneficien, com tota la resta de la població, dels avenços de la civilització actual: normalment no viuen en coves naturals ni desaprofiten els recursos que dóna la Natura com la pedra per construir la seva llar, etc. Es tracta, doncs, més aviat de trobar un equilibri entre la utilització dels recursos, la terra, per a les nostres necessitats, però amb prudència, ja que hem heretat dels nostres avantpassats aquesta terra que hem de deixar als nostres successors, de manera que cal tenir "cap" i no malmetre-la per culpa d'una mala utilització. El que nosaltres defensem no és deixar d'utilitzar la major disponibilitat d'energia, la capacitat de transformar la Natura que ens proporciona el moment actual, sinó sabent els límits que té la nostra estratègia d'adaptació al medi ambient. Jo crec que aquesta adaptació és bona i, com deia Lluís Racionero, podria ser la definició de cultura: la capacitat de l'home d'adaptar el medi ambient a les seves necessitats.

Fent una petita al·lusió a la Bíblia, un llibre intel·ligent, diré de passada que la Natura i, en general el Cosmos, era al principi dels principis bàsicament energia, que després es va transformar en plasma, en àtoms, mol·lècules i va ésser cada cop més complex i es va engrandir fins un moment en el qual apareix la consciència de l'home. Per primera vegada la matèria es podia veure, els primers animals veuen la Natura i no li donen cap importància. Però apareix l'home i en aquell moment la matèria és capaç de veure's a si mateixa i de pensar en si mateixa.

L'home ha arribat a tenir tant poder i tanta energia que podria, realment, autodestruir-se, i fer desaparèixer la vida sobre la Terra. No resisteixo la temptació de mencionar un autor que encara em supera en optimisme, el seu llibre "Els pròxims 10.000 anys" i que segons ell "tampoc passaria res tan greu en el fet de fer desaparèixer els homes", per exemple per la bomba atòmica. Evidentment sí que seria

greu, però si les espècies més avançades —segueix dient l'autor— com ara l'home, no desapareixessin, en un milió d'anys es tornaria a recuperar tot l'equilibri. I si desapareixia tota la vida? tampoc seria tan greu perquè en setanta milions d'anys es tornaria a recuperar, tenint en compte que el Sistema Solar sembla que té vida per sis mil milions d'anys, doncs tampoc passaria res de l'altre món... encara que jo no ho comparteixo, però s'ha de reconèixer que hi ha més optimistes que un mateix.

Tornant al tema dels límits de l'estratègia d'adaptació, voldríem fer una breu referència a quines són les fonts d'energia: de la fusta al carbó, del carbó al petroli, del petroli al gas, i fins i tot tinc unes xifres de l'energia de les centrals hidroelèctriques a Espanya. Actualment, prové dels embassaments, de la caiguda d'aigua, un 17 per cent del total-consum o energia final i es manté, mentre que el petroli encara constitueix la base del consum amb un 70 per cent i és fonamentalment el que ens dóna l'energia; el carbó representa el 8 per cent i el gas (poc més del 6 per cent) continua sent poc il·lustratiu. En el moment àlgid del moviment ecologista, en contra de l'energia nuclear i en defensa del carbó, era quelcom que posava els pèls de punta, a més si es considerava que l'extracció del carbó era la cosa més natural sabent que aquesta és una de les activitats més perilloses i més dures que l'home pot realitzar. A Europa, des de la Segona Guerra Mundial, hi ha hagut 30.000 miners morts i, excepte la xifra prou desconeguda del desastre de Chernòbil, no té comparació l'energia nuclear quant a perillositat pel que fa a l'extracció de carbó dins les mines. Pensem en l'autèntic esdeveniment que suposava pujar al Tibidabo, ja fa anys, i veure la quantitat de fum que sortia de les xemeneies de les cases que ara s'estan restaurant i abans havien estat totalment negres. Un autèntic desastre. Benvinguda la baixa del carbó. El gas natural sí que és una energia força neta, encara que ha fet caure algun edifici; quan explota no hi ha res exempt de perill. De tota manera, és el petroli el que s'emporta la xifra del 70 per cent i, per tant, la més representativa del consum que es fa d'energies, i després l'electricitat amb un 17 per cent (d'aquesta última un 13 per cent d'energia hidràulica, un 50 per cent d'energia tèrmica, de productes petrolífers —en total un 80 per cent prové del petroli si sumem el 70 per cent anterior— i un 38 per cent d'energia nuclear —elèctrica— que comença a tenir el seu pes).

"L'energia nuclear és una alternativa a l'esgotament d'altres fonts", diu l'autor. ORIOL ALAMANY

Quines són les alternatives? El futur? Evidentment no és tornar al carbó ni a la fusta. L'alternativa no és el gas, sembla que no n'hi ha gaire, encara que cal aprofitar-lo. L'energia d'origen petrolífer té un límit, no el que diuen, com algun ecologista que diu que les reserves de petroli són per cinquanta anys i és mentida perquè n'hi ha per cinc-cents anys seguint el ritme de creixement, per la qual cosa no hem d'ésser tan catastrofistes com som. Seria bo, per altra banda, trobar una alternativa a l'energia nuclear; ho és i també ho poden ser les energies renovables, que últimament estan fent tan de soroll, però aquestes últimes no ens solucionaran el problema: ni els pannells solars (que si predominessin no veuríem cap muntanya de la quantitat que en farien falta), per tant poc ecològic si no és per a actuacions de petites dimensions, a part que tenen l'inconvenient dels dies núvols, etc., i caldria complementar-los amb altres tipus d'energies, és a dir, es tracta del mateix cas que el de l'energia eòlica o del vent, de les marees... L'energia renovable com és la hidràulica, atès que el consum augmenta constantment, tan sols servirà per a l'aigua de beure però no per produir electricitat; per tant, tampoc es veu que constitueixi una alternativa. L'energia nuclear és una alternativa, amb el seu perill inclòs, és clar: el d'avaria i per tant radioactivitat, no per explosió, però també per

"les energies renovables no ens solucionaran el problema"

residus radioactius que no en sabem què fer i que constitueixen un perill per a la Humanitat. La solució radica en fer més segures les centrals nuclears, el camí està per aquí i no sembla que tinguem cap altra alternativa. Veurem el que passarà en països que tenen moratòria nuclear com Espanya o Itàlia, que ha suprimit totalment aquesta energia. Veurem el que passarà amb vista a la competitivitat, en el futur. L'única perspectiva factible que ens queda és l'energia nuclear per fusió, que en comptes de trencar àtoms, els agrupa mitjançant procediments magnètics i d'aquesta manera crea energia, això sí, mitjançant una gran despesa de capital, especialment la fusió calenta com a última alternativa. De moment, l'aspecte teòric queda solventat. El que és important és que estem a punt de passar (no se sap ben bé quan) d'una Natura on la disponibilitat d'energia era escassa (era una civilització basada en l'escassetat, en les guerres i batalles dels rics contra els pobres, sempre han estat per posseir més energia) a una altre en la que, qui té més energia té el poder. I els únics que n'escapen són els artistes com músics, pintors, poetes, etc., la resta de mortals, la immensa majoria, hem de funcionar a base d'obtenir energia. Quan arribarà aquest moment de poder passar a un estadi d'energia il·limitada i barata, la capacitat de transformar la Terra serà enorme i es podran fer coses impensables que fins aquell moment no es podien fer, com reconstruir la Natura, és a dir, es tractaria d'una civilització que no tindria res a veure amb l'actual on predomina l'escassetat. A nosaltres, ens ha tocat intuir-ho i només en vint anys hi ha hagut un canvi molt important en els costums, quan hem entrat en l'època del consumisme; hi ha hagut canvis intel·lectuals, morals, estètics, absolutament de tot... I crec que tot això és encara prehistòria, i que entre els homes més primitius del paleolític i nosaltres existeix molt poca diferència comparada amb la que hi haurà entre nosaltres i la posthistòria, és a dir, la història veritable, perquè jo crec que encara ens trobem en la prehistòria.

Per acabar, no estic descrivint un món paradisíac. Possiblement no seran més feliços els homes, encara que segurament tindran menys problemes. Però tinguem en compte que quan parlem dels homes fa 10.000 anys o 5.000 anys o 500 anys, crec que cap de nosaltres es canviaria per un d'ells, en una època en què la més petita epidèmia s'emportava per davant milers de persones, on arrencar un queixal era molt dolorós, etc.

Podríem dir que l'energia no dóna la felicitat, però fa més suportable la vida. Evidentment, aquesta societat tindrà perills nous, perquè el tenir més energia significa que es pot utilitzar per bé o per mal (això ha passat durant tota la vida i continuarà succeint). El terrorisme serà un dels perills que tindrà aquesta nova societat i haurem de conviure amb ell, com ha passat amb l'automòbil, el tren que ara ens sembla un artefacte del tot inofensiu, i altres tipus de riscs, ja que en conjunt estem sotmesos a menys perills, vivim més anys i amb menys penalitats de les que tenien els homes dels segles passats. Noves possibilitats de destruir la Terra i la Natura, però aquest tema s'està magnificant i tenim altres problemes com les pol·lucions de cada dia (tota una sèrie de brutícies), racisme, intolerància, en definitiva, altres tipus de pol·lució més greus.

Finalment diré que el que és necessari és resoldre els problemes, però no eliminant-los; cal fer les coses bé intentant eliminar els efectes secundaris que acompanyen qualsevol actuació.

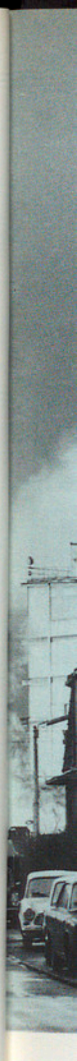

NOTA:
Aquest article és la transcripció de la conferència sobre el mateix tema que el senyor Albert Serratosa va dictar al Club d'Amics de la Unesco de Barcelona el que justifica la seva construcció formal i el llenguatge col·loquial, directe i fins i tot, didàctic.
Agraïm al Club d'Amics de la Unesco de Barcelona i a la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona l'autorització per a publicar aquest text.

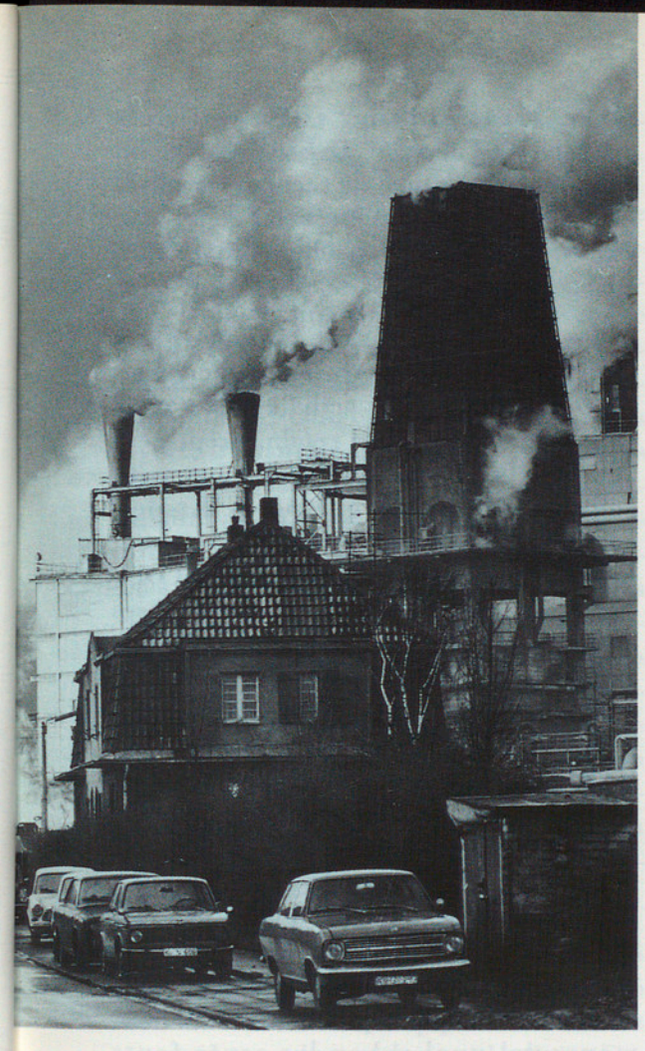

Els costos socials i ecològics del creixement econòmic

Alfons Barceló
Professor d'Economia. Universitat de Barcelona

Crec que les organitzacions obreres s'han d'esforçar i han de renovar els seus programes a la llum de les experiències històriques i de l'horitzó que els nous temps estan perfilant. Especialment, han d'assumir aquelles reivindicacions que no constitueixen modes passatgeres, sinó que són un reflex d'injustícies o desordres cada cop més patents. No cal dir que la problemàtica mediambiental ocupa en aquest sentit un lloc destacat. És obvi, a més, que la sensibilitat ecologista es va estenent progressivament: és molt possible que es transformi en un dels pilars o columnes de suport de les ideologies progressistes del futur immediat.

Tractaré diversos assumptes, encara que això impliqui enfocar-los una mica superficialment[1]. Els he reunits en sis blocs. Començaré situant l'activitat econòmica en un context general; comentaré després el paper bàsic que juga la Natura com a "rebost" i abocador de deixalles; tractaré després alguns aspectes complicats del creixement econòmic; enllaçarem amb els costos socials d'aquest creixement; veurem a continuació certs trets conflictius de les pautes de consum modernes; finalitzaré amb unes molt lleugeres reflexions sobre projectes de futur.

Éssers humans: economia i societat

Vull començar assenyalant que no existeixen "actes econòmics purs". Els processos socials es caracteritzen per la interacció d'elements diversos, "econòmics" i "no econòmics". En rares ocasions són separables, però podem distingir-los conceptualment i analitzar les seves diferents peces. Aquests processos es troben condicionats per importants dosis d'inèrcia, sotmesos a mecanismes estabilitza-

dors de diversos gèneres, impactes externs, desgast, erosió.

Una altra manera de dir més o menys el mateix és afirmar que tot sistema social és compost per subsistemes diversos i interconnectats que es van renovant amb el pas del temps. Les interaccions generalitzades i complexes dels diferents subsistemes entre si i amb l'entorn van configurant unes seqüències històriques específiques. Aquests acoblaments o unions donen lloc a canvis i mutacions amb diferents ritmes temporals que es plasmen en les concretes i reals trajectòries històriques.

No és precís fer remarcar l'enorme varietat i complexitat de la història humana. En especial, les activitats econòmiques junt amb les regles de joc per les quals s'endrecen les seves variades fases i processos, no tenen lloc en un marc fix i estable, sinó mòbil i voluble. No solament canvien de forma espontània els éssers humans, la maquinària, els articles produïts; també van patint modificacions (de sobte o gradualment) l'entorn ambiental, el marc institucional i els sistemes de valors jurídics i morals que els protegeixen amb més o menys harmonia. Però si ens limitem a una simple visió parcial, entenem que la millor forma de concebre l'activitat econòmica en termes globals és imaginar-la com una seqüència de processos de producció, distribució i consum que sagaçment es van encadenant sense fi. Mitjançant processos de reproducció i replicació es van renovant els elements i les seves connexions, es combinen l'envelliment i la substitució, s'articulen l'estabilitat, els canvis paulatins i les erupcions esporàdiques.

L'esglaó estàndard d'aquestes seqüències o cicles pot ésser modelitzat com a procés transformador consistent en la producció gd'homes i de béns, en combinació amb un entorn de recursos naturals que opera com a font essencial de la vida, dipòsit primigeni de primeres matèries i abocador d'escombraries.

Convé puntualitzar, no obstant, que la visió acadèmica dels processos econòmics sol concebre aquestes activitats en termes d'un flux circular de la renda, i representar el procés global per mitjà d'una avinguda unidireccional que porta des dels mitjans de producció als béns de consum. En altres paraules, la visió dominant contempla una situació en què les empreses compren màquines i primeres matèries a d'altres empreses, i els consumidors venen la seva força de treball i adquireixen aliments, vestits o serveis diversos. En general, doncs, es representa el procés econòmic en termes globals com un procés circular tancat. Sens dubte, aquesta visió conté elements valiosos i raonables, però es troba també afectada d'una distorsió que amaga una dada essencial. Manca, en efecte, una rotunda referència al marc natural en el qual operen els éssers humans, del qual reben les seves fonts primàries i al qual llencen els seus residus no utilitzables. En les representacions dominants, aquest entorn apareix, com a molt, com un convidat de pedra, inert i passiu. D'aquesta manera, l'activitat econòmica pot esquematitzar-se com un flux circular entre producció i consum, aïllada del medi, completa en si mateixa i desconnectada de la "història natural" i dels cicles físics, químics o biològics.

En aquest punt desitjo deixar ja sentada la meva primera conclusió. Qualsevol enfocament teòric en el camp de l'economia ha de donar cabuda al paper dels recursos naturals. És un requisit indispensable per prendre seriosament qualsevol carcassa teòrica amb pretensions de tipus científic.

El paper de la Natura

Cert és que els economistes no es desentenen completament dels recursos naturals, però poques vegades han subratllat el paper crucial que ocupa la Natura com a marc, "rebost" primitiu, magatzem de subministrament de les fonts energètiques bàsiques i dels aliments necessaris i essencials per a la vida humana, però

Grederas al Croscat, al Parc Nacional de la Zona Volcànica de La Garrotxa.
ORIOL ALAMANY

també abocador colossal amb depuradores, seccions de reciclatge...

Atendre aquestes característiques de manera articulada i no simplement retòrica requereix investigar les connexions entre els dos plans. No es tracta, és clar, de concebre la Natura com quelcom aliè i separat de la Humanitat, eterna i equilibrada, que cal conservar. Es tracta, més aviat, d'assumir que les construccions ecològiques marquen les condicions de possibilitat de qualsevol societat; es tracta, sobretot, d'adonar-se que determinades formes d'organització social i determinades necessitats estimulades per aquelles s'enfronten amb límits objectius, de manera inexorable. En definitiva, es tracta d'assumir que el metabolisme entre l'espècie humana i la Natura s'ha anat convertint cada vegada més en un procés de ràpides mutacions que crea noves condicions i planteja nous problemes, desconeguts i imprevisibles i, sovint, extremadament greus.

Convé assenyalar, així mateix, que la natura mai no va ser, rigorosament, el teló de fons inert sobre el qual la Humanitat anava desenvolupant la seva història. Des dels més remots orígens va haver-hi una coevolució dels éssers vius i de l'entorn. En aquest sentit, nombroses branques de la biologia coincideixen en palesar, fora de tot dubte, la incorrecció de tota visió estàtica i unidireccional. La investigació científica en camps com l'ecologia, dinàmica de poblacions o paleontologia posa de manifest la complexitat de les interdependències, l'existència de seqüeles molt distants, la coevolució generalitzada.

Ara bé, des del punt de vista humà i amb un horitzó temporal moderat, el que cal ressaltar és que fins fa poc la capacitat destructiva o desorganitzadora de l'espècie humana era acotada, mentre que ara ha aconseguit un enorme potencial. Avui ja és ben sabut que ens trobem immergits en una complicada trama d'interrelacions d'éssers i materials que, gràcies a un flux continuat d'energia, es mantenen i perpetuen mitjançant moviments cíclics que es combinen entre si. Fins a èpoques recents, la incidència humana sobre aquesta trama podia ser considerada marginal o perifèrica. Aquesta concepció ha deixat d'ésser el que era atesa la capacitat de les societats humanes d'alterar el seu medi ambient. A partir d'ara, la Humanitat viatjarà ja per sempre més dins la nau espacial Terra.

Tala d'arbres a Portainé.
ORIOL ALAMANY

Una manera esclaridora de valorar el paper de la Natura consisteix a classificar els processos econòmics segons l'ús i el tipus de recursos naturals emprats. Salten a la vista, llavors, formes parasitàries inviables, comportaments pròdigs, ximpleries estratègiques (ja que és una insensatesa serrar la branca en la qual s'és assegut). Referent a això, sembla raonable considerar els següents casos: a) Recursos naturals perpetus (a escala humana), com poden ser la llum solar directa o la pluja periòdica; b) Recursos naturals restaurables (per via espontània: pesca moderada; de manera previsora: sòl agrícola que perd nutrients i que més tard és tractat amb fems; c) Recursos naturals reciclables (minerals metàl·lics); d) Recursos naturals destruïts irreversiblement (minerals energètics); e) Escombraries llençades a l'entorn (que poden ésser classificades segons el seu grau de perillositat i de durabilitat).

Des d'aquesta perspectiva es fa patent que parlar de "producció" per referir-se indistintament a la recol·lecció de patates, pescar sardines, extreure mineral de coure, treure gas natural o llençar bidons tòxics a fosses atlàntiques, és caure en expressions ambígües profundament fal·lacioses, ja que es tracta d'actuacions manifestament diverses des d'una òptica globalitzadora. És per això que el gremi dels economistes se sent culpable de complicitat en determinat grau en perpetuar formes d'expressió que no són gens innocents i que desvirtuen les relacions entre la societat humana i el seu entorn.

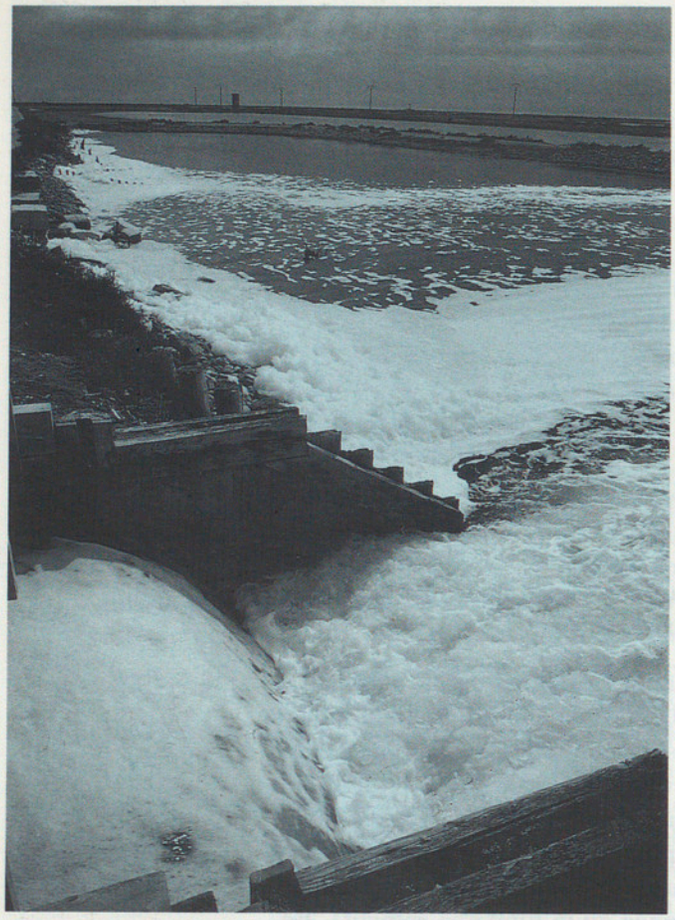

Contaminació a les aigües del riu Rhône.
ORIOL ALAMANY

Creixement econòmic i repartiment

El tema del creixement econòmic tampoc no és gens innocent, especialment per allò que acabem d'assenyalar al voltant de l'ambigüitat de certes "produccions", que no apareixen com a tals quan ens mirem de prop la qüestió. Però aquí resulta molt més difícil i problemàtic separar el gra de la palla. El procés de creixement econòmic sol ésser imaginat com l'elevació gradual d'un corrent de béns aptes per a ésser consumits. Una manera usual d'expressar aquesta idea consisteix a equiparar la renda nacional a un pastís que es reparteix i es renova any rere any. Fins a cert punt, aquesta és una metàfora útil i esclaridora, ja que subratlla el vincle entre producció i distribució, permet tractar temes com el de l'eficiència i equitat, i posar de relleu alguns aspectes destacats de les interdependències productives i distributives. Però, com totes les figures retòriques, fa de màscara i difumina altres aspectes. Concretament, dóna a entendre que la renda nacional és moldejable i pot ésser destinada a l'ús que convingui: en reduir tots els elements a un denominador comú —el valor econòmic—, resten distorsionades altres dimensions, que no deixen de tenir la seva importància real.

Queda clar que aquest gènere d'objeccions són pertinents, però no invaliden els esforços orientats a quantificar propietats econòmiques o socials. Certament, tot i sabent que tota reducció comporta pèrdues d'informació, hom pot argumentar amb bones raons a favor del mencionat objectiu. Tot seguit, però, cal investigar si les quantificacions acompleixen certs requisits, si les corresponents mesures són ben fonamentades, si són "correctes" veritablement. I sovint és difícil respondre a aquest tipus de qüestions.

Pel que fa al nostre assumpte, s'ha d'afirmar amb rotunditat que les xifres oficials sobre la renda nacional no constitueixen dades fermes, ja que —al marge dels errors de còmput—, adoleixen de patents incorreccions teòriques. Concretament, compta com a producció el que és disminució de recursos naturals. Això és especialment transparent si hom pensa en països exportadors de petroli. Es veu clarament, aleshores, que el creixement "aparent" és format pel creixement "verta-der" sumat a la distribució patrimonial no comptabilitzada. En les economies actuals, les pèrdues de patrimoni natural representen percentatges significatius de les xifres oficials de creixement econòmic, amb la qual cosa, totes les magnituds econòmiques es troben afectades en grau molt considerable de vaguetat, malgrat la seva disfressa de presumpta exactitud quantitativa. No podem penetrar, en aquest moment, a fons en aquests extrems, però almenys és obligat denunciar el frau intel·lectual ric en derivacions i implicacions polítiques.

Amb tot, no volem dir, és clar, que el creixement sigui il·lusori. És evident que no. És obvi que en els dos últims segles els processos productius han experimentat grans millores sobre la base dels avenços tècnics i científics. Per tornar a la metàfora, "és patent que el pastís ha crescut, encara que no sapiguem mesurar amb precisió la quantitat exacta del mencionat creixement". I és patent que aquest es troba lligat principalment als canvis tècnics ocorreguts. Les connexions entre creixement i progrés tècnic són complexes, però no són gens misterioses ni tampoc alambina-

des, si el tema es planteja en termes elementals i de sentit comú.

En canvi, pel que respecta al repartiment del pastís, les coses són molt més complicades i problemàtiques. Veiem-ne alguns aspectes. Tres punts de referència exigeixen atenció a l'hora de contrastar la part del pastís que cadascú rep. El primer es refereix a la comparació amb d'altres persones; el segon té a veure amb el que un mateix va rebre "ahir" i rep "avui", i espera rebre "demà"; el tercer afecta la relació estimada entre el que cadascú dóna i el que mereix a canvi (no és el mateix "guanyar" un bon jornal que "guanyar-se'l").

Comencem per aquest últim punt. Malgrat que algunes doctrines econòmiques van fer conjectures sobre una connexió sòlida i de caire explicatiu entre el salari i la productivitat marginal del treball, les temptatives de contrastar i corroborar aquesta relació hipotètica mitjançant observacions i càlculs fiables, van fracassar per complet. En realitat, no existeix cap forma raonable de calcular un estimador numèricament significatiu que mesuri la productivitat marginal d'un mestre d'escola o d'un obrer de fàbrica que treballi en un entramat de màquines i equips. Certament, la productivitat material és important, però només en rares ocasions o circumstàncies és possible imputar de manera objectiva una part del producte ben determinada a un esforç marginal ben determinat. Aquesta pretensió resulta quimèrica quan s'examinen processos complexos, amb alt grau d'indivisibilitat i moltes complementarietats. En realitat, els salaris relatius es determinen per condicionaments socials heretats, segons les tendències dinàmiques del ram, per escassetats cojunturals, relacions familiars, informació escassa, bona sort i un miler de factors més.

Pel que fa referència al segon punt, és clar que l'impetuós increment de la productivitat material va dotar el sistema capitalista d'una notable elasticitat reformista. D'aquesta manera, la pressió obrera per millorar les condicions de vida i de treball ha anat desembocant en certes formes de democratització del consum i ha permès l'accés de molts individus a béns nous o de luxe. Sens dubte, també cal prendre nota de molts aspectes perversos lligats al *carrousel* consumista: alegre i massiva malversació, insolidaritat amb les generacions futures i espoliació dels països ben dotats de primeres matèries. Però en un balanç provisional i superficial cal reconèixer que el desig i l'esperança de millores s'ha convertit en poderosos estímuls de la creativitat humana, encara que també despertin les fúries de l'interès privat.

Pel que fa al primer punt, és oportú fer remarcable que quan es reparteix un pastís, donat cas que no sobri res, ningú no pot augmentar la seva ració sense perjudicar el veí. Això és una veritat de "Perogrullo". Ara bé, quan es contempla una situació d'aquest tipus sobre un rerefons temporal i segons diverses regles de comportament, passa que potser es donin combinacions d'alguna manera gracioses, que provoquin pèrdues. En certes operacions i relacions el guany per a una persona equival a la pèrdua per a una altra. En aquest cas, es pot parlar de "joc de suma zero", això és, els guanys i les pèrdues que es cancel·len exactament, com en una partida de pòquer. En altres circumstàncies pot ocórrer que tinguem un "joc de suma superior a zero". I, en l'altre extrem, quan es frustren expectatives o quan s'incorre en costos defensius, tenim un "joc de suma inferior a zero".

"Qualsevol enfocament teòric en el camp de l'economia ha de donar cabuda al paper dels recursos naturals."

Límits al creixement i externalitats

El tipus de creixement econòmic característic del segle XX es recolza, sens dubte, en una espectacular successió de progressos científics, avenços tècnics i innovacions organitzatives, però també posseeix uns trets característics parasitaris inequívocs que el condemnen una ràpida caducitat. Ja que, encara que sigui versemblant que les tecnologies continuaran la seva seqüència d'avenços a bon ritme, resulta obvi que els recursos energètics s'aniran esgotant en poques dècades i que no es pot contaminar sense límits tot el planeta. Aquests extrems, junt amb el creixement de les poblacions i la desertització de terres i aigües, són fites que criden l'atenció en la línia de frontera que marca el domini de possibilitats del creixement econòmic contemporani (que no pot ésser estès a tot el món, ni tan sols mantenir el seu pols a llarg termini en una regió privi-

legiada). Però jo desitjaria enfocar l'atenció sobre una sèrie de fenòmens més humils, lligats a les "externalitats" inherents a les pautes de consum d'avui.

Comencem per definir les "externalitats" (o també anomenades "deseconomies externes") mitjançant un exemple senzill. Si el meu veí té un gos lladrador i a mi em molesten els lladrucs, això representa que el meu veí m'imposa una molèstia, em grava (una càrrega). Si tinc un altre veí que és afeccionat als canaris i a mi m'agrada com canten, gaudeixo d'una economia externa o d'una "externalitat positiva". En un sistema social en el qual les relacions humanes tendeixen a ésser traduïdes a termes monetaris, el propietari del gos, en coherència amb la lògica del sistema, hauria de rescabalar-me del perjudici que m'ha causat; en l'altre extrem, seria just que jo participés en els costos d'alimentació del canari.

Es tracta d'un exemple anecdòtic, però no és tan sols una broma la situació estudiada. El gremi dels economistes ha ocupat moltes hores a esbrinar com aconseguir arranjaments objectius en front dels beneficis o costos perifèrics mencionats, i no desitjats directament. No s'han aconseguit fórmules magistrals per resoldre el problema, però almenys s'ha aconseguit il·luminar una mica més els assumptes de què es tracta i que no són foteses menyspreables, sinó que sovint suporten un pes feixuc classista. Notem, per exemple, que en general, els rics tenen menys necessitat d'ésser protegits de les molèsties creades per d'altres; una persona acabalada gaudeix d'un ampli camp d'elecció a l'hora de fixar la seva residència; si la seva mansió es veu afectada per impactes negatius, es traslladarà a una altra zona més tranquil·la, o farà insonoritzar les seves estances... En canvi, aquells que viuen en precari, que no tenen a mà sinó béns públics, o béns lliures com parcs, paisatge, aire per respirar, el silenci, aquests es veuen afectats d'una manera evident i especialment greu enfront de la degradació de l'entorn directe, via sorolls, contaminació o veïns indesitjats.

Però el que m'interessa subratllar, ara per ara, és la no abundància de béns purament privats, i que en un món cada cop més interconnectat i interdependent, els béns en la seva gran majoria reflecteixen valors socials modelats per la història, l'entorn i les ideologies, creen major o menor addicció i incideixen sobre els altres individus. Ja que és evident que els aliments que hom pren o el vestit que hom porta posat no són aliens al grup social al qual es pertany i a les gents amb les quals es relaciona. Més encara, quan tenim en compte la genealogia de la producció i els efectes col·laterals i conseqüents, alesho-res, totes les mercaderies presenten algunes dimensions socials; totes sense excepció són portadores d'economies externes.

Quan cal referir-se a economies externes negatives, potser sigui més aclaridora l'expressió de "costos socials". Amb aquest terme ens referim a totes les pèrdues, directes o indirectes, suportades per terceres persones o per la gent en general, com a conseqüència de les activitats econòmiques. Exemples il·lustratius en són els fums contaminants que provoquen un escurçament de l'esperança de vida o un augment de la morbilitat, perjudicar els veïns amb molèsties de qualsevol tipus, la destrucció d'una o altra forma de riquesa, el gastar inútilment i esgotar els recursos naturals. En determinades ocasions, l'origen d'aquests costos socials és clar, però no sempre resulta així. Eventualment són provocats per processos i pràctiques que, en combinar-se, generen els mencionats costos; en tal cas, apareixen problemes d'imputació. De vegades es presenten de forma palpable; altres vegades són peces de processos graduals que es manifesten gradualment o resten, fins i tot, amagats a la vista dels perjudicats. Ocasionalment, el seu àmbit d'incidència és petit i es redueix a grups socials reduïts; altres vegades graven la societat en el seu conjunt o les generacions futures. Amb tota seguretat, el cas més remarcable és, segons venim dient, la destrucció del patrimoni natural.

Abocador d'escombraries a Tremp.
ORIOL ALAMANY

Però també serveix com a mostra l'exemple d'alguns costos socials associats amb el progrés tècnic. Ja hem vist anteriorment que els efectes d'un canvi tècnic són globalment i a primera vista atractius i satisfactoris: gràcies a les innovacions s'ha aconseguit, en algunes regions del planeta, un nivell de prosperitat econòmica molt considerable. Però si es fila més prim es constata que sovint aquests canvis es realitzen sacrificant estabilitat i seguretat de certes persones. La substitució periòdica i freqüent d'una tècnica de producció per una altra, o d'un vell producte per un altre de nou, pot significar l'obsolescència súbita de certes habilitats, la consecució de les quals podria haver requerit un aprenentatge dificultós o un llarg període d'entrenament. També poden produir-se costos socials greus quan les carreres innovadores estimulen la introducció de productes, els efectes indirectes dels quals, a llarg o mitjà termini, no han estat ben ponderats i, amb el temps, es revelen com a molt greus (DDT, Talidomida, Fluorcarbonats...). En un món creixentment interconnectat tots els problemes que hem dit es plantegen cada vegada més a escala planetària, ja que no es detenen davant les duanes per sol·licitar visats d'entrada.

Permeteu-me, de passada, una observació col.lateral. Avui en dia ningú no negarà que un sistema econòmic planificat pot perfectament coexistir amb elevats costos socials. La qüestió bàsica, segons estan posant de relleu els esdeveniments actuals o recents, radica en l'existència o absència de controls severs, eficients i dotats de mecanismes cor-rectors que pal·liïn les tendències de tota institució a degenerar. També resulta patent que els complexos industrials han d'estar dirigits amb uns mínims de sensibilitat cívica i donant prioritat d'atencions a les repercussions i impactes en l'entorn global.

Després d'indicar l'omnipresència de les externalitats, la meva segona consideració en aquest ordre d'idees es refereix al fet que les avaluacions econòmiques mai no recullen perfectament els costos i beneficis socials, i hi ha vegades que, fins i tot, els distorsionen per complet. Evidentment, alguns béns són consumits privadament sense produir efectes apreciables a l'entorn i a la resta de persones; però aquest no és el cas, per exemple, de l'automòbil. Els turismes, encara que no tan sols ells consumeixen de forma irreversible una dosis creixent del limitat estoc de recursos naturals energètics, a més, produeixen fums, congestió i sorolls, sense deixar de mencionar que intervenen d'una o altra manera en gran nombre d'accidents de circulació. És un cas molt clar que l'ús del bé i la satisfacció que pot reportar es troba estretament vinculada al comportament dels altres. Doncs bé, quan l'augment de l'ús deteriora la qualitat, s'imposen límits objectius al consum generalitzat. Aquests límits poden ésser materials o socials. Per a la resta, cal tenir en compte que les possibilitats que es consideren reals en una determinada situació, sovint no són tals en termes simultanis i per a tots. Creure el contrari és incórrer en la "fal·làcia de la composició". Dit amb un exemple: tots creiem que podem anar al banc i buidar el nostre compte corrent; però si tots intentem realitzar aquesta operació a la vegada, la cosa no funcionarà pas, ja que cap banc podria enfrontar-se a l'eventualitat que els seus clients retiressin en massa els seus dipòsits.

"És patent que el pastís ha crescut, encara que no en sapiguem mesurar la quantitat exacta..."

En concret, l'automòbil és un excel·lent exemple d'un bé privat que presenta els seus serveis en un context públic, que es troba fortament afectat pel comportament dels altres, que utilitza recursos limitats (redueix, per tant, l'estoc patrimonial per a les generacions futures) i llença a l'exterior contaminants. Evidentment, el fet que la utilització generalitzada del transport privat acabi amb les condicions d'ús del cotxe no importa gens a les multinacionals d'automoció. La publicitat dels turismes no sol presentar, és clar, el carrer saturat de vehicles i els conductors histèrics avançant a 10 km per hora, amb nens plorant en el seient del darrera. Més encara, poden sorgir cercles viciosos de la següent manera: l'ús creixent de turismes privats bloqueja la velocitat mitjana del desplaçament i fa disminuir la demanda de transport públic, la qual cosa al seu torn facilita el tancament de línies d'autobusos i imposa temps de recorregut més llargs.

Riquesa i consum

L'exemple concret que acabem d'examinar serveix també de nexe amb el nou afer que ens ocuparà d'ara endavant; a saber, el vincle entre consum de béns econòmics i gaudiment de la vida humana. Per desgràcia, malgrat que estiguin interconnectats, no existeix cap relació senzilla entre aquests dos plans.

Convé anotar en una primera ronda que la concepció estàndard dels economistes teòrics estableix que els "gustos" dels "agents" han d'ésser considerats com un dels suports bàsics sobre el qual s'articula l'anàlisi d'un sistema econòmic. Aquests gustos es descriuen —això sembla—, mitjançant presumptes "funcions d'utilitat" o ideals "ordres de preferència". Perquè l'argumentació no entri en fallida és necessari postular que aquests "gustos" són actes substantius dels subjectes econòmics, i no simplement modes passatgeres. També cal suposar que l'activitat dels productors o oferents no és capaç de manipular aquests "gustos" (canviants però no volubles), premissa que es compadeix malament amb la vitalitat de les empreses de publicitat.

Evidentment, l'objectiu veritable (almenys l'objectiu "seriós i respectable") de les activitats econòmiques és la satisfacció de les necessitats, desitjos o capricis dels éssers humans, així com dels requeriments perquè funcionin els diversos tipus d'institucions que configuren una determinada societat. Des de cap perspectiva teòrica es desprecia aquesta dimensió fonamental de tota col·lectivitat humana; però a l'hora d'introduir matisos i distincions cal adver-

"Aquells que viuen en precari es veuen afectats d'una manera greu enfront de la degradació de l'entorn directe..."

tir que, en termes rigorosos, l'estudi del consum és inseparable de l'estudi de la cultura i la ideologia, i s'ha d'integrar en l'anàlisi global de la reproducció econòmica, és a dir, la consideració de la producció, circulació, intercanvi i consum com a moments d'una totalitat. El corrent dominant en el pensament econòmic, en canvi, sovint passa per alt la dimensió cultural del consum; es limita a contemplar-lo des d'una perspectiva utilitària, mitjançant un enfocament individualista i amb mètodes

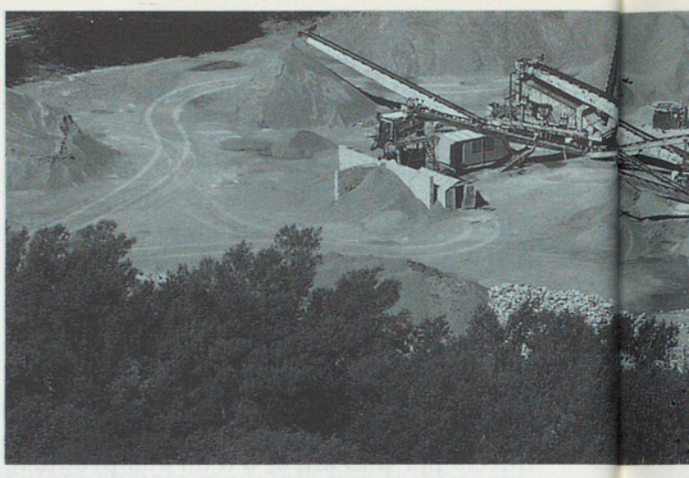

de "caixa negra". D'aquesta forma es descuiden els aspectes històrics i socials que protegeixen els actes de consum, fins i tot quan sigui evident que els mencionats actes no són assumptes estrictament privats, com a regla general. Per si fos poc, és impossible establir una correspondència entre un catàleg de desitjos ben individualitzats i un catàleg de béns o serveis també individualitzats. Ni els elements ni les connexions presenten fronteres precises i concretes, sinó que apareixen com un domini sumament intricat on res no és fàcilment separable de la resta.

Les coses es compliquen encara més si hi introduïm el factor temps: els "gustos" no poden prendre's com a daus quan es pretén explorar trajectòries o fer previsions. Els canvis en les pautes de consum poden tenir a veure amb els preus, amb els ingressos, amb l'evolució (espontània o induïda) dels desitjos individuals, amb les expectatives, i amb el mateix entorn. El més greu de l'assumpte és que no existeixen criteris precisos que permetin mesurar la complicitat dels elements que intervenen, ni quantificar la seva incidència a base de paràmetres que no constitueixin una pura i simple extrapolació de tendències estadístiques en un lapsus temporal determinat. Referent a la resta, no totes les eleccions són "bones" ni tenen perquè considerar-se indiscutibles. En efecte, seria de rucs presumir de millor salut perquè es tinguin més despeses en serveis mèdics, hospitals o medecines. Sembla més sensat preferir indicadors menys esbiaixats com ara l'esperança de vida o les taxes de mortalitat infantil.

Suposo que aquestes ràpides pinzellades són suficients per percebre com n'és

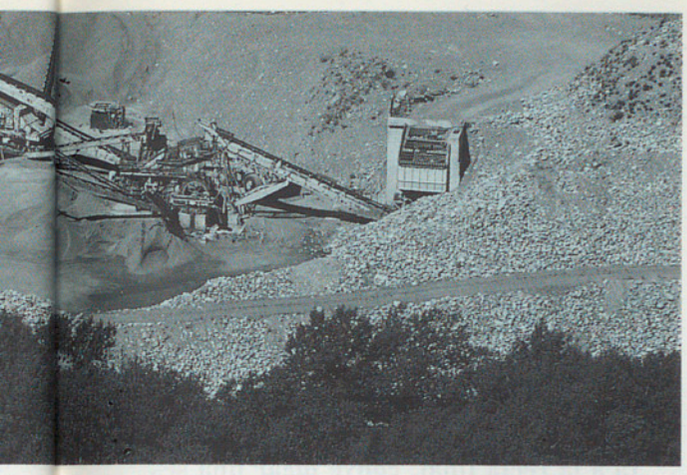

Extracció d'arids a Gerri de la Sal.
ORIOL ALAMANY

d'accidentat aquest terreny. No l'estudiaré, però sí indicaré a vol d'ocell alguns trets dignes de consideració quan es parla dels béns econòmics en general.

Cal distingir, segons el tipus de possessió, entre béns privats, comunals, públics i lliures. Segons el seu consum, ja sigui d'incumbència particular o sotmès a reglamentació, tenim respectivament els "béns socials" (de lliure elecció) i els "béns tutelats" (imposats o prohibits per alguna autoritat: llet gratuïta distribuïda als escolars, vaccinacions obligatòries, drogues). Si atenem la seva durada, poden ésser més o menys peribles, tant per raons intrínseques (no es conserven bé), com socials (modes efímeres); d'altra banda, hi ha béns d'un sol ús (aliments) o d'ús repetit (vestits). També poden distingir-se entre béns finals (fruita) o béns intermedis (cassola), però sovint les fronteres resulten borroses per les abundants complementarietats i perquè sovint les mercaderies considerades finals (un filet) requereixen un procés addicional de preparació més o menys complexa (fregir el filet i servir-lo en una taula més o menys disposada). Com exemple de complementarietats fem notar que un apartament sense moblar no és pròpiament un bé final, però tampoc ho és una habitació sense sostre que la protegeixi.

La dimensió temporal incideix sobre aquestes qüestions des de diferents angles: els diferents actes de consum sempre ocupen un lapsus de l'escala temporal, que poden o no compartir (hom pot sopar i escoltar música, però no pot bussejar i jugar a tenis a la vegada); aquesta escala temporal no és homogènia (no és equivalent menjar una paella a les vuit del matí que a les dues del migdia). Sobre això convé destacar, sobretot, que qualsevol consum requereix més o menys temps (i en conseqüència, resulta quelcom extravagant comprar llibres o films en videoteques si hom no té temps per llegir-los o mirar-los).

És de remarcar, així mateix, que alguns béns són desitjats pels efectes benèfics que d'ells s'espera, mentre que altres són desitjats per evitar un dany o molèstia (portes blindades, insonorització de finestres, espanta-mosques...). Aquests últims casos són especialment adequats per fer veure que la relació entre consum i benestar no pot ésser concebuda en termes de proporcionalitat directa ni de manera mecànica. Fins a cert punt, la relació és natural i clara pel que fa referència a les necessitats primàries i elementals. Però en el moment en què la situació es torni més complexa, salten a la vista casos anòmals i cercles viciosos. D'això en donen mostres els aliments pobres en calories, els béns d'ostentació, la combinació seqüencial de droga i antídot, les mercaderies defensives. Dubtosa i discutible és, per exemple, l'aportació al benestar individual o col·lectiu de la proliferació de policies, vigilants, caixes fortes, timbres d'alarma, reixes i panys dobles. Hem de reconèixer, no obstant, que l'entorn físic té similars efectes, sigui natural (climes freds que exigeixen més despesa en calefacció), sigui social (ciutat amb fums que imposen major nombre de rentades de camisa per any).

També vull remarcar una altra idea que estimo atractiva. Alguns economistes van subratllar l'existència d'una fonda disparitat entre una "riquesa democràtica" (la frontera límit de la qual depèn del nivell mitjà de productivitat i que solament pot elevar-se gràcies a l'increment d'aquell nivell), i una "riquesa oligàrquica" (que resulta possible per a uns quants, però mai per a tots). Així, tenir servei domèstic és una forma de riquesa oligàrquica, perquè és impossible que tots tinguin un cuiner particular, mentre que és possible, almenys en principi, que tots els

"...l'ús del bé i la satisfacció que pot reportar es troba estretament vinculada al comportament dels altres"

Construcció de pistes d'esquí a Portainé.
ORIOL ALAMANY

éssers humans que ho necessitin disposin d'ulleres.

Malgrat que la distinció resulti suggerent, en un pla fenomènic i en el micronivell individual resta una mica fosca. Però el més important és advertir que, en augmentar la productivitat mitjana, pot pas-

"Cal distingir, segons el tipus de possessió, entre béns privats, comunals, públics i lliures."

sar que augmentin les ganes o desitjos de riquesa oligàrquica, incrementant-se alesshores les demandes irrealitzables, les frustracions dels consumidors i la confusió entre necessitats, desitjos i capricis. En qualsevol cas, convé distingir clarament —per més que existeixi una zona intermèdia amb perfils confusos— entre les aspiracions que no poden ésser àmpliament satisfetes de les que sí que ho poden ser.

Com a conclusió telegràfica subratllo que el consum no constitueix un acte merament individual entre un home i un objecte, ni s'esgota en un instant. Ben al contrari, és el resultat de gran quantitat de factors i determinacions de tot tipus, enfonsa les seves arrels en un complex passat i emet perllongacions diverses cap al futur. Per satisfer les necessitats i desitjos dels éssers humans, les regles de joc mercantils s'han revelat com a molt eficients en certs casos i circumstàncies, però també han portat a cometre errors de gran consideració en d'altres, de manera que no són de calaix les propostes esquemàtiques. Segurament, convé recordar aquí que, en bon tros, les necessitats i desitjos sexuals no se satisfan en el mercat, ni proposen aquest horitzó —que nosaltres sapiguem— els fans d'aquesta institució, per doctrinaris que siguin.

Projectes de futur i intervencions polítiques

Ja a la recta final, convé lligar una sèrie de caps que han anat apareixent al llarg de l'exposició. La idea bàsica de referència no és cap secret i consisteix a exigir de qualsevol sistema econòmic que faciliti la perdurabilitat de la vida humana, com a requisit o premissa indispensable. Amb relació a això, cal denunciar una vegada més que les relacions de producció de tots els països industrialitzats atempten contra l'entorn ecològic i destrueixen valiosos patrimonis naturals, posant en perill, doncs, la viabilitat de l'espècie humana. La sensibilitat de les gents enfront a aquests problemes està creixent, sobretot, en aquells esdeveniments l'impacte dels quals no pot ésser deixat de banda ni oblidat, o bé perquè es produeix de manera espectacular, o bé perquè constitueix una amenaça greu i irreversible en un futur gens llunyà. Del primer tipus serien exemples: Séveso, Bhopal, o Chernóbil; del segon, la preocupació per la conservació de l'ozó o el temor a l'hivern nuclear.

Però existeixen molts altres atemptats que pel seu caràcter diminut, o perquè la seva gravetat es projecta sobre un horitzó llunyà i vaporós, resten enfosquits en les ments dels ciutadans. Així passa amb la desertització de moltes regions, amb el trencament de diversos cicles de materials, amb la destrucció dels recursos energètics geològics, amb la creació d'abocadors d'escombraries perillosíssims o amb la dissipació de deixalles contaminants.

Per tractar aquests temes problemàtics amb bon peu cal assumir una visió sistemàtica de la realitat econòmica i social que tingui en compte la multiplicitat de nivells i de connexions, així com la crucial importància de l'entorn físic. Es desprèn del que acabem de dir que és necessari que tractem aquests assumptes de forma global i articulada, la qual cosa no signifi-

ca que tots els plans siguin igualment importants en tots els casos i sota qualssevulla circumstàncies. Cal combinar especialistes i globalistes o generalistes, solucions locals i globals, risc i seguretat, plans detallats rígids amb seqüències de tempteig per prova i error.

El cert és que sobre les qüestions de principi és cada vegada més fàcil arribar a punts d'acord, perquè ningú dubta ja de la perillositat creixent de moltes tècniques físiques, químiques o biològiques. Arran d'això apareixen novetats tals com els delictes ecològics, o la més àmplia responsabilitat moral dels tècnics, quan s'ocupen de dissenyar nous artefactes, processos o plantes de fabricació. És clara, a partir d'aquí, la necessitat de l'existència d'estudis sobre impacte ambiental i que siguin duts a terme per equips multidisciplinaris i confrontats. No és suficient, per a la resta, amb els estudis previs; també resulta imperiosa la necessitat de comissions de seguiment, que permetin anar revisant l'inevitable compromís entre risc i seguretat.

Concretament, l'acció col·lectiva i la pressió social es presenten com a factors que cal potenciar al màxim, ja que constitueixen el principal poder compensador en aquests àmbits. Per si soles, les regles del joc capitalistes no porten a extremar les mesures de prudència en aquest terreny, sinó més aviat tot el contrari. La recerca de beneficis privats no encaixa bé amb la preocupació pel medi ambient i la perdurabilitat de la vida humana. Malgrat que el seu balanç de resultats sigui molt estimable, existeixen bones raons per creure que les estructures capitalistes de les relacions de producció han estat modelades més en funció del control sobre els treballadors que en funció de l'eficiència: més que maximitzar la mida del pastís, el que busquen és maximitzar la mida del tall del patró. De tota manera, el balanç de resultats dels sistemes burocràtics és encara menys optimista.

En definitiva, cal entendre el control cívic (legal i social) sobre l'impacte dels processos econòmics en relació amb l'ambient. Però convindria plantejar, així mateix, que hi ha graus de complicitat en els comportaments particulars i, en especial, pel que fa a certs tipus de consum. Les campanyes anti-tabac són un interessant tema de reflexió, malgrat que sovint es barregen amb mals costums inquisitorials. Respecte a això, convé puntualitzar que la norma seria combinar el màxim respecte a les persones amb la crítica sense contemplacions a les idees i als costums. No totes les opinions són dignes de respecte, com de vegades s'afirma, ingènuament i interessadament. Al contrari, moltes opinions no són dignes de cap respecte i mereixen ésser denunciades i atacades sense cap delicadesa. Confondre les coses i protegir ideologies impresentables amb la virtut de la tolerància humana equival a concedir la patent a internacionals ideològiques que al llarg de la seva existència no s'han caracteritzat precisament per l'amable tracte als discrepants. Quelcom molt semblant cal afirmar en relació amb els costums populars, més o menys ancestrals: no tenen perquè ésser considerats exemplars ni tampoc dignes de conservació, sense previ i lliure examen. Sens dubte, són admirats certs lligams de solidaritat i moltes regles hospitalàries de les societats preindustrials, però també presenten formes de brutalitat o d'opressió que no són gens exemplars, com il·lustra l'opressió femenina sota totes les cultures.

Cal afegir al que ja s'ha dit algunes consideracions genèriques. Especialment importants són les mesures contra la prodigalitat, en pro del reciclatge, per l'ús moderat de tots els recursos no reproduïbles. Concretament, la reducció del temps de treball solament és compatible amb una reorientació del consum cap a béns i serveis poc intensius en energies i recursos no renovables. És per això que lluitar contra l'economia de la prodigalitat és una necessitat imperiosa en el futur pròxim. Per dir-ho amb una frase condensada que em serà útil per posar punt i final: Són inviables les pautes de consum que es basen en la creença que els recursos eren inesgotables i il·limitada la capacitat de la Natura per reciclar les nostres escombraries i deixalles.

[1] *Apunts redactats amb motiu de la conferència pronunciada a Barcelona el 21 de juny de 1990, dins el marc de les jornades sobre sindicalisme i medi ambient, organitzades pel Centre d'Estudis i Recerca Sindical i el Centre de Treball i Documentació.*

Les indústries catalanes i l'adequació a les exigències mediambientals

Antoni Cerrillo
Periodista

Les indústries catalanes es poden dividir en tres grups si les classifiquem en relació amb la seva vinculació al medi ambient. En primer lloc, les que, mitjançant energies renovables, aconsegueixen un procés productiu net. En segon lloc es troben les que necessiten adaptar-se a les exigències comunitàries i a les normes mediambientals. Això comporta proporcionar-nos una base industrial capaç de generar tot tipus d'instruments tecnològics necessaris per reduir la contaminació. Finalment, es troben les empreses de tractament dels residus que són generats per aquelles. En aquest article s'explica quina és la situació en què es troba cada grup.

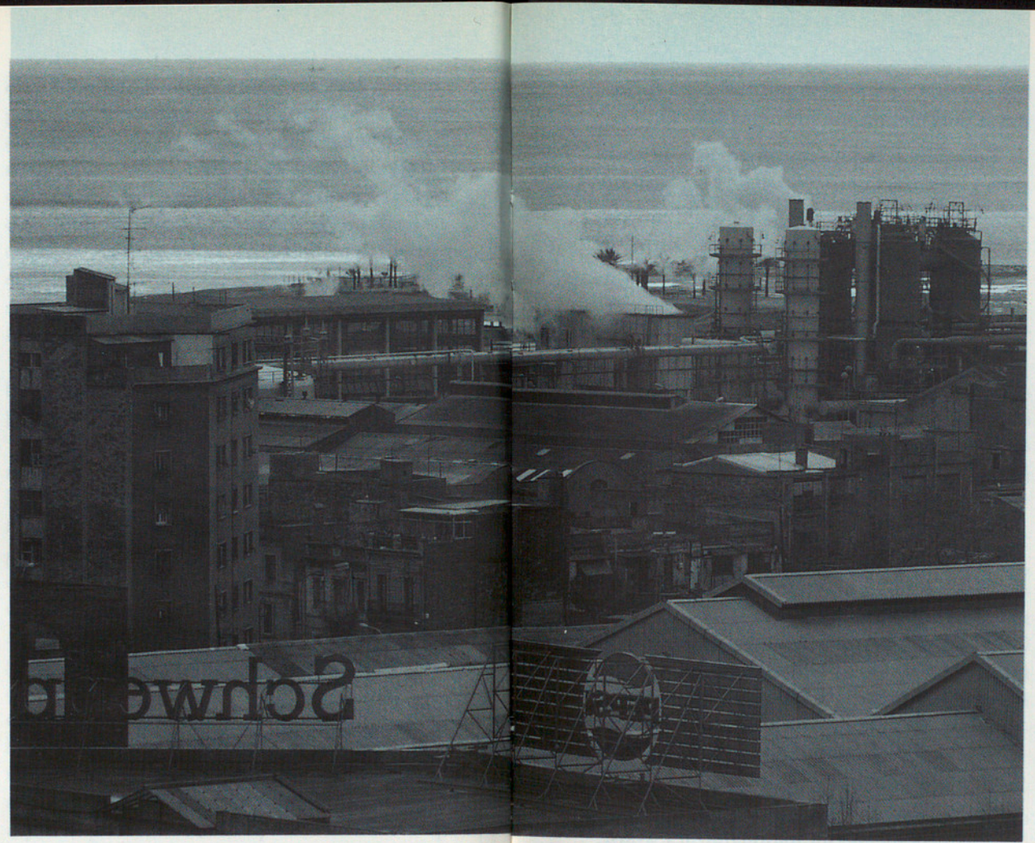

Nombroses industries catalanes necessitan adaptar-se a les exigències comunitàries i a les normes mediambientals.
ORIOL ALAMANY

L'objectiu d'aconseguir que l'activitat industrial no faci malbé el medi ambient planteja diferents tipus d'actuacions en funció de la fase cronològica on es trobi el procés productiu. Podríem distingir tres fases diferents:

En primer lloc, tenim la possibilitat de prevenir els efectes contaminants (residus líquids, sòlids o de gasos) aconseguint un procés productiu net o arribant a la creació de productes de consum que, una vegada utilitzats, no incrementin els problemes de contaminació. La introducció d'energies renovables (solar, eòlica) i dels articles biodegradables són, en aquest sentit, les opcions possibles. I també ho són els plans d'estalvi i substitució energètica que fan algunes empreses. Aquest estalvi pot comportar guanys econòmics i, quasi sempre, minorar la pol·lució.

Així i tot, és reconeguda la dificultat o impossibilitat d'arribar a un grau zero de contaminació. I, per això, partint del nostre propi parc industrial, tothom reconeix, de una banda, la necessitat d'adaptar les nostres indústries a les exigències comunitàries en aquest camp, i de l'altra, la urgència de proporcionar-nos una base industrial medio-ambiental capaç de generar tot tipus d'instruments tecnològics necessaris per reduir la contaminació.

I en tercer lloc, davant l'evidència, especialment dramàtica a Catalunya, que les nostres indústries produeixen molts residus, és necessari ampliar les instal·lacions, a fi i efecte d'aconseguir el seu tractament o eliminació.

Ecotècnia, energies renovables

L'ús de les energies renovables (eòlica, solar, biomassa) és sens dubte un dels procediments més eficaços per a la protecció del medi ambient.

A Catalunya funciona des de fa 9 anys l'empresa Ecotècnia, S. Coop., que s'encarrega de fer, entre d'altres serveis, instal·lacions de parcs eòlics i plaques fotovoltaiques per a l'aprofitament de l'energia solar.

El treball de l'empresa s'ha concentrat molt, fins ara, en programes de demostració d'energies renovables, i tot fa pensar que la situació continuarà de la mateixa manera, fins que el sector privat no es desperti.

Ecotècnica, formada per 12 socis i 10 col·laboradors, ha fet, conjuntament amb diversos organismes públics, els parcs eòlics d'Ontalancia (Albacete), Tarifa (Cadis) i Granadilla (Tenerife), on l'energia produïda es connecta a la xarxa elèctrica i es ven a les grans companyies elèctriques. En aquests parcs s'han instal·lat aerogeneradors de 30 i/o 150 kilowats fabricats per aquesta cooperativa amb tecnologia pròpia.

Els possibles clients també tenen la possibilitat de fer una instal·lació totalment autònoma (sense connexió a la xarxa general elèctrica), per la qual cosa s'utilitza un sistema per anar acumulant l'energia.

Aquesta fòrmula és adequada, sobretot, quan es tracta, per exemple, d'emplaçaments aïllats que no tenen energia elèctrica. Les aplicacions de la producció d'energia elèctrica a partir del vent són diverses: subministrament elèctric a granges agrícoles, a urbanitzacions o grups de vivendes, per al bombeig d'aigua o instal·lacions de reg.

El principi de funcionament de l'aerogenerador que comercialitza Ecotècnia consisteix a extreure part de l'energia del vent per mitjà d'un sistema de captació format per tres pales que giren al voltant d'un eix horitzontal. Així s'obté, per tant, energia mecànica, que es transforma en elèctrica amb un generador.

Segons Josep Puig, un dels socis, aquests parcs ja han demostrat sobradament que la producció elèctrica amb el vent és perfectament rendible.

"Aquesta producció és rendible totalment; el problema és de convenciment social. El que necessitem, sobretot, és que les administracions ens afavoreixin, o que algunes companyies no ens posin pals a les rodes", diu Puig.

"Es pot, en molts casos, arribar a la conclusió que una instal·lació d'aquestes no és econòmica, però també hauríem de tenir en compte els costos mediambientals que suposen algunes fonts d'energia", afegeix Puig.

La facturació d'Ecotècnia ha estat molt irregular, atès que depèn exclusivament dels encàrrecs que es facin cada any. El 1987 la facturació va ser de 197 milions; els dos següents, de 88 milions, i aquest últim any esperen multiplicar aquesta xifra per tres, com a mínim, atesès les bones perspectives existents.

En concret, per a aquest any està prevista la instal·lació de 60 màquines a Tarifa amb una potència de 150 kilowats.

Ecotècnia ha fet projectes per a la instal·lació de plaques fotovoltaiques a diversos països de l'Àfrica i ha aconseguit el finançament de la Comunitat Europea per redactar un projecte d'electrificació de masies a l'Alt Urgell amb sistemes fotovoltaics i eòlics.

La batalla dels detergents sense fosfats

La fabricació d'articles no contaminants no és vista encara com a una veritable necessitat pel consumidor català, en termes generals, per bé que alguns fabricants han decidit avançar-se per por a perdre quotes de mercat davant la influència que tindrà en el futur el "consum verd" procedent de la CE.

Un cas paradigmàtic, en aquest sentit, ha estat la decisió de tots els grans fabricants de detergents que treballen a Catalunya de comercialitzar un producte sense fosfats, com a conseqüència de la impopularitat creixent a Europa d'aquesta substància que, en excés, és mortal per als ecosistemes dels llacs i embassaments. En concret, als fosfats (que serveixen per estovar l'aigua, treure'n minerals i facilitar la neteja) se'ls atribueix l'anomenada "malaltia dels llacs" o la eutrofització.

"La fabricació d'articles no contaminants no és vista encara com una veritable necessitat pels consumidors."

El problema consisteix en un creixement desorbitat de les algues dels llacs, motivat pel fet que els fosfats (arrossegats per les clavegueres i els rius), actuen com a adobs molt eficaços. Aquesta proliferació d'algues fa que les plantes inferiors morin per falta de llum i es dipositin al fons. Allà es podreixen, consumeixen grans quantitats d'oxigen i això provoca l'asfíxia de la fauna aquàtica. Els problemes d'eutrofització són especialment greus a Catalunya, patits, entre d'altres, pels embassaments com ara el de Sau.

La impopularitat d'aquest producte maleït va fer que, a França, la companyia Henkel llancés al mercat un detergent sense fosfats, el substituís per una sorra de quars, la zeolita (silicat d'alumini), i iniciés una campanya publicitària informant dels efectes nocius dels fosfats.

La campanya va ser contrarestada amb una altra de l'empresa Rhône-Poulenc (gran productora de fosfats), mitjançant la qual s'assegurava la innocuïtat del producte. La baralla va ser tan forta que un tribunal va decidir aturar-la i posar-hi ordre. I des de llavors s'entén que l'absència de fosfats no és condició suficient perquè un detergent es digui "ecològic".

El Govern francès va decidir després que a partir de 1991 els nous detergents tinguin un 6,25 per cent menys de fosfats i que tots els fabricants estiguin obligats a posar al mercat, com a mínim, una marca "en sense". A Suïssa i Noruega estan prohibits, i hi ha fortes limitacions a Itàlia, Àustria i Alemanya.

A Espanya, va ser Persil (Henkel) la primera marca que va promocionar els detergents sense fosfats, però també ho van fer després Colon (Jabones Camp, S.A.), Ariel (Procter y Gamble) i Skip (Lever Espanya).

La batalla per guanyar el consumidor "més conscienciat" no ha arribat a Catalunya per la poca rellevància que els compradors de detergents han donat a la protecció del medi ambient. La polèmica, però, és latent.

Peter Burfeid, cap de premsa de l'empresa Jabones Camp, S.A., assegura que els estudis han demostrat que els detergents només son causants d'un 10 per cent dels fosfats que arriben a llacs i embassaments. Un 30 per cent procedeix del seu ús com a adobs a l'agricultura i el restant 50 per cent està simplement motivat per les defecacions humanes.

La principal via de solució és, doncs, construir plantes depuradores d'aigües residuals, com a millor garantia que els fosfats no arribaran en excés als llacs.

"Nosaltres podem contribuir a solucionar el problema, però no a resoldre'l", argumenta Burfeid. Per part de Camp, l'estratègia futura és clara: continuarà depenent del que demanin el seus possibles clients. "Per a nosaltres el detergent sense fosfats és un producte més que donem al consumidor. La nostra empresa sempre està fent sondeigs per veure el que ens demana la gent i, fins ara, el fet que els detergents no tinguin fosfats no es veu com

una necessitat sentida pel públic", resumeix Burfeid.

El Taller d'Alquímia: productes de neteja biodegradables

Per la seva part, l'empresa El Taller d'Alquímia, situada al municipi de Tortellà (Girona), comercialitza des del 1987 els productes de neteja Bionatur, considerats com els primers detergents ecològics fabricats a l'Estat espanyol.

Bionatur prescindeix totalment de les substàncies químiques i contaminants, i ha optat per l'anomenada química dolça o suau, que retorna als mètodes artesans i propis dels vells alquimistes.

En concret, els detergents Bionatur estan fets amb sabó de Marsella, zeolita, carbonat sòdic, midó de blat i olis essencials (llimona, romaní...); tot això permet que l'article sigui biodegradable en un 99 per cent en 48 hores. Un detergent en pols, un renta-vaixelles, un neteja-WC i un renta-llar són els quatre productes diferents que componen la gamma.

Segons que expliquen els seus promotors, aquests detergents no suposen cap risc per a la salut del consumidor, ni tampoc per a la natura, atès que el producte final no té residus tòxics no reciclables. Els avantatges dels detergents ecològics són que resulten inofensius per a la gent amb pell sensible i eviten que les substàncies perilloses dels detergents convencionals tornin a les aigües potables.

El Taller d'Alquímia ha iniciat amb èxit l'exportació de Bionatur a Itàlia i, segons explica Idil·li Lizcano, el seu promotor, "ja estan venent a fora quasi tant com a Espanya". Curiosament, a Espanya aquests detergents només es poden comprar a botigues de productes naturals, quan a Itàlia, per exemple, han estat acollits per uns grans magatzems.

"Fins ara, hem vist que a Espanya no interessem a les grans superfícies, quan a molts països d'Europa molts grans magatzems tenen els seus propis productes", explica Idil·li Lizcano.

Bionatur va començar les seves activitats en el camp de la higiene i la perfumeria fent servir les essències naturals, fins que va veure el buit deixat per la química.

"Vàrem adonar-nos que podíem ser una alternativa a la química i que la millor manera per no crear residus és no produir-los; la solució perquè no hi hagi contaminació és no produir-la."

"El nostre problema fonamental és la manca de suport institucional. Hem demanat ajuts i ens els han rebutjats. No tenim cap recolzament i tenim una persona que està fent investigacions contínuament". El Taller d'Alquímia no ha volgut dir quina és la seva facturació ("perquè no és significativa i estem en un creixement continu"), ni tampoc el nombre de treballadors als quals dóna feina ("que canvien, segons la tasca").

Bionatur no utilitza, doncs, les substàncies contaminants dels detergents convencionals: tensioactius, fosfats, enzims, suavitzants i blanquejadors. Els tensioactius sintètics, utilitzats per rebaixar la tensió de l'aigua, amb la finalitat que aquesta "mulli" millor els objectes i dissolgui la brutícia, són uns derivats del petroli i poden provocar al·lèrgies i altres infeccions a les pells sensibles. Els enzims, fabricats en processos micro-biològics es "mengen" les taques, però poden fer mal a la pell. Per la seva banda, els blanquejadors són molt difícils d'eliminar a les depuradores d'aigua residual i perjudiquen els cultius agrícoles.

Paper ecològic

Així doncs, el consum, però d'allò que podríem anomenar productes veritablement ecològics, és insignificant al nostre país. Una prova més en són les dificultats que té l'empresa "Papeles Manipulados Barcino", de Barcelona, per introduir en el mercat català el paper "Biotop" per a oficines i fotocopiadores. Aquest paper es fa amb fustes de baixa qualitat i amb un procés de producció absolutament net, la

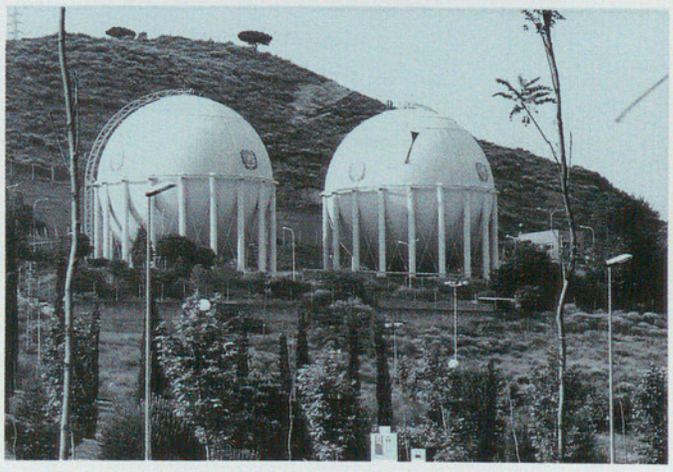

Antics dipòsits de gas a Barcelona.
ORIOL ALAMANY

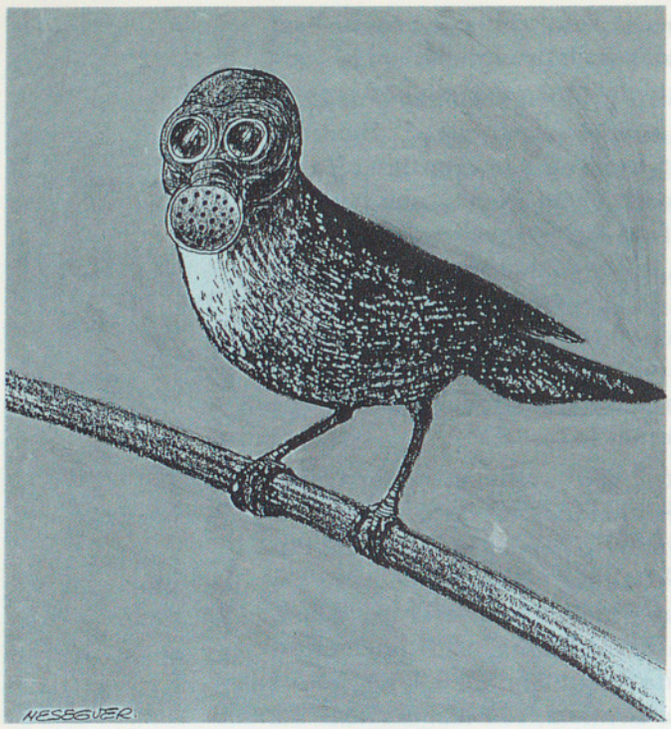

qual cosa permet una completa protecció del medi ambient.

Enfront dels sistemes tradicionals, emprats per produir la pasta de paper i en els quals el clor serveix per blanquejar la pasta cel·lulosa, la fórmula utilitzada per l'empresa austríaca Neusiedler, fabricant de "Biotop", incorpora l'aigua oxigenada, la qual li dóna al paper un to marfil.

El procediment d'obtenció d'aquest paper és modèlic. La combustió de la fusta que serveix per fer la pasta permet a la vegada produir un 84 per cent de l'electricitat necessària per posar en marxa la fàbrica. Els residus químics es recuperen mitjançant un sistema de filtratge, i la part que queda es depura en una planta de tractament biològic. Així s'obté una pasta sense blanquejar de color fosc i, posteriorment, s'hi afegeix l'aigua oxigenada.

Es tracta d'un procés més lent que el tradicional i que encareix entre un 10 i un 15 per cent el cost de producció, amb la qual cosa la venda resulta també més cara en aquest mateix percentatge.

El paper "Biotop" és un article doblement ecològic, si es permet abusar d'aquesta paraula d'adjectivació difícil, atès que d'una banda aprofita com a primera matèria productes de reciclatge (les restes de serradures, antics mobles o brosses de les neteges del bosc) i, de l'altra, es fa amb sistemes veritablement nets, cosa que no es pot dir precisament dels papers reciclats, generalment mal anomenats "ecològics".

A Catalunya, els que tradicionalment coneixem com a papers reciclats mereixen poc l'etiqueta de "verds", perquè el paper vell que constitueix la seva primera matèria s'ha de destintar i en aquesta tasca s'empren productes altament contaminants. De la mateixa manera, en el blanquejat posterior es fa servir el clor, perquè si no, la pasta es trencaria. En canvi, seria correcte considerar-los papers ecològics si els residus generats fossin, almenys, tractats en depuradores abans de ser llançats al riu.

I és així que Carlos Serra, del departament de vendes de "Papeles Manipulados Barcino", es lamenta de la insuficient resposta que ha tingut aquest paper, habitualment utilitzat per Greenpeace. L'empresa introductora d'aquest producte ha fet nombroses gestions a diversos departaments de les diferents administracions espanyoles perquè en fessin ús, però els criteris econòmics han predominat a l'hora de rebutjar-lo. En canvi, molts ministeris d'Àustria, Suïssa i Alemanya, així com d'altres empreses, el fan servir.

El "Biotop" va començar a comercialitzar-se a Espanya a la darreria de l'any passat, recorda Carlos Serra, "però si haguéssim de viure d'això no podríem sobreviure".

Esforços de les administracions

Els esforços per a la protecció del medi ambient dels departaments i organismes públics competents en el camp industrial s'han donat a Catalunya, en gran part, pels plans per afavorir l'estalvi d'energia, la qual cosa permet generalment, entre altres coses, una notable disminució de la contaminació.

La Direcció General de l'Energia de la Conselleria d'Indústria ha fet, en els últims anys, visites a unes 1.000 empreses, amb la finalitat d'analitzar l'ús que feien de l'energia i recomanar millores. Aquestes recomanacions de substitució energètica suposaven, en els últims tres anys, un estalvi de 400.000 tones equivalents de petroli, i se sap que s'han fet aplicacions que han permès estalviar 200.000 tones de petroli equivalent.

En aquesta línia, les empreses catalanes han fet unes inversions de 28.000 milions de pessetes i han aconseguit 4.000 milions gràcies a diferents tipus d'ajuts públics.

D'altra banda, la mateixa Direcció General d'Energia ha impulsat l'ús de les energies renovables. El parc pilot de Garriguella, que tindrà continuïtat amb el definitiu a Roses, és un exemple en el camp de l'energia eòlica.

Quant a l'aprofitament de l'energia solar, es poden destacar, entre altres realitzacions, l'electrificació de 35 masies al Solsonès mitjançant la instal·lació de cèl·lules fotovoltaiques, i la creació de sistemes de calefacció, per aquest mateix sistema, a Vilaller (Pallars Jussà). En el camp hidroelèctric s'han fet més d'un centenar de petites minicentrals.

Per la seva banda, el Ministeri d'Indústria i Energia ha posat en marxa un programa d'ajuts econòmics a les empreses per crear una base tecnològica que faci possible que les nostres indústries s'adaptin a les exigències medioambientals comunitàries. Aquest programa preveu destinar en cinc anys uns 38.000 milions de pessetes. La partida per a l'any 1990 era de 3.000 milions de pessetes i per al 1991, de 4.500 milions.

Durant el 1990, més de 30 empreses van presentar plans de correcció medioambiental per rebre aquestes subvencions.

Segons s'ha sabut, les primeres indústries que van demanar aquest ajut eren les més sensibilitzades per la protecció del medi ambient, les que tenen una presència internacional més forta i d'altres localitzades en zones de gran concentració industrial.

El programa del Ministeri té com a objectiu fomentar una indústria medioambiental espanyola que s'encarregui de fabricar béns d'equip (electrofiltres, depuradores, sistemes de reciclatge), serveis d'enginyeria i sistemes electrònics capaços de resoldre problemes de contaminació.

I, en segon lloc, tindrien també ajuts les indústries que es proposessin una adaptació per millorar els seus sistemes productius per fer-los menys contaminants.

Amb aquesta finalitat s'han establert tres línies d'ajuts. Una consisteix en subvencions fins al 50 per cent de la inversió per a les iniciatives que desenvolupin tecnologies netes, dissenyin equips i components que corregeixin els processos contaminants o creïn serveis empresarials per resoldre els problemes de medi ambient.

El segon apartat es destina a subvencionar fins a un 15 per cent (que en casos extraordinaris poden arribar a un 30 per cent) les indústries que facin inversions en equips anticontaminants. I, finalment, s'ofereixen ajuts de fins a un 100 per cent a la formació de personal qualificat.

Les escombraries industrials

Encara que es multipliquin els esforços per aconseguir una indústria cada vegada més neta, el cert és que les nostres instal·lacions industrials són un veritable focus de brutícia. En el millor dels casos, la situació pot tenir remei amb els tractaments d'eliminació "in situ"

A Catalunya, els que tradicionalment coneixem com a papers reciclats mereixen poc l'etiqueta de "verds".

(a la pròpia indústria), però són moltíssimes les factories que no disposen d'instruments adequats per fer-ho. La indústria catalana produeix cada any 3,6 milions de tones de residus, dels quals gairebé la meitat (1,6 milions) són especialment tòxics o perillosos.

La Junta de Residus, organisme públic encarregat del seu tractament, només té controlades de forma estricta unes 400.000 tones de residus, les quals són tractades a les 13 empreses que s'encarreguen d'eliminar els produïts per la resta d'indústries.

Els residus incontrolats són encara excessius i són l'origen d'una greu contaminació del territori que afecta els rius, l'atmosfera i els seus naturals. Al nostre país, encara és molt freqüent que els petits tallers i les grans indústries aprofitin la nit o les crescudes dels rius per deslliurar-se dels seus residus.

A Catalunya, un total de 6.500 indústries, de les 20.000 existents, estan obligades a fer la declaració d'empreses productores de residus, la qual cosa les obliga a informar de totes les escombraries industrials que generen i el destí que els donen.

Amb la inscripció en un registre, les indústries poden disposar de fitxes d'acceptació que permeten el tractament en les instal·lacions autoritzades. D'altra banda, la Junta de Residus dóna les autoritzacions als transportistes que fan el trasllat. Amb aquesta fórmula, si una empresa no està registrada i vol fer un abocament, a la planta el rebutjaran, i es veurà obligada a donar-se d'alta. "Es tracta d'una tècnica

semblant a la de la declaració fiscal, perquè així aconseguim que cada vegada hi hagi més empreses que es registrin", diu Ferran Relea, director de la Junta de Residus.

Residus industrials catalans tractats a l'exterior

De les 13 instal·lacions homologades per fer els tractaments, vuit estan radicades a Catalunya, mentre que la resta són filials de grups forasters que tenen les seves plantes al País Basc o a l'estranger, on han de ser traslladats els residus.

A Catalunya disposem, en concret, de tres plantes de recuperació de dissolvents —Montornès, Santa Perpètua de Mogoda i el Prat—, una incineradora de residus inerts —Sant Adrià de Besòs—, una planta de tractament físico-químic —Constantí— i tres abocadors controlats —Cerdanyola, Vacarisses i Garraf.

La manca d'incineradores ens obliga a trametre també a l'estranger els PCB (policloro-bifenils).

El problema més greu són els residus líquids, que necessàriament han de ser incinerats, atès que no admeten un sanejament a les plantes depuradores i tampoc poden ser deixats en abocadors pel gran risc que suposen per a la salut.

A Catalunya no hi ha cap incineradora i l'únic procediment existent, fins ara, havia estat el transport al Mar del Nord, on es cremaven al vaixell "Vulcanus", de la companyia Ocean Combustion Service (OCS). Aquest sistema és molt barat, perquè no fa cap tractament de fums ni de gasos, però està condemnat a desaparèixer després del Conveni d'Oslo, fruit de les pressions del Govern holandès i dels grups ecologistes, que es queixaven de les emissions contaminants de gasos provocats per la incineració i el seu transport a llarga distància.

La Convenció d'Oslo decidí acabar amb aquest procediment, recomanà a cada país que resolgués el problema en el seu propi territori i, així, acordà de reduir un 65 per cent les incineracions a partir de l'1 de gener de 1991, amb la qual cosa aquesta activitat deixà de ser rendible per a l'OCS.

El problema és especialment delicat a Catalunya, perquè les empreses químiques del polígon de Tarragona i els productors de primeres matèries farmacèutiques de l'extraradi barceloní són alguns dels seus principals clients.

Segons Alain Chifflier, delegat a Catalunya de l'Ocean Combustion Service, existeixen diverses alternatives. Una fóra que el Govern espanyol pressionés l'holandès per obtenir una pròrroga per continuar fent aquest servei. Una altra, que es signessin acords d'àmbit regional entre Catalunya i les zones franceses que tenen instal·lacions d'incineració. I, finalment, que Espanya i França acceptessin exportar una determinada quantitat de residus a aquest últim país, la qual cosa és ben difícil, perquè França "no vol ser l'abocador d'Europa", segons reconeix Chifflier.

Transformadors elèctrics, problema pendent

La manca d'incineradores obliga a trametre també a l'estranger els PCB (policloro-bifenils), substàncies emprades a aïllants als transformadors elèctrics de moltes empreses i que tenen una alta toxicitat. Això va obligar el Ministeri d'Obres Públiques a ordenar la seva retirada, la qual cosa comporta un tractament integral de tot l'equip.

Per normalitzar la situació es calcula que a Espanya haurien de ser retirats uns 30.000 transformadors, una gran part dels quals correspon a Catalunya.

L'empresa basca Hidronor envia el PCB a Gran Bretanya, mentre que TEMACSA (l'Hospitalet) i PECSA, vinculades al grup francès Tredi, els trasllada a la incineradora de Saint Vulvas (prop de Lió). La incineradora de Saint Vulvas (una de les quatre que té Tredi) es dedica a la combustió de residus amb alt contingut en clor i, dintre d'aquests, als PCB.

Els forns de Tredi estan tan saturats que no agafen residus espanyols. Només són acceptats els PCB, a Saint Vulvas, on el tractament d'una tona pot costar 275.000 pessetes.

A Saint Vulvas es fa un tractament integral d'aquest residu. Els líquids de PCB es cremen en un forn estàtic i, per neutralitzar l'àcid clorhídric produït, es fa inert amb calç i sosa per fer un fang que s'aboca controladament. Els materials impregnats de PCB que siguin incinerables —fustes, cartrons, roba emprada en el treball— es cremen en un forn rotatori. I pel que fa als transformadors, es desballesten per ser venuts al ferroveller. Abans, però, per des-

contaminar les parts metàl·liques, aquestes són introduïdes en un "tren de rentat", que neteja tot el que estigui impregnat de PCB i, posteriorment, el líquid arrossegat es porta a incinerar amb la resta de PCB.

Olis usats dels cotxes

Un altre problema ve donat per la manca de solucions per a l'eliminació dels olis usats dels cotxes. Fins fa uns anys, era Campsa la companyia que s'encarregava de recollir els lubricants en els propis tallers mecànics, però en desaparèixer el seu monopoli de distribució de l'oli, les altres companyies van deixar de recollir-lo. Això ha conduït que els tallers acumulin gran quantitat d'olis, no sàpiguen què fer-ne i optin, moltes vegades, per fer llançaments a les clavegueres o descampats.

Abans, els olis usats recollits a Catalunya es portaven a la fàbrica de Ludesa (Martorell), on eren regenerats. Però aquesta fàbrica va fer suspensió de pagaments, va deixar de ser rendible, i ara l'única opció per regenerar els olis és portar-los a l'empresa Ulibarri, d'Arganda (Madrid). El Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme va decidir donar unes subvencions a les empreses que regeneressin l'oli, però aquests ajuts no han despertat un interès excessiu.

En aquest context, l'empresa de lubricants "Motul Ibérica" ha decidit, en col·laboració amb el gremi de tallers mecànics de la província de Barcelona, iniciar un projecte per recollir aquests olis usats, que posteriorment són incinerats a França.

La recollida es fa gratuïtament només entre els associats o tallers del gremi de mecànics de Barcelona, i ha estat molt ben rebuda, ja que contribuirà a resoldre en part aquest greu problema. "Motul Ibérica" pren aquesta iniciativa per guanyar imatge i també perquè pot millorar les seves vendes, atès que els propietaris de tallers tindran, així, un nou incentiu per comprar un oli del qual podran desfer-se'n després.

"El dèficit que tenim és tan greu que qualsevol esforç que es faci és ben rebut", va dir Ferran Relea, director de la Junta de Residus en fer-se la presentació d'aquesta iniciativa.

La situació actual en aquest camp és tan dramàtica que la Junta de Residus (organisme dependent de la Conselleria de Política Territorial) s'ha vist obligada a fer, pel seu compte, una recollida d'olis que s'emmagatzemen a la Zona Franca amb l'objectiu de portar-los, entre d'altres, a una fàbrica de regeneració d'olis a Grècia. Segons la Junta de Residus, la millor solució seria aprofitar els olis com a font energètica a les fàbriques de ciment i, sobretot, que els fabricants d'olis entenguessin que és feina seva també donar una solució. "Només que fessin pagar una pesseta més per llauna ja en tindrien prou per poder-los recollir", diuen a la Junta de Residus.

Meta: projecte de futur

En aquest context, algunes empreses han vist que la protecció del medi ambient pot ser un gran negoci, i és així com s'explica la creació de noves indústries dirigides a reduir els residus.

En aquest sentit, és molt significativa la constitució, el setembre de 1989, de l'empresa Meta (Protección del Medio Ambiente, S.A.), de la qual són accionistes a parts iguals Ercros, S.A., Cevasa Imagen (filial de Ginés Navarro, del Grup March) i Waste Services International Limited (Grup Banc Reial d'Escòcia). El seu capital social previst és de 3.000 milions de pessetes.

L'objectiu de Meta és el tractament de tot tipus de residus industrials especials i té previst crear un ventall molt ampli de serveis, que inclourien la construcció d'una planta d'incineració i una altra de tractament físico-químic, i un abocador controlat.

Aquesta empresa va ser constituïda davant l'aprovació del Pla de Tractament de Residus Industrials, el qual va ser retirat pel Govern de la Generalitat, per bé que els seus impulsors estan disposats a tirar endavant el projecte tan aviat com puguin.

Segons les previsions de l'empresa, Meta podria proporcionar 200 llocs de treball directes, la major part dels quals exigirien professionals altament especialitzats, i uns altres 500 llocs indirectes.

El termini de realització més llarg correspondria a la planta incineradora, la qual requereix entre 30 i 36 mesos. La intenció no seria exclusivament la reducció del volum de residus, atès que el que es vol també és transformar els residus en energia reutilitzable mitjançant el vapor o l'electricitat.

Durant el període de construcció (obra civil, fabricació, muntatge d'equips electromecànics) donaria treball a 800 persones l'any.

Les noves professions ecològiques

Ramon Prujà
Xavier Mitjà
Tècnics de l'Institut Català de Noves Professions

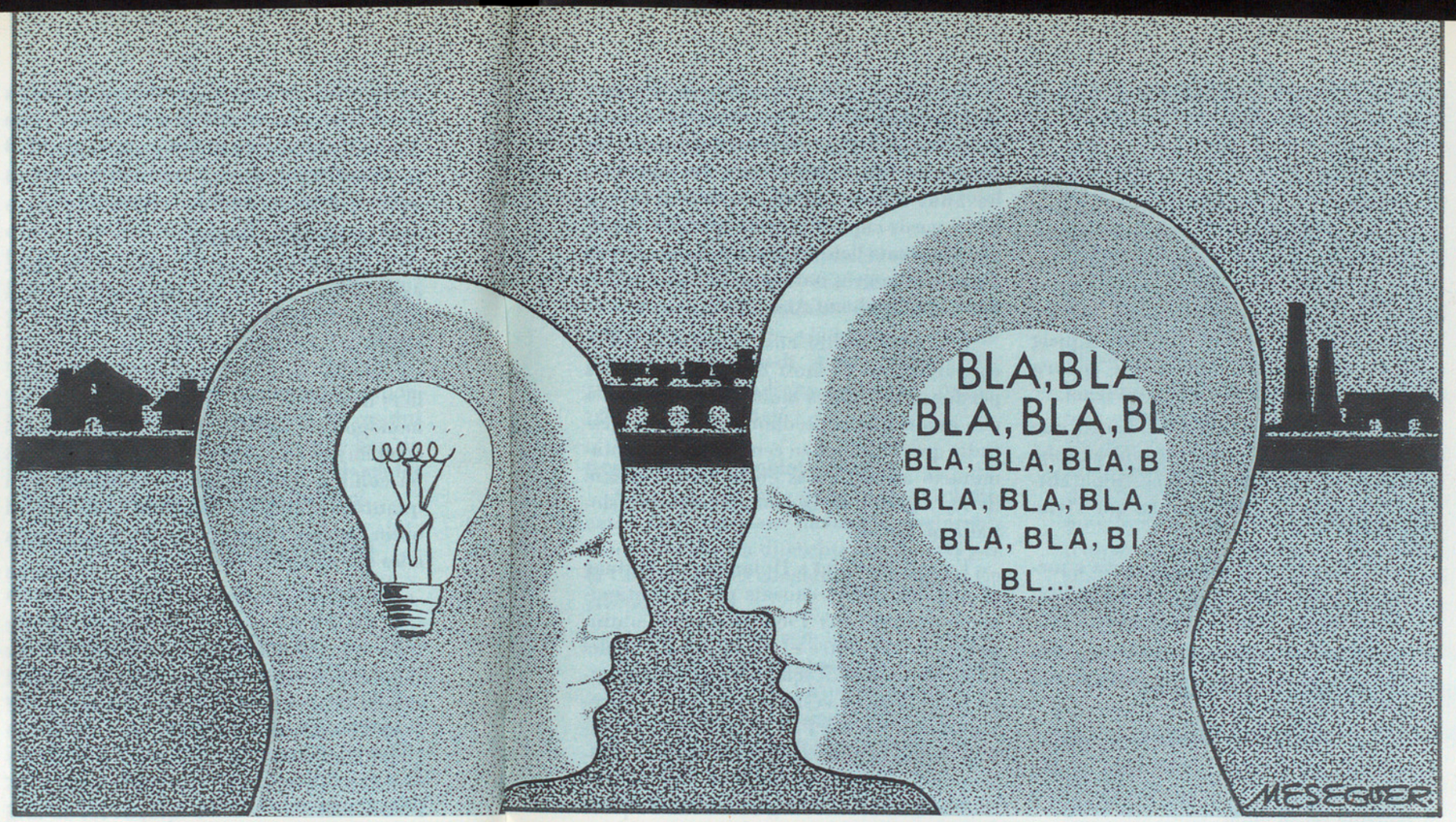

El medi ambient, malgrat que ha estat objecte de destrucció, també ha pogut servir per resoldre problemes socials, diu Andrea Aparo al seu llibre *Les Noves Professions*. La presa de consciència davant els efectes destructius d'un desenvolupament descontrolat i arrasador ha generat una indústria mediambiental que adquireix una importància creixent. La consciència col·lectiva per fer front a la degradació ambiental s'estén als camps de l'educació, la filosofia, l'ètica, l'ensenyament, etc. La nova activitat genera una demanda de llocs de treball especialitzat que suposa la creació de més de cent noves professions.

El desenvolupament industrial ha estat l'element clau de l'agreujament de la problemàtica ecològica. De totes maneres, tal com assenyala Andrea Aparo en el seu llibre *Les Noves Professions*, el medi, malgrat que ha estat objecte de destrucció, també ha pogut servir per resoldre problemes socials. Efectivament, els Estats Units, per exemple, com a conseqüència del crac de l'any 1929, van entrar en una fortíssima recessió econòmica de la qual varen començar a sortir gràcies al *New Deal* del president Roosevelt. Aquest "Nou Tracte" va consistir, bàsicament, en un programa d'actuacions que incidien directament sobre el medi: construcció de carreteres i pantans, ordenació i creació de ciutats, etc.

La primera crisi del petroli, l'any 1973, va fer prendre consciència de l'escassetat de recursos i de la necessitat de no malbaratar-los. Per això, la majoria dels governs varen prendre mesures d'estalvi energètic i, al mateix temps, varen començar a potenciar programes de recerca d'energies netes i alternatives. Des de llavors, s'ha començat a comprendre que els recursos del nostre món, és a dir de la Terra, del medi, no són il·limitats —encara que hi ha molta gent que continua presuposant el contrari— i que, per tant, no pot ésser concebut com una **renda** de la qual es pot disposar lliurement, sinó com un **capital**, o bé, tal com l'anomena metafòricament l'economista K. Boulding, com una **nau espacial**.

La consideració del medi com un capital fa necessari tenir molt en compte la seva reutilització i la seva renovació. S'ha perdut força, si més no a l'hora de fer raonaments teòrics, en la visió desenvolupamentística de l'economia, i ja es comença a comprendre que no tot creixement del Producte Interior Brut (PIB) comporta automàticament un augment del benestar.

A l'economia, li manca un sentit ecològic. No caldria gaire esforç per donar-li aquest sentit, ja que l'ecologia, com a ciència que estudia les relacions dels organismes amb el medi on viuen, podria englobar perfectament l'economia, la qual, en cas de restar-hi enclosa, tractaria de la insuficiència de mitjans (és a dir, del medi), i, a més a més, de la seva distribució i utilització més eficient (de fet, ambdós termes tenen la mateixa etimologia).

A la Comunitat Europea, ja es comença a parlar seriosament, no pas de la necessitat de preservació del medi, sinó de prendre d'una vegada mesures legals de caràcter coercitiu per a preservar-lo. En el Consell de Ministres, s'està considerant la creació d'un **impost verd comunitari**, d'acord amb un principi ben simple: qui contamini que pagui. Ara bé, atès que l'aplicació estricta d'aquest principi —establert l'any 1975 com a recomanació de la CE— no evita, d'una banda, que la contaminació es produeixi i permet, d'altra banda, que l'increment de costs repercuteixi, al cap i a la fi, en el consumidor, el principi ha estat repetidament qüestionat i, des de començaments dels anys vuitanta, el medi ambient ha estat considerat clarament com un bé econòmic i, al mateix temps, com un element clau de la justícia social. Per això, en aquests moments, per sol·licitar qualsevol mena d'ajuda —per exemple al Banc Mundial— amb vista a iniciar un determinat projecte industrial, comença a ser necessària la

presentació d'un estudi detallat de la seva repercussió ambiental.

A l'Estat espanyol, el delicte ecològic no va ser tipificat per la legislació fins l'any 1983. La primera condemna per aquest tipus de delicte —per haver contaminat durant cinc anys una superfície forestal de 30.000 ha. i per haver-hi causat danys considerats greus— va ser de 30.000 pessetes i un mes d'arrest. Aquest exemple ens demostra prou que encara s'ha d'aprofundir força en aquest tema.

Hi ha un seguit de mesures fiscals que es podrien aplicar en un termini gairebé immediat per pal·liar el procés generalitzat de degradació ambiental en què vivim immergits:

— reduir o suprimir l'IVA que grava aquelles activitats que tenen com a finalitat el reciclatge o la millora del medi;

— desgravar les activitats destinades a la introducció de tecnologies netes o a la millora de processos;

— oferir incentius més nombrosos i diversos a la utilització d'elements menys contaminants, com per exemple la benzina sense plom.

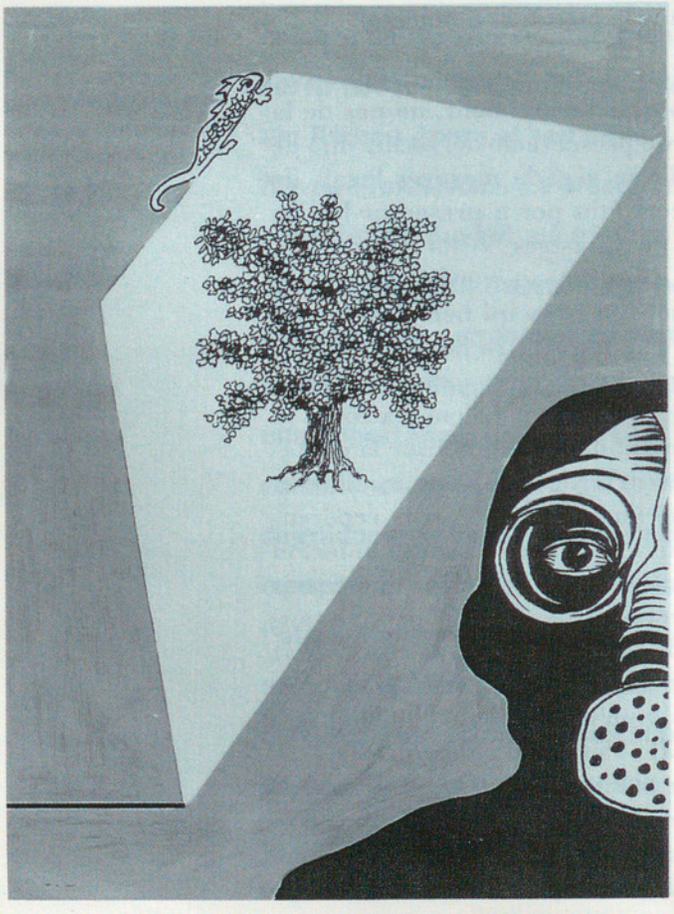

A Catalunya, la Generalitat, d'acord amb les competències que li confereixen la Constitució i l'Estatut —bàsicament de desenvolupament legislatiu i d'execució—, ha anat elaborant una normativa, en molts casos capdavantera, com per exemple: diferents lleis de protecció dels espais d'especial interès natural o la Llei de Protecció de l'Ambient Atmosfèric.

L'avaluació del cost econòmic de la contaminació és molt difícil de fer. Les pèrdues i els danys moltes vegades no tenen una traducció econòmica. Els pocs estudis que s'han fet se centren en la contaminació atmosfèrica, en la contaminació de les aigües i en la contaminació ocasionada pel soroll.

En un estudi fet a Holanda per avaluar el cost dels danys causats per la contaminació durant l'any 1986, el resultat obtingut oscil·lava entre el 0,5% i el 0,9% del PIB. En un estudi semblant fet a Alemanya l'any 1985, el resultat, en canvi, representava el 6% del PIB. A Astúries, un estudi de les mateixes característiques indicava que el cost dels danys va representar l'1,9% del PIB. El desglossament d'aquest darrer percentatge era el següent: salut humana, ramaderia, cultius i explotacions forestals, 0,83% del PIB; contaminació acústica, 0,67% del PIB; contaminació hídrica, 0,39% del PIB; la contaminació edàfica i la contaminació provocada pels abocadors, sorprenentment, tan sols van representar el 0,04% del PIB. De totes maneres, considerem que les diferències entre els diferents països són massa grans per pensar que són del tot certes. En tot cas, les dades que hem donat poden servir-nos com a indicador de la importància que té avui en dia la contaminació.

La indústria mediambiental està adquirint una importància creixent. Segons la Secretaria General del Medi Ambient, a l'OCDE, les xifres de negoci que es barallen oscil·len entre 100.000 i 150.000 milions de dòlars, el 20% dels quals corresponen a la Comunitat.

A l'Estat espanyol, la quantitat relacionada amb aquesta indústria és de 60.200 milions de pessetes, dels quals 37.000 són generats per la gestió dels residus. El Ministeri d'Indústria i Energia ha posat en marxa un pla d'ajut a les empreses amb vista a aconseguir: modificacions dels processos de producció, formació de tècnics,

cooperació entre empreses, etc. En quatre anys, es destinaran 38.000 milions de pessetes a aquest pla. L'any passat també es va iniciar un pla d'energies renovables, al qual es destinaran, fins l'any 1995, un total de 35.000 milions de pessetes.

Segons dades del Ministeri d'Indústria i Energia, tanmateix, caldria fer una inversió de 617.000 milions de pessetes per adaptar la indústria a la normativa comunitària sobre el medi. A més, caldria afegir-hi 500.000 milions més per a indústries de nova creació.

Sensibilització social creixent

Com més va, més gran és la sensibilització dels ciutadans davant la problemàtica del medi. En diferents estudis fets per la Comunitat[1] es constata el que diem. En efecte:

— D'acord amb les conclusions a les quals es pot arribar en examinar les anàlisis de l'enquesta de l'Eurobaròmetre, de l'any 1989, els europeus consideren la contaminació com el segon problema més important (el primer és l'atur).

— Hi ha una inquietud creixent per problemes com la contaminació de les aigües, la contaminació atmosfèrica, la destrucció gradual dels hàbitats de les espècies animals i vegetals, els canvis de clima causats pels gasos que es deixen anar a l'atmosfera, etc.

— Cada vegada augmenta més entre els consumidors la demanda d'informació real sobre la perillositat dels productes (pintures, productes farmacèutics, etc.). A l'Estat espanyol, per exemple, es llencen 325.000.000 de piles —aproximadament una quarta part a Catalunya—, les quals contenen 7,5 t de mercuri, una substància altament contaminant. Darrerament, s'ha signat un acord entre la Generalitat i la Creu Roja per fer una campanya de sensibilització i per prendre altres mesures destinades a resoldre el problema.

  Hem de remarcar que, a partir d'ara, els estats de la Comunitat tindran l'obligació de donar informació sobre el medi ambient a qualsevol ciutadà que ho sol·liciti.

— Només una persona de cada deu pensa que la protecció del medi és menys important que el desenvolupament econòmic. Amb relació a Catalunya, en un estudi fet pel Ministeri d'Obres Públiques l'any 1987, podem observar que el 71% dels catalans pensen que cal donar prioritat a la protecció ambiental, encara que comporti un fre per al creixement econòmic. En el mateix estudi, el 76,6% dels enquestats es declaren contraris a la posada en marxa d'una empresa que origini 200 llocs de treball si la seva activitat té conseqüències molt contaminants.

— L'opinió pública demana una actuació més compromesa als poders públics. Podem assenyalar l'existència de dos grans grups de persones: els qui posen de relleu les agressions quotidianes més immediates (el soroll dels tubs d'escapament de les motos, per exemple) i els qui posen més èmfasi en els grans desequilibris naturals (per exemple, el desboscament que s'està produint a l'Amazones).

  Respecte al primer exemple, el soroll, hem de fer constar que un estudi recent de l'Organització Mundial de la Salut constata que el territori de l'Estat espanyol és el segon més sorollós del món i el primer d'Europa. Fins i tot el Defensor del Poble ha reconegut que la política de protecció davant les agressions causades pel soroll és pràcticament inexistent.

La consideració del medi com un capital fa necessari tenir molt en compte la seva reutilització i la seva renovació.

Hem de remarcar, tanmateix, que la meitat dels europeus no es queixen de la qualitat del seu medi ambient. Molt pocs (menys del 10%) es queixen molt de qüestions com: l'enlletgiment del paisatge (l'únic cas en què les queixes superen el 10%), la contaminació atmosfèrica, els sorolls, la desaparició de terres de conreu...

Formació d'una consciència col·lectiva

La consciència de la importància de l'educació per fer front a la degradació ambiental comença bàsicament a partir de la Conferència de Tiblisi. En aquesta conferència, s'assenyalava que "les distintes disciplines que poden relacionar-se amb les qüestions ambientals s'ensenyen freqüentment de manera aïllada i poden tendir a descuidar l'interès que tenen els pro-

blemes ambientals o a dedicar-los una atenció insuficient". Al mateix temps, també s'assenyalava que "els mètodes pedagògics que s'han d'aplicar es troben en estat embrionari".

Com a conseqüència de la preocupació per aconseguir que el món de l'educació assumeixi un paper actiu en la creació d'una consciència ecològica col·lectiva, la Unesco ha impulsat l'elaboració d'un programa específic d'educació ambiental i ha plantejat, alhora, una sèrie de propostes concretes per a la seva aplicació. Bàsicament a partir de l'any 1987 —any que va ser considerat l'Any Europeu del Medi Ambient—, la Comissió de la Comunitat també ha anat prenent una sèrie notable de mesures en relació amb l'educació ambiental, adreçades a tots els nivells educatius.

L'establiment d'una ètica vinculada a la protecció del medi natural i la consecució d'una presa de consciència general del fet que s'està arribant a una situació límit, han de ser objectius socials que cal assolir inexcusablement. Aquesta seria la finalitat última de l'educació mediambiental, la qual, a més d'entrar a l'escola, hauria de caracteritzar els grups que —per causa de la seva activitat professional— tenen una relació especial amb el medi (advocats, arquitectes, urbanistes...).

L'educació mediambiental ha de garantir la comprensió del medi com una estructura complexa, és a dir, ha de fer possible que el medi sigui entès com un conjunt **d'interrelacions** humanes, físiques, econòmiques, biològiques, etc. A més a més, s'ha de caracteritzar per un nivell **d'interdisciplinarietat** que permeti resoldre problemes concrets, i per posar èmfasi en el medi que realment envolta els subjectes que reben la formació.

Un dels objectius bàsics de la formació mediambiental és poder aconseguir que els ciutadans no es comportin quotidianament com a agressors individuals del medi, és a dir, que no llencin papers per terra, que no facin sorolls que puguin molestar, que estalviïn l'aigua, etc.

Els programes de formació ambiental adreçats als primers nivells educatius no haurien de tractar ni de la gestió dels recursos, ni de la conservació del medi, ni de l'estudi de la natura. Tampoc no haurien de ser una assignatura més per afegir a la llista de les que ja es fan. Bàsicament, haurien d'aconseguir difondre "una nova manera de veure les relacions de l'home amb el medi".

Amb vista a la introducció de l'educació ambiental en l'estructura de l'ensenyament, el primer pas que cal fer és elaborar un programa de **formació del professorat**. L'objectiu d'aquest programa seria aconseguir que els professors fessin seva aquesta "nova manera de veure les relacions de l'home amb el medi", a fi que poguessin transmetre-la a l'hora d'ensenyar l'assignatura de la qual són responsables.

En **l'ensenyament primari**, l'educació ambiental hauria de promoure, des de bon començament, una actitud ecològica. Hauria d'iniciar els infants en els mètodes d'observació i experimentació i ensenyarlos a comunicar els resultats de les seves investigacions (observació i recollida d'elements contaminants, recollida d'animalons, etc.) als seus companys.

Els camps d'aprenentatge per a alumnes dels cicles mitjà i superior d'EGB, o de secundària, són una de les primeres experiències que els alumnes poden tenir per arribar a descobrir el medi i les interrelacions entre els seus components biològics, socials, geogràfics, històrics, etc.

En **l'ensenyament secundari**, s'ha d'ampliar el camp de les activitats que es

podrien dur a terme, tot i que seria convenient centrar-se en els indrets més propers a l'escola (abocadors i boscos locals, etc.). Els centres d'interès podrien ser: el transport, la seguretat, la superpoblació, l'alimentació, les funcions urbanes en un barri. Es poden fer projectes de simulació i, fins i tot, projectes reals en col·laboració amb els ajuntaments.

L'Institut Català de Noves Professions, en col·laboració amb la Direcció General d'Ocupació i amb el Fons Social Europeu (FSE), durant dos anys ha impulsat un curs sobre medi ambient per a titulats de secundària. En aquests moments s'està elaborant un mòdul professional de nivell 3.

En el camp **universitari**, s'hauria d'aconseguir que es considerés com a objectiu la detecció, l'estudi i la solució dels problemes ambientals. Entre les activitats de **recerca**, caldria potenciar estudis que abordessin els valors i actituds que és necessari fomentar i que es dediquessin prioritàriament al medi urbà.

Encara que hi hagi en estudi una diplomatura sobre població i ecologia humana, entre les diplomatures i llicenciatures aprovades a començament d'any no n'hi ha cap sobre el medi ambient. Pel que pertoca a cursos de postgrau, hem d'esmentar que l'Institut Català de Tecnologia fa un curs d'Enginyeria del Medi Ambient, Ecologia i Gestió Ambiental. També, al mateix nivell, la Universitat de Barcelona organitza un curs d'Economia i Gestió del Medi Ambient.

El medi i les tecnologies

Els efectes de la contaminació cada vegada s'estenen a una quantitat més gran d'espai geogràfic (contaminació de rius i mars, pluja àcida, desboscament progressiu, accidents nuclears, destrucció de la zoonosfera, canvis climàtics).

Per combatre aquests efectes, s'ha fet necessari donar com a resposta el desenvolupament d'una tecnologia per a la protecció del medi ambient.

Les tecnologies per a la protecció del medi ambient s'apliquen en dos àmbits diferents: la prevenció i la neteja.

Per tal de reduir al màxim els efectes negatius que tenen les grans obres públiques (autopistes, ports, etc.) i les instal·lacions industrials sobre el medi ambient, la CE i els diferents estats membres estan potenciant la realització d'estudis que permetin preveure'ls. Al mateix temps, s'està propiciant una intensa activitat legislativa, cada vegada més estricta, la finalitat fonamental de la qual és limitar la contaminació i la destrucció del paisatge tant com sigui possible.

Les tecnologies relacionades amb la neteja s'apliquen als vehicles de motor, a les indústries i al tractament de les aigües residuals urbanes i de les escombraries domèstiques.

Només una persona de cada 10 pensa que la protecció del medi és menys important que el desenvolupament.

Els principals sistemes emprats per aconseguir reduir el grau de contaminació dels vehicles de motor són: l'ús de combustibles més nets (alcohol, benzines sense plom, combustibles sintètics, etc.), la millora mecànica dels rendiments, el reciclatge dels gasos d'escapament, etc.

En relació amb el tractament de residus industrials, cal destacar (vegeu la *figura annexa*):

— l'eliminació de gasos per sistemes de depuració (ús de torxes per cremar els residus d'hidrocarburs, rentat amb cortina d'aigua dels gasos solubles en aigua...) o per modificacions de procés (per exemple, la disminució de la temperatura per evitar els òxids de nitrogen).

— la utilització de depuradores, biològiques o físico-químiques, per al tractament i reciclatge d'aigües residuals.

— la construcció d'instal·lacions especials per a l'eliminació de residus sòlids especials.

Les aigües residuals urbanes es tracten fonamentalment en depuradores biològiques —atesa la gran concentració de matèria orgànica dels abocaments. Cal remarcar que els darrers avenços fan possible la reutilització de les aigües residuals un cop depurades.

En *The Environmental Protection* es fa referència a més de cent noves professions.

Pel que fa a les escombraries domèstiques, cal destacar la millora dels procediments de recollida (procediments més higiènics i silenciosos, recollida selectiva de substàncies especialment perilloses, etc.), les innovacions dels sistemes de reciclatge i la construcció de plantes incineradores especials.

Professions

Andrea Aparo esmenta que en el llibre *The Environmental Protection Careers Guide Book*, publicat pel Departament de Treball dels EUA, es fa referència a més de cent llocs de treball diferents relacionats amb la protecció del medi. Algunes de les noves professions que han aparegut els dar-rers anys com a conseqüència de l'augment de la demanda relacionada amb el medi ambient són les següents:

— Expert en medi ambient.
— Expert en tractament de deixalles sòlides.
— Expert en tractament de les aigües.
— Tècnic paisatgístic.
— Controlador sanitari.
— Inspector de medi ambient.
— Operador d'eliminació de residus sòlids.
— Operador de planta potabilitzadora d'aigües de subministrament públic.
— Operador de planta depuradora d'aigües residuals urbanes.
— Operador de piscines.
— Conservador-vigilant del medi ambient natural.
— Tècnic ambiental industrial.
— Tècnic en lluita integrada.
— Tècnic forestal.
— Naturalista.
— Gestor del medi.
— Auditor del medi.

A continuació, descrivim les funcions que corresponen a algunes d'aquestes professions, a més de fer referència a la preparació necessària per exercir-les.

Expert en medi ambient

Pot fer-se càrrec de la tasca de prevenció i control del risc de contaminació elaborant i calculant solucions tècniques netes en tres àmbits diferents: l'administració pública, la indústria i l'agricultura.

Ha de tenir coneixements sobre el funcionament de l'administració i la planificació regional, el control i la direcció d'unitats locals de tractament d'aigües residuals o residus domèstics, i competències per avaluar els estudis prospectius.

La tasca d'aquest expert en l'àmbit de la indústria fa convenient que sigui un tècnic qualificat en enginyeria, física, química, etc., amb vista a poder avaluar els riscs de contaminació de la seva activitat.

Pel que pertoca a l'agricultura, calen especialistes amb coneixements per analitzar els sòls i la qualitat de les aigües, capaços de posar en marxa programes de formació adreçats als pagesos.

Gestor del medi

Aquest especialista, el responsable de la tecnologia i l'expert en marketing, formen allò que s'ha anomenat el "triangle de la innovació de l'empresa".

Ha de dur a terme tasques d'assessorament a l'hora de prendre decisions respecte dels processos productius que cal emprar; ha de conèixer la normativa ambiental i ha d'avaluar la repercussió de l'activitat industrial sobre el medi.

Segons una enquesta de l'Association Entreprise et Progres, la tasca d'aquests tècnics hauria de consistir a:

— realitzar estudis sobre la repercussió dels projectes industrials.
— aplicar estrictament la normativa relativa al medi ambient.
— incrementar la capacitat de tractament de les plantes depuradores.
— desenvolupar mètodes i un *software* específic per a la solució dels problemes.
— crear un "índex del medi ambient" per mesurar la contaminació de l'aigua.

— resoldre el problema dels residus allà on es produeixen.

— garantir la recollida dels residus per facilitar-ne el reciclatge.

— aprofitar els llots com a adob.

Tècnic paisatgístic

Els coneixements exigits en aquest camp són molt variats. Els llocs de treball qualificats els ocupen ecòlegs, biòlegs, ornitòlegs, etcètera.

Quant a la conservació de l'equilibri paisatgístic, els programes de formació inclouen l'avaluació dels emplaçaments, tècniques de conservació, ecologia, hidrologia i geologia.

Entre els coneixements que calen al tècnic paisatgístic per poder contribuir a la millora del medi urbà, cal incloure-hi arquitectura, economia, dret, sociologia, etc.

Per dur a terme la recuperació de zones abandonades, calen especialistes en recerca que creïn mitjans per al tractament de les zones afectades.

Auditor del medi

Aquests experts haurien de ser professionals independents de les empreses amb coneixements amplis de tipus tècnic i organitzatiu referents al món empresarial.

Els objectius de la seva tasca són els següents:

— avaluar el grau de compliment de la legislació mediambiental per part de les empreses.

— indicar quins són els mitjans tècnics i organitzatius necessaris per complir la legislació vigent.

Tècnic en lluita integrada

L'ús intensiu d'adobs nitrogenats i de substàncies químiques com els pesticides per obtenir una millor productivitat del terreny ha conduït a un empobriment de la fertilitat del sòl i a la contaminació de l'aigua.

L'expert en lluita integrada és un especialista en la recerca i en l'aplicació de noves tècniques de conreu dels productes de l'agricultura. Per això, s'encarrega fonamentalment d'experimentar nous mètodes per a facilitar la introducció en la producció agrícola de nous elements naturals, com per exemple nous insectes capaços d'eliminar, sense l'ús de pesticides, altres insectes perjudicials.

Aquest professional opera en dos fronts: el de la recerca i el de les aplicacions.

Tècnic ambiental industrial

És un especialista que prové de la formació professional o que té una formació no reglada equivalent a la que es pot adquirir en els cursos de caràcter experimental organitzats per l'Institut Català de Noves Professions (INCANOP). Dins d'una empresa, assumeix, d'acord amb el director, les tasques relacionades amb el medi ambient.

Així doncs, haurà de vetllar pel manteniment de les instal·lacions de depuració, pel control de la higiene i la seguretat en el treball. També atendrà les inspeccions del medi ambient que pugui dur a terme l'administració pública i contribuirà al disseny de la política de medi ambient de l'empresa.

La formació inicial d'aquest tipus de tècnics podria ser no reglada. Hauria de tenir una durada aproximada de 200 hores, comptant les pràctiques.

Bibliografia emprada

APARO, A., *Les noves professions*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1986.

ISFOL (Instituto per lo sviluoppo della formatione professionale dei lavoratori), *Repertorio delle professione*, Roma, Instituto Poligrafica e zecca dello stato, 1987.

OCDE, *Environmental Policy Benefits: Monetary Valuation*, 1989.

SICART, J. i TISSOT, D., "Tecnologies netes", *Tecno 2000*, núm. 28.

UNESCO, *Programa Internacional d'Educació Ambiental*. Revista *ImasD correo de información tecnológica*, Barcelona, juny de 1990.

Revista *Economía industrial*, Ministerio de Industria y Energía, Madrid, gener-febrer de 1990.

Documentació lliurada durant la celebració de la Jornada de Protecció del Medi Ambient en el Mercat Únic Europeu, organitzada pel CIDEM el mes d'octubre d'aquest any.

També ens ha estat especialment útil el llibre *Noves tecnologies, noves professions* publicat per l'INCANOP el proppassat setembre.

[1] *En els casos en què no especifiquem la font, fem referència als estudis elaborats per la Comissió de les Comunitats Europees sobre* Els europeus i el seu medi ambient, *a partir d'enquestes fetes els anys 1982 i 1986 a ciutadans més grans de quinze anys dels països europeus. A l'Estat espanyol i a Portugal, l'enquesta es va fer per primera vegada l'any 1986.*

Nosaltres i la qüestió mediambiental

Josep Lluís López Bulla
Secretari general de CC.OO. de Catalunya

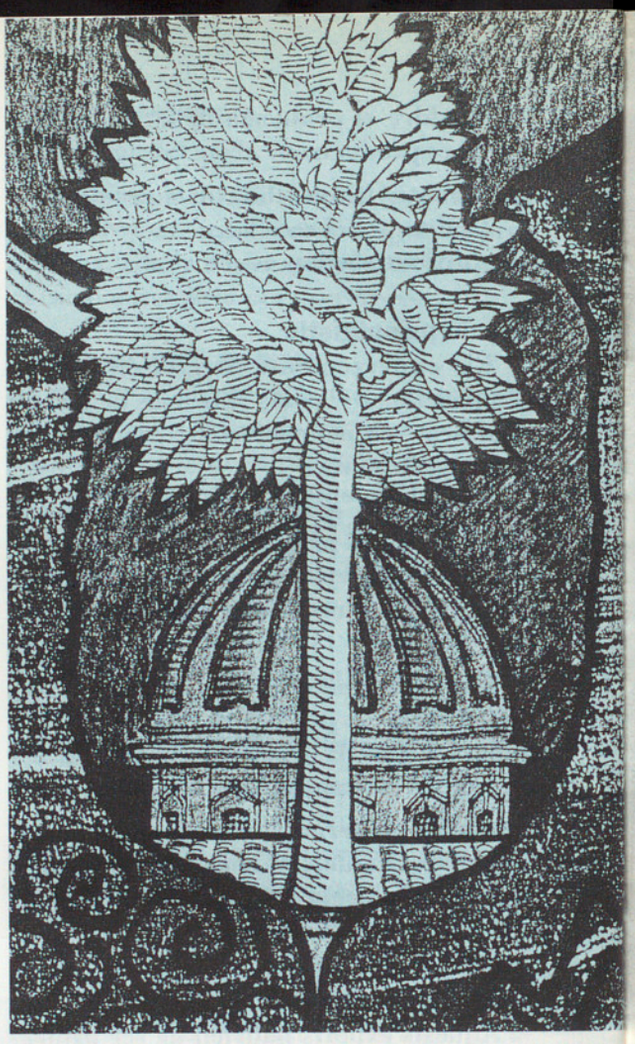

La qüestió mediambiental està a l'ordre del dia amb una enorme sensibilitat que s'expressa de mil diverses maneres. Aquesta preocupació de masses adquireix, crec jo, característiques de novetat històrica, amb independència de com siguin percebuts o intuïts aquests problemes.

Al meu entendre, són tres les dades que descriuen el perfil del que està passant: a) els recursos són finits; b) vivim avui en un món interdependent on tot està connectat amb tot; c) estem assistint a una amoïnosa existència de manca de controls democràtics en relació amb la ciència i la tècnica. Investigar aquestes novetats no em sembla ja un pur antídot, sinó més aviat la necessitat més ingent, pragmàtica i eficaç del món contemporani. Lògicament, es tractaria d'una investigació que posés en marxa una formidable mobilització d'idees i propostes, capaç de canviar una tendència gens positiva basada en un desenvolupament que ja ha entrat en col·lisió amb la mateixa existència de la vida humana, de l'espècie mateixa. El que té de curiós el cas és que gairebé tothom —amb independència de les seves adscripcions culturals o polítiques— podria estar-hi d'acord, encara que cadascú, en els seus comportaments concrets, anés en direcció no gens coherent amb el que realment pensa o intueix amb més o menys claredat. És a dir, som conscients dels perills reals d'aquest actual desenvo-

lupament, però no hi posem els mecanismes —àdhuc mentals— per capgirar les tendències. Potser existeix alguna cosa semblant a la irresponsabilitat de masses que, en el fons, creu en la inevitabilitat de l'infart ecològic i que, per això, la millor solució és ¡la vida és curta i cal viure-la!

I, malgrat tot, al llibre de la història res no està escrit de manera fatalista; som les persones qui determinem l'íter de les coses.

Tots tenim coneixement dels nivells de desertització del planeta, de la lenta desaparició d'espècies vivents, dels índexs de pol·lució de l'aire, de la insalubritat, i de tants trastorns ecològics o mediambientals. No es tracta, doncs, de fer aquí l'elenc de problemes tan greus. Però una altra cosa ben diferent és la consideració del fet ineludible de trencar aquestes línies tendencials i —àdhuc— de donar solució als actuals problemes. La lluita contra el fatalisme determinista hauria de partir de les següents consideracions: primera, la ciència i la tècnica tenen avui suficients potencialitats per capgirar la situació; segona, es tracta de generar una nova arquitectura mental basada en la consciència dels recursos finits i del món interdependent, interconnectat; tercera, no és possible que ningú, per separat, pugui invertir aquesta situació.

La ciència i la tècnica són portadores d'una lluita contradictòria: d'una banda, provoquen cotes d'alliberament i d'autodeterminació més grans i, de l'altra, en no poques ocasions són autèntiques capses de Pandora. En aquesta sístole-diàstole s'ha mogut la intel·ligència humana al llarg dels segles, i d'aquestes contradiccions i vaivens, de moment, se n'ha beneficiat la humanitat. Malgrat tot, les actuals convulsions ja no garantitzen, necessàriament, la regla anterior. Encara més, tot indica que els detentors del saber científic i tècnic són incapaços de governar les tendències dels seus propis descobriments, cosa que representa, també, una novetat amb relació a èpoques no molt llunyanes. ¿Hem d'entossudir-nos en la incontrolabilitat de la Capsa de Pandora?, o, millor, ¿no es tractaria de governar i controlar la ciència i la tècnica al servei del progrés i de la racionalitat? Mentre no resolguem aquesta equació, començant-hi la comunitat científica, estarem amb l'ai al cor. Però la solució d'aquest problema no té sols una interpretació de la ciència i la tècnica, sinó especialment político-cultural. Una interpretació on els controls democràtics i participatius tinguin el rol —i el pes— necessari.

Potser un dels grans inconvenients actuals és l'extremada distància entre els sabers científics i les cultures i pràctiques de la política tal com aquesta es manifesta actualment. És a dir, una part del problema a resoldre és l'actual asimetria entre la ciència, avui molt sofisticada, i la política, excessivament pagerola o faceciosa avui dia. Cal dir clarament que mai no va haver-hi una distància tan asimètrica, i que no té precedents a la història de la humanitat. Lluny han quedat els temps entre els coneixements ecumènics de Pericles i de Lorenzo de Mèdici, per exemple. De manera que, també per capgirar la situació, cal un dirigent polític *ex novo* i, per descomptat, una nova força de la intel·ligència social, especialment de les organitzacions sindicals.

"Em sembla necessari definir una nova cultura mediambiental de masses."

La nova arquitectura mental ha de partir de dues premisses: una, la salvaguarda i regeneració mediambiental ja no pot establir-se mitjançant la implantació de les competitivitats, les quals són necessàries però no suficients; l'altra, les actuals formes de producció i de consum produeixen més embussaments, escanyaments i destrosses, consolidant l'hipotètic infart ecològic.

M'explico: la salvaguarda del medi ha d'esdevenir el capítol central de l'economia —i de la vida— i no pot quedar reduïda a evitar els efectes perjudicials del desenvolupament. Per tant, ja no consisteix solament a assumir que cal compatibilitzar desenvolupament i economia, sinó que substancialment és una nova concepció —qualitativa— del desenvolupament, basada en la consciència del límit i de l'espècie. O, si ho preferiu, cal establir la relació economia-ecologia com a paràmetre de tot el cicle d'intercanvi social amb la natura en una visió plenament històrica, diferent, de l'ambient.

La segona premissa tendeix a una revisió "dels models organitzatius productius i de l'organització del treball" com vaig dir

en el meu discurs de clausura de la Manifestació de l'1 de maig de 1990 a la plaça de Catalunya. Fou allà on, per primera vegada, una organització sindical —Comissions Obreres de Catalunya— va introduir tot el paradigma mediambiental. I afegia: "i de la necessitat d'intervenir coherentment amb el nou pensament des de la nostra pràctica i cultura sindicals". He fet menció del sindicalisme, que necessita un canvi de metabolisme, com a subjecte de reivindicació, de projecte i de contractació perquè té una gran responsabilitat en aclarir la incògnita de la relació entre ecologia i economia, en la revisió dels models organitzatius productius i en la nova qualitat del consum. Però, lògicament, el sindicalisme, de manera solitària, no podrà —com sembla evident— donar solució a problemes d'aquesta envergadura. Per això em sembla necessari l'establiment d'un fòrum permanent entre la *intelligentsia* i el moviment sindical, el qual permeti entrecreuar experiències, propostes, reflexions i descobriments cap a una cultura mediambiental, que tingui trets de masses i no solament d'élites.

Però aquesta cultura nova ha d'impregnar-se fonamentalment en el quefer quotidià de la política. Sincerament, no acabo d'entendre per què no s'atén la petició de Comissions Obreres d'estructurar una Conselleria del Medi Ambient (1). Una decisió política i institucional d'aquesta envergadura no resoldria —ho sabem— els problemes, però sí que podria esdevenir un instrument útil capaç de reorientar les coses. De la mateixa manera, també podria ser útil elevar a categoria de disciplina, en el món de l'ensenyament i a tots els nivells, l'ecologia, també com a mitjà de pedagogia de masses.

Sóc de l'opinió que les decisions polítiques i institucionals no s'han contagiat de la preocupació de masses en relació amb els problemes mediambientals. En realitat, el que està passant s'assembla al següent: declaracions-formals-de-paper-mullat i, simultàniament, permissibilitat, complaences i ulls grossos davant de no poques destrosses —autèntica agressió institucionalitzada contra el medi ambient— del món inescrupolós dels diners. No es pot, conseqüentment, parlar d'abúlia, sinó de consociativisme; que depreda la naturalesa. Si segueix aquest caòtic estat de les coses, si no s'hi fa res, no dono ni cinc cèntims per la situació.

Hem parlat del món interdependent. Va haver-hi qui es cargolava de riure quan Enrico Berlinguer començà a parlar d'un govern mundial, d'una visió planetària de i sobre aquestes qüestions. Reflexions que avui segueixen, amb encert, dirigents polítics o politòlegs d'adscripció socialdemòcrata, citin o no el dirigent italià. Potser un avenç modest en la direcció berlingueriana podria ser la formulació —inicialment— d'un espai ecològic europeu (en el qual hauria d'esforçar-s'hi el moviment sindical europeu) que fos un compendi d'exigències, propostes, instruments (no solament institucionals) i controls democràtics i participatius. Aquest espai ecològic europeu potser podria indicar tendencialment un avenç (això sí, modest) cap al govern mundial.

Finalment, també aquesta nova visió ve a exigir el problema de la pau al món i la reorientació dels ingents recursos que encara avui es destinen a l'armamentisme, cap a la regeneració, conservació i tutela del medi ambient. Però no en clau de la Conferència de Sant Vicenç de Paül, sinó de defensa de l'espècie humana i de l'únic planeta on, com a mínim a nosaltres, ens ha tocat viure.

(1) *Aquest article va ser escrit abans de la creació de la Conselleria de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya.*

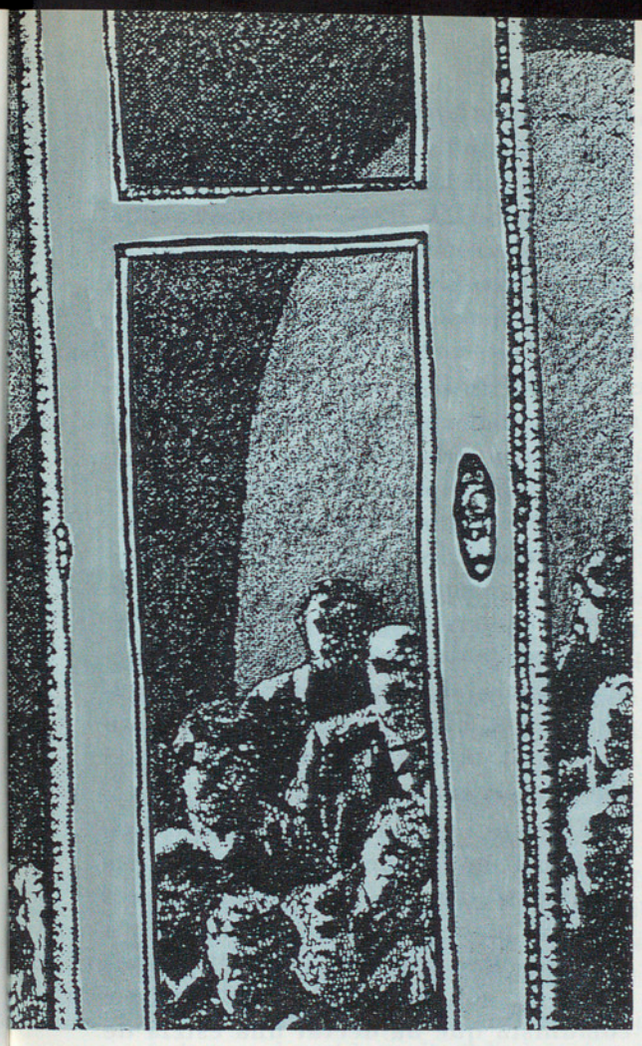

Un nou sindicalisme, compromès amb la qualitat de vida

Santiago Vilanova
Periodista i membre d'Ecoropa
(Acció Ecològica Europea)

Una de les transformacions més importants que comportarà l'Acta Única serà l'homogeneïtzació ambiental en tots els països comunitaris. Els programes de la CEE per al medi ambient tindran una gran incidència en el món laboral a partir del 1993. Per fer front als dos grans reptes de la dècada, el medi ambient i la unitat europea, es requerirà un replantejament del sindicalisme fent-lo capaç d'estar present alhora en les plataformes internacionals i en les fàbriques. L'aliança entre aquest nou sindicalisme i l'ecologisme pot esdevenir un "neosindicat de la vida quotidiana". És el "sindicalisme de quadre de vida".

Una de les transformacions més importants que comportarà l'Acta Única serà la lliure circulació de béns i serveis; la supressió de les barreres científiques i tecnològiques i l'homogeneïtzació ambiental en tots els països comunitaris.

L'Acta Única ha motivat alhora una reconsideració programàtica del Tractat de Roma, que tenia com a principis bàsics "una expansió contínua" i "un increment accelerat del nivell de vida" dels països membres. Després de la Conferència de Medi Ambient d'Estocolm, organitzada per les Nacions Unides el 1972, la CEE fou una de les primeres institucions a reaccionar davant els advertiments dels científics sobre el perill ecològic que significava el model de desenvolupament.

En una reunió de caps d'estat, celebrada l'octubre de 1972, es declarà que *"l'expansió econòmica no era un fi en si mateixa"* i proposaven una política ambiental a escala europea. S'havia iniciat un principi de rectificació de gran transcendència. No oblidem que aquell any fou conegut també l'informe *Els límits del creixement* del Club de Roma i el *Mani-*

fest per la supervivència d'Edward Goldsmith, elaborat per l'equip d'investigadors de la revista "**The Ecologist**".

Després d'una dècada de dialèctiques i debats entre els economistes productivistes, partidaris de l'explotació ilimitada dels recursos, i els partidaris de l'economia sostinguda i del creixement estable ***(sustenaible growth)***, la CEE dóna un pas endavant. En una reunió dels Dotze, el desembre de 1985, es decidí afegir un capítol al Tractat de Roma sobre política ambiental, el qual definís els principis d'una internacionalització dels costos ecològics en l'estructura econòmica. En els articles 130-R, 130-S i 130-T del títol VII es reconeix que una política de protecció del medi ambient pot contribuir a un creixement econòmic equilibrat i a la creació de nous llocs de treball.

"Una política de protecció del medi ambient pot contribuir a un creixement econòmic equilibrat."

Efectivament, el quart programa d'acció de la CEE per al medi ambient, 1987-1992, està generant un seguit de directives sobre els residus, agricultura, transport, energia i seguretat ambiental que tindran una incidència enorme en el món laboral a partir de 1993.

Als 70 se'ns va advertir...

Intel·lectuals i pensadors de la talla de Michel Bosquet *("Adieux au proletariat")*, Ivan Illich *("Le travail fantôme")* o Murray Bookchin, en qüestionar-se l'economia de creixement, iniciaren una crítica al concepte marxista del valor treball i de l'economicisme practicat pels sindicats. La degradació ambiental, d'una banda, i la robotització del treball (Simon Nora i Alain Minc, *"L'informatization de la société"*) de l'altra requerien un replantejament del sindicalisme en funció dels nous desequilibris que provocava el venerat industrialisme.

Els debats i reflexions crítiques dels anys 70 van motivar que sindicats com ara la Confédération Française de Travail (CFDT) s'avancés als temps i a l'evolució del capitalisme transnacional, iniciant una col·laboració amb els moviments socials i amb les associacions de consumidors. La CFDT s'ha destacat en els anys 80 per la defensa de la seguretat i la higiene en el treball, la reivindicació de la qualitat en els productes fabricats, la lluita pels drets de la dona i per les seves vinculacions a mobilitzacions antinuclears o contra la robotització del treball. En la línia de la CFDT, s'han organitzat alguns sindicats europeus en el camp de la informació i la comunicació per negociar més eficaçment els costos socials de la introducció de les noves tecnologies.

Fa una dècada, si aquests missatges haguessin estat explotats pels sindicats majoritaris, avui seria més fàcil organitzar-se en defensa dels drets dels treballadors i respecte a les transformacions que comportarà l'Acta Única. Però els sindicats desconfiaren d'aquelles crítiques perquè no sortien de dins del propi moviment obrer. Les acusaren de servir els interessos del neoliberalisme i d'estar teledirigides per multinacionals. El radicalisme ecologista era considerat un catastrofisme apocalíptic, i com a tal, acientífic i reaccionari.

El temps i l'evolució de l'economia han confirmat moltes de les raons d'aquells avantguardistes. La crisi ecològica afecta ja tot el planeta i s'està incrementant a una velocitat inusitada. La fallida dels països de l'Est, sobretot del productivisme comunista que ha deixat una estela de desfetes ambientals arreu, ratifica els advertiments de marxistes crítics com Rudolf Bahro i Wolgang Harich.

La robotització progressiva del treball ha anat fent perdre les darreres parcel·les de sobirania de la classe treballadora en les empreses. El sindicalisme corporatiu ja no té sentit en una economia dirigida des d'esferes de poder transnacional i en la qual els mecanismes del consum no poden ser controlats pels sindicats de caire estatal. D'altra banda, el medi ambient no començarà a tenir una teràpia eficaç mentre no es produeixi una reforma profunda del model de desenvolupament. Per fer front, doncs, als dos grans reptes de la dècada, al medi ambient i la unitat europea, es requerirà un replantejament del sindicalisme fent-lo capaç d'estar present alhora en les plataformes internacionals i en les fàbriques, on es decidirà l'èxit o el fracàs de la proposta d'economia ecològica per a l'any 2000.

Sindicats de quadre de vida

Per ajudar a introduir aquest model es farà indispensable que els sindicats exigeixin a l'empresari el compliment de les normatives ambientals emanades de Brussel-les. Els sindicats han de ser els primers interessats, esperem, que es fabri-

quin cotxes, catalitzadors trifàsics i que consumeixin 5 litres als 100 Km; que les indústries disposin dels adequats filtres, depuradores i tecnologia antipol·lució; que els productes siguin duradors i de qualitat, sense amiant i altres tòxics adherits; que les pintures no es fabriquin amb PCB (Policlorurs de bifenils); que els plàstics i els papers siguin fabricats a partir de matèries reciclades; que els aerosols respectin la capa d'ozó (sense els CFC); que les piles no tinguin mercuri ni cadmi o que els agricultors no utilitzin pesticides o insecticides prohibits (DDT, Aldrin o Dieldrin).

Aquest nou sindicalisme, compromès amb la qualitat de vida i el medi ambient, serà indefugible per portar a terme amb eficàcia i control les directives comunitàries sobre el transport de residus, l'agricultura biològica, l'estalvi energètic o el desenvolupament de les tecnologies netes.

L'aliança entre aquest sindicalisme i l'ecologisme ha suscitat a Joël de Rosnay, director de desenvolupament de la Ciutat de les Ciències de la Villette de París, un *"neosindicat de la vida quotidiana"*.

Per a Rosnay, la ciència ecològica és la més integradora i interdisciplinària de totes les que existeixen. Les seves aportacions universals i globalitzadores poden fer comprendre molts fenòmens de la vida actual i del nostre esdevenidor.

Partits polítics i sindicats han de prendre consciència del que els savis ja ens havien dit: un creixement accelerat en un medi tancat, com és el planeta, condueix a la destrucció del sistema. No hi ha ideologia d'esquerres o de dretes que canviï aquesta realitat. La Terra té unes lleis naturals i uns recursos finits, que ens obliga a acabar amb un desenvolupament que hem fonamentat en la sobreexplotació dels recursos fòssils. Si l'economia s'ha d'harmonitzar amb el medi ambient, el sindicalisme, que ha estat impregnat de la ideologia dominant del progrés, haurà d'adaptar-se també a la nova visió del món i d'Europa.

Els primers sindicats a reaccionar en defensa d'aquest nou ordre foren els italians, CGIL, UIL i CISL que, seguint les passes de la CFDT francesa, signaren un manifest ecològic conjunt, el maig de 1989 a Venècia. Els líders de les tres organitzacions obreres, democristiana, socialista i comunista, que agrupen més de deu milions de treballadors, optaren per una

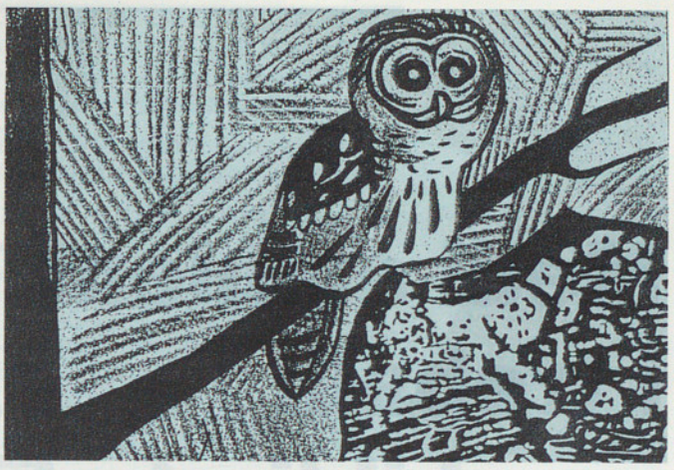

Europa on el medi ambient i el treball fossin els eixos de l'estratègia sindical.

Caldria esperar que quelcom semblant es fes també a l'Estat espanyol, que ajudaria a pressionar el Govern central perquè portés a terme una política ambiental més progressista i ajustada als compromisos que va adquirir en signar l'acta d'adhesió a la Comunitat.

Per portar a terme aquest "sindicalisme de quadre de vida", amb força i capacitat de concertació, seria convenient coordinar-lo amb els esforços que estan fent les organitzacions no governamentals.

El sindicalisme ha de traspassar les portes de la fàbrica i vincular-se solidàriament amb totes les organitzacions que, tot defensant la qualitat de vida, fan una tasca de defensa dels drets dels treballadors.

El *Bureau Européen de l'Environnement* (BEE), que aglutina tots els grups ambientalistes més destacats de la CEE; el *Bureau Européen des Unions de Consommateurs* (BEUL), que agrupa les principals associacions de consumidors; la *Confédération Européenne des Syndicats* (CES) i l'*Association Européenne des Agriculteurs* (COPA) estan en condicions de treballar conjuntament en la tasca comuna de concertar el model d'economia ecològica. Tenen la força representativa dels seus nombrosos afiliats i el suport de l'opinió pública. A l'altre cantó de la taula de negociació podríem fer seure la *Union Européenne des Industries* (UNICE) i els organismes representatius de les corporacions multinacionals europees.

El 1993 està a la cantonada i ens queda poc temps per fer front a la crisi ecològica. Sabrem reaccionar a temps?

Els sindicats també tenen la paraula.

Medi ambient i treball: una bibliografia insuficient

Isabel Garro
Llicenciada en Filologia

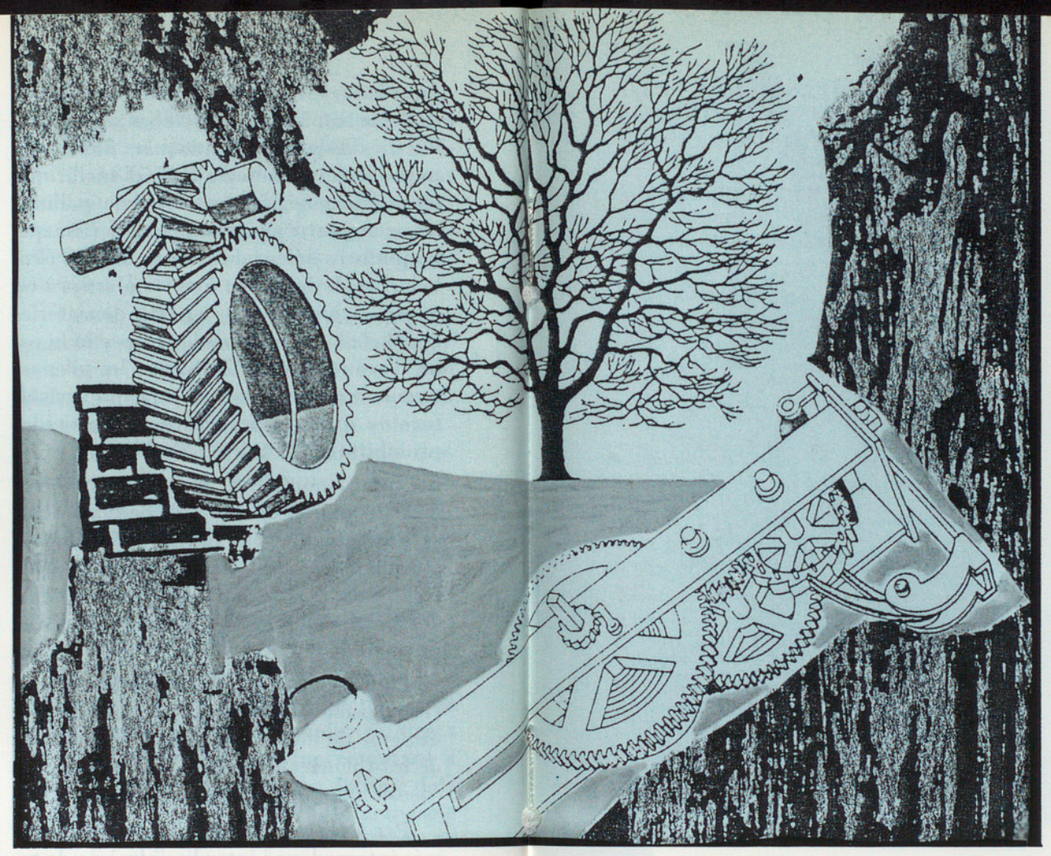

Aquesta relació bibliogràfica és fruit de les consultes realitzades a diferents organismes i institucions amb una única intenció: saber quines publicacions sobre la problemàtica mediambiental han tingut en compte els factors econòmics i laborals.

Els resultats han estat minsos, com el mateix lector podrà comprovar. És per això que relacionem aquestes publicacions específiques i també d'altres que tracten aquest tema només de passada. Sembla doncs, a la vista dels resultats, que caldria animar els estudiosos de l'ecologia i els naturalistes a iniciar investigacions que donin alternatives per superar la tradicional confrontació entre el creixement econòmic i industrial i la preservació del medi ambient.

La relació és deutora dels arxius bibliogràfics de la de la Fundació Roca Galès, de Barcelona, una entitat cultural privada dedicada a la promoció del cooperativisme a Catalunya. Tot i la seva especialització al món del cooperativisme (edita la revista "Cooperació Catalana" i disposa d'una biblioteca especialitzada en cooperativisme), la Fundació té el mandat estatutari de dedicar-se com a finalitat complementària a l'estudi i defensa del medi ambient. A més de les campanyes de divulgació arreu del país, amb especial incidència en el món escolar, recolzades per un important fons d'àudio-visuals, la Fundació disposa d'un cens de llibres sobre la matèria que poden ser consultats diàriament. La Fundació està situada al carrer d'Aragó, 281, 1r. 1a., a Barcelona. L'horari de consulta de la biblioteca és de 4,30 a 7,30 de la tarda, tots els dies feiners.

S'han consultat també els arxius del Gabinet de Documentació i Biblioteca del Departament de Treball; de la Biblioteca de la Dirección General del Medio Ambiente del MOPU; del Catàleg de llibres i publicacions periòdiques de la Generalitat de Catalunya, i de la Escuela Julián Besteiro d'UGT.

Relació bibliogràfica

FOLCH I GUILLEM, R. *Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans. Natura: ¿ús o abús?* Barcino. Barcelona, 1976.

VILANOVA, Santiago. *Econacionalisme. Una alternativa catalana dins d'una Europa ecològica.* Blume, 1981.

GARCIA, X. - REIXACH, J. - VILANOVA, S. *El combat ecologista a Catalunya.* Edicions 62. Barcelona, 1979.

OBIOLS, J.M. *Crisi energètica i recursos naturals.* Salvat Editores. Barcelona, 1974.

MARGALEF, Ramon. *Ecologia.* Ed. Omega. Barcelona, 1977.

TERRADAS, Jaume. *Ecologia d'avui.* Teide (col·lecció "Què cal saber?") Barcelona, 1971.

PARÉS, POU, TERRADES. *Ecologia d'una ciutat: Barcelona.* Ajuntament de Barcelona, 1985.

GENERALITAT DE CATALUNYA. *Protecció de l'entorn: recull de normativa de la Generalitat de Catalunya (27-12-78/11-4-84).* Pubicacions de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1985.

MARQUÈS, Josep Vicent. *Ecología y lucha de clases.* Zero. Bilbao, 1978.

MURADO, M.A. *Ecología y política en España.* Blume. Madrid, 1978.

GAVIRIA, Mario. *Ecologismo y ordenación del territorio en España.* Cuadernos para el Diálogo. Madrid, 1976.

PACCINO, Darío. *El embrollo ecológico. La ideología de la Naturaleza.* Avance, 1975.

MINISTERIO DE CULTURA. *Libros españoles sobre medio ambiente. Exposición bibliográfica. Catálogo.* Madrid, 1982.

CONTI, Laura. *Capital, trabajo y ambiente.* Editorial Blume. Barcelona, 1978.

ORTUÑO, Manuel. *Le tourisme dans le bassin méditerranéen: impact du tourisme sur l'environnement.* Estrasburg. Consell d'Europa, 1987.

ORTUÑO, Manuel. *Turismo, medio ambiente y empleo.* Concejalía de Relaciones Institucionales y Comunicación. Ayuntamiento de Madrid, 1987.

RUIZ LIZUNDIA, J. L. *Medio ambiente y empleo en el sector industrial.* Revista Técnica del Medio Ambiente: RETEMA. Madrid, 1988.

BRAUNINGER, Friedrich. *RFA: le marché vert décolle.* Sciencie & Technologie —Sainte Genevieve, França, 1989.

EVAN, Harry. *Los empleadores y el reto del medio ambiente.* Informes OIT. Ministerio de Trabajo, 1989.

LINGE, G. J. R. *Labour, environment and industrial change.* G. J. R. Linge and G.A. van der Knaap. Londres i Nova York, 1989.

OLMO, J. Vicente. *Escuelas-taller y casas de oficio en el parque regional.* Medio Ambiente. Madrid, 1989.

CANTO PORTILLO, F. *Estudio de seguimiento de las evaluaciones de impacto ambiental. Experiencias de escuela-taller de medio ambiente.* Madrid, 1989-1990.

CURSO DE MEDIO AMBIENTE Y EMPLEO. *I Curso de Medio Ambiente y Empleo. Madrid (10-14-9-1990).* Escuela de Formación Julián Besteiro/Secretaría Confederal de Acción Sindical - UGT. Madrid, 1990.

CONSEJO SUPERIOR DE CÁMARAS DE COMERCIO, INDUSTRIA Y NAVEGACIÓN DE ESPAÑA. *Plan Cameral de Medio Ambiente.* Madrid, 1984.

CONFERENCE INTERNATIONAL SUR L'ENVIRONNEMENT ET L'ECONOMIE. *Environnement et economie: résultat de la Conférence Internationale*. OCDE. París, 1985.

INSTITUTO NACIONAL DE EMPLEO. *Guía para la creación de escuelas-taller de rehabilitación y restauración del patrimonio artístico, cultural y natural*. Madrid, 1985.

BECHMANN, Arnim. *Protección del medio ambiente y puestos de trabajo*. Claridad, 1986.

CLERC, J.M. *Introducción a las condiciones y el medio ambiente de trabajo*. OIT. Ginebra, 1987.

MINISTERIO DE TRABAJO Y SEGURIDAD SOCIAL. *Escuelas-taller: un programa de formación y empleo para jóvenes en paro*. Ministerio de Trabajo y SS. Madrid, 1987.

OIT. *Las condiciones y el medio ambiente de trabajo*. OIT. Ginebra, 1983.

CARRASCO, Carlos. *Ley de Bases de Medio Ambiente*. Fundación IESA. Madrid, 1982.

CENTRO DE ESTUDIOS DE ORDENACIÓN DEL TERRITORIO Y MEDIO AMBIENTE (CEOTMA). *Sociología y medio ambiente*. MOPU. Madrid, 1982.

COMUNIDADES EUROPEAS. *Europeos y su medio ambiente en 1986*. CEE. Brussel·les, 1986.

COMUNIDADES EUROPEAS. *Comunidad Europea y medio ambiente*. CEE. Brussel·les, 1988.

COMUNIDADES EUROPEAS. *Fundación para la mejora de las condiciones de vida y trabajo: programa para 1990*. Oficina de publicaciones oficiales de la CE.

COMUNIDADES EUROPEAS. *Fundación europea para la mejora de las condiciones de vida y de trabajo. Informe anual 1989*. Oficina de publicaciones oficiales de la CE.

COMUNIDADES EUROPEAS. *La política de la CE sobre medio ambiente*. Oficina de publicaciones oficiales de la CE.

COSTA MORATA, Pedro; CUERDO MIR, Miguel. *Coste socioeconómico de la contaminación industrial. Aproximación al caso de España*. Fundación IESA. Madrid, 1985.

DIRECCIÓN GENERAL DEL MEDIO AMBIENTE. *Medio Ambiente en España 1988*. MOPU. Madrid, 1989.

DIRECCIÓN GENERAL DEL MEDIO AMBIENTE. *El medio ambiente en España*. MOPU. Madrid, 1988.

DIRECCIÓN GENERAL DEL MEDIO AMBIENTE. *Medio ambiente en las organizaciones internacionales*. MOPU. Madrid, 1987.

DREUX, Philippe. *Introducción a la ecología*. Alianza. Madrid, 1986.

FEDERACIÓN EUROPEA DE LOS TRABAJADORES DE LA CONSTRUCCIÓN Y LA MADERA. *Protección del medio ambiente —creación de empleo*. FETCM. Brussel·les, 1987.

FEDERACIÓN INTERNACIONAL DE LOS TRABAJADORES DE LA INDUSTRIA METALÚRGICA (FITIM). *Metalúrgicos y el medio ambiente*. FITIM. Ginebra.

FUNDACIÓN ANASTASIO DE GRACIA. *Conservación del medio ambiente y su incidencia sobre el empleo*. Fundación Anastasio de Gracia. Madrid, 1988.

GÓMEZ MARTÍNEZ, Luis. *Trabajo y medio ambiente en Europa*. "Gaceta Sindical" núm. 75, 1989.

PARRA, Fernando. *Diccionario de ecología, ecologismo y medio ambiente*. Alianza. Madrid, 1984.

TAMAMES, Ramón. *Ecología y desarrollo. La polémica sobre los límites del crecimiento*. Alianza. Madrid, 1985.

SAINZ LAÍN, Concepción. *Medio ambiente y empleo*. Asamblea Consell d'Europa, 1984.

OIT. *El Medio ambiente y el mundo del trabajo. Memoria del Director General . Conferencia Internacional del Trabajo, 77.ª reunión*. OIT. Ginebra, 1990.

Món laboral

12

Medio ambiente, trabajo y desarrollo económico.

RESUMEN

Environment, labour and economical development.

ABSTRACT

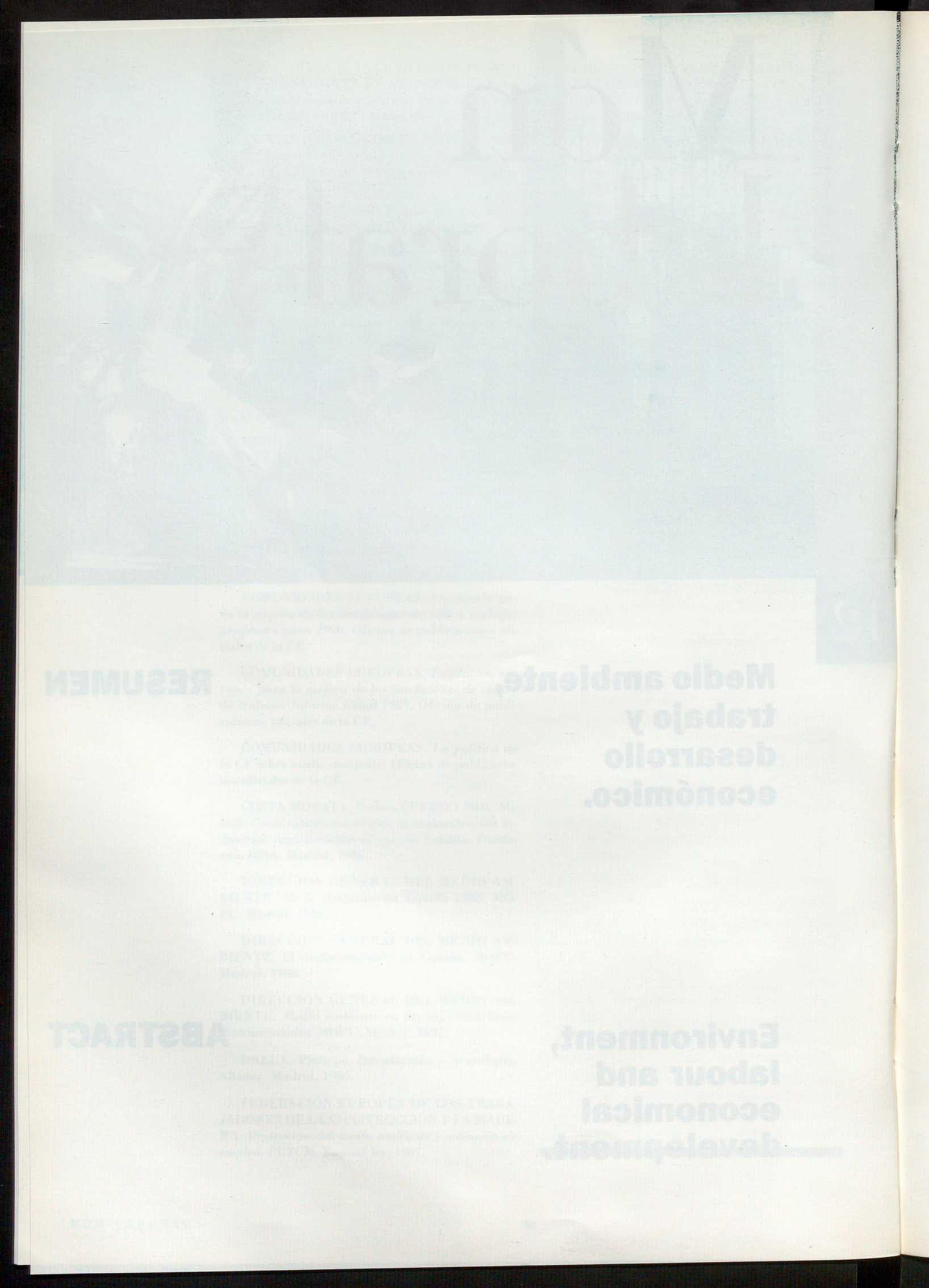

Medio ambiente, trabajo y desarrollo económico

Medio ambiente, trabajo y desarrollo económico

Ignasi Farreres.
Consejero de Trabajo

La importancia de los temas relacionados con la ecología y la creciente sensibilización de la sociedad en general y de las organizaciones sindicales y patronales en particular, respecto a las cuestiones relativas al medio ambiente, motivaron que el Consejo de Redacción de MÓN LABORAL acordase la preparación de un número de la revista dedicado a reflejar algunos de sus aspectos de más actualidad y a presentar un conjunto de reflexiones bajo el título global de "Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic". Esta decisión y su puesta en práctica fueron anteriores a la reciente creación de la Consellería de Medi Ambient del Govern de la Generalitat, y cuando este hecho se produjo ya estaba prácticamente cerrada la presente edición.

La iniciativa de la revista se beneficiará así de esta coincidencia, que genera una actualidad informativa del tema; pero de alguna manera; se ha incrementado también la responsabilidad de esta comparecencia ante la opinión pública del mundo del trabajo.

"Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic" son tres enunciados que aquí presentamos como bloque de reflexión en la medida que, desde nuestra óptica, son interdependientes y cada vez lo serán más. La resolución que durante los próximos años se vaya dando a los problemas surgidos de la necesidad de preservar el patrimonio natural y de mejorar la calidad de vida está íntimamente ligada al desarrollo socioeconómico del país y puede producir modificaciones sustanciales en los modelos de crecimiento, en las condiciones de trabajo, en el planteamiento de alternativas energéticas, así como cambios progresivos en la configuración del mercado de trabajo y en la acción formativa profesional ocupacional.

La edición del presente número de la revista es, pues, un eco del impacto que el tema medioambiental está teniendo en ámbitos laborales. Por este motivo hacemos ahora una primera aproximación a los aspectos básicos del tema. En el futuro hará falta plantearse, seguramente, cuestiones que pueden conllevar problemas de reconversión de personal y de regulación de empleo, de inspección y control de trabajo, de posibles disfunciones socio-laborales derivadas de un reequili-

brio ecológico de la ecuación de la demanda de trabajo a un crecimiento selectivo, y de planificación de programas de formación ocupacional para reciclaje o para la preparación de trabajadores especialistas en nuevas profesiones ecológicas o en renovados modelos productivos.

Por ello, las cuestiones medioambientales y sus implicaciones pueden ir adquiriendo protagonismo en el marco de la participación institucional de los interlocutores sindicales y empresariales, y en los procesos de concentración social o de negociación colectiva. En estos momentos, la revista nada más intenta cooperar en la difusión de un tema trascendente dentro del contexto amplio pero concreto del mundo del trabajo, ofreciendo al lector una aportación informativa que puede serle de gran utilidad porque está avalada por las opiniones y los criterios de personalidades relevantes, de expertos cualificados. Evidentemente, no se pretende hacer un enfoque político del tema, ni contemplarlo exhaustivamente, sino contribuir a la sensibilización de los estamentos socioeconómicos y contribuir al conocimiento más contrastado de esta problemática tan compleja.

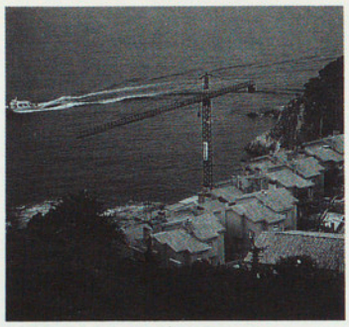

Campo y ciudad, ambiente y progreso

Ramon Folch i Guillén.
Doctor en Biología. Presidente del Consell de Protecció de la Natura

En este artículo, el doctor Ramon Folch i Guillén analiza la evolución de los valores y conceptos que han sometido a las fluctuaciones de la moda los sistemas de vida rurales y urbanos. Estos valores de referencia se contraponen a los ámbitos culturales, de modo que los sistemas de vida de los habitantes de un medio son incompatibles o inservibles en el otro. La fascinación por las arcadias perdidas son comprensibles, aunque sólo como recurso literario. La realidad es mucho más dura y en contra del dicho poético, cualquier tiempo pasado fue peor.

La realidad del tercer mundo, que vive en una situación preindustrial es una desoladora evidencia. La agricultura preindustrial conduce a la desertización y al empobrecimiento, a la vez que aumenta la degradación ambiental.

La historia de la humanidad es la historia del uso del entorno.

Todos los recursos materiales empleados por el hombre y toda su cultura provienen y se forman a partir de artefactos construidos con materiales procedentes del medio. El progreso de la humanidad no ha podido hacerse sin la transformación del ambiente, la "virginidad" del cual denuncia inanidad de los que lo habitan. La sociedad industrial es, hasta el momento presente, el estadio más avanzado de esta progresión humana. Por ello no es, ni sensato ni probablemente posible predicar una involución hacia soluciones superadas por la historia.

Pero la sociedad industrial actual no es el límite máximo al que podemos aspirar, pues incurre en errores graves de gestión ecológica —entre otros—, cuya identificación, reconocimiento y corrección son totalmente imprescindibles.

Mirando adelante, pero aprendiendo del pasado y renunciando a actitudes de arrogancia, hemos de ser capaces de encontrar respuestas. De encontrar respuesta en circuito cerrado: prosperar a base de explotar a terceros aún preindustriales sería hacer trampa. Hacer trampa e incurrir en una crueldad degradante e inhumana, en definitiva.

El futuro del patrimonio natural

Francesc Robert i Graupera.
Director general del Medi Natural de la Generalitat

El director general del Medio Natural del Departamento de Agricultura de la Generalitat analiza cual es la problemática que afecta a Cataluña en este terreno. Un repaso a la historia demuestra que las actitudes conservacionistas han existido a lo largo de los tiempos: desde los romanos a los visigodos, y de éstos a los árabes. En cada etapa histórica queda un documento que demuestra la preocupación por la salvaguarda del patrimonio forestal y los bosques.

Las políticas de conservación; las políticas forestales han sido durante años dispersas e incontroladas. La creación del Icona y, en 1980, la transferencia de servicios a la Generalitat, permitieron la creación de una dirección general del Medio Natural que ha permitido coordinar los servicios y hacer más concreta y coherente una política que es de conservación, pero también de producción y de uso social.

El organigrama de la Dirección General del Medio Natural demuestra que en el aspecto de conservación, se actúa teniendo presente tres factores: la conservación del suelo y los terrenos forestales; los parques y espacios naturales, y la fauna en general.

Actuaciones concretas en las zonas erosionadas, actuaciones puntuales en lugares afectados por incidentes concretos y actuación contra los incendios forestales son algunas de las tareas directas que se llevan a cabo. Las actuaciones se desarrollan en el marco de los parques nacionales (en Cataluña sólo hay uno, el de Aigüestortes) y de los parques naturales. ●

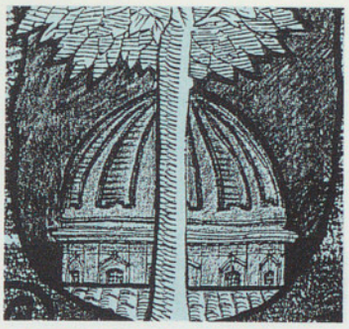

La acción pública sobre el medio ambiente

Antoni Choy i Tarrés.
Subdirector de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya

La acción pública sobre el medio ambiente ha de incidir —a través de una política de ayuda y apoyo— en la industria ambiental, una industria nueva y de grandes perspectivas de futuro que no podrá consolidarse si no cuenta con el apoyo de los poderes públicos. Esta intervención pública debería primar las líneas de formación, investigación e información.

Superadas ya las teorías catastrofistas, ahora se sabe ya que desarrollo económico y medio ambiente son compatibles siempre que el primero sea respetuoso con el segundo. La ciencia y la técnica, que han estado tantos años al servicio de la producción, se han de poner hoy también al servicio del medio ambiente.

Para lograrlo, los poderes públicos deben ayudar a las empresas a reconvertir sus sistemas productivos y adecuarlos a las exigencias legislativas que, en este campo, son cada vez más rigurosas y amplias.

Esta acción debería favorecer a la vez la modernización y también la competitividad. ●

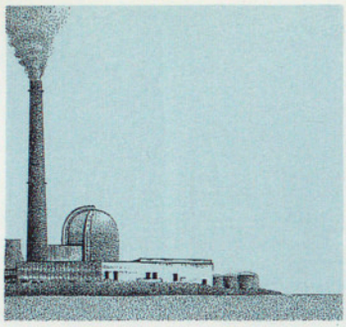

Desarrollo económico y conciencia ecológica

Pere Duran i Farell.
Empresario. Miembro del Club de Roma

El hombre ha creado un reino técnico que cohabita con el vegetal y el animal, y que produce una degradación del medio ambiente que lo afecta todo. Las potencialidades humanas son inmensas, porque en esta nueva civilización del conocimiento, el cerebro del hombre es el único productor y receptor de esa materia —el conocimiento— que se puede producir de forma infinita.

Los límites a esa capacidad ilimitada debería ponerlos la responsabilidad y no la irresponsabilidad, como ocurre ahora: lanzamiento descontrolado de gases a la atmósfera (CO_2) que provocan el efecto invernadero y trastocarán todo el funcionamiento natural del planeta.

La transformación tecnológica que vivimos, que lo acelera todo, produce transformaciones profundas de la filosofía y de las estructuras actuales. Entramos en una era caracterizada por la complejidad, la interdependencia y la globalización. Una consecuencia de esto es la disgregación del poder de los estados en favor de los poderes supranacionales o los autonómicos o locales. Esta disgregación generalizada dará cada vez más poder al hombre, productor de las nuevas materias primas: el conocimiento y la información. Vivimos un proceso de liberación que hace al hombre cada vez más protagonista de su propio destino.

Vivimos al mismo tiempo una crisis de eficacia y de pérdida de respeto del ciudadano hacia las instituciones clásicas (gobiernos básicamente). Esto supone que el tratamiento del problema ecológico debe abordarse desde la perspectiva de la sociedad civil; que los gobiernos necesitan encontrar fórmulas creativas y recuperar su legitimidad perdida pactando con las organizaciones no gubernamentales.

El problema del medio ambiente no es técnico, ni económico ni financiero ni industrial. Es un problema moral, y por ello es fundamental crear una nueva moral socio-ecológica que suponga una auténtica ética de la relación entre el hombre y la naturaleza. ●

Ecología y desarrollo

Julio San Miguel.
Vicepresidente del Fomento del Trabajo Nacional

El título de este artículo lo dice casi todo: ¿se ha de sacrificar el desarrollo de nuestra sociedad, en todas sus facetas, para poder disfrutar de una buena ecología?, o viceversa, ¿se ha de prescindir de una ecología equilibradamente natural para poder llevar a cabo un desarrollo próspero? La respuesta, efectivamente, la da el título: ecología y desarrollo.

Es evidente que, si ecología es la disciplina que trata del estudio de la Naturaleza esa Naturaleza que todos deseamos equilibrada, en una mútua dependencia de todos los organismos que la componen formando ecosistemas con sus espacios vitales, y, si resulta, que llamamos Contaminación a la introducción, por algún medio, de substancias nuevas, que en dosis elevadas, se convierten en nocivas, entonces queda claro que se rompe el inicial equilibrio, se modifican las estructuras de un ecosistema... La ecología es dinámica, variable... y reacciona ante impactos ambientales.

De lo que se trata es de buscar una *Política de Medio Ambiente* que sea efectiva y práctica, que vaya aparejada siempre con el desarrollo de las especies, basándose en datos científicos comprobables y rea-

listas para que no haya obstáculo alguno que impida llevarla a cabo. Lo que importa es reconocer que existe delito ecológico y se hace necesario combatirlo, pero no a cualquier precio, sino con un conocimiento de causa del que, hasta ahora, han dado pocas muestras los poderes públicos. Las administraciones actúan, a veces, con cierta "alegría", cuando no prevén con anticipación, posibles riesgos de consecuencias imprevisibles, ya sea en el asentamiento de polígonos industriales, zonas de urgente industrialización, complejos turísticos,... Y no sería tan grave el problema si se cumpliese estrictamente "a rajatabla" la legislación vigente, bien sobre depuradoras de agua, como con tratamiento de materiales de deshecho, eliminación de residuos tóxicos, vertederos incontrolados... No nos conformemos con la impotencia de las autoridades, y busquemos soluciones porque, si bien es verdad que el nivel de vida todos deseamos que aumente día a día, no es menos cierto que si seguimos en esta línea, lo que de verdad bajará será la "calidad de vida".

Se han de crear infraestructuras físicas y mentales, que puedan acoger sin traumatismo atentados tales como el imparable aumento de demografía con sus correspondientes y acuciantes problemas que ello desencadena. Hemos de conservar "la vida", la capacidad de funcionamiento de los ecosistemas, conservar el aspecto natural de la Tierra. Hemos de crear nuevas técnicas de protección del medio ambiente. Es importante proteger el medio ambiente, pero a la vez hemos de evolucionar. Ya no nos es útil la disyuntiva "industria o medio ambiente"; hemos alcanzado un nuevo estadio: "proteger el medio ambiente con nuevas técnicas". Se trata de obtener una estabilidad ecológica a través de un dinamismo tecnológico. Evidentemente, hay una falta total de formación, de mentalización. Se trata de una tarea colectiva, en la que todos tenemos algo que aportar.

Se juzgan de manera muy superficial los posibles perjuicios inherentes a todo progreso y, generalmente no se detiene a pensar, el innegable beneficio que aportan las sucesivas ampliaciones del horizonte científico, las nuevas tecnologías. Ellas han hecho posible que en los últimos años haya habido importantísimos avances en muchos campos: medicina anticancerígena, beta-blocker cardíacos, fibras de carbono, plásticos biodegradables... y el nuevo mundo de la biotecnología.

La agricultura del año 2.000 ha de encaminarse hacia altos rendimientos de las tierras cultivables. A modo de ejemplo, en el tercer mundo se pierden anualmente 20 millones de hectáreas de bosque, porque necesitan leña y se hace imprescindible más terreno para la agricultura; estos nuevos terrenos para el cultivo, después de pocas cosechas, y ya gastadas las sustancias nutritivas, se vuelven inutilizables no queda otra alternativa que continuar talando árboles de los bosques, para estas gentes...

Quienes están destinadas a jugar un papel trascendental en la vida económico-social son las "ecoindustrias", definidas como el conjunto de agentes económicos que ofrecen bienes y servicios con la finalidad de prevenir, evaluar, reducir o reparar los atentados o gastos ecológicos debidos a la polución. Y la "tecnología limpia", cuya tasa de rechazo o gasto ecológico es la menor posible, aunque con las técnicas actuales es difícil de concebir, llevará a término procesos de reciclaje de subproductos, destrucción de los productos contaminantes. Se conseguirán productos ecológicos (ecoproductos).

Hemos llegado demasiado lejos: el agujero en la capa de ozono, el "efecto invernadero", el no repoblamiento forestal, la desertización, la lluvia ácida... unido a la contaminación ambiental. Y la adaptación de las normas de la CEE en la indsutria española supondrá un importante y costoso "peaje medioambiental".

He aquí unos principios básicos para una política ambiental:

- Abrirse hacia nuevas tecnologías
- Prevención razonable y dirigida con personalidad
- Libertad en técnica y economía, pero adquiriendo una mayor responsabilidad
- Unir ecología y desarrollo
- Protección ambiental más allá de la industria, alcanzando a consumidores, cuidadanos
- No abusar de la política de medio ambiente, apoyándose en evidencias científicas.

Los costes sociales y ecológicos del crecimiento económico

Alfons Barceló.
Profesor de Economía de la Universidad de Barcelona

Las organizaciones obreras se han de esforzar y renovar sus programas a la luz de las experiencias históricas y del horizonte que los nuevos tiempos están perfilando. Especialmente, han de asumir aquellas reivindicaciones que no constituyen modas pasajeras, sino que son un reflejo de injusticias o desórdenes cada vez más patentes. La problemática medio-ambiental ocupa en este sentido un lugar destacado. Es obvio que la mentalidad ecologista se va extendiendo progresivamente: es muy posible que se transforme en uno de los pilares de apoyo a las ideologías progresistas del futuro inmediato.

En este artículo se aborda la actividad económica en un contexto general: se comenta el papel básico que juega la Naturaleza como "despensa" y vertedero de desperdicios; se tratan algunos aspectos complicados del crecimiento económico; enlazo esto con los costes sociales que implican este crecimiento: me refiero a ciertas características conflictivas de las pautas de consumo modernas, y concluiré con unas breves reflexiones sobre proyectos de futuro.

La industria catalana y la protección del medio: un proyecto verde

Antonio Cerrillo.
Periodista

El objetivo de conseguir que la actividad industrial en Cataluña no dañe el medio ambiente es un reto cuyo cumplimiento aún está lejano, aunque existen iniciativas que merecen ser subrayadas.

En el campo de la prevención de los efectos contaminantes existen ya las primeras empresas privadas nacidas con voluntad de fomentar el uso de energías renovables o colocar en el mercado productos de consumo biodegradables que no perturben el medio natural (tierra, aire, agua). En este sentido, destaca, entre otros, el ejemplo de Ecotecnia, que se encarga de hacer, entre otros servicios, instalaciones de parques eólicos y placas fotovoltaicas para aprovechar la energía solar. Por su parte, la empresa El Taller d'Alquímia, situada en Tortellà (Girona) comercializa desde 1987 los productos de limpieza Bionatur, hechos a base de sustancias naturales y que, curiosamente, despiertan ya casi más interés en Europa que en España.

El "consumo verde", sin embargo, ha llegado sólo muy tímidamente a Catalu-

ña, donde las grandes compañías de detergentes han optado también por sacar al mercado un jabón sin fosfatos, substancia química a la que se atribuye "la enfermedad de los lagos y embalses" (eutrofización). Sin embargo, la ausencia de fosfatos no es condición suficiente para que un detergente pueda ser llamado "ecológico".

De otro lado, las administraciones tienen mucho que hacer para lograr una industria menos contaminante. La Generalitat apoya planes empresariales para lograr ahorros de energía (lo que redunda en menos contaminación) y el Ministerio de Industria desarrolla un plan para adaptar nuestra industria a las exigencias comunitarias con el deseo de crear una industria medioambiental española.

Pese a todo ello, la realidad es una industria muy contaminante, como demuestra el hecho de que Cataluña genera 3,6 millones de toneladas de resíduos al año. Trece empresas homologadas por la Junta de Residuos se encargan de tratar toda esta basura industrial cuando los tratamientos no son efectuados en la factoría de origen, y muchas otras iniciativas, como la de Meta (vinculada a Ercros), esperan poder invertir en las instalaciones de tratamiento.

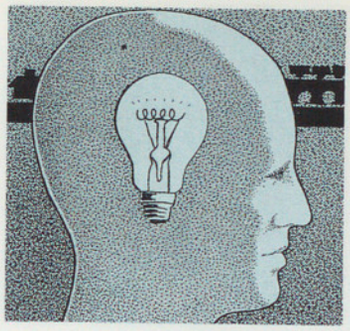

Las nuevas profesiones ecológicas

Ramon Prujà, Xavier Mitjà.
Técnicos del Institut Català de Noves Professions

El desarrollo industrial ha sido el elemento clave del agravamiento de la problemática ecológica. Sin embargo, también ha podido servir para resolver problemas sociales, como explica Andrea Aparo en su libro *Las Nuevas Profesiones*. La Toma de conciencia ante los efectos destructivos de un desarrollo industrial descontrolado y destructivo ha posibilitado el nacimiento de una industria medioambiental que adquiere una importancia creciente. La consciencia colectiva para hacer frente a la degradación ambiental ha tenido su traslación a otros campos distintos a la producción, como los de la educación, la filosofía, la ética o la enseñanza, etc.

La nueva actividad proteccionista genera una demanda de puestos de trabajo especializado que suponen la creación ex novo de más de cien nuevas profesiones. Algunas de ellas son: experto en medio ambiente; técnico paisagístico; controlador sanitario; inspector de medio ambiente; técnico paisagístico; controlador sanitario; inspector de medio ambiente; operador de eliminación de residuos; naturalista, auditor del medio...

Nosotros y la cuestión medioambiental

Josep Lluís López Bulla.
Secretario general de Comisiciones Obreras de Cataluña

La preocupación de las masas por la cuestión medioambiental supone una novedad histórica. Todos somos conscientes de la importancia del problema y de los peligros del actual desarrollo, pero no ponemos los mecanismos para cambiar las tendencias. Y sin embargo es necesario invertir esta situación desde el convencimiento de que la técnica y la ciencia tienen medios para hacerlo. Para ello es necesario generar una nueva arquitectura mental basada en la conciencia de que los recursos son finitos y el mundo interdependiente.

Estos cambios deben afectar a los modelos de organización productivos y a la organización del trabajo. La configuración de esta nueva cultura no puede ser tarea única del sindicalismo. Por eso es necesario crear un fórum permanente entre la "intelligentsia" y el movimiento sindical que permita compartir experiencias, propuestas y reflexiones dirigidas a conformar esa cultura mediambiental de masas.

Esta nueva cultura ha de estar vinculada al quehacer político. Comisiones Obreras han propuesto la creación en Cataluña una

Conselleria del Medi Ambient.

A un nivel más general debería avanzarse en la configuración de lo que Berlinguer llamó "gobierno mundial", de "una visión planetaria de y sobre estas cuestiones". La creación de un espacio ecológico europeo podría ser un avance en esta dirección. ●

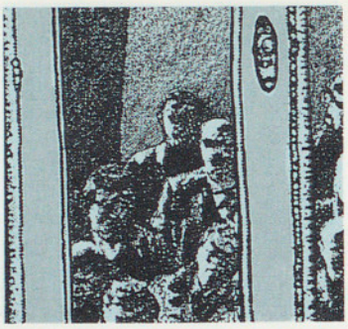

Sindicalismo de cuadro de vida y Acta Única

Santiago Vilanova.
Periodista.
Miembro de Ecoropa

Una de las transformaciones más importantes que comportará el Acta Unica Europea será la libre circulación de bienes y servicios; la supresión de las barreras científicas y tecnológicas y la homogeneización ambiental de todos los países comunitarios. Los programas de la CEE para el medio ambiente afectarán a todos los países comunitarios. Los programas de la CEE para el medio ambiente tendrán una gran incidencia en el mundo laboral a partir de 1993.

Para hacer frente a los dos grandes retos de la década, al medio ambiente y la unidad europea, se requerirá un replanteamiento del sindicalismo para hacerlo capaz de estar presente a la vez en las plataformas internacionales y en las fábricas, donde se decidirá el éxito o el fracaso de la propuesta de economía ecológica para el año 2000.

Este nuevo sindicalismo comprometido con la calidad de vida y el medio ambiente será imprescindible para llevar a cabo con eficacia el control de las directivas comunitarias sobre el transporte de residuos, la agricultura biológica, el ahorro energético o el desarrollo de las tecnologías limpias. La alianza entre este nuevo sindicalismo y el ecologismo puede generar un "neosindicato de la vida cotidiana", en definición de Joël de Rosnay.

Para llevar a cabo este "sindicalismo de cuadro de vida" con fuerza y capacidad de concertación sería conveniente coordinarlo con los esfuerzos que hacen las organizaciones no gubernamentales. ●

Environment, labour and economical development

Environment, work, and economic development

Ignasi Farreres
Minister to Work Department

Environmental needs may cause in the years to come essencial changes in growth patterns, in work conditions, in the configuration of the work market, in employment estimations and in the training of those looking for a job.

The importance of issues related to environment and the growing awareness of society in general and of trade unions and enterpreneurs in particular of issues related to environment were the reasons why decided to publish an issue devoted to reflect some of the hottest aspects and to show a body of reflections under the heading "Environment, Work, and Economic Development". This decision and its implementation were previous to the recent creation of the Conselleria de Medi Ambient by the Catalan Government and when this took place most of the present issue's materials were in printing process. The idea of the editorial staff will take advantage of this coincidence which the issue's topicallity generates; however, in a sense, our responsability towards public opinion in the world of work has increased.

"Environment, Work, and Economic Development" are three concepts which are shown here as a reflection as far as —from our point of view— they are interdependent and so they will more and more. The solution that in the coming years will be given to the problems which arise from the need of preserving our natural heritage and of improving our quality of life are closely related to the country and can work essencial modifications on growth patterns, on the planning of energy alternatives, as well as progressive changes in the configuration of labour market and in the actions related to training workers.

The present issue of this magazine is, so, a sign of the effect that environmental questions, have on labour world. That is why we make a first approach to environment's essential aspects. In the years to come, there will surely be needed to decide on issues that may entail workers retraining and staff cuts, labour monitoring, eventual socio-laboral disruptions derived from an environmental re-balancing, unsuitability of the offer to a selective growth, and planning of training schemes aimed at teaching new jobs or at giving refresher courses to specialists in new environmental jobs or in new production patterns.

Environmental issues and their implications can become even more and mo-

re important within the frame of the institutional rol of trade unions and entrepreneurs and in the processes aimed at reaching a social agreement or a labour agreement.

At this point, this magazine is only trying to cooperate in letting know an essential issue within the context —wide but specific— of labour world by offering the reader information that can be very useful because of the rellevant personalities and highly-qualified experts that have written their opinions and criteria. Indeed, we do not intend to make a political approach to this issue nor to deal exhaustively with it. We simply intend to contribute to make socio-economic authorities aware of this so entangled issue and to let them have a more contrastive view of it. ●

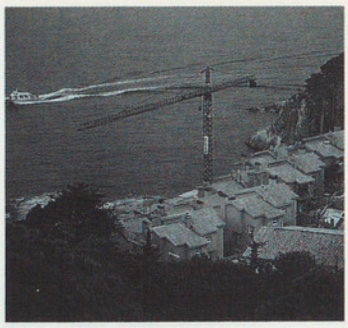

Town and country, progress and environment

Ramon Folch i Guillén.
Doctor in Biology and president to the Consell de Protecció de la Natura

In this article, doctor Ramon Folch i Guillén analyses the evolution of the values and concepts that rural and urban ways of life have subjected to fashion fluctuations. These values oppose to cultural milieux, so that life systems of the inhabitants of one milieu are incompatible or useless in the other. Fascination for lost Arcadias is understandable, although only as a literary resource. Reality is much harder and, contrary to what the old poetic saying says, the old days were worse. Life in the Third World, which lies in a pre-industrial situation, is a distressing evidence. Pre-industrial agriculture leads to desertization and poorness at the same time as environmental degradation rises.

The history of human kind is the history of the usage of the environment. All of the material resources used by man and all his culture come and are constituted from devices built with materials taken from the milieu. The progress of human kind has not been possible without the transformation of environment, and "virginity" in a given environment speaks of the degree of inanity of those living in it. Industrial society is, so far, the most advanced stage in this human progression. For this, it is neither clever nor possible claiming an involution towards solutions already outdated.

But present day industrial society is not the highest point we can aspire to because it falls into serious mistakes in environmental management -among others- whose identification, acknowledgement and correction are absolutely essential. By looking ahead, but learning from the past and renouncing to arrogant attitudes, we are to be able to find answers, answers in a closed circuit: prosperity based on exploiting others still in a pre-industrial stage is to cheat. In short, this is cheating and commiting an outrageous and inhuman cruelty. ●

The future of natural heritage

Francesc Robert i Graupera.
Director general to the Direcció de Medi Natural de la Generalitat de Catalunya

The director general to the Direcció General del Medi Natural analyzes the problems which affect Catalonia in this field. A brief survey of history shows that conservationist attitudes have existed throughout the times: from Romans to Visigoths, and from them to Arabs. Every historical stage has left evidences which show the concern for preserving forest heritage.

Preservation policies, forest policies have been for many years scattered and not regulated by laws. The foundation of the Icona and, in 1980, the transfer of services to the Generalitat made it possible to establish a governmentally-run body dealing with natural milieu which has allowed coordinating the different services and making a policy aimed at preserving but also aimed at producing and at having a social usage more specific and consistent.

The Direcció General del Medi Ambient's chart shows that, as far as preservation is concerned, three factors are born in mind when working: soil and forest lands preser-vation, parks and natural landscapes preservation, and fauna preservation.

Actions in soil-eroded zones, actions in places damaged by given incidents, and actions against forest fires are some of the tasks which are carried out. These actions take place within the limits of national parks (in Catalonia there is only one, that of Aigüestortes) and of natural parks. ●

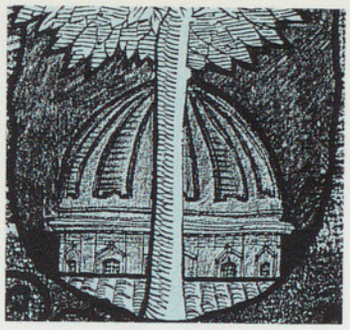

Governmental action on environment

Antoni Choy i Tarrés.
Vice-director to the Direcció de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya

Governmental action on environment -by means of a policy based on aid and backing- has to be applied to environmental industry, a new industry with great expectations which cannot consolidate if it has no backing from public powers. This governmental action should favour training, research, and information schemes.

Once catastrophistical theories proved to be false, it is known that economic development and environment are compatible things, as long as the former respects the latter. Science and technology have been for many years at the service to production and now they have to be at the service to environment as well.

In order to achieve all this, public powers have to help companies to modify their productive systems and adjust them to legal requirements, which become stricter and deal more and more with aspects related to environmental issue. This action should favour both industrial modernization and Spanish industrial competitiveness. ●

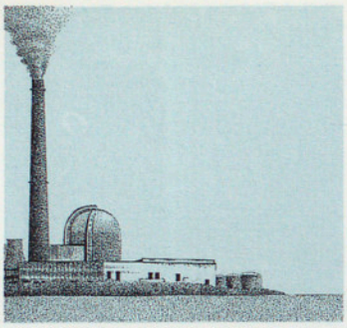

Economic development and environment consciousness

Pere Duran i Farell.
Entrepreneur and member
to the Club of Rome

Man has created a so-called technical kingdom which exists along with animal kingdom and vegetal kingdom, and which causes damages in the environment as a whole. Human abilities are boundless because in this new civilization of the knowledge human brain is the only producer and receiver of this stuff -knowledge-, which can be created infinitely.

The boundaries to this unlimited ability should be put by responsability and not by irresponsability, as happens nowadays: the uncontrolled gas (CO_2) emissions to the atmosphere which cause the so-called greenhouse effect and that will disarrange the Earth's whole natural functioning.

The technological transformation we are living through, which accelerates everything, brings about deep transformations of present day philosophy and structures. We are entering an era featured by complexity, interdependence, and world-wide scale events. A consequence of this is States' power distintegration in favour of supranational, regional or local powers. This general disintegration will give more and more power to the man, the producer of the new raw materials: knowledge and information. We are living through a liberation process which makes man more and more protagonist on his own destiny.

At the same time, we are living through an efficiency crisis and through a loss of respect of the citizen for classical institutions (Governments, essencially). This implies that the environmental problem has to be faced from civil society's point of view: Governments must find creative solutions and recover their lost legitimy by reaching agreements with non-governmentally-run organizations.

The environmental problem is not a technical one, nor economic, financial, or industrial. It is a moral problem, and because of this, it is essencial to create a new socio-ecological moral that makes the relationship between man and Nature really ethical. ●

Ecology and development

Julio San Miguel
Vice-president to Fomento
del Treball Nacional

The heading of this article almost speaks volumes. Is our society's development in all their aspects to be sacrified in order to enjoy a pleasant environment? or vice versa, does one have to deprive oneself of a well-balanced natural environment in order to achieve a thriving development? In effect, the answer is given by the heading: ecology AND development.

It is clear that, if ecology is a discipline that deals with Nature, a Nature that all of us want to be well-balanced within a mutual dependence between all the entities that are part of it and constitute it by creating ecosystems with their living spaces, and if we call pollution the introduction, by whatever means, of new substances that, in large doses, become noxious, then, of course, the former balance is broken, the structures of an ecosystem are altered... Ecology is dynamic, changeable... and reacts against impacts on the environment.

The point is to seek an environmental policy that is effective and practical, always along with social and economic development, and that sees in advance noxious effects on the development of species by means of realistic and scientifically-tested data in

order to dudge any hindrance to carry it out. The important thing is to admit that environmental crimes exist and that fighting against them is needed; yet, not at any rate but with full knowledge of the facts, something that, so far, has not been shown by public powers. Sometimes, Administrations act with a certain degree of lightness when they do not see in advance possible risks which entail unpredictable consequences, be it in the creation of industrial zones, be it in the creation of zones to be industrialized in the short run, or be it in the creation of tourist resorts,... And the problem would not be so serious if existing laws dealing with water purifying plants, waste processing, elimination of toxical refuse, illegal rubbish dumps,... were strictly abided by. We do not have to resign ourselves to the impotence shown by authorities, we have to seek solutions because, although it is true that we wish that the standard of living gets higher and higher, it is not less true that, if we go on like this, what will sink will be our quality of life.

Physical and mental structures, able to deal without dramatism with facts such as the non-stopping rise in demography with the corresponding and urgent problems that it brings about, have to be created. We have to preserve life, the ecosystems' ability to work, we have to preserve the Earth's natural aspect. We have to think out new techniques to protect environment. Protection to the environment is important but, at the same time, we have to evolve. The choice between industry and environment does no longer work; we have achieved a further stage: the stage of protecting environment by means of new technologies. The point is to achieve environmental stability by means of technological dynamism.

Indeed, there is a total lack of training, of awareness that this is a collective task in which all of us have something to do with this great challenge.

The possible damages inherent to any progress are roughly assessed and, in general, one thinks of the undeniable benefits that yield further enlargements in the scientific scope, that is, new technologies. These technologies have made it possible crucial forthcomings in many fields over the last few years: anticancerous medicine, heart beta-blockers, carbon fibres, biodegradable plastic,... and the new world of technology.

Agriculture in the year 2000 has to head towards getting high yields from farming lands. To give an example, in the Third World some 49,400 million acres are lost every year because timber is needed and more land for agriculture is required; these new lands for farming, after a few crops, and once the nutricious substances run out, become barren and there is no other choice for these people than keeping on chopping down trees...

What are doomed to play an essential role in the socio-economic life are the so-called "ecoindustries", which are defined as the overall of economic agents that offer goods or services aimed at preventing, assessing, limiting, or repairing attacks or damages on the environment caused by pollution. And the so-called "clean technology", whose rate share of environmental damage or rejection is the lowest possible, although with present day techniques it is difficult to make up and carry out processes to recycle by-products or to destroy polluting products. In the future, environmental-preserving products will be achieved ("ecoproducts").

We have gone too far: the hole in the ozone layer, the greenhouse effect, the fail to reafforest lands, desertization, acid rain, ... along with environmental pollution. Adoption by the Spanish industry of the EC regulations will mean a great and expensive "environmental toll".

Here are some basic principles for an environmental policy:

- to make enterprises acceed to new technologies
- reasonable and personally-managed prevention

- freedom as far as technology and economy are concerned, but claiming more responsability
- to put together ecology and development
- environmental protection beyond industry, including consumers and citizens
- not misusing environmental policies under the pretext of scientific evidences. ●

Social and environmental price for economic growth

Alfons Barceló.
Professor of Economy
to the University of Barcelona

Workers organizations have to make an effort and renew their programmes in the light of the historical experiences and in the light of the horizon that new times are sketching. Above all, workers organizations have to take on all those claims that are not temporary fashionable but that are a reflection of injustices or disarrangements more and more obvious. Environmental issues have a prominent place in this respect. It is obvious that an environmental consciousness is steadily spreading: it is most possible that it becomes one of the pillars on which progressive ideologies support in the short run.

This article deals with economic activities within a general context: the essencial role played by Nature as a "pantry" and as a refuse dump; some complicated aspects of economic growth are tackled, specially in connection with the social price to pay for this growth; then the writer talks about certain conflicting features of the modern consumerism patterns and ends his writing with short comments on coming projects. ●

Catalan industry & environment's preservation: a green project

Antonio Cerrillo.
Journalist

Succeeding in that industrial activity in Catalonia does not damage the environment is a challenge whose ending is still far from us, although there exist iniciatives which are worth mentioning.

In the field of prevention of polluting effects there are already the first private enterprises born with the will to stimulate the usage of renewable energies or to put on the market biodegradable consumer goods which do not damage the environment (be it land, air, or water). In this respect, the example of Ecotecnia, among others, stands out. This company deals with, among other services, the installation of aeolian parks and fotovoltaic plates to take advantage of solar power. Another company, El Taller d'Alquimia, located in Tortellà (Girona) markets cleaning products under the trade mark Bionatur, which are made of natural substances and that, funny enough, already arise almost most interest in Europe than in Spain.

"Green comsumer", however, has got into Catalonia only in a very feeble way. In Catalonia the big companies dealing with de-

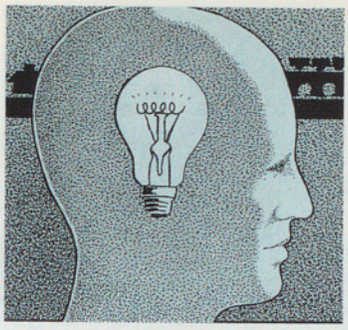

tergents have also decided to launch a phosphate-free soap on to the market because phosphates are said to cause "illness in lakes and reservoirs" (what is called eutrophization). Yet, the absence of phosphates is not enough a requirement to say that a given detergent is "ecological".

On the other hand, the different levels of Administration have a great deal to do in order to make industry less polluting. Catalan Government backs plans aimed at saving energy (which at the same time implies less pollution) put forward by companies and Industry Department is developing a scheme to adjust Spanish industry EC's requirements bearing in mind to start a Spanish environmental industry.

In spite of all that, the present reality is a heavily contaminating industry, as is shown by the fact that Catalonia generates 3,6 million tons wastage yearly. Thirteen companies appointed by the Junta de Residuos are in charge of processing all this industrial waste in case treatments are not carried out in the factories which generate it. Many other projects, such as that of Meta (linked to Ercros), are waiting to be allowed to invest on processing plants. ●

New environmental jobs

Ramon Prujà and Xavier Sitjà.
Technicians of the Institut Català de Noves Professions

Industrial development has been the key factor in the worsening of environmental problems. However, although environment has been subject to destruction, it has also been used to solve social problems, as Andrea Aparo explains in his book "Las nuevas profesiones" ["New Jobs"]. The awareness of the harmful effects of an out-of-control and destructive industrial development has made it possible the emerging of an environmental industry with a growing importance. The collective awareness to face environmental degeneration has worked its effects on fields others than production, as on education, philosophy, ethics, teaching,... This new protecting activity towards Nature generates a demand for skilled jobs which implies creating "ex novo" more than a hundred new occupations. Some of them are: expert in environment, landscape techician, health controller, environment inspector, worker at a wastage elimination plant, naturalist, environment controller,... ●

We and the environmental issue

Josep Lluís López Bulla.
Secretary general to Comissions Obreres de Catalunya

People's concern for the environmental issue is something new in History. We are all aware of the seriousness of this problem and of the dangers that present day development entails, but we do not take the steps to change these trends. However, it is necessary to reverse this situation once we have realized that science and technology have means to carry that out. In order to achieve this aim it is necessary to generate a new mental architecture based on the realization that natural resources are finite and that the world is interdependent.

These changes should affect productive organization models and work organization. The configuration of this new culture cannot be a task only for trade unions. It is for this that it is necessary to create a standing forum for discussion between "intelligentsia" and trade unions which enables sharing experiences, proposals, and considerations aimed at shaping this environmental mass culture.

This new culture has to be linked to political activity. Comissions Obreres has suggested the establishment of a department

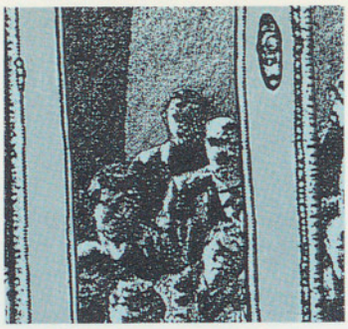

in the Catalan Government dealing with environment.

On a more general scale, progress should be made within what Berlinger called "world government", in "a world-wide vision of these issues". The constitution of an European environmental space can be a step forward in this respect. ●

Environmental trade unions and Single Act

Santiago Vilanova.
Journalist and member to Ecoropa

One of the main changes that the Single European Act will bring about will be the free trade of goods and services; the removal of scientific and technological barriers, and environmental homogeneity in all the Community member states. EC programmes for environmental preservation will exert a great influence on labour world from 1993.

In order to face the two great challenges in this decade, that is, environmental preservation and European unity, a restatement of trade unions will be required to make them able to be present both in international organizations and in factories, where the success or the failure of the proposal of an environmental economy for the year 2000 will be decided.

These new trade unions engaged with quality of life and environment will be essential to exert in an efficient way control on the EC directives on transport of industrial wastes, on biological agriculture, on energy saving, or on the development of clean technologies; the alliance of these new trade unions with environmentalism can generate a "neo-unionism of everyday life", according to Joël de Rosnay's definition.

In order to carry out this "environmental unionism" in a powerful way and with an ability to negotiate, coordinating it with the efforts made by non-governmental organizations is advisable. ●

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball

Hem obert avui els Centres d'Informació Professional, perquè t'obris un camí el dia de demà

Si ets jove i encara no has decidit el teu futur professional, si vols més informació, si vols conèixer les possibilitats de formació o les perspectives d'ocupació, vine als Centres d'Informació Professional-CIP.

Aquí trobaràs en diferents suports —publicacions, vídeos, informàtica— tota la informació que necessites, així com orientació i assessorament personalitzat.

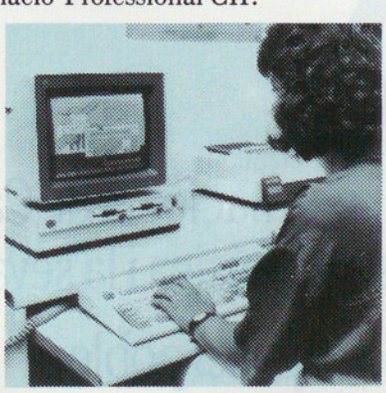

Els CIP ofereixen tres grans àrees d'informació:

- MEDIATECA: Informació i Orientació Professional.
- FORMATECA: Recull d'informació sobre Formació.
- MÓN LABORAL: Conjunt d'aspectes d'interés sobre el Món Laboral.

A la Mediateca, podràs consultar la publicació «Com buscar feina», els vídeos de les sèries «L'Ofici d'Aprendre» i «Elegir una profesión», entre d'altres. També podràs utilitzar el programa d'autoinformació informàtica PIP, el servei de VIDEOTEX i fer-te el teu propi «curriculum vitae».

No dubtis, vine als CIP. Els hem obert per a tu.

A Barcelona: Ronda de Sant Pere, 17 1er. - 08010 Barcelona - Tel. (93) 317 61 63.

A Lleida: General Britos, 3 - 28007 Lleida - Tel. (973) 23 00 80.

De dilluns a divendres de 9 a 20,30 hores i els dissabtes de 9 a 13 hores.

ELS SEGADORS

TEMA D'ACTUALITAT.

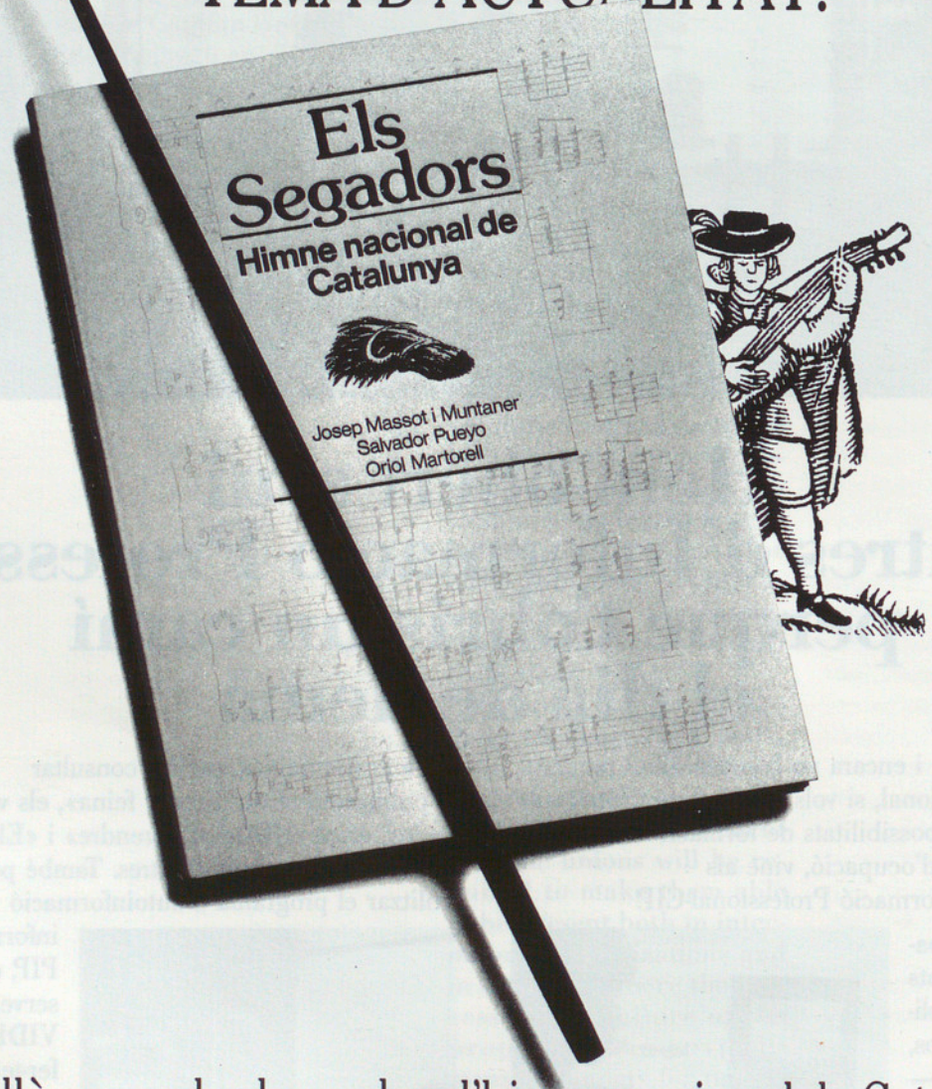

Tot allò que cal saber sobre l'himne nacional de Catalunya.
L'origen i el significat de la seva música i la seva lletra.

Un himne que és cançó del poble.

PVP 1.200 Pta.

Demaneu-lo al vostre llibreter o a la Llibreria de la Generalitat, Rbla. Estudis, 118 de Barcelona, personalment o mitjançant la butlleta adjunta.

Generalitat de Catalunya
Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions

Títol **ELS SEGADORS**

Nombre d'exemplars

Nom i cognoms

Adreça

CP i població Telèfon

Rbla. dels Estudis, 118
08002 Barcelona
Telèfon (93) 302 64 62

Data

Signatura

ELS SEGADORS

TEMA D'ACTUALITAT.

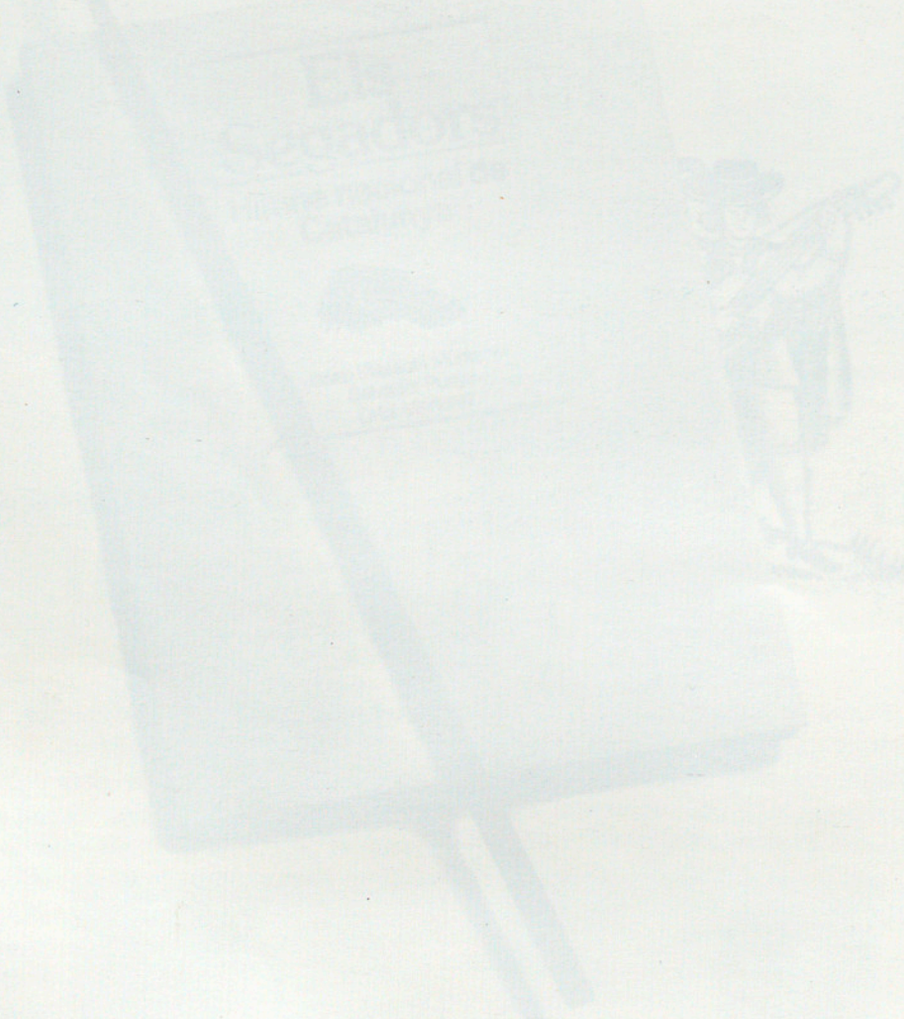

Tot allò que cal saber sobre l'himne nacional de Catalunya.
L'origen i el significat de la seva música i la seva lletra.
Un himne que és cançó del poble.

PVP. 1.200 Pts.

CATALUNYA UN PAÍS D'EUROPA

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball

12

GI-187

Món laboral

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball

PRIMER SEMESTRE 1991.
600 PESSETES

13

Treballadors estrangers immigrants a Catalunya

Catalunya, un país tradicionalment receptor d'immigrants
Rosina Balboa

Per una política d'immigració
Montserrat Solé i Aubià

La immigració i els sindicats
Xavier Olivé i Ferrer

Conclusions i recomanacions de l'Informe Ford del Parlament Europeu

Articles de:
Alfons Cucó, Jordi Estivill, Ignasi Farreres, Rafael Hinojosa, Inongo-Vi Makomé, Lluís Recolons, Ignasi Riera, Joan Rigol i Sergi Subils.

Món laboral

Treballadors estrangers immigrants a Catalunya

13

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball

Món Laboral

Revista semestral editada pel
Departament de Treball
de la Generalitat de Catalunya

Nº 13. Primer semestre 1991

Conseller de Treball:
Ignasi Farreres

Secretari General:
Estanislau Simón

Directors Generals:
Joaquim Carreras, Bernat López-Pinto,
Rafael Ortiz, Josep Maria Servitje

Director:
Joaquim Saurina

Consell de Redacció:
Oriol Badia i Tobella, Josep Benet,
Rosa Bruguera, Francesc Cabana,
Eduard Cardona, Francesc Casares,
Lluís Ducet i Vilardell, Jordi Estivill,
Joaquim Ferrer i Mallol, Rafael Hinojosa,
Jaume Lorés, Eugeni Madueño,
Casimir Martí, Josep Miralles,
Joaquim Nogués, Jordi Porta,
Núria Vendrell

Redacció i Administració
Secretaria General
del Departament de Treball
Ample, 11-13 - 08002 Barcelona
Telèfon (93) 412 46 88

Coordinació editorial i producció:
Edi-dos. Tel. (93) 318 51 05

Disseny:
Jacint Domingo

ISS: 0213-5388
Dipòsit legal: Barcelona 10830-86

La revista no comparteix necessàriament
les opinions exposades en els articles signats

Sumari

Món Laboral
N.º 13. PRIMER SEMESTRE 1991

Treballadors estrangers immigrats a Catalunya

Presentació
Interrogants sobre un futur que ja és aquí 7
Ignasi Farreres

Pòrtic
Aportacions a la comprensió del fenomen immigratori 10
Jordi Estivill

Legalització d'estrangers: els temors i les esperances 14

Catalunya, un país tradicionalment receptor d'immigrants 18
Rosina Balboa

Els treballadors estrangers a Catalunya 29
Ignasi Riera

La immigració que ens espera 38
Rafael Hinojosa

Per una política d'immigració 42
M. Montserrat Solé i Aubià

La immigració com a fenomen social 49
Sergi Subils

Esbós de prospectives per a la població d'origen nord-africà a Catalunya (1990-2000) 55
Lluís Recolons

Immigrants: el més important està per arribar 70
Joan Rigol i Roig

La immigració i els sindicats 74
Xavier Olivé i Ferrer

Cal una modificació urgent del marc jurídic 85
Juan Antonio del Moral

Treballadors estrangers pobres a Espanya: elements per a un debat 87
Ramón de Marcos

La Llei d'estrangeria: l'altra cara de l'Espanya comunitària 92
Rosina Balboa

Per una cultura de la immigració 98
Xavier Iborra

El cas italià, paradigma per Catalunya 100
Jordi Estivill i Joaquim Aiguabella

Els nous països d'immigració 124
Alfons Cucó

Nombre i procedència dels residents estrangers a 10 països de la CEE 133
Jordi Estivill i Joaquim Aiguabella

Europeus de l'Est versus europeus de l'Oest 141
Eugeni Madueño

Els drets laborals dels treballadors immigrants a l'Europa Occidental 148
Jan Vranken

"Els africans som integrables" 168
Inongo-Vi-Makomé

Conclusions i recomanacions de l'Informe Ford del Parlament Europeu 177

Breu selecció bibliogràfica 195

L'observatori Europeu
Panorama de la contractació temporal a Europa 197
Josep M. de la Hoz

Treball i societat
La desafiliació: treball precari i vulnerabilitat relacional 207
Robert Castel

Les regions, escenari i actors de les polítiques formatives 228
Josep Molsosa

Resumen en castellano 241

Abstract in english 259

Signe i xifra de l'àmbit laboral
Treball i estadística a Catalunya 281

Interrogants sobre un futur que ja és aquí

Ignasi Farreres
Conseller de Treball
de la Generalitat de Catalunya

El fenomen dels nous corrents migratoris és un dels més importants a què Europa s'haurà d'enfrontar en l'immediat futur. I no tant en la consolidació del procés d'integració dels col·lectius d'immigrants que des de fa anys s'instal·len als suburbis de les grans ciutats industrials europees, cosa que es produeix sovint de forma complexa i conflictiva, sinó també en la previsió de les noves allaus d'immigració que estan per arribar, tant de l'Est com del Sud.

L'exemple dels contingents d'albanesos intentant entrar a Itàlia per qualsevol mitjà; el dels polonesos penetrant a Alemanya, o el dels milions de soviètics que esperen l'autorització per emigrar a Occident, són exemples, sovint dramàtics, del que pot suposar —suposa ja— l'arribada de contingents migratoris de l'Est. A l'altre pol, al Sud, la situació encara és pitjor. La població augmenta als països del nord d'Àfrica a un ritme molt superior a la capacitat d'absorció laboral de les seves economies. A l'excedent de mà d'obra s'afegeix l'agreujament d'una economia amb mancances estructurals, culturals i d'organització social que impedeix el seu desenvolupament i, així, la conflictivitat social es torna a vegades agitació política i desestabilització i l'emigració és, en aquest context, una vàlvula d'escapament que allibera la pressió acumulada als països emissors.

Aquest fenomen és cada dia més important i greu. Els països de l'Europa meridional (Grècia, Itàlia, Espanya) que fins fa poc havien estat "exportadors" d'emigrants, es tornen ara receptors. Catalunya, que tradicionalment ha estat un país receptor d'immigració, torna a ser, com correspon a una regió europea fortament industrialitzada i avançada, objectiu de les masses de treballadors nord-africans que somien en trobar prosperitat per a ells i les seves famílies als països del Nord, "on diuen que la gent és culta, noble, desvetllada i feliç".

La importància del fenomen és tal, i la incidència de les noves migracions serà —està sent— tan acusada en el nostre país, on exercim les nostres responsabilitats de govern, que hem cregut necessari convocar un Seminari per reflexionar conjuntament sobre aquest assumpte. Pensi el lector que a França les estadístiques parlen d'un 6% d'immigració extracomunitària, i que a Catalunya aquest percentatge es creu que es pot situar en un 2%. A Itàlia, la conversió de país exportador a importador d'emigrants es fa sovint amb fortes tensions, com les descrites respecte als albanesos, que han portat a les

Carnisseria àrab, al carrer Jerusalem, de Barcelona, on la carn se sacrifica segons els ritus islàmics.
CONSUELO BAUTISTA

autoritats —concretament el socialista Martelli, aleshores vice-president del govern— a justificar que s'hauria d'utilitzar fins i tot les forces armades (exèrcit i marina) per aturar a les fronteres o al mar la creixent immigració clandestina.

Les conclusions i reflexions d'aquest seminari sobre treballadors immigrants a Catalunya les trobareu en aquest exemplar del Món Laboral, la revista que ens serveix de plataforma d'exposició de les nostres inquietuds i alhora de vehicle de comunicació amb les persones que participen de les nostres preocupacions. El nostre interès inicial era que de la reflexió sortissin idees, sugeriments i respostes que ens ajudessin a afrontar els problemes culturals i socials que aniran sorgint a mesura que la presència dels nous immigrants es faci més evident; i també analitzar com afectarà els nostres mercats l'arribada d'aquest contingents laborals escassament qualificats.

En l'ordre cultural em semblava que havíem de reflexionar sobre el significat real de les paraules com ara "racisme". És, com diem en el seu sentit etimològic, la paraula que defineix el rebuig d'unes races considerades "inferiors", o és, simplement el rebuig de la diferència (menys cultura, menys educació, menor poder econòmic...)?

La segona qüestió seria si un ciutadà de comportaments democràtics, en el marc d'una societat democràtica, pot esdevenir, de sobte o gradualment, racista, entenent per racista aquesta accepció més àmplia de rebuig de les diferències. Una mena de personatge al qual definiria el títol del llibre aparegut fa poc a Itàlia amb el títol ben significatiu de: "Il razista democràtico".

Hi ha una tercera qüestió fonamental: quina ha de ser la nostra actitud i àdhuc la nostra política envers aquest contingent de persones immigrades? Esforçar-nos a aconseguir la seva completa integració o assimilació, o per contra potenciar —o deixar fer— que ells mantinguin la seva cultura i la seva idiosincràsia en base al respecte als drets a la pròpia personalitat?

Una preocupació de futur que ens ha d'afectar és la de saber si entre nosaltres es confirmarà la impressió generalitzada que els pobles no són racistes o discriminadors mentre no tenen el problema a prop, però esdevenen racistes quan s'hi troben. També s'ha dit que són els col·lectius més pobres i populars els que reaccionen amb més actituds de rebuig, perquè són aquells, per una raó de menor poder econòmic, els que han de conviure amb els immigrants i per tant trobar-se el problema de prop.

Els treballadors estrangers fan llargues cues devant les oficines on es tramiten les sol·licituds de legalització.
ANNA BOYÉ

En el camp que afecta el mercat laboral m'agradaria preguntar a determinats empresaris si és coherent adoptar —com a ciutadans— actituds de rebuig d'aquests immigrants i, en canvi, contractar-los il·legalment per aprofitar-se des de l'òptica estricta d'uns beneficis i avantatges econòmics.

En parlar de coherència no voldria oblidar els sindicats. Ho són de coherents quan defensen que als treballadors estrangers se'ls ha de pagar exactament el que cobren els autòctons i han de gaudir dels mateixos drets? És aquesta una actitud veritablement solidària, o respon simplement a un interès per defensar els nivells retributius i de condicions de treball ja aconseguits, cosa que seria difícil de mantenir si es donés una forta entrada de mà d'obra estrangera amb un notable augment de l'oferta dins el mercat de treball? D'aquesta manera, una part d'aquesta immigració no entra en el mercat normalitzat i resta en el treball submergit, on les condicions són clarament diferenciades, amb una desprotecció social total.

Una qüestió més, que no podem defugir. Pot un Estat que defensi un sentit ètic i de justícia, impedir l'arribada d'immigrants en nom de les reclamacions o dels interessos de la seva població, que veu que aquest fenomen dilueix la seva identitat, altera els seus comportaments col·lectius, el seu estil de vida, en definitiva, la seva cultura? És admissible que una cultura es defensi d'una altra? És legítim que els governants, els qui han de prendre decisions, adoptin posicions de rebuig atenent així els posicionaments d'una part de la ciutadania?

Les diferents qüestions i interrogants que he volgut plantejar perquè els experts es pronuncïn es poden resumir en aquestes altres preguntes: la immigració és un fenomen imparable, o no? Els governants tenen dret/obligació d'aturar o de regular aquest fenomen? La solidaritat entre els pobles, i entre els éssers humans en concret, ha de fer que se suprimeixin les possibles barreres a aquests fluxos migratoris? Serien eficaces o útils aquestes barreres posades pels Estats?

Aquests són alguns dels interrogants i els temes que sorgeixen en torn al fenomen immigratori que tenim plantejat i que haurem de resoldre en l'avenir. Interrogants sobre els quals confio que el lector trobi algunes respostes i suggeriments en les pàgines d'aquesta edició de Món Laboral. ●

Aportacions a la comprensió del fenomen immigratori

Jordi Estivill

Amb aquest exemplar de MÓN LABORAL el Departament de Treball vol contribuir al debat sobre la immigració.

Catalunya, terra de pas, passadís mediterrani pel qual han transitat històricament els que baixen del Nord i els que pugen del Sud, no pot restar al marge dels nous moviments migratoris. De fet, no hi resta. La presència entre nosaltres de persones provinents d'Amèrica Llatina, de Filipines, el Magreb i dels països centrals de l'Àfrica és ja un fenomen quotidià, constatable visualment.

Tal com ha succeït en altres èpoques, unes més remotes, altres més contemporànies com les de fi segle o les dels anys vint, i les més recents de les dècades dels cinquanta i seixanta, les diverses onades immigratòries han modificat la fesomia de la nostra societat. En part, som el resultat d'aquesta dinàmica.

Per altra banda, caldria recordar que els catalans també han estat components importants dels processos emigratoris: vers la península, vers les antigues colònies espanyoles, vers la resta d'Europa. La presència de dezenes de casals, associacions i entitats catalanes arreu del món en són un testimoni viu. Tot i que la frase "roda el món i torna al born" indiqui un desig de retorn i una voluntat nostàlgica de conservar els lligams, els ciutadans d'aquest país s'han incorporat als països que els acollien aportant-hi llur capacitat econòmica, els seus coneixements, la seva cultura, el seu tarannà.

En aquests processos de sortida i d'entrada poblacional no estem sols. Malgrat una imatge d'estabilitat territorial dels ciutadans europeus de després de la segona guerra mundial, el cas és que una bona part de la població de la majoria d'aquests països ha canviat de residència o ha nascut més enllà o més ençà de les fronteres actuals. Potser no d'una manera tan massiva com a Estats Units on la mobilitat geogràfica de la seva població és proverbial. Però, es pot afirmar que no hi ha Estat de l'Europa Occidental, tret d'algunes petites excepcions com Irlanda, país tradicionalment emigratori, no hagi vist l'arribada d'importants contingents poblacions foranes en els darrers cinquanta anys.

Potser la novetat actual, que els esdeveniments d'aquest estiu no fan més que ampliar, consisteix en la creixent intercionalització dels moviments, en l'entrada de poblacions força llunyanes des del punt de vista geogràfic i cultural, tant de l'est com de més al sud, i en la previsió de la dinàmica interna que ja s'està produint i previsiblement creixerà en l'Europa Comunitària en l'horitzó de 1993.

El conjunt de la societat catalana i de les seves institucions han d'afrontar pels reptes que plantegen aquests canvis. Cal plantejar-se, com ho fa el Conseller de Treball en la introducció d'aquest número de Món Laboral, quins són els principals interrogants als quals s'han de donar resposta. No es pot davant d'aquest fenomen amagar el cap sota l'ala i fer veure que no existeix perquè no se'l veu.

Val a dir que, en diverses ocasions, el Parlament de Catalunya s'ha fet ressò d'aquests interrogants, que el Govern de la Generalitat i les seves Conselleries s'han posicionat i incorporen en les seves línies d'actuació algunes mesures que, tenint en compte les competències existents, incideixen en aquests col·lectius. També els Ajuntaments es veuen confrontats a donar resposta a les problemàtiques derivades. Determinats serveis del camp sanitari, educatiu, de serveis socials, de treball, estan ja intervenint activament i fins i tot modificant determinats programes. Darrerament, el nombre d'associacions sorgides dels propis immigrants, mixtes, o que els presten serveis, ha crescut. En aquest número se'n publica una primera llista no exhaustiva. La preocupació i l'interès per aquests temes no solament s'ha traduït en la celebració d'encontres i congressos d'experts sinó que s'està posant de manifest en els mitjans de comunicació social i en l'opinió pública.

Però, malgrat aquests innegables esforços, s'està lluny d'una presa de consciència generalitzada respecte a la situació actual i l'esdevenidor dels treballadors immigrants estrangers a Catalunya i de com la seva presència modificarà la nostra societat.

Aquestes foren les motivacions de fons que varen impulsar el Patronat d'Investigació Social a incloure en la seva proposta d'activitats per a l'any 1990, l'inici d'un seminari sobre els treballadors immigrants estrangers a Catalunya.

En la convocatòria de la primera sessió del seminari es precisaven els seus objectius: el primer "és el de posar unes primeres bases per a la comprensió del feno-

men. Cal establir unes primeres hipòtesis al voltant de les motivacions de la seva vinguda, sobre el seu volum i la seva distribució territorial i la problemàtica general lligada al treball i a la residència. El segon és el d'apropar-se a les posicions que el món empresarial i sindical tenen envers aquest procés i el tercer és el de veure en concret quins problemes s'estan plantejant en llocs concrets i a escala de determinats serveis".

L'interès i rellevància del conjunt dels treballs presentats i la qualitat del debat que se'n va seguir en les dues primeres sessions del seminari celebrades aquest hivern proppassat, varen portar a la decisió de proposar que un bloc monogràfic d'un número de Món Laboral fos dedicat a aquesta temàtica. Com en altres ocasions, el Patronat d'Investigació Social del Departament de Treball servia de plataforma d'estímul i reflexió i de lloc de canalització i alimentació de la revista. En la reunió del Consell de Redacció de 4 d'octubre de 1990 ja s'havia aprovat aquesta idea i en la del 9 de maig de 1991 es presentava i s'aprovava el Sumari d'aquest número tretzè.

Lògicament aquest està constituït pel conjunt d'intervencions que s'han presentat al seminari per algunes altres aportacions d'interès que s'han afegit, com la de **Montserrat Solè** en la qual després de fer una tipologia dels immigrants estrangers arribats a Catalunya en els darrers quinze anys, estableix un ventall de les mesures a prendre especialment des del punt de vista social. Tanmateix, cal assenyalar que no totes les contribucions al seminari veuen avui la llum. Així les que varen fer **Margarida Colomer,** Directora de l'Institut Pla d'en Boet de Mataró; **Oriol Vall,** Cap del Servei de Pediatria de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Margarida de Mataró; i **Pep Riera,** Coordinador de la Comissió Permanent de la Unió de Pagesos de Catalunya, no s'incorporen a aquest número. Varen ésser especialment útils en el seminari per passar de les anàlisis més generals als microestudis de la realitat concreta del Maresme. Res no diu que en un número proper s'adopti aquest enfocament i es publiquin aquests treballs.

En qualsevol cas, aquest número s'obre amb l'esmentada introducció interrogativa del propi Conseller de Treball, el seguexen dos articles de **Rosina Balboa,** en el primer dels quals es presenta una panoràmica dels immigrants estrangers i s'insisteix en la permeabilitat de la cultura catalana com a receptora tradicional. El segon té un caràcter d'urgència i dóna unes primeres impressions sobre el procés de regularització d'estrangers que ha obert un termini entre el 7 de juny i el 10 de desembre per a la legalització de la seva presència. El procés de muntatge tècnic i de confecció d'aquest número tretzè ha coincidit amb aquest període i per això només es fa esment a tal decisió en aquest article.

Malgrat que **Ignasi Riera,** escriptor i diputat, afirmi que el seu article és més musical que literari, demostra un profund coneixement dels anteriors moviments migratoris, dels actuals i de les condicions sòcio-polítiques que els diferencien. En el seu treball al·ludeix a l'Informe Ford, del qual es presenten les principals conclusions en aquest número, i a les iniciatives que s'estan duent a terme per estudiar i avaluar la immigració estrangera i més especialment les que tenen com a marc el Parlament de Catalunya.

Precisament el següent article és el de **Rafael Hinojosa,** parlamentari al Congrés dels Diputats, que després d'advertir-nos de l'amplitud actual i futura de la dinàmica immigratòria, i de la seva funció econòmica, informa de la proposició no de Llei aprovada per aquella instància parlamentària. **Joan Rigol,** ex-Conseller de Treball i de Cultura i actual diputat al Parlament de Catalunya, es pronuncia també en el mateix sentit de les motivacions econòmiques, al mateix temps que destaca els lligams cada cop més estrets entre els països desenvolupats i els subdesenvolupats, per acabar esmentant la necessitat de qüestionar alguns dels valors de la cultura europea si aquesta vol generar una convivència solidària entre el Nord i el Sud.

La solidaritat entre els pobles, on acaba i on comença?, són les fronteres actuals les que la delimiten?, quina relació existeix entre les pràctiques concretes, els marcs institucionals i els principis que s'evoquen? Tant **Xavier Olivé,** membre del CITE de CCOO, com **Juan Antonio del Moral,** advocat col·laborador d'UGT i ara Cònsul de Gàmbia, estan d'acord en el

caràcter obsolet de la Llei d'estrangeria de 1985. Opinió compartida per la majoria del autors que col·laboren en aquest número i que sistematitzen **Rosina Balboa** i **Ramon de Marcos.** El primer dels esmentats, però, aporta les dades d'un estudi i un conjunt de propostes d'actuació. També fa al·lusió als principis, **Sergi Subils,** membre del Consell de Treball per les organitzacions patronals i director de Hoechst Ibérica, tot i que prefereix una perspectiva més pragmàtica des de la qual es qüestiona: "si l'estat tanca les fronteres serà acusat de xenòfob, si el que fa es imposar lleis restrictives fomentarà encara més la il·legalitat dels immigrants; si opta per expulsar els clandestins serà repressiu, i per acabar, si no permet el reagrupament de les famílies serà qualificat d'antisocial".

Semblaria que s'està davant d'un laberint sense sortida. El mateix **Subils** ofereix alguns camins, com també ho fa el demògraf **Lluís Recolons** que, a més, dibuixa uns escenaris possibles pel futur proper suggerint itineraris perquè "no es deixi que la immigració Nord-africana es vagi desenvolupant en les condicions actuals". Ni la por, ni la teoria de la sospita, com remarca el sociòleg **Ramon de Marcos,** ni el desinterès, com explicita **Xavier Iborra**, en aquells moments Director Provincial del Ministeri de Treball, poden portar a crear "una cultura de la immigració", tal com demana el darrer autor.

Tots els autors estan d'acord que cal començar per conèixer la situació: la d'aquí i la de fora. La relació de cites que el conjunt d'autors aporten, un cert nombre de recerques, en aquest mateix número, hi contribueixen. Més concretament la Direcció General de Planificació i Acció Territorial, del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, ha encarregat al Gabinet d'Estudis Socials una recerca en profunditat sobre la qüestió. Com a resultat d'aquest encàrrec s'ofereixen dos articles que es corresponen a la primera fase de l'anàlisi. Un tracta dels cas d'Itàlia, país tant proper i semblant que en certa mesura pot servir de paradigma per Catalunya. El segon presenta les grans xifres sobre el nombre i procedència dels residents estrangers a 10 països de la Comunitat Europea, en la dècada dels 80.

També van en aquest sentit, les col·laboracions d'**Eugeni Madueño, Jan Vranken i Alfons Cucó.** En la primera s'analitzen els potencials migratoris dels països de l'Est per desembocar en la presentació dels drets dels ciutadans i dels residents en els països europeus. **Jan Vranken,** professor de la Universitat d'Anvers i autor de diverses recerques sobre els moviments migratoris, posa l'accent sobre els drets laborals dels treballadors immigrants i la posició dels sindicats en els diferents països. Té raó de distingir entre aquests darrers i la immigració en conjunt. Distinció que també condiciona aquest número de Món Laboral, ja que en les seves pàgines no s'inclouen anàlisis d'altres tipus de moviments poblacionals que ja es donen a Catalunya i que prendran una envergadura cada cop més gran: els jubilats que vénen a gaudir de forma estable del nostre clima i condicions de vida, els empresaris i alts càrrecs de les empreses multinacionals. El senador **Alfons Cucó**, ponent principal de la segona sessió del seminari del Patronat d'Investigació Social, ha proporcionat com autor de l'Informe sobre els nous països d'immigració a l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa, la possibilitat de reproduir-lo. En aquests crida l'atenció el canvi que suposa passar de països tradicionalment emigratoris a immigratoris. Aquest comença a ésser el cas dels països de l'arc mediterrani convertits en porta d'entrada dels que viuen a l'altre costat del "Mare Nostrum". Catalunya no és una excepció, però compta amb el patrimoni acumulat d'una experiència relativament excepcional: la d'haver estat alhora societat emissora i societat receptora. Sabrem extreure d'aquesta experiència la força i el seny necessaris per articular unes respostes davant d'interrogants actuals i futurs?

En qualsevol cas, caldrà saber escoltar no solament les veus de dins sinó també les de fora. El bloc monogràfic d'aquest número de Món Laboral acaba simbòlicament donant la veu a **Inongo-Vi-Makomé,** un dels de fora que ja és a dins.

Només resta per afegir que aquest bloc temàtic és una contribució. Una més de les moltes que s'han fet i s'hauran de fer per crear aquella nova cultura de la immigració de la que s'ha parlat.

Legalització d'estrangers: els temors i les esperances

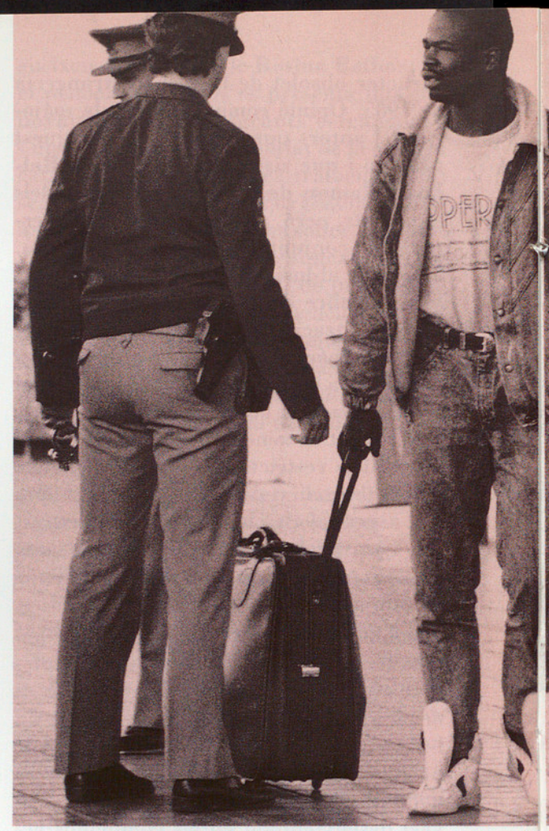

Un immigrant ilegal és conduit per la policia a l'aeroport d'El Prat per procedir a la seva expulsió.
PERE MADUEÑO

El procés de regularització de cent-mil treballadors estrangers il·legals obert per l'Administració central, potser hagi posat fi a la primera etapa d'Espanya com a país d'immigració. Una etapa que va començar a principis dels anys setanta, quan els primers contingents nord-africans, llatinoamericans i asiàtics van llençar sobre sòl espanyol les seves àncores, tot esperant trobar una mínima solvència econòmica o una llibertat política que en llurs països d'origen els estava vedada i que finalitzarà el proper 10 de desembre de 1991.

L'acord que el Consell de Ministres va adoptar el propassat 7 de juny i que ha tingut com a finalitat ambiciosa acabar amb la immigració il·legal a Espanya, no ha afectat, en general, els primers immigrants que ja havien obtingut la seva documentació anys enrera. Tanmateix, el text considera, d'igual manera, la regularització dels que residien —o segueixen residint— sota la condició d'il·legals des d'abans que s'aprovés la Llei d'estrangeria, al juliol de 1985, tot i sabent que alguns d'ells, malgrat els anys que portaven a Espanya, no havien pogut o no havien volgut tramitar la seva documentació.

Amb la consigna oberturista de "Surt a la llum. Posa't en regla", el Poder executiu va declarar obert el nou període de regularització que comprèn des del 10 juny fins al 10 de desembre d'aquest any.

La campanya publicitària que va donar difusió al procés va ésser present en els diferents mitjans de comunicació —almenys durant els dos primers mesos— però va oblidar l'alt grau de desconfiança que els indocumentats tenen en l'Administració. Ja l'any 1985, quan es va obrir un període similar a aquest, anterior a l'aplicació de, aleshores, nova Llei d'estrangeria, la manca de confiança va ésser una de les causes del baix nombre de sol·licituds. Amb aquesta nova "amnistia" ha succeït quelcom similar, si bé aquesta vegada han estat més nombrosos els estrangers que s'han acostat a les dependències habilitades per intentar la seva legalització.

L'habitual negativa a les sol·licituds presentades per a permisos de residència, treball, asil i refugi, així com també la lentitud en els tràmits en cadascun dels casos en temps de no "amnistia", ha estat el millor mètode desmoralitzador per fer desistir l'immigrant de l'intent d'obtenir la seva documentació. Al mateix temps, la desconfiança també sorgeix pel temor de l'estranger a que, una vegada les seves dades introduïdes a les centrals d'informació, el risc d'expulsió sigui més gran. Totes aquestes traves han fet que, en definitiva, hagi un increment d'estrangers il·legals, la qual cosa expressa una mancança de veritables polítiques immigratòries per part de l'Administració. Existeix, això sí, a Espanya, una Llei d'estrangeria, clarament restrictiva, però el que no hi ha és un veritable pla d'immigració que pugui preveure l'ingrés d'estrangers d'una manera més planificada com succeeix en altres països.

Els beneficiaris

La resolució de l'Executiu central ha posat com a primera condició per poder acollir-se a aquesta nova "amnistia" haver arribat a territori espanyol abans del 15 de maig de 1991. A aquest requisit, que va demostrar una certa amplitud, atès que el període de regularització va entrar en vigor poc després d'aquella data, n'han seguit altres de no tan fàcil compliment.

S'han exposat dos criteris selectius que, en funció de la data d'entrada, donen més o menys possibilitats d'obtenir un permís de residència als treballadors immigrants que puguin demostrar que van arribar abans del 24 de juliol de 1985, data en la qual va començar a aplicar-se la Llei d'estrangeria i que tenen permanència habitual des d'aquell moment. Són els que van comptar amb més probabilitats d'obtenir una resposta afirmativa per la seva antiguitat en el país.

El segon criteri es va aplicar a les persones que van arribar després del 24 de juliol de 1985 i abans del 15 de maig de 1991. Aquesta fórmula permet la regularització dels immigrants que poguessin acreditar alguna de les següents circumstàncies: haver estat, en el passat, titular d'un permís de treball i residència; realitzar o haver realitzat a Espanya una activitat lucrativa continuada; comptar amb una oferta ferma d'ocupació regular i estable o amb un projecte viable i permanent d'explotació o desenvolupament d'activitat per compte propi.

La situació dels que havien sol.licitat anteriorment asil o refugi, i els expedients dels quals es trobaven en tràmit en el moment de presentar una nova sol·licitud de residència, va merèixer un paràgraf a part dins del text de la resolució. Per poder acollir-se a aquesta "amnistia" havien de reunir alguna de les condicions abans esmentades però també estaven obligats a renunciar a la seva primera sol·licitud d'asil o refugi.

El paràgraf d'exclusions va estar destinat únicament als immigrants amb causes pendents amb la justícia espanyola i als que, havent estat expulsats amb anterioritat per l'aplicació de la Llei d'estrangeria, es trobessin en territori espanyol en el període de prohibicó d'entrada subsegüent a l'expulsió esmentada.

El mecanisme

Per agilitar el ritme dels tràmits, el Govern ha posat en funcionament oficines especials, situades en les direccions provincials de Treball, encarregades de recollir les sol·licituds presentades i remetre-les a una oficina central, integrada per funcionaris dels Ministeris d'Interior, Treball, Assumptes Exteriors i Assumptes Socials. Aquesta oficina que funciona a Madrid, presidida pel director general de Política Interior, el Sr. Fernando Puig de la Bellacasa, és la responsable d'estudiar cas per cas els expedients i remetre una resposta als sol·licitants.

A mitjan mes de setembre, havien arribat a l'oficina central 55.000 sol·licituds, de les quals només 9.264 havien obtingut una resposta afirmativa, la qual cosa permet als interessats aconseguir una tarja de resident.

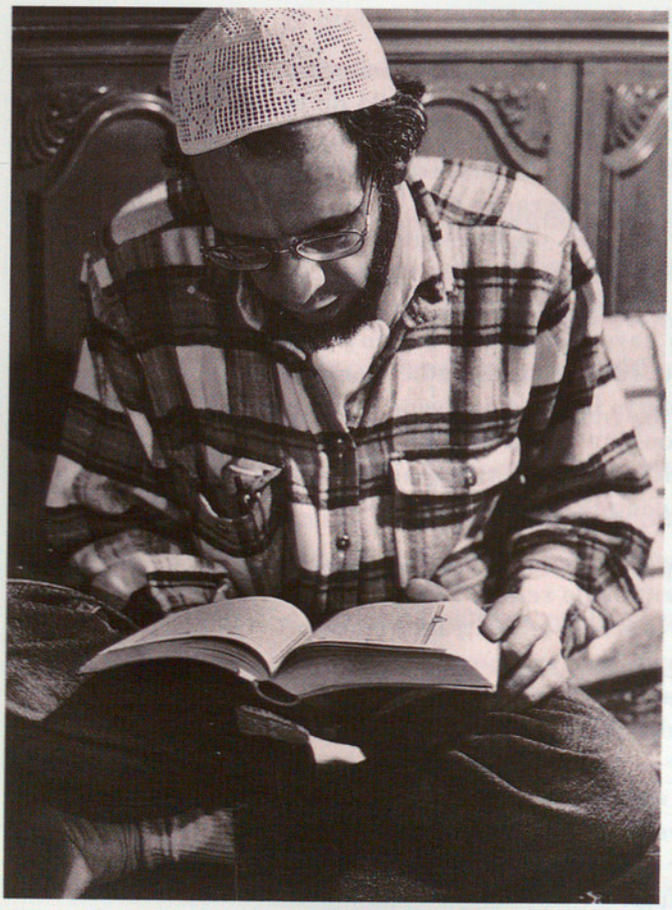

Un musulmà català llegeix el Corà a una mesquita de la Ciutat Vella de Barcelona. CONSUELO BAUTISTA

La documentació exigida per poder sol.licitar un permís de treball depèn del tipus d'activitat que es pretengui desenvolupar i de la causa per la qual se sol·liciti. Per poder accedir a un permís per compte d'altri és necessari presentar un contracte de treball o una oferta ferma d'ocupació atorgada per algun empresari espanyol o estranger amb residència. A més a més, s'exigeix l'original dels certificats empresarials que acreditin que l'empresa es troba totalment al dia pel que fa al pagament a la SS. La reticència dels empresaris a facilitar, tant aquest tipus de documentació com a reconèixer que han donat treball a estrangers il·legals, ha estat la causa que ha fet que molts immigrants es trobessin enfront una porta que, no solament no s'obre sinó que s'està tancant. Aquesta va ésser una de les queixes que van expressar diverses organitzacions de treballadors estrangers per considerar que, en darrera instància, comprovar si les empreses han complert amb llurs pagaments a la SS és una tasca de l'Administració i no dels treballadors.

De la mateixa manera, també ha estat motiu de protesta l'exigència d'un contracte de treball, així com la manca de garanties per als empresaris, atès que el text de la resolució no esmentava res al respecte.

Paral·lelament a la campanya de difusió del procés, s'entregava a qui ho sol·licités personalment en les oficines receptores, una llista dels documents que calia presentar. L'amplitud d'aquesta llista no va correspondre's, no obstant això, amb la negativa expressada pels responsables d'algunes d'aquestes dependències a l'hora de rebre els expedients, els quals, en segons quins casos, van rebutjar part de la documentació per considerar-la innecessària i inoportuna.

Els absents

Quan es complien els tres mesos de la posada en marxa del nou procés de regularització, va sortir a la llum pública la notícia que l'Administració estaria disposada a regularitzar un màxim de 100.000 il.legals. Aquesta xifra es corresponia amb l'estimació feta des del Govern central al voltant de la xifra d'estrangers que

es trobaven a Espanya sense documentació fins el moment en què es va començar l'"amnistia". Malgrat això, un estudi encarregat pel Ministeri de l'Interior calculava en 170.000 el nombre d'estrangers en aquesta condició. Altres estudis, fins i tot, situaven el nombre en 300.000. Sigui quina sigui la xifra real, és clar que no tots els immigrants il·legals han sol·licitat el permís de residència. Per què? Existeixen diverses causes que expliquen aquest fet. Un dels motius és la ja esmentada desconfiança enfront l'Administració a la qual s'afegeix el dubte sobre què passarà quan dins d'un any els permisos atorgats caduquin i s'hagi de fer la renovació. Un altre motiu és el que esgrimeixen molts immigrants joves referent a què no és necessari obtenir "papers" si està en els seus plans abandonar el país en un o dos anys. Però la causa més generalitzada ha estat la manca de documentació suficient; són moltes les persones que no han obtingut ni tan sols un certificat de les empreses per a les quals han estat treballant i, menys encara, un contracte de treball. Aquests han estat els absents del procés, els que, a partir d'ara, resten més desprotegits.

Els altres absents van ésser els familiars de molts dels immigrants que van aconseguir obtenir la seva documentació. Gran part d'aquests darrers tenen cònjuge i fills en el seu país d'origen i, per això, és previsible que es produeixi a curt termini l'arribada de nous contingents, però aquesta vegada de forma legal. Aquest fenomen es donarà fonamentalment entre els col·lectiu magribí, atès que la majoria de les sol·licituds van ésser presentades per marroquins.

Un risc de final de segle

Si bé és cert que aquest període de gràcia ja resultava imprescindible per als indocumentats i també per al Govern, no cal oblidar que amb tot no s'ha ofert una solució definitiva sinó exclusivament conjuntural. La Llei d'estrangeria continuarà vigent i se seguirà aplicant, fins i tot amb més duresa, perquè les fronteres d'Europa acabaran de tancar-se. La immigració, des del sud cap al nord i, ara també, des de l'est cap a l'oest, continuarà arribant com ha succeït en els darrers mesos, però ara amb més dificultats.

La incorporació d'Espanya a l'Europa desenvolupada ha significat un canvi d'interlocutors però també un canvi de riscs i, entre aquests darrers, es troba el fenomen de la immigració. Només l'aplicació per part dels països rics d'una política realment planificada, però també basada en la solidaritat internacional pot ésser l'eina que ajudi a posar el fre a la lluita entre els grups ètnics desenvolupats i els subdesenvolupats. Aquesta lluita, quasi tribal, quasi bàrbara és el veritable risc al que a la fi de segle s'han d'enfrontar les societats anomenades modernes.

Catalunya, un país tradicionalment receptor d'immigrants

Rosina Balboa
Periodista

L'associació de Dones Africanes del Maresme va celebrar a l'agost de 1989 una festa social, la del "tobasqui", (anyel) a una escola pública de Mataró (Maresme).
KIM MANRESA

Catalunya, com a part integrant d'Europa, no resta al marge dels processos migratoris, però, a diferència d'altres zones de l'Estat espanyol, ha estat tradicionalment un país receptor de població. D'acord amb les dades oficials, 62.000 estrangers resideixen legalment a Catalunya, d'un total de 120.000 que componen els diferents col·lectius d'immigrants.

Una de les conseqüències més ter-ribles de la pobresa –malgrat ésser a la vegada la més esperançadora– és l'emigració. Perquè en la majoria dels casos, ¿què és un immigrant sinó una persona que fuig espantada de l'ombra dels seus orígens cap a la resplendor de l'opulència d'altres terres? Aquella resplendor és la que crida l'atenció als qui es traslladen des del camp a la ciutat o des d'un país pobre a un altre de ric per millorar llurs ingressos o, simplement, per sobreviure...

Unes vegades, els cops de cua de l'esmentada opulència arriben fins als immigrants, els quals conquereixen la nova terra, obtenen millors condicions de vida i, fins i tot, aconsegueixen oblidar part d'aquell passat. D'altres, les més nombroses, han de suportar, per poder obtenir el que cerquen, el trànsit a través d'un laberint constituït pels murs que suposa la nova cultura i la burocràcia de les administracions. Després de tot, el que queda clar és que la majoria de les persones que emigren en tot el món ho fan amb la noble esperança de trobar un lloc en el qual es visqui de manera més digna.

Es força conegut, també, que les migracions constitueixen fenòmens periòdics i que, a la manera d'un pèndol, es dirigeixen d'una part a l'altra del planeta arribant a convertir-se, de vegades, en un bumerang per als països que han estat, tradicionalment, exportadors de població. Això és el que passa en l'actualitat i des de fa uns anys amb les migracions des del Sud cap al Nord. Catalunya, com a part integrant d'Europa i, en conseqüència del Nord, no ha restat aliena als esmentats processos migratoris però, a diferència d'altres regions del territori espanyol, ha estat tradicionalment un país receptor de població. La primera onada d'immigrants que va arribar a Catalunya va venir d'altres zones d'Espanya; en el moment que els pobladors arribats van començar a ésser assimilats per la societat catalana va sorgir una nova onada immigratòria, aquest cop estrangera.

Des de fa ja vint anys aproximadament, va començar a arribar al país gent procedent d'Àsia, Àfrica i Llatinoamèrica que, amb el temps, va crear col·lectius autònoms amb identitat cultural. Freqüentment, aquestes persones portaven a les seves ments la idea de Catalunya com un lloc de pas perquè continuaven el viatge cap a altres regions d'Europa o perquè el seu objectiu era el de reunir certa quantitat de diners i tornar a la seva terra o, també, perquè la causa de l'emigració era política i acumulaven esperances de retornar algun dia a llurs països, una vegada modificades les condicions polítiques que els havia obligat a fugir. Resulta difícil establir el nombre d'aquestes persones que van mantenir la seva idea i el nombre d'aquelles que van trobar en aquesta terra quelcom més que el que cercaven i van decidir romandre aquí.

Actualment, i segons dades oficials dels quatre Governs civils, resideixen legalment a Catalunya uns 62.000 estrangers. Una xifra similar és la que estimen Cáritas i el Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers (CITE), de CCOO, per determinar la quantitat d'immigrants que resideixen il·legalment a la zona, malgrat que el nombre d'aquests resulta sempre molt difícil de precisar. En una o altra situació, la xifra del voltant de 120.000 es-

Treballadors negres participen a la campanya frutícola a Vilanova de Segrià.
PERE MADUEÑO

trangers que componen els diferents col·lectius de Catalunya provenen, generalment, del Tercer Món, mentre que existeix una minoria provinent d'altres països europeus. Alguns d'aquests col·lectius conserven llurs costums, religió i cultura d'una manera fèr-ria intentant mantenir, d'aquesta manera, una identitat i apaivagant les ferides del transplantament. Potser sigui aquesta una de les causes de la manca d'integració a la societat catalana de molts estrangers però, paral·lelament, no es pot obviar que els estralls de la xenofòbia i del racisme –més estesos en altres punts d'Europa– han començat a fer-se sentir a Catalunya. Carnets especials per a africans, prohibició d'ingrés de negres a bars, adhesius als carrers amb eslògans com per exemple: "Immigrant, ajuda'ns a lluitar contra el racisme: vés-te'n al teu país" són, en qualsevol cas, els casos més recentment publicats. Enfront d'aquestes formes d'ignomínia, l'adaptació no és tan sols impossible, sinó que es poden generar subreptícies guerres en el si de la societat, amb dos bàndols clarament definits.

Caldria preguntar-se què és el que produeix en aquest moment i després de conviure durant tants anys amb diferents col·lectius estrangers, l'esmentat tipus de reacció per part d'un segment minoritari de la societat. Es tracta d'una por a la pèrdua d'una cultura pròpia, en aquest cas la catalana? ¿De la protecció del mercat laboral per considerar que la presència estrangera és una competència més per als treballadors locals? ¿O és que un context europeu d'accions xenòfobes i racistes dóna un marc d'acció més flexible a aquestes formes que, potser, s'hagin mantingut en un estat latent durant cert temps? El que sí crida l'atenció és que coincideixin en el temps amb la negociació d'un tancament de fronteres que s'entreveu com una veritable barrera per a l'ingrés de nous immigrants en el Vell continent. Podria dir-se, en aquest cas, que un dels dos fets dóna origen a l'altre?

Marroquins sedentaris

Entre 45.000 i 50.000 persones d'origen àrabo-musulmà viuen actualment a Catalunya. Són els qui integren els dos grans col·lectius que, popularment, s'anomenen "moros" i "negres". Tanmateix, malgrat aquesta generalització, provenen de països d'Àfrica i d'Àsia i, amb freqüència, només tenen en comú el no ésser blancs de pell, les condicions en les quals viuen i la preocupació permanent per trobar una feina. Segons una investigació de Teresa Losada Campo titulada "La Inmigración Árabe en los últimos veinte años", aquest grup d'immigrants es troba integrat en quatre col·lectius que s'han agrupat d'acord amb la zona geogràfica de la qual procedeixen els seus membres. Els quatre subgrups els composen individus que, en la seva majoria, han arribat a Catalunya provinents del nord i del centre d'Àfrica, de l'Orient Mitjà i del sud-est asiàtic, per raons econòmiques.

Segons alguns observadors, en els propers vint anys uns 25 milions de persones del nord d'Àfrica podrien intentar traslladar-se a Europa. Aquest tipus de prediccions i l'acompliment dels dictats que arriben des de Brussel·les han portat al Govern central a establir la implantació de visat per als habitants del Magreb, com a forma d'evitar el seu ingrés en comptagotes a través de Ceuta. Atès el clima d'irascibilitat que va produir en la població magribí la guerra del Golf en relació amb Occident, l'aplicació de la mesura ha estat postergada.

La quasi totalitat del col·lectiu nordafricà està format per marroquins. la seva arribada va començar a registrar-se en nombre significatiu al voltant de la fi dels anys seixanta i és, probablement, el sector dels immigrants que preocupa més a l'Administració central per la proximitat del seu país a la Península. La comunitat marroquina és una de les que es troba més unida. De la mateixa manera que els inte-

grants d'altres col·lectius, molts marroquins no coneixen la llengua castellana ni tampoc la catalana, la qual cosa, a més de suposar una mancança per a l'obtenció de treball, els fa tornar menys comunicatius sobre la seva cultura i religió.

La major part dels marroquins que arriben a Catalunya són homes que treballen com a jornalers al camp, bàsicament al Baix Llobregat, al Baix Camp i al Barcelonès. N´hi ha pocs que resideixin legalment, per la qual cosa la immensa majoria (es calcula que hi ha uns 20.000 marroquins a Catalunya) es troba immersa dins l'economia submergida. De vegades aconsegueixen portar a la seva família des del seu país però altres cops els manquen els diners i l'habitatge i no poden fer-ho.

L'enduriment de mesures destinades a frenar el flux d'immigrants a Espanya, que va culminar amb l'aprovació de la Llei d' estrangeria l'any 1985, ha provocat, segons diu Danielle Provansal en el seu treball titulat "Africans a Catalunya", profundes modificacions en alguns aspectes de la migració magribí. En aquell treball, Provansal, diu que "aquestes mesures, en primer lloc, afavoreixen un assentament a llarg termini, atès que si aquests immigrants marxen, perden qualsevol dret i no poden tornar en les mateixes condicions. A més a més, incrementen el nombre de persones que treballen en el sector submergit de l'economia i que viuen indocumentades". Per ampliar aquests conceptes, l'autora comenta que "enfront d'una situació realment insostenible –la impossibilitat d'anar-se'n i la impossibilitat de quedar-se– no hi ha molt on escollir. Més enllà de la misèria apareixen formes de marginació social que signifiquen millores econòmiques i suposen activitats delictives. S'ha utilitzat molt aquest argument en contra de les persones provinents del Tercer Món, particularment, la seva eventual intervenció en el narcotràfic. Cal remarcar que, segons xifres oficials, l'esmentat delicte és menor en aquests darrers que en els immigrants de l'anomenat primer grup, els quals es dediquen a un tipus de delinqüència més professionalitzada i molt més ben organitzada".

La tornada als orígens

Si bé el conflicte del Golf Pèrsic va posar damunt la taula qüestions postergades com la pràctica de l'Islam dins el territori espanyol, aquest darrer ha estat circulant pels carrers de la Península des de molt abans que esclatés la guerra. Per a l'immigrant nordafricà, la pràctica de l'Islam significa un entorn segur i conegut i, aquest, el retrotrau a la seva cultura. Catalunya, per comptar amb el col·lectiu nord-africà més nombrós, pot presenciar ben de prop aquest procés que també es repeteix en altres zones d'Europa amb immigració magribí.

Col·lectiu africà a Girona.
RAFAEL BOSCH

Malgrat que aquest contacte amb la religió és com una tornada als orígens per part dels magribís, s'està desenvolupant a Catalunya una nova orientació islàmica de tipus neofonamentalista, que ha tingut força propagació i ressò entre la població marroquina i que, sembla ser, desmitifica el paper que juga el país d'origen en la vida d'aquests immigrants. Això és el que es desprèn d'un reportatge publicat pel diari *El País* en la seva edició del dia 22 de gener de 1991, titulat "El nuevo Islam en Catalunya". L'autora de l'article, Beatriz Aguer, relata que un moviment internacional pietista, la Jama'at Al-Tabligh Wa'l Da'wa, JTD (Societat per a la Propagació de l'Islam), ha adquirit força en alguns grups de marroquins marginats en àrees urbanes de Barcelona. "Els tablighi –diu Aguer–, militants d'aquest moviment fundant a l'Índia en la dècada dels anys vint pel líder carismàtic Mualana Muhammad Ilyass, s'han infiltrat a Espanya fa tan sols un parell d'anys, dirigint la seva pri-

"... en els propers vint anys, 25 milions de nord-africans intentaran traslladar-se a Europa"

mera actuació a Catalunya... Oposadament a "l'Islam d'aparador" dels petrodòlars, els tablighi prediquen un islam auster pietista, que rebutja els principis de modernitat i proclama la rehabilitació de la societat islàmica segons el model de l'era profètica, considerada com l'edat d'or de l'Islam".

Del mateix reportatge sorgeix la preocupació de certs marroquins pel tracte diferenciat que reben, com a islàmics, des de l'Administració central però també des de l'Administració catalana. En aquest sentit, el testimoni d'un dels fidels diu:

"Els paquistanesos han assolit protagonisme dins el comerç català, principalment a Barcelona"

"Mentre que Madrid considera l'Islam com una part de la tradició folklòrica, Barcelona diposita una visió més madura sobre la nostra religió."

Joves i sols

L'inici de la migració centrafricana a Catalunya se situa als començaments de la dècada dels setanta. Des d'un primer moment, el col·lectiu s'instal·la a la zona del Maresme i també a la província de Girona, on es dedica al cultiu de flors i altres tasques agrícoles. Aquests immigrants, que arriben des del mateix cor del continent africà, és a dir de Gàmbia, el Senagal, Nigèria, Guinea Bissau, el Camerun, Guinea Equatorial, són generalment homes joves i solters. De la mateixa manera que la majoria dels immigrants que es troben en la il·legalitat, aquells constitueixen mà d'obra barata per als empresaris. Aquesta situació, ja històrica, crea una dissociació entre els interessos del sector de la societat que dóna treball a aquests immigrants (perquè se'ls pot pagar menys diners a causa de la seva submissió i de la negació de llurs drets) i els de l'Administració central que tenen com objectiu limitar el seu ingrés dins el territori espanyol.

La inserció d'aquest col·lectiu dins la societat catalana comporta la mateixa situació que la dels nord-africans: per un costat, l'aïllament en guettos és la norma general i, per l'altre, el prejudici impedeix qualsevol forma d'apropament. No obstant, són persones obertes a la resta de la societat mentre que hi hagi un respecte. En relació amb aquesta qüestió, Danielle Provansal diu que: "Només es pot tractar el tema de les minories africanes considerant al mateix temps la seva integració i el reconeixement de la seva especificitat cultural... La recent preocupació de la societat catalana enfront de les colònies magribís i centrafricanes és adreçada, encara, a la problemàtica en el seu aspecte negatiu plantejada de la manera següent: Com no tenir problemes amb aquests col·lectius quan, per a nosaltres, la solució es troba en abordar-la de forma positiva i imaginativa i preguntar-se: Quines mesures cal adoptar a fi que no constitueixi una problema?"

Soles però amb la família

La migració que ha arribat des d'Àsia a Catalunya és menys nombrosa que la provinent d'Àfrica. L'esmentada en primer lloc prové de països de l'Orient Mitjà com ara: l'Iran, Síria, el Líban, Pakistan o Afganistan i també de l'arxipèlag filipí.

El grup més nombrós provinent de l'Orient Mitjà és el dels iranians. La immensa majoria són refugiats polítics que han fugit de la guerra irano-iraquiana. Algunes d'aquestes persones s'han casat amb catalans o catalanes i, per ésser molts d'ells comerciants, tenen un major grau d'integració que els africans.

Els paquistanesos han assolit protagonisme dins el comerç català, principalment a Barcelona, per ésser propietaris de basars i restaurants i per les paradetes en què venen una gamma d'articles tan variada que només amb la curiositat la gent se sent obligada a aturar-s'hi i mirar o comprar... Els altres col·lectius de l'Orient Mitjà tenen una presència més reduïda a Catalunya encara que, popularment, se'ls coneix a tots ells com a àrabs.

El col·lectiu filipí és un dels que té un perfil més definit, almenys en la seva composició. Així com la majoria dels centrafricans són només homes, la major part del grup de filipins que viuen a Catalunya són dones que han arribat soles. Es tracta de la colònia més recent que ha rebut l'Estat espanyol i, com succeeix en altres casos, la causa del trasllat no és altra que l'econòmica. Es calcula que a tota Cata-

lunya hi ha al voltant de 17.000 filipins, dels quals, un 90% el formen dones que treballen com a domèstiques. Tenen un bon nivell cultural i, en general, conserven el desig de tornar al seu país malgrat que un nombre elevat d'elles han contret matrimoni i han decidit quedar-se aquí. Aquestes dones, que per la seva condició d'il·legalitat no gaudeixen del mateix nivell d'ingressos que la resta d'empleades domèstiques, arriben a fer miracles més que qualsevol altre estranger per fer rendir el seu sou: de les, aproximadament, 50.000 pessetes de sou al mes, una part la lliuren a les seves famílies en el país d'origen.

La colònia filipina es troba prou unida i els seus integrants han escollit com a nucli Barcelona al voltant de certes parròquies. La freqüent condició d'immigrants solitaris els ha dut a cercar suport dels seus compatriotes sense arribar a convertir-se en un grup aïllat. El contacte diari que mantenen les empleades filipines amb la cultura catalana mitjançant el seu treball facilita, almenys, la pràctica de les llengües utilitzades socialment.

Però per les diferències de classe que implica aquest tipus de vincle, no es pot parlar d'intercanvi de cultures ni d'inserció social.

Per un milió d'espanyols

La colònia llatinoamericana també és recent. Segons Cáritas hi ha, actualment, a Catalunya al voltant de 51.000 llatinoamericans, entre legals i il·legals, i només un 25% dels quals, es trobaria en la primera situació.

La quarta part d'ells, provinents en la seva majoria del Con Sud, se'n va anar per motius polítics en els anys setanta. El 40% va emigrar per motius econòmics i la resta per vincles familiars o per estudis. El primer grup va ésser el més nombrós fins a mitjans de la dècada dels vuitanta, en què va començar el procés de restauració democràtica en quasi tot el continent llatinoamericà. Va ésser el moment en què molts refugiats van optar per tornar a llurs països d'origen, però altres, casats i amb família en el lloc de destí, van decidir de romandre a Catalunya.

Es considera que aquest col·lectiu és un dels que té un nivell més elevat d'instrucció i de qualificació laboral, malgrat que a això cal afegir que són els únics immigrants que arriben amb un "petit" avantatge a la butxaca: el coneixement de la llengua castellana. De qualsevol manera, a l'hora de realitzar tot tipus de tràmits en relació amb els permisos de treball o de residència, es troben en la mateixa situació legal que qualsevol estranger no comunitari.

Barcelona ha estat, tradicionalment, el lloc de destinació escollit pels argentins, xilens, peruans o uruguaians com a prova que hi ha altres indrets on treballar i viure millor. També van escollir Girona i Lleida, però com passa generalment amb els immigrants, van preferir anar a la gran ciutat.

"Barcelona ha estat el lloc de destinació escollit pels argentins, xilens, peruans..."

Laboralment, els llatinoamericans desenvolupen activitats que van des de l'exercici de professions liberals (metges, arquitectes, odontòlegs) fins a la venda ambulant, tot passant per l'artesania i la bijuteria. Molts dels que van arribar en la dècada dels setanta es van nacionalitzar espanyols i tenen, avui en dia, resolta la seva situació legal en aquest sentit. Però

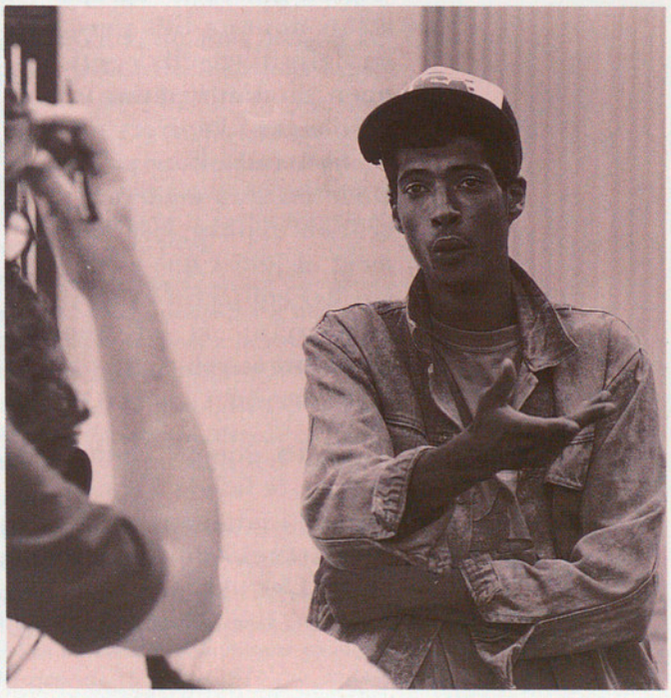

Els immigrants africans són, generalment, homes joves i solters.
MERCÉ GILI

la gran majoria dels 150.000 llatinoamericans que es calcula que es troben en tot el territori espanyol són il·legals i, en conseqüència, cal afegir-los dins l'economia submergida. A l'esmentar aquesta dada numèrica resulta imprescindible anotar-ne una altra que es contraposa rotundament a la primera: un milió d'espanyols, aproximadament, resideix en l'actualitat en el continent llatinoamericà, la majoria dels quals des de fa ja molts anys, incorporats, per tant, dins les diferents societats d'aquell mosaic de països.

Mentre que la majoria d'immigrants que arriben a Catalunya són oriünds de

"Petits estrangers"

Si l'onada més important d'immigrants estrangers va arribar a Catalunya va començar fa vint anys, això vol dir que hi ha un grup molt nombrós de nois i noies immigrants vivint amb llurs famílies a diferents punts del país. Són els nois i noies que integren l'anomenada "segona generació". Aquests descendents d'altres cultures eren nens que van néixer en el lloc d'origen de llurs pares i després van ésser traslladats, o bé van néixer a Catalunya i van començar llurs estudis aquí. Alguns d'ells tenen pare i mare immigrants, però d'altres són fills de matrimonis entre estrangers i catalans. Aquesta "segona generació" agrupa a tots aquests fills però, en definitiva, ells continuen gaudint i patint les condicions i l'univers que els ha tocat a llurs pares. De la mateixa manera, es troben exposats socialment al judici que es tingui del col·lectiu al qual pertanyin; si el seu col·lectiu és rebutjat, ells també ho són.

Un fet que possibilita, en part, la fallida d'aquest estat de continuïtat és l'escolarització dels nois i noies. L'escola es converteix en el lloc clau per a la integració i per al reconeixement de la identitat que aquests petits han de tenir en la seva pròpia cultura. Carmen Lopera Caballero, en un article titulat "El niño árabe en las escuelas de Catalunya", diu que "integrar no és uniformar... ni tampoc assimilar. Cadascun dels grups ètnics té llurs propis valors culturals centrats, sobretot, en la seva llengua i en llurs creences religioses". És en l'aprenentatge de la llengua, particularment, on sorgeixen la major part dels problemes dels joves immigrants dins l'escola. El fenomen del trilingüisme (castellà-català-llengua del país d'origen) s'aguditza en el cas dels infants d'origen àrab que han d'aprendre, a més de les llengües, la grafia. Sovint, aquests infants i joves es transformen en traductors de llurs pares, per desconèixer aquests darrers, el castellà i el català i assumeixen responsabilitats que excedeixen a les comunes d'una persona d'aquesta edat.

El nivell més elevat de fracàs escolar es dóna en els fills dels marroquins, bàsicament en aquells que han tingut un primer contacte amb l'escola en el seu país. A la fi del període escolar, la majoria entra al mercat del treball amb menys formació que un jove català, per les dificultats inherents que comporta ésser immigrant.

Existeixen, també, problemes referents a la manca d'acceptació per part d'alguns joves nacionals dels costums d'aquells que provenen d'altres cultures. Els fills dels llatinoamericans són, potser, els que menys han d'enfrontar-se a aquest tipus de problemàtica escolar.

L'acceptació social que, d'aquestes minories culturals, s'assoleixi dins de l'àmbit de les escoles pot ésser un pas endavant important cap a la integració d'aquesta segona generació en la societat catalana. Perquè, probablement, molts d'ells continuaran la seva vida d'adults a Catalunya, però si no s'aconsegueix suavitzar l'efecte que té sobre aquests infants i joves la permanent dicotomia entre l'entorn familiar (la seva cultura, llurs valors) i l'escola (una altra cultura, uns altres valors) la integració esdevé, aleshores, molt més complicada.

països del Tercer Món, trobem també una immigració europea que arriba a la regió per motius menys materials. A la zona costanera del nord de Catalunya viuen grups d'anglesos i alemanys, generalment, persones grans que es traslladen a la recerca del sol. Paral·lelament, molta gent jove provinent d'Anglaterra, Alemanya i d'altres països europeus arriben contínuament a Barcelona amb la idea de viatjar i conèixer, però moltes vegades el destí fa que acabin desenvolupant la funció de professors d'anglès. Aquest fenomen dels professors d'anglès nadius, té unes característiques que el diferencien de la resta de processos migratoris: aquests professors són, generalment, ciutadans comunitaris o nord-americans amb la particularitat que no pretenen, normalment, fixar arrels a Catalunya sinó que estan de pas. De tota manera, tampoc els hi és fàcil l'obtenció de permís de treball per realitzar la seva activitat.

Malgrat tota la dificultat, els ciutadans comunitaris gaudeixen d'uns drets en el territori espanyol que no posseeixen altres estrangers, perquè així ho estableix la llei. Quan Antonio Gala en el seu "Manifest sobre la Immigració" diu que "a l'immigrant se l'arracona fins a fer-lo dependent de la impura benevolència dels altres, com si fos un esclau desesperançat al qual no se li dóna altra sortida que la delinqüència o la prostitució", no s'està referint als immigrants comunitaris sinó als altres i, si això no ho estableix la llei, sí es pot dir que és una conseqüència de la seva aplicació.

L'experiència catalana

La cultura catalana, com a receptora d'altres cultures, ha sabut ésser permeable a la incorporació de nous costums que han anat arribant al país juntament amb els contingents d'immigrants. Sense perdre el que és propi, durant molts anys ha allotjat gent de procedència molt diversa fins arribar a tenir, l'any 1975, el 38,4% d'habitants nascuts fora de Catalunya. Anna Cabré, en el seu article titulat "El futur de les migracions estrangeres a Catalunya: apunts per a una perspectiva escolar", resumeix aquest procés de fusió així: "Catalunya té una gran experiència en matèria d'immigració, una experiència poc comuna en el context europeu. Una població que s'apropava als dos milions d'habitants l'any 1900, va absorbir en vuitanta anys 3 milions de forasters i llurs descendents. Més del 60% dels 6 milions de catalans actuals són fruit directe o indirecte de la immigració del segle XX i més del 75% són, bé migrants directes, bé ho són els seus parents de primer grau, per filiació o matrimoni."

Aquesta particular experiència catalana pot constituir la base per recomposar espais que la memòria, de vegades, pot fracturar. Malgrat tot, la immigració a Catalunya i a tot l'Estat espanyol i, en general, a tots els països industrialitzats, seguirà essent un problema mentre no se solucionin les causes que la provoquen. Perquè, per més fronteres que s'eliminin i nous murs que s'aixequin, la immigració continuarà igualment si no se n'han atacat les causes. Si tota l'atenció apuntés a la solució del problema, el moviment de masses seria més equilibrat a tot el món i la fusió d'una cultura amb una altra seria molt menys traumàtica.

Bibliografia

1) AGUER, BEATRIZ. *El nuevo Islam en Catalunya*, reportatge publicat en l'edició del dimarts 22 de gener de 1991 al diari El País.

2) CABRÉ, ANNA. *Les migracions a Catalunya, 1900-2000*, ponència presentada en el Simpòsium Internacional *Los movimientos humanos en el Mediterráneo Occidental*, que es va dur a terme els dies 7, 8 i 9 de novembre de 1989.

3) CABRÉ, ANNA. *El futur de les migracions estrangeres a Catalunya: apunts per a una perspectiva escolar*. Article publicat a la revista Perspectiva Escolar, núm 147 (setembre de 1990).

4) LOPERA CABALLERO, CARMEN. *El nen àrab a les escoles de Catalunya*. Article publicat a la revista Perspectiva Escolar, núm. 147 (setembre de 1990).

5) LOSADA CAMPO, TERESA. *La immigración árabe en los últimos viente años*.

6) PROVANSAL, DANIELLE. *Africanos en Catalunya*. Ponència presentada en el Simpòsium Internacional *Los movimientos humanos en el Mediterráneo Occidental*.

Agrupacions d'immigrants

Associació Afro-Catalana (Àfrica Occidental i Oriental)
Av. Paral·lel, 202-204, DP 08015
Tel. 423 78 28
Horari: 10-14 h.
Serveis: Informació, assistència.
Accessos: Bus (57, 91);
Metro (Espanya L3).

Associació Catalana Bia-Flang (Guinea Equatorial)
Gran Via de les Corts Catalanes, 1.135, 7è. 2a., DP 08020
Tel. 314 86 85
Horari: No el tenen establert.
Serveis: Conferències, jornades culturals i esportives, festes.
Accessos: Bus (56, 503, 510);
Metro (Besòs L4).

Associació Catalana d'Amics de Moçambic
Rbla. de Catalunya, 5, pral., DP 08007
Tel. 376 27 29
Horari: Dimecres 20,00-21,30 h.
Serveis: Conferències i festes.
Accessos: Bus (16, 17, 26, 28); Metro (Catalunya L1); FF.CC. (Catalunya).

Associació Catalana d'Amistat amb Nicaragua
Diputació, 215, entl. 1a., DP 08011
Tel. 253 19 03
Horari 17,30-20,30 h.
Serveis: Edició de butlletí, xerrades, col·loquis, actes culturals.
Accessos: Bus (9, 14, 50, 56, 59); Metro (Universitat L1).

Associació Catalana Marroquina
Balmes, 13, 3r., DP 08013
Tel. 318 67 09
Horari: 17-21 h.
Serveis: Classes d'àrab, assessorament jurídic, conferències, ajuts econòmics, activitats culturals.
Accessos: Bus (9, 16, 17, 28, 58); Metro (Universitat L1); FF.CC.

Associació Catalana Rhombe (Guinea Equatorial, Comunitat Ndowe)
Urgell, 251, 6è 1a., DP 08036
Tel. 430 75 79
Horari: No el tenen establert.
Serveis: Conferències, activitats culturals, danses típiques, classes d'idiomes.
Accessos: Bus (14, 54, 59, 66); Metro (Hospital Clínic L5).

Associació Cultural Rie Bapua (Guinea Equatorial)
València, 545, 3r. 2a., DP 08026
Tel. 437 45 58
Horari: No el tenen establert
Serveis: Conferències, danses, seminaris.
Accessos: Bus (43, 44, 51, 54).

Associació Cultural Viyils (Guinea Equatorial)
Sant Climent, 5, 4t. 2a., DP 08001
Tel. 424 40 86
Horari: No el tenen establert.
Serveis: Revista cultural trimestral, conferència, col·loquis i debats.
Accessos: Bus (20, 64).

Associació d'Amics del Brasil
Matanzas, 17, DP 08027
Tel. 349 14 34
Horari: dl./dj. 20-22 h.
Serveis: Butlletí (per a socis), samba, celebra carnaval i actes culturals.
Accessos: Bus (18, 19, 29, 45, 47, 50, 51, 71); Metro (Maragall L4, L5).

Associació d'Amics de l'Uruguai
Diputació, 215, entl., DP 08011
Tel. 253 19 03
Horari: 16-20 h.
Serveis: Culturals, solidaritat, informatives, recreatives.
Accessos: Bus (9, 14, 50, 56, 59);
Metro (Universitat L1).

Associació de Filipins a Catalunya
Riera Baixa, 6, DP 08002
Tel. 329 07 02
Horari: dl./dm./dx. 16-20 h.
Serveis: Assessorament als treballadors filipins, activ. culturals.
Accessos: Bus (14, 59, 18);
Metro (Liceu L3).

Associació d'Immigrants Marroquins a Catalunya "Dar el Magreb"
Sant Pau, 17, pral. 2a., DP 08001
Tel. 207 00 10
Horari: 17,00-20,00 h.

Serveis: Alfabetització, activitats culturals, acció social.
Accessos: Bus (11, 12, 34).

Associació Espanyola d'Amistat amb el Poble Àrab, Bayt. Al Thagafa (Àrabo-Musulmà)
Princesa, 14, 1r., DP 08003
Tel. 319 88 69
Horari: de dilluns a dissabte 17-21 h.
Serveis: Orientació, suport cultural àrab als infants, alfabetització, promoció de la dona, cursos FP, tallers, festes tradicionals, biblioteca, assessoria jurídica.
Accessos: Bus (16, 17, 45);
Metro (Jaume I L4).

Casal Llatinoamericà de Catalunya, La Claca (Centre i Sud d'Amèrica)
Diputació, 215, entl., DP 08011
Tel. 253 19 03
Horari: 17,30-20,30 h.
Serveis: Butlletí mensual, assessorament jurídic, conferències festes, trobades culturals en general.
Accessos: Bus (9, 14, 50, 56, 59);
Metro (Universitat L1).

Centre Cultural Africà, Mabana (Àfrica Negra)
Riera Baixa, DP 08001
Tel. 241 71 88
Horari: 11h. i 17-20 h.
Serveis: Conferències, assessorament jurídic, exposicions, festivals, projeccions, classes de música i dansa, talla, degustacions i biblioteca.
Accessos: Bus (14, 18, 59);
Metro (Liceu L3).

Centre d'Estudis Brasilers
Pg., de Gràcia, 41, DP 08007
Tel. 215 64 86
Horari: 10-13 h. i 16-19 h.
Serveis: Butlletí mensual, informació, préstec diapositives/discs/pel·lícules, biblioteca, classes de portuguès, actes culturals, assessorament.
Accessos: Bus (22, 24, 26);
Metro (Pg. de Gràcia L3, L4).

Centre Islàmic (Àfrica)
Av. de la Meridiana, 326, 1r., 6a., DP 08027
Tel. 351 49 01
Horari: 16-18 h.
Serveis: Conferències, activitats religioses i culturals.
Accessos: Bus (62, 102, 202);
Metro (Sagrera L1).

Comunitat Nacional Sierra Leone
Av. Paral·lel, 202-204, DP 08015
Tel. 423 78 28
Horari: 10-14 h.
Serveis: Acte d'independència del país (maig), conferències, informació, degustació plats típics, danses típiques.
Accessos: Bus (57, 91);
Metro (Espanya L3).

Indian Associations
Av. Paral·lel, 202-204, DP 08015
Tel. 423 78 28
Horari: 10-14 h.
Serveis: Festes regionals país.
Accessos: Bus (57, 91);
Metro (Espanya L3).

Entitats d'ajuda als immigrants

Amnesty Internacional, Catalunya
Alfons XII, 19-21, DP 08006
Tel. 209 35 36
Horari: 10-14 h.
Serveis: Assessorament juntament amb altres organitzacions.
Accessos: Bus (16, 17, 27, 28);
FF.CC. (Plaça Molina).

Associació Catalana de Solidaritat i Ajuda als Refugiats, ACSAR
Av. Paral·lel, 202-204, DP 08015
Tel 423 78 28
Horari: 10-14 h.
Serveis: Assessoria jurídica, inserció social, reinstal·lació, retorn.
Accessos: Bus (57, 91);
Metro (Espanya L3).

Catalunya Solidària amb els Immigrants Estrangers
Banys Nous, 16, 2n. 1a., DP 08002
Tel. 317 74 38
Horari: dl./dm./dx. 10-14 h.
Serveis: Coordinen campanyes de solidaritat i sensibilització sobre els immigrants a Espanya.
Accessos: Bus (14, 18, 48, 59, 91);
Metro (Liceu L3).

Centre d'Informació i Documentació Internacional, CIDOB
Elisabets, 12, DP 08001
Tel. 302 64 95

Horari: 16-18 h.
Serveis: Publicacions, informació i documentació.
Accessos: Bus (14, 18, 48, 59);
Metro (Catalunya L1, L3); FF.CC.

Centre d'Informació per als Treballadors Estrangers, CITE
Via Laietana, 16, DP 08003
Tel. 315 07 11
Horari: 10-14 h. i 16-19 h.
Serveis: Assessorament a treballadors estrangers i a llurs famílies.
Accessos: Bus (16, 17, 45);
Metro (Jaume I L4).

Comissió Defensa Drets de la Persona, Col·legi d'Advocats de Barcelona
Mallorca, 283, DP 08037
Tel. 487 28 14
Horari: No el tenen establert.
Serveis: Assessorament jurídic.
Accessos: Bus (20, 21, 43, 44);
Metro (Pg. de Gràcia L3, L4).

Comissió Diocesana de Migració
Banys Nous, 16, 2n 1a., DP 08002
Tel. 317 74 38
Horari: dl./dm./dx. 10-14 h.
Serveis: Atenció social, documentació.
Accessos: Bus (14, 18, 48, 59, 91);
Metro (Liceu L3).

Creu Roja Espanyola, Servei a Refugiats Barcelona
Av. Paral·lel, 202-204, DP 08014
Tel. 423 98 25
Horari: 10-14 h.
Serveis: Tallers idiomes-cultura, cobert. sòcio-sanitària, funcionament urbà, inserció social, ajuda econòmica.
Accessos: Bus (57, 91);
Metro (Espanya L3).

Equip de Treball d'Àfrica Negra en l'Ensenyament, ETANE
València, 545, 3r. 2a., DP 08026
Tel. 245 06 68
Horari: No el tenen establert.
Serveis: Formació i assessorament del professorat, material sobre Àfrica negra, conferències.
Accessos: Bus (34, 35, 43, 44, 51, 54);
Metro (Clot L1).

Fundació Paulí Torras Domènech
Gran Via de les Corts Catalanes, 637, 4t., DP 08010
Tel. 317 16 68
Horari: 9-14 i 16-19 h.
Serveis: Estudis, col·loquis, seminaris, divulgació i publicacions.
Accessos: Bus (7, 18, 50, 54, 56); Metro (Pg. de Gràcia L3, L4/Catalunya L1).

SOS Racisme
Rec, 58, DP 08003
Tel. 310 52 58
Horari: Tardes.
Serveis: Acció social, cultura.
Accessos: Bus (39, 40, 51);
Metro (Barceloneta L4).

Apostolat del Mar "Estela Maris"
Varadero, 8, DP 08003
Tel. 319 23 89
Horari 18-21 h.
Serveis: Residència transeünts, assessoria jurídica, assessoria laboral.
Accessos: Bus (17, 39, 45, 57, 59, 64).

Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i Nacions, CIEMEN
Pau Claris, 106, 1r. 1a., DP 08009
Tel. 302 01 44
Horari: 9-14 h. i 16-20 h.
Serveis: Publicacions, conferències, documentació, informació europea de les nacions, difusió cultural per a immigrants.
Accessos: Bus (22, 24, 28, 29);
Metro (Pg. de Gràcia L3, L4).'

Centre d'Assistència als Refugiats i Punt Informatiu
Av. del Paral·lel, 202-204, DP 08015
Tel. 423 78 28
Horari: No el tenen establert.
Serveis: Informació i assessorament de l'Ajuntament de Barcelona a refugiats i immigrants.

Sovint, ells, fan les feines més dures.

TREBALLADORS ESTRANGERS IMMIGRATS A CATALUNYA

Els treballadors estrangers a Catalunya

Ignasi Riera
Diputat al Parlament de Catalunya

A la taula, escampades, tinc xifres i notes, textos legals i declaracions de grups i d'entitats de tota mena: confessionals, sindicals, polítiques, governamentals i no governamentals. Abans de posar fil a l'agulla per anar cosint aquests materials dispersos, opto per una presentació "indocumentada" de la problemàtica de les noves migracions a Catalunya. És a dir: començo per la música i miraré, després, de connectar-hi la lletra.

El segle XX serà recordat, en la hipòtesi que en quedi algun supervivent, com el segle de les migracions de tota mena, provocades per les guerres, el colonialisme, la fam, els brots de xenofòbia o la necessitat íntima de trencar amb una situació insuportable. Les estadístiques ens diran que hi ha també un percentatge mínim, gairebé residual, de gent que ha migrat –és a dir, que ha deixat el seu país i n'ha buscat un altre– per raons d'aventurisme més o menys foll. Tot amb tot, la raó més poderosa dels moviments migratorias continuarà essent la llei de l'oferta i de la demanda, la presència d'un mercat de treball disposat a absorbir nova força humana de treball... i la precarietat del mercat de treball al país/àrea/regió/continent o zona d'origen del treballador/a.

En tot moviment migratori hi ha el que ve de fora i el que el rep, de dins estant. Aquest darrer mira inicialment amb suspicàcia el nou vingut, generalment de comportament, rang social i cultura diferent. Cultura que pot voler dir comportaments lingüístics, hàbits pel que fa al lleure, cultura popular, manifestacions reli-

gioses i folklores diferents. És a dir: en tot procés migratori s'estableix, inicialment, la relació entre el que és ciutadà legítim, assentat, en un àmbit comunitari... i el que demana treball/asil/nacionalitat/feina, amb actituds més o menys humils. (Pot haver-hi també actituds de conquesta per part dels nous vinguts, quan les migracions són subsegüents a una veritable guerra de conquesta). El que és clar és que hi ha un *status* inicial diferenciat entre "l'estranger" i "l'autòcton", amb reaccions defensives de la comunitat autòctona i tendències al *ghetto* per part dels col·lectius d'immigrants. Amb el temps, es produeixen moviments clars d'integració, sempre de signe qualitativament diferent entre els fills dels immigrats i els immigrants primigenis. Els pares recorden el país i la situació que han deixat, tendeixen a mitificar-la, s'ancoren en la nostàlgia. Els fills, sense arrels en el record, tracten d'adaptar-se al lloc on viuen, no pateixen de la mateixa manera que els pares les barreres lingüístiques i/o acadèmiques. Se saben estrangers però viuen molt més intensament les circumstàncies del país on han anat a raure (i on potser, fins i tot, han nascut).

"La importància de l'allau migratòria dels 60 i 70 va obligar a debatre els efectes –culturals i polítics– de la immigració."

Les migracions marquen geografies urbanes (suburbanes, generalment) específiques: la precarietat de l'habitatge afecta prioritàriament els nou vinguts, que han hagut de cercar aixopluc en circumstàncies duríssimes... i que han acabat accedint als habitatges més barats. I aquests habitatges tenen arreu una geografia pròpia. Per això a totes les ciutats europees és possible preguntar pels barris dels "estrangers", nova realitat urbana que massa sovint volem defugir.

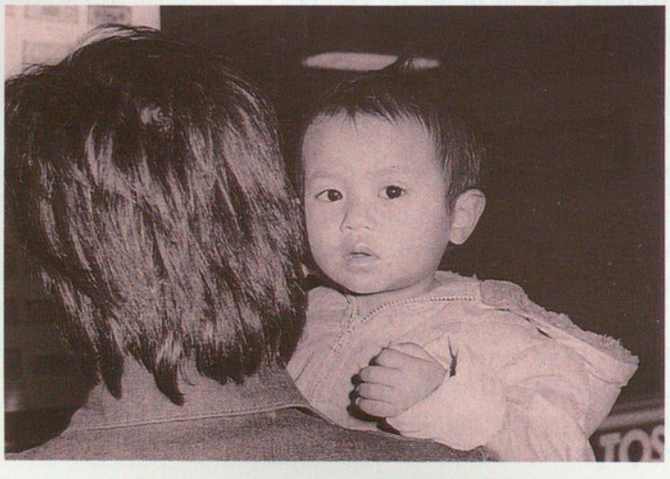

Una família laosiana es va instal·lar a Sant Bartomeu de Grau el mes de febrer de 1980.

Al llarg de tota la seva història, Catalunya ha rebut immigracions numèricament importants. Quan el professor Lluís Recolons explica les xifres demogràfiques de Catalunya ens recorda que al llarg de tot el segle XX el saldo migratori a Catalunya ha estat positiu i sostingut. Excepte en petits parèntesis, provocats per circumstàncies bèl·liques de signe traumàtic, Catalunya ha estat el punt d'arribada de migrants... de la resta de l'Estat, en primer lloc, i de la resta del món, darrerament.

La immigració ha estat, a Catalunya, objecte d'estudi i, "sobretot", de debat popular. La importància de l'allau migratòria de la dècada dels seixanta i dels setanta va obligar a encetar el debat sobre els efectes –culturals i polítics– de la immigració per al futur de Catalu-nya. No hi tornaré. M'hi refereixo per assenyalar una diferència fonamental: quan tenien lloc aquestes migracions massives... no hi havia llibertats democràtiques a Espanya i, per tant, tampoc a Catalunya. L'arribada de la democràcia va demostrar que, al marge del seu accent i de la seva llengua, al marge dels seus trets ètnics i del seu origen, cada persona és un vot. El joc democràtic ha fet molt per anivellar (que no integrar) els interessos i les voluntats de tots els ciutadans que són catalans perquè, com diu l'Estatut, "són espanyols i tenen veïnatge a Catalunya".

Amb les noves migracions, hi ha un element del tot diferent: els nous treballadors "estrangers" a Catalunya no tenen llibertats polítiques, drets polítics, equiparables. No poden fer valer les seves raons davant les urnes i, per tant, com a element de pressió social. Fins i tot, i com veurem tot seguit, viuen sovint en estats lamentables d'indefensió. I això, que pot provocar en d'altres sentiments de llàstima, provoca, generalment, sentiments de superioritat i de rebuig. És a dir: si a Catalunya havia estat superada la impressió que hi havia "catalans de primera i catalans de segona", perquè els uns i els altres decidien, democràticament, el futur de

Catalunya i el seu autogovern. Ara, en canvi, apareixen a l'horitzó de Catalunya nous col·lectius de treballadors que no tindran, a la curta, la possibilitat de votar. Més encara: als quals les lleis sotmeten a un estat permanent de provisionalitat i de semiclandestinitat política. Aquesta situació els margina. Tant que el Síndic de Greuges de Catalunya, al seu Informe al Parlament del 1990, i en el bloc específic dedicat a la Marginació a Catalunya, dedica una atenció especial als "immigrants estrangers", als treballadors que viuen a Catalunya en situació de precarietat social i política.

La descripció externa d'una realitat

D'ençà de la construcció de l'autopista Barcelona-Mataró es comença a parlar a Catalunya dels "negres del Maresme". Es tracta d'un col·lectiu de treballadors que s'incorporen a les feines del camp, fonamentalment, amb derivacions d'alguns cap al petit comerç. El fenomen s'estén a altres indrets on hi ha feines agrícoles de temporada: la recollida de la carxofa al Baix Llobregat o de la fruita al Segrià i a la Noguera. Hi ha també treballadors estrangers a la Selva. I comencen a aparèixer treballadors estrangers als barris vells de Barcelona. La perspectiva de la Barcelona olímpica del 1992 posa de moda la ciutat de Barcelona. I aquesta moda té també missatges subliminars específics per als treballadors del món que han de treballar per sobreviure, per fugir de l'espectre de la misèria.

És per mitjà d'alguns dirigents sindicals –de la Unió de Pagesos i també de CC.OO. i de la UGT– i alhora d'algunes institucions de signe confessional (Secretariat Diocessà per a les Migracions o Càritas) que la situació dels "estrangers" a Catalunya comença a ser coneguda. Comencem a saber que hi ha col·lectius de treballadors que viuen en casalots mal condicionats, molts en poc espai. Que molts d'ells, de religió musulmana, compren deixalles a polleries i carnisseries, ja que no consumeixen carn de porc. Sabem que comença a haver-hi col·lectius organitzats de treballadors estrangers d'orígens diversos. Arribem a identificar "estrangers" amb "africans". I les dades ens provoquen perplexitat. Jo diria que el país amb prou feines havia arribat a una síntesi gairebé unànime sobre les migracions interiors quan es veu obligat a pronunciar-se sobre nous tipus de migrants. Algun fet, que qualifiquem inicialment d'anecdòtic, ens porta a plantejar-nos la pregunta sobre si hi ha o no brots de racisme a Catalunya. Més tard ens preguntem en quines condicions viuen i treballen els treballadors estrangers a Catalunya. I quina és la seva situació pel que fa als serveis bàsics –escolars, sanitaris, de *status* legal– d'aquests treballadors. Ens preguntem a més quants són i en quina situació legal es troben.

De les respostes a aquestes preguntes bàsiques apareix una imatge més ben definida del que són els treballadors estrangers a Catalunya. Si després tractarem de concretar en xifres aquesta imatge, diguem, d'entrada, que hi ha a Catalunya segments ben diferenciats de treballadors estrangers: des dels tècnics de les empreses japoneses i alemanyes, envers els quals no hi ha hagut cap reacció de rebuig ni ombres de sentiments racistes –en aquest grup podríem situar els jugadors estrangers de bàsquet de la NBA que juguen en equips catalans o els treballadors consulars, per exemple– fins als treballadors de països amb els quals l'Estat espanyol no té cap mena de relació diplomàtica.

Llevat del sector descrit com de tècnics d'empreses multinacionals o assimilats, els grups més importants de treballadors estrangers a Catalunya són:

Els llatinoamericans (argentins, uruguaians, xilens, però també d'altres països), molts dels quals van arribar a Catalunya per raons d'exili polític, sense pro-

Immigrants nord-africans a Santa Coloma de Farners. RAFEL BOSCH

blemes d'integració lingüística, amb nivells d'estudis superiors a la mitjana catalana;

Les treballadores filipines: que arriben a Catalunya portades per empreses que desconec, de llengua anglesa, adscrites al servei domèstic, en general catòliques (amb consiliaris religiosos propis) i amb una certa mobilitat (per exemple, de retorn al seu país);

"Kafka no n'hauria entès l'entrellat: per obtenir permís de residència necessites el permís de treball. I viceversa".

Els treballadors africans del camp, a les comarques ja esmentades: amb un primer grup de senegalesos (molts d'ells procedents de les obres de reconstrucció del pantà de Fréjus, al sud de França), i d'altres països de l'Àfrica Negra, més un segon grup de treballadors del Magrib, especialment del Marroc; es pot dir que els treballadors africans han treballat en tres tipus de feines: el camp, el comerç a la menuda i en empreses de tota mena, però en situació de subcontractats (com en el cas de Puigneró a Osona); i, finalment,

Els treballadors dels països de l'Est o de l'Europa desglaçada, oferts en blocs importants per al treball en les obres públiques de les grans infrastructures, com ara la construcció de xarxes viàries... o la construcció en general. (La Construcció, que és un macrosector laboral i econòmic, ocupa des de sempre un nombre important de treballadors estrangers).

Els neguits de la provisionalitat

Kafka no n'hauria entès l'entrellat: per obtenir permís de residència necessites el permís de treball; i per obtenir el permís de treball estable necessites un permís de residència... o els papers en regla. (És a dir: que la teva entrada al país hagi estat regular. Allò que fa regular la teva entrada al país és que ja tens un permís de treball en regla o que pots demostrar que tens tants diners que ja te'n sortiràs, al país que "visites"). En situacions així, sempre hi ha "animetes bones" (¿?) que se t'ofereixen, a canvi de molts diners, a posar a les teves mans "documents" tan ben imitats que semblaran fins i tot legals als no gaire experts. És a dir: les situacions d'indefensió estimulen les pràctiques mafioses dels que sempre estan disposats a resoldre els problemes del proïsme, amb caritat cristiana de molts quilats. Arran del tema Puigneró, i quan els primers treballadors "il·legals" eren expulsats, el pànic va fer forat entre els que havien volgut organitzar-se en defensa dels seus drets més elementals. Temien que el sol fet d'estar inscrits en alguna organització els convertiria en objectiu prioritari de la policia. Fins al punt que els responsables polítco-sindicals d'aquestes organitzacions van haver de fer mans i mànigues per "tranquil·litzar" els afiliats i/o adherits.

Uns quants mesos més tard, i després de l'esclat de la guerra del Golf, la sensació d'indefensió dels treballadors estrangers augmenta. Els saben musulmans i hi ha, en aquest país, animetes bones disposades a identificar creient musulmà amb fonamentalista islàmic. (Un dels dirigents dels treballadors estrangers a Catalunya em comentava: "seria com identificar com a integrista lefebvrià un cristià d'una comunitat de base"). El pànic va ser tan espectacular que a la inauguració del segon Congrés de SOS Racisme, el febrer del 1991, aquesta organització es va veure obligada a emetre un comunicat de denúncia dels pànics encadenats que ens emmarcaven.

Aquests elements d'intranquil·litat tenen com a punt de referència una Llei i els reglaments posteriors que tracten d'aplicar-la: la Llei d'estrangeria del 1985 o, més exactament, la "Ley de libertades y derechos de los extranjeros en España", eina legal de discriminació sistemàtica per als estrangers pobres extracomunitaris.

A finals del 1990, el grup parlamentari d'IU-IC va demanar al Parlament de l'Estat explicacions sobre un document del Ministerio del Interior que portava el títol: "La situación de los extranjeros en España". La visió "governamental" de la situació dels treballadors estrangers fa angúnia perquè destaca els aspectes merament policials del problema i deixa en segon terme les òptiques polítco-humanitàries.

I això tot just comença...

Acabo aquesta primera part –de músiques tocades d'oïda, sense el suport de la partitura– amb una consideració didàctico-elemental: "Això tot just acaba de co-

mençar..." Davant d'un Europa envellida i entotsolada, el poder d'un Magrib jove (i prenc la part pel tot) i d'uns països de l'Est que es volen incorporar a una economia de mercat, encara que això generi bosses d'atur importants, no hi haurà ni lleis ni policies suficients per aturar les onades migratòries cap a una Europa cada cop més atemorida i xenòfoba.

És interessant, en aquest punt, l'afer de l'informe Ford al Parlament Europeu. Destinat a la "Comissió d'investigació sobre el racisme i la xenofòbia", el diputat laborista britànic James Glyn Ford va elaborar un document on és denunciada la situació dels immigrants extracomunitaris als estats membres, i també l'increment del racisme i de la xenofòbia. El document proposa 77 recomanacions tendents a regular les situacions d'indefensió dels treballadors estrangers a Europa i a permetre'ls una via d'accés a la participació democràtica. La comissió va aprovar l'informe el 17 de juliol de 1990, amb el vot en contra del president de la comissió, el liberal francès Jean-Thomas Nordmann. El ple del Parlament Europeu va rebutjar l'informe Ford, a la sessió del 10 d'octubre. El març de 1991, el Parlament de Catalunya va donar suport unànime a una proposició no de llei que instava el govern a fer conèixer el contingut de l'informe Ford i a estudiar-ne la seva aplicació a Catalunya.

Són del tot comprensibles les reticències, tant del ciutadà com de les organitzacions empresarials i sindicals, davant l'allau previsible de mà d'obra estrangera en el mercat de treball de l'Estat espanyol, un dels capdavanters pel que fa als índexs d'atur entre els països de la CEE. Alhora, sembla cada cop més indispensable una regulació percentualment molt més generosa dels treballadors estrangers que ja fa anys que treballen a Espanya i a Catalunya. Si davant les economies submergides diem que és indispensable que emergeixin, davant una situació de treball irregular sembla del tot indispensable fer tots els esforços possibles per regularitzar-lo. La feina no serà gens senzilla. És un repte, però, per múltiples raons, de tota mena.

(Amagar el cap sota l'ala sempre resulta perillós: el sol fet d'avaluar la problemàtica en els seus termes precisos i de plantejar, en el ter-reny dels principis, els Drets dels Immigrants i les Mesures d'Acolliment necessàries, ajudarà a pal·liar disfuncions que, altrament, podrien resultar perilloses).

Sobre la Llei orgànica 7/1985

La dita Llei d'estrangeria apareix, a tots els debats –parlamentaris i extraparlamentaris– sobre drets d'estrangers com una veritable pedra de toc. Tant, que som de l'opinió que és del tot indispensable la seva reforma o modificació per llei aprovada a les Corts de l'Estat i al Senat. Si no és així, una aplicació restrictiva dels reglaments que la despleguen pot estrangular els drets dels estrangers que la Llei proclama en el seu títol i en el seu preàmbul.

Els punts més importants d'aquesta proposta de modificació tenen a veure amb els drets de reunió, d'associació i de vot a les eleccions locals; la regulació del permís de residència amb criteris més oberts; el reconeixement dels drets socials dels estrangers (en temes tan bàsics com és el dret a l'ense-nyament en tots els seus graus i a l'atenció sanitària pública)... Un dels punts més delicats, de cara al futur, és la regulació del dret d'entrada, punt en el qual proposem una definició anual mitjançant acords adoptats pels ministeris d'Afers Estrangers, Interior, Economia i Hisenda, Treball i Seguretat Social, un

El contrast cultural i de costums condueix, de vegades, a expressions de xenofòbia.
PERE MADUEÑO

cop escoltats els agents socials i econòmics més significatius, el Consell Econòmic i Social i les Comunitats Autònomes, definició dels fluxos i de les pautes d'aquestes entrades.

La proposta de revisió endureix les sancions contra els empresaris que contractin il·legalment treballadors estrangers.

Amb la modificació de la Llei, proposem també una disposició transitòria que permeti la ràpida regulació dels estrangers que ja treballen al país. És a dir: es tracta de garantir un període nou.

A la proposta de modificació de la Llei 7/1985, plantegem una modificació a fons del títol V, de "Règims especials", perquè hi ha molts treballadors estrangers que no poden demostrar fàcilment la seva documentació d'origen.

També tenim en compte un dret bàsic de tot immigrat: que sigui respectada la seva cultura d'origen i la possibilitat de poder integrar-se culturalment al seu nou entorn sense haver d'oblidar les arrels.

No es tracta, òbviament, d'una proposta fàcil, que pugui ser acceptada sense debats i polèmiques múltiples. Ara bé: el realisme polític i social aconsellen trobar vies per legalitzar situacions abans que histeritzar les tensions que facin del tot impossible aquest camí de reconeixement d'una realitat.

La interculturalitat

És un concepte que ha posat en marxa el Consell d'Europa i que no pot deixar de ser present en cap de les propostes culturals del futur. Tant si ens agrada com si no, caminem cap a una societat pluriracial, plurilingüística, on conviuran cultures antropològiques i creences religioses de signe ben divers. La pedagogia de la interculturalitat no és gens senzilla. Hem accentuat sovint la relació entre Pàtria i creences *–cuis Regio eius Religio–*, i ens hem sentit vinculats a pràctiques folklòriques que tenien molt a veure amb universos de creences determinades que envaïen tot el nostre univers. Per exemple: la comprensió de l'Islam, malgrat les influències àrabs en la llengua i cultura catalanes, resulta difícil. Els tòpics de vella escola, que ens porten a identificar veritat amb herència rebuda, i que ens converteixen en éssers dogmàtics davant d'altres realitats, no ajuden a reelaborar un univers que ens permeti entendre altres costums, credos i formes de vida.

L'experiència d'un debat amb alumnes de sisè d'EGB a una escola pública de Roda de Ter em demostra que aquesta pedagogia es fa cada cop més urgent. I també un article esplèndid del periodista Vidal Vidal, recollit al llibre *Geografia impúdica* (p. 37)

Manifest en defensa dels drets de l'immigrant estranger

Des de fa uns anys, Catalunya és un país receptor d'immigrants estrangers, sobretot d'Amèrica Llatina, Àfrica del Nord i Central i de Filipines.

Constatem que els fenòmens d'intolerància i de racisme no són una excepció. Això es manifesta de forma alarmant en la situació d'extrema precarietat i de marginació en què es veuen obligats a viure aquests immigrants.

Per aquest motiu, sentim l'obligació de denunciar, protestar i actuar contra aquesta situació, i afirmar amb tot el vigor el dret a la vida, al treball, a la igualtat i a la dignitat de tots els homes i dones que viuen entre nosaltres, sense cap tipus de discriminació per la seva raça, cultura, religió, o per raons de procedència.

La identitat nacional de Catalunya s'ha forjat i s'ha enriquit al llarg de la seva història, entre altres coses, per la pluralitat de cultures acollides democràticament al seu si. A les nostres terres hi han arribat nombrosos pobles que ens han aportat treball i riquesa. I encara que no sempre ha estat fàcil la integració de les seves cultures i de les seves formes de ser, el poble de Catalunya, en el seu conjunt, ha estat tolerant i obert. Precisament per això ens preocupa l'aparició de certes formes de rebuig i d'intolerància envers els immigrants estrangers.

També constatem que l'Administració central i el Govern de Catalunya fan molt poc per evitar aquesta intolerància i aquests brots de racisme. En realitat, a l'immigrant estranger li pot passar qualsevol cosa, en el treball, en la seva pròpia casa, al carrer, a l'escola: des de l'agressió física fins a l'arbitrària expulsió del país. Amb tot això hi té molt a veure l'actual Llei d'estrangeria i la seva abusiva aplicació, unida a la mancança dels més elementals drets polítics i civils, amb conseqüències de gran injustícia pels immigrats.

De tot això es deriva que l'immigrant estranger no tingui altre remei que refugiar-se, amb molta freqüència, en la clandestinitat, tant social com laboral, acceptar treballs en condicions infrahumanes, i viure acorralat per la inseguretat i la por.

Malgrat aquests aspectes negatius, hem de destacar, en contrapartida, que col·lectius dels mateixos immigrants, entitats locals, sindicats, forces polítiques, culturals i religioses estan tenint iniciatives importans en defensa dels drets de l'immigrant, tant per al seu acolliment com per a la seva estada i inserció entre nosaltres.

Per totes aquestes raons, forces democràtiques i moviments antiracistes de Catalunya, amb grups i col·lectius dels mateixos immigrants, ens disposem a exercir el deure i el dret de manifestar, a través d'un front cívic i popular el dia 6 de maig de 1990, la nostra solidaritat:

* per protestar contra tot tipus de racisme i d'exclusió social,

* per proclamar la nostra voluntat de lluitar per una societat més tolerant, en què puguin conviure, amb els mateixos drets, les diferents ètnies, pobles, cultures i religions que es troben a Catalunya,

* perquè sigui reconegut a l'immigrant estranger el dret a ser subjecte i protagonista del desenvolupament de la democràcia i de tolerància en el nostre país i no objecte d'explotació, com a mà d'obra barata o com a mer "exèrcit de reserva".

Per tot això, demanem al Govern de Catalunya i a l'Administració central de l'Estat, en les seves respectives competències, el següent:

1. Una llei que reguladritzi la situació civil i laboral en què es troba actualment una gran part dels immigrats estrangers. Només així podran solucionar-se, des de la rel, aquestes situacions d'anguniosa inseguretat en què es troben molts immigrants a casa nostra.

2. La suspensió de l'actual Llei d'estrangeria i la proclamació d'una Llei d'immigració que reconegui i garanteixi a tots els immigrants estrangers els drets humans fonamentals de ciutadania social i política.

3. El reconeixement del dret de vot a tots els immigrats estrangers a les eleccions municipals.

4. Una acció enèrgica per part de l'Administració contra qualsevol forma de racisme i de discriminació civil, laboral, cultural o religiosa.

5. L'aplicació generosa i no restrictiva de l'article 13.3 de la Constitució espanyola sobre el dret d'asil.

6. Finalment, demanem que el Govern de Catalunya, amb altres forces socials i organitzacions no governamentals, duguin a terme una política eficaç de cooperació per al desenvolupament econòmic, cultural i democràtic dels països del Tercer Món.

"Catalunya solidària amb els immigrants estrangers": CC.OO., U.G.T., C.G.T., U.S.O.; Justícia i Pau, Cristianisme i Justícia, Càritas, CIDOB, Bayt al Taqafa, Centre d'informació als treballadors estrangers, Ass. Juristes demòcrates, Acòsar, Comissió Diocesana de Migració, As. Nacions Unides, A.C.O., S.O.S. Racisme.

Asociación lationamericana del Maresme, Asociación de inmigrantes filipinos, Asociación catalana Riebapua, Biafanb, Casal latinoamericano, Dar el Magreb, EASU, Profesores de idiomas, Viyil, Yama Kafo.

Dotze organitzacions d'immigrants estrangers a Catalunya van crear, al febrer de 1991, una federació d'associacions.
PATRICIO SIMON

i que porta el títol de "La cimera", que comença així: "Ho vaig haver de llegir dues vegades: Artur Surroca (blanc) acusava Infanso Càmara (negre) de "racista integral". Increïble! Tot seguit, per demostrar que no tenia res contra els membres de l'altra raça i que és un home obert i dialogant, el líder pagès emplaçava l'africà a discutir la situació dels *morenos* que viuen i treballen a les nostres comarques, però, això sí, en un lloc neutral".

L'experiència d'una agrupació escolta del Baix Llobregat, ara fa dos anys, d'un camp de treball d'estiu amb nois musulmans i nois cristians permet treure també conseqüències sobre el rerafons d'incomprensions múltiples de treballadors a treballadors, per circumstàncies "aparentment" allunyades de temàtiques estrictament laborals.

Punts d'informació i d'acolliment

Un dels dèficits més greus del treballador estranger avui a Catalunya és la manca de representació estable. La situació de molts estrangers a les presons, sense saber a qui adreçar-se –és a dir: en estat d'indefensió greu–, més d'un cop sense acabar de saber de què se'ls acusa, agreuja la qualitat d'estranger-estranger, de marginat radical, d'aquest treballador que Candel catalogarà en la categoria de "nou pobre".

Als debats sobre la situació dels treballadors estrangers són moltes les veus que reclamen una intensificació d'aquests punts d'informació i d'acolliment, de titularitat pública o de titularitat privada. La importància d'iniciatives com la CITE, entès com a centre d'informació, orientació i acolliment per a treballadors estrangers, rau en el fet d'oferir seus no governamentals, és a dir, que no apareixen als treballadors estrangers, atemorits davant possibles represàlies polítiques per defectes de forma en la documentació que exhibeixen.

El CITE, organisme que ha nascut sota l'aixopluc d'una central sindical, CC.OO., pot representar la fórmula que poden acabar adoptant administracions de rang local i/o autonòmic per garantir el servei d'informació, acolliment i defensa jurídica per als nous treballadors estrangers extracomunitaris.

El juny del 1990 va ser presentat un *Manifest en defensa dels drets de l'immigrant estranger*, signat pel col·lectiu de grups que conformaven "Catalunya solidària amb els immigrants estrangers". Tant per l'interès del Manifest com de les entitats que el subscriuen, el publiquem, a tall d'apèndix.

Encara en el capítol d'informació, assessorament i acolliment dels treballadors estrangers, hauríem de destacar el paper que comencen a fer algunes Oficines de Benestar Social, que depenen del Departament corresponent del govern de la Generalitat, com els centres que ha posat en marxa l'Ajuntament de Barcelona que, sota l'eslògan "Barcelona som tots" ha publicat la *Guía de entidades para inmigrantes extranjeros y refugiados*, i també pautes d'informació sota el títol genèric de *Información a inmigrantes extranjeros y refugiados*.

Amb ocasió d'una interpel·lació que va ser substanciada al ple del Parlament de Catalunya el 4 d'abril del 1990, el Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya va posar en marxa l'organització

d'un seminari per estudiar la situació efectiva dels treballadors estrangers a Catalunya. Com a material d'estimació de dades, el diputat interpel·lant va fer referència a una publicació de Cristianisme i Justícia, de la qual reproduïa aquestes afirmacions: "Catalunya és la receptora principal d'immigrants marroquins i centrafricans: d'aquests grups només un de cada 30 –4.000 en total– es troben en situació legalitzada; la majoria restant viu en la pobresa i marginalitat més extensa –peons de la construcció, treball agrícola en condicions d'economia submergida o venda ambulant clandestina. També hem d'esmentar els nuclis de gambians al Maresme, a Barcelona, 'cabo-verdians' a les mines de Lleó i Terol o nigerians a la costa de Llevant. Més del 75% de dones filipines són solteres i treballen com a dones de fer feines als barris residencials de Barcelona i Madrid, moltes vegades sense cap tipus de contracte o Seguretat Social, i algunes a través de falsos contractes, sobretot a les cases de prostitució. Per acabar, només una quarta part dels gairebé dos-cents mil llatinoamericans tenen permís de residència. Això significa que, a excepció dels refugiats polítics i professionals ben establerts, hi ha una quantitat d'immigrants econòmics en situació marginal o il·legal". (*Diari de Sessions*, p. 55, p. 2659).

La moció subsegüent a la interpel·lació esmentada tornava a fer referència tant a l'estimació de dades com als centres d'acolliment. Deia: "El Parlament de Catalunya insta el govern de la Generalitat a publicar, amb periodicitat semestral, les estimacions pel que fa al nombre, localització i situació legal dels treballadors estrangers a Catalunya (...) i a crear, amb la col·laboració de les corporacions locals, una xarxa coordinada de centres d'acolliment i d'oficines d'informació, d'orientació i d'assessorament per als treballadors estrangers a Catalunya". La moció al·ludia, a més, a la possibilitat de possar en marxa una campanya institucional, en col·laboració amb el Departament d'Ensenyament i els mitjans de comunicació de titularitat pública, "una campanya de sensibilització sobre els drets socials i polítics dels treballadors estrangers a Catalunya". I acabava demanant recursos per posar en marxa un programa d'inserció social i cultural dels treballadors estrangers a Catalunya. Tot i que la votació només va salvar, modificant-lo, el primer punt de la moció, va servir per obligar tots els partits polítics amb representació parlamentària a pronunciar-se sobre la problemàtica dels treballadors estrangers. El text final de la moció aprovada fa: "El Parlament de Catalunya insta el govern de la Generalitat a continuar i incrementar els estudis per tal de tenir un coneixement actualitzat de la situació dels treballadors estrangers a Catalunya, mitjançant enquestes, seminaris, recollida d'informació i tots aquells altres instruments que es considerin oportuns".

D'ençà d'aquella moció, l'increment de debats, seminaris, enquestes i estudis sobre els treballadors estrangers a Catalunya ha estat fort. Tant gràcies als organismes ja esmentats com als treballs sociològics, com els de la professora Carlota Solé, o a l'interès que sobre el tema han demostrat la Fundació Paulino Torras i el Patronat d'Investigació Social que depèn del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.

L'interès pel tema, demostrat pel grup parlamentari d'Iniciativa per Catalunya –a Madrid, IU-IC– l'ha portat a la realització, ja el març de 1991, de jornades específiques i a propostes concretes tendents a la modificació de la Llei d'estrangeria.

La immigració que ens espera

Rafael Hinojosa
Diputat al Congrés dels Diputats

Un nen s'entreté mirant els cotxes que circulen per la carretera Rabat-Marrakech, al Marroc.
EUGENI MADUEÑO

En la mesura que Espanya ha anat incrementant el seu nivell de renda, s'ha produït el canvi de ser un país d'emigració a un país d'immigració. Ara s'està produint un degoteig de ciutadans de països del nord d'Àfrica i de l' Amèrica Llatina, que posa en evidència la manca d'estructures d'acolliment i d'integració d'aquests immigrants.

El creixement econòmic va acompanyat d'un increment de la demanda de mà d'obra, en molts casos no qualificada, per tal de realitzar les feines més dures, que no volen fer els treballadors autòctons, com ara serveis a domicili, treballs al camp, construcció, etc. També es converteix en mà d'obra submergida en l'economia no controlada, amb el consegüent problema d'inseguretat per a aquestes persones i el que suposa d'explotació d'aquestes.

Es presenta, doncs, un doble problema; el de la societat que acull els immigrants i el del mateix immigrat desarrelat de la seva societat, amb tot el que això comporta.

Perspectives de futur

Tots els experts coincideixen amb el criteri que la caiguda del mur de Berlín i la "revolució" de l'Est, a més de la situació dels països del nord d'Àfrica, especialment després de la guerra del Golf Pèrsic, produiran onades d'immigracions cap als països de la CEE, i Espanya serà, per la seva situació geogràfica, país de pas i d'estada d'aquests immigrants.

Per un altra banda, tenim el problema demogràfic: la Mediterrània nord, d'Espanya a Grècia, tindrà, el 2025, només el terç de conjunt de població, contra els dos terços que tenien l'any 1950 i la meitat avui dia. A l'inrevés, els països del sud i de l'est de la conca, del Marroc a Turquia, aplegaran cap a l'any 2025 prop dels dos terços de la població mediterrània, és a dir, dues vegades més que els seus efectius actuals o gairabé cinc vegades més que l'any 1950".

"En relació amb els recursos humans, podem afegir al pes del nombre, la frontera de l'edat, que es duplicarà fins a l'any 2025: 45% de joves menors de 15 anys al sud, mentre al nord només n'hi haurà un 24%".

"D'acord amb aquestes previsions caldria crear al sud uns 25 milions de llocs de treball d'ací a finals de segle i més de 60 fins a l'any 2025. Aquest és un dels reptes més importants durant els propers cinc lustres. No cal dir el problema que provocarà als governs del sud de la mediterrània l'augment del nombre de joves en edat de treballar". ("Els moviments humans en la Mediterrània occidental". Institut Català d'Estudis Mediterranis).

És bastant normal, creure que aquests joves no tindran futur en llurs països d'origen i que emigraran cap a Europa i, naturalment, els comunitaris seran un reclam molt temptador per a aquestes generacions de gent jove.

Espanya, que en l'actualitat té aproximadament uns 780.000 immigrants, la qual cosa equival al 2% de la seva població, molt per sota de la mitjana europea que està al voltant del 4%, veurà incrementar molt notablement el nombre d'immigrants amb voluntat de quedar-se i fer arrels aquí, i dintre d'Espanya, Catalunya serà un punt de referència amb fort atractiu per a tota aquesta gent que, com és natural, cercaran legítimament un lloc on trobar la forma de guanyar-se la vida per a ells i els seus.

El que passa, però, és que ni Catalunya ni Espanya, estan preparats per rebre aquesta allau de persones.

En efecte; Espanya té, en aquests moments 2,4 milions d'aturats i Catalunya mes de 321.000.

Hem de tenir present que la taxa d'ocupació sobre la població activa a Espanya, és molt més baixa que als països de la CEE, la qual cosa vol dir que no tenim llocs de treball disponibles per poder oferir-los als treballadors estrangers que els puguin demanar, almenys durant un cert temps.

Economia submergida

Si tenim un dèficit considerable de llocs de treball i si el treball que tenim té un component important de precarietat (30% de contractes laborals son precaris, segons les centrals sindicals), vol dir que les possibilitats d'ocupació per als immigrants es trobaran, bàsicament a l'economia "submergida". En l'actualitat, el 5% del Producte Nacional Brut (PNB) ja es considera economia "submergida" dins l'Estat Espanyol. Sembla que són més de 300.000 persones les que es troben, a tot

l'Estat, en situació clandestina, fonamentalment en el món del tèxtil, explotacions agrícoles, hosteleria, vaixells i, especialment, en el sector de serveis, petits comerços, etc...

No cal dir que, a més de l'explotació que pateixen aquests treballadors des del punt de vista laboral, s'hi ha de sumar l'angoixa de ser un "indocumentat" amb el perill de ser descobert i retornat al seu país d'origen, a més de les condicions dels llocs on viuen que normalment són pensions de mala mort o pisos petits ocupats per altres "companys de fortuna", sense disposar de l'espai suficient ni higiene necessària i pagant preus abusius.

Aquests immigrants no poden gaudir de cap dels beneficis socials ni suport legal de cap mena, ans al contrari, de vegades s'els acusa de provocar inseguretat ciutadana. Aquests són, sovint, víctimes de reaccions xenòfobes dels autòctons que veuen en ells una competència per a la seva feina o, simplement, una la diferència de cultura, color o religió.

"Europa haurà d'ajudar al desenvolupament del Nord d'Àfrica."

Naturalment, hi ha els immigrants legals, que viuen i treballen integrats, com a mínim professionalment, i aquests poden gaudir dels mateixos drets que els autòctons, malgrat que això no vol dir que no hi hagi problemes de tipus cultural, religiós o d'adaptació a l'entorn en què viuen.

Hi ha, doncs, un problema amb un doble vessant, els immigrants il.legals, que malgrat tot, s'hauran de limitar per la mateixa dinàmica de la CEE. Europa no pot assumir l'entrada de més immigrants, segons personalitats tant qualificades com l'Alcalde de París, Sr. Chirac, en una recent visita a Barcelona.

El marc legal

Espanya regula l'entrada i permanència d'immigrants mitjançant la llei orgànica 7/1985, anomenada popularment "d'estrangeria". Aquesta Llei és molt criticada per amples sectors de la societat fins a l'extrem que probablement el govern de l'Estat en reformi l'articulat.

Reforma que no podrà ignorar els criteris i les normatives de la CEE i que segur que haurà d'ésser restrictiva per a l'admissió d'immigrants i endurirà els controls fronterers per evitar l'entrada de persones incontrolades, a la vegada que la inspecció de treball sancionarà amb més rigor els empresaris que contractin personal il.legal sense permís de treball.

Línies d'actuació

És evident que el problema s'ha de resoldre en el seu origen. Europa haurà de dur a terme una política eficaç d'ajuda al desenvolupament dels països del nord d'Àfrica i Amèrica llatina, a fi que l'emigració esdevingui innecesària.

Només ajudant que augmenti el nivell de vida dels ciutadans dels països subdesenvolupats, es podran evitar les onades d'immigrants que s'anuncien en un pròxim futur cap a Europa. Això no vol dir tancar les portes a tot tipus d'intercanvi de professionals, ni als refugiats polítics (aquestes no haurien d'existir, ningú ha d'ésser perseguit per les seves idees polítiques), o qualsevol persona que vulgui viure als països de la CEE. Però és molt clar que si no es du a terme una política decidida d'increment del nivell de vida de les capes populars dels països emissors, aquest problema serà cada vegada més difícil de resoldre.

En aquesta línia de cercar solucions al problema de la immigració, els Grups Parlamentaris, PSOE, PP, Grup Català CIU, CDS, Mixts (AIC, UV, EE I EA) van presentar i aprovar una Proposició no de Llei, al Parlament Espanyol, amb l'abstenció de IU. IC, que no van considerar oportú sumar-se a la iniciativa de la resta dels Grups.

La Proposició consta d'onze punts amb el contingut següent:

"El Congrés dels Diputats insta el Govern a:"

"1.- Desenvolupar una política d'immigració en què els poders, amb l'ampli suport de les forces polítiques i socials, prenguin la iniciativa en la canalització i l'organització dels fluxos d'immigració legal en funció de les necessitats de mà d'obra de l'economia espanyola i de la capacitat d'absorció de la nostra societat."

"2.- Posar en marxa un pla de modernització de les instal·lacions frontereres

terrestres, marítimes i aèries, que permeti a Espanya controlar i canalitzar l'entrada d'estrangers en el nostre territori."

" 3.- Desenvolupar la utilització de visat com a instrument d'orientació de la política immigratòria, modernitzant i reforçant la xarxa consular espanyola, sens perjudici que es mantingui la tradicional política d'obertura envers els ciutadans del països llatinoamericans."

"4.- Adoptar les mesures necessàries per completar el procés de regularització realitzat l'any 1985, al mateix temps que es propiciï l'aflorament i legalització dels col.lectius d'estrangers que treballen en situació irregular arribats amb posterioritat al nostre país i que puguin demostrar la seva inserció i arrelament."

" 5.- Intensificar la lluita contra l'explotació del treball clandestí d'estrangers, reforçant les actuacions inspectores i sancionadores i endurint les penes previstes per al tràfic il·legal de mà d'obra i per a la seva utilització en condicions abusives."

" 6.- Desenvolupar un ampli programa de promoció i integració social dels immigrants, particularment en matèria d'ocupació, formació, habitatge, sanitat i protecció social."

" 7.- Potenciar la utilització per l'autoritat judicial de la possibilitat d'autoritzar l'expulsió d'Espanya d'estrangers culpables, malgrat que aquests darrers estiguin implicats en procediments per delictes menors, menys greus."

" 8.- Emprende la reforma i modernització de l'estructura administrativa encarregada de gestionar la política d'estrangeria, mitjançant la creació d'una Comissió Interministerial d'Estrangeria, d'Oficines Úniques d'Estrangers dependents dels Delegats i Governadors Civils i d'un Servei d'Immigració en el Ministeri de Treball i Seguretat Social, amb la finalitat d'assegurar l'aplicació coherent i coordinada de la política d'estrangeria i de facilitar les gestions administratives dels estrangers a Espanya."

" 9.- Adoptar les mesures necessàries per garantir la necessària celeritat en l'examen individualitzat de les sol.licituds d'acollida, tot creant un Òrgan Instructor especialitzat dotat dels mitjans humans i materials necessaris; obstaculitzar la utilització fraudulenta amb objectius d'immigració econòmica del sistema de protecció als refugiats; potenciar els mitjans d'acollida material en condicions dignes dels sol.licitants d'acollida."

La Gran Mesquita de Casablanca (Marroc), una de les més grans del món, contrasta amb les viles-misèria a la perifèria de la gran ciutat.
EUGENI MADUEÑO

" 10.- Potenciar l'ajut al desenvolupament social i econòmic dels països d'origen de la immigració il.legal cap a Espanya, en particular els del Magreb, orientant principalment aquesta ajuda a la creació d'ocupació de recursos humans."

" 11.- Avançar decididament en la integració d'Espanya en el futur espai europeu sense fronteres, amb l'adhesió a l'acord de Schengen i la participació activa en els treballs comunitaris en la perspectiva de 1993."

Aquest text no resol tots el problemes dels immigrants, però creiem que és un pas important per apropar-nos a les seves solucions reals. Així ho reconeixen Institucions tan significatives con un Organisme de les Nacions Unides, que en un recent comunicat diu: "La Delegación en España del Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados, considera dicha propuesta gubernamental un intento serio y fundamentado para mejorar la protección intenacional de los solicitantes de asilo y refugio en España".

En qualsevol cas, aquest és un debat que està obert i sobre el qual haurem de continuar parlant molt.

Per una política d'immigració

M. Montserrat Solé i Aubià
Diplomada en Treball Social
Llicenciada en Ciències Polítiques i Sociologia

En aquest article ens fixarem en els immigrants estrangers que han arribat a Catalunya en els darrers quinze anys, i farem especial referència als immigrants econòmics. Farem un intent de classificació segons la seva situació legal i un repàs al marc normatiu, així com als factors que afavoreixen la immigració estrangera i, finalment, les mesures que s'haurien de prendre per aconseguir definir una política d'immigració.

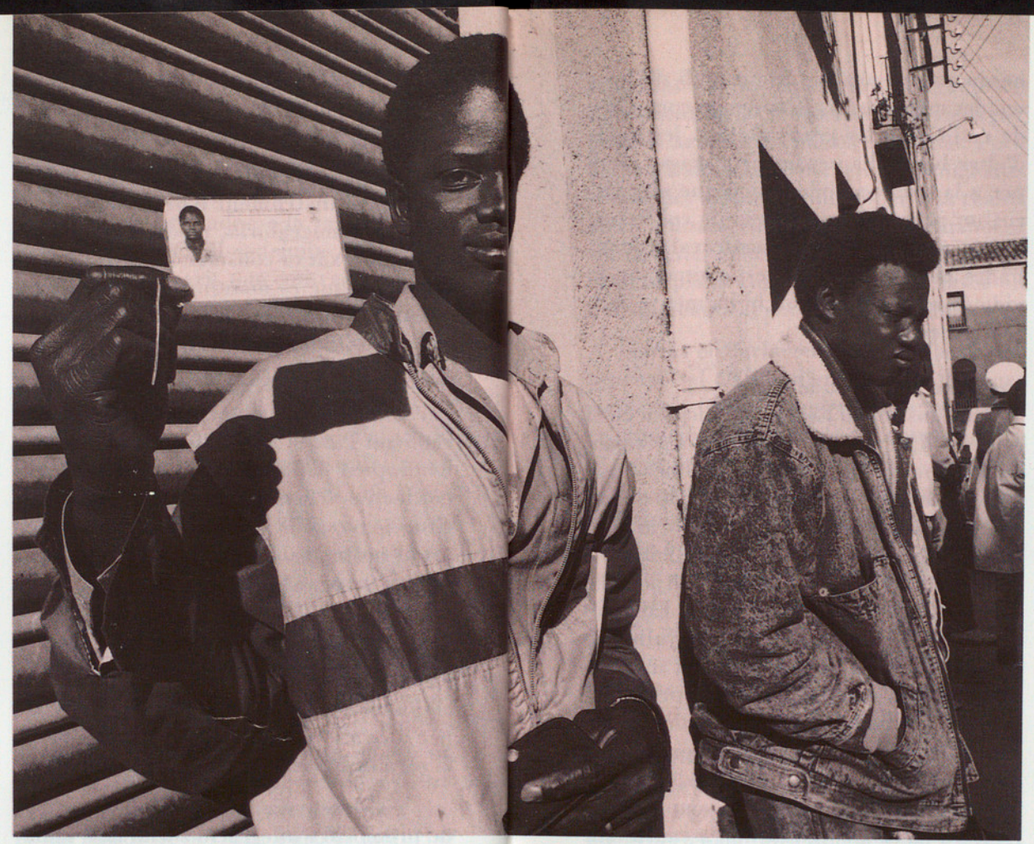

Immigrants a Santa Coloma de Farners mostren el Document Municipal d'Identitat que els va lliurar l'ajuntament al desembre de 1988.

Històricament parlant, Catalunya ha estat un país que ha acollit a moltes persones que provenien d'altres zones de l'Estat espanyol o d'altres països. Així doncs, en la societat catalana existeix ja una base sobre la qual promoure les condicions més adequades per a la integració dels immigrants. Malgrat això, aquesta experiència és encara parcial, atès que no podem comparar-nos amb les experiències i índexs d'incidència d'altres països veïns pel que fa a immigració exterior, perquè el volum que té Catalunya actualment és molt baix en comparació amb el d'aquells països.

En parlar d'immigració cal precisar al màxim les diferents tipologies i consegüentment els diferents motius d'immigració, cultures, ètnies, religions i expectatives de futur que, en general, apareixen en tot fenomen d'immigració ampli, complex i generalitzable, com és el que, possiblement, s'està produint actualment a Catalunya

En aquest article ens fixarem en els immigrants estrangers que han arribat a Catalunya en els darrers quinze anys, i farem especial referència als anomenats immigrants econòmics, és a dir, a aquells que han hagut de marxar del seu país per poder treballar i guanyar uns diners que en el lloc d'on provenen els és impossible aconseguir.

Una possible classificació de la immigració, en funció de les diferents situacions legals podria ésser:

1.- Immigrants no documentats: Com el seu nom indica són aquells que no tenen cap tipus de documentació que legalitzi la seva estada. El nombre d'aquest tipus d'immigrants en una determinada regió augmenta en funció de la política de duresa en aquest camp: la Llei d'Estrangeria, el control de fronteres i el policial generen indirectament un major nombre d'immigrants irregulars.

2.- Treballadors immigrants amb permís de treball i/o de residència: L'obtenció del permís de treball i de residència regularitza l'estada de qualsevol individu estranger en el nostre país. La seva obtenció i renovació no està exempta de dificultats burocràtiques importants. A més, els problemes que pot generar aquest col.lectiu són els propis de l'adaptació a un nou context. Quan expira el seu permís de residència o de treball passen a engrossar la categoria anterior. Aquesta situació, per tant, sovint es caracteritza per un domini de l'eventualitat de tot tipus.

3.- Refugiats: Aquesta condició suposa la concessió automàtica del permís de residència i del permís de treball. En aquesta categoria hi poden haver dues situacions que generen certs conflictes, d'una banda en la fase prèvia (la qual, generalment, és llarga) al reconeixement de refugiat i, d'altra, quan s'han esgotat els terminis de percepció econòmica a la qual accedeixen inicialment.

4.- Immigrants nacionalitzats: La major part dels nacionalitzats són d'origen portuguès, francès, italià, i britànic. Un de cada 10 nacionalitzats és d'origen asiàtic, i només el 6,6 % és d'origen africà, generalment procedents del Marroc o de Guinea Equatorial.

La gran majoria de treballadors immigrants de Catalunya, van sortir del seu país i van arribar aquí durant el quinquenni de 1980/1985, tot i que anys enrera ja s'havien donat petites onades immigratòries i posteriorment, amb més o menys dificultats, n'han continuat arribant.

Malgrat que no hi ha una tipologia única d'immigrants, sinó que depèn molt de l'origen i de les possibilitats de creuar la frontera, sí que podem assenyalar una sèrie de caracterísques comunes, sobretot pel que fa a la categoria 1, 2 i 3.

La majoria d'ells són joves entre 20 i 30 anys, de sexe masculí, solters, i amb un nivell cultural, econòmic i social mitjanament baix als seus països d'origen. Molts d'ells van arribar al nostre país amb l'expectativa d'anar a d'altres països europeus on hi tenen sovint un parent o amic, i d'on coneixen ja el seu idioma. Un cas especial serien les dones filipines, les quals també vénen a l'Estat espanyol amb la finalitat de recaptar fons per traslladar-se a altres països, generalment als EEUU o Canadà, o bé retornar al seu lloc d'origen.

Malgrat aquesta intencionalitat inicial, és a dir, la de considerar Catalunya com a

lloc de pas, s'està observant que molts no arriben a decidir mai a realitzar una segona immigració, i resten en el nostre país, donant-se, fins i tot, els anomenats regrupaments familiars.

Molts dels joves que van venir a guanyar alguns diners per tornar el seu país, atès que la situació no hi ha millorat, sinó més aviat al contrari, han decidit o bé casar-se amb alguna noia del seu país d'origen i portar-la cap aquí, o bé si ja estaven casats reagrupar la familia també aquí. Per tant, doncs, cada cop són més les dones i infants d'origen estranger que viuen a casa nostra.

Les condicions laborals, així com les condicions de vida que tenen bona part d'aquests immigrants i especialment els no documentats, s'allunyen molt de les que foren desitjables per a qualsevol persona.

D'una banda els horaris laborals són excessius (unes 50 hores setmanals), sense contracte de treball, o bé amb contractes eventuals, sense Seguretat Social, amb una baixa remuneració econòmica, sense dret a prestació de l'atur, fins i tot en el cas que hagin cotitzat a la Seguretat Social, sense dret a realitzar cursos organitzats per l'INEM, sense metge titular ni especialistes, per la qual cosa es veuen obligats a anar a les urgències hospitalàries per a qualsevol malatia.

"... cada cop són més les dones i infants d'origen estranger que viuen a casa nostra..."

D'altra banda, les condicions de vida en què es veuen obligats a viure són les següents: viuen en pensions o pisos de lloguer baix, compartint espais reduïts amb diverses persones, en habitatges sovint mal condicionats i amb evident insalubritat. A més, la seva situació legal i la manca de coneixement de la nostra llengua, els porta a una situació d'aïllament i d'inseguretat pel temor d'ésser expulsats.

Els sectors en què majoritàriament treballen són: l'agricultura —essencialment la temporera—, la construcció, la xatarreria, la venda ambulant, l'hostaleria, el tèxtil, i els serveis públics i privats de neteja.

És precisament perquè treballen en aquests sectors que, a diferència del que havia passat anteriorment amb d'altres onades migratòries, ja no tenen com a lloc de residència les grans ciutats, les quals d'altra banda han esdevingut massa cares per a la seva economia, sinó que s'ha viscut un procés de translació de col.lectius immigrants cap a zones semirurals, dominades per l'agricultura estacional, on la vida és més barata, i on hi ha menys control policial.

Un marc normatiu ambigu

La Constitució Espanyola disposa en el seu art. 13 que "los extranjeros gozarán en España de las libertades públicas que garantiza el presente título en los términos que establezcan los tratados y la ley". El desenvolupament de la normativa constitucional es va realitzar mitjançant la "Ley Orgánica de Derechos y Libertades de los Extranjeros" d'1 de juliol de 1985. Aquesta Llei que presenta un contrast entre la generositat del seu preàmbul i el caràcter restrictiu del seu articulat, va provocar en un inici seriosos problemes d'inconstitucionalitat, i, després, d'aplicació. Cal tenir en compte la complexitat i lentitud en els procediments, a causa tant de la possiblitat de resultats dispars en els permisos de residència i treball, com en la varietat de situacions que es poden donar. (1)

Aquesta Llei reforça els drets dels estrangers legals amb permís de treball i de residència, però també reforça la marginació i la inseguretat de tots els estrangers irregulars. A aquests darrers no se'ls reconeix cap tipus de dret ni la possibilitat d'ajut social. (2)

A més la normativa vigent resulta particularment discriminatòria per als immigrants que han treballat legalment en el nostre país, però que en un moment donat s'han vist forçats, com tants altres treballadors, a l'atur involuntari. (3)

Una altra injustícia és la que es presenta en relació amb els fills dels immigrants no documentats, que tot i haver nascut a l'Estat espanyol no se'ls concedeix el permís de residència. A més s'han comunicat casos en què el Ministeri de l'interior posa traves fins i tot per a la legalització dels fills de residents legals un cop tenen la majoria d'edat. (3)

Totes aquestes situacions injustes provocades per la Llei d'Estrangeria, són jus-

tificades per la hipotètica obligació de tancament de les fronteres espanyoles per part de la resta de països europeus. Però d'altra banda la presència d'immigrants econòmics resulta rendible per a la realització d'una sèrie de treballs normalment submergits, i per tant, rendibles econòmicament per a l'empresari en els casos en què és escassa la mà d'obra autòctona.

Segons el Parlament Europeu a l'Estat espanyol el 68,4% d'immigrants llatinoamericans, filipins i marroquins es troben en situació il.legal (4). És en aquest aspecte on el nostre país, a diferència de molts altres països europeus en què la majoria d'estrangers gaudeixen d'una situació legal, ha de fer front a un gran repte: practicar la solidaritat suficient per atendre a un gran nombre de població estrangera que hi viu de forma il.legal, sense cap tipus de dret, però amb unes necessitats evidents. Aquesta és, sens dubte, la característica diferencial més important.

A hores d'ara no podem implementar polítiques i actuacions similars a les realitzades a altres països europeus, amb major experiència, atès que la manca d'estatut legal d'aquest tipus de població imposibilita el seu reconeixement, deixant fora del marc social qualsevol tipus d'intervenció. Mentre que els immigrants estrangers que viuen al nostre país no tinguin una normativa legal que els compari amb els dels altres paisos comunitaris, seguiran obtenint un seguit d'ajuts de forma graciable i totalment voluntària, la qual cosa va en detriment d'una bona planificació i un bon coneixement de la situació.

Factors que afavoreixen l'existència de població immigrant

Malgrat que augmenten les mesures per obstaculitzar l'arribada de nous immigrants econòmics al nostre país, és previsible que el seu nombre no disminuexi, sinó que, paulatinament i amb l'arribada d'onades més o menys intenses, es continuarà donant aquest tipus d'immigració, a causa de diverses raons, entre les quals destaquen:

- la situació econòmica i política dels països d'origen
- el seu tipus de qualificació professional
- el tipus de treball que realitzen
- la dificultat de trobar mà d'obra autòctona amb les mateixes condicions. (Cal pensar que el nombre de treballadors andalusos que l'INEM porta a treballar a la recollida de fruita de Lleida és petit i molts d'ells deixen de treballar-hi a mitja temporada, perquè ja han fet el nombre necessari de peonades per cobrar el Subsidi agrari).
- el model de desenvolupament de Catalunya que, actualment, fa que la mà d'obra immigrant sigui necessària per la poca cobertura preexistent de mà d'obra no qualificada, i es deu a les causes següents:

• Catalunya ha invertit a tots els nivells per qualificar la seva població i, per tant, és de suposar que aquesta població buscarà treballs més qualificats.

• La nostra societat es va qualificant i prestigiant progressivament, de generació en generació. És a dir, en el sentit "d'intentar que els nostres fills puguin assolir allò que no hem assolit nosaltres com a pares". Això fa necessària l'existència de població immigrant que ocupi els llocs de treball menys qualificats.

• El desenvolupament econòmic suposa paral.lelament una extensió de l'anomenada economia submergida, prohibida legalment, pero consentida per la seva rendibilitat econòmica. Aquest tipus de treball s'ha estès a molts països europeus, gràcies en bona part als estrangers clandestins, els quals, per les seves característiques, no poden fer res per reclamar els seus drets.

Finalment caldria reflexionar a partir de l'observació de determinades actuacions que es realitzen en altres països europeus (reconeixement d'ascendència alemanya, reagrupaments familiars a

Graffitis racistes a Santa Coloma de Farners, ciutat on la població immigrada d'origen africà és molt nombrosa.

França, ampli reconeixement de l'estatut de Refugiat a Itàlia...) per regularitzar la situació i, fins i tot, afavorir l'entrada de nous immigrants. No hem d'oblidar que aquests països són els mateixos que van pressionar perquè l'Estat espanyol elaborés una Llei d'Estrangeria que filtrés l'entrada d'immigrants al nostre país. Possiblement amb aquestes pressions intentaven prevenir l'entrada d'immigrants als seus països via Espanya. Per tant, doncs, la complexitat inherent al fenomen immigratori no està exempta d'interessos sòcio-polítics i econòmics, que en darrera instància actuen com a factors que l'afavoreixen i/o l'estigmatitzen.

Enfocaments i mesures a prendre

Actualment al nostre país, estem davant una situació d'incoherència. Per una banda tenim una Llei d'Estrangeria que regula l'entrada i l'estada dels treballadors estrangers a l'Estat espanyol, però la mateixa aplicació d'aquesta Llei provoca situacions d'il.legalitat. Altrament, els diferents organismes internacionals han publicat tot un seguit de declaracions universals ratificades pel Govern espanyol (Declaració Universal dels Drets Humans, Conveni Europeu de Drets Humans, Carta Social Europea, Informe Ford del Parlament Europeu...) que, sovint, entren en conflicte amb l'aplicació de la normativa nacional.

A més les Nacions Unides i el Consell d'Europa han desenvolupat un seguit de regulacions que pretenen solventar las deficiències entre Nord i Sud. La Resolució 31/127, del 7 de febrer, de les Nacions Unides, parla de les "Mesures per millorar la situació i garantir el respecte als Drets Humans i la dignitat de tots els treballadors migrants". En aquesta Resolució es diu que als estrangers se'ls ha de proporcionar idèntic tracte que als nacionals, que cal garantir el respecte als drets humans sigui quina sigui la situació des del punt de vista de la immigració, que cal establir una estructura d'informació i acollida, així com establir polítiques de formació en matèria de salut, habitatge, desenvolupament educatiu i cultural i, finalment, cal informar l'opinió pública sobre la importància dels treballadors per al desenvolupament econòmic i social i la millora del nivell de vida d'aquests països. (5)

Pel que fa a l'Estat espanyol, l'article 149.1.2 de la Constitució dóna competències exclusives al Govern central: "L'Estat té competències exclussives sobre les matèries de nacionalitat, immigració, emigració, estrangeria i dret d'asil".

És evident, doncs, que ni els Governs de les Comunitats Autònomes, ni els Ens locals poden intervenir en aquesta matèria. Aquests organismes, però, noten les repercussions de la no regularització o legislació de les persones estrangeres i la duresa d'aquesta Llei i de la seva aplicació.

Els Governs autonòmics i locals no poden girar l'esquena a aquesta realitat, però a la vegada veuen limitades les seves possibilitats d'intervenció vers aquells col.lectius que encara no han adquirit la condició de ciutadans de dret i que necessiten unes atencions concretes.

La conflictivitat social es veu incrementada per l'índex d'immigració, d'una immigració no normalitzada que sobreviu com pot i demana seguir fent-ho a les seves administracions, o per ésser més precisos, demanen ajuda a les entitats i associacions no governamentals que es dediquen a aquest aspecte social i que algunes d'elles estan subvencionades per les Administracions públiques.

Ara seria el moment, atès que el nombre d'immigrants encara no ha assolit cotes elevades (aproximadament un 2% de la població total del país) i que el grau de conflictivitat social no ha arribat a extrems incontrolats, per portar a terme un gran debat públic que ajudés a definir una política d'immigració de caràcter preventiu i integrador. En aquest debat s'haurien d'analitzar les diferències entre

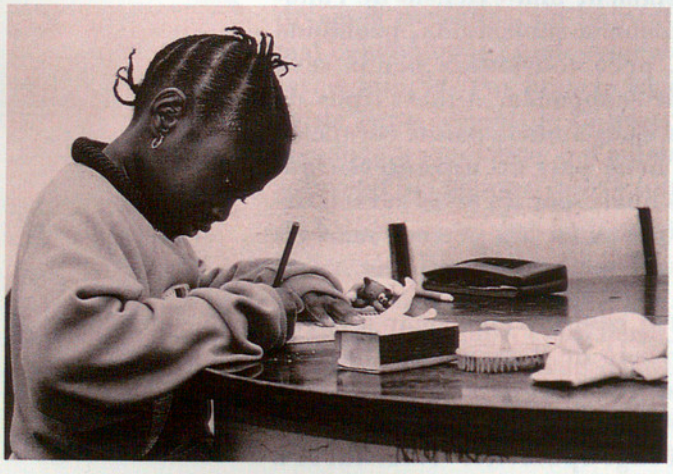

Els fills dels immigrants aprenen català a les escoles públiques.
RAFEL BOSCH

les característiques i la tipologia de la immigració a la resta dels països comunitaris, les polítiques i actuacions que han portat a terme, les seves dificultats, els seus èxits i els seus fracassos. Així com la realitat del nostre país, les dificultats inherents a la nostra legislació i repartiment de competències, les perspectives de futur, etc.

Tot aquest debat de reflexió ens hauria de conduir a elaborar una política real d'immigració, adequada a les nostres necessitats econòmiques, socials i culturals. Aquesta política, evidentment, hauria de seguir els paràmetres d'una política més general i única a nivell europeu.

S'hauria d'establir un lligam entre una acció per solucionar els problemes i dificultats reals, i una política que cerqués les conseqüències positives per als immigrants.

En un marc de política d'integració social, caldria treballar a llarg termini per aprendre a viure en una societat multicultural i multiètnica, i això en dues direccions: aquesta política s'hauria d'adreçar als immigrants i també als autóctons. Aquesta política positiva d'integració ha de tenir com a objectiu fonamental la salvaguarda de la pròpia identitat des del respecte de la diversitat. En aquest sentit els professionals de l'ensenyament, de la formació en l'ocupació i del camp social, així com els dels mitjans de comunicació han de jugar un paper important, paral.lelament a la protecció jurídica imprescindible dels drets fonamentals de les persones immigrants.

Però no podem parlar d'actuacions i de mesures que cal prendre sense tenir en compte una sèrie de qüestions que ara per ara es plantegen: quin és el paper que han de jugar aquests professionals davant d'un col.lectiu amb unes mancances a tots nivells i sense un model a seguir? Quina ha d'ésser la seva actuació si cap dels recursos existents per als ciutadans regulars poden ésser aplicats a un col.lectiu il.legal? Donades aquestes dificultats, i atès que fins ara les úniques institucions que ajuden a aquests col.lectius són d'àmbit religiós o privat de caràcter social, les quals tenen uns programes específics per a immigrants, no potenciem la via directa a la marginació, a la creació de ghettos, i a l'exclusió social, laboral i cultural? Quin hauria d'ésser, doncs, el camí a seguir?

En primer lloc, caldria analitzar d'una manera continuada la informació sobre la situació dels immigrants: nombre, tipologies, el motiu d'immigració, la situació legal, laboral, social, sanitària, familiar, d'habitatges, d'escolarització, el grau d'integració. (6)

"Cal aprendre a viure en una societat multicultural i multiètnica..."

Posteriorment, i a partir de l'experiència i les informacions rebudes, caldria que els organismes competents donessin suport, tant econòmic com tècnic i de formació, als professionals i a les entitats públiques i privades que col·laboren amb aquests col·lectius.

També caldria donar suport i potenciar la realització de tots aquells actes culturals que donessin a conèixer les diversitats culturals, així com ajudar a la creació i desenvolupament d'associacions i col.lectius d'immigrants.

Paral.lelament, caldria que aquests organismes creessin un consell consultiu on hi participessin representants de les diferents comunitats d'immigrants i minories ètniques, així com representants de les administracions i de les entitats que treballen sobre aquest tema.

Amb l'objectiu de no discriminar aquesta població, s'hauria d'aconseguir que paulatinament poguessin utilitzar certs serveis i aconseguir certes prestacions de les quals ja pot gaudir la po-blació autòctona. Això suposaria no haver de crear serveis nous i, per tant, un abaratiment del cost, i a més, una integració normalitzada.

Aquesta política, però, hauria de tenir en compte la diversitat de cultures i de valors, de tradicions, etc. És per això que s'haurien de crear serveis especialitzats d'informació i d'assessorament als professionals de primera linia.

Com hem dit anteriorment la política a seguir cal orientar-la tant de cara als immigrants com als autòctons i, és per aquest motiu que caldria fer campanyes informatives i de sensibilització ciutadana.

Cal tenir en compte que certes mesures que es prenguin en política social per donar solucions a aquesta problemàtica han d'ésser presentades implícitament i explícitament, ja que molts missatges explícits poden tenir sobre l'opinió pública un efecte invers al que s'intenta assolir (7).

Les actuacions han d'ésser explícites ja que la població ha d'ésser informada sobre mesures que s'adoptin per donar solucions convenients a la situació dels immigrants i sobretot ha de saber que l'Administració té present aquest tema. Les campanyes i actuacions explícites han de tenir un sentit invers perquè no siguin considerades com una manipulació pels autòctons i adoptin positures i actituds negatives enfront aquest tema.

Les actuacions implícites poden fer referència a la sensibilització de la població autòctona, en el sentit d'explicar-li la necessitat que té el país de la mà d'obra estrangera per desenvolupar la nostra economia i posar de relleu la cultura i elements innovadors que ens aporten, tot entenent la cultura com a dinàmica.

Malgrat totes aquestes possibles actuacions, a hores d'ara, per part de l'Estat espanyol el que és absolutament imprescindible per abordar aquesta temàtica és dur a terme una política d'immigració, on es consideri la persona immigrant com una globalitat i deixar d'aplicar una política d'estrangeria com s'està fent actualment, on l'immigrant es considera bàsicament des d'una perspectiva policial.

No podem oblidar, però, que cal atacar decididament les causes que provoquen que aquestes persones hagin de marxar dels seus països respectius. És aquí on la cooperació internacional ha de jugar un paper fonamental amb la finalitat de corregir els desequilibris que són l'origen dels corrents migratoris. Mentre que aquesta política continuï sent totalment insuficient, caldrà cercar mecanismes que ens ajudin a trobar la imaginació i la solidaritat necessàries per solventar les dificultats generades, així com aprendre a conviure i respectar "l'altre diferent".

Cal tenir present que l'aprenentatge de les relacions interculturals no obeeix tant sols l'exigència d'una lluita contra el racisme o una concepció menys conflictiva de les relacions entre autòctons i immigrants. Ens cal a tots un aprenentatge de la sociabilitat necessària per al desenvolupament d'una societat plural. Aquesta és una tasca ambiciosa, atès que exigeix, com en la vida quotidiana, un ajustament i negociació constants (8).

Davant la realitat de la immigració estrangera cal que sorgeixi un compromís per part de tots per obtenir una societat més justa i solidària, on el treballador immigrant sigui considerat com a persona, com a treballador i, en darrer terme, com a immigrant.

Notes:

(1) Borrás, Alegría. *El control de los flujos migratorios: Las políticas europeas; Problemáticas diversas*. (Inèdit)

(2) Revista *Atenció: Canal 0*. Drets Humans. Drets dels estrangers.

(3) Colectivo IOE. *Inmigrantes indocumentados en España*. Madrid

(4) Peralta, A. Pascual, J. *Hacia una sociedad plural y multiétnica*. a El País, 19 de novembre de 1990.

(5) Borrás, Alegría. *El control de los flujos migratorios: Las políticas europeas; problemáticas diversas*. (Inèdit).

(6) Alonso, Emilia. *Refugio y asilo en Catalunya en la década de los 80*. Col.legi oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya. Barcelona, 1991.

(7) *La Croissance du racisme à Anvers* (document fotocopiat).

(8) Losada, Teresa. *Dossier Immigració*. Barcelona, 1988.

Il·lustració de MESEGUER

TREBALLADORS ESTRANGERS IMMIGRATS A CATALUNYA

La immigració com a fenomen social

Sergi Subils
Director d'Hoechst Ibérica

El fenomen migratori no pot deixar indiferent el món empresarial. La immigració d'estrangers té molts aspectes positius. Aporta mà d'obra que crea riquesa, uns sans efectes culturals i una renovació de les dinàmiques socials... Però la integració és difícil i s'ha d'assegurar la convivència...

Resulta interessant constatar que un país com Espanya, que fins fa poc era una regió emissora d'emigrants, s'està convertint en un país receptor d'emigració –principalment de països africans–, amb la qual cosa, ara, som nosaltres els que ens hem de veure confrontats als mateixos problemes que unes dècades enrera vam causar als països que ens van rebre. Tant és així que, essent abundants els estudis de sociòlegs, polítics i institucions, aquests ja no tracten el problema des de l'òptica de l'emigrant, sinó des del punt de vista de l'immigrat i de les conseqüències que comporta per al país receptor.

Els criteris que inspiren estudis i declaracions són diversos i variats. El ventall abraça des dels merament estadístics fins als purament emocionals. També hi ha qui proclama que tot es redueix a una qüestió de "solidaritat", o a un problema d'"integració", mentre que també s'escolten veus d'alguns que acusen la societat receptora de xenòfoba i racista.

Afortunadament, també hi ha qui no cau en la temptació d'utilitzar la demagò-

gia i tracta el problema amb molt més rigor, sense oblidar-se, no obstant, que en el fons hi ha subjacent un problema humà i, en conseqüència, cal que sigui tractat amb respecte i humanitat.

Un altre element important que sovint surt a la palestra és l'anomenada Llei d'estrangeria. Acceptant que és imprescindible un text legal que reguli la immigració i els drets i deures dels estrangers a Espanya, confesso que considero aquesta Llei com un instrument confús, intervencionista, massa minuciós en detalls i, en qualsevol cas, no resulta fàcil endevinar quina és la política en la qual el Govern s'ha inspirat al promulgar-la.

En tot cas, el nostre país necessita, amb urgència, fer una reflexió seriosa al voltant de la immigració i dels seus problemes inherents, atès que, pel fet de desentendre-se'n, no desapareixeran.

Crec que és molt positiu que s'hagi obert aquest debat i que totes les forces que constitueixen la nostra societat hi participin, perquè sense el concurs de totes elles resultaria impossible no tan sols donar una solució a tots els problemes, sinó també dissenyar les línies d'actuació que han de conduir a aquestes solucions.

Als qui ens dediquem al món empresarial, el fenomen de la immigració no pot deixar-nos indiferents i, a part de sensibilitats personals, hem de procurar donar-li un enfocament el més realista possible i, des del pragmatisme que imposen els fets, intentar-ne la recerca de les solucions.

"...i des del pragmatisme que imposen els fets, intentar la recerca de les solucions."

Recordo, en aquest moment, aquell emprenedor que en l'instant d'aixecar-se pel matí dirigia els seus ulls cap al cel i pronunciava la següent pregària:

"Senyor, dóna'm força per canviar tot allò que cal que es canviï, ... i dóna'm intel·ligència per saber quines coses no puc canviar."

Perquè, sens dubte, una gran part dels efectes negatius que provoca una immigració desordenada pot ésser compensada amb mesures adequades, però el que no podem canviar són les actituds, creences, cultures i tradicions dels qui ens visiten i, fins i tot, si això fos possible, hem de tenir en compte que són éssers humans que, com a tals, tenen dret a que se'ls respecti íntegrament. I, a mitjà termini, tampoc podem canviar substancialment la capacitat de la nostra societat de crear riquesa, factor que, en darrera instància, determinarà –ens agradi o no– quina és la nostra capacitat real d'acolliment.

Haig de deixar per als sociòlegs i especialistes l'anàlisi en profunditat dels molts factors de tota índole que porten al fet que un país es converteixi en emissor dels seus propis ciutadans. Segons el meu parer, a la fi de tota la cadena de factors es troba, decididament, el factor econòmic. En altres termes, el país en qüestió, per la raó que sigui, no és capaç de generar la riquesa suficient (o no és capaç de repartir-la, la qual cosa és encara pitjor) que permeti viure i progressar amb la dignitat que mereixen els seus ciutadans.

En conseqüència, i mitjançant mecanismes certament complicats, es produeix l'"expulsió" automàtica dels individus que "sobren o que hi són de més" i, evidentment, els afectats són aquells que es troben menys arrelats a la societat econòmica i que, per tant, gaudeixen de pocs recursos per resistir-se a l'esmentada "expulsió"; és a dir, els més incultes, els més pobres, els que no han rebut gairebé formació, en definitiva, aquells que no retenen en la seva pròpia societat més que un valor marginal i, per això, són prescindibles.

Als efectes d'aquest breu article, m'interessa també ressaltar que l'Estat del país emissor no es trobarà interessat a frenar aquest procés, atès que mitjançant aquest, aconsegueix dos objectius importantíssims. D'una banda alleugereix el propi problema social –atur, tensions, pobresa, etc., etc.–, i d'altra banda, obté un més que interessant flux d'entrada de divises provinent de les trameses que els emigrants lliuren a llurs familiars per a la supervivència d'aquests en la seva absència.

Així doncs, tenim per a les nostres conclusions finals, dos fets rellevants: 1) el

nivell social, cultural i econòmic dels immigrants respecte de nosaltres és dels més baixos, i 2) el país emissor no farà grans esforços per frenar el flux migratori.

Jo espero que el bon criteri de l'amable lector, versat en temes com el que ara ens ocupa, m'eximeixi de l'obligació d'esmentar, per bé de la rigorositat, les excepcions puntuals (tècnics, gerents, etc.) que sens dubte es donen i que jo ometo per raons de brevetat, però confio que de forma global estigui d'acord amb mi.

Si contemplem el fenomen des del punt de vista del país d'acolliment, cal considerar, en principi, que la immigració d'estrangers té molts components positius. D'una banda, aporta mà d'obra que, essent generalment poc qualificada, pot ésser destinada a sectors on els nadius o originaris del país se sentin incòmodes i, evidentment, ajuda a la creació de riquesa, de la qual els mateixos immigrats resulten els primers en beneficiar-se. De la mateixa manera, cal considerar que allà on es produeix –no sempre es dóna el cas, ni a tot arreu– l'absorció d'estrangers per les comunitats receptores en resulten uns sans efectes culturals i una renovació de les dinàmiques socials i, fins i tot, familiars.

Però, malauradament, també afloren multitud de circumstàncies no desitjades i que, certament, tenen el seu origen en l'exigua base cultural tant dels receptors com dels immigrats. Especialment els prejudicis i la manca de comunicació creen situacions de tibantor que desemboquen de forma fatal en problemes de racisme i de xenofòbia que poden empènyer l'immigrat a una nova i més cruel marginació que pot arribar fins a la delinqüència.

Això tancarà el cercle viciós i la xenofòbia i el racisme s'estendran imparables com una taca d'oli, en primer lloc a una comunitat, després a una altra fins a convertir-se en un problema nacional, com hem vist en la història recent d'alguns països d'Europa.

Enfront d'aquesta perspectiva, i per evitar l'esmentat cercle viciós, s'aixequen veus que propugnen mesures per a la "integració" de l'immigrat en la societat receptora. Penso, però, que cal tenir molta cura en la utilització d'aquest terme.

Il·lustració de MESEGUER.

L'immigrant tendeix a organitzar-se en grups de la seva pròpia ètnia i cultura –ho hem vist arreu constantment– i a mesura que el seu nivell cultural i econòmic és més baix, més s'estimula el seu esperit gregari i, llevat de casos individuals, la "integració" li és indiferent. El que desitja de forma instintiva és mantenir la seva pròpia personalitat col·lectiva. I el que és encara més característic, tendeix a rebutjar passivament la cultura del país d'acolliment.

El que realment vol l'immigrant, per damunt de tot, és adquirir, el més de pressa possible, el nivell de vida i les condicions avantatjoses dels quals gaudeixen els nacionals del país. És per això que ha deixat la seva pàtria i la seva família i ha renunciat a l'entorn que li és propi. El seu objectiu immediat és gua-nyar diners, subministrar recursos a la seva família, estalviar el que pugui i a mitjà termini retornar a la seva terra d'origen.

Una altra cosa és que aconsegueixi el que es proposa. En qualsevol cas, però, els objectius originals romandran latents en el seu interior i, a més, s'aniran retroalimentant amb l'arribada de cada nou membre de la seva nacionalitat que, provinent de la seva terra, en portarà notícia.

Tan sols les generacions posteriors seran capaces –si es donen les condicions objectives– d'integrar-se realment en la societat receptora.

Als estudiosos empírics a què, potser, aquestes opinions podrien escandalitzar, els recomano que facin una passejada pels

barris turcs d'algunes ciutats alemanyes o per les zones algerianes d'altres ciutats franceses. No crec que, almenys en el cas d'Alemanya –que conec personalment–, es pugui acusar el seu Govern de no fer el possible per "integrar" aquests grups.

Tenim doncs, en la meva modesta opinió, la tercera qüestió a considerar per a les nostres conclusions finals: "Si la integració és difícil, què es pot fer per assegurar una convivència pacífica i fructífera?"

Amb tot, essent la problemàtica que crea la immigració de complicada solució, amb voluntat política i amb els mitjans adequats podria ésser tractada amb veritables possibilitats d'èxit, si no fos per un factor distorsionant molt important i de difícil tractament: la immigració il·legal.

Efectivament, l'entrada clandestina de persones a la recerca de millors condicions i nivell de vida tira per terra qualsevol esperança de solució global al problema de la immigració. Les pobres persones que penetren de forma il·legal en un país es veuen impel·lides a portar una existència precària, alimentant l'economia submergida, amb salaris d'explotació, sense protecció social ni tampoc possibilitats de millora. Però, tot i essent això força tràgic, el pitjor de tot és que, probablement, seran aquests col·lectius els que provocaran que el cercle viciós del qual parlàvem més amunt es posi en marxa i arruïni tots els esforços que s'hagin fet fins al moment per fomentar la convivència pacífica.

Il·lustració de MESEGUER

L'amable lector deduirà de seguida que la solució, ara per ara, és difícil. Si l'Estat tanca les fronteres serà, automàticament, acusat de xenòfob; si el que fa és imposar lleis restrictives, fomentarà encara més la il·legalitat dels immigrats; si opta per expulsar els clandestins, serà repressiu; per acabar, si no permet el reagrupament de les famílies, serà qualificat d'antisocial.

D'aquesta situació podem extreure la quarta dada per a la nostra anàlisi final: "La immigració il·legal és, en si mateixa, perniciosa i, a més, posa en perill la solució global dels problemes que crea la immigració legalitzada."

La complexitat del problema no ha de produir-nos frustració sinó, tot el contrari, ha d'estimular la nostra capacitat de trobar respostes i no simplement preguntes. Perquè el problema no solament es troba ja entre nosaltres, sinó que, realment, només acaba de començar i s'anirà agreujant a mesura que passi el temps. I no tan sols perquè puguin enquistar-se situacions de conflicte, sinó perquè les migracions augmentaran en proporció geomètrica en els propers anys.

S'estima que l'Europa dels Dotze rebrà, en els propers 3 anys, de 3 a 5 milions de persones provinents dels "països de l'Est", als quals s'haurà d'afegir una quantitat imprevisible de ciutadans de la Unió Soviètica, si es confirma el col·lapse de la seva economia i la corresponent obertura de fronteres.

Per un altre costat, el Magrib pressionarà enormement sobre els països de l'Europa meridional, en el Mashrek es crearan greus tensions demogràfiques al voltant dels problemes derivats de la guerra del Golf, i Turquia, amb importants excedents, pressionarà també per obrir-se camí en la Comunitat Europea i amb això aconseguir nous territoris per als seus ciutadans.

Van errats els qui creuen que Espanya i Catalunya romandran al marge d'aquestes pressions migratòries, atès que, de ben segur, no han considerat la idea que, cada dia més, els col·lectius humans es troben ubicats en un sistema de "vasos comunicants" i les pressions exercides per un costat repercuteixen, indefectiblement, en tots els altres.

L'any 1993, amb la realització del mercat interior en la Comunitat Europea, s'aixecaran totes les bar-reres que han obstaculitzat fins ara la lliure circulació de mercaderies, capitals, serveis i persones; amb això, qualsevol ciutadà d'un país membre podrà establir-se o treballar lliurement en qualsevol altre dels Estats membres.

Els estudiosos del tema no es posen d'acord en el que fa referència a la qüestió de si Espanya i Catalunya seran receptors o emissors nets de ciutadans. Probablement, nosaltres atraurem més aviat el personal qualificat, mentre que serem emissors, al mateix temps, de personal amb baixa qualificació. En qualsevol cas, però, el Tractat estableix que un cop l'Estat hagi donat entrada a un refugiat o a un emigrant, aquest gaudirà de lliure accés a qualsevol Estat membre.

Una conseqüència evident d'això que hem dit més amunt és que resultarà molt difícil, per no dir impossible, que cadascun dels Estats membres tingui o dissenyi la seva pròpia política d'immigració, atès que aquesta afectarà, directament i indirectament, la resta d'Estats membres.

M'imagino que Europa, a la qual en els darrers anys ha mancat quasi bé de tot menys pragmatisme, haurà d'establir *a priori* quina és la "capacitat real d'acollida" de què disposa.

És evident que, si una família, regió, nació o comunitat, acull un nombre il·limitat d'hostes, a llarg termini es produeix l'empobriment general si la riquesa creada i susceptible d'ésser repartida no arriba a tots. Això comporta que, forçosament, Europa hagi de fer una anàlisi exhaustiva de la situació interna, laboral i demogràfica, per establir uns paràmetres útils per prendre decisions.

És previsible, doncs, que existeixi una política comuna i que aquesta esdevingui restrictiva, tenint en compte el nivell d'atur existent i la necessitat de redistribuir, en primer lloc, la mà d'obra que es troba subocupada dins els propis Estats.

De ben segur que el lector recordarà que un dels objectius principals de la Comunitat Europea, derivat de l'Acta Única, és l'anomenada "cohesió econòmica i social", que no és altra cosa que un car intent de promocionar la creació de riquesa i, per tant, d'elevar el nivell de vida dels països o regions menys desenvolupats mitjançant el finançament per part dels Fons Estructurals de multitud de projectes, infrastructures, etc., etc. S'intenta, amb això, que el desenvolupament dels Estats membres i de llurs regions sigui homogeni, facilitant el creixement d'aquells que parteixen d'unes bases més deficitàries.

"... resulta lògic establir mesures eficaces per frenar la immigració il·legal."

Prenent, doncs, en consideració que en grans àrees comunitàries la població es troba subocupada, resulta lògic deduir que els esforços de la Comunitat es concentraran en les esmentades àrees i en la seva població.

Aleshores, on restarà la "solidaritat" dels països més desenvolupats envers els del Tercer Món o en vies de desenvolupament? Acceptarem que es perpetuïn les grans diferències existents avui en dia entre els nivells de vida dels éssers humans, tan sols perquè han nascut al nord o al sud del paral·lel 40?

Aquí queda plantejat el problema número 5 en forma de pregunta que mereix una resposta elaborada, meitat amb el cervell, meitat amb el cor.

Tenim, d'aquesta manera, plantejades fins aquí algunes dades i també algunes incògnites que cal considerar en el moment de prendre les decisions, si el que volem és que les decisions siguin encertades i eficaces. Al mateix temps, però, aquests factors ens assenyalen quins són els criteris bàsics que hauran de presidir l'elaboració d'una política adient:

1. Europa i, per tant, també Espanya, hauran d'avaluar i decidir quina és la capacitat real d'acolliment de què disposen i quin nombre de persones i de quina classe

o tipus (nacionalitat, etc.) podran ésser rebudes sense crear greus problemes a la societat i en el món estrictament laboral. Com dèiem anteriorment, la decisió caldrà que sigui generosa, inspirada en la solidaritat, però també en dades reals i en el pragmatisme necessari. Altres països s'han vist obligats a establir, anticipadament, contingents, i cal reconèixer que, per dolorosa que fos la mesura, s'ha demostrat més que necessària.

2. Per al treballador estranger en situació legal en el país d'acolliment caldrà una "integració", tenint present dos àmbits d'actuació diferents però convergents:

a) Elevar el seu nivell cultural, la seva formació professional, el seu coneixement de l'idioma, explicant-li no tan sols quina és la nostra cultura, sinó també quines són les nostres arrels, amb la qual cosa s'aconseguirà, de ben segur, eliminar recels, prejudicis i actituds passives. Al mateix temps s'haurà d'explicar als nostres ciutadans els efectes beneficiosos que provoca la immigració, estimular la seva comprensió davant d'altres cultures o races i promoure la convivència com un dels valors importants de la nostra civilització.

b) Incorporar plenament el treballador estranger als beneficis socials de què gaudeixen els nadius o originaris, a tots els efectes i en igualtat de drets i obligacions.

3. Com a conseqüència dels dos punts anteriors, resulta lògic establir mesures eficaces per frenar la immigració il·legal. Cap país, per més ric que sigui, no pot assumir un nombre il·limitat de persones i incorporar-les a la seva població i als seus beneficis socials sense veure's exposat a un progressiu i inevitable deteriorament general del nivell de vida dels seus ciutadans.

Aquest fet, dolorós però cert, obligarà els Estats membres de la Comunitat Europea a establir mesures estrictes per evitar l'entrada d'il·legals i, al mateix temps –encara més dolorós però necessari– a procedir a l'expulsió dels clandestins.

Esment a part mereix el dret que cal concedir al treballador "legal", perquè, una vegada hagi assolit els nivells econòmics adequats, pugui reagrupar la seva família directa al seu voltant en el país d'acollida.

4. El meu parer, però, és que cal anar més lluny encara, atacant el problema allà on es troben les seves arrels: la pobresa dels països d'origen. D'aquesta manera, malgrat que els efectes s'hauran de notar a mitjà i a llarg termini, i en benefici de la solidaritat, tenim l'obligació d'ajudar a aquests països en el seu desenvolupament econòmic, a contribuir a la creació de les seves infrastructures i a col·laborar en la formació de les seves gents. Convé, però, recordar que els ajuts que presti l'Estat espanyol o, si s'escau, la Comunitat Europea, mitjançant els seus Fons Estructurals o concedint crèdits, o qualsevol que sigui el sistema que s'arbitri, són recursos que provenen dels estats, finançats amb els impostos que aquests cobren a llurs ciutadans.

Resulta, doncs, necessari –ja que tots estem disposats a col·laborar via pagament dels nostres impostos– que els països receptors destinin aquests recursos realment als fins per als quals han estat concebuts. En altres termes, significa que només hi haurà garanties suficients i el control necessari, si aquests països es doten prèviament de règims democràtics capaços de portar a bon terme el desenvolupament econòmic del país.

El món ha assistit en moltes ocasions a importants moviments migratoris –no sempre pacífics– que han deixat la seva emprempta en la nostra civilització actual. Esperem que aquest nou i important flux tingui els efectes beneficiosos que tots desitgem.

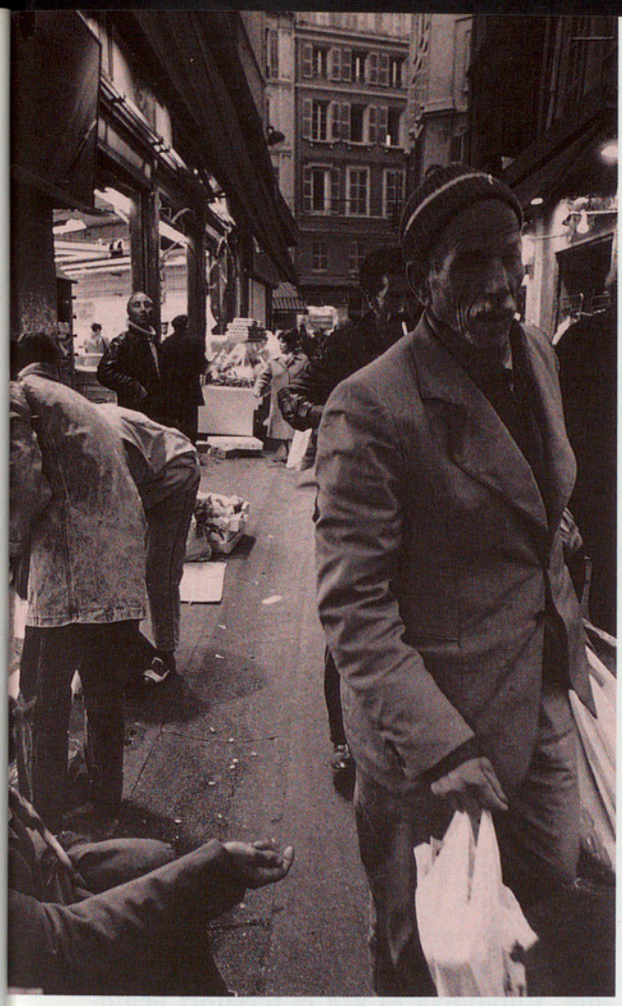

Un carrer a la ciutat francesa de Marsella.
KIM MANRESA

TREBALLADORS ESTRANGERS IMMIGRATS A CATALUNYA

Esbós de prospectives per a la població d'origen nord-africà a Catalunya (1990-2000)

Lluís Recolons
Director del Laboratori Social - ICESB

El demògraf Lluís Recolons afronta el risc de "dibuixar" quina serà la prospectiva de futur de la immigració d'origen nord-africà que previsiblement arribarà a Catalunya al llarg d'aquest decenni. Aquest esbós de prospectiva és una ponència presentada per l'autor al simposi "Els Moviments Humans en el Mediterrani Occidental", publicada per l'Institut Català d'Estudis Mediterranis el 1989.

0.1. En el repartiment de papers els qui intervenim en aquesta sessió sobre "Els fluxos migratoris a Catalunya 1900-2000", m'he arriscat a orientar les meves paraules vers l'únic, d'entre els deu decennis del segle, que resta encara en temps de futur. En fer de la prospectiva de futur l'objectiu principal d'aquesta comunicació, em surto del que havia estat fins ara el meu tractament de les temàtiques de l'evolució de la població de Catalunya (Recolons, L., 1976; íd., 1979, A; íd., 1989) i, més específicament, de les migracions (íd., 1979, B; íd., 1983; íd., 1987). Altres col·legues i amics, amb qui comparteixo l'ús de la paraula en aquesta sessió, ja es deuen haver ocupat amb gran competència de la migració a Catalunya en el que portem de segle. L'opció per entrar en el terreny de les prospectives del futur per als onze anys que resten per acabar el segle XX suposa entrar en un terreny menys segur que el de la interpretació del passat. Penso, no obstant això, que dintre de les limitacions intrínseques a les prospectives en ciències socials val la pena afrontar aquest risc.

0.2. Una prospectiva amb fonament més o menys científic, en demografia, en sociologia i en les altres ciències socials i humanes, no deixa de ser una construcció heurística, amb vista a orientar profitosament la visió i actuació projectada en el present cap al termini establert. Mai, però, no podrà substituir l'exigència de verificar la realitat quan amb el pas del temps el que era futur va passant a ser temps passat.

En tractar-se només d'un esbós pressuposo que aquest escrit és una etapa en un procés d'elaboració. El concebo com una aportació inicial d'un dels interlocutors de la sessió i participant en el simposi, provocadora del debat, esbós traçat amb la idea d'incorporar altres elements que el complementin, modifiquin i rectifiquin en aquells punts en els quals les dades o les raons convincents dels altres i els avenços en la percepció de la realitat ho exigeixin.

0.3. En cenyir-me ara a la immigració d'origen nord-africà a Catalunya, cal no oblidar que aquestes migracions es trobaran emmarcades dintre del conjunt de fluxos migratoris que afecten Catalunya i que l'un i els altres fluxos es relacionen i, fins a cert punt, es condicionen entre ells.

"... Catalunya és ara el territori peninsular que atrau més marroquins."

Alhora, aquestes immigracions a Catalunya resten emmarcades en el context demogràfic, econòmic, social, cultural, polític i religiós mundial. Les limitacions d'aquesta comunicació no em permeten d'explicitar tots aquests contextos, influents, tanmateix, en la situació.

0.4. No pretenc ara demostrar fil per randa la ponderació de raons que em menen a apostar per una determinada prospectiva. L'experiència més recent de prospectives demogràfiques fetes a Catalunya, en ser contrastades als pocs anys amb la realitat, han estat saborosament comentades per una de les seves coautores (Cabré, A., 1987, pàgs. 2-12) i les seves conclusions, com és ara aquesta: *"mientras se trate de seguir prediciendo, evitemos la predicción cifrada tanto como nos sea posible"*, les faig també meves. Malgrat totes les limitacions admeses, penso que les afirmacions que faré tenen un fonament prou raonat per ser proposades. En elaborar-les m'han influït, entre d'altres factors:

– la percepció dels processos immigratoris en curs actualment a Catalunya;

– la consideració dels desequilibris entre les estructures de població nord-africanes i europees i, en concret, entre les del Marroc i Catalunya;

– la percepció de les diferències en el nivell de vida entre el Marroc i Catalunya;

– l'evolució econòmica i la dels índexs de població ocupada i aturada;

– les característiques de l'evolució demogràfica de Catalunya que inicia, amb cert retard (1975) respecte a altres països d'Europa, el cicle demogràfic més recent, i fa en un període molt curt el camí que en altres països s'ha fet en un període més prolongat;

– els condicionaments geo-estratègics: la Península Ibèrica és el territori europeu més proper al nord d'Àfrica i, especialment, al Marroc; i dintre de la Península, Catalunya és ara el territori peninsular que atreu més marroquins. D'altra banda, estacionalment travessen la Península molts nord-africans que van i vénen de la frontera francesa cap a les costes meridionals de la Península a embarcar-se. A més, l'estratègia previsible de la CE de disminuir controls intracomunitaris, alhora que augmentin els exteriors a la CE, difícilment podrà contenir la pressió immigratòria des del nord d'Àfrica a la Península, alhora que és plausible que incrementi l'arribada d'immigrants nord-africans a Catalunya per la via del canvi de residència, dintre de la mateixa CE. És ben possible que l'entrada d'immigrants de l'Est europeu en els països del centre i del nord de la CE desplaci els nord-africans cap a l'Europa meridional, on, d'altra banda, poden trobar menors contrastos climàtics;

– els condicionaments històrico-polítics estan jugant ja ara, en el sentit que en la migració nord-africana a Catalunya predominen els originaris de les zones del Marroc que pertanyeren a l'antic Protectorat espanyol al Marroc. Els potencials immigrants des d'aquestes zones tenen ja caps de pont establerts a Catalunya que faciliten l'actuació de les xarxes de paren-

tiu, veïnatge i amistat tan importants per potenciar la immigració. Amb el temps, també altres zones del Marroc i potser d'altres estats nord-africans és ben possible que consolidin més les seves xarxes;

– la confrontació amb allò que pensen i preocupa els estudiosos de la població i els sociòlegs amb qui he anat intercanviant parers en el dia a dia del treball d'investigació i en les trobades més formals en reunions i en congressos a Catalunya i Espanya i més enllà (Florència 1985), Jyväskylä 1987, Nova Delhi 1989), m'han anat afermant en el fonament de les prospectives que exposaré a continuació, a l'apartat 2.

Per la seva significació en l'àmbit científic, considero ara amb cert detall la ponència dedicada a les "Polítiques que tractaran de resoldre el declinar de la població en el segle XXI", del professor Rudolf Andorka en la sessió formal dedicada als "Problemes demogràfics dels països desenvolupats", en el Congrés Internacional de la Població de l'IUSSP (International Union for the Scientific Study of Population), Nova Delhi, setembre 1989. De les tres raons que dóna per fonamentar l'afirmació que els governs adoptaran polítiques de població, la segona, reducció de l'oferta de treball superior a la demanda, penso que cap a meitat de la dècada de 1990 pot fer-se notar a Catalunya a causa de la reducció progressiva de les generacions joves, i la tercera indica a escala mundial el que ja he esmentat en el període que ens ocupa: *"It is highly improbable that the advanced societies having a high level of productivity and level of living could maintain their frontiers closed in face of the immigrants coming from the sorrounding poor nations experiencing a high rate of population growth. Thus immigration will necessarily ensue and in consequence these advanced countries cannot avoid having an immigration policy"* (Sauvy, 1979; Golini and Gesano, 1988). Seguidament, Andorka formula els tres tipus de polítiques demogràfiques que poden evitar, parcialment o completament, els problemes de cobertura de pensions i alleujar els efectes de l'envelliment de la població: 1. Polítiques tendents a incrementar la fertilitat. 2. Immigració d'un nombre adequat de persones joves (en la pràctica, joves adults amb família o sense). 3. Increment de la taxa de participació en el treball de les dones i de la població més gran (cert retard en l'edat de jubilació). En la conclusió, el sociòleg hongarès recomana evitar les solucions alternatives excloents, i propugna, en canvi, fer jugar alhora amb els tres tipus de polítiques indicades. És a dir: polítiques pro-natalistes no coercitives, polítiques generoses d'immigració (*"liberal immigration policy"*) i polítiques tendents a incrementar la participació de les dones i dels vells en el treball (Andorka, 1989). A l'*European Population Conference de Jyväskylä* (juny del 1987), en les conclusions de la ponència dedicada als Moviments de Població deia el seu autor Antonio Golini: *"In western countries, adjustaments in the labour market, wider acceptance of regular and irregular migration flows and the resulting multi-cultural societies, and a more determined aid policy for developing countries, are all essential"* (pàg. 328). En la mateixa Conferència Europea de Població, la primera ponència, titulada Population Prospects for Europe de Milos Macura i Janez Malacic, concloïa: *"It would be a migration of permanent settlers which would bring together individuals from different origins, backgrounds and civilizations to live together and share a common destiny. Europe must be ready to face this challenge, to overcome ethnocen-*

Els immigrants busquen un futur millor per a llurs fills.
EUGENI MADUEÑO

trism and participate in an endeavour to stimulate flows between cultures, the outcome of which are difficult to anticipate" (pàg. 40).

0.5. En la meva exposició, faré primer unes indicacions molt sumàries pel que fa als processos immigratoris iniciats en el període 1950-1975, a Catalunya, entre la població originària de la resta d'Espanya (apartat 1.). Seguirà després la consideració d'uns trets prou generals que considero que de fet es produiran en qualsevol cas a Catalunya cap a l'any 2000, pel que fa als immigrants nord-africans (apartat 2.). Posteriorment, faré unes referències puntuals de característiques diferents, capaces de configurar dos escenaris alternatius de la migració nord-africana a Catalunya en el període 1990-2000 (apartats 3.A i 3.B).

I. Catalunya i la immigració

Prèviament a la consideració específica de l'immediat futur de la immigració nord-africana a Catalunya, crec important remarcar alguns trets que caracteritzen l'experiència peculiar de Catalunya respecte a la immigració:

"El 1975, Catalunya arribà a tenir el 38,4% dels habitants nascuts fora..."

1.1. La majoria de la població actual de Catalunya (més de la meitat) està formada per la suma dels habitants de la generació que va fer ella mateixa la immigració des de fora de Catalunya (molt majoritàriament des de la resta d'Espanya i, la meitat, des d'Andalusia) més la generació formada pels fills d'aquests immigrants. El 1975, Catalunya arribà a tenir el 38,4% dels habitants nascuts fora de Catalunya, proporció mai no assolida per societats tan dependents de la immigració com són ara Austràlia, Nova Zelanda, Argentina, EUA, Canadà. El 1989, la proporció estarà a l'entorn del 30%, però, en canvi, haurà augmentat considerablement la generació dels fills d'aquells immigrants. Si afegim encara la generació dels néts dels immigrants de la resta de l'Estat, el nombre molt abundant de moviments migratoris a l'interior mateix de Catalunya i l'experiència migratòria feta per un nombre considerable de famílies, alguns dels membres de les quals foren immigrants a Europa o ho continuen essent en l'actualitat, podem reforçar encara més l'afirmació i dir que la gran majoria de la població de Catalunya té en la seva biografia personal una experiència profunda del que comporta la immigració.

1.2. Les proporcions de població immigrada, particularment en acabar la gran onada migratòria dels anys 1950-1975, sobrepassaren de molt els límits segons els quals el conflicte entre la població immigrada i la població autòctona es considera generalment que adquireix un gran relleu. De fet, però, i a nivell social de conjunt, la conflictivitat ha estat molt menys intensa del que caldria esperar d'aquelles quantitats.

1.3. Tot i que els immigrants a Catalunya participen generalment de les característiques comunes dels processos d'immigració que es donen arreu del món, amb l'esforç i les dificultats que comporta, i que analitzant cas per cas trobaríem tota la gamma que va d'un màxim a un mínim de dificultats experimentades, la consideració global de les dificultats específiques d'aquella immigració a Catalunya, la situa qualitativament per sota de la mitjana de les dificultats específiques que comporta la immigració arreu del món. Si considerem el panorama global d'aquella immigració, tal com es troba en el seu procés migratori actualment, en una perspectiva àmplia (és a dir, que tingui en compte el que són els processos immigratoris arreu del món), llarga (és a dir, que tingui present que aquests processos es prolonguen en el temps més enllà del cicle vital individual), aprofundida (que compti que afectin dimensions molt fondes de la persona) i generalitzada (que fan referència a una majoria considerable, però sense pretendre que sigui aplicable a totes i cadascuna de les persones), ens trobem que el procés immigratori va fent via en el sentit d'una integració a Catalunya, malgrat moltes deficiències.

1.4. El panorama subsegüent a les fortes onades migratòries dels anys 1950-1975 deixava veure descol·locacions i mancances prou importants, però alhora, la prova de força passada, en condicions polítiques adverses, deixà veure que totes les dificultats no pogueren esbotzar la gran majoria dels processos migratoris endegats i, al mateix temps, les pressions oficials en contra de la llengua i de la cul-

tura que són a la base de la identitat nacional de Catalunya no aconseguiren llavors anorrearla. Al contrari, aquesta llengua, cultura i nacionalitat demostraren gaudir de força vitalitat.

1.5. Les consideracions precedents d'aquest apartat 1 no són més que una selecció d'alguns dels trets indicats amb més amplitud en l'article "Situació actual del procés immigratori a Catalunya" (Recolons, L., 1983). En tot aquest apartat 1, no és a la immigració nord-africana a Catalunya, a què em refereixo; tanmateix, considero important tenir en compte aquestes realitats viscudes en el país que rebrà aquesta nova immigració. Evidentment hi ha trets diferencials entre una i altra immigració, com és ara, pel que fa a la immigració nord-africana, l'especificitat ètnica, religiosa, cultural; la major distància geogràfica i administrativa, en tractar-se d'un altre Estat (cal no oblidar, però, el caràcter diferencial de la nacionalitat catalana). Malgrat això, en el conjunt de característiques que configuren la immigració i els processos immigratoris (Lim, L.L., 1989; Fergany, N., 1989; Simmons, A.B., 1989) són més els trets comuns que els trets diferents, entre aquella immigració de la resta d'Espanya a Catalunya i la immigració nord-africana a Catalunya encara que puguin aparentar ser radicalment diferents. Entre els trets comuns podríem esmentar el fet que es tracti d'un migració per motius econòmics, recerca de llocs de treball, en el qual el guany net percebut de benestar decideix passar el llindar de la immigració (Fergany, 1989, pàg. 150); on la xarxa de parentiu, veïnatge i amistat fa un paper molt important en decidir la immigració, acollir-la i acompa-nyar-la; amb unes estratègies d'avançament d'un membre actiu de la família que manté relació i sosté econòmicament la resta, encara que malda per reunificar la família aviat, que es troba amb problemes d'allotjament i laboralment ocupa els llocs inferiors de l'escala, etc. Per aquesta raó és convenient tenir present les característiques d'aquella immigració en entrar a considerar l'evolució futura de la immigració nord-africana a Catalunya.

1.6. El 1979 vaig escriure: "Caldria atendre particularment les condicions humanes dels immigrants nord-africans i preveure la problemàtica que comporta. El que ara es faci, quan encara es tracta de contingents relativament no molt nombrosos, pot preparar l'actuació futura, quan els contingents resultin previsiblement més nombrosos" (Recolons, L., 1979, pàg. 33). Deu anys després, ens trobem en la situació que altres participants del simposi deuen haver exposat: un panorama no gaire positiu. Voldria indicar, tanmateix, que la presència de nord-africans ja ara a Catalunya significa un cap de pont important en la xarxa de relacions familiars i d'amistat que tanta importància té en el desenvolupament de la immigració. Alhora, el que s'ha fet en aquest anys de part de les persones i organismes, sovint força mancats de mitjans per conèixer, defensar els drets i ajudar els immigrants nord-africans a Catalunya, constitueix una base concreta amb la qual cal comptar amb vista al futur.

Africans a l'estació de ferrocarril de Malgrat (Maresme).

II. Trets comuns de la població nord-africana a Catalunya per a l'any 2000

2.1. Cap a l'any 2000 la població d'origen i de descendència nord-africana, marroquina molt especialment, serà força abundant, molt més que no ho és ara. Això vol dir que en els onze anys, 1990-2000, el flux de població nord-africana cap a Catalunya serà important, més intens probablement cap a la segona meitat del període (1995-2000) que en la primera meitat (1990-1995). Aquesta perspectiva no representa, però, que el conjunt de la població nord-africana a Catalunya l'any 2000 deixi de significar una proporció molt reduïda, en relació amb el total de la població.

2.1.1. Una part d'aquesta població farà una migració temporal, però serà abundant la immigració més o menys definitiva. És ben probable que succeixi amb aquests immigrats d'origen nord-africà el que no és gens estrany en els processos migratoris: que els que de fet retornin definitivament al seu país d'origen siguin bastant menys dels que sortiren amb intenció de retornar.

2.1.2. Els descendents dels immigrants, entenent com a tals els fills que arribaren a Catalunya amb una edat inferior als quinze anys i, també, els que han nascut ja a Catalunya, de pares nord-africans, constituiran una població amb problemàtica específica respecte a la dels seus pares i respecte a la resta de la població de Catalunya de la seva mateixa edat.

2.2. "El procés migratori afecta nivells molt profunds de la persona" (Recolons, L., 1983, pàg. 9). Aquesta característica que havia formulat amb referència als immigrats de Catalunya des d'altres parts d'Espanya és un tret prou general en totes les migracions i, per tant, és de preveure que ho sigui també per a aquesta immigració nord-africana. El desplegament d'energies per mantenir integrada la identitat personal al llarg del procés és considerable. Amb variacions, molt significatives i importants que poden fer més o menys dur aquest procés migratori, segons en quin dels dos escenaris, que després indicaré, es desenvolupi, el tret comú majoritari és el d'una experiència més aviat dura per a l'immigrant.

Els immigrants creuen la península camí de França fent escala (de vegades definitiva) a Catalunya.

2.3. Un altre tret comú a qualsevol desenvolupament d'aquesta immigració serà la presència de conflictes. El relleu, la profunditat, la freqüència, la imatge i l'impacte dels conflictes, tant pel que fa als immigrants nord-africans com pel que fa a tota la resta de la població de Catalunya, pot ser molt diferent segons quin desenvolupament es doni. Però, en tot cas, cal comptar que, de conflictes, n'hi haurà. La conflictivitat és un component de la dinàmica social.

III. Dos escenaris possibles i diferents per a l'any 2000 de la immigració nord-africana a Catalunya

En la interpretació d'aquests escenaris, cal tenir present el que dèiem en la introducció respecte a la prospectiva (ap. 0.2.). És probable que algunes de les característiques que posem en un dels escenaris es donin en l'altre; tanmateix, hi ha de vegades una relació causa-efecte i d'altres, una "afinitat electiva" entre els factors situats dintre d'un mateix escenari. Això fa que el desenvolupament d'uns factors afavoreixi els dels altres situats dintre del mateix escenari.

3.1. Àmbit sòcio-econòmic-laboral

3.1.1. Els immigrants del nord d'Àfrica

Escenari A

La gran majoria de la població activa d'aquest origen, en treballs de nivell sòcio-professional molt baix.

Preponderància de condicions econòmiques inferiors a les que es donen en els altres treballadors del mateix nivell laboral.

Economia submergida molt estesa i habitual.

Feines marginals al sistema, molt nombroses i marcant prolongadament qui les fa.

Mobilitat laboral escassa. Possibilitats d'ascens obertes per a pocs.

Presència de nord-africans de nivell sòcio-professional mitjà o fins i tot potencialment superior (v. gr. estudiants uni-

versitaris) en el país d'origen, ocupats a Catalunya en tasques de nivell sòcio-professional baix o molt baix.

Gran preponderància de condicions de vida molt baixes en relació amb les de la resta de la població de Catalunya.

Una minoria important i renovable d'immigrants resta físicament distanciada de la seva família nuclear, a la qual remeten els seus estalvis, a força de subsistir en condicions dures de vida. La reunificació familiar es demora en una espera que s'allarga per aplegar prou mitjans per portar la seva família o per poder establir-se en el país d'origen, més enllà del que inicialment pensaven.

Són majoria, tanmateix, els immigrants que viuen a Catalunya amb la seva família nuclear. Dificultats d'acomodació entre les pautes de vida diferenciades, especialment, pel que fa a la dona.

Els conflictes entre el conjunt de pautes que menen vers la reclusió de la dona a la llar i les pautes de més participació en la vida de la societat exterior a la llar són, sovint, intenses, especialment a l'interior de les famílies i col·lectivitats nord-africanes. Sovint aquestes tensions resten irresoltes o menen vers un isolament profund de la dona en la vida de la societat exterior. Altres es resolen en compromisos (o en ruptures) que tendeixen vers una participació femenina en la vida social exterior.

Escenari B

La majoria de la població activa d'aquest origen, ocupada en treballs de nivell sòcio-professional molt baix.

Una part important d'aquesta població, en condicions econòmiques no gaire diferents dels altres treballadors del mateix nivell baix. Altra part, també important, però, per sota d'aquest nivell.

Economia submergida estesa, però més com a mitjà transitori que no pas habitual.

Es donen feines marginals al sistema, però per a molts dels qui les fan no els marca prolongadament en no tractar-se de dedicacions habituals.

Dificultats per a la mobilitat laboral ascendent, però, tanmateix, aquesta és possible i incentivadora.

Una minoria significativa de població laboral nord-africana qualificada en nivells econòmics mitjans.

Condicions de vida diversificades, preponderant les de nivell molt baix en relació amb la població de Catalunya, però en procés de millora al llarg del temps, per a una majoria.

"... de conflictes, n'hi haurà. La conflictivitat és un component de la dinàmica social."

Una minoria important i renovable d'immigrants resta físicament distanciada de la seva família nuclear, a la qual remeten els seus estalvis a força de subsistir en condicions dures de vida. Tanmateix el cicle que acaba amb la reunificació familiar a Catalunya o al país d'origen aconsegueixen de fer-ho en un període de temps més curt del que es donava en el decenni dels anys 80.

Són majoria, però els immigrants que viuen a Catalunya amb la seva familia nuclear. Dificultats d'acomodació entre les pautes de vida diferenciades, especialment pel que fa a la dona.

Els conflictes entre el conjunt de pautes que menen vers la reclusió de la dona a la llar i les pautes de més participació en la vida de la societat exterior a la llar són, sovint, intenses, especialment a l'interior de les famílies i col·lectivitats nord-africanes, amb tendència a resoldre's en compromisos que afavoreixen la participació femenina en la vida social.

3.1.2. Segona generació

La importància estratègica de la generació que formen els fills dels immigrants dóna un relleu especial a allò que els succeeixi. Les característiques que atribuïm a aquesta segona generació segons que es trobi en un o altre dels dos escenaris, creiem que poden resultar més diferenciades de les que trobàvem entre una i altra alternativa de la generació precedent.

Escenari A

Els fills dels immigrants d'origen nord-africà segueixen, preponderantment, en les situacions laborals dels seus pares. Una majoria important, orientada vers la marginalitat econòmico-laboral.

Les situacions de relegació social resulten psíquicament i socialment menys suportables a aquesta generació que a la dels seus pares: molts han anat a escola, i veure que l'accés a llocs laborals i professionals a nivells econòmics equivalents als que arriben els seus antics companys escolars de nacionalitat legal espanyola els està sovint vedat en la pràctica, els resulta una experiència traumatitzant. L'agressivitat latent en aquest conflicte pot arribar a acolorir fortament algunes de les agrupacions, i també donar lloc a greus patologies psíquiques en algunes d'aquestes persones.

Els problemes d'identitat, tant pel que fa a la seva autoidentificació com a la seva identificació en el conjunt de la societat catalana i dintre de la col·lectivitat d'origen nord-africà són intenses.

La condició de la dona es troba en una particular tensió que porta a conflictes, sovint forts, en el si de la mateixa família i col·lectivitat ètnica, que deriva sovint a actituds radicals de submissió a les pautes d'origen o de tall brusc amb aquestes pautes. En ambdues situacions els processos comporten fortes tensions, sovint traumàtiques.

"La condició de la dona es troba en una particular tensió que porta a conflictes, sovint forts..."

El barri del Raval (el *"barrio chino"*) de Barcelona es converteix en un centre de referència important de components d'aquests fills i filles d'immigrants nord-africans.

Pel que fa a la llengua, l'expressió es dóna amb facilitat en castellà, i amb no tanta facilitat en català. Una minoria amb escolarització irregular, intermitent, i fins i tot nul·la, que pot arribar a ser abundant, es troba amb dèficits lingüístics importants.

L'àrab, el bereber i/o el francès, segons els casos, es fan servir com a llengua d'ús intrafamiliar i dintre de la col·lectivitat, sense, però, que es domini l'expressió escrita fora d'àmbits minoritaris.

Escenari B

Els fills dels immigrants assoleixen, majoritàriament, nivells laborals qualificats, i són incentivats per formar-se professionalment. Una important minoria resta, tanmateix, en els nivells baixos de la generació precedent. L'altra minoria resta en la marginalitat econòmico-laboral.

Es donen desigualtats de fet en la possibilitat d'accedir a llocs laborals i professionals respecte als de nacionalitat espanyola de la mateixa edat. Per a la majoria, però, encara que aquestes dificultats sovint en retarden un temps l'accés, no acaben d'impedir-ho ni anul·len l'incentiu per accedir-hi. Una minoria en resta, però, de fet impedida, i acaba desincentivada i frustrada amb brots d'agressivitat que no arriben, però, a acolorir la imatge global del col·lectiu d'aquesta generació de descendents de nord-africans.

La identitat personal passa períodes de crisi, en els quals trobem sovint postures d'adhesió voluntarista a valors i maneres de fer de la societat catalana i rebuig de la societat d'origen i, també, al contrari, postures de forta adhesió a valors i pautes de conducta de la societat d'origen i rebuig de la societat catalana i europea. Això provoca conflictes. Tanmateix, el llarg procés immigratori va avançant etapes.

Les diferents pautes de comportament pel que fa al paper de la dona en la societat d'origen i a Catalunya causen sovint conflictes en el si de les famílies i en les col·lectivitats d'origen nord-africà. Encara que aquests conflictes deriven vers una àmplia gamma de situacions plurals, molts es resolen en compromisos que tendeixen més aviat a fer prevaler a partir de la majoria d'edat les pautes de comportament més esteses a Catalunya.

Per a la majoria dels qui han passat pel barri del Raval (el *"barrio chino"*) de Barcelona, aquesta estada significa una etapa de pas, sovint no agradable, però que no arriba a marcar significativament el conjunt del col·lectiu.

El castellà i el català es dominen en grau suficient, com a resultat d'actuacions escolars en les quals encaixen els objectius de la societat catalana amb la voluntat dels immigrants respecte als seus fills.

L'àrab, el bereber i/o el francès, segons els casos, a més de servir sovint com a llengua d'ús intrafamiliar i a l'interior de

la col·lectivitat d'origen, té per a una part significativa un aprenentatge escolar o paraescolar que en facilita el domini correcte, també en expressió escrita.

3.1.3. Els sistemes socials dels països d'origen

Les transferències de diners dels emigrats a Catalunya, fent part del conjunt de remeses dels emigrats nord-africans a Europa i dels països àrabs del petroli, comporten una entrada important de diners en els sistemes econòmics dels països d'origen (el Marroc, especialment, pel que fa a Catalunya).

Alhora, aquesta emigració, malgrat les dificultats que comporta per a les seves famílies, alleuja el que hi ha entre demanda i oferta de treball en els països d'origen.

L'emigració vehicula l'entrada de valors de referència que sovint entren en conflicte amb els establerts.

Escenari A

El que arriba dels emigrats no troba dinàmiques eficaces de desenvolupament econòmic i vies autòctones de modernització on encaixar.

Els Estats respectius d'origen es desentenen en la pràctica de la gran majoria d'aquests ciutadans, i de les dificultats que troben (en concret a Catalunya i a Espanya), malgrat aprofitar-se del que els aporten.

Escenari B

Les transferències de diners, l'alleujament de l'oferta sobrera de mà d'obra, la reinstal·lació laboral dels qui retornen i els nous valors que els emigrats introdueixen són factors importants, entre d'altres, per al desenvolupament econòmic del país d'origen, amb pautes autòctones més o menys reeixides de modernització.

Els Estats respectius d'origen prenen algunes mesures per ajudar els seus ciutadans en els països on han immigrat, sigui en el marc d'acords supranacionals (amb la CE, per exemple), d'acords bilaterals (Marroc-Espanya, per exemple) o d'altra manera.

3.1.4. El factor religiós

L'islamisme té un paper important com a configurador de la identitat personal i

La política d'immigració s'ha endurit. Els magribins necessiten ara un visat.

social de la gran majoria dels immigrants d'origen nord-africà. És possible que la majoria adoptin una interpretació més alleugerida, pel que fa a les disposicions normatives, de la que mantenien en els països d'origen. Una minoria, per contra, és possible que adopti unes interpretacions més totalitzadores de l'islamisme, i és fàcil que es desenvolupin algunes sectes musulmanes que incrementin el nombre ja ben abundós de grups sectaris d'origen oriental i d'origen cristià existents a Catalunya. Una altra minoria és possible que passi a l'agnosticisme i alguns a l'ateisme. També és possible que es produeixin algunes conversions puntuals al cristianisme (i, en sentit contrari, que alguns batejats es facin musulmans).

La confrontació més forta per a l'islamisme d'aquesta població es donarà més amb el secularisme de la societat europea (i catalana) que no pas directament amb el cristianisme. És fàcil que sigui des d'instàncies cristianes que es desenvolupin bona part de les iniciatives d'acollida, defensa dels drets humans dels immigrants i promoció del respecte per l'islamisme (increment del que ja s'ha donat en els anys 80), i que això afavoreixi unes bones relacions mútues. Pot també succeir que sorgeixin alguns grups polítics minoritaris contraris a la immigració nord-africana que vulguin utilitzar arguments religiosos (d'origen pretesament cristià) en la seva argumentació, a despit de les actituds generalitzades en l'Església a Catalunya.

Escenari A

El panorama descrit en els paràgrafs

precedents és plausible que mantingui els seus trets bàsics en aquest escenari. En el qual, no obstant les actituds i els grups assenyalats com a minoritaris, en un i altre sentit, sense deixar la condició minoritària, és fàcil que incrementin la seva radicalització, nombre d'adherits i ressonància.

Escenari B

Dintre del panorama descrit en els paràgrafs precedents, l'actitud descrita com a majoritària és fàcil que doni el to i que comenci a configurar-se una manera de ser català de descendència nord-africana i musulmana. Pot ser que el diàleg musulmans-cristians es desenvolupi, produeixi resultats tangibles i incrementi actituds de mutu reconeixement i respecte. Les minories més radicals d'un i altre signe és fàcil que tinguin, però, poca capacitat per influir en el conjunt.

3.2. La societat catalana davant dels immigrants nord-africans

3.2.1. La vida quotidiana en la societat civil

Dintre la complexitat de les relacions entre la població d'origen o descendència nord-africana i els altres habitants de Catalunya, podríem destacar-ne tendències que afavoreixen l'encontre i tendències que afavoreixen el rebuig. Les unes i les altres jugaran simultàniament, malgrat que no tinguin la mateixa força en les diverses col·lectivitats, individus i períodes temporals.

"En relació amb els nord-africans s'imposa la vivència i la imatge de la diferència"

A la població de les penínsules mediterrànies europees, se li atribueix sovint unes maneres de ser i de relacionar-se característiques i diferenciades. La dificultat de precisar aquestes característiques i la necessitat de diferenciar, al seu torn, les subpoblacions incloses fa discutible i discutida aquesta atribució. Tanmateix, alguns trets comuns hi trobem, especialment si els comparem amb altres grans conjunts de població, com són ara els del nord o el centre d'Europa: la relació primària entre catalans i italians, per esemple, sintonitza en la majoria dels casos més ràpidament. Aquests trets són

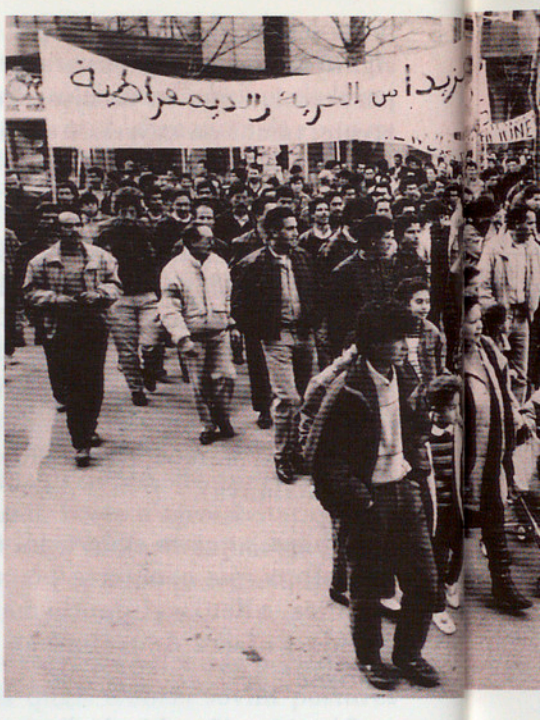

susceptibles de tenir un paper important en l'encontre amb la població del sud del Mediterrani (del nord d'Àfrica) i fan les relacions més fàcils, per exemple, de les que aquesta població troba en altres països europeus. Alhora, però, altres factors poden jugar pel desencontre o el rebuig, com l'afirmació de pertinença europea com a diferenciada de la identitat africana que pot reactivar prejudicis seculars en favor del desencontre i la dinàmica sòcio-econòmica.

És previsible que la majoria de les relacions primàries extracomunitàries de la població d'origen nord-africà es donin amb ciutadans procedents o descendents d'una immigració anterior a Catalunya, molts d'ells de descendència o procedència directa d'Andalusia. També entre aquestes poblacions d'unes i altres immigracions, tendències d'encontre i tendències de rebuig tindran el seu paper. A favor de l'encontre poden jugar similituds de condicions de vida i treball viscudes sovint en etapes temporals diferents, sintonies de maneres de ser i afinitats culturals sobre les que podríem cercar arrels històriques. Pel desencontre, pot jugar la projecció de la identificació social ascendent que accentua les diferències amb el nouvingut, en qui pot veure's tipificat el nivell baix de l'estructura social del qual vol sortir, i això pot activar prejudicis acumulats.

Al gener de 1991 els immigrants africans de Girona van protagonitzar aquesta manifestació en protesta contra la Llei d'estrangeria.

Les xarxes de parentiu, veïnatge i amistat dintre la comunitat nord-africana que tan rellevants resulten per decidir la immigració després continuen tenint un paper important per configurar l'àmbit vital en el qual la identitat personal es manté integrada. Amb el pas del temps, altres relacions significatives poden sorgir amb la població exterior a la xarxa i a la col·lectivitat nord-africana, o pot també succeir que les relacions significatives restin tancades dintre d'aquest àmbit.

Escenari A

En relació amb els immigrants nord-africans, s'imposa la vivència i la imatge de la diferència. Aquesta marca fortament la relació entre nord-africans i la resta de la població.

El desconeixement, la sospita i la por marquen sovint les relacions mútues i generen agressivitat. Sovintegen els conflictes, i aquests tenen una gran ressonància.

Entre els qui fa uns anys immigraren de la resta d'Espanya (d'Andalusia en proporcions considerables), dintre d'una pluralitat d'actituds vers els nord-africans, pesa molt la consideració d'aquests com a diferents i possibles competidors. Això sovint retreu i aïlla, en contraposició a una tendència a mantenir una bona relació interpersonal que també es dóna en el frec a frec de cada dia.

Els immigrants d'origen o descendència nord-africana mantenen poques relacions significatives fora de les xarxes de parentiu, veïnatge i amistat dintre de la seva col·lectivitat.

Una part de la població viu com una amenaça a la llengua i la cultura catalanes l'increment del nombre d'habitants d'origen nord-africà.

La vida associativa troba dificultats per desenvolupar-se a causa d'un clima de desconfiança i fragmentació entre la població d'origen nord-africà que dificulta la interrelació més enllà dels cercles d'origen local particular. Entre les associacions d'habitants d'origen nord-africà que superen aquest nivell més localista, es dóna, bé que no en totes, una tendència envers postures defensives radicalitzades.

Associacions autòctones interessades en el món nord-africà desenvolupen actuacions per tal de donar a conèixer el món i la cultura nord-africana, la problemàtica dels immigrants i ajudar a resoldre qüestions concretes. La seva actuació positiva abasta un cercle de la població, sense aconseguir, però, influir significativament en el conjunt de l'opinió pública, ni en les actuacions polítiques.

Escenari B

Els trets diferencials dels immigrants nord-africans respecte al conjunt de la població de Catalu-nya són presents en la relació quotidiana i en la imatge. Però les confluències en situacions i característiques humanes similars o comunes, com són ara les experiències migratòries viscudes, en un passat no gaire llunyà, per bona part de la població de Catalunya en faciliten la comprensió.

"La vida associativa troba dificultats a causa d'un clima de desconfiança i fragmentació..."

Hi ha conflictes, sense que aquests, però, arribin a donar el to predominant de la convivència. Dintre d'un ventall molt ampli d'actituds, que va des d'actituds de confraternació a l'agressivitat, el respecte avança com a actitud preponderant.

Es troben i consciencien sintonies culturals que faciliten la relació. El potencial

de trobament que comporta el parentiu cultural, especialment pel que fa a la nombrosíssima població d'origen andalús a Catalunya, troba formes d'expressió i actuació.

Els immigrants d'origen o descendència nord-africana augmenten amb el pas del temps les relacions significatives fora de l'àmbit intracomunitari i de la xarxa de parentiu, veïnatge i amistat de l'inici de la seva migració. Aquestes noves relacions es donen tant amb altres immigrants nord-africans com amb altres persones de la societat catalana.

Surten iniciatives privades i públiques que faciliten el coneixement i la promoció de la llengua i la cultura catalanes entre la població d'origen nord-africà, amb ofertes racionalitzades adaptades al ritme del procés immigratori. S'accepta el repte sense alarmismes, i es cerca d'aprofitar l'experiència passada a Catalunya quan arribaren immigrants de la resta d'Espanya en nombre molt més elevat.

"L'estereotip del nord-africà com a competidor laboral es generalitza..."

Brolla alguna iniciativa que ajuda a comprendre el món de la immigració nord-africana a Catalunya, que fa un paper semblant al que va significar per a la comprensió de la immigració a Catalunya el llibre de Francesc Candel *Els altres catalans* en els anys 60.

La vida associativa es desenvolupa força, afavorida per una entesa expressa o tàcita sobre la conveniència de desenvolupar els valors culturals que permetin de mantenir integrada la identitat de la població d'origen nord-africà i dels seus descendents i avançar així, etapes en el procés immigratori vers la integració plena d'aquests habitants en la societat catalana. Hi ha grups radicals, però no són els que donen el to general.

Associacions de les quals formen part habitants d'origen nord-africà i d'origen català i de la resta d'Espanya desenvolupen actuacions que, a més de donar a conèixer el món i les cultures nord-africanes, la problemàtica dels immigrants i d'ajudar directament els immigrants, influeixen eficaçment en la formació de l'opinió i en les actuacions de les diverses entitats i administracions públiques.

3.2.2. L'economia i la política

Per a Catalunya (com per a Espanya i Europa), els immigrants adults són una mà d'obra barata que cobreix una oferta sense que s'hagi pagat el cost de manteniment en les etapes vitals prèvies. La majoria de la població laboral d'origen nord-africà no signifiquen una competència laboral directa amb la resta de la població de Catalunya, bé perquè s'ocupa en unes feines que aquella no cobreix, o bé, a mesura que avança el decenni dels 1990 ss., per la reducció de les generacions que aniran arribant a edat laboral.

Val de ple per a aquesta immigració el que s'ha dit amb un abast més general: *"It increases the flexiliblity of the economy, its ability to answer positively to the challengers of de development of the world economy"* (Chesnais, 1988), *"...the immigrants mostly complement and do not supplement the nacional labour force "* (Golini and Gesano, 1988; vegeu també Andorka, R., 1989 p. 309).

Les empreses més interessades no solament tracten amb els immigrants que se'ls presenten, sinó que també promouen estratègies i xarxes de captació de personal a Catalunya.

Escenari A

L'estereotip del nord-africà com a competidor laboral es generalitza en l'opinió, i això impedeix de reconèixer la situació i el paper real que tenen en l'economia del país.

Les estratègies i les xarxes de captació de personal i contractes resten sovint al marge de la legalitat.

La legislació i la reglamentació de la CE i de l'Estat s'apliquen rígidament quant al que suposen de denegació de permisos de residència, però resten sovint a nivell de declaració (ineficaç) de bones intencions, en el que tenen de defensa de drets i interessos dels treballadors immigrants i les seves famílies.

No hi ha una política social eficaç amb la immigració nord-africana. En la pràctica, el volum i les condicions de vida d'aquesta immigració es deixen al joc de l'oferta i la demanda real de treball (en el qual l'oferta, en trobar-se sense sortida en el país d'origen, accepta condicions molt precàries), i encara es rebaixa el resultat

d'aquell mercat laboral desequilibrat, per dues raons: en primer lloc, pel descoratjament produït per unes condicions dolentes de vida i de treball, i, en segon lloc, per l'ús eventual i sovintejat del control i expulsió del país per a una població que, en una gran proporció, es troba sovint mancada d'algun requisit legal.

Les inversions de les diverses administracions públiques en la millora de les condicions de vida, educació des fills, etc., no arriben a superar nivells que realment aconsegueixin millorar significativament la situació.

La política repressiva dóna el to al conjunt de l'actitud política vers els immigrants nord-africans, mentre que altres polítiques resten subordinades a aquesta prevalença.

L'obtenció de la documentació legal esdevé una fita tan important per assolir que polaritza gran part de les energies de l'immigrant i genera circuits de corrupció en l'administració i circuits de falsificació i vies il·legals per part d'alguns que se n'aprofiten.

En aquesta política amb la migració, les consideracions humanitàries i de respecte i promoció dels drets humans es veuen frenades de plasmar-se en realitzacions, bàsicament perquè les instàncies polítiques es troben molt dependents de la base electoral, i els immigrats i la seva causa tenen molt poc pes electoral davant el conjunt d'electors, i també perquè els efectes d'una política social amb ells són de llarga volada i no gaire rendibles políticament a curt termini.

Escenari B

Els fills dels immigrants entren més en la competència del mercat de treball, malgrat alguns desavantatges. Es produeixen reaccions contra aquesta competència, contraposades, però, des de posicions que reconeixen el seu dret i la seva aportació a l'economia del país.

Les estratègies i les xarxes de captació de personal i contractes entren generalment, en un marc legal.

La legislació i la reglamentació de la CE i de l'Estat, a més de la funció de control dels immigrants, donen algunes garanties eficaces de defensa dels drets i interessos d'aquests treballadors.

Hi ha una política social més o menys eficaç amb vista a aquests immigrants. Aquesta política parteix d'un coneixement real de la situació i té uns objectius més generosos i realistes pel que fa al volum i les condicions de la immigració. Es tenen en compte diverses situacions dels que volen immigrar, es facilita la integració dels immigrants en la societat catalana, es considera diferencialment la migració temporal i es tracta d'evitar (i, en part, aconseguir-ho) l'establiment d'una immigració que d'entrada no tingui possibilitats d'integració en la societat catalana.

Sigui per mesures procedents del Govern de Catalunya, sigui a partir de condicionaments de la CE, del govern estatal, del Govern local o de la coordinació d'aquestes instàncies públiques i d'altres de privades, s'esmercen eficaçment diners per millorar les condicions de vida dels immigrants i s'afavoreix la reunificació familiar i l'educació dels fills.

La política repressiva resta subordinada a una política social.

S'afavoreix la legalització de les situa-

La convivència entre races s'ha de normalitzar a la vella Europa.
KIM MANRESA

cions de fet. Es regularitzen situacions clandestines prolongades. Es promulguen disposicions que minven substancialment la proporció d'immigrants irregulars a partir d'una data determinada.

En aquesta política social es potencien les actuacions dels qui treballen pel reconeixement de les situacions reals i dels drets humans dels immigrants sobre l'opinió pública. Però, a més, hi juga el pragmatisme d'una política que reconeix, que de població d'origen nord-africà, n'hi haurà, en abundància, a Catalunya, l'any 2000. I parteix de la base que és millor per a Catalunya atendre i afavorir les expectatives d'una població que ve amb ganes d'obrir-se camí, i els ajuda a integrar-se en aquesta societat, i no deixa que es deteriorin en situacions inhumanes.

IV. Conclusió

En la descripció dels dos escenaris precedents he tractat de mantenir la fredor de qui pretén ser objectiu en la descripció. És evident, però, que sense concentrar l'un tots els mals i l'altre tots els béns, el segon escenari és molt més positiu que el primer. I, en dir positiu, em refereixo no únicament a una situació millor per als immigrants i els seus descendents, sinó també molt millor per a la societat catalana.

En efecte, el desenvolupament del primer escenari, aboca per a l'any 2000 a una Catalunya amb greus problemes de convivència en el seu si. Val la pena aprofitar els avantatges del qui arriba més tard, per tal d'evitar que Catalunya es trobi aleshores en la situació en la qual ara (1989) es troben França i d'altres països europeus. Fàcilment podria arribar-se a aquesta situació si es deixa que la immigració nord-africana es vagi desenvolupant en les condicions actuals.

Fóra contraproduent i irreal confiar a la via repressiva la clau de la política en relació amb aquesta immigració: irreal, perquè de fet no aconseguiria eficaçment tallar el flux de població d'origen nord-africà, i contraproduent, perquè aniria alimentant les condicions per provocar una situació molt difícil, si no explosiva.

El desenvolupament del segon escenari, i tant de bo el d'unes condicions que encara es milloressin, demana enfocar una política conseqüent amb el coneixement aprofundit i rigorós, i matisat de la realitat empírica que porti a actuacions diferenciades per a les diverses generacions, circumstàncies i períodes. I això, des de la convicció que la plena integració a Catalunya va lligada a un procés immigratori complet i reeixit (Recolons, L., 1979, pàg. 23).

Penso que Catalunya té prou experiència acumulada per afrontar amb serenor i confiança el repte que significa aquesta nova immigració, i poder, així, enfocar el segle XXI sense esveraments, a causa d'aquesta incorporació de nous ciutadans.

Imatges d'altres móns, al nostre.
EUGENI MADUEÑO

Bibliografia

ANDORKA, Rudolf, 1989 *Policy responses to population decline in the twenty-first century: pronatalism, migration policy, growing labour force participation or other alternatives?* I.U.S.S.P. New Delhi, vol. 3, pàgs., 303-313.

CABRÉ, Anna., 1987, *Predicciones en Demografía. El caso de España*, Centre d'Estudis Demogràfics, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra (Barcelona).

CANDEL, Francesc, 1964 (1a. edició), *Els altres catalans*, Edicions 62, Barcelona.

CHESNAIS, J.-C. 1988. *Migrations internacionales, transition démographique et dévelopement économique*. Dossier presentat al "Symposium on Population Change and European Society", December, Florence.

DUMONT, G.-F., CHAUNU, P., LEGRAND, J. and SAUVY, A., 1979, *La France Ridée*, Paris: Livre de Poche.

GESANO, G., vegeu GOLINI, A. and GESANO, G.

GOLINI, Antonio, 1987, *Population movements. Tipology and Data Collection, Trends, Policies*, dins IUSSP/EAPS/FINNCO, 1987 pàgs. 263-328.

GOLINI, A., and GESANO, G., 1988, *Population mobility and labour markets*, dossier presentat al "Symposium on Population Change and European Society, December", Florence,

EAPS (EUROPEAN ASSOCIATION FOR POPULATION STUDIES). Vegeu IUSSP/EAPS/FINNCO.

FERGANY, Nader, 1989, *The International Migrations Processes as a Dynamic System*, dins IUSSP, 1989, Vol. 2 pàgs. 145-158.

IUSSP (INTERNATIONAL UNION FOR THE SCIENTIFIC STUDY OF POPULATION), 1985, "International Population Conference". Florence, 5-12 June, 4 Vols. Liège.

IUSSP (INTERNATIONAL UNION FOR THE SCIENTIFIC STUDY OF POPULATION), 1989, "International Population Conference", New Delhi, 20-27 September, 3 Vols. Liège.

IUSSP (INTERNATIONAL UNION FOR THE SCIENTIFIC STUDY OF POPULATION)/EAPS (EUROPEAN ASSOCIATION FOR POPULATION STUDIES)/FINNCO, 1987. "European Population Conference". Jyväskylä (Findland). 11-16 June. Plenaries, Helsinki.

LIM, Lin Lean, *Processes shaping International Migration Flows*, vegeu IUSSP, 1989, Vol. 2, pàgs. 131-144.

MACURA, Milos and MALACIC, Janez, 1987, *Population Prospectives for Europe*, dins IUSSP/EASP/FINNCO, 1987, pàgs. 1-41.

MALACIC, Janez, vegeu MACURA, Milos and MALACIC, Janez, 1987.

RECOLONS, Lluís, 1976, *La població de Catalunya. Distribució territorial i evolució demogràfica*. Institut d'Estudis Catalans i Editorial Laia, Barcelona.

ÍD., 1979 A, *Els habitants* dins "Catalunya: home i territori". Publicacions de la Fundació Jaume Bofill. Barcelona, pàgs. 9-77.

ÍD., 1979 B, *Marc demogràfic dels recents moviments migratoris a Catalunya*, dins PERSPECTIVA SOCIAL, 14, pàgs. 7-33.

ÍD., 1983, *Situació actual del procés immigratori a Catalunya* dins PERSPECTIVA SOCIAL, 19, pàgs. 7-25.

ÍD., 1987, *Les migracions a Catalunya en un nou període demogràfic*, dins "Visió de Catalunya. Els canvis i la reconstrucció nacional des de la perspectiva sociològica". Diputació de Barcelona, pàgs. 257-301.

ÍD., 1989 *La Població*, dins "Catalunya 77-88, un informe de la Fundació Jaume Bofill". Barcelona.

SAUVY, Alfred, 1979, *Les conséquences du vieillissement de la population*, dins DUMONT, G-T., CHAUNU, P., LEGRAND, J. and SAUVY, A., 1979.

SIMMONS, Alan B., 1989, *Word System-Linkages and International Migration: New Directions in Theory and Method with an application to Canada*, dins IUSSP, 1989, Vol. 2, pàgs. 159-183.

Immigrats: el més important està per arribar

Joan Rigol i Roig
Ex-conseller de Treball i
Ex-conseller de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

"Aquest fets –diu l'ex-conseller Rigol en la seva reflexió sobre el fenomen immigratori– no són sinó l'avantguarda d'altres que hauran de tenir lloc d'aquí a deu o quinze anys, i que seran, sens dubte, un motiu d'enriquiment de la nostra civilització."

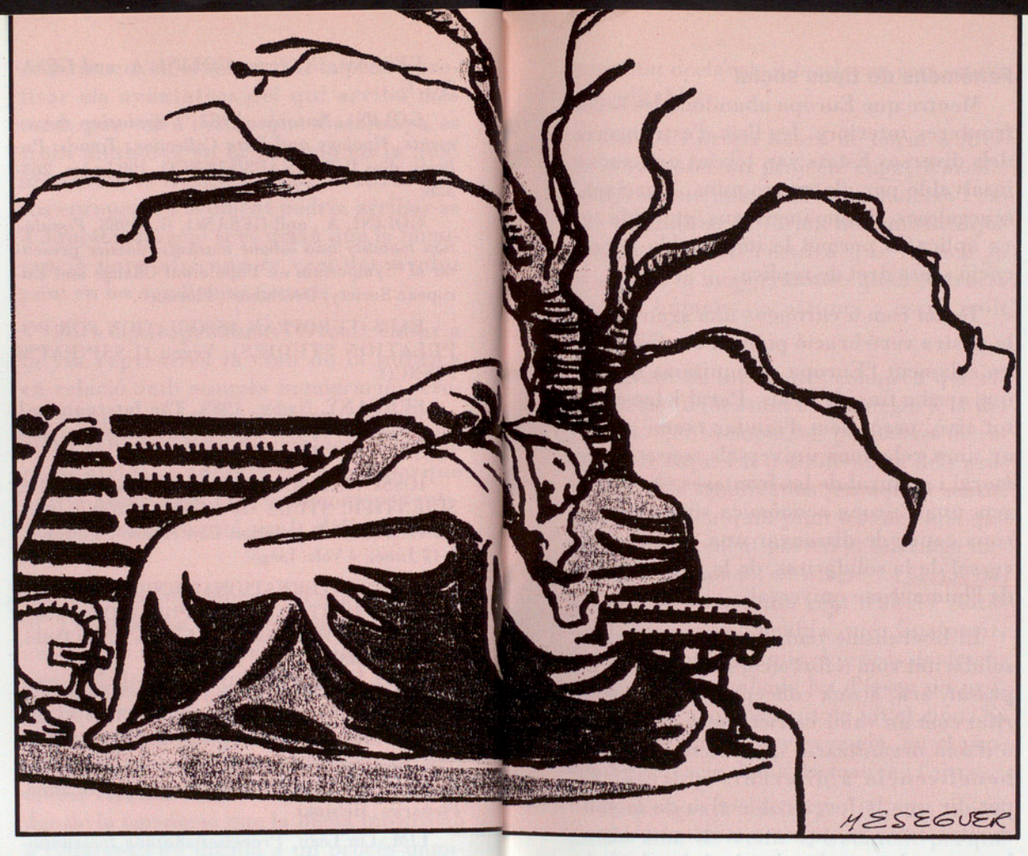

Il·lustració de MESEGUER.

"A l cap i a la fi, realitzen els treballs que ningú no està disposat a executar", argumentava un responsable sindical en favor dels treballadors il·legals recentment expulsats. També la mateixa empresa on van ésser localitzats treballant il·legalment adduïa la mateixa línia d'argumentació: "Anem a l'INEM a buscar treballadors per a aquestes tasques i a ningú no li interessa venir."

El dilema que es planteja és saber si estem davant d'un simple problema de desajustament del mercat del treball, o bé davant d'un altre de més profund, del qual només en veiem la punta de l'iceberg.

Sembla que, efectivament, la immigració és un primer fenomen, darrera del qual n'hi ha molts altres i d'importants. Jo els classificaria en tres grups: un de jurídics, un altre d'econòmics i, finalment, un altre de socials.

Fenòmens de tipus jurídic

Hi ha algun dret positiu que, partint d'una concepció liberal de l'Estat, pugui enfrontar-se al dret natural de qualsevol persona de poder anar allà on vulgui i buscar la supervivència allà on sigui? És una primera pregunta que formulo i que, avui per avui, no té un marc de resposta excessivament clar.

A més a més, en el moment actual, en el qual ens referim a la lluita per la supervivència, és possible una formulació jurídica que intenti regular una situació determinada, o ens trobem amb uns fenòmens de tipus universal i cultural que fan que la regulació estricta del dret ja no sigui suficient en els paràmetres actuals?

Fenòmens de tipus econòmic

Em pregunto si la crisi que vam patir especialment entre 1973 i 1985 ens ha ajudat a tenir una mentalitat més solidària o, al contrari, ens hem tancat encara més sobre nosaltres mateixos. És la nostra societat més propensa a la solidaritat amb els treballadors estrangers o, simplement, més "misericordiosa" amb aquest tipus de "marginats"? La diferenciació és important. Hem sortit de la crisi econòmica, contràriament al que jo mateix havia pronosticat, amb un clar afermament, amb un empobriment del sector públic i un gran enfortiment de l'economia d'oferta. La política d'oferta competitiva va tornar a reafirmar la lògica econòmica dels països industrialitzats i a posar ordre en les relacions de "força" en el comerç internacional. D'aquesta manera els triomfs de la resolució de la crisi corresponen als que tenen la capacitat tecnològica i financera. I el model derivat és un enfortiment de la tecnologia, del capital i de la capacitat productiva.

Mentre que s'enfonsa l'imperi soviètic que es basava en la ideologia de l'enfrontament de classes, se'ns ha permès expressar la nostra solidaritat, però amb la condició que fos exclusivament en qüestions puntuals (Mandela, indis amazònics, capa d'ozó...) sense que emergeixi una "cultura universal de la solidaritat universal". És més, mitjançant els concerts de rock hem ritualitzat aquests tipus de solidaritats. Potser hem trobat la "solidaritat de consum, pròpia d'una societat opulenta".

En aquest marc, com és possible fer que els espais geogràfics mundials que no tenen ni tecnologia ni capacitat financera es puguin sentir entroncats amb la resolució de l'esmentada crisi econòmica? Durant aquesta crisi, molts països dels anomenats subdesenvolupats han perdut totes les possibilitats d'enganxar-se en el món econòmic desenvolupat (monocultius: cotó, etc.). Per aquest motiu la relació d'intercanvi ha empitjorat molt.

Els països que han sortit de la crisi i s'han transformat en receptors d'immigrants s'han de preguntar si aquesta superació ha estat deguda al seu esforç o a la recuperació generalitzada de l'economia mundial. Jo crec que vivim d'un cert miratge fruit de l'esfondrament del mur de Berlín, amb tota la seva significació política. Però cal que ens preguntem si aquest esfondrament no s'ha fet servir com un enfortiment de les visions estrictament liberals de l'economia mundial, o ha estat fruit de la pèrdua per part de l'URSS d'una carrera armamentística guanyada pels EE.UU. Cal que ens preguntem si aquest esfondrament no és en realitat la victòria de la cultura de consum que s'expandeix a través de les ones hertzianes que traspassen les fronteres, i susciten desitjos arreu. Aquest triomf del liberalisme no s'ha fet

amb una visió integral del que significa l'economia –tant en el seu vessant de creativitat com en el de solidaritat–, sinó que s'ha fet per guanyar la carrera armamentística i expandir i consolidar la societat de consum.

Aquest miratge, però, malgrat tots els aspectes positius que comporti, revela un altre problema: La victòria d'Occident no allunya més encara la visió del Tercer Món? La relació entre països de l'Est i de l'Oest no confirma, en definitiva, l'abandonament absolut entre el Nord i el Sud?

Encara, dins l'àmbit econòmic, no es pot negar que l'evolució de la crisi econòmica ha significat un gran avenç per a la tecnologia. Aquest, no és només un fet estrictament tècnic, sinó que ha passat a ésser un concepte o una ideologia bàsica. En aquest sentit, no hem d'amagar que en la mesura que la tecnologia esdevé ideologia, l'home adopta el caràcter d'instrument, no de causa final, en el camp econòmic.

Totes aquestes són qüestions que fan que cada vegada més el Tercer Món s'allunyi del nostre.

Il·lustració de MESEGUER

Fenòmens de tipus social

Mentre que Europa abandona les seves fronteres interiors, les lleis d'estrangeria dels diversos Estats van teixint una xarxa insalvable per als marroquins, algerians, senegalesos, llatinoamericans, etc., i la seva aplicació permet la implacable persecució sense dret de rèplica.

Tenim com a europeus una gran tasca: la nostra vertebració política i econòmica; no solament l'Europa comunitària sinó la que arriba fins els Urals. Paral·lelament a tot això, però, hem d'ajudar també a crear unes relacions universals sense el pes moral i cultural de les fronteres. No desitgem una Europa econòmica sinó una Europa capaç de dissenyar una cultura universal de la solidaritat, de la convivència, de l'humanisme universal.

El liberalisme tenia un concepte de la solidaritat com a força col·lectiva. No s'ha passat, ara, a una concepció de la solidaritat com un valor estrictament individual o d'una organització que intenta aportar beneficència a diferents indrets? Es pot dir que la força col·lectiva de la solidaritat està, en aquests moments, absolutament desvertebrada. A això cal afegir que les reaccions de corporativisme són les que donen eficàcia al sistema democràtic, el qual es justifica, precisament, per l'equilibri de grups corporatius contraposats.

Els Bosoko, Oumi, Mohamed, etc., etc., poden aparèixer com una petita anècdota per discernir la inconstitucionalitat de la nostra Llei d'estrangeria. Crec que signifiquen quelcom més: són el punt de mira de la nostra actitud de solidaritat davant uns "refugiats econòmics" que van començar a trobar la seva esperança entre nosaltres. La seva presència ha d'ésser la punta d'un iceberg d'un futur gran repte europeu: ésser capaços de generar una cultura de la convivència solidària entre el Nord i el Sud. Si les nostres fites econòmiques són el món sencer, per què la solidaritat ha de fragmentar-se en petites i emotives dosis i supeditar-se a una legislació la fonamentació de la qual són les fronteres de l'Estat? Potser hàgim superat la nostra crisi econòmica però potser també hàgim incrementat la nostra crisi moral. Europa ha de servir per superar l'una i l'altra. I per a això, ho estan recordant tots els treballadors estrangers que

han estat declarats il·legals, en cert sentit, extraditables.

Un dia Europa haurà de mirar a Àfrica si vol ésser un projecte capaç d'acollir compromisos més enllà de si mateixa i capaç d'aglutinar la forma humanística que posseeix. Però resulta que Àfrica ja és aquí. I la inoportunitat, quan es tracta de fets humans, acostuma a ésser molt oportuna.

Davant de tot això es comprèn que els problemes d'identitat es plantegin a la defensiva. Per exemple, els problemes de religió i de raça. En definitiva, un dels problemes més significatius, en aquest sentit, és veure fins a quin punt les societats que en aquest moment porten el lideratge tecnològic, econòmic, ideològic..., seran capaces d'assumir tanta gent d'altres cultures a casa seva. Sembla que, finalment, hauran d'entendre que el procés de desenvolupament econòmic ha d'ésser un procés de desenvolupament de tot el món. És el que ha passat, per exemple, en el procés d'unificació d'una Alemanya i l'altra.

La pregunta bàsica és: Quants immigrants han de venir a Occident perquè Occident s'adoni que les seves formulacions de tipus jurídic, econòmic, cultural i sociològic exigeixen l'esberlament de les fronteres sobre les quals s'ha edificat?

En aquest sentit demogràfic i cultural hi ha mesures que serveixen per anar matisant aquest mateix fenomen. Per exemple, el que és la cultura de consum. Hi ha elements de massificació cultural forts i arreu, fins i tot en països subdesenvolupats, que no són de generació espontània sinó que realment tenen una certa ideologia.

Davant d'aquestes problemàtiques ens trobem en situació de plantejar un humanisme d'abast universal. Un humanisme la identificació del qual no sigui la identificació de la frontera, sinó per la via positiva. Un humanisme que, des d'Europa, haurà també de posar en crisi molts dels punts sobre els quals s'ha basat. Amb aquesta visió del liberalisme portat a ultrança *(homo homini lupus)* és des d'on es justifica que hi hagi un "gran llop" que vigili el propi ramat i que en tingui el monopoli.

Segurament "la impertinència" que suposa l'arribada de marroquins i molts algerians i altres immigrants es convertirà en un fet assumible des del punt de vista legal i sociològic. Però, al meu entendre, aquests fets no són sinó l'avantguarda d'altres que hauran de tenir lloc d'aquí a 10 o 15 anys, i que seran, sens dubte, un motiu d'enriquiment de la nostra civilització.

La immigració i els sindicats

Xavier Olivé i Ferrer
Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers, CITE. (CC.OO.)

Treballadors magribins empleats a una constructora francesa a Marsella.
KIM MANRESA

Si hi ha alguna cosa que caracteritza el moviment obrer, els sindicats, és la seva aspiració de fer front a les dificultats que presenta la història, amb la convicció que fer front a la injustícia social i econòmica, a l'agressió als drets i les llibertats, modifica el seu curs. La nostra història recent expressa aquest afany d'organitzar-se, sense importar-nos les fronteres ni les regions o la nacionalitat d'origen.

La dictadura franquista no va poder evitar l'organització sindical fora d'Espanya, així com la repressió no era capaç de segar l'ascens del moviment sindical en l'interior.

Vivim un altre moment de la nostra història en què els drets universals (individuals i col·lectius) d'un nombre significatiu de persones del nostre país ni tan sols existeixen (no tenen carta de naturalesa).

Els treballadors immigrants, a Catalunya es troben abocats a una sobreexplotació –a més del perill d'ésser expulsats als seus països–, en obtenir-se d'ells beneficis suplementaris pels seus baixos costos salarials, negar-los les prestacions socials i estar ocupats en condicions precàries, sense condicions de treball i sense drets de ciutadania i laborals; són súbdits, no ciutadans.

Diverses són les expressions d'aquesta política contra els ciutadans immigrants que ens fan afirmar que els problemes augmenten i les mesures s'estrenyen.

Les conculcacions dels drets de les persones es multipliquen i s'obren esclet-

xes perquè les actituds racistes i xenòfobes aflorin. Si una de les conquestes de l'estat democràtic i de llibertats és el dret que tenen les minories a la protesta i a la defensa de les seves necessitats humanes enfront de la discriminació, la injustícia, la intolerància i l'agressió, quan aquesta minoria no té drets laborals ni de vot, fins i tot ni de viure, aquesta minoria, doncs, no és un factor més per formar una majoria. Com una minoria més, se la condemna a la marginalitat, se l'expulsa de la societat, quan no del país. Posats a no existir, els treballadors immigrants no consten ni en les estadístiques. O, si un any hi són, al següent ja no. És normal estar treballant durant 10 anys i no estar documentat.

La condició de la minoria immigrant a Espanya és la situació social més dramàtica que tenim i la més vergonyosa de totes. Així, els sindicats tenim davant nostre un nou repte.

Quant a l'estadística, és un fidel reflex de la política que s'està portant a terme, però en aquest cas, tant per als documentats com per als no documentats, la política d'integració és nul·la.

Per evitar la confusió volem precisar que avui són dos els principals problemes que tenim i dels quals se'n deriven molts altres, que necessiten una solució ara. Cal esmentar especialment la conseqüència de la immigració en el desenvolupament desigual.

D'una banda la il·legalitat dels immigrants i l'absència de política d'integració per part de les administracions. L'única política existent és la policial, de control, de detenció, de retenció d'expedients durant mesos i de silenciar aquets expedients, enterrar-los per segles o, el que és nitjor, usar-los com a forma d'identificació per a l'expulsió.

És necessari aturar a la confusió que es pretén difondre sistemàticament per part de l'Administració i de la qual alguns mitjans de comunicació se'n fan ressò, volent amagar els problemes d'avui amb el futur que vindrà.

En una recent compareixença en el Congrés dels Diputats, per respondre a una moció sobre quina política tenia el Govern per regular els immigrants, el Ministeri de l'Interior, tornant la pilota, va respondre –per salvar la cadavèrica llei dita d'estrangeria– "és que vostès no plantegen el més mínim control de les nostres fronteres"; és a dir, no es vol arreglar el de dins, la realitat actual, sinó el que ha d'arribar, el que passarà; s'encobreix el veritable problema, obnubilats pel futur.

La crisi econòmica de principis del 70 frena la immigració d'espa-nyols als països d'Europa i comença el retorn constant. S'inicia una política restrictiva a Europa, i Espa-nya, de país d'emigració, esdevé país d'immigració.

Deu anys després es promulga la Llei d'Estrangeria (1985) i el reglament que la desplega. Diverses organitzacions sindicals i de drets humans que ens vam oposar des del principi a la llei, després d'aquests anys podem afegir que no només ha estat negativa en el seu contingut sinó que també ho ha estat en la seva aplicació.

Una llei que pretén regular, però els efectes de la qual són totalment oposats; que en lloc de regularitzar, naturalitzar i potenciar l'associacionisme i altres mesures de caràcter social i de la vida, el balanç ha estat de 600.000 no documentats

Els immigrants s'instal·len a les velles vivendes dels centres urbans de les grans ciutats.

(és a dir il·legals segons l'Administració), de 4.000 a 5.000 expulsions declarades anuals, indefensió jurídica dels detinguts i un llarg etcètera.

Si seguim així estarem (com aquest any) encapçalant la cartellera de denúncies en la declaració del Defensor del Poble, del Síndic de Greuges, de l'OIT i dels Tribunals Internacionals.

Ens hem esforçat en buscar fórmules racionals per a la racionalització, hem comentat amb els professionals de l'advocacia si érem capaços de moure'ns en el conjunt de regles secretes, que no estan a la vista, però que s'apliquen.

Hem pogut percebre darrerament que, mentre s'enduria la política d'expulsions (Osona, Madrid, València, Barcelona), tant en l'aspecte de les declaracions com en el terreny concret, s'han anat conformant un consens social i unes aproximacions en el sentit que aquesta Llei s'ha de canviar, encara que faltaria precisar el seu contingut. De tota manera, sí que hi ha una opinió majoritària en el sentit que han de regularitzar-se els qui fa anys que són aquí.

"... hi ha l'opinió majoritària que han de regularitzar-se els que fa anys que són aquí".

Experiències com la d'aplegar 25 o 30 entitats i associacions diverses i conèixer l'opinió dels sindicats en una mesa (per exemple, "Catalunya Solidària" o "Osona Solidària") i la proposta llançada pel CITE per avançar cap a una Federació d'Associacions d'Immigrants, que ja està en marxa, són realitats que cal tenir en compte.

A un altre nivell i en el terreny institucional, diverses mocions i interpel·lacions favorables a modificar la Llei s'han vist i han afavorit un debat viu. Especialment reflectiríem el celebrat en el Parlament de Catalunya l'any passat i el més recent en el Congrés dels Diputats el passat mes de juny.

L'Administració està més ocupada amb els nostres ciutadans en l'emigració i les dades i els estudis sobre població immigrant a Espanya, i a nivell numèric, es redueixen els que tenen regularitzada la seva situació.

Hi ha diversos estudis d'entitats socials, i un de recent de la Universitat Autònoma de Barcelona i el Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers (UAB-CITE), que malgrat sigui incomplet vol ser un reflex de la situació social i general i establir algunes constatacions (vegeu tipologia d'una immigració, "Integración o Racismo", en aquest dossier).

L'Acció Sindical

És necessari desenvolupar l'acció sindical entre els treballadors i les treballadores immigrants; si bé es fan esforços confederals significatius, hi segueixen havent dificultats, algunes atribuïbles a les estructures i altres a situar amb rigor el nostre treball col·lectiu. A més, els immigrants representen un dels problemes més profunds que tenim els treballadors i els sindicats.

Pensem que les Jornades celebrades a Lleó, l'obertura de l'ATE a Madrid (Oficina d'Assessorament), la presentació del document juntament amb altres Organitzacions no Governamentals denunciant la Llei d'Estrangeria, la seva aplicació i com viuen els treballadors immigrants, és una mostra de com s'estan fent les coses.

Per als sindicats la presència d'aquests col·lectius representa nous aspectes de la nostra acció sindical; són col·lectius que l'Administració vol marginar, a més dels inconvenients que ja pateixen de treballar en condiciones precàries, estar privats de participació política i destinats a complir una funció específica en el procés productiu: treballar, treballar i subsistir.

Aquestes persones han abandonat els seus països per allò que les seves polítiques econòmiques tenen d'injust i vénen a Espanya a trobar més problemes que la resta dels treballadors: Llei d'Estrangeria, problemes de papers, expulsions, problemes d'integració, conservar la seva pròpia cultura, explotació, actituds racistes i xenòfobes...

El nostre punt de vista és que estan sotmesos a una sobreexplotació, sota dos aspectes finamentals. D'una banda, l'obtenció de beneficis suplementaris pels baixos costos socials i, de l'altra, la pressió a la resta de la classe obrera pels baixos salaris, precarietat en l'ocupació i retrocés en les condicions de treball.

A partir d'aquestes consideracions inicials, hem de desenvolupar i sistematitzar el nostre treball amb els objectius claus d'incorporar els treballadors a la vida sindical. Creiem que són indispensables les línies de treball següents:

1. *Obertura de centres d'informació als treballadors estrangers.*

Són molt il·lustratives les experiències del CITE-CONC de Catalunya i, actualment, la de l'ATE a Madrid, per vincular els treballadors estrangers a una millor discussió dels problemes generals.

2. *Adreçar-nos als col·lectius o associacions d'estrangers.*

El Sindicat ha d'informar i discutir amb aquests col·lectius, nombrosos a tot Espanya, per fer-los entendre que l'existència de problemes socials d'acceptació, representa que hi ha problemes que són generals a tots aquests col·lectius, independentment del seu país d'origen, i que hi ha mesures administratives que impedeixen regularitzar la seva situació (Llei d'Estrangeria, reglaments...).

3. *Relació d'entitats i organitzacions l'activitat de les quals és propera.*

El document signat per diferents organitzacions, denunciant les condicions de treball i de vida, i la situació dels treballadors estrangers, fa palès que el front comú socio polític pel respecte a la condició humana i el respecte al dret internacional és una realitat.

4. *Activitat parlamentària i grups polítics.*

Treballadors portuguesos a les mines de Lleó. PERE MADUEÑO.

Hem manifestat en diverses ocasions que la Llei d'Estrangeria ha estat la responsable de situar en la il·legalitat prop de 45.000 treballadors a Catalunya. La necessitat de canviar el contingut d'aquesta llei és afirmada pel Defensor del Pueblo i organitzacions polítiques i sindicals, alhora que per organitzacions de jutges i advocats.

Recentment el Parlament de Catalunya s'ha pronunciat en aquest sentit i, per tant, cal estendre-ho a d'altres Comunitats Autònomes i estructurar una nova llei, més progressista, que arribi al Congrés dels Diputats.

5. *Necessitat que diferents federacions.*

Sobretot en els sectors de la Construcció, del Camp, de l'Hostaleria, i d'Activitats Diverses, ja que es tracta de treballadors d'aquests sectors productius, ho tinguin en compte a l'hora de discutir sobre la seva acció sindical, afiliació i organització.

6. *Participació en les activitats generals convocades pel sindicat.*

Aquest any ha estat un bon exemple de com les reivindicacions específiques d'aquests col·lectius s'han palesat en el conjunt de les reivindicacions sindicals amb motiu del 1r de Maig. En diverses capitals de província aquests col·lectius van participar en les manifestacions unitàries.

7. *Campanya d'afiliació.*

Al costat de les federacions més implicades, hem de dur a terme també, com ho estem fent en tots els sectors de la producció, una campanya específica per als treballadors immigrants. L'organització en el sindicat és positiva per a la participació,

l'intercanvi d'opinions entre persones de diversos països de procedència o origen.

8. *Obertura de negociacions amb les Comunitats Autònomes.*

L'aplicació de la Llei d'Estrangeria suposa un llast per a la nostra activitat, però això no ha de suposar deixar de fer una crida als governs autònoms i central, competents en la matèria, perquè desenvolupin programes integrals per a l'alfabetització, formació profes-sional, ajuda a col·lectius, formació ocupacional per a la conservació de les cultures i la plena integració social. Problemes com el de disposar d'un carnet de salut o d'un habitatge digne s'han de solucionar en aquest marc de negociació.

9. *Acció municipal:*

Les administracions locals viuen molt de prop tots aquests problemes de la immigració, i aquesta proximitat les fa capaces de prendre iniciatives concretes en l'Àrea Social per resoldre'ls.

La iniciativa que ha tingut l'Ajuntament de Barcelona de crear un servei integral amb les entitats Creu Roja, ACSAR, Col·legi d'advocats i CITE per a l'atenció i resolució de problemes locals, d'assessorament a asilats i refugiats, suport jurídic i assessoria especialitzada per tramitar els permisos i nacionalitat; és quelcom que han d'imitar altres ajuntaments i que s'ha d'estendre a altres serveis socials que ara no estan coberts.

"Igualtat per viure, diversitat per conviure (SOS-Racisme)."

10. *Mesures contractuals*

Han d'establir-se acords: patronal i sindicats per aflorar el treball clandestí, i amb els poders públics per establir mesures de condicions de treball, d'habitatge fonamentalment i d'atenció social humana.

Els treballs del camp, hostaleria i altres han de servir de suport per normalitzar situacions de contractació a les places dels pobles, amb la participació de l'INEM.

11. *Sanitat i Ensenyament*

Pel que fa a sanitat, fins ara, les iniciatives que s'han emprès han nascut del voluntariat del cos mèdic d'alguns hospitals, mostrant així la insensibilitat de l'Administració per abordar el problema de l'atenció mèdica i el seguiment clínic de les persones immigrades; quant a l'ensenyament cal no oblidar l'absència actual de mesures per a la formació bàsica, professional i cultural que han d'incloure's en el desenvolupament i aplicació de la LOGSE.

12. *Suport a iniciatives que condueixin a denunciar actituds racistes i/o xenòfobes.*

En aquest sentit és important seguir donant el suport a SOS-Racisme, entitat que està donant els primers passos, la qual ja l'ha rebut plenament del CITE-CONC.

S'haurà de posar en marxa la proposta de la Fiscalia General per codificar les actituds racistes i xenòfobes.

Cal elevar el nivell d'aquestes iniciatives locals, sindicals, socials i ciutadanes per situar-les a nivell general com a criteris de política d'integració, aspiració que posa de manifest el lema "Igualtat per viure, diversitat per conviure", el qual presidia el Segon Congrés de SOS-Racisme de Catalunya.

En la III Assemblea del CITE-CONC, dèiem: "Volem reforçar els nostres lligams amb totes les treballadores i els treballadors en la lluita comuna per les nostres reivindicacions específiques i les del conjunt de la classe i del poble" per refermar que els interessos són inseparables.

Enguany és un any clau per donar una solució eficaç al reguitzell de despropòsits que es cometen.

I en aquest cas no valen reclamacions pomposes i grandiloqüents al·ludint al nostre passat històric quan amb mètodes intolerables l'administració executa, avui dia, pràctiques del passat.

Clau en diversos sentits que cal explicar. És persistent el grau de coordinació i mobilització de les entitats socials i sindicals per sensibilitzar una majoria de la ciutadania, amb la finalitat d'acabar amb els abusos i per tal que es procedeixi a una regularització àmplia i generosa.

D'aquestes circumstàncies se'n fan ressò els parlaments de les comunitats autònomes. N'és una mostra el fet que fa poc temps (juny de 1990), al Congrés

dels Diputats, segons una proposta del grup IU-IC, es va comprometre a informar sobre la situació dels treballadors estrangers i a fer una proposta de regularització abans del 31 de desembre de 1990.

Els sindicats tenen també els seus punts de vista, les seves opinions i reivindicacions a fer, ja que també la Llei d'Estrangeria atempta contra les llibertats sindicals, com hem denunciat en l'última conferència de l'OIT, i és un obstacle de cara a l'enfortiment de les organitzacions sindicals. No volem tornar als temps de l'afiliació sindical clandestina.

Ens preocupa seriòsament l'aparició dels arquitectes de la casa comuna europea quan aquests són els portaveus de grups sinistres, al marge d'institucions de la CEE, com els cèlebres de Trevi i Schegen, i altres grups econòmics, ja que per a les migracions financeres no hi ha cap més regla que la que imposen uns quants; aquesta casa, més que comuna, serà una casa de misteri i enfosquida com la cova d'Alí Babà.

Els poders públics d'Europa han de resoldre, tant políticament com econòmicament, barrar el pas als grups de poder aliens a les decisions del Parlament Europeu i emprendre vies de cooperació, no de dependència, i desenvolupament econòmic cap als països sense bases econòmiques per al seu creixement industrial.

Si aquestes qüestions cal resoldre-les immediatament, és necessari que el nostre país recuperi la racionalitat, posant fre a la indiscriminada i col·lectiva expulsió de treballadors per procedir a la seva àmplia regularització amb tot tipus de mitjans i informació, i abordi una nova Llei d'Immigració que permeti posar els fonaments de la política d'integració, participació sindical i política que estableixen les 77 recomanacions de la Comissió de Racisme i Xenofòbia que, recentment, van ser discutides en el Parlament Europeu.

Una vegada resolts aquests problemes endèmics que seguim arrossegant, es podran discutir i negociar sobre els nous fluxos migratoris i començar a aplicar una política d'incorporació.

"Tipologia d'una immigració" (1987)

Aquest informe presenta un resum de l'estudi sobre els treballadors estrangers a Catalunya realitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i el CITE-CONC.

L'enquesta, base de l'estudi, es va realitzar l'any 1987 sobre una mostra de 228 immigrants. En l'estudi, les dones representen un 6% del total de la mostra.

La majoria dels immigrants provenen de Gàmbia, Senegal, Nigèria, Marroc i Filipines. I el 91,3% dels entrevistats té una edat d'entre 22 i 40 anys.

Edat

Grup d'edat	Freqüències	%
50 a 41	16	6,9
40 a 31	162	71,8
30 a 22	44	19,5
menors de 22	4	1,6
	226	**99,8**

Estudis

Nivell d'estudis	Freqüències	%
Mai va estar escolaritzat	11	5
Estudis primaris no finalitzats	50	21,9
Estudis primaris finalitzats	136	59,6
Tenen estudis secundaris Batxillerat-FP no finalitzats	2	0,9
Tenen estudis secundaris no finalitzats	3	1,3
Estudis universitaris no finalitzats	1	0,4
Estudis universitaris finalitzats	4	1,7
No respon	21	9,2
	228	**100**

País de naixement

País	Freqüències	%
Camerun	1	0,4
Gàmbia	102	44,7
Senegal	49	21,5
Nigèria	20	8,7
Marroc	28	12,3
Filipines	6	2,6
Pakistan	21	9,2
Líban	1	0,4
	228	**99,8**

Sortida del país

Any de sortida	Freqüències	%
Del 49 fins al 69	7	3,1
Del 70 fins al 79	25	10,8
Del 80 fins al 85	194	85,9
	226	**99,8**

Primer treball

Primer treball a Catalunya	Freqüències	%
Per compte propi	2	0,8
Per compte d'altri i estable	12	5,2
Per compte d'altri i per temps limitat	187	82
Per compte d'altri i a hores	9	3,9
	210	**91,9**

Dimensió de l'empresa (en nombre de persones)

Empresa	Freqüències	%
Menys de 5	38	16,6
De 6 a 10	7	3
D'11 a 25	3	1,3
De 26 a 50	–	
De 51 a 100	–	
De 101 a 500	–	
Més de 500	–	
No ho sap/no respon	1	0,4
	49	

Sector de treball

Sector	Freqüència	% de treballadors	% mostra
Agricultura	40	51,9	17,5
Construcció	9	11,7	3,9
Indústria	22	28,6	9,6
Comerç	2	2,6	0,8
Altres serveis	4	5,2	1,7
	77		

Habitatge

Pis habitatge /mes	Freqüència	%	mostra
Menys de 40.000 Ptes	146	88	64
De 40.000 fins a 50.000	20	12	8,7
	166		

Habitatge

Tipus habitatge	Freqüència	%
Amb patrona (casa particular)	28	13,3
Centre d'acollida	–	
Pensió o residència	8	3,8
A casa de familiars	1	0,5
A casa d'amics	–	
En un pis de compra	5	2,4
En un pis de lloguer	168	79,6
En una barriada de barraques	–	–
	210	

Convivència °

Convivència amb estrangers habitatge	Freqüència	%
No hi viu cap altre estranger	19	8,3
Únicament hi viuen estrangers	52	22,8
Hi viuen estrangers i gent del país	88	38,5
	159	

Ingressos

Ingressos mensuals	Freqüència	% treballadors	% mostra
No ho sap/no contesta	4	2	1,7
Menys 40.000	96	47,8	42
De 40.000 a 49.000	60	29,9	26,3
De 50.000 a 59.000	32	15,9	14
De 60.000 a 69.000	1	0,5	0,4
De 70.000 a 79.000	5	2,5	2,2
De 80.000 a 89.000	3	1,5	1,3
	201	**100,0**	

Permanència treball

Temps de permanència ocupació actual	Freqüències	%
De 4 a 6 mesos	2	4,1
De 10 a 12 mesos	20	40,8
D'un any a any i mig	1	2
D'any i mig a dos	3	6,1
3 anys	12	24,5
4 anys més	11	22,4
	49	

Hores de treball

Hores de treball per setmana	Freqüències	% treballador
Menys de 30 hores	1	2
Entre 30 i 40 hores	7	14
Entre 40 i 50 hores	31	62
Més de 50 hores	10	20
Variable	1	2
	50	

Racisme

Problemes per llogar un habitatge	Freqüència	%	% s/total
Sí, l'hi han negat el lloguer	90	72	39,4
No li han negat	25	20	10,9
No ho sap/no contesta	10	8	
	125		

Ha sofert actituds racistes	Freqüència	%	% s/total
Sí	86	68,3	37,7
No	40	31,7	17,5
	126		

Persones que han mostrat actituds racistes		Si		No	Núm. total de casos	No consta
Empleat de ferrocarril	2,7	(6)	97,3	(218)	224	4
Empleat de vaixell	3,6	(8)	96,4	(216)	224	4
Duaner	69,8	(157)	30,2	(68)	225	3
Policia	67,9	(152)	32,1	(72)	224	4
Camioner	0,4	(1)	99,6	(222)	223	5
Conductor bus o taxi			100	(223)	223	5
Empleat sanitat pública			100	(223)	223	5
En una botiga	0,5	(1)	99,5	(220)	221	7
Pel seu cap immediat	6	(8)	94	(125)	133	95
Per un company de treball	1,3	(3)	98,7	(220)	223	5
Al carrer	26,4	(58)	73,6	(162)	220	8
Un noi/a amb qui volia sortir	0,9	(2)	99,1	(222)	224	4

Els legals

L'informe presentat pel Govern al Parlament sobre la situació dels estrangers a Espanya en el mes de desembre de l'any passat, conté xifres relatives a diferents aspectes dels residents legals. Així, per exemple, diu que els residents estrangers en situació regular han augmentat de 181.544 l'any 1980, a 399.377 l'any 1990 i, que durant aquests deu anys, s'han atorgat 59.344 nacionalitzacions (24.549, un 41,4%, a americans; 15.087, un 25,3%, a europeus i 13.823, un 23,3%, a africans).

El text destaca, així mateix, que prop del 60% de la població estrangera que resideix a Espanya és inactiva, atès el pes del col·lectiu europeu que és integrat, fonamentalment, per jubilats i que només un terç dels residents té contracte de treball.

Els següents quadres, elaborats amb dades del Ministeri de l'Interior i que apareixen en l'informe del Govern, donen una visió detallada de la composició del grup de residents estrangers regulars a Espanya, d'igual forma que les seves variacions en els darrers anys.

Residents estrangers regulars - Procedència per continent

	Europa	Àsia	Àfrica	Amèrica	Oceania	Apàtrides	Total
1980	117.871	11.419	4.087	46.701	518	968	181.544
1990	264.404	29.834	25.375	77.678	1.082	964	399.377

Estrangers europeus residents a Espanya regulars Procedència per països

Gran Bretanya	78.250
Alemanya Occidental	43.905
Portugal	33.532
França	27.901
Holanda	16.782
Itàlia	15.825
Bèlgica	11.546
Resta països europeus	38.585

Estrangers d'Àsia i Oceania regulars Procedència per països

Filipines	7.039
Índia	5.851
Xina	3.702
Iran	3.024
Japó	2.686
Líban	1.514
Síria	1.263
Resta països Àsia i Oceania	5.837

Estrangers americans residents a Espanya regulars Procedència per països

Estats Units	15.700
Argentina	15.395
Veneçuela	9.448
Xile	5.737
Cuba	4.973
Colòmbia	4.252
Perú	4.082
Resta països americans	18.093

Estrangers africans residents regulars - Procedència per països

Marroc	16.033
Gàmbia	1.823
Senegal	1.729
Cap Verd	1.410
Resta països africans	4.317

Els espanyols i els estrangers

El quadre següent és integrat per dades que van ser preses dels resultats de l'enquesta sobre racisme, realitzada per la Comissió de la CEE en el mes de novembre de 1989. S'hi inclou l'opinió dels espa-nyols al voltant de la presència de col·lectius estrangers en el territori espanyol.

La seva presència és una de les causes de la delinqüència	48%
El matrimoni amb una d'aquestes persones sempre acaba malament	55%
Tenir-los com a veïns crea problemes	57%
La seva presència fa canviar els preus de la propietat	54%
La presència dels seus infants fa baixar la qualitat de l'ensenyament	59%
Abusen dels beneficis de la Seguretat Social	51%
Els seus costums es fan difícils de comprendre	51%
La seva presència incrementa l'atur	39%

La llei a Catalunya

La prosperitat econòmica de Catalunya, comparant-la amb d'altres regions de l'Estat, ha estat una de les causes, per les quals, prop del 20% dels immigrants que arriben elegeixen aquest país per establir-se. La major part de l'oferta de treball i l'anonimat per a la il·legalitat que ofereix una gran ciutat com Barcelona, també constitueixen motius perquè els nou vinguts s'inclinin per aquesta opció. A més a més, per ésser des d'un començament un dels punts geogràfics més preciats, el procés de reagrupament familiar és més ampli i el nombre d'immigrants segueix augmentant.

Al mes d'abril de 1989, tots els grups parlamentaris, llevat del socialista, van donar suport a una moció d'Iniciativa per Catalunya (IC) de modificació de la Llei d'Estrangeria. La moció no implicava un rebuig frontal a la normativa, sinó que explicava que la seva aplicació resulta insuficient per enfrontar-nos a la situació en la qual es troben els treballadors estrangers a Catalunya. L'argument de fons va ésser que aquesta Llei, a més de posar traves a la legalització dels esmentats treballadors estrangers, fomenta la creació de grups marginats. Arran d'aquesta moció, el portaveu de CiU al Parlament, Antoni Subirà, va mantenir que "en aquell moment estàvem disposats a donar suport a una llei que fes front a la delicada situació de Ceuta i Melilla i, per aquesta raó, vam donar el nostre vot a aquell projecte... Ara estem disposats a donar suport a les mesures legislatives precises perquè es resolguin els problemes creats per l'aplicació d'aquella Llei en diferents casos als que van motivar la seva elaboració".

Barcelona és una de les ciutats d'Espanya en què resulta més difícil obtenir documentació per als estrangers. La superpoblació d'immigrants i la manca d'operativitat en els tràmits demora les respostes a les sol·licituds en un temps que sobrepassa els dos anys.

En el seu informe anual de 1989, el Síndic de Greuges, Frederic Rahola, va considerar que la situació dels immigrants era molt preocupant:

"Quan es va aprovar la Llei ja vaig dir que no solament no era bona, sinó inconstitucional i vaig tramitar un dictamen en

aquest sentit al Defensor del Poble", va expressar en aquell moment el Sr. Rahola, segons una notícia publicada pel diari La Vanguardia al mes de juny de l'any passat. A més a més, va agregar que "si la Llei és dolenta, l'execució encara és pitjor, es fa de manera ràpida, violenta i dóna la sensació que ens trobem en un país on no respectem els drets fonamentals".

Al mateix temps, al mes de novembre de l'any passat, l'organització Catalunya Solidària, que agrupa una vintena d'associacions i sindicats, va lliurar al Sr. Rahola un plec amb més de 7.000 signatures per exigir que el Govern regularitzi la situació dels ciutadans estrangers que resideixin il·legalment a Espanya. La presentació d'aquestes signatures va estar emmarcada dins d'una campanya programada per diverses organitzacions de tot el territori espanyol, que va culminar en una marxa per Madrid amb l'objectiu de lliurar al Defensor del Poble un manifest del mateix caire del lliurat al Síndic de Greuges.

El Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers (CITE), dependent del sindicat CCOO, també ha elevat els partits polítics representants en el Parlament, una modificació del Reglament de la Llei d'estrangeria per assolir la legalització dels immigrants il·legals que resideixen a Catalunya des de ja fa anys. Actualment, l'esmentat centre està exposat a la creació d'una única oficina d'assessorament a estrangers per a la tramitació de permisos de residència i treball. Per a aquest projecte, l'Ajuntament de Barcelona farà una inversió de 7 milions de pessetes i el Departament de Benestar Social de la Generalitat aportarà més d'un milió per crear sengles delegacions del CITE a Tarragona, Lleida i Girona. El projecte compta, a més, amb el suport de Creu Roja i el Col·legi d'Advocats de Barcelona.

Paral·lelament, el Govern Civil de Barcelona posarà en funcionament una altra oficina, la finalitat de la qual serà facilitar la tramitació de les sol·licituds efectuades pels treballadors estrangers, agrupant seccions del Govern Civil i de la Delegació de Treball. Aquest departament serà el precursor d'una entitat d'aquestes característiques a Espanya i, segons els seus promotors, es pretén evitar amb el seu funcionament que les persones estrangeres necessitin adreçar-se a diferents institucions per poder resoldre llurs tràmits.

Il·lustració de MESEGUER.

TREBALLADORS ESTRANGERS IMMIGRATS A CATALUNYA

Cal una modificació urgent del marc jurídic

Juan Antonio del Moral
Advocat. UGT

"La UGT propugna la igualtat de tots els treballadors immigrats estrangers que es troben actualment a Espanya i una modificació urgent del marc jurídic actual", va dir l'advocat Juan Antonio del Moral al Seminari sobre Treballadors Estrangers Immigrats a Catalunya que va tenir lloc al Patronat d'Investigacions Socials i en què va intervenir representant el sindicat socialista.

El fenomen de la immigració no és només competència de les delegacions de Treball i dels Governs Civils, sinó que també ho ha de ser de la Generalitat. És un problema que es viu a Catalunya i, per tant, no se'n pot desentendre. En canvi, en els pressupostos de la Generalitat no hi ha cap partida per intentar donar sortida o solucions als problemes de la immigració a Catalunya.

D'altra banda, els partits polítics han de pronunciar-se de forma clara i comprometre's per dur a la pràctica les mesures que es vegin més adequades.

A més de la immigració legal (dins la qual no existeixen especials problemes) i de la il·legal (que és la que no s'ajusta al marc jurídic vigent), cal parlar dels "irregulars". Aquests són els que es troben en aquesta situació generalment per deficiències administratives, tot i que abans tenien l'*status* de legals, i comencen a ésser considerats il·legals però no per circumstàncies personals. Cal reconèixer l'esforç que per evitar aquestes situacions

d'il·legalitat fan els empresaris des de les seves empreses.

Es parla sovint que aquests treballadors tenen salaris molt baixos, però cal recordar que també els treballadors autòctons tenen salaris de misèria.

També s'insisteix en les baixes qualificacions professionals que tenen aquests immigrats, però no sempre és així; el que passa és que, malgrat que tinguin estudis superiors, s'han de conformar amb els llocs de treball que estiguin disponibles; d'altres, els tenen barrats (idiomes, etc.).

Sobre la Llei d'estrangeria, la UGT opina que és una llei obsoleta, i també el reglament que l'acompanya. Cal que s'adaptin a la situació actual i a la que és previsible que arribi. La propera llei ha d'incloure uns mecanismes que es puguin anar adaptant i interpretant no només per part del Ministeri de l'Interior.

Per tant, la UGT propugna la igualtat de tots els treballadors que es troben actualment a Espanya i una modificació urgent del marc jurídic actual. Cal regularitzar les situacions de tots aquells que abans havien tingut l'*status* de legals. A més, tot el procés de legalització i regularització s'ha de dur a terme des d'una sola oficina, acabant amb l'excessiva burocràcia i les múltiples finestretes. Sovint caduquen els permisos pel simple desconeixement dels tràmits a realitzar.

Il·lustració de MESEGUER.

Treballadors estrangers pobres a Espanya: elements per a un debat

Ramón de Marcos
Sociòleg. Coordinador del Servicio de Refugiados
y Migrantes de la Comisión Católica Española de Migración

La pressió demogràfica dels pobres sobre els països rics de la CE anirà en augment els propers anys, la qual cosa no desagrada a l'autor, qui ho considera un "símptoma saludable que, tard o d'hora, obligarà a qüestionar les bases de l'explotació, la jerarquia i la irracionalitat amb les quals encara ara es prova d'aguantar l'equilibri de la humanitat".

La descoberta oficial dels treballadors estrangers en situació irregular a Espanya ha tingut lloc molt tard.

El primer estudi sobre aquest fenomen data de 1986 i mostra, per primera vegada en tota la seva magnitud, la realitat d'aquest fet social que gira a l'inrevés la ten-dència migratòria del nostre país a les darreres dècades, atès que ens descriu com estat receptor de fluxos migratoris de l'exterior.

Potser com a reacció davant d'aquest fet, l'any 1985 sorgeix la llei que prova de regular, de fet tancant el país, els fluxos migratoris. Amb aquesta Llei es pretén una política de regularització dels immigrants estrangers que ja s'han assentat al nostre territori, però degut a l'incapacitat de la gestió administrativa, aquesta Llei acaba sent un fracàs notori.

Des d'aleshores, i malgrat els mitjans dissuasoris de tot tipus que l'Administració ha instrumentalitzat, el nombre de treballadors estrangers provinents del Tercer Món i de països que limiten amb Espanya ha crescut constantment.

Durant aquests anys hi ha hagut alguns fets significatius, la importància dels quals cal consignar:

En primer lloc, cal posar en relleu la forta intromissió del Ministeri de l'Interior en la presa de decisions i en la gestió de tot allò que afecta els moviments migratoris. Aquest paper es deriva, indubtablement, de la importància que, cara al 93, els governs donen al Grup de Trevi (grup constituït pels delegats dels Ministeris de l'Interior i de Justícia dels Estats membres de la Comunitat, a càrrec dels temes de droga, terrorisme i moviments migratoris a nivell europeu, que opera al marge de les Institucions Europees), que distorsiona, en funció de la seguretat, l'anàlisi de les causes i el tractament que es dóna als fluxos migratoris.

Un segon fet que s'ha posat de manifest, ha estat el desenvolupament d'una actitud massa proteccionista del Ministeri de Treball pel que fa al mercat laboral, basada no tant en l'anàlisi i les característiques de l'oferta i la demanda com en l'excusa de les estadístiques oficials d'aturats, i que magnifica els límits d'interpretació que tenen aquest tipus de xifres.

Diferents especialistes que fan servir diversos angles d'anàlisi s'adonen ja fa temps de l'aburgesament i el canvi de composició d'allò que, en termes ja clàs-

"Diferents especialistes alerten sobre l'aburgesament de la dita 'classe treballadora'."

sics, s'anomenava "classe treballadora", que en disposar d'un cert grau de qualificació, d'una major cobertura de protecció social i d'un nombre més gran de possibilitats laborals, ha canviat la seva actitud a l'hora d'enfrontar el fet del treball.

Les persones són avui dia més selectives pel que fa a la feina. Aquesta ja no és vista com una necessitat bàsica per a sobreviure ja que la supervivència es garanteix per altres mitjans; per tant es van deixant de banda determinats tipus de feines que, perquè impliquen un risc o exigeixen un esforç i una dedicació, pels baixos salaris o la poca consideració social que mereixen ja no tenen un gran atractiu per a una societat que disposa d'un cert grau de desenvolupament i benestar.

Si a tot això afegim el fracàs de les polítiques de desenvolupament promogudes per ideologies liberals i socialistes en els països en vies de desenvolupament i el trencament del model socialista a l'Europa de l'Est, els grans moviments migratoris que aquests fets han ocasionat a la darrera dècada no ens semblen estranys i, com és natural, una part d'aquests fluxos arriba a Espanya.

Els migrants són persones que fugen de la repressió política, del desastre econòmic que els provoca fam, de la manca de confiança en sistemes socials prostituïts, i que han dipositat llurs esperances, no de millora sinó senzillament de supervivència, en els països més desenvolupats del planeta, i cap a ells proven d'anar.

El tracte que la nostra societat els dóna es pot resumir –amb el risc d'una excessiva simplificació– a través de la reacció d'aquests indicadors: el mercat, el nivell polític-administratiu a nivell central, les organitzacions voluntàries i els sindicats.

El mercat

El mercat té necessitat d'aquesta classe de mà d'obra, però s'hauria d'evitar el discurs fàcil del gran mercat capitalista, i s'hauria de pensar també en el mercat que cadascun de nosaltres constituïm.

Hi ha sectors com el de la construcció, el de la mineria, el de les indústries extractives, i també el sector públic, el de les centrals nuclears, el de les companyies marítimes que transporten cru i han de netejar els tancs, o el de les mancomunitats quan han de netejar boscos i muntanyes; els pagesos per la collita i el sector dels serveis domèstics (que, en la seva ampla varietat, respon a les necessitats dels ciutadans, de les famílies que necessiten criades, de persones que tenen cura dels malalts, de lampistes impossibles d'aconseguir, d'algú que arregli l'electricitat, que posi teules, etc.).

El mercat, en definitiva, som tots nosaltres, però és més aviat el mercat que genera el ciutadà mitjà el que més necessita d'aquesta classe de mà d'obra, i cal posar de relleu que, deixant de banda les excepcions que sempre hi ha, si l'Administració ho permetés se'ls podria donar l'alta a la Seguretat Social i abonar un preu raonable.

Hi ha certes feines amb salaris raonables que no interessen als espanyols per llur baixa consideració i per a les quals, malgrat tot, hi ha una gran demanda de mà d'obra amb tendència a augmentar. Aquesta demanda l'omplen clandestinament els estrangers, la regularització dels quals no es pot dur a terme per les restriccions administratives.

El nivell político-administratiu

Es caracteritza pel control que exerceixen el Ministeri de l'Interior i el Ministeri del Treball sobre el tema i que també afecta el Ministeri d'Afers Exteriors, els quals han adoptat una política d'exigència de concessió restrictiva de visats als naturals de països del Tercer Món com a mesura dissuasòria de llur entrada al nostre país.

L'Administració d'aquests Ministeris ha estat qui ha creat, com a mínim, les noves directrius, que després han rebut suport a nivell polític.

Quan hom llegeix els documents que l'Administració ha escrit, i em refereixo bàsicament a l'informe "Situación de los Extranjeros en España, líneas básicas de la política española de extranjería", presentat com a Comunicació del Govern al Congrés dels Diputats, i a la proposta d'onze punts aprovada pel Congrés de Diputats (que, per la seva importància, incloem) es fan evidents alguns dels grans problemes que afecten el funcionament del sector político-administratiu.

Faig referència a:

– La poca utilització que s'ha fet dels coneixements que existeixen sobre aquests temes, tant pel que fa a països que ja fa dècades que viuen els mateixos problemes que ara encara viu Espanya, com pel que fa als coneixements que s'han anat desenvolupant a l'interior del nostre país sobre aquests fets.

– La tergiversació de les anàlisis, l'ús d'hipòtesis contradictòries i de profecies amb les quals es vol fonamentar i legitimar tècnicament i amb gran rotunditat l'adopció de tota una sèrie de mesures político-administratives que proven de controlar els moviments migratoris, entre elles:

Un discurs paternalista d'una de freda i una de calenta amb una redacció massa abstracta i poc explícita que fa que qualsevol interpretació sigui possible i deixa un marge amplíssim a mesures que posteriorment es vulguin adoptar.

L'eterna exigència de la prova al feble, en aquest cas el treballador immigrant, perquè demostri "la seva vinculació i el seu arrelament" com a mesura d'intent de regularització.

– El discurs massa policial que es trasllueix a les propostes i que es preocupa de "canalitzar i organitzar", "controlar", "usar el visat com a mesura d'orientació de la política immigratòria", "regularitzar aquells que puguin demostrar llur vinculació i arrelament", "inspeccionar, castigar, endurir les penes", "potenciar la utilització de l'autoritat judicial per autoritzar l'expulsió", "assegurar l'aplicació coherent i coordinada de la política d'estrangeria", "impedir l'ús fraudulent, amb propòsits d'immigració econòmica, del sistema de protecció als refugiats", "adherir-se a l'acord de Schengen", etc.

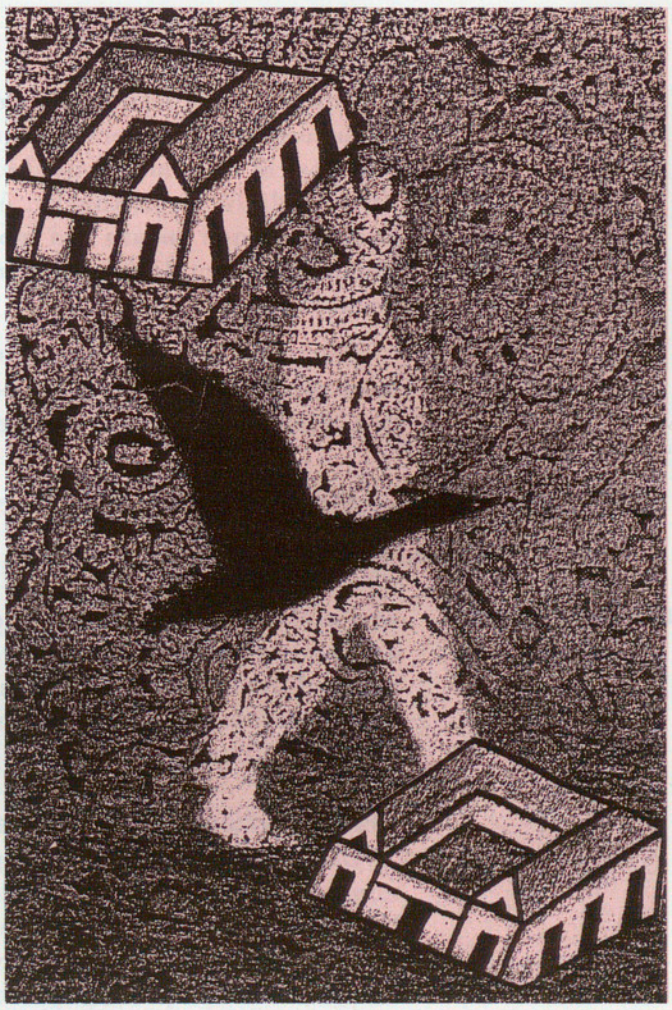

Il·lustració de MESEGUER.

Il·lustració de MESEGUER.

Aquesta nova legitimació de la teoria de la sospita en les persones que ocupen una posició diferent, la qual els la dóna llur condició d'estrangers, és un dels grans mals que encara ara mostra, amb orgull, una part dels funcionaris públics del nostre Estat.

D'aquest teixit, els homes lliures i solidaris en poden esperar ben poc, pel que fa a la política d'estrangeria que es prepara a nivell de l'estat, i menys encara si ens adonem que els polítics del país, amb l'excepció d'"Izquierda Unida", han donat suport a l'adopció d'aquestes mesures amb llur consentiment.

"... es fan evidents els problemes que afecten el sector político-administratiu."

Les Organitzacions Voluntàries

Bàsicament han jugat un paper de denúncia de la situació de violació de drets humans, que és el tracte que aquestes persones reben de certs sectors socials i administratius, i proven de conscienciar l'opinió pública sobre la realitat dels treballadors estrangers.

Inicialment aquestes organitzacions han estat vinculades a/o promogudes per l'Església Catòlica, i van donar i donen l'alarma.

Posteriorment s'han afegit a aquestes iniciatives les organitzacions creades per aglutinar els mateixos col·lectius de migrants i les organitzacions pro drets humans.

Aquestes organitzacions han estat responsables, en bona part, d'haver proporcionat als migrants una cobertura social que ha pal·liat algunes de les seves necessitats més bàsiques.

Tanmateix, la multiplicació i dispersió d'aquestes organitzacions, la seva manca de coordinació amb entitats més grans i llur natural dependència de recursos administratius els resta la força necessària que els exigiria el fet de poder-se plantejar la seva presentació com un autèntic interlocutor social, que actués com a grup de pressió davant la classe política i l'administrativa que dissenyen la política migratòria, a les quals haurien d'obligar a una negociació on es plantegés formalment llur participació, conjuntament amb altres forces, en l'elaboració d'una nova política.

Els Sindicats

Fonamentalment, Comissions Obreres ha estat el primer que s'ha declarat a favor d'aquesta –per ells considerada– lluita treballadora, i el primer que ha obert un conjunt d'assessories per a treballadors estrangers.

Més endavant, UGT i altres sindicats, com USO, s'han adherit a la lluita que ha servit, com a mínim, per tirar per terra l'excusa de l'atur i per solidaritzar aquest important interlocutor social en pro dels treballadors estrangers.

Malgrat les denúncies i les pressions que han exercit, moltes vegades conjuntament amb les Organitzacions Voluntàries, tampoc no han estat cridats, almenys formalment, a participar en l'elaboració de les mesures migratòries, a la majoria de les quals s'oposen, en els termes en què s'han redactat. D'aquí ve que proposessin, conjuntament amb les Organitzacions Voluntàries, una alternativa a aquestes

noves disposicions, que formalment ha estat refusada, però que preveia un tracte més humà i solidari per als estrangers pobres que proven de guanyar-se la vida al nostre país.

El resultat de la política d'estrangeria a Espanya, després d'un període d'aplicació de la Llei Orgànica de juliol de 1985 sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya, ha acabat en una nova proposta no de llei que engloba en onze punts allò que constituirà els nous criteris de regulació dels fluxos migratoris a la nostra geografia.

Si bé la seva lectura no afavoreix una actitud optimista, i fa l'efecte que la raó de la força ha tornat a guanyar la batalla, els elements que componen el marc del joc continuen interactuant amb llur propi dinamisme intern. Així doncs, el mercat, el nivell polítiico-administratiu, els Sindicats, les Organitzacions Voluntàries i els treballadors estrangers pobres creen unes tensions que posen de manifest la situació de desigualtat que, a nivell de desenvolupament, existeix al món, i que, ara altre cop, es prova de limitar a nivell de territori estatal.

Malgrat totes les mesures dissuasòries i excloents que s'estableixin, la pressió demogràfica dels pobres continuarà anant en augment, tant a Espanya com a tota la resta d'Estats que componen la Comunitat Econòmica Europea, la qual cosa és un símptoma saludable que, tard o d'hora, obligarà al qüestionament de les bases de l'explotació, la jerarquia i la irracionalitat amb les quals encara ara es prova d'aguantar l'equilibri de la humanitat.

La Llei d'estrangeria: l'altra cara de l'Espanya comunitària

Rosina Balboa
Periodista

L'ex-Defensor del Poble, Ruiz Giménez, y Marcelino Camacho al front d'una manifestació contra la Llei d'estrangeria, el mes de maig de 1990, a Madrid.

L'aplicació al peu de la lletra de la Llei d'estrangeria ha reduït cada vegada més les possibilitats que un estranger regularitzi la seva situació de residència i el permís de treball a Espanya, sobretot, si es tracta d'un extracomunitari. Qualsevol solució que pugui donar-se solament podrà ésser conjuntural, perquè resulta previsible que, amb aquesta o amb una altra llei, la immigració des del Sud cap al Nord –i ara també des de l'Est cap a l'Oest– segueixi en els propers anys, encara que amb més obstacles.

El mes d'octubre de l'any passat, el diari "El País" va publicar un article del sociòleg Alain Touraine, titulat "La immigració, cap al model nord-americà?", mitjançant el qual el pensador francès exposava els riscs que suposa en els vells països industrials la dissociació entre el capitalisme financer i una societat de cultures diferents. Touraine també deia que "les nostres societats, avui dia, manquen d'objectius i, en conseqüència, manquen de capacitat d'integració, la qual cosa suposa que cadascú només mira per a si mateix, es preocupa tan sols de la seva identitat i de les seves diferències respecte de la resta". I, aleshores, finalitzava dient: "d'aquesta manera creixen gegantinament les barreres i s'agreugen les reaccions de rebuig". Espanya no és un vell país industrialitzat, però sí és un nou-vingut integrant de la Comunitat Europea, condició que l'ha dut a enfrontar-se, des de fa uns anys, a la simultaneïtat del seu llançament econòmic amb la seva transformació en un país receptor de diverses cultures. És per això que resulta possible suposar –malgrat que no en tots els casos és el factor econòmic el que provoca els moviments de masses– que la majoria dels representants de diferents cultures que han arribat en els darrers anys ho han fet atrets per aquesta arrencada econòmica.

Fins arribar a la meitat dels anys setanta, Espanya va ésser, essencialment, un país exportador de població. A partir d'aquests anys, el fenomen s'inverteix a causa del retorn de molts espanyols i l'increment de la immigració. En l'actualitat es calcula que hi ha dins el ter-ritori espanyol al voltant de 780.000 estrangers (menys del 2% de la població espanyola), dels quals quasi 300.000 es trobarien en situació il·legal, segons dades del col·lectiu IOE. La Constitució espanyola parla de garantir les llibertats públiques, però la Llei Orgànica 7/1985, d'1 de juliol, és la que s'encarrega de regular els seus drets i deures.

La llei de la democràcia

Durant l'època del franquisme, es va concretar entre el Govern espanyol i nombrosos països d'Amèrica llatina, juntament amb Portugal i Filipines, diversos tractats, en alguns dels quals es legalitzava la situació dels emigrants espanyols que vivien i treballaven en aquells països. Al mateix temps, les persones provinents dels esmentats Estats que residien legalment a Espanya eren equiparades als ciutadans nacionals pel que feia a llurs relacions laborals, la seva inclusió en els règims generals i especials de la Seguretat Social i els ajuts del Fons Nacional de Protecció al Treball. L'any 1970, una Ordre ministerial establia que aquests emigrants restaven exempts de l'obligació d'obtenir el permís de treball, a diferència del que succeïa amb els que provenien d'altres països.

L'inici de la nova vida democràtica va portar, lògicament, un canvi en les reglamentacions sobre la permanència d'estrangers en el territori espanyol. La circular 2896, d'abril de 1978, va constituir el primer pas cap a la nova etapa de la política immigratòria. Posteriorment, entre 1978 i 1985, tot un seguit de Reials Decrets es farien càrrec d'exigir la regularització de tots els estrangers que desitgessin arrelar-se i treballar a Espanya.

Dues famílies de Vientiane (Laos) es van establir a la comarca d'Osona el mes de novembre de 1980.

L'any 1985, l'Administració socialista donava a conèixer la Llei sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya, aprovada per majoria parlamentària l'1 de juliol d'aquell any i continuada, després, pel seu Reglament de 26 de maig de 1986. La promulgació d'aquesta Llei i la seva posterior aplicació va provocar i provoca, encara avui, enfrontaments entre diversos sectors socials i polítics. Els que la defensen consideren que era imprescindible, en el moment de la seva aprovació, reglamentar l'ingrés i permanència de treballadors estrangers, tenint en compte l'alt índex d'aturats que hi havia i, també, que era necessari omplir un buit legal. Altres, en canvi, creuen que, sota la pretensió de resoldre problemes realment existents en l'àrea de la immigració, l'esmentada Llei va permetre l'aparició d'altres que poden arribar a representar dificultats més importants de cara a la seva resolució. Alguns d'aquests nous problemes són l'increment del nombre d'immigrants il·legals, una més gran sedentarització dels estrangers que arriben, la utilització de vies alternatives (com ara la demanda de nacionalització o el matrimoni) per assolir una legalització més segura i menys burocràtica, el manteniment d'una economia submergida que es fonamenta en aquesta mà d'obra barata o la inclinació d'alguns immigrants que opten pel recurs de la delinqüència davant les dificultats per obtenir feina.

"La Llei d'estrangeria va plantejar problemes d'inconstitucionalitat."

A més a més, la Llei d'estrangeria va plantejar problemes d'inconstitucionalitat que van fer que el Defensor del Poble presentés un recurs, el 3 d'octubre de 1985, resolt per la Sentència del Tribunal Constitucional 115/87, del 7 de juliol. D'aquesta Sentència va sorgir la inconstitucionalitat dels articles 7, 8 i 34 i la declaració de constitucionalitat de l'article 26.2, 2n paràgraf, referent a l'internament en centres de detenció dels immigrants que hagin incorregut en algun dels supòsits que preveu la llei. La llista d'aquests supòsits inclou des de trobar-se un estranger il·legalment en territori espanyol perquè no té el permís de residència fins aquell que està implicat en activitats contràries a l'ordre públic o a la seguretat interior, passant pel qui no gaudeix de permís de treball però està treballant o el que no té els mitjans lícits de vida o el que exerceix la mendicitat. D'acord amb el contingut d'aquest article, al voltant de 300.000 estrangers es trobarien a Espanya en una situació delictiva i sota el risc permanent d'ésser expulsats.

L'ambigüitat del discurs

La generositat que la Llei d'estrangeria ofereix als immigrants en el seu preàmbul no prediu, absolutament, el caràcter restrictiu que emergeix dels seus articles. En un paràgraf del seu text d'obertura diu que "la Llei al llarg de tot el seu articulat destaca la seva preocupació per reconèixer als estrangers la màxima cota de drets i llibertats, l'exercici dels quals resta pràcticament equiparat al dels mateixos ciutadans espanyols i, per al qual, s'estableixen les màximes garanties jurídiques que, certament, tan sols cedeixen davant les exigències de la seguretat pública, clarament definides". Si s'hagués de fer un dibuix de l'estructura jurídica espanyola en matèria d'immigració, es podria dir que es tracta d'un embut en el qual la part superior l'ocuparia la Constitució, mentre que el centre l'ocuparia el preàmbul de la Llei i en la part inferior, que és més prima, es trobaria el seu articulat, el Reglament i el seguit d'Ordres ministerials i Decrets que s'hi han anat agregant.

L'aplicació al peu de la lletra d'alguns dels seus articles, del seu Reglament i de les últimes disposicions, ha reduït cada vegada més les possibilitats que un estranger regularitzi la seva situació de residència i el permís de treball a Espanya, sobretot si es tracta d'un extracomunitari. I

aquesta excepció d'"alguns articles" cal esmentar-la perquè n'existeixen altres dins la Llei que ofereixen preferència per a l'obtenció de permisos als estrangers que es troben en determinats supòsits i sobre els quals l'Administració no pressiona per al seu compliment.

Salomé Adroher Biosca, en el seu treball titulat "Polítiques migratòries: per a l'arrelament o per al desarrelament?", explica que "una política seriosa de fronteres i un control de les situacions irregulars hauria de tenir com a contrapartida un sistema de permisos de treball i de residència que garantís progressivament la seguretat en l'ocupació i en la reagrupació familiar". Això és quelcom difícil de trobar en l'aplicació de la legislació espanyola. La demora en tots els procediments de sol·licitud de permís de residència i de treball, i també la seva permanent denegació –fonamentalment en les grans ciutats–, ha anat augmentant el nombre d'estrangers il·legals en territori espa-nyol. Mentre que el text de la Llei diu que tenen preferència per a l'obtenció o renovació de permisos de treball els estrangers que tinguin al seu càrrec ascendents o descendents espanyols, juntament amb els que hagin estat titulars d'un permís de treball i pretenguin la seva renovació, els llatinoamericans, portuguesos, filipins, andorrans, equato-guineans o sefardites, entre d'altres supòsits, els funcionaris dels Governs civils entreguen permanentment als peticionaris denegacions de permisos o targetes de residència que, per l'esmentada demora, assoleixen una durada de mesos o setmanes o, fins i tot, mesos. La Llei estableix que la via indicada per a l'obtenció d'aquests permisos és mitjançant la tramitació prèvia en l'oficina consular espanyola del país d'origen d'un visat que es presenta a l'ingressar en el territori espanyol. Com que aquests visats són entregats per les dependències consulars, excepcionalment, la majoria dels immigrants ingressen com a turistes i resten, després d'haver complert els tres mesos de permanència, en la il·legalitat o inicien un tràmit per via especial davant el Govern civil de la província en què s'instal·lin, que culmina, per regla general, en una denegació.

Aquesta forma d'ingrés és la més freqüent, malgrat que amb l'aplicació de l'article 12 de la Llei i de l'Ordre del Ministeri de l'Interior de 22 de febrer de 1989 cada vegada són més les persones rebutjades en la frontera o tornades des dels aeroports al seu país d'origen perquè els manquen el passatge de retorn o els mitjans econòmics suficients per a la seva permanència.

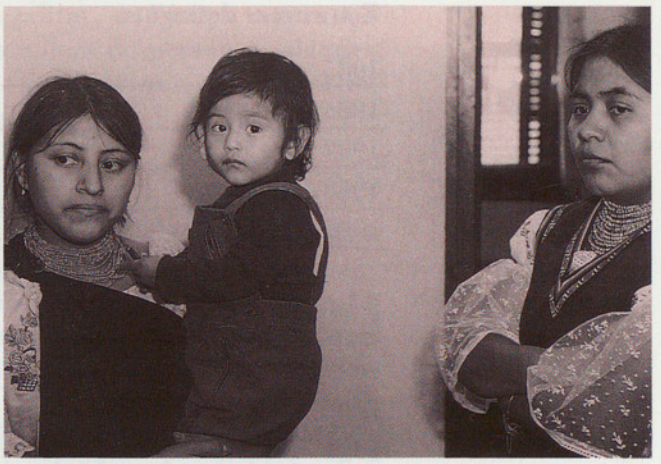

Immigrants quechuas residents a Barcelona.
KIM MANRESA

És clar que la redacció i aprovació d'aquest text legal té una connexió amb les recomanacions (o exigències) que s'han plantejat a Espanya arran del seu ingrés a la Comunitat Europea. Tanmateix, cal aclarir que, si bé la Llei és clarament restrictiva, la major duresa prové de la seva arbitrària aplicació. Sovint, és el funcionari qui la interpreta expedint fins i tot resolucions diferents davant situacions similars. La Llei d'estrangeria no ha modificat el seu text des de la seva aprovació, llevat dels casos en què s'ha produït Sentència del Tribunal Constitucional; la seva aplicació, però, s'ha tornat cada vegada més dura en els seus sis anys de vida. Les xifres del Ministeri de l'Interior referides a estrangers en són una prova.

Estrangers rebutjats en la frontera:

1985	10.406
1986	21.929
1987	20.622
1988	24.729
1989	35.162

Per contextualitzar les xifres del quadre anterior es pot mencionar que l'any 1985 el Ministeri de l'Interior va regis-trar un ingrés de 43.362.489 estrangers en el territori espanyol, mentre que l'any 1989 hi va haver un total de 57.018.660 ingressos.

Estrangers detinguts:

1985	13.898
1986	14.457
1987	16.392
1988	25.798
1989	32.496

Estrangers expulsats:

1985	975
1986	1.497
1987	2.262
1988	3.744
1989	4.739

Dels 4.739 estrangers expulsats l'any 1989, 4.275 van ser-ho per il·legals, 449 per indesitjables, 14 per delinqüents i 1 per drogues.

El fracàs d'una política?

Després de l'elaboració del Reglament de la Llei d'estrangeria el mes de maig de 1986, el Govern va atorgar deu mesos als estrangers que es trobaven en la il·legalitat per regularitzar la seva situació. Segueixen essent, encara, motiu de discussió les causes per les quals 38.000 persones, de les gairebé 300.000 il·legals que hi havia en aquell moment a Espanya, es van presentar davant les autoritats per complir els tràmits. Hi ha qui argumenta que no hi va haver una difusió adient de la mesura; altres, en canvi, diuen que la mateixa burocràcia de l'Administració va ésser la que va impedir a moltes persones regularitzar la seva situació, mentre que altres creuen que la causa del temor de molts estrangers es deu al fet que després d'ésser registrats poden restar desemparats davant el risc d'expulsió. Tanmateix, ja sigui per un o altre motiu, la majoria dels il·legals segueixen vivint la mateixa realitat i encara és l'hora que s'ha de donar solució al problema.

El desembre de l'any passat, el Govern va elevar al Congrés de Diputats un document titulat "Situación de los extranjeros en España, líneas básicas de la política española de extranjería". Aquest text era la resposta a una petició d'informe que el Ple del Parlament havia fet al Govern referent al tema en la seva sessió del 26 de juny de 1990. Aquest informe, segons la petició del Parlament, havia de comprendre, en tot cas, els següents aspectes: a) situació dels immigrants que es troben a Espanya des d'una data anterior a la promulgació de la Llei Orgànica 7/1985, d'1 de juliol, que, per diverses raons, no van accedir al procés de regularització obert per l'esmentada Llei; b) situació dels estrangers que es troben a Espanya en situació irregular des d'una data posterior a la promulgació de l'esmentada Llei; c) situació de les persones que hagin sol·licitat refugi o asil en el nostre país; i d) noves mesures amb les quals, en un futur, el Govern considera més convenient tractar les qüestions relatives a l'entrada i permanència d'estrangers a Espanya, en el marc del procés d'unificació política de les Comunitats Europees.

El document reconeix la gravetat que significa per a Espanya l'alt nombre d'immigrants il·legals mentre que, al mateix temps, no especifica quin tipus de mesures es prendran per solucionar el problema. En canvi, diu que "després de cinc anys d'aplicació de la Llei d'estrangeria es pot afirmar que és acceptable en termes generals, per la qual cosa no seria convenient que ni políticament ni tècnicament s'entrés en una via de reforma, i encara menys aconsellable pel fet de trobar-se en un procés d'harmonització comunitària que haurà de culminar al llarg d'aquesta dècada". El document, però, conti-

Altres formes i altres cultures enriqueixen les nostres.
KIM MANRESA

nua dient: "tanmateix, cal reconèixer que la complexitat tècnica i la prolixitat dels decrets de desplegament de la Llei, i també la deficient estructura administrativa, han dificultat greument la seva correcta aplicació... Els problemes amb els quals ens enfrontem actualment no tenen l'origen, com s'afirma a vegades, en el caràcter suposadament repressiu o, fins i tot, 'racista' de la Llei, sinó en la manca d'una gestió eficaç dels fluxos d'immigració, i també en la manca d'una política global d'estrangeria".

Les futures onades immigratòries que seguiran arribant des del Tercer Món, però també des de l'Est d'Europa, són una preocupació fonamental en l'informe. Dins les línies bàsiques d'una política d'estrangeria, el text considera que "Espanya no pot rebre un flux massiu i sense control d'immigrants sense que s'hipotequi greument la seva cohesió social i les possibilitats d'integració dels estrangers regularment establerts en el nostre país... Un objectiu essencial de l'Estat consisteix, juntament amb la resta dels països de la CEE, a dominar el volum dels fluxos i canalitzar la pressió demogràfica creixent."

La il·lusió de molts

Uns mesos més tard de l'elaboració d'aquest document, exactament a l'abril d'aquest any, el grup socialista va presentar al Govern un text d'onze punts en el qual proposava canalitzar els fluxos migratoris en funció de les necessitats de mà d'obra de l'economia espanyola i de la capacitat d'absorció de la societat. Demanava, també, que es completés el procés obert l'any 1985 per a la regularització dels il·legals i que aquest s'ampliés als arribats amb posterioritat a l'any esmentat que, a la vegada, poguessin demostrar la "seva inserció i arrelament". Les esmenes al text que van ésser proposades per les associacions que formen la Campanya Pro Regularització i Integració dels Immigrants –entre les quals es troba l'Associació Pro Drets Humans, Càritas i la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat–, i assumides quasi íntegrament per IU en el Parlament, suggerien que la política d'estrangeria ha de conjugar la situació sòcio-econòmica espanyola amb les responsabilitats històriques i la solidaritat internacional.

La possibilitat d'un nou període de regularització per als que es troben en situació d'il·legalitat, és l'única esperança que abracen milers de persones, algunes de les quals fa anys que es troben en aquesta situació.

Per bé que resulta imprescindible actuar sobre la present situació dels estrangers a Espanya, és ben cert també que qualsevol solució que es pugui donar, solament podrà ésser conjuntural, perquè resulta previsible que, amb aquesta o amb una altra Llei, la immigració des del Sud cap al Nord –i ara també des de l'Est cap a l'Oest– segueixi en els propers anys, encara que amb més obstacles. Caldrà reflexionar una mica més, aleshores, sobre els riscs de què parlava el sociòleg francès.

Per una cultura de la immigració

Xavier Iborra
Director provincial del Ministerio
de Trabajo y Seguridad Social a Barcelona

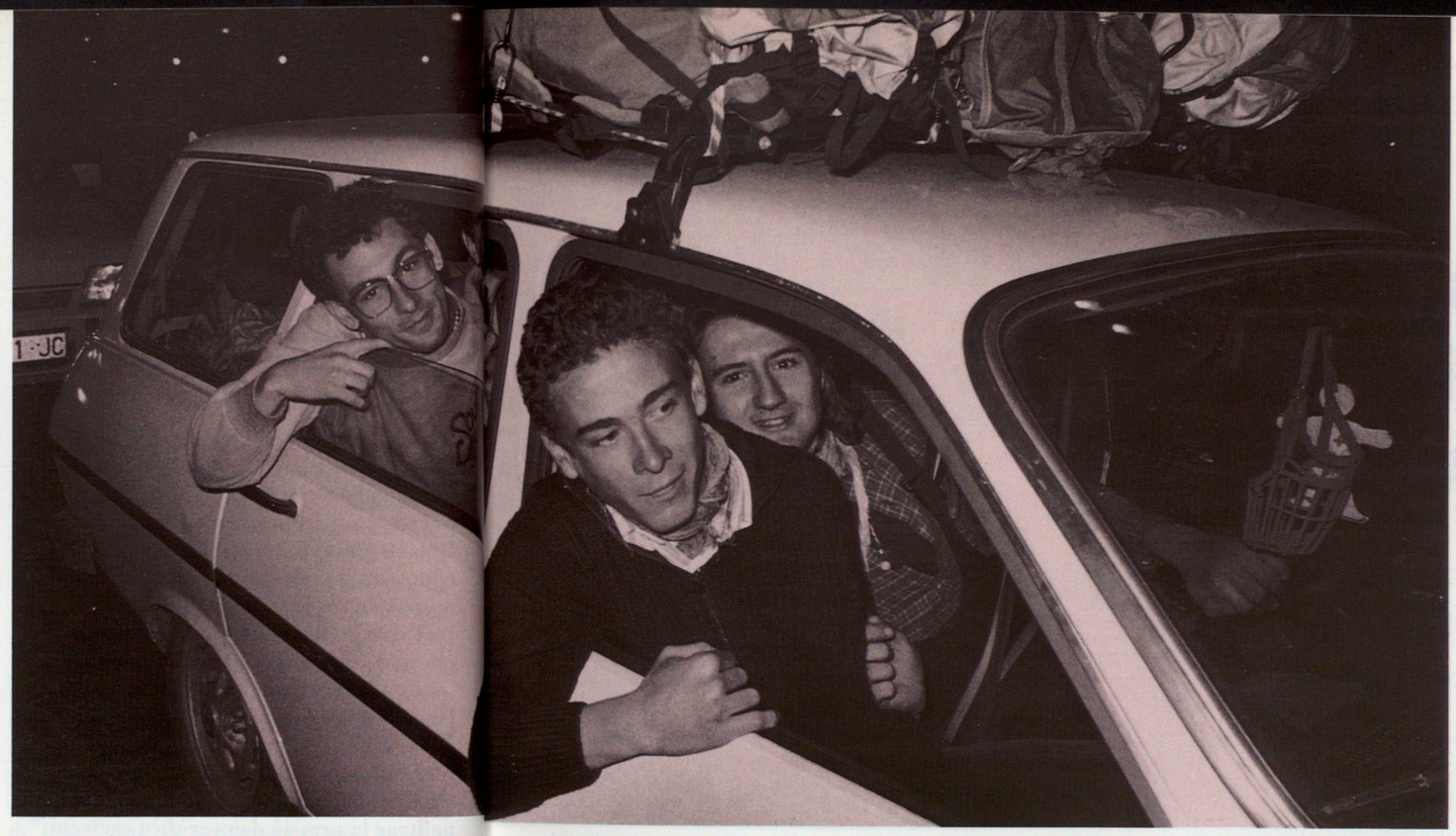

La societat catalana i espanyola necessita incorporar la nova situació i els nou vinguts.
PERE MADUEÑO.

"Una qüestió a la qual s'ha de respondre és vers quins tipus de societat es vol anar avançant: vers un model on es respectin tots els models específics, o una societat de castes on es donin diferents estatus de ciutadania", va dir el senyor Iborra durant la seva intervenció al Seminari sobre la Immigració Estrangera a Catalunya, que va tenir lloc al Patronat d'Investigacions Socials, i que ara sintetitzem aquí.

La Llei d'estrangeria és una llei molt oberta i es concreta per mitjà dels reglaments. És cert que admet una gran varietat d'interpretacions. Es va posar en funcionament a partir de 1986 i volia ésser restrictiva amb l'entrada de nous treballadors, i alhora regularitzar la situació dels immigrants que havien arribat abans d'aquell any.

El plantejament de la Llei era regularitzar els permisos de treball tenint en compte la seva duració i l'acumulació de períodes, i tenint present la situació nacional del mercat de treball, no només d'una manera general, sinó la concreta de cada sector afectat per la mà d'obra estrangera. D'aquesta manera, legalment, es determinaren els criteris de concessió o denegació dels permisos de treball.

Concretament, a la província de Barcelona, durant l'any 1989, s'havien tramitat 10.125 permisos de treball, el 73,4% dels quals han estat concedits, un 9% denegats i la resta han caducat per defectes de forma o per manca de presentació de la documentació pertinent. El percentatge més alt de permisos concedits ha estat als marroquins, amb un 16% del total, seguit dels filipins (8,6%), del Regne Unit (8%) i dels argentins (7,9%).

Estic d'acord que cal donar xifres i informar de les estadístiques perquè no es vulgui ignorar el problema, com si no existís.

Així mateix, fins al moment, no hi ha hagut per part de les forces polítiques un pronunciament clar i explícit envers el fenomen de la immigració.

Una qüestió a la qual s'ha de respondre és vers quin tipus de societat es vol anar avançant: si vers un model on es respectin tots els valors específics, o bé vers una societat de castes on es donin diferents estatus de ciutadania (nacionalitat, regionalitat, estrangeria), tal com succeeix al Regne Unit.

El que cal, en definitiva, és arribar a crear una autèntica cultura de la immigració, tal com s'ha anat imposant una cultura de l'atur (subsidis, etc.), per part de tota la societat.

El cas italià, paradigma per Catalunya

Jordi Estivill i
Joaquim Aiguabella
Gabinet d'Estudis Socials (GES)

Milers d'albanesos que fugien de la fam i la por han intentat, sense èxit, arribar a Itàlia per gaudir de la societat occidental.

La complexitat dels actuals processos immigratoris a Catalunya i la dificultat de conèixer-los amb exactitud i profunditat obliguen, entre altres, a establir comparacions amb països relativament semblants, en els quals es produeixen situacions equiparables. Aquest és el cas d'Itàlia, un país d'emigració que s'ha tornat un pol receptor d'immigrants.

Algunes de les característiques més sobresortints que fan a Itàlia comparable a Catalunya des del punt de vista migratori, poden sintetitzar-se així:

1) Forta urbanització i industrialització.

2) Polarització entre un Sud (Mezzogiorno) més rural, fortament dependent dels ajuts públics, expulsor tradicional de mà d'obra, i un Nord molt avançat, clarament integrat amb els països centrals d'Europa i amb desenvolupament important de la indústria i dels serveis. La capital, al centre, juga un paper de "plaque tournante" i polaritza una gran part del sector públic.

3) Un creixement important, històric, i recent, de l'economia subterrània intervenint en sectors tradicionals (tèxtil, mobles) però també en sectors de punta (disseny, etc.).

4) Una economia que encara que colpejada per la crisi (taxa d'atur 10,9) sembla sortir renovada i avença llocs en el mercat europeu i mundial.

5) Un Estat amb una considerable tradició centralista, però que des de fa una dècada tracta de descentralitzar-se no solament potenciant les regions històriques (Alto Adige, Sicília, etc.), sinó donant àmplies competències al conjunt de regions.

6) Unes estructures demogràfiques en les quals la població del Sud ha emigrat històricament vers el Nord, el conjunt del país ha generat uns forts corrents emigratoris vers Amèrica i Europa. Des de fa uns anys aquests corrents s'han aturat i Itàlia s'està convertint en pol d'atracció per a diversos tipus de corrents immigratoris.

7) Un peculiar model d'Estat providencial a mig camí entre una seguretat social universalista (Gran Bretanya) i una professionalista, amb una relativa cobertura de les principals necessitats.

8) Una vitalitat i dinàmica de les relacions econòmiques, socials i culturals que supera molt sovint les previsions i els mecanismes d'intervenció. Això es reflecteix especialment en la capacitat de l'administració pública en tenir una visió actualitzada de la situació i evolució demogràfica. No és un atzar que a Itàlia s'estiguin posant de moda els dispositius d'anàlisi periòdica (Observatoris permanents, sistemes d'indicadors, etc.) i es plantegi amb urgència la manca de coordinació de les diverses instàncies governamentals.

Aquest segon document de treball examina en primer lloc quines són les fonts d'informació sobre la immigració i les dificultats que presenten. En segon lloc i en funció de les fonts existents es tracta de quantificar la presència estrangera, fent-se esment d'una hipòtesi de mínims i màxims. Finalment, s'ofereix una prospecció del que pot representar l'allau immigratori en els pròxims anys. S'intenta, en tots els casos, donar la xifra a escala regional i diferenciar la immigració segons els països d'origen.

Itàlia, que tal com s'ha afirmat ha estat tradicionalment un país d'emigració, s'ha convertit també en la darrera dècada en un punt de mira important de la immigració estrangera, provinent tant de la resta de països de la CEE com dels països anomenats del Tercer Món.

Il·lustració
MESEGUER

No és fàcil, tanmateix, quantificar amb exactitud la xifra d'estrangers residents a Itàlia. Tothom està d'acord a afirmar que les xifres oficials no coincideixen amb la immigració realment existent. Hi ha una bona part d'aquesta l'estatut de la qual es pot anomenar com de clandestinitat.

En aquest sentit, atesa la manca d'informacions completes per part dels organismes oficials, això ha provocat que es fessin servir per part de diferents mitjans de comunicació i, fins i tot, per part de fonts properes als poders públics xifres al voltant del milió de persones estrangeres que legalment o bé clandestinament tenen la seva residència efectiva a Itàlia.[1]

Umberto Melotti[2] aporta una sèria de dades que, segons ell, donen una idea de la situació. "D'una presència estrangera a Itàlia al voltant d'1.200.000 (l'avaluació, tot i que és controvertida, és del Ministeri de l'Interior), 450.000 es troben amb un permís de residència i de treball regularitzat (dades de 1986), la meitat dels quals concentrats a Roma, Milà i Nàpols, i prop de 750.000 "clandestins" o, millor, irregulars des d'algun punt de vista, i d'aquests uns 300-350.000 poden ser considerats "estables" i 200-250.000 "semi-estables", mentre que els estacionals o els ocasionals serien només 150-200.000 (d'acord amb l'avaluació feta per la recerca de l'ISPES durant 1987)".

Abans d'entrar en l'anàlisi de les fonts oficials sobre les quals hom insistirà tot seguit, cal fer referència a la Llei núm. 943, de 31 desembre de 1986, amb el títol de "Normes en matèria de col·locació i de tractament dels treballadors extracomunitaris i en contra de les immigracions clandestines".[3] Aquesta llei va dirigida a regularitzar la situació dels treballadors dependents i a fer aflorar totes les situacions laborals irregulars d'immigrants estrangers. Aquesta llei ha intentat apropar les dades oficials a les reals, sobretot pel que fa a la població immigrada que treballa per d'altri. Tanmateix, els resultats no han estat, segons es pot desprendre de les diferents declaracions oficials, prou satisfactoris en no haver assolit, ni de bon tros, el nivell que es pretenia; si bé s'ha aconseguit regularitzar en conjunt uns 100.000 contractes de treball a tota Itàlia en el període tingut en compte per la llei, més una pròrroga complementària afegida posteriorment, és a dir el 1987.

Les fonts d'informació sobre la immigració

Segons reconeix Franco Marozza de l'Institut Central d'Estadística (ISTAT) de Roma,[4] fins al moment actual (1988) l'estadística oficial no ha estat en disposició d'oferir informacions precises sobre la presència de la població estrangera a Itàlia, excepte pel que fa als Censos de població que es realitzen cada 10 anys. Aquest autor aporta algunes raons, com la curta experiència dels òrgans encarregats de fer el seguiment del fenomen immigratori, que han estat sorpresos per la velocitat de la seva transformació; tampoc les estructures existents de recollida d'informació no eren les més adequades, i les investigacions realitzades sobre aquest tema són escasses, sectorials i poc coordinades.

Marozza, un cop fetes aquestes afirmacions, enumera les possibles fonts *oficials* públiques per analitzar quantitativament el fenomen de la immigració:

– Institut d'Estadística (ISTAT)

– Ministeri de l'Interior.

– Institut Nacional de la Seguretat Social (INPS).

– Institut de la Salut.

– Ministeri de Treball i de la Seguretat Social.

– Ministeri d'Assumptes Exteriors.

– Ministeri d'Ensenyament Públic.

Altres fonts *no oficials* privades poden ser Càritas, recerques dutes a terme per les Confederacions Sindicals, l'Associació Italiana de Refugiats, la Societat Italiana d'Anàlisi i Recerques Econòmiques i Socio-psicològiques, entre d'altres.

En aquest mateix terreny de les fonts, Aurelio Pane i Enrico Todisco[5] aporten possibles raons per explicar l'escassa disponibilitat de dades estadístiques completes i comparables entre elles:

– la dispersió entre les diverses fonts estadístiques que sovint no concorden entre elles,

– la manca d'homogeneïtat i, per tant, impossibilitat de comparació de les fonts, cadascuna amb les seves pròpies exigències organitzatives internes,

– la forma amb què són registrades la presència estrangera en cadascuna de les fonts i, en general, la manca de verificacions i controls,

– bàsicament, l'absència d'una definició clara de la posició de l'estranger. En funció dels criteris que poden ésser adoptats (durada de l'estudi, motiu, nacionalitat, residència o naixement) es generen tipologies diverses que dispersen el càlcul sobre la unicitat de les migracions,

– tot això fa que totes les estimacions que es facin tenen un grau elevat d'aleatorietat i variabilitat.

Quant als canals informatius, aquests autors distingeixen dues tipologies:

– fonts jurídico-administratives, constituïdes pels registres de la població per a la concessió de la residència i per les dades del Ministeri de l'Interior pels permisos de residència;

– fonts informals, constituïdes per grups de solidaritat, associacions de voluntariat, ens morals, comunitats ètniques, confederacions sindicals, llocs d'acollida i alberg nocturn, etc.

Pel que fa a les fonts públiques enumerades, l'Institut d'Estadística (ISTAT) té en els seus arxius els següents grups de dades:

– Censos de la població (1951, 1961, 1971, 1981),

– llista des de 1986 del nombre d'estrangers residents,

– naixements, morts, casaments,

– altes i baixes en els registres municipals,

– estadístiques relatives a l'ensenyament,

– estadístiques judicials.

A partir de 1986 s'han introduït innovacions en els registres municipals d'habitants (padrons) de manera que es pugui verificar el nombre total d'estrangers residents i dels italians emigrats inscrits en l'AIRE (Registre especial dels Italians Residents a l'estranger).

"... les estimacions que es fan tenen un grau elevat d'aleatorietat i variabilitat".

En la nova fitxa de naixement apareix la pregunta sobre la nacionalitat estrangera, tant del pare com de la mare. També en els registres dels morts amb una edat de menys d'un any i quan superen l'any de vida, s'especifica la nacionalitat no italiana dels pares de l'infant. Així mateix es fa constar, en els casaments, la nacionalitat dels esposos.

A més el nou model individual relatiu a la declaració de canvi de residència inclou, pels estrangers, la nacionalitat.

Pel que fa a l'ensenyament universitari existeix un model especial pels estudiants i doctorats estrangers, on consta el sexe i el país d'origen.

Les estadístiques judicials només fan referència a la nacionalitat quan es tracta d'un problema penal, o bé quan els acusats han estat jutjats; en aquest cas es fa constar el lloc de naixement, que no sempre, però, coincideix amb la nacionalitat. Pels casos de delinqüència juvenil, s'ha introduït l'any 1988 la dada relativa a la nacionalitat.

En matèria civil, només en els models de les separacions i divorcis s'indica el lloc de naixement.

Quant al *Ministeri de l'Interior*, la nova reglamentació estableix que l'estranger, un cop ha aconseguit el visat d'ingrés per part de les autoritats diplomàtiques i consolars, pot entrar a Itàlia i l'òrgan que el rep s'ha de limitar a prendre'n nota.

"La coordinació informàtica de les dades provinents de les diferents fonts és molt complicada."

Aquest Ministeri disposa d'un arxiu informatitzat relatiu als permisos de residència a estrangers, on consten el nom i cognom, data i lloc de naixement, nacionalitat, estat civil, procedència, arribada a Itàlia, motius de la residència i mitjans de subsistència; es tracta d'una informació a nivell familiar amb les dades de la dona, els fills i altres persones al seu càrrec.

Partint de la situació actual, deficient i incompleta, és ben útil que s'adopti, en primer lloc, una única metodologia homogènia d'inscripció i, en segon lloc, una coordinació de les informacions que es troben en poder de les diverses administracions pùbliques i ens, tant dintre de cadascun d'ells com en relació amb els altres.

Al *Ministeri de Treball i Seguretat Social* hi ha dues fonts: la del propi Ministeri, que ofereix dades menys completes que el Ministeri de l'Interior (generalitats, sexe, professió), i les dades estadístiques que provenen dels arxius de l'INPS sobre els treballadors de les empreses no agrícoles que hagin cotitzat, com a mínim, una setmana.

Aquest Institut (INPS) gestiona l'assegurança general obligatòria d'invalidesa, vellesa, accidents dels treballadors dependents i autònoms i, a més, l'assegurança d'atur involuntari i les prestacions familiars de tot tipus.

Així, doncs, l'INPS posseeix en els propis arxius la situació individualitzada dels subjectes següents:

– treballadors dependents de tots els sectors de la producció, fins i tot els que es dediquen al treball domèstic i familiar;

– treballadors dependents del sector públic;

– treballadors autònoms;

– professionals liberals;

– ciutadans que no tenen cap mútua.

En totes aquestes categories s'hi troben estrangers. De tota manera la quantificació d'aquests, partint dels arxius de l'INPS, és limitada, atesa la gran quantitat de treballadors que són utilitzats com a mà d'obra barata en els diferents sectors sense que estiguin regularitzats quant als seus drets (contracte treball, seguretat social, etc.).

Quant al *Ministeri de la Salut*, les dues possibles fonts d'informació són, d'una banda, l'organisme on tenen lloc les compensacions de malalties amb l'estranger, i els arxius on consten les demandes individuals, l'elecció del metge de base presentades pels ciutadans estrangers arran de la cotització a l'INPS.

Al *Ministeri d'Assumptes Exteriors* es troben actualment les llistes dels visats d'ingrés lliurades pels consolats italians a la població activa que traslladi la seva residència a Itàlia per motius de treball, i sembla que, amb la nova normativa (Llei 943), aquestes dades tindran un major interès i es podrà fer un tractament més exhaustiu d'aquesta informació.

En efecte, l'article 5 d'aquesta llei preveu que "el Ministre del Treball... fixi... d'acord amb el ministre d'Assumptes Exteriors i el de l'Interior, dins el respecte dels compromisos comunitaris i internacionals, les directrius de caràcter general en matèria d'ocupació i de mobilitat professional" dels estrangers extracomunitaris. Es tracta, tal com afirma Mario Sica,[6] d'un primer intent de "disciplinar el flux de mà d'obra estrangera en funció de la demanda d'ocupació". Això es faria a través d'un mecanisme que fonamentalment comptaria amb dos nous instruments legislatius: una nova llei sobre l'ingrés i la residència dels estrangers, que permeti un millor control de les fronteres, i una altra llei sobre el reconeixement de l'estatut de refugiat.

Pel que fa al *Ministeri de l'Ensenyament Públic*, existeixen dades provinents d'una recerca específica sobre els estudiants estrangers, però aquests arxius no

són de fàcil accés i consulta. També disposa de dades sobre la presència de ciutadans estrangers a les universitats italianes que deriven d'una recerca no oficial elaborada per l'UCSEI (Oficina Central d'Estudiants Estrangers a Itàlia).

La coordinació informàtica de les dades provinents de les diferents fonts, tant públiques com privades, és a la pràctica una tasca força complicada. Segons els responsables de l'Institut d'Estadística (ISTAT), s'han marcat com a objectiu el pròxim Cens de la població a realitzar l'any 1991 per afrontar amb criteris homogenis el tractament informàtic de les dades relatives als residents estrangers a Itàlia. D'aquesta manera es pensa fer un pas endavant evitant la dispersió informativa actualment existent.

Quantificació de la presència estrangera a Itàlia

Com ja s'ha indicat de bon començament, és una tasca pràcticament impossible, en aquests moments, apropar les dades oficials de la presència estrangera a Itàlia a les dades de la immigració realment existent. El caràcter clandestí i no regularitzat de molts ciutadans estrangers que viuen a Itàlia dificulta la quantificació exacta d'aquest fenomen.

Primera font: Els Censos de Població

Si hom pren la font del *Cens de població*, cal recordar que aquest es realitza cada 10 anys. Atès que l'increment de població immigrada s'ha donat sobretot en la darrera dècada, només s'han considerat els Censos corresponents a 1971 i 1981. Aquests dos, juntament amb el que es realitzi l'any 1991, oferiran una sèrie prou completa de les dades contingudes en aquesta primera font oficial.

En el Quadre núm. 1 s'ofereixen les dades contingudes en ambdós censos corresponents als immigrants residents a Itàlia, la seva evolució, distribució geogràfica i el percentatge que suposen en relació amb la població total italiana. Apareixen ja unes primeres xifres oficials sobre la presència estrangera a Itàlia: 121.116 persones, el 1971, i 210.937, el 1981.

En primer lloc, cal remarcar que el percentatge global dels immigrants entre un cens i l'altre en relació amb la població total ha sofert un increment notable (68%) (el 2,2%, el 1971 i el 3,7%, el 1981), tot i que en aquesta darrera data encara no s'havia disparat el "boom" immigratori.

Territorialment, i si hom divideix Itàlia en 5 superregions (nord-occidental, nord-oriental, central, meridional i insular), es pot comprovar que els percentatges més alts es troben a la Itàlia central (5,2), seguida de les dues del nord (occidental, oriental, 4,3 i 3,8, respectivament). El Sud (2,3) i les Illes (2,8) reben menors contingents d'immigració estrangera, tot i que entre 1971 i 1981 s'aprecia un increment percentual superior al de la resta de regions.

Cal subratllar, dins d'aquest panorama regional, els pols d'atracció que signifiquen, d'una banda, Roma, com a capital administrativa de l'Estat (Lazio, 5,8%), Milà, com a ciutat industrial (Lombardia, 5,1%), Gènova, com a principal nucli portuari (Ligúria, 5,1%), Florència i Pisa, com a importants centres universitaris i del sector serveis (Toscana, 5,1%). El cas de la regió Trentino-Alto Adige, amb el percentatge més alt (6,4%), respon a

Il·lustració
MESEGUER

* Quadre núm. 1. Estrangers residents a Itàlia, Censos 1971 i 1981

	1971			1981		
	Població resident			Població resident		
Regions	Total	Estrangers	%	Total	Estrangers	%
Piemonte	4.432.313	6.833	1,6	4.479.031	11.586	2,6
Valle d'Aosta	109.150	241	2,2	112.353	339	3,0
Lombardia	8.543.387	27.665	3,2	8.891.652	45.049	5,1
Liguria	1.853.578	6.889	3,7	1.807.893	9.253	5,1
ITÀLIA NORD-OCCIDENTAL	14.938.428	41.668	2,8	15.290.929	66.227	4,3
Trentino-Alto Adige	841.886	4.183	5,0	873.413	5.575	6,4
Veneto	4.123.411	5.095	1,2	4.345.047	12.684	2,9
Friuli-Venezia Giulia	1.213.532	4.015	3,3	1.233.984	4.979	4,0
Emilia Romagna	3.846.755	7.358	1,9	3.957.513	16.086	4,1
ITÀLIA NORD-ORIENTAL	10.025.584	20.651	2,1	10.409.957	39.324	3,8
Toscana	3.473.097	8.313	2,4	3.581.051	18.114	5,1
Umbria	775.783	611	7,9	807.552	3.809	4,7
Marche	1.359.907	1.290	0,.9	1.412.404	5.338	3,8
Lazio	4.689.482	27.535	5,9	5.001.684	29.186	5,8
ITÀLIA CENTRAL	10.298.269	37.749	3,7	10.802.691	56.447	5,2
Abruzzi	1.166.694	1.774	1,5	1.217.791	6.334	5,2
Molise	319.807	238	0,7	328.371	849	2,6
Campania	5.059.348	5.669	1,1	5.463.134	13.420	2,5
Puglia	3.582.787	4.585	1,3	3.871.617	6.943	1,8
Basilicata	603.064	1.512	2,5	610.186	693	1,1
Calabria	1.988.051	2.301	1,2	2.061.182	2.420	1,2
ITÀLIA MERIDIONAL	12.719.751	16.079	1,3	13.552.281	30.659	2,3
Sicilia	4.680.715	4.060	0,9	4.906.878	14.785	3,0
Sardegna	1.473.800	909	0,6	1.594.175	3.495	2,2
ITÀLIA INSULAR	6.154.515	4.969	0,8	6.501.053	18.280	2,8
ITÀLIA TOTAL	**54.136.547**	**121.116**	**2,2**	**56.556.911**	**210.937**	**3,7**

Font: Institut d'Estadística (ISTAT)

característiques molt específiques de tipus político-històric per la seva proximitat amb Àustria.

Segona font: Els permisos de residència

La segona font oficial d'informació és la provinent del Ministeri de l'Interior i recull els *permisos de residència* vàlids a final d'any des del 1970 fins al 1987 (Quadre núm. 2).

D'acord amb aquesta font, el nombre absolut d'estrangers residents s'incrementa en relació amb les dades del Cens. Així, l'any 1971, es lliuren 155.778 permisos mentre que els estrangers que apareixen en el Cens d'aquest any són 121.116. El 1981, els estrangers censat són 210.937 mentre que els qui obtenen el permís de residència són 312.504.

Cal tenir en compte, però, que els permisos es lliuren amb una durada molt limitada (3 mesos fins al 1980 i posteriorment només per un mes). Això significa que la mateixa persona pot obtenir més d'un permís durant un any. L'increment més fort, tal com indica l'esmentat quadre, es dóna precisament entre 1979 i 1980, amb prop de 100.000 persones més. De tota manera, segons aquesta font els increments que es constaten durant la dècada del 80 són molt superiors als que es donaven durant l'anterior dècada.

* Quadre núm. 2. Permisos de residència vàlids a 31-XII dels anys assenyalats

Anys	Valor absolut	Índex
1970	146.989	100
1971	155.778	106,6
1972	168.683	114,8
1973	175.746	119,6
1974	186.694	127,0
1975	185.715	126,3
1976	188.251	128,1
1977	191.465	130,3
1978	191.328	130,2
1979	200.349	136,3
1980	298.749	203,2
1981	312.504	212,6
1982	352.941	244,2
1983	383.765	261,1
1984	403.923	274,8
1985	423.000	287,8
1986	450.227	306,3
1987	572.103	389,2

Font. Ministeri de l'Interior.

Sobre la procedència dels subjectes que posseeixen els permisos de residència, la mateixa font del Ministeri de l'Interior facilita les dades corresponents. Així, hom pot veure en el Quadre núm. 3 la distribució geogràfica (per continent i nacionalitat) dels immigrants a Itàlia, l'any 1981, quan es fa el corresponent Cens de població.

Cal subratllar que aquestes dades es refereixen a l'any 1981 i, per tant, han sofert molt fortes variacions durant aquest període de temps. Això es pot comprovar, per exemple, si es comparen aquestes xifres amb les contingudes en el Quadre núm. 9 (estrangers que han regularitzat llur situació l'any 1987).

El bloc quantitativament més important el constitueixen el format pels ciutadans provinents dels diversos països d'Europa (53,9). Dels europeus residents a Itàlia, 103.069 pertanyen a països actualment (1989) integrats dins la CEE (el 67%), sobresortint els 24.129 grecs i els 26.150 alemanys occidentals. Dels països que no pertanyen a la CEE, la població més nombrosa procedeix de Suïssa (14.508) i Iugoslàvia (11.942).

El 20,8% dels immigrants, l'any 1981, prové de les dues Amèriques, si bé el 63,6 d'aquests (41.409) són ciutadans d'EEUU, un altre 5% del Canadà, i el 30% restant de països d'Amèrica llatina.

Àsia aporta 41.660 immigrants que significa el 13,3% del total. Els iranians (10.131) són els més nombrosos, i segueixen a continuació els israelians (4.227) i els jordans (3.805).

Els nord-africans constitueixen la immigració més nombrosa del continent africà, com a clar exponent de la presència italiana durant anys en aquests països. Els africans constitueixen un 10,1% de la immigració total (31.571). D'aquests, prop del 60% provenen d'Etiòpia, Egipte, Líbia, Tunísia, el Marroc i Algèria.

Només l'1,5% dels immigrants provenen d'Austràlia i Nova Zelanda.

El Ministeri de l'Interior facilita també les dades sobre la procedència dels immigrants corresponents als anys 1985 i 1986. El nombre absolut d'estrangers presents a Itàlia augmentan a 423.004 i 450.227, respectivament (Quadre núm. 4), però els

*** Quadre núm. 3. Nacionalitat dels estrangers residents a Itàlia l'any 1981**

EUROPA	**168.433**	**(53,9%)**	**ÀSIA**	**41.660**	**(13,3%)**
Àustria	5.782		Aràbia Saudita	171	
Bèlgica i Luxemburg	3.294		Xina	700	
Txecoslovàquia	1.806		Corea	618	
Dinamarca	1.139		Japó	3.537	
Finlàndia	660		Jordània	3.805	
França	17.519		Índia	3.369	
Grècia	24.129		Iraq	1.266	
Gran Bretanya	21.149		Iran	10.131	
Irlanda	1.370		Israel	4.227	
Iugoslàvia	11.942		Líban	2.279	
Hongria	3.628		Pakistan	421	
Holanda	4.479		Síria	1.845	
Polònia	3.732		Altres asiàtics	9.291	
Portugal	3.471				
Romania	2.841		**AMÈRICA**	**65.060**	**(20,8%)**
Rússia	799		Argentina	3.843	
Espanya	10.369		Bolívia	326	
Suècia	1.877		Brasil	2.781	
Suïssa	14.508		Canadà	3.292	
Alemanya (RFA)	26.150		Xile	1.721	
Alemanya (RDA)	230		Colòmbia	1.361	
Turquia	1.891		Cuba	201	
Altres europeus	5.168		Equador	482	
			Mèxic	1.617	
ÀFRICA	**31.751**		Paraguai	208	
Algèria	944		Perú	902	
Tunísia	2.064		EEUU	41.409	
Marroc	1.188		Uruguai	572	
Líbia	3.743		Veneçuela	4.063	
Egipte	4.361		Altres americans	2.282	
Etiòpia	5.471				
Sud...	276		**OCEANIA**	**4.568**	**(1,5%)**
Congo	125		Austràlia	4.263	
Sud-àfrica	703		Nova Zelanda	297	
Nigèria	2.315		Altres oceànics	8	
Altres africans	10.381		Sense nacionalitat	1.145	(0,3%)
			TOTAL	**312.437**	

percentatges per continents es mantenen gairebé intactes, tal com es pot constatar en el Quadre núm. 5.

Cal subratllar les variacions més altes corresponents a 1979-1980, a causa de la limitació de temps dels permisos de residència, ja que a partir d'aquest darrer any només es lliuren per una durada d'un mes, i també les de 1986-1987, com a resultat de l'aplicació de la LLei 943 de regularització dels treballadors dependents.

Sobre la distribució territorial on s'instal·len els immigrants segons nacionalitats, és difícil concretar-la, atesa la mobilitat d'aquests ciutadans estrangers un cop residents a Itàlia. De qualsevol manera hom interpreta significatiu el contingut del Quadre

* Quadre núm. 4. Estrangers presents a Itàlia (1985 i 1986) per països de procedència

	Valor absolut		Valor sobre total	
	1985	1986	1985	1986
EUROPA	**213.174**	**239.112**	**52,8**	**53,1**
Alemanya Occidental	37.237	40.150	8,8	8,9
Grècia	28.839	25.825	6,8	6,4
Gran Bretanya	27.914	29.618	6,6	6,6
França	23.739	25.429	5,6	5,6
Suïssa	18.172	19.012	4,3	4,2
Iugoslàvia	13.862	14.525	3,3	3,2
Espanya	12.571	13.467	3,0	1,0
Polònia	–	10.303	–	2,3
Altres països	60.840	60.783	14,4	13,5
ÀFRICA	**45.015**	**47.779**	**10,6**	**10,6**
Etiòpia	7.196	7.497	1,7	1,7
Egipte	6.958	7.183	1,6	1,6
Tunísia	4.352	4.928	1,0	1,1
Líbia	4.030	4.033	1,0	0,9
Nigèria	3.844	3.995	0,9	0,9
Cap Verd	3.528	3.614	0,8	0,8
Marroc	2.634	2.903	0,6	0,6
Altres països	12.475	13.626	2,9	3,0
ÀSIA	**62.530**	**64.661**	**14,8**	**14,4**
Iran	13.025	13.317	3,1	3,0
Filipines	7.621	8.064	1,8	1,8
Jordània	5.488	5.607	1,3	1,3
Índia	5.307	5.698	1,3	1,3
Israel	4.963	5.083	1,2	1,1
Japó	4.491	4.878	1,1	1,1
Líban	3.830	3.948	0,9	0,9
Altres països	17.805	17.976	4,2	2,0
AMÈRICA	**85.287**	**91.248**	**20,1**	**20,3**
EEUU	51.075	54.034	12,1	12,0
Veneçuela	5.620	5.907	1,3	1,3
Argentina	5.267	5.645	1,2	1,3
Brasil	4.670	5.347	1,1	1,1
Canadà	4.445	4.810	1,0	1,1
Altres països	14.210	15.505	3,3	3,4
OCEANIA	**5.841**	**6.276**	**1,4**	**1,4**
Austràlia	5.419	5.789	1,3	1,3
Altres països	422	487	0,1	0,1
Altres	1.157	1.151	0,3	0,2
TOTALS	**423.004**	**450.227**	**100**	**100**

Font: Ministeri de l'Interior.

núm. 6, on consten les dades, en el període de 4 anys (1980-1983), dels estrangers que elegeixen lloc de residència abans d'entrar a Itàlia i on queden registrats.

El nombre dels estrangers arribats és d'uns 90.000 en els quatre anys. Un 40% provenen d'Europa. D'aquests, el flux més important es dirigeix preferentment a les regions nord-orientals (Trentino, Friu-

*** Quadre núm. 5. Estrangers presents a Itàlia (1985 i 1986) per continents**

	ANYS								
Continents	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Europa	–	–	–	–	–	112.856	–	114.957	–
Àfrica	–	–	–	–	–	8.679	–	9.836	–
Àsia	–	–	–	–	–	15.056	–	18.599	–
Amèrica	–	–	–	–	–	45.389	–	46.293	–
Oceania	–	–	–	–	–	3.288	–	3.255	–
Altres	–	–	–	–	–	1.147	–	1.084	–
TOTALS	**146.989**	**155.788**	**168.683**	**175.746**	**186.694**	**186.413**	**188.251**	**194.028**	**191.328**
Variacions % anual	–	+6,0	+8,3	+4,2	+6,2	–0,2	+1,0	3,1	–1,4

	ANYS								
Continents	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Europa	117.549	159.107	174.771	188.786	200.182	213.083	223.174	239.112	272.919
Àfrica	13.239	29.754	34.942	38.800	41.134	43.405	45.015	47.779	91.600
Àsia	16.561	41.989	48.354	52.492	55.662	59.707	62.530	64.661	90.752
Amèrica	44.678	62.630	67.862	72.706	77.670	80.995	85.287	91.248	108.728
Oceania	4.184	4.167	4.611	4.934	5.317	5.595	5.841	6.276	6.928
Altres	9.184	1.102	1.125	1.143	1.122	–	–	–	–
TOTALS	**205.449**	**298.749**	**331.665**	**358.941**	**381.267**	**403.923**	**423.004**	**450.227**	**572.103**
Variacions % anual	+7,4	+45,4	+11,0	+8,2	+6,2	+5,9	+4,7	+6,4	+27,1

Font: Ministeri Interior.

li...) i nord-occidentals (Valle d'Aosta...); vers Sardenya també n'hi va un bon nombre. (Quadre núm. 6).

Un 17% prové de l'Àsia. D'aquests, els percentatges més alts els reben les regions del Piemonte, Lombardia i Ligúria (Itàlia nord-occidental); Vèneto i Emília Romagna (Itàlia nord-oriental); Umbria, Marche i Toscana (Itàlia central).

Les regions que principalment acullen el 16,1% d'immigrants provinents de l'Àfrica són: Lombardia (Nord-occ.) i Umbria, Marche i Lacio (Central) i Sicília (Insular). En aquest sentit és ja tradicional el flux de tunisians vers aquesta darrera illa.

Els nord-americans (11,9 del total) es concentren gairebé exclusivament al conjunt de regions de l'Itàlia meridional i Sicília, preferentment al voltant de les bases militars de la NATO.

Els immigrants de l'Amèrica llatina prefereixen Ligúria-Gènova (Itàlia nord-oriental); Abruzzi i Basilicata (Itàlia meridional).

Finalment, els d'Oceania (només un 2,8%) tenen tres regions com a punt d'arribada: Molise i Calàbria (Itàlia meridional) i Sicília.

Un altre punt d'anàlisi són els motius al·legats de residència dels estrangers residents a Itàlia. El Ministeri de l'Interior, vegi's Quadre núm. 7, ofereix dades globals al respecte i referides al període d'anys 1980-1987.

Tot i que en nombres absoluts, d'un any a l'altre, es constata un lleuger increment, els percentatges es mantenen força semblants pel que fa a les motivacions al·legades pels immigrants pel manteniment de la seva residència a Itàlia. Al voltant del 70% es distribueix força equilibradament, per aquest ordre entre treballadors dependents, estudiants i familiars que hi conviuen. Els primers sempre superen el 25%, apropant-se en ocasions al 30% del total de residents estrangers, i els altres dos se situen al voltant del 20%.

Tercera font: els Padrons municipals

Com a tercera font, a més a més del Cens i dels permisos de residència, hom compta amb *les inscripcions en els registres municipals (Padrons)*. Guido Manese, de l'Institut d'Estadística,[7] analitza les

*** Quadre núm. 6. Ciutadans estrangers inscrits des de l'exterior segons nacionalitat i la regió on es registren**

Regions	Europa	Àsia	Àfrica	Nord-amèrica	Amèrica llatina	Oceania	Valor absolut
Piemonte	43,0	23,2	13,8	5,5	13,4	1,1	5.424
Valle d'Aosta	79,8	1,4	6,5	3,6	6,5	2,2	139
Lombardia	41,4	20,6	20,8	2,8	13,6	0,8	17.821
Liguria	36,4	18,9	14,9	6,1	22,7	1,0	5.480
ITÀLIA NORD-OCCIDENTAL	40,9	20,6	18,3	3,9	15,3	1,0	28.864
Trentino-Alto Adige	74,9	6,5	2,6	4,4	10,1	1,5	1.608
Veneto	45,7	20,7	9,4	10,1	9,6	4,5	5.175
Friuli-Venezia Giulia	58,5	7,0	4,8	15,9	9,1	4,7	2.421
Emilia Romagna	45,2	23,7	16,5	5,8	7,8	1,0	5.712
ITÀLIA NORD-ORIENTAL	50,7	18,1	10,6	8,8	8,9	2,9	14.916
Toscana	43,2	20,0	13,6	10,6	10,2	2,4	8.399
Umbria	33,7	31,2	21,4	6,9	5,8	1,0	3.039
Marche	34,5	22,9	23,2	5,9	11,1	2,4	3.047
Lazio	35,3	15,2	19,9	14,0	13,1	2,5	10.691
ITÀLIA CENTRAL	37,6	19,7	18,4	11,0	11,0	2,3	25.176
Abruzzi	31,2	10,2	8,8	23,7	19,5	6,6	2.713
Molise	29,5	1,9	3,0	41,1	14,4	10,1	465
Campania	40,1	8,7	11,5	26,6	9,7	3,4	1.974
Puglia	31,7	6,9	10,7	33,1	13,6	4,0	3.410
Basilicata	31,5	4,6	11,1	28,4	19,3	5,1	197
Calabria	25,8	5,2	7,6	37,5	8,6	15,3	1.727
ITÀLIA MERIDIONAL	32,8	7,6	9,7	29,1	14,4	6,4	11.486
Sicilia	28,5	5,5	22,7	28,1	8,7	6,5	7.177
Sardegna	64,7	18,3	6,1	3,3	7,3	0,3	1.251
ITÀLIA INSULAR	33,8	7,4	20,3	24,4	8,5	5,6	8.428
ITÀLIA	39,9	17,0	16,1	11,9	12,3	2,8	–
Valors absoluts	35.489	15.103	14.317	10.615	10.869	2.477	88.870

Font: ISTAT.

dades corresponents al període 1979-1986, i referides a la població resident estrangera, oferint les xifres dels municipis de més de 20.000 habitants i les del conjunt de cada regió (vegi's Quadre núm. 8).

D'entrada cal dir que les dades referents a l'any 1981 són les contingudes en el Cens de població corresponent. S'hi col·loquen perquè serveixin de comparació amb aquesta altra font dels registres municipals.

D'acord amb aquest quadre, l'any 1986, el 81,3% dels estrangers residien en municipis de més de 20.000 habitants, i el 80,8% es distribuïa entre 7 regions (de les 20 existents), tots ells del nord i centre d'Itàlia (Lazio, Lombardia, Toscana, Emilía-Romagna, Piemonte, Ligúria, Vèneto). En la Itàlia meridional i insular segons aquesta font, hi ha 37.624 estrangers residents, que significa un 11,5%, mentre que la població d'aquests dos grups de regions suposen el 34,9% de la població total d'Itàlia. Aquestes dades palesen un cop més que la immigració s'ubica més aviat en regions del centre i nord d'Itàlia, on es troben la capital administrativa, nuclis universitaris importants i centres metropolitans industrialment més desenvolupats. La presència relativament escassa en el sud es pot explicar pensant que la component considerada com a més transcendental és el factor treball i la possibilitat de trobar una ocupació més estable.

Segons el mateix autor, de la comparació de les fonts contingudes al Quadre núm. 6 sobresurt una característica prò-

pia de la població de Roma, que consisteix en una infravaloració de les dades referents al Cens de 1981. Segons això, en aquesta data només hi hauria 29.186 estrangers residents al Lazio, mentre que ja el 1979 en els registres dels padrons municipals n'hi constaven 31.972, i l'any 1986 el nombre d'estrangers registrats en aquesta regió són 137.856, que signifiquen el 42,2% del total.

Com a complement, s'ofereix en el Quadre núm. 9 la comparació de les fonts públiques contingudes en els padrons municipals i els permisos de residència lliurats pel Ministeri de l'Interior, els anys 1979 i el 1986.

La regularització de les dades dels Padrons municipals per part de l'Institut d'Estadística, tal com apunta Marcello Natale[8] ha posat de manifest que la població estrangera actual ha variat essencialment comparada amb els grups específics que fins al 1971 estaven constituïts de forma gairebé permanent pel clergat, pel personal adscrit a empreses multinacionals i organitzacions internacionals, per rendistes i gent gran que decidien establir la seva residència a Itàlia pel seu clima particularment agradable, i en general provinents de països desenvolupats.

En canvi, observant les dades de 1986, es comprova que la població estrangera resident s'ha duplicat, segons xifres oficials, en set anys, sempre deixant de banda la població immigrada no regularitzada o clandestina. Hi ha hagut, efectivament, un augment de la població procedent de països en vies de desenvolupament, qüestió que ha transformat el signe dels fluxos immigratoris. Aquest fenomen, tal com ho demostra l'experiència dels països tradicionalment d'acollida immigratòria, suposa que quan el procés d'immigració passa de tenir un caràcter contingent a ésser un fet de característiques

*** Quadre núm. 7. Motius de residència dels estrangers (1980-1987), Valors absoluts i percentatges**

	ANYS							
Motiu de la residència	1980		1981		1982		1983	
Treballadors dependents	87.809	29,4	96.717	29,2	101.308	28,2	103.811	27,2
Treballadors autònoms	6.949	2,3	7.230	2,1	7.449	2,1	7.735	2,0
Estudiants	64.051	21,4	75.207	22,7	86.240	24,0	90.534	23,8
Familiars	59.399	19,9	63.084	19,0	66.227	18,5	69.857	18,3
Elecció de residència	26.879	9,0	28.514	8,6	30.040	8,4	31.923	8,4
Motius religiosos	26.655	8,9	28.067	8,5	29.960	8,3	31.184	8,2
Turisme	14.506	4,9	18.394	5,5	21.385	5,9	28.725	7,5
Asil polític	1.558	0,5	3.209	1,0	4.951	1,4	6.058	1,6
Altres	10.943	3,7	11.243	3,4	11.331	3,2	11.440	3,0
TOTALS	**298.749**		**331.665**		**358.941**		**381.267**	

	ANYS							
Motiu de la residència	1984		1985		1986		1987	
Treballadors dependents	107.135	26,5	111.254	26,3	115.158	25,6	149.430	26,1
Treballadors autònoms	8.573	2,1	9.140	2,1	9.688	2,2	10.893	1,9
Estudiants	95.277	23,6	94.849	22,4	97.899	21,7	107.262	18,7
Familiars	74.295	18,4	80.326	19,0	87.302	19,4	100.262	17,5
Elecció de residència	33.752	8,4	36.289	8,6	38.645	8,6	42.183	7,4
Motius religiosos	32.057	7,9	32.954	7,8	34.364	7,6	39.175	6,8
Turisme	34.276	8,5	37.785	8,9	44.214	9,8	55.299	9,7
Asil polític	6.992	1,7	8.742	2,1	11.140	2,5	13.381	2,3
Altres	11.566	2,9	11.656	2,8	11.817	2,6	53.501	9,4
TOTALS	**403.923**		**423.004**		**450.227**		**572.103**	

permanents, s'assisteix a un ràpid increment de la població estrangera resident.

Aquestes dues fonts utilitzades en el Quadre núm. 9, tot i que no són plenament coincidents, van oferint, actualitzades, les dades oficials de la immigració registrada, la seva tendència, i el procés d'increment progressiu que es va constatant segons els anys, tot això distribuït per regions.

La no coincidència d'ambdues fonts pot tenir la seva explicació en el fet que l'empadronament en el municipi suposa una major estabilitat de la residència, mentre que els permisos de residència tenen una validesa –a partir de 1980– de només un mes, i es poden anar renovant fins que es fixa la residència ja més estable.

Més actualitzades encara són les dades contingudes en el Quadre núm. 10 quant a 1987. Es refereixen als empadronaments i als permisos de residència lliurats durant l'any esmentat.

La novetat, a part de l'actualització de les dades, és que aquest quadre ofereix ja els percentatges de treballadors dependents que han regularitzat llur residència i llurs contractes de treball, com a conseqüència de l'aplicació de la ja citada Llei 943, de desembre de 1986.

Sempre en primer lloc apareix el Lazio, tant si hom pren els empadronats, com els qui han obtingut el permís de residència. En segon lloc, i a força distància de les regions que segueixen, hi ha la Lombardia (Milà) amb percentatges al voltant del 15% dels estrangers residents a tota Itàlia.

Pel que es refereix a les regularitzacions de les situacions contractual-laborals, derivades de la Llei 943, sorprenen els percentatges cor-responents a dues regions de la Itàlia meridional i insular

*** Quadre núm. 8. Estrangers residents en els municipis superiors als 20.000 habitants i per regions (anys 1979-1986)**

	Municipis superiors a 20.000 habitants			Total Regions			
Regions	1979	24-10-1981 (Cens)	1986	1979	24-10-81 (Cens)	1986	%
Piemonte	6.625	6.391	8.657	10.615	11.586	13.437	4,1
Valle d'Aosta	162	90	182	383	339	512	0,2
Lombardia	28.552	29.854	39.077	35.791	45.049	51.312	15,7
Trentino-Alto Adige	2.685	3.063	4.194	5.970	5.575	7.239	2,2
Veneto	4.968	6.459	7.607	7.567	12.684	12.189	3,7
Friuli-Venecia Giulia	2.916	3.636	3.462	3.761	4.979	5.507	1,7
Liguria	7.500	7.270	8.453	13.467	9.253	12.127	3,7
Emilia-Romagna	7.563	12.448	14.416	10.174	16.086	18.450	5,6
Toscana	8.161	12.609	12.541	10.436	18.114	19.089	5,8
Umbria	1.082	2.538	3.827	2.469	3.809	6.615	2,0
Marche	1.142	2.759	3.061	2.820	5.338	5.080	1,6
Lazio	29.834	26.398	134.439	31.972	29.186	137.856	42,2
Abruzzi	2.672	3.803	2.483	4.252	6.334	4.028	1,2
Molise	20	259	70	84	849	868	0,3
Campania	4.055	6.732	4.450	9.292	13.420	7.821	2,4
Puglia	2.237	3.368	4.041	4.998	6.943	5.749	1,8
Basilicata	30	141	123	30	693	1.327	0,4
Calabria	314	755	1.131	1.293	2.420	3.897	1,2
Sicilia	4.106	9.312	8.344	5.501	14.785	11.472	3,5
Sardegna	667	418	1.335	3.972	3.495	2.462	0,7
ITÀLIA	**115.301**	**138.303**	**261.893**	**165.851**	**210.937**	**327.037**	**100**

Font: ISTAT.

* Quadre núm. 9. La immigració estrangera segons les fonts oficials (Inscripcions en registres municipals i permisos de residència). Any 1979 i 1986.

	Inscrits al Padró		Amb permís de residència	
Regions	1979	1986	1979	1986
Piemonte	10.619	13.437	8.203	16.794
V. d'Aosta	383	512	372	775
Lombardia	35.791	51.312	45.487	71.089
Trentino A. A.	5.970	7.239	9.248	7.069
Veneto	7.567	12.189	6.254	20.664
Friuli V. G.	3.761	5.507	8.510	17.492
Liguria	13.467	12.127	8.725	16.508
Emilia R.	10.174	18.450	7.689	26.433
Toscana	10.436	19.089	13.330	22.939
Umbria	2.469	6.615	2.162	34.683
Marche	2.820	5.080	1.296	6.626
Lazio	31.972	137.856	60.447	114.719
Abruzzi	4.252	4.028	1.505	5.470
Molise	84	868	321	656
Campania	9.292	7.821	11.948	24.915
Puglia	4.998	5.749	4.860	8.633
Basilicata	30	1.323	252	786
Calabria	1.293	3.897	1.298	3.604
Sicilia	6.501	11.472	6.117	18.888
Sardegna	3.972	2.462	2.145	4.261
Totals	**165.851**	**327.037**	**200.349**	**423.004**

* Quadre núm. 10. Percentatge de la immigració estrangera per regions segons les fonts oficials.

	Padrons municipals	Amb permís de residència (12-87)	Regularitzats 1987 segons Llei 943
Piemonte-V. d'Aosta	4,3	3,7	6,8
Lombardia	15,7	13,6	12,0
Trentino	2,2	1,4	0,5
Veneto	3,7	5,0	3,4
Friuli V. G.	1,7	3,3	1,4
Liguria	3,7	3,3	6,6
Emilia R.	5,6	6,3	5,9
Toscana	5,8	5,4	5,9
Umbria	2,0	8,4	2,3
Marce	1,6	1,5	1,5
Lazio	42,2	31,0	18,2
Abruzzi-Molise	1,5	1,4	1,3
Campania	2,4	5,4	10,4
Puglia	1,8	2,3	3,0
Basilicata	0,4	0,2	0,4
Calabria	1,2	1,1	2,3
Sicilia	3,5	5,5	14,7
Sardegna	0,7	1,2	3,4

Font: Ministeri de Treball, ISTAT i Ministeri de l'Interior.

(Campània i Sicília), les quals amb uns percentatges del 10,4 i 14,7, respectivament, es col·loquen entre les regions on major nombre de regularitzacions s'han donat i entre ambdues aconsegueixen el 25% del total italià.

Aquestes dades semblen evidenciar que els ingressos i estades clandestines d'estrangers són molt nombroses en la Itàlia meridional on es donen amb més facilitat les ocupacions precàries i amb retribucions salarials més baixes, sobretot en el sector de l'agricultura. En contrast, en el conjunt d'aquestes dues regions el nombre d'empadronats era només del 5,9% del total d'Itàlia a començament de 1987.

Al Quadre núm. 11 s'ofereixen, per països, tots els ciutadans estrangers que han aprofitat la Llei 943 per regularitzar la seva situació, exactament 96.622. En primer lloc es troben els marroquins (17.701) amb molta distància sobre la resta. Segueixen els de Sri Lanka (9.393), els filipins (9.121), el tunisians (7.508), els senegalesos (6.903) i els iugoslaus (5.806). Les xifres de la resta de països no arriben als 5.000 per país.

Una estimació de màxims i mínims

A part de la quantificació de les fonts estrictament oficials hom pot afegir una estimació de mínim i de màxim que Oliveiro Casacchia[9] ofereix a 31 de desembre de 1984 (vegi's Quadre núm. 12).

Aquest autor fa una estimació quantitativa de la població, immigrada composta entre 480.000 i 715.000, referint aquestes dades no només als treballadors immigrats (regulars i irregulars), sinó com a indicador de la presència estrangera en tot el seu conjunt (treballadors dependents, treballadors autònoms, nuclis familiars, estudiants), incloent totes les nacionalitats i els ciutadans, tant provinents de la CEE i de països industrialitzats, com dels països menys desenvolupats.

Per realitzar l'estimació de mínims analitza la dinàmica dels permisos de residència, des del Cens de 1981 fins a finals de 1984, concendint-els-hi un pes segons l'avaluació que aquests permisos tenien en el moment del Cens.

Per fer l'estimació de màxims, Cassacchia ha tingut en compte l'avaluació feta sobre les dades del municipi de Milà i de les regions de Marche i Sicília. Aquesta avaluació posteriorment s'aplica mitjançant una extrapolació segons el tipus de nivell d'immigració estrangera a cada regió.

Segons aquesta estimació, els nivells màxims i mínims es troben força a prop en la Itàlia meridional i insular, mentre que l'arc s'obre progressivament en els casos de la Itàlia nordoriental, nordoccidental, i, sobretot, en la central. El punt àlgid es dóna en la regió del Lazio on el valor de màxim duplica l'estimació mínima.

"... els ingressos i estades clandestines d'estrangers són molt més nombroses a la Itàlia meridional..."

Els italians emigrats superen en molt la immigració estrangera

Atès que, com s'ha apuntat al començament, Itàlia ha estat tradicionalment un país d'emigració, cal no oblidar la quantitat de ciutadans italians que són estrangers arreu del món. Com es pot comprovar en el Quadre núm. 13, els italians inscrits en el registre de l'AIRE (Anagrafe especiale degli Italiani Residenti all'Estero), l'any 1986, superen encara en molt el nombre de residents estrangers a Itàlia i aquests representen només el 16,1% dels italians emigrats. Això, si hom pren els que estan registrats, sense un control de registre, la quantitat és superior als 5 milions.[10]

D'aquest quadre, es dedueix que només la regió del Lazio té una immigració superior a l'emigració constatada. A la resta de regions l'emigració és encara molt superior al nombre d'estrangers que hi resideixen. Observi's sobretot els fortíssims desequilibris constatats a les regions de la Itàlia meridional i insular.

Ben segur que, si es mantenen els ritmes d'emigració i immigració d'aquests darrers anys, ambdues quantitats s'aniran equilibrant progressivament. En qualsevol cas un element a tenir en compte és el possible retorn d'una part d'aquests italians que resideixen a altres països i continents. És un factor que pot influir en molts aspectes de la societat italiana (mercat de treball, necessitats d'habitatges, sanitat, etc.).

* Quadre núm. 11. Estrangers que han regularitzat llur situació, durant 1987, distribuïts per nacionalitats.

Albània	11	Alemanya Oriental	3	Panamà	34
Algèria	616	Ghana	3.075	Paraguai	50
Angola	59	Jamaica	13	Perú	575
Sense nacionalitat	20	Japó	186	Polònia	180
Aràbia Saudita	17	Djibuti	1	Portugal	667
Argentina	829	Jordània	408	Principat de Mònaco	1
Austràlia	190	Grècia	566	Romania	180
Àustria	296	Granada	1	Ruanda	13
Bangladesh	365	Guatemala	50	El Salvador	504
Barbados	5	Guinea	51	San Cristòfol	1
Benin	127	Guiana	3	Sant Tomàs	1
Birmània	1	Haití	13	Senegal	6.903
Bolívia	61	Hondures	40	Sierra Leona	105
Brasil	801	Hong-Kong	46	Singapur	13
Bulgària	24	Indonèsia	37	Síria	341
Burkina Faso	91	Iran	2.665	Somàlia	1.141
Burundi	11	Iraq	246	Espanya	985
Cambodja	6	Irlanda	2	SriLanka	9.393
Camerun	135	Illes Maurici	1.188	Suècia	301
Canadà	113	Illes Seychelles	133	Suïssa	21
Cap Verd	646	Islàndia	6	Sud Àfrica	32
Rep. Centrafricana	1	Israel	309	Sudan	106
Txecoslovàquia	57	Iugoslàvia	5.806	Taiwan	14
Txad	7	Kènia	56	Tanzània	86
Xile	744	Laos	2	Tailàndia	159
Xina	1.136	Líban	399	Togo	117
Xipre	36	Libèria	21	Trinitat	13
Colòmbia	433	Líbia	156	Tunísia	7.508
Comores	1	Madagascar	36	Turquia	733
Congo	41	Malàisia	53	Uganda	37
Corea	71	Maldives	5	Hongria	56
Costa d'Ivori	430	Mali	47	URSS	21
Costa Rica	46	Malta	21	Uruguai	249
Cuba	6	Marroc	17.701	USA	1.020
Dominica	25	Mauritània	100	Veneçuela	150
Rep. Dominicana	476	Mèxic	138	Vietnam	44
Egipte	4.929	Moçambic	11	Iemen	15
Equador	177	Nepal	1	Zaire	234
Etiòpia	2.302	Nicaragua	29	Zàmbia	10
Filipines	9.121	Níger	967	Zimbawe	1
Finlàndia	129	Finlàndia	36	Orig. Palestina	4
Gabon	14	Nova Guinea	2	Refugiats polítics	4
Gàmbia	80	Pakistan	821	Gran Bretanya	9
Alemanya Occ.	2				

TOTAL: 96.622

Font: Ministeri de l'Interior.

Característiques de la immigració dels països del Tercer Món

Deixant de banda la immigració més antiga, és a dir la que prové dels països més desenvolupats (EEUU, Gran Bretanya, Alemanya Federal, França, Grècia, Suïssa), i que generalment té absolutament regularitzada la seva situació de residència, treball, etc., cal parar atenció sobre una immigració més recent, que té menys regularitzada la seva situació (una bona part de la qual es pot considerar clandestina o irregular) i és més problemàtica. Hom es refereix a la immigració provinent dels països del Tercer Món. Aquesta, així mateix, es preveu que serà la que anirà augmentant els seus efectius durant els pròxims anys.

Umberto Melotti[11] analitza aquest flux immigratori d'una forma molt exhaustiva, com a resultat de les diverses investigacions que ha dut a terme durant la darrera dècada.

Segons ell, actualment a Itàlia es poden distingir 10 tipus d'immigració que tenen característiques diferents pel que fa als subjectes (sexe, edat, grau d'escolaritat, etc.), a les motivacions (econòmiques, polítiques, culturals, etc.), al projecte migratori (curt, mitjà i llarg termini), al sector d'inserció professional, a la situació jurídica formal (regular, irregular), als problemes, a les expectatives dels mateixos immigrants. Analitza a grans trets aquests diferents tipus d'immigració amb les seves principals característiques.

La immigració dels àrabs del nord d'Àfrica

La immigració dels àrabs del nord d'Àfrica és la més nombrosa. Comença als inicis del 70 i es caracteritza per una forta inestabilitat, una gran mobilitat, amb tendència a augmentar a llarg termini. Bàsicament es tracta d'homes joves, solters, amb motivacions preferentment econòmiques i projectes migratoris a curt o mig termini amb una component estacional elevada i fortes característiques d'irregularitat (abans de l'aplicació de la Llei 943 els irregulars eren aproximadament el 80%).

El grup nacional més consistent és el d'Egipte, però els més organitzats, darrerament, són els marroquins. En qualsevol cas aquest dar-rer és el grup que més s'ha aprofitat de l'esmentada llei, amb 17.701, seguits dels provinents de Tunísia (7.508), Egipte (4.929), Algèria (616), Jordània (408), Líban (399) i Síria (341).

Il·lustració de MESSEGUER.

Generalment es concentren en les grans ciutats i treballen en el sector terciari: una bona part treballa en bars i restaurants, estacions de serveis i garatges, portamaletes. Una altra part (sobretot marroquins) es dediquen al comerç al carrer. Dels immigrants estacionals una majoria es dirigeix vers localitats turístiques, on troba ocupació en els hotels o en el comerç de platja, i la resta es dedica a activitats agrícoles.

De tota manera, són moltíssims els aturats o els subocupats. És per això que, segons Melotti, és fàcil que d'aquests surtin persones que es dediquin al tràfic o venda de drogues o que cometin altres tipus de delictes.

La majoria posseeixen un discret nivell d'escolaritat i provenen de les grans ciutats. Quant a religió, sobresurten els musulmans.

*** Quadre núm. 12. Estimació de mínims i màxims de la presència estrangera a Itàlia a 31-XII-1984.**

Regions	Valors absoluts		
Piemonte	20.300	33.000	
Valle d'Aosta	800	800	
Lombardia	79.700	128.100	
Liguria	18.200	28.700	
ITÀLIA NORD-OCCIDENTAL	119.000	190.600	(1,59)
Trentino-Alto Adige	10.700	10.700	
Veneto	41.500	57.500	
Friuli-Venezia Giulia	16.800	23.200	
Emilia Romagna	29.000	40.000	
ITÀLIA NORD-ORIENTAL	98.000	131.400	(1,33)
Toscana	42.400	51.000	
Umbria	19.000	23.000	
Marche	8.300	8.300	
Lazio	110.300	220.000	
ITÀLIA CENTRAL	180.000	302.400	(1,68)
Abruzzi	9.000	9.000	
Molise	1.000	1.000	
Campania	24.400	27.000	
Puglia	11.200	12.500	
Basilicata	1.100	1.100	
Calabria	3.300	3.300	
ITÀLIA MERIDIONAL	50.000	54.100	
Sicilia	26.000	28.500	
Sardegna	7.000	8.000	
ITÀLIA INSULAR	33.000	36.500	
ITÀLIA	**480.000**	**715.000**	

Font: Estimació D. Casacchia.

La immigració de Filipines

D'aquest país provenen sobretot dones joves, solteres, amb projectes migratoris a curt i mitjà termini, amb motivacions quasi exclusivament econòmiques i elevat percentatge de situacions irregulars (fins a l'aplicació de la Llei 943, almenys el 50% de filipines no estaven regularitzades). És el tercer grup (9.121) que més s'ha acollit a aquesta llei.

"Les filipines arriben a Itàlia per mitjà d'una cadena de relacions familiars..."

Troben l'ocupació preferentment com a treballadores domèstiques en grans i mitjanes ciutats. El nivell d'escolaritat és sovint mig-alt: es dóna el cas de moltes noies amb carrera que prefereixen emigrar i guanyar un salari deu vegades superior al que guanyarien en el seu país exercint com a mestres, infermeres, etc., en el cas que aconseguissin trobar un lloc de treball adaptat als estudis realitzats.

Arriben a Itàlia sovint per mitjà de la cadena de relacions familiars o d'amistat o també per mitjà de la figura d'intermediaris que coincideixen moltes vegades amb els líders de les comunitats presents en les diverses ciutats. També n'hi ha que arriben pel canal d'algunes organitzacions catòliques presents a Filipines.

El principal problema que tenen són els horaris de treball i la manca de temps lliure (sobretot aquelles que viuen amb les famílies on treballen). La major part d'immigrades consideren el seu pas per Itàlia com a provisional i com un parèntesi fins a aconseguir emigrar cap a EEUU, Canadà o Austràlia.

*** Quadre núm. 13. Ciutadans italians residents a l'estranger (AIRE) i estrangers residents a Itàlia (dades Padró), distribuïts per regió geogràfica.**

Regions	Ciutadans italians a l'estranger (AIRE)	Ciutadans estrangers residents a Itàlia
Piemonte	67.926	13.437
Valle d'Aosta	2.220	512
Lombardia	126.285	51.312
Trentino-Alto Adige	17.601	37.691
Veneto	146.529	12.189
Friuli-Venezia Giulia	91.128	5.507
Liguria	19.223	12.127
Emilia-Romagna	68.079	18.450
Toscana	51.219	19.089
Umbria	24.550	6.615
Marche	41.878	5.080
Lazio	111.488	137.856
Abruzzi	129.763	4.028
Molise	54.566	868
Campania	189.241	7.821
Puglia	218.528	5.749
Basilicata	48.945	1.327
Calabria	196.633	3.897
Sicilia	345.469	11.472
Sardegna	63.058	2.462
ITÀLIA	**2.034.419**	**327.037**

Font: A.I.R.E. i Padrons municipals (1986).

La immigració de les illes africanes (Cap Verd, Maurici, Seychelles, illes de l'oceà Índic) i de l'Índia Occidental (Goa i Kerala)

És en part semblant a la provinent de Filipines. També és fonamentalment una immigració femenina i la seva inserció es realitza en el treball domèstic. El grau d'escolaritat és, però, més baix que el de les filipines i el seu projecte migratori és, generalment, més perllongat, fins i tot per la mancança d'oportunitats de retornar al seu país.

És freqüent que la immigració es canalitzi a través d'organitzacions catòliques que són presents en aquests països.

Un cert nombre d'aquests immigrants ha pogut regularitzar la seva situació a partir de la Llei 943 (3.128 en total).

La immigració de l'illa de Ceilan (Sri Lanka)

D'aquesta immigració es poden distingir els cingalesos i els tàmils. Els primers fan treballs domèstics, generalment els matrimonis resten junts. La seva situació és força regularitzada, els motius són sobretot econòmics, però també culturals, es mostren força satisfets de la seva experiència migratòria, tot i que no apunten a transformar la seva estada en definitiva. Són de religió budista.

Els tàmils, en canvi, pertanyen a la minoria ètnica, de religió hinduista, que es van veure obligats a fugir de Sri Lanka amb tota la seva família, si en van tenir possibilitat, arran dels enfrontaments ètnics de 1983. Fins a l'aplicació de la Llei 943 la majoria s'han mantingut dins la irregularitat, treballant també com a treballadors domèstics i sobrevivint adaptant-se a qualsevol tipus de treball negre i a qualsevol preu. Per aquests l'esmentada llei ha estat importantíssima atès que han pogut sortir a la llum i regularitzar llurs contractes de treball i residència 9.393

immigrants, nombre que suposa el segon lloc dins el conjunt de països amb presència immigratòria a Itàlia.

La immigració eritrea

És una immigració que actualment presenta fortes característiques de refugi polític, tot i que aquesta havia començat com un moviment amb motivacions essencialment econòmiques. Van començar a arribar les primeres dones eritrees al començament de 1960 i es van col·locar com a treballadores domèstiques, seguint a famílies italianes que es repatriaven de l'excolònia. Durant els anys 70, la immigració ja va ser més aviat ja de tipus polític. Durant la dècada dels 80 han arribat més aviat joves per evitar ésser enrolats en l'exèrcit d'Etiòpia, i també familiars dels immigrants que ja residien a Itàlia.

Els eritreus formen ara a Itàlia una nombrosa comunitat que ha esdevingut fins i tot un important punt de referència per a la resta de residents eritreus a altres països d'Europa i d'Amèrica. Compten amb el suport de diverses forces polítiques i sindicals, la qual cosa facilita que cada any a Bologna es reuneixin els eritreus dispersos per tota Europa i celebrin el seu festival polític i cultural.

Les condicions de vida dels eritreus a Itàlia no es poden, però, idealitzar. Atès que es troben amb tota la seva família, els problemes són més greus i nombrosos que els dels altres immigrants. Les dones treballen generalment com domèstiques, a ple temps o a hores. Els homes, si tenen regularitzada llur situació, treballen com a peons, porters de magatzems, vigilants, i, si són clandestins, treballen precàriament com a portamaletes a les estacions, etc. De tota manera, una bona part, es troben en atur i han de viure del que guanya la dona. Un dels principals problemes és la manca d'habitatge adequat i la impossibilitat de tenir amb ells els fills petits, que sovint han d'estar en col·legis lluny d'on viuen els pares.

"Molts lamenten la pèrdua d'identitat cultural dels fills, nascuts a l'estranger..."

La major part dels eritreus residents a Itàlia sembla destinada a establir-s'hi definitivament, tot i que gairebé tots afirmen voler retornar al seu país tan aviat com pugin.

La regularització legal ha afectat més aviat els homes (2.302), atès que la situació de les dones era ja generalment normalitzada.

La immigració d'Amèrica del Sud

Un altre tipus d'immigració amb fortes característiques de "refugi polític" és la que prové dels països més meridionals d'Amèrica (Brasil, Uruguai, Argentina i Xile). D'ençà 1964, en què van començar a arribar exiliats brasilers, han anat seguint els argentins, uruguaians, xilens, a mesura que es donaven situacions polítiques dictatorials en llurs països.

En molts casos es tracta de ciutadans descendents d'italians emigrats a Amèrica del Sud, amb un alt nivell d'escolaritat i de cultura i amb fortes motivacions polítiques. A Itàlia han trobat un punt de referència important en els partits democràtics i en els sindicats, els quals els han ofert una ajuda inqüestionable.

El seu principal problema ha estat el d'haver-se d'adaptar a treballs intel·lectuals precaris, irregulars i mal pagats (classes privades de llengües, traduccions, col·laboracions editorials i periodístiques, etc.). Molts lamenten també la pèrdua d'identitat cultural dels fills, nascuts o crescuts a l'estranger.

Sense cap relació amb la immigració descrita fins ara, Melotti fa esment de certes colònies de sud-americans (sobretot brasilers i argentins), que són presents preferentment a Roma i a Milà i que es mouen dins el terciari anomenat "avançat" i més particularment en el món de la moda, de la música i de l'espectacle (models, fotomodels, músics, ballarines) i en altres activitats (cabarets, cases de massatge, etc.) que sovint serveixen per cobrir i practicar la prostitució. Aquest fenomen no afecta exclusivament aquestes nacionalitats sinó que també hi ha immigrants d'altres països (Filipines, Tailàndia, Egipte, Tunísia, etc.).

Trobem també a Itàlia grups d'immigrants dels citats països sud-americans que han fugit o han estat expulsats dels respectius països per practicar activitats lligades amb el control i negoci de la prostitució, fraus, estafes financeres, etc.

Han regularitzat la seva situació, durant 1987, entre altres sud-americans:

829 argentins, 801 brasilers, 744 xilens, 249 uruguaians.

La immigració salvadorenca

Hi concorren motius tant econòmics com polítics. És preferentment femenina, però bastant més complexa que la provinent de Filipines o de les illes africanes. A l'inici la motivació era exclusivament econòmica, però d'ençà el final de la dècada dels 70, la guerra civil ha transformat el sentit de la immigració d'aquest país. Moltes dones que havien vingut a treballar amb projectes migratoris a curt o mitjà termini, han decidit quedar-se i fer venir el marit, els fills i, fins i tot, els pares.

El grau d'escolaritat del grup és baix o mitjanament baix. Les dones treballen com a domèstiques; els homes en la construcció, en els serveis o en alguna petita indústria (mecànics, peons, etc.).

S'han beneficiat de la Llei 504 salvadorencs.

La immigració de l'Àfrica "negra"

Fins fa pocs anys aquesta immigració era molt limitada i només es donava una petita presència a Roma i als ports de Nàpols i Gènova. Actualment la situació està canviant molt ràpidament i està afectant altres ciutats més industrials com Milà i Torí.

Per Umberto Melotti, aquesta és una immigració molt poc organitzada i atomitzada. Es tracta sobretot d'homes joves, que van d'una ciutat a l'altra, i, fins i tot, d'un país a l'altre, sense projectes migratoris precisos. Provenen de països en crisi profunda en tots els aspectes (econòmics, polítics, socials i culturals). Viuen al dia i s'ocupen en treballs precaris, generalment submergits, sovint situats dins la il·legalitat (contraban, drogues, robatoris...).

S'han beneficiat de l'aplicació de la Llei 943, en primer lloc, els senegalesos (6.903), també els ghannesos (3.075), somalís (1.141), nigerians (967).

La immigració dels xinesos

És la més antiga i l'única que ha donat vida en algunes ciutats (Milà) a una autèntica comunitat amb personalitat específica, formant un grup relativament tancat i homogeni, territorialment localitzat i amb una forta identitat cultural, que sobreviu i es reprodueix en l'interior d'una formació social més àmplia i amb una cultura diferent.

Il·lustració de MESEGUER.

Els primers grups significatius de xinesos van arribar a Itàlia en el període existent entre les dues guerres mundials, provinents en part de França, on durant la primera guer-ra n'hi havia hagut un flux important, per substituir a les fàbriques els homes en guerra. A Milà, és d'aquesta època, la formació del primer "barri xinès" d'Itàlia, que, per altra banda, ha aconseguit una forta integració en el context italià, tot i conservar les pròpies arrels culturals. Aquests grups són els que han fomentat activitats econòmiques (treball de pell, restaurant de cuina xinesa) que han constituït la base de les dues sucessives onades migratòries (anys 60 i anys 70).

Prop de 5.000 xinesos s'han beneficiat de l'esmentada Llei de regularització dels treballadors immigrants dependents.

La immigració comercial

Recorda finalment Umberto Melotti l'existència d'un altre tipus d'immigració:

la comercial, ben representada en moltes ciutats mitjanes i grans d'Itàlia i amb caràcter sovint definitiu. Es dediquen al sector terciari i la seva activitat consisteix en la importació i exportació amb els mateixos països d'origen de productes artesanals "tradicionals" d'aquests països (teixits, catifes, objectes de regal, etc.). Provenen de països del nord d'Àfrica (Líbia, Egipte, Tunísia) i del Mitjà i Extrem Orient (Líban, Iran, Japó).

Es tracta d'una immigració força particular, que afecta cercles benestants, presents sovint amb tota la família, que no planteja especials problemes, excepte en el cas, segons apunta Melotti, que les esmentades activitats comercials siguin simplement la "tapadora" d'altres activitats menys lícites.

Prospectiva 2000 i a tall de conclusió

Fent una certa prospecció, cal tenir en compte diversos aspectes en els pròxims anys.

Il·lustració de MESEGUER.

En primer lloc, d'acord amb el que diu A. Cortese,[12] les previsions realitzades per als pròxims 15 anys (és a dir, fins l'any 2000) per part de l'Institut d'Investigació de la Població (IRP), del Consell Nacional d'Investigacions (CNR), mentre que l'augment global dels països situats a la conca de la Mediterrània serà al voltant d'un 3%, la massa immigratòria estrangera que pot rebre Itàlia pot superar les 200.000 persones cada any. La xifra global, l'any 2000, podria ser d'uns 3 milions de residents estrangers a Itàlia.

D'altra banda, en la perspectiva del Mercat Únic Europeu, a l'inici de 1993, s'ha de preveure tant l'aixecament de les fronteres dins el conjunt dels països que formin part de la Comunitat Econòmica Europea, com la unificació de les lleis relatives a l'ingrés d'estrangers i llur residència en els països comunitaris.

En tercer lloc, cal no oblidar que Itàlia no pot deixar de banda el fet apuntat abans de tenir més de cinc milions d'italians residents arreu, els drets dels quals el govern italià ha anat defensant durant moltes dècades en tots els organismes internacionals. Mesures restrictives envers els estrangers residents a Itàlia, podrien suposar represàlies dels països afectats envers els italians emigrats.

El Cens a realitzar el 1991 sembla que serà un pas qualitatiu endavant de cara a unificar les diferents fonts estadístiques oficials i una ocasió per omplir els buits i resoldre les deficiències informàtiques constatades durant aquesta darrera dècada per delimitar i quantificar el fenomen de la immigració estrangera a Itàlia.

Finalment, i tal com afirma Melotti[13] les grans tendències que s'han apuntat sembla que s'aniran mantenint, almenys a curt termini. Circumstància que obre per a Itàlia la perspectiva de convertir-se en una societat multiètnica, multiracial i multicultural, tal com ja ha anat succeint a d'altres països del Nord (EEUU, Gran Bretanya, França, Alemanya Federal, Suïssa...). Itàlia, situada al bell mig de la conca mediterrània, no podrà sostreure's a aquestes tendències. No es pot imaginar, diu Melotti, la hipòtesi d'un tancament forçat de les fronteres, en un món ja in-

creïblement obert i destinat a ésser-ho encara més. Aquest fenomen obre la urgència de cercar respostes als interrogants i problemes que es vagin plantejant sobre la integració social dels immigrants i la defensa de llur identitat cultural, així com la dels propis italians.

Difícilment Itàlia podrà sostreure's com altres països mediterranis el fet d'ésser una de les portes d'entrada a Europa. Les mesures de tancament tenen uns certs límits en aquests països, i Itàlia lògicament haurà de plantejar-se quin tipus de mesures ha d'articular per atendre la previsible allau immigratòria.

"Aquest article forma part d'una recerca que el Gabinet d'Estudis Socials està fent sobre 'Els moviments migratoris a Catalunya', encarregada per la Direcció General de Planificació i Acció Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya."

Notes:

1 *Nino Sergi, "L'immigrazione Straniere in Italia". Edicioni Lavoro. 1987. Roma. Pàg. 9.*

2 *Umberto Melotti. "La immigrazione del Terzo Mondo in Italia...: cause, tipi, tendence", a Studi Emigrazione núm. 91-92, pàg. 493 i 55. 1988.*

3 *Legge 30-XII-86, n.º 943. Gazzetta Officiale della Repubblica Italiana.*

4 *Franco Marozza. "Il fenomeno, etc... a Studi Emigrazione" núm. 91-92. Centro Studi Emigrazione. Roma 1988. Pàg. 310 i 55.*

5 *Aurelio Pane i Enrico Todisco. "Osservazioni sulle fonti di reformazione: affidabüità, grado di copertura, sovrapponibilità, a Studi Emigrazione", núm. 91-92, pàg. 366-367.*

6 *Mario Sica. "La resenza straniera in Italia" (Ministero degli Affari Esteri), Studi Emigrazione, núm. 91-92, pàg. 344-345.*

7 *Guido Manese. "La presenza straniera in Italia alla luce della recente rilevazione anagrafica", a Studi Emigrazione n.º 91-92, pàg. 326-328. Roma 1988.*

8 *Marcello Natale, Università di Roma "La Sapienza". La ricerca coordinata universitaria, a Studi Emigrazione núm. 91-92, pàg. 373. Roma 1988.*

9 *Oliveiro Casacchia. La dimensione quantitativa dell'immigrazione estera in Italia. Dins del llibre citat de Nino Sergi.*

10 *Umberto Melotti. Op. cit.*

11 *Umberto Melotti. Op. cit.*

12 *A. Cortese. "Le migrazione per l'estero, in particolare verso l'Italia dai paesi dell'Africa mediterranea". Archivio Studi urbani e regionali, 26, 1986.*

13 *Umberto Melotti. Op. cit.*

Els nous països d'immigració

Alfons Cucó
Senador per València
Diputat i vice-president de la Comissió d'Emigracions de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa

Espanya, habitual exportador d'immigrants és ara un del principals "importadors" de la CE.

Els països d'emigració tradicional de l'Europa meridional experimenten des de mitjans dels anys 80 un creixement econòmic que ve acompanyat d'un augment de la demanda de mà d'obra i del desenvolupament d'una economia anomenada "submergida". Així doncs, aquests països ofereixen unes possibilitats d'ocupació i de condicions de vida que atrauen la població de països en vies de desenvolupament. Els antics països d'emigració comencen a ésser, d'aquesta manera, nous països d'immigració.

1. A l'inici dels anys 60, els països industrialitzats de l'Europa del Nord-oest, en ple creixement econòmic, van recórrer als treballadors immigrats per fer front a les seves necessitats de mà d'obra. D'aquesta manera, fins a la meitat dels anys 70, dos milions de ciutadans de les antigues colònies i una desena de milions de persones, els treballadors i les seves famílies, que provenien de països de l'Europa meridional, van arribar als països de rebuda.

2. En aquesta època, els països de l'Europa meridional (Portugal, Espanya, Itàlia, Iugoslàvia, Grècia i Turquia) eren considerats com a grans reserves de mà d'obra no especialitzada. Menys desenvolupats econòmicament i amb un important creixement demogràfic, aquests països veien que se'ls atorgava el paper de "països d'emigració".

3. La crisi econòmica i les mesures adoptades pels governs dels països de rebuda a partir de l'any 1974 van posar límit a aquesta situació. La immigració es va frenar considerablement sense, no obstant, desaparèixer del tot, i el retorn dels treballadors als països d'origen va aparèixer com un instrument de lluita contra l'atur. Els anys 1974 i 1975, 600.000 treballadors han recuperat els països de l'Europa meridional on, amb molts esforços, s'han tornat a integrar a la societat que els va veure marxar i que, durant la seva absència, havia experimentat notables canvis.

Els nous fluxos migratoris

4. Les mesures restrictives adoptades en els països industrialitzats han modificat de manera substancial la naturalesa dels moviments migratoris a Europa. L'emigració de mà d'obra portuguesa, espanyola, italiana, iugoslava i grega s'ha reduït al llarg dels anys i ha estat el reagrupament familiar el que ha permès l'arribada de nous immigrants. L'emigració turca, sobretot cap a la República Federal d'Alemanya, s'ha mantingut a un nivell molt elevat fins al començament dels anys 80 per frenar-se seguidament i estabilitzar-se l'any 1985 al voltant de 40.000 persones per any, en la seva majoria membres de les famílies dels treballadors ja instal·lats.

5. Els països de l'Europa meridional, després d'haver sofert les conseqüències d'aquesta aturada de l'emigració i del retorn dels qui havien emigrat cap a altres països, van començar a sentir, a meitat dels anys 80, els efectes positius de la recuperació econòmica. En aquests països, certs sectors i, en particular, els serveis, han conegut un important creixement que ha comportat una demanda considerable de mà d'obra. Paral·lelament, el desenvolupament d'una economia anomenada "submergida" (el treball "negre") ha tingut com a conseqüència un augment de l'oferta d'ocupació. En aquests països de l'Europa meridional, com anteriorment en els països industrialitzats del nord, els treballs no qualificats i caracteritzats per la seva precarietat, han interessat ben poc als treballadors autòctons.

6. Aquest creixement dels països de l'Europa meridional ha accentuat els desequilibris econòmics en la conca mediterrània. Per a la població d'aquests països del vessant sud, enfrontats amb una situació econòmica difícil, els països europeus del vessant nord representaven les possibilitats d'ocupació i, per tant, oferien condicions de vida molt millors que les dels seus propis països. D'altra banda, per raons de proximitat geogràfica, l'accés semblava ben fàcil.

7. A més a més, cal tenir en compte el fet que des de la fi dels anys 70 nombroses persones han buscat refugi a Europa fugint del seu país per raons polítiques o a causa dels conflictes interiors. Alguns d'ells, a causa de l'afinitat cultural o les dificultats trobades en els països industrialitzats del Nord, han decidit d'instal·lar-se, com a demandants d'asil, en els països de l'Europa meridional.

8. Si a tot això s'afegeix un desequilibri demogràfic cada vegada més notable entre els vessants nord i sud del Mediterrani, les condicions hi són totes perquè apareguin, en els països de l'Europa meridional, fluxos migratoris provinents, sobretot, dels països extra-europeus.

Els nous països d'immigració

a. Els països meridionals d'acolliment.

9. Les mesures restrictives adoptades en els països industrialitzats del nord-oest i els controls refermats a les seves fronteres han constituït els arguments addicionals perquè els immigrants originaris del Tercer Món s'estableixin en els països de l'Europa meridional. Aquests últims, que en el passat només constituïen territoris de pas, han acabat essent terres de rebuda d'immigrants.

10. Itàlia i Espanya, i en menys mesura Portugal i Grècia, s'han transformat, doncs, en el curs del darrer decenni, en països d'immigració, però les autoritats no han pres consciència a temps de la importància d'aquest canvi.

11. A Itàlia, segons l'informe del Consell Nacional de l'Economia i del Treball (CNET) presentat a la 2a. Conferència Nacional de l'Emigració Italiana (Roma, 28 de novembre–3 de desembre de l'any 1988), es trobaven, l'octubre de 1988, 618.000 estrangers en situació regular, als quals calia afegir de 300.000 a 450.000 clandestins.

12. A Espanya, segons una avaluació presentada arran del Simposium Internacional "Els moviments humans en el Mediterrani" (Barcelona, 7-9 de novembre de 1989), l'any 1988, 360.000 estrangers hi residien en situació regulada, als quals calia sumar uns altres 300.000 en situació irregular.

13. A Portugal, segons les dades publicades pel Comitè Europeu de la Població (CDPO) i per l'OCDE l'any 1987, existien gairebé 100.000 estrangers en situació legal i entre 40.000 i 50.000 clandestins.

"... el creixement dels països de l'Europa meridional ha accentuat els desequilibris..."

14. A Grècia, segons les mateixes fonts, el nombre d'estrangers en possessió d'un permís de residència era de 140.000 l'any 1988. La xifra d'estrangers en situació il·legal s'elevaria almenys a 40.000.

15. No obstant això, les associacions d'ajuda humanitària i les institucions de recerca no governamentals estimen que aquestes dades es troben àmpliament per sota de la realitat. Segons aquestes associacions, les estadístiques oficials sobre la població estrangera són sovint elaborades per institucions diferents (Ministeris de l'Interior, Instituts d'Estadística, organismes de Seguretat Social), que, en tenir objectius ben diversos, no abasten el conjunt de la població estrangera.

b. Els altres països meridionals

16. Iugoslàvia, on el potencial migratori és encara elevat, no constitueix un país d'immigració. La seva situació econòmica en el curs dels darrers anys ha afavorit encara més l'emigració. Enfrontat amb les restriccions imposades pels països industrialitzats, els treballadors d'aquest país han emigrat de vegades de manera clandestina.

17. Xipre no pot ésser considerat tampoc com un nou país d'immigració malgrat el fet que ha rebut en el seu territori nombrosos libanesos que fugien del seu país. Com ho ha assenyalat M. Flückiger en el seu informe a l'Assemblea sobre aquesta qüestió (Doc. 6155), la major part d'aquestes persones consideren l'illa com un simple punt de pas o com a refugi durant els moments més dramàtics del conflicte libanès.

18. Finalment, és necessari comentar el cas de Turquia. Com s'assenyalava anteriorment, aquest país ha conegut al llarg dels anys 70 i fins a 1983 una forta pujada de l'emigració que s'ha emportat més de 2 milions de turcs a instal·lar-se als països industrialitzats. Aquesta emigració, en el moment actual, gairebé s'ha detingut totalment per raó de les restriccions imposades pels països de rebuda tradicionals. Aquesta interrupció ha estat seguida d'un nombre força important de retorns. Després, els esdeveniments que s'han produït en els països veïns (Iran, Iraq, Bulgària) han provocat l'arribada a Turquia d'un important nombre de ciutadans d'aquests països (1), als quals, però, seria difícil d'aplicar el terme d'"immigrants".

Si hom té en compte, igualment, la situació econòmica del país, no sembla pas possible de considerar Turquia com un nou país d'immigració.

c. Els països d'origen dels immigrants.

19. La importància del nombre de treballadors clandestins impedeix d'establir amb precisió quin és l'origen dels immigrants instal·lats en els nous països de re-

buda. Així, en els quatre països de rebuda citats, sobre un total d'1.158.000 residents de manera regular, el 25% solament provindrien de països del Tercer Món. Aquest percentatge passaria a quasi el 50%, si es tinguessin en compte els residents en situació irregular. En efecte, per exemple a Espanya, el 86% dels 300.000 clandestins, segons les estimacions del Colectivo IOE, pròxim a Càritas, serien originaris del Tercer Món.

20. Una part important dels immigrants prové dels països de la vessant sud del Mediterrani. És, doncs, possible constatar que els marroquins i els algerians són nombrosos a Espanya, mentre que els tunisencs i els egipcis ho són a Itàlia.

21. D'altres immigrants són ciutadans d'antigues colònies dels nous països d'acolliment. La situació política i econòmica en molts països de l'Àfrica i d'Amèrica llatina, així com a les Filipines, ha estat l'origen d'importants moviments de població cap a Europa. D'aquesta manera, els llatino-americans, els guineans i els filipins són molt nombrosos a Espanya; els d'Eritrea, Etiòpia, Somàlia i Sudan a Itàlia, i els de Cap Verd a Portugal.

22. Però en els nous països d'immigració, també hi ha immigrants originaris d'altres països de l'Europa meridional. Existeixen portuguesos a Espanya, en les regions fronteres de Portugal, a Astúries i en les grans ciutats espanyoles (Madrid, Barcelona, Bilbao). A Itàlia, existeixen iugoslaus, sobretot en les regions del nord, i també grecs.

23. Per completar aquest quadre dels països d'origen dels immigrants, cal tenir en compte també la importància de les inversions dels països industrialitzats en aquests nous països de rebuda. Aquestes inversions van sovint acompanyades de la instal·lació, en aquests països, de nombroses empreses estrangeres. Aquestes arriben amb els seus tècnics i amb un personal especialitzat. Aquests immigrants, originaris de països desenvolupats, representarien el 75% dels residents estrangers en situació regulada en els nous països d'immigració. Tanmateix, es tracta d'una categoria d'immigrants que, per raó de la seva situació sòcio-professional, es veu molt menys afectada pels problemes als quals s'enfronten els immigrants originaris del Tercer Món ja siguin regulars o clandestins.

La situació dels immigrants en els nous països d'immigració

a. Les possibilitats d'ocupació ofertes als immigrants.

24. En els nous països d'immigració, l'economia "submergida" ha jugat sempre un paper molt important. Prenent denominacions diverses segons cada país, ha constituït, per a certs sectors de l'activitat econòmica, un mitjà per fer créixer els beneficis en els períodes de creixement, o bé una manera de sobreviure a la competència en els períodes de crisi.

25. Però a partir del començament dels anys 80, aquesta economia "submergida" ha experimentat a Espanya, Grècia i Itàlia un fort creixement en certs camps de l'activitat econòmica. Segons les xifres publicades per l'OCDE en "El futur de les migracions", aquest tipus d'economia representava, l'any 1985, més del 5% del producte nacional brut (PNB) espanyol i entre el 20 i 30% del PNB a Itàlia.

26. Aquesta economia "submergida" ha creat molta ocupació "no declarada" que ha estat assumida, en gran part, pels treballadors immigrants, principalment pels clandestins.

27. En el sector industrial, aquestes

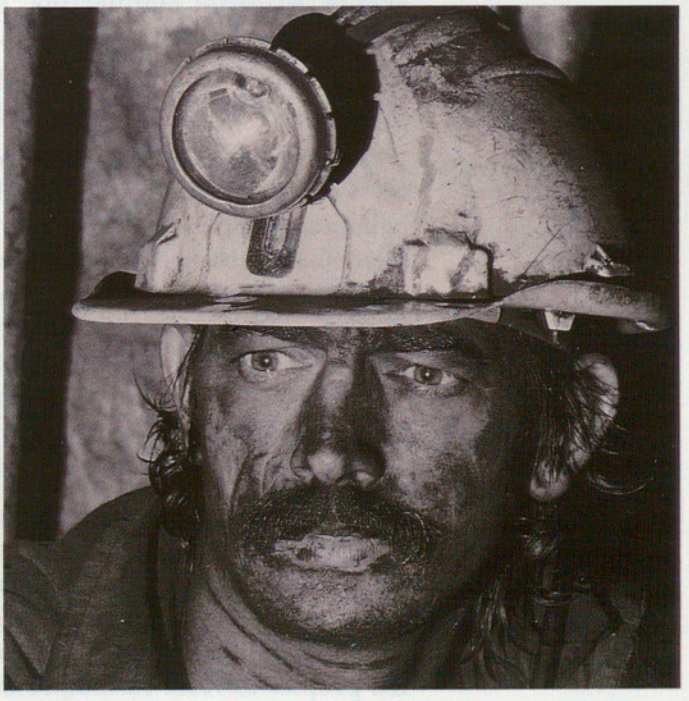

Els immigrants treballen sovint a "l'economia submergida". PERE MADUEÑO

Dones filipines treballadores a la llar es reuneixen a Barcelona.

ocupacions es troben, sobretot, en el ram de la construcció, les explotacions mineres, el tèxtil, la confecció i el calçat. Amb tot, els immigrants són sovint ocupats per empreses de subcontractació que no dubten a treure profit de la situació irregular d'un important nombre de treballadors.

28. Les explotacions agrícoles, sobretot en els períodes àlgids per a aquest sector, han recorregut també als estrangers. Aquests darrers, a canvi d'un molt pobre salari i, de vegades, d'un allotjament, accepten les condicions de treball que els treballadors autòctons rebutgen. D'aquesta manera, es troben obrers agrícoles marroquins a Catalunya, tunisencs a la Toscana o immigrants de Cap Verd a l'Algarve.

29. En vaixells de pesca espa-nyols, grecs i italians, els treballadors immigrants, sobretot clandestins, es troben formant part de les tripulacions. Els mariners egipcis i tunisencs són molt apreciats pels armadors grecs i sicilians.

30. Però és en les activitats del sector serveis on la presència dels treballadors immigrants comença a tenir una més gran importància. Els petits comerços, l'hoteleria i la restauració, tant en medi urbà com en zones turístiques, ofereixen nombroses possibilitats d'ocupació "negra". El servei domèstic, abandonat pels autòctons, és ocupat pels immigrants que residеixen en els grans centres urbans espanyols o italians.

31. Per cobrir les necessitats de l'economia "submergida", apareix en els nous països d'immigració un mercat paral·lel de mà d'obra estrangera regit per les seves pròpies normes fora de tota legalitat. Els treballadors són reclutats en els seus respectius països d'origen en funció de les necessitats dels empresaris del país de rebuda. Autèntics tràmits són els que permeten d'encaminar els immigrants cap els centres de treball. Es constitueixen, així, veritables xarxes d'immigrants clandestins, els quals a mesura que arriben es beneficien de l'experiència viscuda pels que ja estan instal·lats.

32. Per accedir a d'altres països industrialitzats d'Europa, els treballadors immigrants clandestins instal·lats en un dels nous països d'immigració han de recórrer, a vegades, als contrabandistes de persones. No obstant això, el risc que aquest fet comporta no es limita al simple retorn cap a la frontera. Fràgils embarcacions, la tripulació i els passatgers de les quals han estat emportades pel mar, encallen de tant en tant sobre les platges de l'Europa meridional.

b. Les condicions de vida i de treball dels immigrants

33. Per als estrangers establerts en els nous països d'immigració, el fet de trobar-se en situació legalitzada o il·legal constitueix l'element determinant de la seva vida quotidiana. La possessió d'un permís de residència permet, en general, d'accedir a un treball i, en conseqüència, de beneficiar-se dels drets socials vinculats al treball. L'absència de permís determina una situació extremadament precària supeditada en tot moment a l'amenaça d'expulsió. Segons les xifres mencionades anteriorment, entre 800.000 i 900.000 treballadors es troben en aquesta situació en els nous països d'immigració.

34. Entre els immigrants en situació regulada, els originaris dels països desenvolupats es beneficien de les condicions de vida i de treball comparables a les dels autòctons. Els originaris dels països del Tercer Món es troben en una situació comparable a l'experimentada pels immigrants de l'Europa meridional arribats als països industrialitzats del nord. Arriben sols i viuen al començament en grup amb d'altres treballadors, de vegades en allotjaments precaris proporcionats per l'empresari que els ocupa. En conseqüència, quan la seva situació econòmica millora s'instal·len en habitacions més confortables i miren de fer venir la seva família.

35. Per als "indocumentats", les dificultats són considerables. Per accedir al món del treball, a l'habitatge o a la protecció social, la seva situació jurídica constitueix un obstacle insalvable. Aleshores, els empresaris sense escrúpols exploten aquests treballadors que reben pel seu treball un salari per mitjana inferior en un 35% del que correspon als "legals" i, molt sovint, per sota del salari mínim fixat per llei. Treballant sense cap contracte, són víctimes d'acomiadaments abusius. En matèria d'allotjament, la seva situació tampoc és gens satisfactòria. Ja sigui instal·lats en habitacions improvisades prop del lloc de treball, ja sigui llogant, sovint entre diversos treballadors, apartaments desproveïts de qualsevol tipus de confort dins uns barris pobres que ni els autòctons ni els immigrants legals no freqüenten. Pel que fa a la protecció social, els immigrants no regularitzats, generalment recorren a les associacions no governamentals d'ajuda humanitària que, en la mesura del possible, s'esforcen per respondre a les necessitats més urgents d'aquests treballadors.

36. Algunes dones immigrants, en situació irregular, s'enfronten amb problemes específics. En viure dins el seu país d'origen en condicions molt pròximes a la pobresa, són atretes cap als nous països d'immigració per falsos contractes de treball que no són, de fet, sinó un mitjà per dur-les a la prostitució. En efecte, les xarxes organitzades de proxenetisme i de tràfic de blanques controlen una bona part d'aquest flux migratori.

37. Els fills d'immigrants clandestins, com en la major part dels països europeus, són també en els països de l'Europa meridional víctimes de la situació dels seus pares. Aquests, per por que siguin localitzats per les autoritats, prefereixen de no enviar-los a l'escola. En aquests casos, són les associacions d'ajuda als immigrants les que s'ocupen de l'escolarització d'aquests infants.

c. L'actitud de les autoritats

38. Passar de país d'emigració a país d'immigració és un fenomen complex que ha trobat desproveïdes les autoritats dels països referits. Les estructures administratives no estan encara adaptades al canvi. Els instituts oficials responsables de les migracions actuen en funció de les necessitats dels treballadors que han emigrat abans que ajudar als que s'instal·len en el país.

39. Fins al moment present, les autoritats dels nous països de rebuda tenen la tendència a considerar l'arribada d'immigrants sobre el seu territori com un problema de control de fronteres.

40. D'altra banda, com el lliurament del permís de residència està vinculat, generalment, a la presentació d'un contracte de treball legal o de documents que justifiquin mitjans de subsistència suficients, les autoritats semblen limitar la qüestió a un simple dilema: o bé que l'estranger està en condicions de proporcionar els documents que li permetin de residir en situació legal i regulada, o bé es troba en situació irregular en el territori nacional i, per tant, és motiu d'una mesura d'expulsió. La realitat és molt més complexa.

41. En efecte, d'un costat, molts clandestins arriben a aquests països passant per punts no controlats o bé es presenten a la frontera com a turistes proveïts de passaport i, fins i tot, de visat. D'altra banda, per part d'Espanya, Grècia, Itàlia o Portugal serà ara per ara molt difícil de portar a terme una política de control refermat de les fronteres sense posar en perill la seva indústria turística.

"L'economia 'submergida" ha creat molta ocupació 'no declarada'."

42. És cert que tant Espanya com Itàlia han estat afectades recentment pel problema dels clandestins i han adoptat mesures amb l'objectiu de regularitzar la seva situació. Però els resultats obtinguts són lluny de regular el problema. A Itàlia, per exemple, l'any 1987 i 1988, solament s'han beneficiat de les possibilitats ofertes per aquestes mesures unes 100.000 persones.

43. Tot el que s'ha dit demostra que el problema de la immigració no és tractat d'una manera coherent. Com s'ha assenyalat anteriorment, cadascuna de les administracions prova de fer front a la situació, sigui d'empadronar, d'atorgar el permís, etc., en un ordre molt dispers amb una multiplicitat de reglaments i de

decrets. Així, per exemple, el treballador en situació irregular no pot obtenir treball perquè no té permís de residència, però per obtenir aquest darrer document és necessari presentar el permís de treball. En cert sentit, és obligat a restar dins la il·legalitat.

44. A més a més, cal subratllar que, molt sovint, els poders públics adopten una actitud bastant benèvola de cara als empresaris que proposen treball "negre" als immigrants en situació irregular. El des-ordre existent en matèria de distribució de competències entre les autoritats locals, regionals i nacionals i l'absència de mitjans són utilitzats per justificar l'absència d'acció.

d. La rebuda reservada als immigrants per part de la població.

45. En general, l'opinió pública considera els immigrants originaris dels països desenvolupats com a treballadors qualificats i necessaris per a l'economia del país per poder intensificar la seva modernització i el seu creixement. Són, doncs, apreciats. La presència dels originaris del Tercer Món, i en particular dels qui es troben

"...és un fenomen complex que exigeix la definició d'una política de conjunt."

en situació irregular, apareix com molt més molesta. Aquests immigrants, en general pobres, són considerats com una amenaça per a l'ocupació dels autòctons. D'altra banda, les estadístiques sobre la delinqüència "estrangera" no són gaire tran-quil·litzadores. S'afegeixen a aquestes consideracions sobre l'ocupació i la seguretat les diferències d'ètnia, de cultura i de llengua que afavoreixen l'aparició de fenòmens de rebuig més o menys evidents.

46. En aquest context fortament similar a aquell que han conegut els països industrialitzats d'Europa ja fa uns quants anys, han aparegut uns corrents fortament inquietants de xenofòbia i de racisme.

47. De cara a aquesta situació, però, cal valorar l'actuació portada a terme per nombroses organitzacions no governamentals d'ajuda humanitària, i també per diferents organismes creats per l'Església Catòlica. Centres d'acolliment i de suport, dirigits per aquests organismes de caritat, existeixen a les ciutats i les regions de forta concentració d'immigrants. Serveixen per refermar la solidaritat entre ells, afavoreixen la seva integració i els proporcionen una assistència jurídica. Alguns d'aquests centres han aconseguit crear unes associacions d'immigrants orientades essencialment cap a l'organització d'activitats culturals.

Conclusions

48. La transformació dels antics països d'emigració en nous països d'immigració és un fenomen complex que exigeix l'adaptació de la societat d'acolliment a la nova situació i la definició d'una política de conjunt.

49. Durant molts anys Espanya, Grècia, Itàlia i Portugal han estat considerats com a països d'emigració. Han creat, fins i tot, estructures administratives on la finalitat principal és la d'ajudar els ciutadans dels seus respectius països a l'estranger. És evident que, en tant que aquest col·lectiu sigui important, els diferents organismes d'assistència als emigrants hauran de continuar amb la seva tasca.

50. Però l'arribada a aquests països de l'Europa meridional d'un nombre important de treballadors estrangers, entre els quals, una part important la formen els que estan en una situació irregular, posa en evidència l'absència de polítiques nacionals d'immigració coherents.

51. El problema no pot limitar-se tan sols a un simple control de fronteres. Per lluitar contra la immigració clandestina i contra l'explotació consegüent, cal atacar les causes d'aquest moviment de població, és a dir, l'actitud dels empresaris que recorren impunement a aquests treballadors i, al mateix temps, posar en marxa estructures econòmiques adequades.

52. Mentre que l'economia "submergida" continuï jugant un paper important en les economies d'aquests països destinataris, els treballadors clandestins continuaran afluint. Les mesures d'expulsió, per elles mateixes, no faran més que afeblir la situació d'aquests treballadors i fer-los encara més fàcilment explotables.

53. Els immigrants dels nous països de rebuda constitueixen una comunitat en posició de feblesa en el si de la societat. El problema que se'ls planteja avui en dia als països de l'Europa meridional és el mateix que el que se'ls va plantejar als països industrialitzats d'Europa ja fa uns anys: com integrar les comunitats immigrades dins la societat de rebuda?

54. Els nous països d'immigració han de ser capaços d'oferir als immigrants que acullen allò que ells havien reivindicat per als seus ciutadans quan aquests treballaven a l'estranger, sempre tenint en compte l'evolució de la societat europea.

55. L'experiència dels països de l'Europa del nord en matèria de polítiques d'immigració hauria d'inspirar les autoritats dels nous països d'acolliment. El conjunt dels Estats membres del Consell d'Europa té un deure i una obligació de solidaritat envers els Estats de l'Europa meridional que es veuen actualment afectats per la immigració. Iniciatives com el nomenament d'un comissari responsable de qüestions referides als immigrants són considerades molt positives i podrien ésser fàcilment emulades pels nous països destinataris de la migració.

56. La qüestió és suficientment important per al conjunt de l'Europa perquè la Conferència de Ministres europeus responsables de les qüestions de la immigració la tractin, segons les modalitats que s'han de definir en la seva pròxima sessió a Luxemburg l'any 1991.

Les recomanacions

Com a conseqüència d'aquest informe presentat davant l'Assemblea Parlamentària, el Consell d'Europa va adoptar les següents recomanacions:

1. Els països d'emigració tradicional de l'Europa meridional, després d'haver sofert a la fi dels anys 70 les conseqüències de l'atur de l'emigració i del retorn dels seus emigrants, han començat a sentir, a meitat dels anys 80, els efectes beneficiosos de la recuperació econòmica.

2. En aquests països, el creixement econòmic ha comportat un augment considerable de la demanda de mà d'obra no qualificada i el desenvolupament d'una economia anomenada "submergida".

La comunitat d'immigrades filipines disposen d'una atenció religiosa especialitzada.
KIM MANRESA

3. Per a la població dels països en vies de desenvolupament, els països de l'Europa meridional ofereixen unes possibilitats d'ocupació i de condicions de vida millors que les que podrien trobar en el seu propi país.

4. Els desequilibris demogràfics entre els països de la conca mediterrània afavoreixen l'aparició, en els països de l'Europa meridional, de corrents migratòries que provenen de països extraeuropeus.

5. Les mesures restrictives respecte al tema de la immigració adoptades pels països industrialitzats de l'Europa del nord-oest i els controls refermats a les seves fronteres constitueixen raons suplementàries per incitar els immigrants provinents del Tercer Món a establir-se en els països de l'Europa meridional.

6. L'arribada d'un gran nombre de treballadors estrangers, dels quals alguns en situació irregular, ha transformat els països de l'Europa meridional en nous països d'immigració.

7. Aquesta transformació dels antics països d'emigració en nous països d'immigració és un fenomen prou complex i que exigeix una política d'immigració coherent i global que no pot basar-se únicament en un control reforçat a les fronteres.

8. L'Assemblea assenyala que, malgrat

que la integració de les comunitats d'immigrants en els països de l'Europa meridional es diferencia de la que han intentat portar a bon terme els països de l'Europa industrialitzada des dels anys 70; l'experiència d'aquests últims pot resultar útil per als nous països d'acolliment.

9. L'Assemblea considera que el conjunt dels Estats membres del Consell d'Europa té un deure de solidaritat envers els nous països d'immigració de l'Europa meridional.

"L'Assemblea condemna enèrgicament el ressorgiment de la xenofòbia i el racisme..."

10. L'Assemblea condemna enèrgicament el ressorgiment, en diversos països europeus, de la xenofòbia i del racisme que provoquen cada vegada més i més víctimes entre els immigrants.

11. En conseqüència, l'Assemblea recomana al Consell de Ministres:

I) Examinar amb els mitjans adients l'experiència dels països de l'Europa industrialitzada en matèria d'immigració, ja que pot ésser útil a les autoritats dels nous països d'immigració de l'Europa meridional per trobar solucions;

II) Encoratjar els nous països d'immigració a adaptar les seves estructures administratives, tant a nivell local, com regional i nacional, a la nova situació creada per l'arribada de treballadors immigrants, dedicant una especial atenció a la seva inserció econòmica, social i cultural;

III) Promoure una concertació entre els Estats membres en matèria de lluita contra la immigració clandestina i contra l'explotació dels immigrants com a conseqüència;

IV) Aprofundir i desenvolupar els treballs en curs en matèria de relacions intercomunitàries i, en particular, aquells que es dirigeixen a afavorir la integració de les comunitats d'immigrants en els països d'acolliment;

V) Demanar a la Conferència de Ministres europeus responsables d'assumptes de migració d'abordar els problemes dels nous països d'immigració arran de la seva propera sessió a Luxemburg l'any 1991;

VI) Posar en marxa un veritable pla europeu de lluita contra el racisme i la xenofòbia inspirant-se en els treballs ja fets pel Consell d'Europa.

(1) Veure l'informe de Mme. Luuk sobre refugiats i demandants d'asil iranians i iraquians a Turquia (Doc. 5995) i l'informe de M. Probst sobre la situació de la minoria ètnica i musulmana a Bulgària (Doc. 6106).

Il·lustració de MESEGUER

TREBALLADORS ESTRANGERS IMMIGRATS A CATALUNYA

Nombre i procedència dels residents estrangers a 10 països de la CEE

Jordi Estivill i Joaquim Aiguabella
Gabinet d'Estudis Socials (GES)

En aquest informe es tracta de l'evolució del nombre de residents estrangers en cada un dels països de la Comunitat i la seva proporció en relació amb la població. A la segona part s'estudia la procedència dels residents estrangers als països de la CEE en els darrers anys.

Aquest article forma part d'una recerca que el Gabinet d'estudis Socials està fent sobre "Els moviments migratoris a Catalunya", encarregada per la Direcció General de Planificació i Acció Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya.

La Direcció General de Planificació i Acció Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya va encarregar al Gabinet d'Estudis Socials un conjunt d'estudis sobre els moviments migratoris per tal de conèixer quines podrien ser les tendències immigratòries a Catalunya i les sevesprevisions futures. Els estudis, ultimats a principis de 1989, han quedat superats pels fets (ensorrament del "mur" i obertura als països de l'Europa de l'Est) en aquells aspectes que guarden relació amb la realitat d'ara i, òbviament, en el que fa referència a les previsions de futur. Però continuen sent molt vàlides per conèixer quina ha estat la realitat fins a finals de la dècada dels 80; és a dir, fins al moment mateix que es produeix l'ensorrament del bloc soviètic i, com a conseqüència d'aquest, l'inici de nous i importantíssims corrents migratoris dels països de l'Est cap a l'Oest.

Amb la intenció que el lector pugui disposar de tots els elements per analit-

zar a bastament la situació de l'emigració a Europa, reproduïm aquí dos dels capítols que formen part de l'estudi "Moviments migratoris i tendències futures a la CEE". Es tracta del que analitza la procedència dels residents estrangers a 10 països de la CEE, i el que es refereix a l'evolució dels residents estrangers segons la seva procedència en els darrers anys a la CEE.

Cal observar que les dades que es recullen són les que oficialment proporcionen els Instituts Nacionals d'Estadística a l'Oficina Estadística de Luxemburg. Els autors han utilitzat les dades de l'Anuari Europeu de 1988, el qual disposa, per a alguns països, només de sèries de dades que s'aturen l'any 1984. En canvi, per altres continuen fins a 1987. S'ha intentat incloure les dades més recents.

"Alemanya és el país que en termes absoluts acull un major nombre d'estrangers."

La primera part tracta dels residents estrangers en cada un dels països de la Comunitat, llur evolució des de 1981 fins al 1986 i la seva proporció en relació amb el total de població. A la segona part s'estudia la procedència dels residents estrangers a cada país de la CEE en els darrers anys, tenint en compte per una banda els residents que procedeixen de la pròpia Comunitat, els de Turquia, els de Iugoslàvia i els d'altres països europeus. Per l'altra, es diferencien els residents d'Estats Units i Canadà, els dels països africans i els de la resta del món.

Els residents estrangers a la CEE

En el quadre núm. 1 hom pot veure per cada país el nombre de residents estrangers i el percentatge que representen sobre el total de la seva població en els darrers anys. Tot i que les dades aconseguides en relació amb els anys no són homogènies en tots els països, la informació recopilada permet un primer apropament a l'evolució del volum i importància dels residents estrangers en cada país.

Luxemburg és el país que acull una major colònia de residents estrangers en relació amb la seva població autòctona. D'acord amb dades de 1981, els estrangers en aquest país eren 95.800, nombre que representa un estranger per cada 3 nacionals.

La colònia estrangera de Bèlgica és relativament la segona més important de la CEE. Aquesta, l'any 1984 representava un 9% sobre el total de població que es tradueix en 891,2 milers de persones. L'any 1985 la proporció d'estrangers es manté (9%) mentre que el 1986 augmenta lleugerament passant a representar un 9,1% –897,6 milers de persones.

Alemanya és el país que en termes absoluts acull un major nombre d'estrangers i el tercer en termes relatius. L'any 1984 aquest país tenia 4,36 milions d'estrangers residint en el seu territori és a dir, un 7,1% sobre el total de la població. El 1985 la proporció d'estrangers augmenta en una dècima i l'any següent continua augmentant la proporció fins a un 7,4%, la qual cosa representa un volum de 4,51 milions de persones.

França, segons les dades del seu darrer cens de 1982, tenia en aquesta data 3,68 milions d'estrangers en el seu territori que representen un 6,8% del total de la població. Aquest país és el segon de la comunitat en funció del volum de residents estrangers i el quart en termes relatius.

Holanda ocupa el 5è lloc quant a proporció de residents estrangers. El volum d'aquesta població roman gairebé estable entre 1984 i 1986, entorn de les 500.000 persones que representa el 3,8% de la població del país.

A continuació, i seguint l'ordre de major a menor en termes relatius, vindria Gran Bretanya amb 1,7 milions de residents estrangers l'any 1985 i 1,736 milions el 1986. Això representa un 3,1% del total de població. Segueix Grècia amb un 2,7% l'any 1982, 2,9% el 1984 i un 3% el 1986.

A Dinamarca, l'any 1984, un 2% de la seva població era estrangera, l'any següent un 2,1% i el 1986 augmenta fins a representar un 2,3%. A Portugal el volum de població estrangera tendeix a disminuir lleugerament durant el període 1984-1986. L'any 1984 hi havia 89.000 persones estrangeres, 79.000 el 1985 i 87.000 el 1986. Aquest volum no arriba a representar l'u per cent de la seva població.

* Quadre núm. 1. Estrangers en els països de la CEE

	Població 1986 (en milers)	Residents Estrangers (Nombre en milers i % sobre el total de població del país)											
		1981	%	1982	%	1983	%	1984	%	1985	%	1986	%
Dinamarca	5.121	–	–	–	–	–	–	104,1	2,–	107,7	2,1	117	2,3
Alemanya	61.066	–	–	–	–	–	–	4.363,6	7,1	4.378,9	7,2	4.512,7	7,4
Grècia	9.966	–	–	263,2	2,7	–	–	283,8	2,9	295,8	3	–	–
Espanya	38.668	–	–	–	–	210,4	0,6	226,5	0,6	–	–	–	–
França	55.394	–	–	3.680,1	6,8	–	–	–	–	–	–	–	–
Irlanda	3.541	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Itàlia	57.246	211	0,4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Luxemburg	369	95,8	26,2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Holanda	14.572	–	–	–	–	–	–	522,4	3,8	558,7	3,9	552,5	3,8
Portugal	10.208	–	–	–	–	–	–	89,6	0,9	79,6	0,8	87	0,9
Gran Bretanya	56.763	–	–	–	–	–	–	–	–	1.700*	3	1.736*	3,1
Bèlgica	9.862	–	–	–	–	–	–	891,2	9	890,9	9	897,6	9,1

(*) Mitjanes dels anys 83/85 i 84/86.

La població estrangera resident a Espanya augmenta lleugerament en aquest període. L'any 1983 hi havia oficialment 210.000 persones i el 1984, 226.000. Ambdues quantitats només representen un 0,6% de la població total espanyola.

Per fi, a Itàlia, segons dades oficials de l'any 1981, hi havia 211.000 persones estrangeres, la qual cosa significava un 0,4% del total de població d'aquest país (vegeu el segon document de treball).

Val a dir, que tal com reflecteix el quadre núm. 3, dels 7 països dels quals es disposen dades sobre residents estrangers en diferents anys, l'evolució ha estat de creixement, tant en termes absoluts com relatius en 6 d'ells. Només a Portugal es dona un descens del col·lectiu d'estrangers encara que és molt reduït.

Procedència dels residents estrangers en 10 països de la CEE

En aquest apartat hom estudia la distribució dels residents estrangers en 10 països de la CEE segons la seva procedència, diferenciant els que procedeixen de països de la pròpia Comunitat, els de Iugoslàvia i Turquia, els d'altres països europeus, els d'Amèrica del Nord (USA i Canadà), els dels països africans i els de la resta del món. Per a cada país, a més de la distribució d'estrangers en relació amb la procedència, hom té en compte l'evolució d'aquest indicador durant els darrers anys. Això permet un primer tractament de l'evolució del col·lectiu d'estrangers en funció del lloc d'on procedeixen.

Val a dir que les dades reflectides tenen com a font les estadístiques oficials de cada país facilitades per aquesta entitat a l'Oficina Estadística de les Comunitats Europees "Eurostat" per poder disposar de dades homogènies i comparatives. Cal constatar, però, que el fet de treballar amb dades oficials ofereix una confiança relativa, sobretot en els països del sud d'Europa, Espanya, Itàlia i Portugal principalment, on es constaten grans diferències entre les dades facilitades per les oficines d'estadístiques oficials i les de les fonts privades.

Bèlgica

Al quadre núm. 2 es pot observar que la proporció d'estrangers més nombrosa a aquest país procedeix de la Comunitat. L'any 1985 representa un 65% del total. El segon grup més important (17,6%) procedeix dels països africans, el 8,1% de Turquia i el 5,4% de la resta del món. La resta de països d'Europa, Iugoslàvia i Amèrica del Nord, tots junts, no arriven ni al 5%.

Quant a l'evolució hom destaca que des de 1983 fins al 1985 disminueix lleugerament la proporció d'estrangers que procedeixen de la mateixa Comunitat, de Iugoslàvia i dels altres països europeus. La

població d'Amèrica del Nord i de la resta del món manté la mateixa proporció, mentre que els originaris de Turquia i dels països africans augmenten sensiblement tant en termes absoluts com relatius.

Dinamarca

Els residents estrangers de la CEE en aquest país l'any 1986 representen poc més d'una cinquena part del total, proporció lleugerament inferior a la d'estrangers dels altres països europeus (24%). Els que provenen de la resta del món amb una proporció del 21,5% ocupen el tercer lloc. A continuació vénen els ciutadans de Turquia (17,5%) i els de Iugoslàvia (6,8). Els estrangers nord-americans i dels països africans amb un 4,4% i 3,9%, respectivament, ocupen els darrers llocs de la llista en relació amb el volum que representen sobre el total de residents estrangers a Dinamarca. (Vegi's quadre núm. 3).

"A Alemanya augmenten lleugerament els immigrants de països africans..."

Des de 1984 fins a 1986 disminueix la proporció d'estrangers de la Comunitat, la d'altres països europeus i de Nord-amèrica, de Iugoslàvia i d'Àfrica en relació amb el total, tot i que en nombres absoluts el seu volum s'incrementi lleugerament. Els immigrants procedents de Turquia augmenten lleugerament, tant en termes relatius com absoluts, mentre que el nombre de la resta del món és el que experimenta un creixement més important. L'any 1984 aquest col·lectiu era de 18.700 o un 18% del total d'estrangers i el 1986 ja són 25.200, la qual cosa representa una proporció del 21,5% en relació amb el total d'immigrants.

Alemanya

Al quadre núm. 4 s'observa que la colònia d'estrangers més nombrosa, tant en termes relatius com absoluts, és la de Turquia que l'any 1986 gairebé representa 1,5 milions de persones que signifiquen un 31,8% del total d'immigrants. Els estrangers procedents de la CEE ocupen el 2n lloc en importància amb 1,36 milions i representen el 30,3%.

A continuació destaquen els immigrants procedents de Iugoslàvia amb un 13,1%, els de la resta del món (9,9%) i els d'altres països europeus (9,6%). Els països africans (3,2%) i els nord-americans (2,1%) són els estrangers que quantitativament tenen menys pes en relació amb el total d'estrangers.

Des de 1984 fins el 1986, minva la proporció d'estrangers procedents de la Comunitat, de Turquia i de Iugoslàvia. La disminució d'immigrants d'origen comunitari i de Iugoslàvia es dóna tant en termes absoluts com relatius, mentre que el nombre d'estrangers d'origen turc augmenta lleugerament en nombres absoluts, però disminueix la seva proporció en relació amb el total. Destaquen els increments d'estrangers procedents de la resta del món, que l'any 1984 representen un 7,7%, mentre que el 1986 augmenten fins arribar al 9,9%. Augmenten també lleugerament els immigrants

*** Quadre núm. 2. Procedència dels residents estrangers de Bèlgica**

(En milers i en % sobre el total)

	1983		1984		1985	
	nombre	%	nombre	%	nombre	%
E.C. (12)	589,2	6,6	585,1	65,6	583,9	6,5
D'altres països d'Europa	18,6	2,1	17,4	1,9	16,9	1,9
U.S.A.-Canadà	12,1	1,4	12,3	1,4	12,7	1,4
Iugoslàvia	5,9	0,7	5,6	0,6	5,3	0,6
Turquia	68,4	7,7	70	7,9	72,5	8,1
Països africans	149,2	16,7	152,8	17,2	157,6	17,6
Resta del món	47,8	5,4	47,7	5,4	48,7	5,4
TOTAL	**891,2**	**100,0**	**890,9**	**100,0**	**897,6**	**100,0**

Font: Op. cit.

* Quadre núm. 3. Procedència dels residents estrangers de Dinamarca

(En milers i en % sobre el total)

	1984		1985		1986	
	nombre	%	nombre	%	nombre	%
E.C. (12)	25	2,4	25,5	23,7	25,7	21,9
D'altres països d'Europa	26,3	25,2	26,7	24,8	28,1	24
U.S.A.-Canadà	4,7	4,5	4,9	4,6	5,1	4,4
Iugoslàvia	7,4	7,1	7,6	7,1	7,9	6,8
Turquia	17,8	17,1	18,8	17,5	20,4	17,5
Països africans	4,2	4,1	4,5	4,1	4,6	3,9
Resta del món	18,7	18	19,7	18,2	25,2	21,5
TOTAL	**104,1**	**100**	**107,7**	**100**	**117**	**100**

Font: Op. cit.

de països africans i els d'altres països europeus.

Grècia

La majoria d'estrangers residents en aquest país són d'origen Comunitari. L'any 1986 els immigrants de la CEE a Grècia representen un 77,3%. Els de la resta del món representen un 9% i els de Nord-amèrica un 6,4%. Els immigrants menys nombrosos són els procedents d'altres països d'Europa (4%), els dels països africans (3%) i els de Iugoslàvia (0,3%).

Quant a l'evolució del col·lectiu d'estrangers en els darrers anys (1982/1985) cal destacar que en valors absoluts augmenten tots els col·lectius d'estrangers. En canvi a nivell proporcional, disminueixen sensiblement els immigrants d'origen comunitari –d'un 79,2% l'any 1982 a un 77,3% el 1985– i augmenten els de la resta, encara que molt lleugerament. (Vegi's quadre núm. 5).

Espanya

Els residents estrangers de la Comunitat són la colònia d'immigrants més nombrosa a Espanya (59,3% l'any 1984). Els estrangers de la resta del món representen una quarta part del total. Del col·lectiu restant, amb una importància més o menys relativa, destaquen els immigrants d'altres països de l'Europa extracomunitària (6,4%), els nord-americans 5,5%, els africans (3,4%) i, com a col·lectiu molt minoritari, els estrangers d'origen turc (0,1%) i iugoslau (0,05%).

De 1983 a 1984, disminueix lleugerament la proporció d'estrangers de la Comunitat. D'un 60% sobre el total d'estrangers l'any 1983 es passa a un 59,3% el 1984. De manera similar es produeix aquesta evolució en els residents de països

* Quadre núm. 4. Procedència dels residents estrangers d'Alemanya

(En milers i en % sobre el total)

	1984		1985		1986	
	nombre	%	nombre	%	nombre	%
E.C. (12)	1.384,3	31,7	1.356,6	31	1.364,7	30,3
D'altres països d'Europa	400,7	9,2	414,3	9,5	434,1	9,6
U.S.A.-Canadà	89,7	2,1	93,9	2,1	96,6	2,1
Iugoslàvia	600,3	13,8	591	13,5	591,2	13,1
Turquia	1.425,8	32,6	1.401,9	32	1.434,3	31,8
Països africans	124,5	2,9	133,5	3	145,1	3,2
Resta del món	338,3	7,7	387,8	8,9	446,6	9,9
TOTAL	**4.363,6**	**100**	**4.378,9**	**100**	**4.512,7**	**100**

Font: Op. cit.

* Quadre núm. 5. Procedència dels residents estrangers de Grècia

(En milers i en % sobre el total)

	1982		1984		1985	
	nombre	%	nombre	%	nombre	%
E.C. (12)	208,3	79,2	224,6	79,2	228,5	77,3
D'altres països d'Europa	8,1	3,1	9,4	3,3	11,9	4
U.S.A.-Canadà	14,7	5,6	17,1	6	18,9	6,4
Iugoslàvia	0,6	0,2	0,8	0,3	0,9	0,3
Turquia	–	–	–	–	–	–
Països africans	8	3	7,7	2,7	9	3
Resta del món	23,5	8,9	24,2	8,5	26,6	9
TOTAL	**263,2**	**100**	**283,8**	**100**	**295,8**	**100**

Font: Op. cit.

* Quadre núm. 6. Procedència dels residents estrangers d'Espanya

(En milers i en % sobre el total)

	1983		1984	
	nombre	%	nombre	%
E.C. (12)	126,3	60	134,2	59,3
D'altres països d'Europa	13,7	6,5	14,6	6,4
U.S.A.-Canadà	11,7	5,6	12,4	5,5
Iugoslàvia	0,1	–	0,1	–
Turquia	0,2	0,1	0,2	0,1
Països africans	6	2,9	7,7	3,4
Resta del món	52,4	24,9	57,2	25,3
TOTAL	**210,4**	**100**	**226,5**	**100**

Font: Op. cit.

* Quadre núm. 7. Procedència dels residents estrangers de França (1982)

(En milers i en % sobre el total)

	nombre	%
E.C. (12)	1.577,9	42,9
D'altres països d'Europa	110,8	3
U.S.A.-Canadà	22,7	0,6
Iugoslàvia	64,4	1,7
Turquia	123,5	3,4
Països africans	1.573,8	42,8
Resta del món	207	5,6
TOTAL	**3.680,1**	**100**

Font: Op. cit.

* Quadre núm. 8. Procedència dels residents estrangers de Luxemburg (1981)

(En milers i en % sobre el total)

	nombre	%
E.C. (12)	88,6	92,5
D'altres països d'Europa	2,2	2,3
U.S.A.-Canadà	0,8	0,8
Iugoslàvia	1,5	1,6
Turquia	0,1	0,1
Països africans	0,6	0,6
Resta del món	2	2,1
TOTAL	**95,8**	**100**

Font: Op. cit.

europeus extracomunitaris –de 6,5% a 6,4%– i en els immigrants nord-americans –5,6% a 5,5%.

En sentit invers, la proporció en relació amb el total dels residents estrangers d'origen africà i de la resta del món augmenta sensiblement. (Vegi's quadre n.º 6).

França

La colònia d'estrangers més nombrosa l'any 1982 és la d'origen comunitari. So-

* Quadre núm. 9. Procedència dels residents estrangers d'Holanda

(En milers i en % sobre el total)

	1984		1985		1986	
	nombre	%	nombre	%	nombre	%
E.C. (12)	173,9	31,5	172,6	30,9	161,5	29,2
D'altres països d'Europa	12,2	2,2	12,5	2,2	12,3	2,2
U.S.A.-Canadà	12	2,2	12,6	2,3	12,8	2,3
Iugoslàvia	12,7	2,3	12,2	2,2	11,7	2,1
Turquia	155,3	28,1	155,6	27,9	156,4	28,3
Països africans	118,4	21,4	124,2	22,2	128,4	23,3
Resta del món	67,9	12,3	69	12,3	69,4	12,6
TOTAL	**552,4**	**100**	**558,7**	**100**	**552,5**	**100**

Font: Op. cit.

* Quadre núm. 10. Procedència dels residents estrangers de Portugal

(En milers i en % sobre el total)

	1984		1985		1986	
	nombre	%	nombre	%	nombre	%
E.C.	21,8	24,3	20,5	25,7	22,5	25,9
D'altres països d'Europa	2,1	2,4	1,5	1,9	1,5	1,7
U.S.A.-Canadà	9,8	10,9	7,9	9,9	8,9	10,2
Iugoslàvia	–	–	–	–	–	–
Turquia	–	–	–	–	–	–
Països africans	37,1	41,4	35	44	37,9	43,6
Resta del món	18,8	21	14,7	18,5	16,2	18,6
TOTAL	**89,6**	**100**	**79,6**	**100**	**87**	**100**

Font: Op. cit.

brepassa els 1,5 milions i representa el 42,9% del total d'immigrants. Amb un volum semblant destaca la dels estrangers d'origen africà, la qual passa també del milió i mig i representa el 42,8% del total d'estrangers.

A continuació, i a molta distància d'aquests dos primers, sobresurt el col·lectiu dels estrangers de la resta del món (5,6%), els de Turquia (3,4%) i els de d'altres països europeus extracomunitaris (3%).

Els residents estrangers que es troben en minoria en aquest país són els de Iugoslàvia (1,7%) i els de Nord-amèrica (0,6%) (Vegi's quadre núm. 7).

Luxemburg

Al quadre 8 hom pot observar que gairebé tots els estrangers que resideixen en aquest petit país procedeixen de la Comunitat europea (92,5%) segons dades de 1981. Els estrangers procedents d'altres països d'Europa (2,3%) i de la resta del món (2,1%) vénen a continuació.

Els immigrants de la resta de països són molt minoritaris i cap d'ells representa ni tan sols el 2% del total d'estrangers d'aquest país.

Holanda

Un 29,2% dels residents estrangers d'aquest país l'any 1986 procedeixen de la CEE. Els ciutadans turcs són la segona comunitat estrangera més important (28,3%). A continuació destaquen els immigrants d'origen africà (23,3%) i els de la resta del món (12,6%).

Els que procedeixen de la resta de països són molt pocs –entorn del 2%–, tal com es pot observar al quadre núm. 9.

Des de 1984 a 1986 disminueix la proporció d'immigrants procedents de la

*** Quadre núm. 11. Procedència dels residents estrangers de Gran Bretanya**

(En milers i en % sobre el total)

	1983/85		1984/86	
	nombre	%	nombre	%
E.C.	730	43	754	43,3
D'altres països d'Europa	110	6,5	109	6,3
U.S.A.-Canadà	114	6,7	142	8,2
Iugoslàvia	–	–	–	–
Turquia	11	0,6	12	0,7
Països africans	99	5,8	99	5,7
Resta del món	636	37,4	622	35,8
TOTAL	**1.700**	**100,0**	**1.738**	**100,0**

Font: Op. cit.

CEE. D'un 31,5% l'any 1984 es passa a un 29,3% el 1986. També disminueixen lleugerament els immigrants iugoslaus. D'un 2,3% a un 2,1%. Es manté la mateixa proporció durant aquest període dels residents d'altres països d'Europa.

La resta de regions augmenten lleugerament el seu pes. Cal destacar els immigrants procedents dels països africans que passen de representar un 21,4%, l'any 1984, a un 23,3% dos anys després.

Portugal

Aquest és l'únic país de la Comunitat en què la proporció més nombrosa d'estrangers és extraeuropea. La colònia d'immigrants més nombrosa procedeix dels països africans –43,6% l'any 1986–. Els estrangers de la Comunitat representen un 25,9%. A continuació vénen els de la resta del món que amb un 18,6% són la tercera colònia estrangera més important. Els nord-americans representen el 10,2% del total d'estrangers i els procedents d'altres parts d'Europa són els menys nombrosos (1,7%), segons es pot observar en el quadre núm. 10.

De 1984 a 1986, disminueix sensiblement la proporció d'immigrants procedents de l'Europa extracomunitària, la de nord-americans i la de la resta del món.

Els que augmenten el seu pes relatiu són els estrangers de la Comunitat i els dels països africans.

Gran Bretanya

El col·lectiu d'estrangers més nombrós que resideix en aquest país és el procedent dels països de la Comunitat Europea (43,3% el 1984/86). La segona colònia d'immigrants més important, en termes quantitatius, és el procedent del conjunt de països que s'han denominat "resta del món" (35,8%). De major a menor nombre segueixen els nord-americans (8,2%) i d'altres països extracomunitaris (6,3%) i els països africans (5,7%). La colònia turca resident a Gran Bretanya que representa un 0,7% en relació amb el total d'estrangers és la menys nombrosa. (Vegi's quadre núm. 11).

L'evolució de les mitjanes d'estrangers residents durant el 83/85 i el 84/86 mostra escasses diferències. La disminució proporcional més important es dóna en el nombre de residents dels països de la resta del món (37,4% el 1983/85 i 35,8% el 1984/86). Es constata una lleugera disminució dels emigrants dels països d'Europa extracomunitaris i dels països africans.

Augmentant lleugerament en termes relatius, destaquen els procedents d'Amèrica del Nord (6,7% el 83/85 i 8,2% el 84/86), els de la Comunitat Europea (43% el 83/85 i 43,3% el 84/86) i els de Turquia, d'acord amb les dades que reflecteix el quadre núm. 11.

Il·lustració de MESEGUER

TREBALLADORS ESTRANGERS IMMIGRATS A CATALUNYA

Europeus de l'Est versus europeus de l'Oest

Eugeni Madueño
Periodista

La desesperada fugida d'albanesos cap a Itàlia, protagonitzada per més de vint mil persones, totes elles desesperades i famèliques ha servit d'advertiment a la Comunitat Europea: la situació sòcio-econòmica en els països europeus de l'antic bloc soviètic és tan crítica, que aquest episodi d'"emigració salvatge" pot no ésser l'únic. Demògrafs i sociòlegs calculen entre cinc i deu milions el nombre d'emigrants provinents de l'Est que miraran de trobar acollida en els països europeus occidentals.

A aquest allau migratori, que pot ésser imprevisible qual la Unió Soviètica autoritzi la sortida dels seus ciutadans, cal afegir també l'allau que es preveu que arribarà pel Sud, principalment dels països del Magrib. Europa ja ha reaccionar al que demògrafs i sociòlegs vaticinen com el gran allau migratori de la fi del segle: l'arribada a Occident d'un nombre comprès entre cinc i deu milions d'emigrants provinents de l'Est (els països de l'antic bloc soviètic) i del Sud (africans, asiàtics i llatinoamericans). La fortíssima onada migratòria prevista és conseqüència dels canvis que se succeeixen a la Unió Soviètica (fragilitat política, retard econòmic, divisió ètnica) i la reacció en cadena que aquests produiran en altres països. De la mateixa manera, influirà el resorgiment de forts contingents d'aturats en els països de l'Europa de l'Est en procés de reconversió del seu sistema econòmic cap al capitalisme i, finalment, per la misèria econòmica i l'increment demogràfic (factors que tenen un creixement inversament proporcional) que pateixen

els països del Sud. "La gran onada" que s'espera arribarà, afectarà de la mateixa manera als dotze països comunitaris, i especialment als que han passat d'ésser tradicionalment exportadors de mà d'obra per convertir-se en receptors: Espanya, Itàlia i Grècia (la Organit- zació Internacional del Treball –OIT–, preveu un augment de la pressió de l'emigració en el món degut al creixement demogràfic dels països exportadors de mà d'obra i a la crisi en Europa de l'Est. L'OIT calcula que el total mundial de treballadors emigrants és de 25 milions, als quals caldria afegir 11 més de classificats com refugiats. Calculant que cadascun d'ells té al seu càrrec una mitjana de tres persones, s'obté una xifra superior als cent milions d'emigrants en el món).

Les primeres mesures preses per la CE davant el problema que s'acosta consisteixen a reforçar llurs fronteres, especialment les meridionals, per impedir l'entrada clandestina d'emigrants; també l'amenaça de retirar els ajuts econòmics concedits als països de l'Est per permetre el seu desenvolupament (quelcom similar al Pla Marshall) i, si l'èxode no s'atura, implantar un sistema de visats restringits als emigrants que demostrin tenir treball.

"Entre dos i quaranta milions de soviètics poden emprendre el camí de la immigració..."

Tot sembla indicar que l'eficàcia d'aquestes mesures no depèn de qui les ha d'aplicar, sinó més aviat del caire que prenguin els esdeveniments en els països del Sud i de l'Est. Si la situació es desenvolupa en el sentit que ja preveien els experts, sembla que no hi haurà control ni tampoc visats que obstaculitzin l'entrada dels qui decideixin abandonar el seu país, perquè res del que els pugui passar serà pitjor del que ja coneixen.

Dos milions de soviètics, segons la Comunitat Europea, i quaranta milions de potencials, segons els experts de l'Institut d'Estudis Demogràfics de París, poden emprendre en qualsevol moment el camí de l'emigració durant els propers anys. La diferència entre la primera i la segona estimació és comprensible: ambdues es basen en estimacions i estudis de prospectiva i, també, ambdues depenen per poder convertir-se en realitat d'un factor incontrolable: l'evolució de la Unió Soviètica i dels països de l'Europa de l'Est.

En els sis països europeus satèl·lits de la Unió Soviètica (400 milions d'habitants en total) no ha hagut immigracions "llevat de les protagonitzades per petits contingents de treballadors provinents de països 'agermanats' com ara Cuba, Vietnam o Corea del Nord", però sí ha hagut emigracions: des de la Segona Guerra Mundial fins aleshores es calculen deu milions d'emigrants, quatre dels quals són de nacionalitat alemana, de la República Democràtica Alemana (RDA) que han passat a l'Alemanya Occidental (RFA).

Els sis milions que resten van patir de Polònia, Txecoslovàquia i Iugoslàvia.

Quadre 1. Nombre de nascuts en els països de l'Est que viuen en els principals països d'acolliment d'Occident

Nacionalitat	País d'acolliment					
	RFA (1989)	RDA (1989)	Àustria	França (1986)	Suècia (1985)	Suissa (1988)
Bulgària	5.670	4.900	432	1.122	322	
Hongria	31.627	13.400	2.526	3.750	1.993	4.700
Polònia	220.443	51.700	5.911	67.189	15.445	4.600
Romania	21.101		1.253	5.058	1.140	
Txecoslovàq.	31.695	3.200	2.032	2.871	1.136	5.900
Unió Sovièt.	11.533	14.900	495	5.576	1.101	
Iugoslàvia	610.499	2.100	125.890		38.450	100.867
Albània	297		124	561	23	

Fonts: Estadístiques dels ministeris de l'Interior de cada país , llevat d'Àustria i Suècia (cens de la població).

Països emigrants

Polònia

L'emigració a Polònia és molt intensa. Es calcula una mitjana de cent mil emigrants per any. Segons dades de l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM), en el darrer decenni s'han traslladat a la RFA 750.000 polonesos, quasi tots els ciutadans d'origen alemany.

Txecoslovàquia

Aquest país, que l'any 1946 va perdre el milió i mig d'alemanys que vivien en la regió dels Sudets, va patir la sortida de mig milió de persones a conseqüència de l'envaïment rus de l'any 1968. Finalment, Iugoslàvia, país emigrant secularment, com Polònia, té estesos per Europa un milió de ciutadans. A Hongria, país que com Txecoslovàquia va mantenir un nivell econòmic que no va forçar l'emigració, es van registrar més sortides del país com a conseqüència de la repressió arran de la revolució de Budapest l'any 1956, que en tota la resta dels anys de govern comunista.

Romania

Els casos de Romania i Albània mereixen un comentari diferenciat abans de

Una llei fonamental dels immigrants a Europa

SOS Racisme va reunir en els locals de la Sorbonne a París, el 17 i 18 de desembre de 1988, els "primers estats generals europeus de la joventut per a la igualtat". Prop de dos mil participants, joves en la seva majoria, provinents de diversos països d'Europa van prendre part. Entre les intervencions: Jacques Delors, president de la Comissió de les Comunitats Europees; Jorge Semprun, ministre de Cultura d'Espanya; Bruno Trentin, secretari general del sindicat italià CGIL, i també dos secretaris d'Estat francès, Bernard Kouchner (Acció Humanitària) i Thierry de Beaucé (Afers Estrangers). Per la seva part, François Mitterrand va trametre un missatge subratllant la necessitat d'"incloure en la pràctica quotidiana i en les nostres lleis els nous drets". Els participants van adoptar una "llei fonamental dels ciutadans d'Europa o declaració dels drets dels immigrants en Europa", la qual reclama per als estrangers residents pràcticament els mateixos drets que per als nacionals. Es tracta d'un debat que només ha fet que començar en la perspectiva de l'obertura de les fronteres en el si de la CEE a partir de l'1 de gener de 1993.

Els drets culturals, socials i polítics

La llei adoptada el 18 de desembre inclou un preàmbul i els disset articles següents:

* *Article primer* - Qualsevol persona nascuda en territori d'un Estat europeu gaudeix, des del seu naixement i sense cap mena de restricció, de la nacionalitat d'aquest Estat. Tan sols aquesta persona pot declinar aquesta nacionalitat i retornarla.

* *Article 2* - Qualsevol persona resident des de fa cinc anys o més en el territori d'un Estat europeu té el dret d'adquirir la nacionalitat d'aquest Estat. Qualsevol rebuig haurà d'ésser motivar i podrà ésser objecte d'un recurs.

* *Article 3* - Qualsevol persona que sigui objecte de persecussions en el seu país o que tingui el temor legítim de poder-les sofrir per raó del seu origen racial, del seu sexe, de la seva sexualitat, de les seves opinions, de la seva religió, de les seves creences o sigui obligat a fugir en situacions conflictives de guerra, es beneficiï, en el territori del país europeu que escolleixi, del dret d'asil en unes condicions que garanteixen totes les llibertats definides en la present declaració. L'asil provisional haurà d'ésser acordat sense condicionants administratius.

* *Article 4* - Qualsevol persona resdent en el territori d'un Estat europeu té dret a una estada garantida, la qual cosa implica: el lliurament de permissos de llarga estada; la protecció dels menors i dels joves que han crescut en l'esmentat país; l'exercici, sense cap restricció, del dret al reagrupament familiar. Qualsevol decisió de modificació de la condició d'un immigrat no pot resultar altra que una modificació de justícia, i amb la possibilitat de fer-la objecte d'apel·lació suspensiva. Qualsevol persona que visqui en un país d'Europa té el dret d'elegir lliurement i sense cap discriminació el propi lloc de residència. Qualsevol persona resident en un Estat europeu gaudeix d'una plena llibertat de circulació sobre tot el territori dels Estats Europeus.

* *Article 5* - Qualsevol persona resident en el territori d'un Estat europeu té el dret, després de cinc anys, de participar, tant com elector, tant com candidat, almenys en les eleccions locals, en el marc dels escrutinis organitzats per l'esmentat Estat.

tractar el tema de la Unió Sociètica. De Romania han emigrat, entre els anys 1981 i 1989, 182.000 persones, la majoria ciutadans d'origen alemany que van cercar acolliment a la RFA. Després de la "revolució" de desembre de 1989 i la repressió contra els estudiants el juny de 1990, s'ha produït una emigració massiva: en els primers vuit mesos de 1990 s'ha registrat una sortida controlada quatre vegades superior a l'anterior.

Albània

Aquest país té un potencial migratori molt important, fins aleshores obligat a romandre dins de llurs fronteres. És el més pobre d'Europa i un dels que té un índex de creixement demogràfic més alt. L'adopció de les mesures liberalitzadores previstes per donar pas a un èxode migratori molt important. En els dos darrers mesos han arribat a Grècia 20.000 refugiats, depauperats i famèlics, que han fugit com han pogut i posant en perill la seva vida. Grècia ja han donat l'exemple del que pot succeir en el futur: 5.000 d'ells han estat repatriats.

Unió Soviètica

En aquest país no ha hagut emigració

Qualsevol persona, sigui quin sigui el seu país d'origen, resident en un Estat membre de la CEE té el dret de participar en les eleccions al Parlament europeu.

* *Article 6* - Qualsevol persona té dret a ésser respectada i a exercir lliurament la seva cultura, de tal manera que no es puguin perjudicar els drets elementals de l'home, la seva dignitat i la integritat de la persona humana.

* *Article 7* - Qualsevol persona té garantit el lliure exercici de la llibertat de consciència. Res n pot obstaculitzar, sota la forma que sigui, la llibertat de fe, el lliure exercici de cultes o el respecte de les festes i ritus religiosos, públics o privats, sempre que no comportin perill per a la dignitat i la integritat de la persona humana.

* *Article 8* - Qualsevol persona resident en el territori d'un Estat europeu s'ha de beneficiar dels drets econòmics i socials, sense cap mena de distinció. Cap tipus de causa o pràctica de fet que sigui discriminatòria en matèria d'accés al treball, a l'allotjament, a la salut, a l'educació, a la seguretat material o a l'assistència en cas d'invalidesa, no serà de cap manera tolerada per un Estat europeu.

* *Article 9* - Qualsevol infant, sigui quina sigui la seva nacionalitat, té dret a la instrucció i a l'educació. L'organització de l'ensenyament públic que inclogui tots els graus constitueix un deure de l'Estat. Aquest ensenyament ha d'ésser gratuït i accessible a tots com ajut material, i serà un esforç públic en particular per a tots aquells que sense ell, no podrien continuar llurs estudis.

* *Article 10* - Qualsevol persona té dret, sense cap mena de discriminació, a un salari igual per un treball igual.

* *Article 11* - Qualsevol persona resident dins un Estat europeu pot desensar llurs drets i llurs interessos mitjançant l'acció sindical i la vaga, i també adherir-se al sindicat de la seva elecció.

* *Article 12* - Qualsevol persona assalariada és electora i elegible en les eleccions professionals del país en el qual resideix.

* *Article 13* - Qualsevol persona resident en el territori d'un Estat europeu es beneficia de la protecció social reconeguda als nacionals d'aquell país sense cap mena de discriminació.

* *Article 14* - Qualsevol persona resident dins el territori d'un Estat europeu té el dret de crear, de dirigir, o bé d'adherirse, a una associació, una organització, un partit polític...

* *Article 15* - Qualsevol associació de dret privat d'un Estat europeu la vocació de la qual sigui la de combatre la discriminció racial sota totes les formes possibles està autoritzada a exercir l'accio civil i a desencadenar l'acció pública davant les jurisdiccions competents de qualsevol Estat europeu, sense cap restricció, principalment d'antiguitat o de nacionalitat, per obtenir la repressió d'una infracció de caràcter racista.

* *Article 16* - Qualsevol persona resident dins un país europeu té el dret de participar, crear i/o dirigir una publicació, un instrument de comunicació, en les mateixes condicions que els nacionals.

* *Article 17* - El dret de reunió és reconegut a qualsevol persona, sigui quina sigui la seva nacionalitat.

des de 1917, llevat de la sortida "amb comptagotes" de disidents, espíes, artistes i grups ètnics minoritaris (jueus, alemanys, armenis...). L'emigració continua essent, cinc anys després dels discursos oberturistes, un somni impossible. L'Estat considera als qui emigren com a traïdors a la pàtria, una mostra d'insolidaritat i un delicte. Només la promesa de que es legislarà una nova llei de passaports i s'alleugiran els tràmits fronterers han renovat les esperances dels qui esperen sortir algun dia.

El futur immediat de l'URSS influirà decisivament en el d'Europa. Aquest país de 288 milions d'habitants viu una situació desesperada que pot desembocar en una fugida en massa: els aliments són escassos, la seguretat en el treball no és garantida i es tem una guerra civil.

Si s'afiança el procés de reconversió cap a una economia de mercat, el nombre d'aturats pot ésser espectacular. La crisi afectarà directament a la població jove (entre 15 i 25 anys), que a la Unió Soviètica és, actualment, de 42 milions de persones.

És impossible preveure com reaccionaran aquests joves, o com s'adaptaran a la nova situació, tenint en compte que el país ha perdut la cultura d'empresa, té uns nivells de producció tres vegades inferiors als d'Occident i un gegantesc excedent de mà d'obra. Els experts calculen que l'atur afectarà al 50% dels joves entre els 15 i 25 anys i el 10% de la resta de treballadors en actiu. En el conjunt, els aturats de l'URSS podrien superar la xifra de 40 milions de persones, segons una prospecció de l'Oficina Internacional del Treball (OIT). Una gran part d'aquests aturats passarien a engruixir les llistes d'emigrants. Diverses fonts calculen que en els pròxims quatre anys l'URSS generarà entre 1 i 1,5 milions d'emigrants per any.

Il·lustració de MESEGUER

"La temptació de l'emigració en els joves dels països del bloc soviètic és ara per ara molt forta", ha escrit el demògraf Chesnais en el seu informe al Consell d'Europa. "La manca de fe en els canvis que es produeixen i el temor a que la *Nomenclatura* es perpetuï sota altres formes són incentius per emigrar. D'altra banda, l'exemple dels alemanys de l'Est fugint cap a l'Oest s'ha convertit en una fascinació per a molts. Les onades de treballadors cercant treball a Europa poden ésser molt fortes."

Tanmateix, existeix un precedent que porta a fer una reflexió: Hongria, primer país en obrir lliurament llurs fronteres i permetre la sortida dels seus habitants, no ha sofert, com alguns pronosticaven,

Quadre 2. Nombre de joves de 15 a 25 anys (en milers)

País	1985	1990	1995	2000	2005
URSS	44.311	42.047	44.402	47.700	49.811
Polònia	5.246	5.340	6.062	6.620	6.427
Romania	3.409	3.886	3.858	3.676	3.438

una fugida massiva. "La legitimitat del govern aconseguida en les urnes i l'autenticitat del discurs polític en la vida pública han trencat el clima psicològic de desconfiança existent i s'ha aconseguit un mínim de consens social que permet la reconstrucció del país", diu Jean-Claude Chesnais. Si això succeïs a la Unió Soviètica...

Països d'acolliment

Alemanya

Vist des de la perspectiva dels països receptors, resulta força evident que la República Federal Alemana és la gran beneficiària de la desintegració del bloc soviètic. La incessant immigració que rep, ara de ciutadans d'origen alemany, satisfà la seva necessitat de mà d'obra i el dèficit demogràfic. Es calcula que la RFA havia acumulat un dèficit de sis milions de naixements des de l'any 1972 fins aleshores.

"... l'any 1993 podrà restar reagrupada a Alemanya la població ara dispersa a Romania i Polònia".

Si es manté el ritme actual d'arribades (40.000 persones per mes), es preveu que l'any 1993 podrà restar reagrupada a Alemanya la població d'origen alemany que encara viu a Romania i Polònia. Per aconseguir la reagrupació total només faltaria que poguessin regressar els dos milions d'alemanys que viuen a la Unió Soviètica.

Àustria

El segon país europeu que està acollint més emigrants de l'Estat és Àustria, on en la darrera dècada s'han concedit cent mil permissos d'asil. La majoria dels sol·licitants fins l'any 1989 eren polonesos, però aquesta superioritat numèrica comencen a guanyar-la ara els romanesos.

Finalment, resulta sorprenent l'escassa presència de refugiars de l'Est a França, un país tradicionalment d'asil. Només n'hi ha quinze-mil, seixanta vegades menys que a Alemanya, una quantitat irrisòria.

Els sindicats europeus, alarmants

Els sindicats europeus agrupats en la Confederació Europea de Sindicats (CES) ha expressat la seva alarma davant del problema de la immigració massiva de treballadors de l'Est. Mathias Hinterscheid, Secretari general de la CES, va dir a l'inaugurar el primer Fòrum Sindical Europeu Est-Oest que "la Comunitat Europea té 15 milions d'aturats i 53 milions de pobres, per la qual cosa no pot assumir una immigració massiva dels països de l'Est d'Europa".

El Secretari general de la CES va dir als representants dels sindicats orientals que "encara estem lluny d'assolir els nostres objectius, si tenim en compte el nombre d'aturats i de pobres. Després de quaranta anys d'esforços encara ens manquen moltes reformes. És il·lusori que l'Europa de l'Est vulgui recuperar el seu endarrariment en pocs anys".

Hinterscheid va reflectir la preocupació i la por de les autoritats comunitàries de que durant l'any 1993 no es puguin complir les seves previsions polítiques econòmiques i socials degut a l'allau immigratori.

Si no es controla aquest fluix massiu, els sindicats temen que es dispararan els índex d'atur, actualment en el 8,4% de la població activa en la CEE i en 6,1% en l'àrea de l'OCDE. Aquest temor s'incrementa pels informes d'aquesta organització (OCDE), la qual adverteix que l'estabilitat en el mercat de treball s'està exhaurint.

Quadre 3. Estimació de la població gitana en Europa de l'Est entre 1980 i 1985 (en milers)

Bulgària	400.000	–	600.000
Hongria	400.000	–	600.000
Polònia	10.000	–	15.000
Romania	500.000	–	900.000
Txecoslovàquia	300.000	–	400.000
Total:	**1.610.000**	**–**	**2.515.000**
Unió Soviètica	200.000	–	500.000
Iugoslàvia	700.000	–	900.000

La presència japonesa a França és tres vegades superior que la de ciutadans del bloc soviètic.

Minories ètniques

El futur de les minories ètniques residents a l'URSS (alemanys, jueus i armenis) marcarà el d'altres grups, com l'esclau, els quals podrien iniciar el camí cap a Europa Central.

Els tres milions d'alemanys que viuen a Polònia, Romania i l'URSS emprendrien el camí cap a Alemanya.

Els jueus (en viuen 1,5 milions a l'URSS) es dirigiran als Estats Units i Israel.

Finalment, els armenis de l'URSS podrien Alimentar les onades migratòries. Són 3,5 milions de persones, 3/4 parts de les quals viuen en territori armeni i la resta es reparteix entre l'Azerbaidjan (500.000) i Georgia (400.000). Si els emigrants segueixen els passos dels seus antecessors, anirien als Estats Units i França, on la població d'origen armeni és d'unes 500.000 i 300.000 persones, respectivament.

Aquestes migracions de grups ètnics resultarien molt greus per a les economies els països d'origen, especialment de l'URSS, atès que aquestes minories, dotades d'alts coneixements tècnics i molt occidentalitzades, haurien de jugar un paper molt important en la transició entre una economia estatalitzada i una economia de mercat.

La radicalització dels nacionalismes pot conduir a enfrontaments sagnats i a la sortida massiva de certs grups ètnics jutjats com indesitjables en aquests territoris. Així ha succeït a Bulgària, on existeix el perill latent de que més de mig milió de turcs descendents dels antics ocupants otomans es vegin afectats per una explosió xenòfoba local. Milers d'aquestes famílies han fugit ja cap a Turquia, on viuen en camps de refugiats en la seva major part i atesos per organitzacions humanitàries.

La població gitana (entre 2,5 i 4 milions de persones) podria ésser una de les víctimes de les convulsions nacionalistes en Europa Central i Occidental. Els demògrafs creuen que, en el cas que es vegin obligats a marxar, les comunitats gitanes de Romania i Iugoslàvia tindirien a emigrar cap a Espanya, Itália i França, on s'afegirien a les comunitats instal·lades en aquests països.

Els drets laborals dels treballadors immigrats a l'Europa Occidental

Jan Vranken
Professor de la Universitat d'Anvers i director del Centre d'Estudis dels Moviments Migratoris.

Immigrants magribins a la ciutat francesa de Marsella.
KIM MANRESA

En aquest informe sobre les diferents situacions en què es troben regulats els drets laborals dels treballadors estrangers immigrats a Europa, el professor Vranken fa referència a les posicions dels sindicats en relació amb treballadors immigrants, i conclou que "fins i tot a països en els quals els treballadors immigrats gaudeixen d'un grau més alt de sindicació que els nadius, com és el cas de Suècia, aquests es troben "sotarepresentats" pel que fa a les posicions dirigents dels sindicats".

Aquest article tracta dels drets laborals dels immigrants. Per tant, no es refereix a tots els immigrants sinó només a aquells que són treballadors immigrants. Mentre que els immigrants que no són treballadors no tenen, virtualment, cap mitjà per enfrontar-se a les estructures de poder del país en el qual viuen –excepte en el cas que se'ls hagi atorgat drets polítics– els treballadors immigrants han gaudit sempre de l'oportunitat d'exercir influència en el seu treball, en el seu entorn laboral i en les seves condicions de treball, fins i tot abans que se'ls concedís cap dret laboral. Podien, per exemple, prendre part a les vagues i, àdhuc, contribuir al seu èxit, o ignorar les crides a la vaga i ajudar al fet que fracassessin. Una vegada esdevenen membres dels sindicats poden prendre part a les seves activitats i poden ser elegits per representar el sindicat davant el comitè d'empresa i també com a enllaços sindicals –cosa que significa l'assoliment dels seus drets laborals– i, per tant, el seu paper econòmic i social esdevé més significatiu. A alguns països els drets laborals constitueixen un primer esglaó cap a la participació en activitats polítiques. La seva importància, però, no sempre es deriva d'aquest primer pas. Els drets laborals són importants per ells mateixos tant com ho poden ésser per als treballadors del país que, no ho oblidem, ja gaudeixen de tots els drets polítics.

Tanmateix, la identificació de la immigració amb una de les seves formes, la del treballador immigrat, roman vigent. A Alemanya, Bèlgica i Suïssa la major part d'immigració de postguerra es componia de treballadors, sense cap qualificació o preparació de molt baix nivell, originaris dels països mediterranis. En els altres quatre països una gran part dels immigrats responien exactament al prototipus anteriorment esmentat de treballador immigrant, si més no, durant un cert període de temps. És per això que van atreure l'atenció dels ciutadans i dels dirigents polítics alhora. La seva concentració a unes àrees específiques –principalment dins o a prop de les zones industrials– va fer augmentar la consciència de què eren presents a la societat i va contribuir al fet que fossin considerats un problema.

Aquesta identificació entre "immigrants" i "treballadors immigrants" és la raó per la qual els sindicats s'han interessat pels immigrants i per la seva problemàtica. Els sindicats van ésser sovint la primera "organització política" interessada en el benestar dels immigrants i que defensava els seus drets econòmics i socials bàsics. Fins i tot avui en dia, quan la immigració s'ha aturat pràcticament i l'estructura de la població immigrant es troba en un procés de canvi gradual, els sindicats són encara considerats per bona part dels immigrants com els principals defensors dels seus interessos. Els mateixos sindicats assumeixen encara, a hores d'ara, aquesta responsabilitat tot compartint-la progressivament amb altres organitzacions. Un exemple de la gradual participació d'altres organismes en la defensa dels immigrants el constitueixen l'Església i d'altres associacions de voluntariat que van prenent el paper dels sindicats en aquesta lluita, particularment en aquells problemes relacionats amb la millora de les condicions de vida i amb la introducció i defensa dels drets legals i polítics, tant els dels immigrants i els dels grups específics com els dels refugiats polítics o immigrants il·legals. Aquest progrés ha estat molt acuradament descrit per Schmitter Heisler (Heisler i Schmitter Heisler, 1986:82).

Quan els treballadors immigrants varen arribar per primer cop no es preveia que existís gaire contacte entre ells i les institucions del país d'acollida, excepte el contacte provocat per la mateixa situació laboral. Vist en retrospectiva, aquestes previsions semblen haver ignorat la impossibilitat, existent en societats industrials avançades, de mantenir una estricta separació entre la situació laboral i aquests tipus d'institucions socials. Des del començament, els immigrants van tenir contacte amb els representants dels sindicats, amb supervisors de sanitat i amb assistents socials. Amb l'augment del temps de residència i l'arribada de la família, els contactes institucionals es van fer més amplis i van arribar a incloure contactes amb institucions de tipus no laboral, com les esglésies, les autoritats locals en qüestions d'habitatge i les escoles.

L'entorn

El paper dels sindicats en relació amb els immigrants no ha estat el mateix a tots

els set països que estudiem. Les diferències vénen donades per dos factors essencials: el tipus d'immigració i el pes específic dels sindicats en cadascuna d'aquestes societats. La combinació d'aquestes dues condicions poden ser resumides a la taula tipològica 3.1. Aquesta taula ens permet gaudir a la vegada d'una síntesi de la discussió i d'un conjunt de guies que ens ajudaran a considerar tot el que es plantejarà més endavant.

"El paper dels sindicats no ha estat el mateix als set països que estudiem."

El tipus d'immigració és una variable important ja que la importació de mà d'obra sense especialització no és una característica comuna a la immigració de tots set països. Alguns d'ells no tenien cap necessitat urgent d'establir oficines d'immigració a l'Europa meridional i al nord d'Àfrica perquè ja disposaven d'una reserva de mà d'obra del mateix país –per exemple, a les seves colònies o a antigues colònies–. El segon factor –la situació dels sindicats– depenia de factors estructurals i cíclics –per exemple, l'estructura del poder decisori– i dels factors pertanyents al desenvolupament econòmic o polític, com podien ésser les crisis econòmiques o els canvis de govern.

Tipus d'immigració

La natura de la immigració és una variant important a l'hora d'explicar la introducció i el nivell dels drets laborals dels immigrants als set països analitzats en aquest estudi. Fins a cert punt, es relaciona amb l'existència o no existència d'un passat colonial.

A Holanda, França i la Gran Bretanya, la importació a gran escala de mà d'obra estrangera va ésser innecessària durant molt de temps per l'existència d'una immigració de treballadors i refugiats polítics provinents de les seves colònies. Aquests immigrants es diferenciaven dels treballadors immigrants reclutats per altres països europeus per la possessió d'una sèrie de drets polítics i d'altra mena atorgats per l'anterior relació colonial entre el país d'acollida i el d'origen.

També gaudien d'altres avantatges sobre la mà d'obra importada "a la força" de la resta de països: coneixien la llengua i la "cultura" del país d'acollida i sentien que l'antic poder colonial tenia un deute a satisfer –un sentiment no totalment absent en la consciència dels líders polítics i dels governs dels països d'acollida.

En el cas de Suècia, la immigració ha estat, durant molt de temps, originària d'altres països nòrdics molt propers culturalment i geogràfica, els ciutadans dels quals no han estat subjectes a restriccions d'entrada en el país. És per això que situem Suècia sota el mateix epígraf que els poders colonials, encara que les relacions colonials entre Suècia i Finlàndia varen finalitzar al segle XIX.

Per la seva part, Bèlgica, si bé va ésser una potència colonial important fins l'any 1960, mai no va rebre un gran nombre d'immigrants provinents de les seves antigues colònies: de fet, els immigrants del Zaire eren i encara són estudiants i refugiats polítics. Pel tipus d'immigració hem de classificar Bèlgica junt amb d'altres potències no colonials com ara Suïssa i Alemanya.

Tanmateix, no tota la immigració que es va produir en aquests set països pot ser classificada bé com a pertanyent al tipus colonial, bé com a mà d'obra forçosa. De fet, els factors demogràfics han desenvo-

Taula 3.1. Tipologia de la situació dels sindicats davant els tipus d'immigració

Situació dels sindicats/ Tipus d'immigració	Predominantment estrangers "treballadors immigrants"	Predominantment immigrants de zones quasi-colonials
Bastant forta	Bèlgica Alemanya	Suècia Gran Bretanya
Bastant feble	Suïssa	Holanda França

lupat un paper molt important a França i Bèlgica, i una gran proporció d'immigrants a Alemanya eren "Heimatvertrieben" o refugiats de l'Alemanya Democràtica. Però com que ni els factors demogràfics ni la situació dels refugiats de l'Est no eren part de la discussió política o pública, no han estat inclosos en la tipologia establerta a la Taula 3.1., la qual combina consideracions sobre la natura de la immigració amb l'altra variable, és a dir, la situació dels sindicats als diferents països objecte d'aquest estudi.

Malgrat aquestes diferències, la major part dels immigrants es dedicaven, i encara es dediquen, bàsicament, a dos tipus d'ocupacions: als treballs industrials (principalment a la mineria, a la construcció i a treballs de mecànica i enginyeria), i a treballs marginals, tasques rebutjades pels nadius (com ara personal de servei d'hotel i de menjador). Per a gran part dels treballadors immigrants, la seva situació en el mercat laboral ha evolucionat des de les tasques restringides a les tasques lliures –encara que un gran nombre d'immigrants que entraven en el país de manera il·legal havien d'acceptar un estatus restrictiu. De vegades, després d'haver estat descoberts, se'ls considerava repatriats i, sovint, se'ls permetia de romandre al país –habitualment això succeïa gràcies a la regularització col·lectiva de la seva situació.

Passarem a continuació a examinar la segona variable, la de la situació dels sindicats pel que fa a les seves relacions amb els immigrants –és a dir, a la situació dels sindicats en cadascun dels set països, la seva actitud envers els immigrats i les seves accions en suport dels treballadors immigrats així com a la situació dels immigrats en el si dels sindicats i els drets laborals que els treballadors immigrants han assolit en gran mesura gràcies a les accions dels sindicats. De vegades no es pot aconseguir informació específica referida a certs punts en un o més països i, per tant, resulta difícil establir comparacions i arribar a conclusions sòlides. Tanmateix, la informació de la qual disposem hauria d'ésser suficient per donar-nos una panoràmica general de la problemàtica.

Situació dels sindicats a la societat

La situació i el paper dels sindicats a una societat determinada són variables importants per explicar l'abast dels drets laborals dels treballadors immigrants.

Un "graffiti" reclama pau a un suburbi de Narbonne (França), on s'han enregistrat nombroses confrontacions i aldarulls violents. KIM MANRESA

Recents estudis han descrit molt sovint la situació i el paper els sindicats com a "democràcia corporativa", és a dir, "un model institucionalitzat de formació política a la qual organitzacions defensores dels insteressos de grans grups de població col·laboren amb d'altres i amb les institucions públiques no tan sols en l'articulació (o fins i tot com a mitjanceres) dels interessos, sinó també –a les seves expressions més desenvolupades– en l'assignació de valors i en la posada en pràctica d'aquestes polítiques" (Lehmbruch, 1977:94). Tanmateix, segons Miller (1981:148) "la participació associativa" és només un dels camins pels quals els sindicats esdevenen importants com a actors en l'escena política. Els altres camins són:

1. Mitjançant la seva estreta col·laboració amb altres partits polítics, en especial en el cas de sindicats d'àmplia base i d'orientació socialista, dels quals els partits socialistes no són sinó extensions, quasibé apèndixs orgànics.

2. Esdevenint aquests sindicats actors a l'escena política pels seus propis mèrits, tot comprometent-se en una àmplia gamma de conflictes i temes de discussió que van des de les armes nuclears fins a problemes del medi ambient, i influenciant els resultats a través de la utilització de mitjans no institucionals com els seus òrgans d'opinió, les vagues i les manifestacions.

3. Polititzant "allò que no és polític", fent possible que els treballadors estran-

gers influeixin al seu entorn laboral immediat mitjançant la seva afiliació als sindicats.

A l'hora de descriure la situació i el paper dels sindicats a la presa de decisions polítiques s'ha de tenir en compte una sèrie de factors com són la seva importància (quant a nombre d'afiliats), el grau d'unió o de dispersió (una única federació o un determinat nombre de grups locals) i la relació amb els partits polítics o amb les autoritats de l'Estat. D'acord amb el perfil resultant dels esmentats factors, els sindicats tindran més o menys coses a dir en temes tan variats com la regulació de la immigració, la distribució de permisos de treball, la definició dels drets laborals i la participació dels treballadors immigrants en els òrgans de decisió.

En examinar la situació dels treballadors immigrants és important no tant sols tenir en compte l'estat actual dels sindicats; cal considerar també que els drets dels treballadors immigrants havien estat introduïts al voltant dels anys 50 i que això va esdevenir la base del seu desenvolupament a les següents dècades. A més, és indubtable que la influència dels sindicats s'ha afeblit als anys 80 per la recessió econòmica i les iniciatives del govern a alguns països per tal de fer minvar el seu poder.

El primer element de diferenciació entre els set països radica en el nombre de sindicats. A Alemanya, Suècia i la Gran Bretanya existeix una organització que coordina pràcticament tots els sindicats: la Deutsche Gewerkschafts Bund (DGB), la Landesorganizationen o la National Federation of Workers/Tjänstemännens Centralorganisation (Organització Central de Treballadors) (LO/TCO) i el Congrés dels Sindicats (TUC) respectivament (veure més endavant). Aquestes tres organitzacions són, per tant, l'única repre-sentació dels treballadors pel que fa a les relacions laborals i la seva influent posi- ció està enfortida per la seva especial vinculació amb el més important partit d'esquerres –almenys quan el partit és al poder.

La situació a Suècia resulta més inequívoca. Els sindicats són el grup d'interès amb més poder a una societat els òrgans de decisió de la qual es fonamenten en l'existència de grups d'interessos. En especial, la LO, la qual acull dos milions d'obrers manuals –un 90% dels treballadors suecs hi són afiliats–, organització políticament molt influent, en gran mesura gràcies a la seva estreta relació amb el partit socialdemòcrata, que ha estat al poder des de començaments dels anys 30. La TCO acull a un 70% de tots els obrers de formació mitja i els funcionaris públics.

A la Gran Bretanya, hi havia 371 sindicats al 1984, els més grans dels quals eren afiliats a la TUC. El nombre total d'afiliats és de 10,7 milions mentre que el nombre total de membres de la TUC és de 9,5 milions de treballadors, el 88% de tots els treballadors sindicats. La sindicació està per sota del 45% de la població activa. En un sentit ampli, els sindicats són encara avui en dia sindicats dels treballadors manuals, encara que alguns han esdevingut sindicats que acullen treballadors de totes les indústries, amb un nombre d'afiliats d'aproximadament un milió de treballadors –per exemple, els sindicats del transport i la unió general de treballadors (1,4 milions) i la Unió d'enginyers (975.000). Els sindicats industrials més importants estan oficialment afiliats al Partit Laborista, i aquest darrer constitueix el seu principal mitjà de finançament. Tant el Partit Laborista com el Conservador consulten els sindicats. Tanmateix, la seva influència va minvar dràsticament després del 1979, quan va ser elegit el primer govern Thatcher. A més, la legislació més recent ha imposat una sèrie de restriccions a les activitats dels sindicats. Malgrat això, els sindicats encara

La manca de treball dificulta els processos d'integració social dels joves immigrants.
MERCÉ GILI

gaudeixen de representació a diferents institucions públiques.

Els sindicats alemanys són els que apleguen un més gran nombre d'afiliats, el DGB, amb set milions d'afiliats, acull setze sindicats industrials, entre els quals el sindicat del sector del metall és el més important. Alguns petits sindicats fora del DGB tenen al voltant de 200.000 membres, essent el percentatge de sindicació a Alemanya del 34% de la població en actiu. Membres dels partits socialdemòcrata i de la democràcia cristiana col·laboren amb els sindicats de forma particular malgrat que els sindicats com a organitzacions estan molt vinculats a l'SPD. La seva influència ha minvat des que a les eleccions del 1983 va resultar guanyadora una coalició cristiano-demòcrata i liberal. Tanmateix, encara tenen un paper important a la societat alemanya.

Als altres països estudiats en aquest projecte existeixen diferents sindicats que lluiten per organitzar els treballadors, amb un grau d'èxit molt variable. Com la resta de la societat, l'organització i diferenciació entre aquests sindicats està basada en qüestions de tipus religiós i polític. Els exemples més típics són els de Països Baixos, Bèlgica i, fins a un cert punt, Suïssa. Això vol dir que no hi ha un vincle exclusiu entre els sindicats i l'esquerra política en aquests països ja que, per exemple, els cristiano-demòcrates (i fins i tot el Partit Liberal a Bèlgica) tenen el seu sindicat propi.

A Holanda els sindicats han reflectit durant molt de temps la divisió dels partits polítics en tres branques: socialistes, protestants i catòlics. Tanmateix, des del 1976, quan l'NKV catòlic i l'NVV socialista es van fusionar formant l'FNV (la federació dels sindicats holandesos), aquest darrer ha dominat l'escena, amb un 60% del nombre total d'afiliats del país. Encara està molt vinculat al Partit Socialdemòcrata així com l'altra federació, la CNV (Unió Nacional Cristiana), està vinculada al Partit Cristiano-demòcrata. Hi ha un tercer sindicat federat, el (Raad van Overleg van) Middelbaar en Hoger Personeel, que acull els directius i que representa el 7% dels treballadors afiliats. El 1986, el 29% de la població activa estava afiliada a algun sindicat –una forta davallada des dels anys 70 i darrers 80, quan aquesta xifra girava a l'entorn del 40%. Tots els sindicats són consultats pels òrgans de decisió en qüestions socials.

La situació a Bèlgica és molt semblant a la d'Holanda, malgrat que la "pilarització" és, potser, més significativa com a força organitzativa, especialment a Flandes. Tres sindicats, dos de grans, –el socialista i el cristiano-demòcrata, i un de petit, el liberal– tenen un nombre total d'afiliats de 2,5 milions, xifra que representa un índex de sindicació molt alt, amb el 70% de la població activa. Entre els treballadors manuals aquest percentatge és fins i tot més elevat: arriba al 90% de la població activa. El moviment obrer a Bèlgica consisteix en una aliança entre cooperatives, sindicats i partits polítics. Existeix un nombre substancial de membres de sindicats al Parlament belga i molts responsables sindicals desenvolupen tasques governamentals, la qual cosa dóna una idea de la gran influència dels sindicats a la política belga en el període comprès entre 1945 i 1980, malgrat que els governs conservadors de Martens han reduït la influència dels sindicats en els processos de presa de decisions.

"El moviment sindicalista francès no és més que una molt influent força política..."

El moviment sindicalista francès no és més que una molt influent força política. S'ha escindit en tres sindicats federals principals: la Confédération Générale du Travail (CGT), la Confédération Française Démocratique du Travail (CFDT) (abans de 1964 la CFTC) i la Force Ouvrière (FO). A més hi ha molts sindicats petits, com la Confédération Générale des Cadres (CGC) i la FEN (Fédération de l'Education Nationale) –el sindicat dels professors–, el qual és, possiblement, el sindicat més ben organitzat de França. L'índex de sindicació és molt baix, assolint-se un percentatge del 20% del total de la població activa. El sindicat principal, la CGT, manté vincles molt estrets amb el Partit Comunista (PCF), el qual mai no ha participat en tasques de govern excepte durant un breu període entre 1981 i 1984. La CFDT, d'altra banda, "possiblement s'assembla a un partit polític" (Mi-

ller, 1981:153), malgrat que a les eleccions generalment dóna suport al Partit Socialista (PS) i exerceix certa influència en el seu programa. Per tant, la idea de "l'autogestió" (gestió portada a terme pels mateixos obrers) ha esdevingut un punt important en el programa del PS gràcies a la influència de la CFDT. Els sindicats francesos els podem descriure sense anar gaire errats com a "organitzacions d'oposició permanent", principalment a causa de la seva posició ideològica. Els seus èxits sovint són el resultat d'esdeveniments dramàtics com el Front Popular el 1936 i la revolta dels estudiants el 1968.

A Suïssa existeixen tres federacions importants d'assalariats, però només dues d'elles es consideren a si mateixes com a sindicats. D'aquestes, l'Schweizerischer Gewerkschaftbund/Union Syndicale Suisse és, de bon tros, la més important i representa més d'un 70% dels treballadors sindicats. Políticament és propera al Partit Socialista Demòcrata, mentre que l'altra federació sindical, la Christnationaler Gewerkschaftsbund/Confédération des Syndicats Chrétiens és propera al Partit Cristiano-Demòcrata. Durant 50 anys totes dues han seguit una política de relacions laborals "pacífiques" basada en acords col·lectius i totes dues han refusat l'ús de les vagues com a mitjà d'accions reivindicatives. Juntes representen el 20,6% de la població activa però el percentatge total de membres de les associacions de treballadors assalariats és només del 31,8%. Les federacions són actives com a grups de pressió en l'escena política, en la qual ocupen una posició influent junt amb les associacions d'empresaris i de pagesos, i poden fer ús del seu càrrec dels sindicats afiliats. La sindicació ha variat en les darreres dècades. Aquests canvis són deguts, en part, al grau de sindicació dels obrers estrangers.

"En aquests països, els sindicats han accedit al reclutament de mà d'obra estrangera"

La Taula 3.2 mostra un resum del poder dels sindicats als set països objecte del nostre estudi.

Els sindicats i la mà d'obra immigrant

En aquest punt examinarem la situació dels treballadors immigrants als diferents vessants del sector laboral tot incloent-hi la seva participació als sindicats, el seu grau de participació, organització i militància, les seves oportunitats per exercir la seva influència, la seva participació en els comitès d'empresa i la relació existent entre els immigrants i els sindicats.

Fins a 1973-74, tots els principals països de recepció de treballadors estrangers d'Europa, amb l'excepció de Suècia i Suïssa, seguien polítiques d'immigració liberals malgrat l'oposició dels sindicats a la immigració de mà d'obra sense cap mena de restricció. A més, no eren l'única part interessada. Però, fins a quin punt es prenien en consideració les demandes de cadascun dels principals grups d'interès econòmic per part dels governs nacionals a l'hora de posar en pràctica i dissenyar aquestes polítiques d'immigració liberals?

És clar que els empresaris tenien més influència que els sindicats. Necessitaven mà d'obra estrangera quan era difícil, i fins i tot impossible, reclutar treballadors nacionals per desenvolupar treballs menys ben pagats o bé mal vistos per la societat, mentre que els sindicats havien afavorit sempre un sistema de control i regulació de la immigració. Malgrat tot, a tots aquests països en més gran o més petita mesura, els sindicats han accedit al reclutament de mà d'obra estrangera per algunes indústries durant uns determinats períodes.

L'oposició dels sindicats a la importació sense restriccions de mà d'obra immigrant s'explica pels efectes desfavorables en la situació del moviment nacional de treballadors i sobre el grup específic que cadascun dels sindicats representa. Els immigrants han estat molt sovint utilitzats pels empresaris com una forma d'inclinar la balança del poder al seu favor, tot afeblint la posició dels sindicats en els convenis col·lectius i en els conflictes laborals amb un excés de mà d'obra barata. És més, els treballadors immigrants sovint pateixen una manca d'experiència sindical perquè vénen de països amb poc nivell d'industrialització i sense tradició sindical. No tenen gaire inclinació a afiliar-se a un sindicat després d'entrar en el país i, si ho fan, són menys favorables a participar a les seves activitats, especialment, si tenen nacionalitat estrangera.

L'oposició dels sindicats a la immigració no ha tingut gaire èxit per diferents

raons. En primer lloc, la puja dels nivells de vida, la millora de l'educació i, per tant, de les esperances de millora entre els treballadors nacionals van fer que aquests fossin progressivament reticents a ocupar llocs de treball mal pagats, feixucs, i de baix estatus en la mineria, serveis de neteja i d'hoteleria. Els empresaris necessitaven urgentment mà d'obra barata per desenvolupar aquest tipus de treball, que no estaven sotmesos a processos d'automatització, per poder competir amb altres països. És per això que varen pressionar molt fortament per tal que les polítiques d'immigració fossin liberals i els permetessin reclutar treballadors. Els acords bilaterals que garantien igualtat de tracte i salari pels treballadors immigrants van reduir per un temps l'oposició dels sindicats; aquests acords també van reflectir l'assumpció general que la importació de mà d'obra fóra quelcom de temporal.

Una vegada els nombrosos treballadors estrangers entraren en el país, els sindicats no van tenir cap més remei que deixar de banda les seves reserves i procedir a la integració d'aquests treballadors en les seves organitzacions. La forta relació entre el grau de sindicació i el poder negociador en els convenis ha estat demostrada molt sovint, tant pel que fa a l'acció com al vessant teòric de recerca empírica, i la solidaritat entre els treballadors estrangers i els nacionals redunda en interès del sindicat tant com en el de tots els treballadors, nacionals o no. Xifres recents representatives de l'afiliació dels treballadors estrangers suggereixen que la política d'integració en els sindicats ha estat realment un èxit, amb l'excepció d'Holanda.

Tanmateix, i malgrat que aquesta seqüència "oposició-acceptació-integració" pot ser trobada en tots set països, el cert és que hi ha diferències significatives entre els països en estudi. L'actitud dels sindicats no ha estat la mateixa a tots set països al llarg de postguerra.

Entre 1948 i 1957, les dues principals federacions de sindicats franceses, la CGT i la CFTC (ara la CFDT) van posar especial atenció en la mà d'obra algeriana, la qual era molt mal tractada per la policia. Hi havia, sens dubte, una motivació política darrera aquesta atenció: fins i tot, immediatament després de l'Acord Evian, que garantia la independència d'Algèria el 1962, totes dues federacions van començar a reconsiderar la seva posició respecte a la immigració. Es van formular unes certes demandes i es van emprendre certes accions, un procés que va culminar amb la declaració del juny de 1974. En aquest document ambdues federacions afirmaven que els empresaris i els partits de dreta duien a terme una explotació dels immigrants per tal de dividir a la classe treballadora. També varen expressar la seva intenció de continuar la seva lluita per la igualtat de drets tant pels treballadors immigrants com pels francesos i per la millora de les condicions de vida i laborals dels treballadors immigrants. Aquest programa de demandes restava sota l'assumpció que la presència dels treballadors estrangers seria temporal –una aproximació al tema que canviaria profundament a començaments dels

Taula 3.2. Comparació de la importància dels sindicats en els set països en estudi

Països	Nombre de federacions de sindicats principals	Volum relatiu de les dues federacions més grans	Sindicació (% dels treballadors)	Influència política
Suècia	1	95:–	90/70	molt forta
Alemanya	1	95:–	34	forta
Gran Bretanya	1	87:–	45	mitjana
Holanda	2	60:40–	29	mitjana
Suïssa	2	70:15–	20	mitjana
Bèlgica	3	50:45–	70	forta
França	3	55:25–	20	feble

Les estacions de tren són escenaris habituals dels moviments migratoris.

70, quan els treballadors immigrants van començar a tenir un paper important a nombrosos conflictes laborals. De fet, la CGT considera a hores d'ara els treballadors immigrants com un dels elements més combatius de la classe obrera (Miller, 1981:150; Castles and Kosack, 1973:134). Malgrat les diferències ideològiques, tots els sindicats estan a favor de programes que promoguin la reunificació de les famílies, el treball i la seguretat de residència i la igualtat en els drets econòmics i socials, encara que va ser bàsicament la CFDT la federació que es va comprometre entre 1978 i 1983 en els conflictes referents als habitatges i als treballadors il·legals. Tanmateix, les federacions tenen diferències d'opinió pel que fa al tema dels drets polítics: la CGT no dóna suport a la demanda de drets de votació a les eleccions locals pels immigrants mentre que la CFDT defensa la igualtat de drets polítics pels immigrants, incloent-hi el dret a votar a les eleccions.

Al començament de l'onada d'immigració de la postguerra, els sindicats suïssos consideraven la presència dels treballadors immigrants com a qualcom temporal, lligada a una fase econòmica de reconstrucció i progrés. Però, gradualment, a mesura que la mà d'obra suplementària exercia un impacte negatiu en la millora dels salaris, van començar a criticar la política d'immigració liberal abonada pel govern i els empresaris, i, des de mitjans dels cinquanta fins als setanta, la SGB va encapçalar la campanya contra la immigració. Van expressar tan malament els seus avisos centrats en el perill de futures onades d'immigració que va guanyar notorietat com a federació de sindicat "xavinista". Defensava l'enfortiment de les mesures restrictives introduïdes pel govern a partir del 1963 amb l'objectiu de reduir el nombre de treballadors estrangers a un màxim de 500.000 pel 1972. Van assenyalar els perills de la "Überfremdung" argumentant que un futur increment del nombre d'estrangers trencaria el tradicional equilibri entre les diferents religions i llengües i tindria funestes conseqüències sobre les institucions suïsses com el "pacte social". No és per tant estrany que, en la seva campanya per reduir el nombre d'estrangers, l'SGB s'apropés als grups de dreta com el Zurich Democrat Party i la Nationale Aktion gegen die Überfremdung von Volk und Heimat encapçalada per James Schwarzenbach. L'SGB ha expressat la seva oposició a aquests grups però, segons Castles i Kosack (1973:146-8), no està en desacord, en principi, amb els seus objectius, un punt de vista no compartit per Miller (1981:161). Després de 1970 (amb la desfeta de la iniciativa contra els estrangers), la política governamental es va basar en els dos principis d'aturar la immigració i promoure la integració. Ambdues federacions sindicals aprovaren aquesta política i continuaren les seves activitats a favor d'una igualtat autèntica pels treballadors immigrants a Suïssa. Els sindicats afiliats del sector de la construcció havien parlat repetidament a favor de l'abolició de l'estatus de treballador estacional. Els sindicats afiliats de la CNG i la major part dels de l'SGB (amb la notòria absència del seu sindicat del metall) van donar suport a la Iniciativa de la Solidaritat (Mitenand Initiative/Initiative del "Deutsche Gewerkschaften und Fremdarbeiter" (DGB) (Sindicats alemanys i Treballadors estrangers). En aquest document, el DGB insistia en la necessitat de la integració social dels treballadors immigrants i les seves famílies, els quals eren acceptats ara com a components permanents de l'economia alemanya. Aquesta integració es va dur a terme posant a l'abast dels treballadors estrangers la participació en els comitès d'empresa i el càrrec d'enllaç sindical, la integració dels nens immigrants en el sistema escolar alemany, oferint millors serveis socials i acabant amb totes les formes de discriminació contra els treballadors immigrants. Més endavant, i amb la pressió

exercida per les vagues portades a terme pels treballadors immigrants i l'amenaça de creació d'una organització paral·lela per a la defensa dels treballadors immigrants, el DGB va, fins i tot, incorporar a la seva política oficial demandes tals com la revisió de la llei d'estrangeria per tal d'oferir una millor protecció dels drets i de la llibertat dels immigrants, ajudar la reunificació de les famílies i permetre la representació dels treballadors immigrants en els òrgans consultius del govern.

Aquesta posició del DGB es va modificar en gran part pel desenvolupament de l'opinió pública i econòmica, i des de 1983 la seva política d'immigració ha estat basada en tres idees bàsiques: la integració social dels residents amb una llarga estada al país, l'estricte control de la futura immigració (especialment en vistes a la reunificació familiar) i el retorn als països d'origen. Aquestes tres idees varen constituir també els principis bàsics de la política d'immigració del govern nacional. Aquest consens a escala federal, tanmateix, amaga moltes diferències internes entre els sindicats laborals pertanyents al DGB.

A Bèlgica, l'actitud envers els treballadors estrangers va dependre en gran mesura de la situació econòmica i no ha estat mai objecte de debat. En temps de recessió econòmica i d'atur elevat hom va afavorir una política d'immigració molt estricta mentre que en els temps en els quals hi havia un excés de llocs de treball es prenia una actitud molt liberal. La política de mercat de mà d'obra del Govern i dels empresaris va ésser acceptada pels sindicats amb la condició que no interferís amb els interessos dels treballadors belgues. Com que aquesta situació no es va donar, els immigrants van ser reservats pel mercat de mà d'obra secundari, els permisos de treball van esdevenir l'instrument favorit de la política d'immigració durant aquests períodes. Un cop la immigració va aturar-se, els sindicats van començar a posar més atenció en temes no econòmics, com els de les condicions generals de vida dels immigrants, la discriminació i el racisme. De fet, en el context polític contemporani, són les úniques organitzacions importants que promouen amb fermesa i defensen els drets de la població immigrada.

A la Gran Bretanya, els sindicats sempre han estat sospitosos d'ésser contraris a índexs d'immigració alts. Després de la Segona Guerra Mundial, es van imposar condicions estrictes a l'hora de donar treball a obrers europeus voluntaris abans que els sindicats no haguessin aprovat el seu reclutament. A alguns sectors com el de la mineria, va resultar impossible donar feina a obrers estrangers a causa de l'oposició dels sindicats. Tanmateix, la reacció dels sindicats a la immigració d'obrers de la New Commonwealth al voltant dels anys 50 va ésser sorprenentment positiva, almenys a escala nacional. Els líders dels sindicats se sentien obligats davant els immigrants, els quals, segons creien ells, havien estat forçats a emigrar a la Gran Bretanya com a resultat de l'explotació colonial. Tanmateix, a escala local, alguns treballadors estaven preocupats pel reclutament d'obrers negres, en part per prejudicis racials i en part per por de la competència. És per això que el 1965, els sindicats que estaven al partit Laborista donaven suport als rigorosos controls d'immigració introduïts, precisament, pel Govern laborista. La TUC i els seus sindicats membres s'havien oposat a tota forma de discriminació contra els treballadors immigrants de la Commonwealth, pero la seva política havia estat sempre la del "laisser faire", basada en la creença que més tard o més d'hora els immigrants acabarien integrant-se en el moviment obrer i en els sindicats. En els anys 70 els líders nacionals van fer-se més conscients dels problemes de racisme, en especial en el si dels mateixos sindicats. Malgrat la seva postura més oberta s'han fet passes per la creació de *caucuses*, negres dins els sindicats.

"...són les úniques organitzacions que defensen els drets dels immigrants..."

Fins a mitjans dels anys 60, l'actitud dels sindicats holandesos envers la immigració va estar caracteritzada per polítiques "ad hoc" sense posar cap atenció específica en els treballadors immigrants. Només recentment s'han interessat sobre les conseqüències de la immigració a gran escala. El 1971 varen formular dos principis bàsics per a una política d'immigració:

la política d'immigració ha d'ésser restrictiva (i s'ha de promoure el retorn als països de procedència) i els immigrants han de gaudir dels mateixos drets i deures que els obrers holandesos. El període contemporani comença l'any 1979 quan es va introduir la idea que Holanda havia esdevingut una societat multiètnica i que qualsevol política adreçada a les minories ètniques havia d'estar basada en els principis d'emancipació, reducció dels desavantatges socials i econòmics i en la prevenció de la discriminació.

Després de la Segona Guerra Mundial, els sindicats suecs no van intervenir per aturar la decisió corporativa de permetre la immigració dels treballadors no nòrdics (els treballadors nòrdics no estaven sotmesos a restriccions d'entrada). Tanmateix, amb l'enorme immigració espontània que va haver-hi després de 1964, els sindicats varen sentir que havien perdut el control i van demanar una més estricta regulació de la immigració no nòrdica. El Govern va adoptar els punts de vista dels sindicats i el 1967 va decretar que el lloc de treball, els permisos de residència i l'habitatge havien de ser tramitats abans d'entrar al país. La integració dels treballadors immigrants a la societat sueca va esdevenir part de la política dels sindicats el 1970, però havia de passar tota una dècada abans que les necessitats socials i culturals dels immigrants fossin plenament reconegudes pel LO (Knocke, 1986).

La principal conclusió que es pot extreure d'aquest resum panoràmic de la situació dels sindicats a aquests set països és que la seva actitud envers la immigració i els treballadors immigrants ha patit variacions segons l'estat de l'economia –és a dir, d'acord amb la situació del mercat laboral–. Trobem un sorprenent paral·lelisme entre polítiques d'immigració i el cicle de negoci (Martens, 1973). Aquest fet ens ha portat a notables semblances entre la major part dels països inclosos en aquest estudi pel que fa al desenvolupament d'actituds sindicals en diferents períodes.

Els de Sierra Leone embarquen a l'aeroport de Las Palmas.

Participació als sindicats

Sindicació

La major part dels obstacles per a la sindicació dels treballadors immigrants són els mateixos a tots set països i inclouen el seu estatus legal, les diferències idiomàtiques i culturals, el seu relatiu baix nivell d'escolarització, la seva situació laboral, el seu immobilisme, la seva manca de coneixença dels sindicats, les tensions entre els treballadors immigrants i els nadius i les restriccions a la participació als sindicats. El grau d'importància d'aquests obstacles varia segons el país.

Malgrat que les activitats dels sindicats no són enteses com a activitats polítiques que puguin suposar l'expulsió –per exemple, quan "l'ordre públic i la seguretat es vegi amenaçada"– molts immigrants tenen por que la seva participació en activitats sindicals els creï problemes amb les autoritats nacionals. Sovint es fan membres d'un sindicat perquè la sindicació és obligatòria o bé perquè el sindicat és entès com una organització per aconseguir el benestar o com a mitjà de promoure interessos professionals individuals. Aquesta actitud s'explica en part per les contraposicions entre sindicats del nou i de l'antic país, la qual cosa explica que els im-migrants tendeixin a transportar al seu nou país el que havien après al seu país d'origen.

Les diferències entre els treballadors estrangers en termes de sindicació es poden explicar pel seu grau d'integració al país de recepció: el coneixement de la llengua local i l'accés de la informació sobre l'organització social i econòmica fa créixer progressivament el nivell d'integració mentre que el retorn al país d'origen deixa d'ésser un objectiu primordial de la seva vida i el seu treball. Aquest fac-

tor ajuda a explicar l'alt grau de sindicació entre les poblacions immigrants amb una perllongada estada al país i integrades culturalment.

El factor més important a l'hora d'analitzar els diferents graus de sindicació és, potser, el fet que la participació dels treballadors és important per desenvolupar treballs poc especialitzats i mal retribuïts els quals estan concentrats en els sectors industrials tradicionals i en algunes indústries de serveis com la de la neteja i de l'hoteleria. En aquests sectors la sindicació és sovint (encara que no sempre) més baixa que en aquells sectors més ben organitzats, en els quals de vegades existeix un monopoli per part dels sindicats i on els treballadors immigrants sovint estan poc representats, com mostra el següent resum de la situació a alguns dels set països en estudi.

A Suècia, des de l'inici de la immigració de mà d'obra, els sindicats van establir un acord amb alguns empresaris segons el qual aquells es comprometien a reclutar als treballadors estrangers que s'afiliessin al sindicat. Fins i tot quan aquests acords no arribaven a consolidar-se hi havia una forta obligació moral al respecte. Les xifres referides al nombre d'afiliats als sindicats a Suècia mostren que, el 1981, el 90 per cent dels ciutadans empleats originaris del sud d'Europa (concentrats a la indústria de manufactures i a les mines) estaven sindicats mentre que el percentatge de ciutadans suecs nascuts a Suècia afiliats arribava al 79 per cent. Tanmateix, la sindicació dels treballadors immigrants ve determinada pel sector ocupacional i no pas per la posició en la jerarquia de l'empresa o el seu origen sòcio-econòmic. L'afiliació en sindicats, com el de la neteja o el de la restauració, és baixa (40-50%) però no està vinculada amb la seva nacionalitat. Les raons per un baix percentatge de sindicació entre totes les persones que treballen en aquests sectors laborals de baixa jerarquia són, entre d'altres, la durada de mitja jornada de molts dels treballs, l'aïllament que es dóna en alguns d'ells, la mala consideració social i la marginalitat (Knocke, 1986:223).

A la Gran Bretanya la defensa de la no discriminació dels treballadors estrangers dins els sindicats es manifesta clarament en el fet que no es conserven dades sobre l'afiliació existent entre els immigrants. Només recentment la informació sobre el seu grau d'afiliació ha estat a l'abast del públic. Aquesta informació demostra que els treballadors afro-caribenys i asiàtics assoleixen percentatges de sindicació més alts que els obrers nadius blancs (56% comparat amb el 47% l'any 1982), fet que s'explica per l'alt percentatge de blancs que duen a terme ocupacions no manuals, la qual cosa fa que siguin menys tendents a sindicar-se. Això passa especialment en el cas de les dones, on es dóna una proporció més alta de treballadores de raça blanca de mitja jornada, la qual cosa contribueix a un percentatge més baix de sindicació. Hi ha grans variacions motivades pel curt abast, fins i tot local, dels sindicats anglesos: molts d'ells semblen dependre de la situació local o de la personalitat i l'actitud dels dirigents locals. L'oposició envers els treballadors negres sembla ser especialment forta en els sindicats dels treballadors manuals, els quals poden dificultar l'accés dels treballadors immigrants a certs treballs de manera efectiva, ja que aquests sindicats sovint controlen l'accés a llocs de treball especialitzats.

A Alemanya el grau de sindicació entre els treballadors immigrants és, en general, comparable a l'existent entre els treballadors nadius. El 1984, el 35,8 per cent (30,8 per cent el 1980) dels treballadors estrangers eren membres d'un dels sindicats del DGB, comparat amb el 33,4 per cent de 1980 pel total de la població activa, essent la sindicació més alta entre els turcs (49 per cent), grecs (46,6 per cent) i espanyols (43,7 per cent) i la més baixa entre els iugoslaus (encara amb un 34,5 per cent). Els treballadors immigrants estan "sobrerepresentats" a alguns sindicats com el tèxtil i la roba (15,4), l'acer (13,0), el químic, del paper i els que s'afilien a l'SGB, amb el consegüent i apreciable augment del nombre d'immigrants membres d'aquests sindicats (Miller, 1981:163). Els treballadors immigrants es concentren tradicionalment en els sectors industrials més ben organit-

"A Alemanya el grau de sindicació és similar al dels treballadors nadius."

zats. És per això perquè es troben afiliats, en més gran mesura, als principals sindicats, com el de la construcció (en el qual els treballadors estrangers suposen tres quartes parts del nombre total de membres). Els sindicats semblen haver tingut més èxit en organitzar els treballadors estrangers en les zones del país de parla francesa i italiana que en les de parla alemanya, un fet que és atribuït a les diferents tradicions existents en aquestes regions. Tanmateix, donada la gran proporció d'obrers estrangers treballant a les indústries tradicionals, les quals, no ho oblidem, estan més ben organitzades pel que fa a l'activitat dels sindicats que altres sectors, es podria esperar que el nombre d'obrers estrangers afiliats fos més alt. Els sindicats suggereixen un bon nombre de raons per explicar aquesta manca de voluntat per part dels treballadors estrangers d'afiliar-s'hi, entre les quals destaquen les quotes de contribució i el caràcter temporal de la seva estada al país, encara que Castles i Kosack (1973:149-50) atribueixen un paper més important al sentiment que els sindicats no defensen els seus interessos i a les males relacions amb els obrers suïssos.

"... la preocupació per problemes polítics resulta menys atractiva entre els immigrants..."

A Bèlgica i França la situació és bastant diferent; entre els treballadors estrangers el nivell de sindicació es molt més baix que entre els treballadors nadius. En el cas belga hi ha una explicació que ens sembla òbvia; en efecte, l'alt nombre d'obrers nadius sindicats (el 70 per cent, el 90 per cent en el cas dels treballadors manuals) fa molt poc assequible el que els obrers estrangers assoleixin xifres de sindicació més altes. Tanmateix, aquesta explicació es pot aplicar difícilment a la situació de França, on només el 20 per cent dels obrers francesos formen part d'un sindicat, essent el nombre d'obrers estrangers sindicats fins i tot més baix, amb només un 15 per cent (encara que hi ha hagut considerables variacions segons el moment). Això s'esdevé malgrat la tradició internacionalista dels sindicats francesos i la seva "xarxa d'estructures específiques dissenyades per fer més fàcil l'articulació dels problemes dels obrers estrangers" (Miller, 1981:149). Les raons de la feblesa de la sindicació entre els immigrants a França són la concentració d'obrers estrangers a sectors industrials en els quals la sindicació és molt feble o, fins i tot, inexistent (com el de la construcció), la importància de la subcontractació en l'economia subterrània, i la feblesa general dels sindicats. Els sindicats francesos tenen menys caràcter de fundació d'acció social del qual gaudeixen els dels altres sis països. Possiblement, la preocupació per problemes polítics resulta menys atractiva entre els immigrants. Un altre factor que els inhibeix d'afiliarse als sindicats podria ésser l'encoratjament de la immigració "il·legal" a França.

A Holanda, hi ha una manca de xifres ja que molts sindicats refusen d'inscriure la nacionalitat o la pertanyença a una ètnia dels seus afiliats. D'acord amb una recent enquesta duta a terme a Rotterdam, el 24 per cent dels espanyols, el 21 per cent dels marroquins, el 18 per cent dels turcs i el 14 per cent dels italians pertanyen a un sindicat; el percentatge total de sindicació entre les minories ètniques assoleix el 16 per cent, percentatge significativament més baix que el 29 per cent dels treballadors assalariats en el seu conjunt.

Schimitter (1981:317-34) ha formulat la hipòtesi que la participació en els sindicats entre els immigrants és sempre més baixa que entre els treballadors nadius, però existeix una diferència entre els països en els quals els sindicats gaudeixen de forta implantació i els països en els quals els sindicats tenen una posició feble. En els primers, la participació dels immigrants tendeix a ésser lleugerament més baixa si la comparem amb la dels treballadors nadius. La situació als set països objecte del nostre estudi sembla contradir aquesta afirmació. En efecte, la sindicació és, fins i tot, significativament més alta entre els treballadors immigrants a Suècia; a la Gran Bretanya, Suïssa i Alemanya és semblant per a tots dos grups de població (amb un lleuger avantatge dels obrers immigrants respecte els treballadors locals i del departament amb un ampli nombre de treballadors model) alt a l'original pluralista.

A França, la CGT no presenta cap organització autònoma d'obrers immigrants fora de l'àmbit de les fàbriques i de les es-

tructures locals del sindicat, encara que sí té els seus grups representatius dels immigrants a les fàbriques, a escala departamental, i una Commission Nationale de Travail Immigré a escala nacional. A la CFDT, d'altra banda, els sindicats locals i del departament amb un ampli nombre de treballadors estrangers afiliats pot dur a terme accions en favor d'aquests. Aquesta autonomia, inspirada sens dubte en la tradició cristiana, ha fet augmentar la popularitat de la CFDT entre els treballadors estrangers perquè el sindicat els proporciona, alhora, els mitjans per organitzar-se i la protecció legal necessària per poder comprometre's amb accions quasi polítiques.

També a Bèlgica hi han diferències evidents des del punt de vista organitzatiu entre les dues grans federacions pel que fa a la posició envers els treballadors estrangers. A part de la Comissió Nacional Consultiva per a la Immigració, amb unes tasques que es limiten a la informació i a la recerca d'algunes iniciatives locals, la federació socialista de sindicats ABVV/FGTB no té una organització específica per als treballadors immigrants encara que han estat anunciades algunes iniciatives en aquest respecte. El sindicat dels cristians, d'altra banda, ha elaborat una estructura pels treballadors immigrants, fins i tot amb òrgans de premsa propis.

Els dos sindicats més importants de l'SGB suïssa –el dels treballadors de l'acer i el dels rellotgers– ha tingut sempre grups de treballadors de llengua estrangera per encoratjar l'afiliació dels immigrants mitjançant l'articulació dels problemes específics dels treballadors immigrants en el si del sindicat. El sindicat de la construcció, el 75% de membres del qual són estrangers, ha anat més enllà en aquest respecte i ha canviat els seus estatuts per tal de permetre que treballadors immigrants puguin ser escollits per ocupar posicions de lideratge sense cap mena de restricció.

La LO sueca ha establert una estructura consultiva específica: un consell d'immigrats central per a la seva administració i comitès de districte per a immigrants a 232 districtes en els quals els treballadors immigrants representen la majoria. El DGB alemany ha pres la mateixa actitud en establir una secció especial per treballadors immigrants al seu comitè directiu. Els enllaços sindicals immigrants i els grups de treballadors de llengua estrangera tenen l'oportunitat d'organitzar reunions paral·leles a les previstes. La DGB també posa a disposició dels seus membres un determinat nombre de centres consultius els quals actuen com a fòrums per a l'articulació dels problemes dels treballadors estrangers, tant pels que tenen relació amb la mateixa DGB com pels que es relacionen amb les autoritats de l'Estat. La IG Bergbau und Energie i la IG del Metall (Industrie Gewerkschaft o els sindicats industrials) han establert grups de treball mixtos (immigrants-nadius) pel que fa a la col·laboració dins les fàbriques i per fer recomanacions als òrgans de decisió dels sindicats.

"Els sindicats britànics no disposen d'organitzacions específiques per a treballadors immigrants."

A la Gran Bretanya, la major part de sindicats no disposen d'organitzacions específiques per treballadors immigrants, gaudint d'una aproximació que no es regeix pel color de la pell i argumentant que tots els seus membres són encoratjats per tal que es mostrin actius i que no s'ha de donar cap atenció especial als seus membres de color. Aquesta posició ha sofert un canvi recentment gràcies a les iniciatives de la TUC pel que fa a les àrees d'acció positiva, compliment de contracte, control de membres d'altres ètnies i la política d'igualtat d'oportunitats, encara que aquestes iniciatives han tingut fins ara poc ressó. Alguns sindicats –per exemple, els dels professors, periodistes i tècnics de cinema i televisió– han reservat o coelegit a membres de color pels seients als comitès consultius o dels partits obrers. NALGO, un sindicat majoritàriament blanc, disposa de polítiques d'acció positives incorporant membres de color coelegits per al seu comitè executiu. Tanmateix, la visió més generalitzada entre els sindicats, segons la qual el moviment sindical està compromès amb un home o una dona per la seva identitat de treballador i no pel color de la pell, irrellevant pel que fa al seu treball, no és acceptada pels treballadors negres i gradualment es-

tan sorgint "caucus" i grups de treballadors negres en el si dels sindicats. Aquesta circumstància ha fet que els sindicats i la TUC donin prioritat als interessos dels treballadors negres i que alguns sindicats blancs, amb una significativa presència de membres de color, hagin respost a tot això de manera positiva.

El grau d'activisme i de compromís, militància i oportunitats per exercir influència

Malgrat que la "participació passiva" pot ser fàcilment mesurada a partir de les xifres de sindicació, és molt més difícil avaluar el grau de participació activa i del tot impossible establir comparacions entre països. Anem a observar, en primer lloc, quina és la presència de treballadors immigrants en les posicions executives dels sindicats.

Al començament, pocs immigrants nonòrdics eren escollits com a representants a Suècia i, malgrat que el nombre d'immigrants elegits representants ha augmentat any rera any, les possibilitats que un ciutadà suec nascut a Suècia sigui escollit delegat del sindicat amb més certesa que un ciutadà del sud d'Europa són encara de dues contra una. Això es correspon amb les "avaluacions subjectives" dels membres del sindicat; el 20% de membres suecs es considera a si mateix com a membres actius mentre que aquest percentatge sofreix una davallada quan ens referim als ciutadans del sud d'Europa.

"A Suïssa, la participació als comitès ha estat sempre baixa a causa de la discriminació..."

També a Alemanya hi ha pocs obrers immigrants a les posicions capdavanteres dels sindicats. El 1979, el 12,3 per cent dels membres de la IG del Metall eren treballadors immigrants però només un 7,4 per cent dels membres de les Vertrauensleute (mitjancers) eren estrangers. La situació a la IG Chemie Papier und Keramik és fins i tot pitjor: el 13,4% dels membres són treballadors immigrants, mentre que dels afiliats de les Vertrauensleute només el 6,4 per cent són de nacionalitat estrangera. Tanmateix, a ambdós sindicats hi ha hagut un augment significatiu (del 2,3 per cent el 1970 fins al 7,4 per cent el 1979 en la federació del metall, i del 5,2 el 1975 fins al 6,4 per cent el 1979 pel que fa a la federació de la Química). Aquest augment en l'atenció que dóna la DGB als problemes dels treballadors immigrants és considerada sovint com una resposta a l'amenaça que significaria l'existència d'un sindicat de treballadors immigrants fora de l'àmbit dels sindicats establerts. Els estrangers pertanyents a les Vertrauensleute els trobarem, principalment, a grans companyies amb una quota molt alta de treballadors immigrants i a aquelles que compten amb relativament pocs empleats del sexe femení. Els sindicats expliquen aquesta discrepància per la manca de candidats adients.

A la Gran Bretanya les xifres d'assistència a les reunions del sindicat són semblants pel que fa als asiàtics i als blancs de sexe masculí, però són quelcom més baixes pel que fa als homes del Carib. Ara bé, entre les dones del Carib la xifra és més alta que la que es dóna entre les dones blanques i asiàtiques (33 per cent davant el 26 per cent). Hi ha més homes blancs que duen a terme una funció als sindicats respecte als asiàtics i als del Carib (11 per cent davant el 4 per cent). Pel que fa als membres del sindicat de sexe femení, un 6 per cent de les dones blanques té un lloc al sindicat mentre que només el 3 per cent de les dones asiàtiques i negres gaudeix d'aquesta posició (Brown, 1984).

A França l'Acta de l'11 de juliol de 1975 (article 4) garantia el dret d'esdevenir membre de l'executiva a tot membre estranger del sindicat, amb la condició que no haguessin estat convictes i que haguessin treballat a França durant, com a mínim, 5 anys fins a la data de la seva elecció. Tanmateix, molt pocs ciutadans que no pertanyin a la Comunitat Europea assoleixen aquesta posició, i de totes maneres, el seu nombre no arriba al màxim d'una tercera part de la quota. Com a part de la campanya per fer augmentar la sindicació de treballadors estrangers, la CGT considera prioritària la promoció dels militants estrangers a posicions capdavanteres.

Un altre aspecte de la participació activa és el compromís d'intervenir en accions laborals com, per exemple, les va-

gues. Durant el període de vagues salvatges que tingué lloc a Suècia entre els darreres anys de la dècada dels 70 i la dels 80, es va parlar molt freqüentment de la profunda implicació dels obrers estrangers en l'esclat dels conflictes. Malgrat que això és cert pel que fa a la indústria de l'automòbil, mai no es va provar que fos cert que influïssin en tots aquests esdeveniments. A més, aquests conflictes, bastant espontanis per cert, varen tenir conseqüències efímeres. Esdeveniments semblants van tenir lloc a Alemanya, on els treballadors immigrants iniciaren algunes vagues salvatges el 1973; a Bèlgica (la vaga dels miners de Limbourg el 1970); a Suïssa (en els anys 70) i a França els 1982-3 (Peugeot, Talbot, Citröen i Renault). El resultat majoritari d'aquestes accions va fer modificar la posició dels sindicats respecte al paper dels immigrants en les accions de caire laboral i les activitats del sindicat, més per causa de la importància simbòlica de les indústries en les quals es van donar aquestes vagues, per l'amenaça a la "pau social" que representaven (per exemple a Suïssa) i pel paper desenvolupat per l'islam a la mobilització dels obrers immigrants, especialment a França.

També ha estat demostrat que l'extremisme i la moderació com a tals no tenen un paper important encara que la CGT i la CFDT fan ús de líders carismàtics per tal de mobilitzar els treballadors immigrants durant els conflictes laborals, especialment a les grans empreses (Withol de Wende et al., 1986).

En canvi, s'ha dit molt sovint que els treballadors immigrants són utilitzats com a esquirols malgrat que les proves demostren el contrari. Com afirmen Castles i Kosack (1973:177):

"s'ha demostrat que la por que els immigrants puguin actuar com a esquirols és totalment injustificada. Ans al contrari, han participat activament als escamots i a les manifestacions. Els empresaris i les autoritats han intentat explotar la feble posició legal i econòmica dels immigrants durant aquests conflictes".

Els treballadors immigrants fins i tot tenen a la seva disposició diferents mitjans per exercir la seva influència en els sindicats i sovint en fan ús. Aquests mitjans inclouen rebutjar formar part del sindicat o amenaçar de fer-ho, deixar de ser afiliat, interrompre l'harmonia laboral abonada pel sindicat i fer una crida per aconseguir el suport del país d'origen i de les organitzacions sindicals internacionals pel que fa al respecte dels seus drets.

L'emigrant comença una nova vida plena d'incerteses.

La participació obrera

A tots els països europeus es dóna una o altra forma de participació obrera, malgrat que la seva importància i els seus compromisos organitzatius específics varien segons el país.

La participació dels obrers s'organitza sovint mitjançant una o més institucions: comitès d'empresa, comitès d'enllaços sindicals ("delegats sindicals") i els consells laborals. A causa de la seva relativa importància a l'hora d'organitzar els treballadors immigrants, centrarem la nostra descripció i anàlisi en els consells de treball.

Decidir la importància del paper d'aquestes institucions en els processos de presa de decisions depèn de la posició del sindicat en una societat específica. El fet

que els treballadors immigrants juguin un paper en aquests consells, fins i tot a països on no gaudeixen de dret de vot, es deu probablement a la condició mateixa dels treballadors immigrants quan arriben al país: es tracta de mà d'obra importada que els sindicats tracten d'integrar al més aviat possible. Aquesta aproximació als fets sembla complaure, en darrer terme, a tothom, fins i tot els empresaris.

Els comitès d'empresa reben diferents noms i gaudeixen de diferents poders. Són anomenats "Betriebsrate" a Alemanya, "d'entreprise" a França, "conseils d'entreprise ondernemingsrad" a Bèlgica i "Ondernemingsraden" a Holanda. Han estat introduïts per llei o per acords col·lectius a tots els països excepte a Suïssa i la Gran Bretanya. La llei suïssa permet als empresaris de crear comitès de fàbrica però el seu paper i com han d'estar constituïts resten com a qüestions encara molt ambigües.

De comitès d'empresa com a tals només en disposen un petit nombre d'indústries, particularment la indústria pesada. La seva funció rarament va més enllà de la d'informar. Esporàdicament aconsellen i la tasca de control és inexistent. A la Gran Bretanya no existeix una legislació que aculli la figura dels comitès d'empresa o els acords col·lectius habitualment associats amb aquests darrers. Els comitès d'empresa operen en un cert nombre de companyies però varien àmpliament quant al seu percentatge d'afiliació i la seva estructura. La funció consultiva tant sols està prevista als estatuts de les indústries nacionalitzades.

A Alemanya, França, Bèlgica i Holanda els comitès d'empresa són obligatoris a les empreses privades que donen feina a un determinat nombre de treballadors (5 a Alemanya, 50 a França i Bèlgica i 100 a Holanda). La seva composició depèn del nombre de treballadors. A alguns països aquestes institucions sense propòsits lucratius són tingudes en compte per la legislació, mentre que a d'altres l'existència de comitès es restrengeix als estatuts de les empreses privades. Les empreses públiques n'estan excloses gairebé sempre i, malgrat que a França algunes empreses públiques gaudeixin de comitès d'empresa, aquests no desenvolupen tota la gamma de funcions de les quals disposa el sector privat. A la major part dels casos es tracta de comitès d'empresa separats per als treballadors manuals, d'una banda, i la resta de treballadors de l'altra. De vegades els membres executius de l'empresa tenen el seu propi comitè d'empresa, com en el cas de França i Bèlgica.

Les funcions dels comitès d'empresa són bàsicament consultives. La presa de decisions i la supervisió sovint es limiten a assumptes socials i de benestar com els que fan referència al calendari de vacances o al control del treball social. Només a Alemanya tenen els comitès d'empresa el mateix "status" que la resta de la direcció de l'empresa en qüestions relativament importants com són l'avaluació del treball, l'estructuració dels impostos i dels salaris, l'horari laboral, els acords sobre hores extraordinàries, el calendari de festes i vacances, la política d'ocupació, l'acomiadament de treballadors, la formació, la distribució de les dependències de l'empresa i la seguretat ocupacional. A Bèlgica i França s'han establert consells específics per tenir cura dels assumptes de seguretat i higiene: aquest és el cas dels "comités d'hygiène et de securité" a França i els "comités de securité, d'hygiène et embellissement des lieux de travail/Comites voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van der werkplaatsen" a Bèlgica.

A França i a Bèlgica la llista de cadascun dels comitès és establerta pels sindicats representatius però, a França, es poden proposar per a la segona ronda de votacions candidats que no pertanyin a cap sindicat. A la Gran Bretanya els comitès d'empresa existents són de dues classes: els vinculats als sindicats i els que no ho estan. A Holanda i a Alemanya el dret de presentar candidats no està limitat als sin-

Un dels estrangers expulsats al seu país des de l'aeroport del Prat al març de 1988. PERE MADUEÑO

dicats. El sindicat no està representat oficialment en el comitè d'empresa a cap país i a la major part es permet que actuïn com a observadors. Això pot ser explicat per la seva manca d'"estatus" legal –són organitzacions "de facto".

A tots els països objecte del nostre estudi els treballadors estrangers gaudeixen del dret de ser considerats electors en els comitès d'empresa o de presentar-se a les eleccions sempre que compleixin els requisits generals. A Bèlgica el 1971 i a Alemanya el 1972 es varen suprimir les darreres restriccions legals pel que fa a participació estrangera en els comitès d'empresa. Tanmateix, a França i Bèlgica encara són vigents unes normes generals que poden discriminar, bé que indirectament, els treballadors estrangers. Aquests requisits són el d'haver treballat a l'empresa per un període específic de temps i també el de tenir un bon coneixement de la llengua del país. Altres factors que poden reduir la participació dels treballadors estrangers són les activitats sindicals i la voluntat dels treballadors de participar-hi. Els representants sindicals poden mostrar-se reticents a presentar treballadors immigrants, a les llistes electorals. Es més, la manca d'experiència en assumptes laborals, la manca de confiança en el seu nou entorn i la incertesa sobre la seva futura missió fa que els obrers immigrants siguin reticents a votar i a presentar-se a les eleccions. Això pot arribar a fer sentir als treballadors immigrants que la participació és prerrogativa dels treballadors nadius. De fet, aquesta visió de les coses por ser encoratjada pels governs dels seus països d'origen, alguns dels quals desanimen els seus ciutadans de participar en activitats laborals o polítiques al seu país de residència temporal.

A mesura que els obrers immigrants esdevenen més integrats en el mercat de treball i més establerts a empreses particulars, la seva participació és més susceptible d'augmentar. Com més militants es mostren, més atenció posen els sindicats a les seves necessitats i més esforços fan per tal d'assegurar que estiguin representats als comitès d'empresa. Actualment, els treballadors immigrants es troben molt poc representats en aquestes organitzacions.

Encara que el nombre de "Betrieb und Personaleräte" (representants escollits pels treballadors dins els sistema alemany de codeterminació o "Mittbestimmung") estrangers va en augment, el cert és que la proporció de representants estrangers és encara avui en dia més baixa que la de "Vertrauesleute" estrangers (veure més amunt). Tanmateix, cal tenir en compte que la participació plena a les eleccions, la qual va ser possible a Alemanya el 1972, va fer augmentar el nombre de "Betriebsräte" de 3.800 el 1972 a aproximadament 5.000 el 1974, 6.000 el 1978 i a 6.600 el 1981. Malgrat tot, la seva proporció en el nombre total de membres de comitès d'empresa va restar molt baixa respecte a la de treballadors nadius (3,3% el 1981). A moltes empreses amb un nombre alt de treballadors immigrats (per damunt del 70%) cap "Betriebsrat" de nacionalitat estrangera va ser escollit en les votacions.

A Suïssa, la participació dels treballadors immigrants als comitès de les fàbriques ha estat sempre baixa a causa de la discriminació que pateixen els estrangers la qual no minva a causa de la natura "obscura" d'aquells comitès. Tant el Govern com l'SGB han encoratjat la seva participació com a primer pas cap a la integració a la societat suïssa. A Holanda sembla que els treballadors provinents de la Mediterrània i els de Surinam prenen part a les eleccions en la mateixa proporció que ho fan els holandesos. Malgrat tot, els treballadors "mediterranis" tenen menys possibilitats d'esdevenir candidats que les que poden tenir holandesos i surinamesos. A Bèlgica els treballadors immigrants estan, clarament, poc representats als comitès d'empresa. En efecte, encara que la seva proporció quant a mà d'obra a companyies amb comitès d'empresa era del 10% el 1975, 9% el 1979 i el 8,4% el 1983, els obrers immigrants constituïen el 5,4% dels membres del comitè d'empresa el 1975, el 5,7% el 1979 i el 6,4% el 1983. L'explicació proposada més sovint es basa en la devallada de la importància dels sectors industrials, que, no ho oblidem, compten amb un alt nombre de treballadors immigrants.

"Els treballadors immigrants estan poc representats als comitès d'empresa."

Els enllaços sindicals (o delegats sindi-

cals) són de vegades treballadors escollits en eleccions però, molt sovint, són designats pels secretaris dels sindicats. No s'han de confondre amb els delegats dels treballadors a França, els quals són escollits pels seus companys per tal que els representin en una organització i amb la finalitat que aquests informin els empresaris sobre els drets individuals dels treballadors que no han estat fins aleshores tinguts en compte per part dels empresaris. Aquests drets fan referència als salaris, la definició del seu ram, la legislació de protecció, la higiene i la seguretat social. A la major part dels països la millor garantia és la mateixa força dels sindicats, els quals poden tractar aquests temes partint de bases formals o no formals. Aquesta protecció és més efectiva durant un període d'expansió de l'economia que no pas en un de regressió. La participació dels obrers immigrants a les eleccions per enllaç sindical està subjecta als mateixos obstacles que els que es presenten quant a la seva participació en les eleccions als comitès d'empresa, en particular als països on totes dues qüestions estan estretament lligades, com és el cas de França. A Alemanya el nombre d'enllaços sindicals creix constantment.

Conclusió

Donat que la major part dels immigrants després de la guerra arribaren a l'Europa Occidental en qualitat de treballadors immigrats, els drets laborals van constituir un element important dins de tota la gamma de drets legals, socials i polítics a l'abast dels immigrants. L'afiliació als sindicats, la participació en les seves activitats, el dret d'ésser escollits membres del comitè d'empresa o enllaços sindicals eren els camins més assequibles als immigrants per a participar a la seva nova societat.

"Els drets laborals són importants per ells mateixos..."

Caldria esperar que la situació i el paper dels sindicats en el si de la societat fos una variable important a l'hora de posar en pràctica i ampliar els drets laborals dels immigrants. Els sindicats tenen una posició relativament influent a Suècia, Bèlgica, Alemanya i Gran Bretanya si la comparem amb França, Holanda i Suïssa. Tanmateix, la fortalesa o feblesa dels sindicats no ha tingut, per exemple, un efecte decisiu en la política d'immigració als països que hem estudiat. Tots els països importants receptors d'obrers han gaudit de polítiques d'immigració molt liberals fins al 1973-74, amb l'excepció de Suècia i Suïssa. Els sindicats van oposar-se, per norma general, a aquestes polítiques liberals. És per això que es podien esperar unes polítiques més restrictives als primers quatre països i més liberals en els darrers tres països. Per contra, únicament a Suècia, França i Holanda es va assolir l'esmentada relació.

A Bèlgica, Alemanya i Suïssa aquesta situació s'explicaria pel fet que altres grups més poderosos –és a dir, el Govern i els empresaris– fossin capaços de superar les propostes restrictives dels sindicats. Aquesta posició canviaria després de la forta recessió del 1973, la qual va forçar tots els països receptors a imposar rigorosos controls sobre la immigració. A la Gran Bretanya, les relacions amb les colònies i la Commonwealth va ser important a l'hora de mantenir polítiques liberals els anys 60.

A cap dels set països del nostre estudi s'ha negat als treballadors estrangers el dret a participar als sindicats i als comitès d'empresa. La participació dels obrers immigrats com a membres o activistes dels sindicats està en relació amb el grau de sindicació del sector del mercat de treball en el qual estan ocupats i amb l'encoratjament que reben per part dels dirigents dels sindicats. L'estimació i la influència dels sindicats dins la societat també és important. Així podem explicar que hi hagi una alta proporció d'afiliats als sindicats, tant nadius com estrangers, a països com Suècia i Bèlgica, on els sindicats estan ben organitzats i són políticament infuents. A la Gran Bretanya, els alts percentatges d'afiliats entre grups com poden ser l'afro-caribeny i l'asiàtic s'explica per la seva pertanyença, en una proporció molt alta, al sector dels treballadors manuals. Això també s'esdevé pel que fa als obrers immigrants d'Alemanya i Suïssa, on els immigrants estan concentrats en els sectors industrials més ben organitzats. Tanmateix, es podria esperar que a Suïssa el percentatge de membres sindicats entre els treballadors estrangers fos molt més alt. La baixa opinió de la qual gaudeixen els sindicats en aquest país així com les altes contribucions dels membres, l'hostilitat entre els suïssos i els estrangers i la

sensació que els sindicats només representen els obrers nadius contribueixen al baix percentatge d'afiliació. A França, la importància de la immigració il·legal, la concentració dels obrers immigrants a sectors en els quals els sindicats estan poc organitzats i la inexistència de la funció d'assistència social contribueixen a la baixa sindicació entre aquests obrers. És irrefutable que a França els sindicats són febles i estan molt dividits, fet que també podria contribuir a la seva manca d'èxit.

Es poden contrastar dos models pel que fa a la posició dels treballadors immigrants dins l'organització dels sindicats; el model "internacionalista" i el model "pluralista". El primer exclou l'existència de cap organització de treballadors agrupats d'acord amb característiques de nacionalitat o ètniques. Aquest model encara és dominant a Suècia, a la Gran Bretanya i a Alemanya. El model "de diversitat", el qual permet i fins i tot encoratja l'establiment d'associacions de treballadors immigrants en el si dels sindicats, és típic dels d'orientació cristiano-demòcrata.

Fins i tot a països en els quals els treballadors immigrants gaudeixen d'un grau més alt de sindicació que els nadius, com és el cas de Suècia, aquests es troben "sotarepresentats" pel que fa a les posicions dirigents dels sindicats. La seva relativa inexperiència, la manca de facilitat per expressar-se en la llengua del seu país de residència i la manca de suport per part dels obrers nadius pot contribuir a la seva absència dels càrrecs directius. Tanmateix, és possible que la seva participació i el seu èxit augmentin entre els obrers només d'aquest fet. Els drets laborals són importants per ells mateixos per tal de protegir les condicions de treball, la salut, la seguretat i el salari de tots els treballadors, tant nadius com estrangers.

Referències

Balfour, Campbell (1972) Industrial Relation in the Common Market. London: Routledge & Kegan Paul.

Bernard, P.J. (ed.) (1976) "Les Travailleurs Étrangers en Europe Occidentale". Paris/The Hague: Mouton.

Brown, C. (1984) "Black and White Britain". London: Heinemann Educational Books.

Carby-Hall, J.R. (1977) "Worker Participation in Europe". London: Croom Helm.

Castles, S. and G. Kosack (1973) "Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe". London: Oxford University Press.

De Jongh, R., M. van der Laan and J. Rath (1984) FNV'ers aan het woord over buitenlandse werknemers. Leiden: COMT.

Giner, S. and J. Salcedo (1978) "Migrant Workers in European Social Structures", dins S. Giner and M.S. Archer, Contemporary Europe, Social Structures and Cultural Patterns. London: Routledge & Kegan Paul.

Heisler, M.O. and B. Schmitter Heisler (1986) "From Foreign Workers to Settlers? Transnational Migration and the Emergence of New Minorities", als Annals of the American Academy of Political and Social Science, 485 (May).

Knocke, W. (1986) "Swedish Trade Unions and Immigrant Workers", in J. Fry (ed.), Towards a Democratic Rationality. Aldershot: Gower House, pp. 219-30.

Lehmbruch, G. (1977) "Liberal Corporatism and Party Government", dins Comparative Political Studies, 10(1): 91-126.

Martens, A. (1973) 25 jaar Wegwerparbeiders. Het Belgisch Immigratiebeleid na 1945. Leuven: Sociologische Onderzoeksinstituut.

Miller, M.J. (1981) Foreign Workers in Western Europe: An Emerging Political Force, New York: Praeger.

Mouriaux, R. and C. Wihtol de Wenden (1987) "Syndicalisme Francais et Islam", dins la Revue Française de Politique, 37(6) (Dec): 794-819.

Schmitter, B. (1981) "Trade Unions and Immigration Politics in West Germany and Switzerland", dins Politics and Society, 10(3) (Spring): 317-34.

Suhrkemper, K.P. (1983) "Deutsche Gewerkschaften und ausländische Arbeitnehmer", in F. Hamburger, M.-E. Karsten, H.-U. Otto und H. Richter, (eds.), Sozialarbeit und Ausländerpolitik, Neuwied und Darmstadt: Luchterhand, pp. 78-94.

Wihtol de Wenden, C., J. Barou, M. Diop, N. Kerschen, E. de Saint-Blanquat and T. Subhi (1986) "Analyse des conflits récents survenus aux usines Renault de Billancourt depuis 1981 au sein de la population immigrée." Contrat de connaissance CNRS/RNUR.

(Traduït de l'anglès per Nicolau Pérez.)

"Els africans som integrables"

Inongo-Vi-Makomé
Escriptor

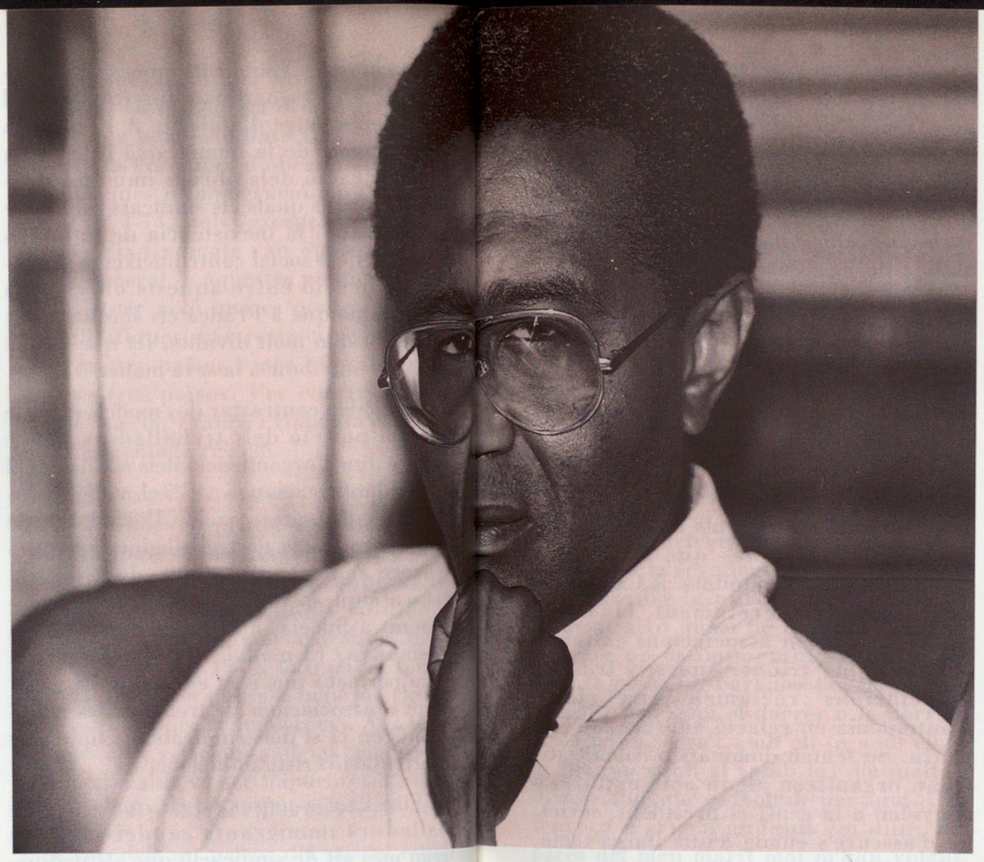

L'escriptor camerunès Inongo-Vi-Makomé, que ha estat qualificat com"El Candel dels anys 90".
PATRICIO SIMON

Inongo-Vi-Makomé, autor del llibre "España y los negros africanos", ha estat qualificat pel demògraf Lluís Recolons com "El Candel dels anys 90". El llibre que porta el significatiu subtítol de "¿La conquista del Edén o del infierno?" ha estat editat per l'editorial La Llar del Llibre i ha assolit un considerable èxit de vendes. "España..." és una descripció amena i periodística sobre la immigració africana a Espanya que fuig de les xifres i de les estadístiques per explicar en clau humana –i, per tant, apassionada– els problemes que sorgeixen de la relació entre els immigrants de color i la població autòctona. Si en Francesc Candel amb "Els altres catalans" va influir decisivament en la comprensió de la immigració espanyola que va arribar a Catalunya durant els anys 60-70, el llibre d'Inongo-Vi-Makomé, pot ajudar a comprendre el món dels nouvinguts dels 80-90.

"España y los negros africanos" és una descripció de la situació en què es troben bona part dels immigrants negres residents a Espanya i Catalunya amb la particularitat que està narrat per un dels seus protagonistes. Per primera vegada és un d'aquests immigrants el que explica com veuen la societat que els rep, a la qual no dubten de qualificar de racista i paternalista. Sense complexos, Inongo-Vi-Makomé explica amb tota sinceritat quina és la seva percepció de la realitat, la qual cosa fa que determinats paràgrafs siguin especialment durs. El llibre facilita al lector un perfil dels immigrants negres, del seu transvasament cultural, de la visió idealitzada que tenen del món occidental (el "paradís" europeu), de la seva situació legal i laboral, àdhuc de la relació d'alguns col·lectius amb el món de la delinqüència i la droga. Més que interpretar l'obra d'Inongo-Vi-Makomé, hem volgut facilitar al lector de "Món Laboral" la lectura d'un capítol sencer del seu llibre, aquell en què planteja la confrontació cultural entre espanyols i africans i molt especialment la predisposició a la integració social d'aquests darrers.

No ignorem que, qualsevol Estat on existeix rebuig cap a un grup determinat de gent, s'acusa aquest grup de moltes coses per intentar justificar, en certa mesura, la discriminació. A Espanya, a part d'acusar actualment els africans de lladres i venedors de drogues, la qual cosa no és falsa perquè n'hi ha (d'africans) que ho fan de debò, existeixen altres acusacions que intentaré recollir aquí.

M'he assabentat, per exemple, que en un poble de la Comunitat Autònoma catalana s'acusa, els africans que conviuen amb les seves gents, de practicar la matança dels xais que han de menjar, dessagnant-los a la vista de tothom. En el moment d'escriure aquestes línies, encara no he pogut esbrinar si realment succeeix d'aquesta manera, malgrat que sí sé que, efectivament, aquests negres, sovint, compren xais vius i els maten segons el ritual musulmà. El meu paisà que viu a Alacant, casat amb una musulmana i convertit també ell a aquesta religió en els seus temps a Mauritània abans de donar el salt cap Europa, ho fa sovint, juntament amb els senegalesos que viuen en el lloc.

El que més crida l'atenció d'aquest assumpte, és el no poder comprendre com es pot acusar a una gent d'aquesta manera, presentant-ho com si es tractés d'un delicte greu. Espanya és un de tants països del món en què matar un animal en públic, fent-lo patir prèviament, representa un plaer, un espectacle. Això tothom ho sap! A Andalusia i altres territoris, per exemple, es practica la matança de porcs davant els ulls de tothom. L'altre dia la meva amiga Antonia m'esplicava per telèfon els detalls de la darrera matança a la qual hi va assistir (a Almeria). "Vas poder aguantar l'espectacle?", li vaig preguntar. "I és clar, és molt divertit! A més no és la primera vegada que ho faig", em va assegurar.

Per què es considera civilitzat quan els blancs maten els animals i, en canvi, és salvatge quan els maten els negres? Aquí, a Espanya, estem en presència, diàriament (sobretot a l'estiu), de com l'agonia d'un brau delecta a milers de persones en les "corridas".

Jo mateix, quan hi ha una "corrida"

Nens bubis residents a Barcelona.

per televisió, no abandono el televisor abans no s'acaba. Mai m'he preguntat perquè m'agrada aquest espectacle, tenint en compte que em provoca horror tanta sang i tanta agonia de l'animal. El mateix em succeeix amb la boxa, malgrat el patir que experimento per la seva crueltat. Per tant, resulta incomprensible que precisament hagi estat en un poble d'Espanya (malgrat sigui català) on s'hagi tirat en cara als negres la seva insociabilitat per decapitar els animals que s'han de menjar.

Altres veus han anunciat, per aquelles contrades, la impossibilitat d'integració dels africans a la societat dels blancs. Els que diuen això tampoc tenen raó, crec. En primer lloc, cal reconèixer que la integració de la minoria a casa de la majoria no depèn tant dels primers, sinó més aviat de la bona disposició dels segons en acceptar-los. Aquesta premissa és, igualment, aplicable en el cas dels

"La integració de la minoria a casa de la majoria no depèn tant dels primers, sinó més aviat dels segons."

pobres en el terreny dels rics. Els africans a Europa es troben en ambdós casos. La cosa canvia quan la minoria no es una minoria qualsevol sinó una minoria rica i, per tant, poderosa. Aleshores, la integració depèn en gran mesura de la seva voluntat. Aquest és el cas dels blancs que van anar i segueixen anant a Àfrica. Mai es van aproximar als nadius ni van voler mai integrar-se en la seva societat.

Però els negres d'Espanya i de tot el món són integrables en qualsevol societat. Als africans no ens agrada la soledat; ens apropem a tots els que ens envolten i ens acostumem ràpidament a tot. Agafem fàcilment les exigències del mitjà que ens envolta i les adaptem a la nostra pròpia cultura i després convivim, Que de vegades agafem malament certes coses?, això ja no ho discuteixo. Posaré un petit exemple: observo que els negres que viuen a Catalunya i els que viuen a Madrid ja tenen un caràcter diferent. Aquesta diferència es fa notar una mica més a nivell dels equatoguineans. Dels negres de Barcelona es diu, o diuen ells mateixos, que són més seriosos, més treballadors i moltes coses més positives. Als de Madrid se'ls diu que són ganduls i pinxos... Les mateixes diferències que els nadius d'aquestes dues comunitats. A Catalunya, a Barcelona concretament, els equatoguineans tenen associacions culturals muntades per tribus. Aquestes tribus o associacions reclamen una classe d'autonomia en relació amb les altres o l'altra. Se senten dominats o colonitzats. Quan organitzen algun acte cultural o conviden a la gent, el president, sovint, ha d'asseure's enmig d'una llarga taula, custodiat en ambdós costats pels secretaris o vice-presidents.

Quan s'obre l'acte, el president presenta el seu discurs, o part d'ell, en la seva parla vernàcula. El dia que li vaig preguntar al meu amic Severino perquè parlaven en el seu dialecte, atès que els convidats no ens assabentàvem del que es deia, em va respondre: "Home, després d'estar tant de temps sense permetre'ns que parlem la nostra llengua..." Aquesta frase l'havia escoltat moltes vegades a València i també a Catalunya. Però mai a Madrid. Mai havia sabut d'un país africà en el qual els seus colonitzadors, fins i tot en els temps més durs de la colonització, haguessin prohibit als nadius parlar llurs dialectes entre ells. En els quatre anys que vaig viure a Guinea, no me'n vaig assabentar que el govern de Franco, així com els que el van precedir durant quasi dos segles de domini a Guinea, prohibissin als indígenes d'aquella terra comunicar-se en els seus dialectes. No comprenia al meu amic Severino. El que és clar és que ens trobem a Catalunya i hem d'actuar com els catalans i, en realitat, així ho fem. A Madrid, contràriament, sembla que el centralisme de l'Estat espanyol té també

la seva forta influència en els africans que hi viuen.

Unes noies guineanes que viuen a Madrid, venen a Barcelona a passar uns dies d'estiu: "... quin fàstic, tots els nois negres de Barcelona estan casats, es casen molt joves...!", em diu Mari Carmen, una de les noies. Al parlar de negres, es referia als guineans. És cert, a Barcelona els guineans, es casen molt joves. La raó és ben senzilla. Les noies joves, des d'una edat molt curta, són guiades cap a les seves parelles de la mateixa tribu. Aquí a Barcelona, els equatoguineans no es barregen gaire en qüestió de matrimoni. Els més grans d'una tribu orienten les seves noies cap als nois de la seva mateixa ètnia. És com si se cerqués la puresa d'una tribu. A Madrid, això quasi bé no passa. Allà la barreja no és important, aquí sí. He arribat a escoltar paraules tan greus com: "Encara que sigui el darrer o la darrera de la tribu, casa't amb ell (o amb ella), abans que amb el (amb la) d'aquella". Això sembla que és molt de per aqui. Una senyora d'origen andalús em diu: "Els pares del meu marit mai m'han volgut, perquè no volien que el seu fill es casés amb una andalusa..." Després els va dirigir un insult que no puc recollir aquí. El meu admirat Francesc Candel fa esment d'una cosa així al seu llibre *Els altres catalans*: "... Casar-se amb una dona que no sigui catalana essent català, ho he vist més en les classes humils i populars, en la gent de barri..." Aquest tipus de matrimoni entre tribus diferents en la població equatoguineana de Barcelona es donaria també, tan sols, en famílies massa pobres i, només així, els altres ho acceptarien. Sé d'algunes famílies guineans a Barcelona que preferirien abans la mort d'un dels seus membres que acceptar que es casi amb un altre de la tribu rival. A Madrid comenten que tot és diferent. Serà segurament pel seu centralisme! A Barcelona ens relacionem molt, però també respectem molt les distàncies. Entre guineans és important d'on surt cada persona, d'on prové. Una noia que pertany a una ètnia diferent que l'altra, la qual reclama la independència, no és bona candidata per al noi de la que reclama l'esmentada independència. I com poden saber, són moltes les que la reclamen. M'espliquen que un català va ésser convidat a un dels actes de les associacions culturals i va recomenar, públicament, als membres que hi participaven que s'abstenguessin de barrejar-se amb els altres. Temps enrera, el president d'aquesta mateixa associació, que també és el seu guia espiritual, havia afirmat en una conferència, que existeixen diferències anatòmiques considerables entre la gent de la seva tribu i la de l'altra. "En què consisteixen aquestes diferències?", li va preguntar algú des de la tribuna. El conferenciant va aclarir que en la formació dels ossos del crani i dels peus! "Em vaig quedar aclaparada quan vaig escoltar tal barbaritat...!", m'explica una senyora de Madrid que hi va assistir com a convidada. Hitler no ho hagués pogut dir millor! No és aquesta una integració amb totes les de la llei? Molts dels catalans desitgen independitzar-se de Madrid, o de la resta d'Espanya. Els negres equatoguineans de Catalunya volen que llurs respectives tribus s'independitzin també unes de les altres. Un amic camerunès em va preguntar un dia: "Però, què és el que fan allà?" "Jo no ho sé pas!", li vaig respondre.

Des que Espanya va adquirir la democràcia i va constituir el seu Parlament, la majoria dels africans ja raonen sobre els problemes d'Àfrica igual que fan els diputats espanyols. Quan et parlen dels problemes de llurs respectius països, ho fan com si fossin de PP, PSOE, PCE, etc. Els equatoguineans amb dret de vot a Espanya es divideixen també en ambdues formacions polítiques. Generalment no es contempla la realitat del seu país, que és la realitat d'Àfrica. Un periodista català em va preguntar un dia si els africans militen en els partits de dretes d'Espanya. Jo, que sé que són el guineans els que més poden fer-ho, li vaig dir que sí. M'ho va corroborar una amiga que es trobava present en la conversa. Per grups, se sap que els de l'antiga FDO-PDO voten més PP. Els de la part

"L'esforç d'adaptació que hem realitzat fins ara és bastant acceptable segons el meu punt de vista."

continental es divideixen entre PP i PSOE. Si ens apurem, els de PP guanyen als de l'esquerra. Quan existia Fuerza Nueva de Blas Piñar, també tenia grans simpatitzants entre els guineans. "Jo milito a Fuerza Nueva", em va dir un de València amb orgull. "Anem a votar Felipe, perquè gràcies a ell tenim aquesta vivenda a l'ajuntament que ens costa barata", em va anunciar un matrimoni amic de Barcelona. Què més es pot demanar? Som integrables!

Segueixo creient que sí, que els africans som integrables en qualsevol cultura que no sigui la nostra. Si s'observa la societat africana, es trobi on es trobi, es podrà comprovar. L'africà, la cultura del qual ha rebut, al llarg de la història, grans agressions de tot tipus, ha intentat, no obstant, mantenir-la a base de copiar i adoptar el que observa en el medi i el que l'obliguen a adaptar; al mateix temps, introdueix o conserva elements propis de la seva cultura. Això, de vegades, dóna uns bons resultats, altres vegades, no tant. Malgrat tot, són necessàries aquestes combinacions perquè han ajudat a mantenir bastant intacta la nostra cultura i, per tant, el nostre equilibri.

El meu gran amic Manga, que es troba a Barcelona, defensa l'abandonament complet de la cultura africana per part dels africans. "... No trobo res a la nostra cultura que calgui conservar, llevat, potser, del folklore...", sovint argumenta el meu amic. Quan em quedo bocabadat de tal disbarat, aleshores em repta: "Dóna'm un sol exemple del que hàgim de defensar...!" Mai m'hagués pensat que una antiga cultura com la nostra, de milers o, potser, d'un milió d'anys, l'haguéssim de defensar del nostre propi germà mitjançant un sol exemple. El meu amic Manga, a Barcelona, vol lluitar per l'aculturació dels africans, per reculturar-se amb tota llibertat a l'estil occidental. Una tarda, que l'acompanyo a un gran hipermercat als afores de Barcelona, ens trobem que en el pàrquing algú ens molesta amb la falsa maniobra que realitza amb el seu cotxe. El meu amic es posa colèric i vomita al conductor blanc tot un seguit d'improperis "Xicot, ja t'has tornat blanc completament...!", li dic de broma. "És clar, cal ésser exactament com ells!", em respon tot rient. "Hem d'aculturar-nos i desprendre de les nostres estranyes certes coses que hi havia de bo en nosaltres, i reculturar-nos tot incorporant fins i tot les males maneres..."

"La cultura no és quelcom que pertany a determinats nostàlgics, sinó a les veritables creències d'un poble."

Som nombrosos els africans que reconeixem que el que copiem dels blancs és sempre el pitjor d'ells, rebutjant incomprensiblement el millor que tenen. Tanmateix, mentre que ens trobem a Europa, mantenim moltes de les nostres coses i les apliquem, tenint en compte el medi que ens envolta amb la finalitat de no causar masses molèsties. És ben cert que de vegades no resulta així, per diverses circumstàncies, però vull creure que aquesta és, generalment, la intenció de molts. És difícil que un poble es desentengui de les seves tradicions fàcilment. Els blancs, que volen justificar el seu rebuig adduint la impossibilitat d'integració dels negres, volen, segurament igual que el meu amic Manga de Barcelona que nosaltres liquidem totalment la nostra cultura. Les esmentades intencions resultarien perilloses, perquè un poble sense la seva cultura, sense les seves tradicions, és a dir, sense les seves arrels, constitueix un poble indefinit, un invent que podria ésser desagradable per a tots, tant aquí a Europa com en la mateixa Àfrica. L'esforç que hem realitzat fins ara d'adaptació és bastant acceptable segons el meu punt de vista. En moltes de les tradicions profundes que tenim, veig que moltes d'aquestes s'apliquen des d'Europa amb dissimulació i respecte cap als altres.

Una d'aquestes és, per exemple, el nostre culte als morts. Des d'Espanya, quan se'ns mort algú o rebem notícia d'una desgràcia d'aquest tipus provinent d'Àfrica, la gent acut, es dóna de menjar i de beure als que vénen a ajudar a fer més suportable les hores amargues i tristes. Setmanes, mesos o anys més tard, es torna a convidar a la gent. Aquest cop es prepara molt més de menjar i moltes més begudes i s'acompanya de música i balls. S'aconsegueix ballar als pisos perquè els espanyols també ho fan quan celebren

llurs festes. Estic segur que si hagués alguna prohibició de celebrar qualsevol esdeveniment d'aquest tipus en cases particulars, els africans no ho farien. Cercarien altres formes de poder organitzar i celebrar aquests actes sense renunciar a les parts importants dels ritus i sense molestar ni ferir els sentiments dels espanyols.

Em diuen que els africans del Maresme, ara, lloguen locals per celebrar les festes amb motiu de la circumcisió de llurs fills. Ningú no pot negar aquí que no es vegi una clara voluntat de conservar, però al mateix temps evitar despertar les protestes dels propietaris del lloc, malgrat que només una nombrosa concentració de molts negres ja suposa molèstia per als blancs, tot i que aquesta és una altra qüestió. També em diuen que hi ha metges a la zona (o alguns d'ells) que amenacen amb negar-se a practicar les circumcisions perquè, segons ells, no veuen quina utilitat pot tenir tal operació quan els nens no pateixen de fimosi. I jo em pregunto: Per què qüestionar aquestes tradicions al negres i no el jueus de tot el món? Els africans d'aquesta zona, m'informen, que rebutgen que els "griots" que tenen entre ells toquin els seus fills, perquè segons uns, no ho fan tan bé com els que han restat a l'Africa; però hi ha també els que no els accepten per por a tenir dificultats amb les autoritats locals, atès que una infecció i una possible mort resultat d'una operació d'aquest tipus a mans d'uns "cirurgians" tradicionals pot comportar conseqüències greus.

Els africans, estem pecant de tenir moltes tradicions? Possiblement! Però, per molt absurdes que la resta de gent les pugui trobar, nosaltres no podem desprendre'ns d'elles com si res. El que és important de les tradicions no és que es cregui en elles, sinó que es formi part d'elles. Són pocs els que es pregunten en qualsevol part, per què serveixen?, sinó que s'hi troben envoltats i segueixen amb elles. He conegut i conec a molts amics espanyols que posen en cada moment a l'Església i a les persones que la integren, a parir. Critiquen totes les seves normes i les seves exigències. No obstant, a l'hora de casar-se, per exemple, malgrat que ja es poden celebrar a Espanya matrimonis civils, opten, amb tot, pel matrimoni canònic. Fan batejar a llurs fills, els fan regals en la festa dels Reis i els preparen per celebrar la Primera Comunió.

Vivenda d'uns immigrants africans a Santa Coloma de Farners.
RAFEL BOSCH

Una amiga finlandesa em diu que en el seu poble, després del sopar del dia de Nadal, tothom deixa les taules sense recollir les restes del menjar perquè, segons la tradició, aquella nit els nans surten del bosc per venir també a menjar. Aquesta tradició, que suposo que, fins i tot, els més savis del poble i d'una societat tan avançada i culta com és la finlandesa practiquen, no es diferiencia gaire de la que moltes tribus africanes dediquen a llurs morts. He observat a Espanya, mentre que convidats mengen i es diverteixen, un plat amb una quantitat de menjar en un racó de la casa. Representa ésser la part de l'esperit del mort al qual s'invoca. A Àfrica es treu a fora, o bé el llencen als rius o a la mar...

Fins aquí, molts savis africans han sabut, igualment, conservar aquestes tradicions, combinant-les amb l'altra saviesa que han après dels blancs, la qual cosa és d'agrair. El cas de l'amic Manga, de Barcelona, és molt aïllat, perquè, pel que he pogut observar, resta sempre sol en la seva particular croada. És així com ens trobem amb molts del nostres sacerdots en aquestes festes també nostres. Els africans que són cristians, sovint es decanten a celebrar, en primer lloc, una missa de difunts i incorporar, després, el ritus normal. He observat a sacerdots africans celebrar aquestes misses i participar, més tard, a la festa com tothom. S'ha parlat de la religiositat del poble africà, aquesta sempre ha existit, encara que cal reconèixer que aquesta religiositat s'ha practicat en tots

els temps per i per a aquest món. L'africà ha mirat sempre a terra. Quan aixecava els ulls cap al cel, per exemple, era per demanar la seva intervenció aquí a baix. La peculiaritat d'un estel o de la lluna (vull dir la forma en què es pot observar una nit en el cel) significava algun tipus de desgràcia o quelcom més positiu en algú, però en el poble, és a dir, sempre aquí a baix. Els esperits dels morts ens envolten i no els considerem lluny de nosaltres. La idea d'un Paradís no es té gaire en compte, malgrat que molts en parlin. En cas contrari, els cultes als morts no es conservarien tant. Arrelats com ens trobem, doncs, en aquest món, veig difícil que ens aculturin o vulguin fer-ho d'un cop de ploma. De veritat, la cultura no és quelcom que pertany a determinats nostàlgics, sinó a les veritables creences d'un poble. A Àfrica, fins i tot els creients cristians més devots, creuen en els esperits i en els bruixots, per exemple.

"El temps ens sabrà aconsellar si ens convé abandonar quelcom o no. La imposició no és bona."

Un dia, caminant per la plaça de Catalunya, a Barcelona, em vaig trobar amb una monja catòlica africana que em coneixia. Tot seguit d'un breu intercanvi d'impressions em diu: "Escolta'm noi, cal que t'apropis a casa teva i facis coses del teu país, cal creure en aquestes coses..." La bona monja, malgrat el que és ella, em recomanava una escapada al meu país i realitzar unes quantes obres de bruixeria perquè tot m'anés millor.

La monja va poder recomanar-me l'oració veient les dificultats que passava, però va reservar aquesta faceta per ella, orientant-me cap a les típicament nostres.

Els blancs han de saber que mantenim el tipus, malgrat totes les dificultats que se'ns creuen, gràcies al fet que ens trobem sòlidament arrelats a la nostra cultura i a les nostres tradicions, acceptant gran part de les seves, fins i tot, les que no hauríem de copiar.

També a Europa s'acusa els africans, sobretot a les africanes, de tenir nombrosos fills. En els darrers anys s'ha especulat amb la possibilitat que en els propers anys la població immigrant sigui majoritària en relació amb la nadiua europea. Aquesta possibilitat provoca, lògicament, el rebuig i l'agressivitat dels europeus envers els immigrants de color fosc. En el cas d'Espanya, crec que no existeix aquest temor. Els africans que viuen a Espanya no són tan nombrosos i puc assegurar que no engendren molts fills.

La majoria dels que vénen són solters. El grup més nombrós, que és el guineà, té també la seva natalitat ben controlada. No existeixen gaires famílies amb més de tres fills. Pel que fa al grup dels que resideixen en els pobles de la província de Barcelona, la majoria treballant en el camp, les seves dones s'han llançat, com la resta, al control sever de la natalitat. Una amiga meva, infermera i que treballa en un centre de planificació familiar de Mataró, em diu: "Vénen moltes paisanes teves al nostre centre perquè volen saber com evitar tenir molts fills". "És cert el que em dius, Maria Rosa,?", li pregunto. "Sí, a més a més, cada vegada en vénen més..." Vaig insistir perquè constitueixen una dada significativa. Fins fa poc, només les dones amb un alt nivell cultural deien que es preocupaven pel problema de la natalitat, però cada cosa arriba al seu temps.

M'arriba a la memòria un reportatge que vaig llegir fa molt de temps sobre una trobada de dones africanes celebrat en un país africà. Es va tractar del problema de la poligàmia. Hi va haver dos bàndols, és a dir, les que defensaven la seva abolició i les que demanaven el contrari. No es va poder arribar a cap acord. Una de les assistents va declarar, més o menys, que es tractava d'un problema de difícil resolució, però només el temps i els problemes econòmics podran aportar la solució.

Aquesta mateixa resolució es pot aplicar a nombrosos problemes que se'ns plantegen. Els problemes econòmics de molts africans a Espanya i a Europa no poden fer altra cosa que obligar-los a reduir el seu índex de natalitat, el mateix que fan els blancs.

Un altre problema que sento esmentar és el de "l'amputació" dels clítoris de les

nenes d'algunes tribus africanes. Estranya molt el fervor amb què molts blancs arremeten contra els africans. No fan altra cosa que parlar de la seva monstruositat. Ben cert és que resulta monstruós. Però moltes coses també ho son. No defenso la seva pràctica, però tampoc dono soport incondicional a la forma de lluita que s'ha plantejat per suprimir-la. He escoltat la gent parlar amb veritable disgust referint-se a aquesta pràctica. Occident, quan descobreix una cosa nova no intenta comprendre, sinó que el que vol és introduir, de seguida, en els cervells de tothom el que ells mateixos ja tenen en els seus. Els blancs han trigat segles en descobrir que el clítoris és la base del plaer de la dona, em sembla força bé! Però, ¿potser aquells que sento parlar tan fervorosament condemnant aquesta tradició han intentat comprovar tant sols si les dones que viuen a les seves escales ja tenen el problema de la sexualitat resolt, malgrat saber que tot prové del clítoris?

Aquest costum pot ésser tot l'abominable que es desitgi, però és una molt antiga tradició, per la qual cosa la seva abolició no pot resultar tan fàcil. En ella no hi ha imposició, com es pot creure.

L'antropòloga argentina Adriana Kapplan, que prepara la seva tesi sobre les noves generacions d'immigrants gambians a Espanya, em diu: "Em creia que eren els homes els que imposaven aquest costum a les respectives dones, però he pogut comprovar que són les mateixes mares les que volen que a les seves filles se'ls practiqui l'operació, per la qual cosa se'n van a Àfrica..." Els blancs creuen, moltes vegades, comprendre, però no és així i no comprenen. El cas és que no volen comprendre, només imposar!

Imposen tot el que descobreixen o pensen en un moment determinat, encara que després hagin d'imposar el contrari quan pensin d'altra manera. Tota tradició nostra constitueix un acte salvatge, però si aquesta és practicada pels blancs pot transformar-se en civilitzada. Caminàvem despullats per Àfrica, van arribar i ens van tapar amb robes perquè allò era ésser salvatge. Actualment, els que van despullats són ells i els civilitzats segueixen essent ells.

Fa uns mesos, quan em trobava de vacances en el meu poblat, vaig trobar a la platja que uns nois molt excitats volien agredir uns turistes blancs.

Vaig posar pau a temps. Quan vaig preguntar per la causa de la discussió, els nois del meu poble em van explicar que havien demanat als blancs que no es banyessin despullats perquè era un platja on anava tothom. Efectivament, els blancs es trobaven despullats i no van voler fer cas de l'avís que els nois van fer.

A la meva tribu, els grans i els petits no es veuen despullats, i molt menys els homes i les dones. Existeixen dos llocs en el riu, separats per un petit bosc que reserven el lloc per al bany nu de les dones i per el bany nu del homes. A la mar, es fa vestit perquè allà pot presentar-se qualsevol persona en qualsevol moment. Els blancs, que en el seu temps ens van aculturar sobre el nudisme, ja tornen, aquest cop per reculturitzar-nos sobre el mateix. Anar despullat és, ara, de gent avançada, intel.ligent, mentre que posar-se la roba ha passat a ésser d'incultes. Un dels turistes murmuraria en francès:

"Tota tradició nostra constitueix un acte salvatge, però si aquesta és practicada pels blancs pot transformar-se en civilitzada".

"Però, què bèsties que són...! Que salvatges!" Vaig haver de tornar a evitar l'agressió. Ara som salvatges perquè exigim que ningú es banyi nu a les nostres platges perquè tornen a violar les nostres

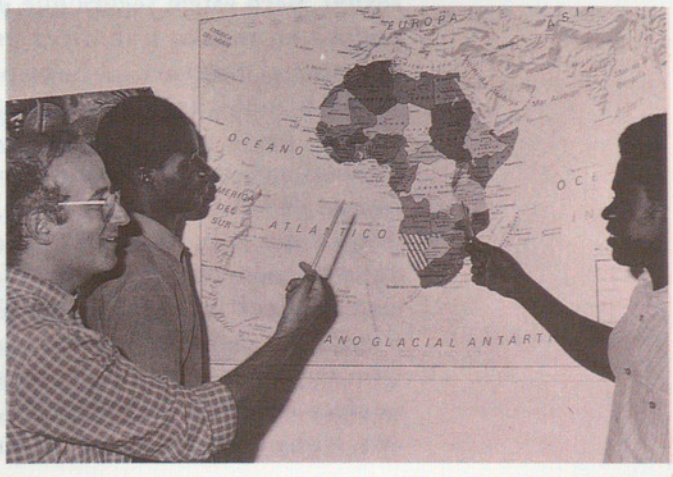

El capellà Ignasi Marquès ha obert a Mataró una escola per a treballadors immigrants.

tradicions, i ho vam ésser ahir quan també formava part de les nostres tradicions...! No en va, un personatge d'una novel.la meva (sense publicar) murmura parlant sol: "...Un dia un científic sortirà del seu laboratori, serà un matí, una tarda o una nit i, amb cara d'alegria, cridarà al món que acaba de descobrir que comsumint carn humana, la gent serà més guapa i forta i viurà molts més anys... De seguida se'n farà publicitat en tots els mitjans de comunicació. Es vendran receptes i els especialistes escriuran molt sobre el tema, donant consells de la conveniència d'ingerir carn humana..." Els caníbals continuaran essent els negres. Ningú no intentarà raonar que, malgrat ésser un costum condemnable, molts dels que ho feien ho consideraven com a ritus. Els reis africans menjaven les víceres de llurs antecessors per aconseguir heretar la seva energia i poder... Els blancs no miraran això. Ells seran els civilitzats!...!

Diuen que les cremes de bellesa de les dones a Occident es fabriquen sobre la base de placentes i embrions humans. Si els africans apliquessin aquest tipus de tractament encara que d'una altra manera no gens elegant, no obstant cercant el mateix objectiu, els salvatges seríem nosaltres, com sempre. Els blancs que ens menyspreen, així com les nostres tradicions i costums, per què ho fan? Per què ells mateixos no aclareixen el que són?

No estic ben segur que lluités contra l'amputació dels clítoris si aquest costum es practiqués dins la meva tribu, almenys en aquest moment, esperaria més temps per veure què hi ha de realitat en això. Actualment, és cert, se sap que la manca del clítoris és causa de la insatisfacció sexual, però estem segurs que demà no es posarà en marxa una altra croada per defensar el contrari...? Se'm pot criticar la meva incultura, que altra banda és certa, però gràcies als meus anys d'experiència he après que el rellotge del temps dels blancs corre molt més de pressa que els dels negres; tanmateix, aquesta velocitat els ha dut, fins ara, a coses específiques i enlloc més. Potser perquè no existeix aquesta part enlloc! Que ens donin temps per sospesar els nostres costums i tradicions. Els temps ens sabrà aconsellar si ens convé abandonar quelcom o no. La imposició no és bona. Som integrables, però, estan disposats els europeus a integrar-nos?

Il·lustració de MESEGUER

TREBALLADORS ESTRANGERS IMMIGRATS A CATALUNYA

Conclusions i recomanacions de l'Informe Ford del Parlament Europeu

Donant resposta a la recomanació del Parlament Europeu i a la iniciativa que en el mateix sentit s'ha portat al Parlament català, el Departament de Treball publica les 77 recomanacions de l'Informe Ford, que va ser aprovat el 23 de juliol de 1990. L'Informe analitza la situació del racisme i la xenofòbia a cadascun dels països de la CEE, i conclou que els principals afectats per la discriminació són els immigrats del Tercer Món i els habitants mòbils, principalment gitanos.

En la seva reunió del dia 13 de setembre de 1989, la Mesa ampliada del Parlament Europeu va prendre nota d'una Proposta de Resolució presentada pels diputats Linne, Cot, Ford i Romeos i signada per més d'una quarta part dels diputats del Parlament Europeu, per tal de crear una Comissió d'Investigació del Racisme i la Xenofòbia. La Comissió es va constituir el 23 de novembre de 1989 i va designar ponent el diputat Sr. Glynt Ford. L'informe –des d'aleshores conegut com l'Informe Ford–, es va presentar el 23 de juliol de 1990.

Els diferents grups parlamentaris van tenir coneixement de l'Informe Ford i, finalment, a primers d'octubre de 1990 es va debatre en la Càmara. Els debats parlamentaris van concloure el 10 d'octubre de 1990, sense que hi hagués un acord que permetés la posada en pràctica de les 77 mesures proposades per l'Informe sobre el Racisme i la Xenofòbia. El Parlament va aprovar dues Resolucions de consens entre socialistes i conservadors que, en la pràctica, suposen renunciar a

la recomanació de la posada en pràctica de les 77 mesures. El Parlament es va limitar a recomanar a la Comissió de la CEE i als Estats membres "l'Estudi pormenoritzat" de l'Informe, però va obviar pronunciar-se sobre les seves propostes principals: la integració cultural i social dels immigrats i el lliurament d'un carnet europeu que permetés la lliure circulació als immigrants no comunitaris amb més de cinc anys de residència a la CEE i concedir-los el dret de vot a les eleccions locals.

La votació parlamentària va reflectir la divisió interna del Parlament Europeu i va crear una forta polèmica que va trascendir a l'opinió pública i va trobar un gran ressò als mitjans de comunicació. Els observadors van deduir que les picabaralles internes i els interessos dels diferents grups van prevaler sobre la defensa dels drets de vuit milions d'immigrants legals que viuen a Europa (dotze milions comptant els il·legals). Una diputada de la significació de Simone Veil, del Grup Liberal, va qualificar el debat d "espectacle miserable".

Després de nou mesos d'investigació de la Comissió Ford, escollida per aclaparadora majoria, l'Informe, a efectes pràctics es com si no existís. Segons la diputada Veil, el Parlament Europeu va donar un pas enrera respecte a l'informe de 1986 sobre el mateix tema, que va conduir a l'aprovació d'una resolució unànime del racisme i la xenofòbia.

"Els ciutadans víctimes de comportaments racistes tenen dret a presentar peticions davant el Parlament Europeu."

El Parlament Europeu no va aprovar l'Informe, però assumeix les seves 77 recomanacions. Hi van estar d'acord 188 diputats, n'hi van estar en contra 146, i 18 es van abstenir. Una votació posterior contradictòria va aprovar per 159 vots a favor i 144 en contra "el compromís de publicar i difondre àmpliament l'Informe" a tots els països comunitaris. Aquesta recomanació per difondre'l va ésser proposada pels Grups Comunistes i els Verds.

Vinculat amb això, el Grup Parlamentari d'Iniciativa per Catalunya, ha presentat al Parlament Català una "Proposició no de Llei sobre l'Informe Ford del Parlament Europeu relatiu al racisme i la xenofòbia", en la qual insta al Govern de la Generalitat a: 1) divulgar les conclusions de l'Informe Ford. 2) estimular l'estudi de les conclusions de l'Informe en col·laboració amb les diverses Organitzacions No Governamentals, especialment sensibilitzades per la problemàtica del racisme i la xenofòbia a Europa. 3) D'acord amb les recomanacions i propostes del Parlament Europeu, incrementar les anàlisis i els estudis per determinar les condicions socials dels treballadors estrangers a Catalunya i de les circumstàncies que podrien suscitar brots de racisme i xenofòbia.

Al llarg de les quasi 180 pàgines de l'Informe Ford s'analitza detalladament la situació del racisme i la xenofòbia a cadascun dels països de la CEE; segons l'Informe els principals afectats per la discriminació són els immigrants del Tercer Món i els habitants mòbils, principalment gitanos. França, el Regne Unit i Itàlia són, segons l'Informe, els països on la violència i els abusos racials han assolit la major gravetat. En quatre anys, vint estrangers d'origen nord-africà han mort assassinats a França. A Londres es produeix una mitjana de sis incidents racistes diaris, segons la policia. Durant el 1989, es van registrar 7.000 casos a la mateixa ciutat, però la xifra pot ésser deu vegades superior perquè, segons l'Informe, molts d'aquests incidents no són denunciats. L'Informe recull agressions a gitanos a Florència i la detecció de vídeo-jocs racistes a Suècia i Alemanya, en els quals el jugador obté punts matant jueus, turcs i homosexuals.

L'Informe Ford també es refereix a l'àmbit laboral i de l'ense-nyament, on els immigrants tenen grans dificultats per gaudir de les mateixes oportunitats que els ciutadans de cada país. L'Informe fa menció especial sobre el ressorgiment de partits ultradretans a Europa: els Republicans a la RFA i el Front Nacional a França. El primer va obtenir dos milions de vots en les darreres eleccions al Parlament Europeu, els mateixos obtinguts pel Front Nacional a França. Ambdues formacions rebutgen la immigració.

Respecte a Espanya, l'Informe diu

que, de la mateixa manera que a Irlanda, el grup ètnic més nombrós que pateix discriminació racial és la població gitana nativa formada per 300.000 persones. No obstant, els atacs violents a campaments gitanos que s'han produït de tant en tant han tingut el seu origen en les mateixes comunitats locals sense que hi hagi intervingut cap moviment polític. "Entre d'altres comunitats que pateixen actituds de racisme i xenofòbia –diu l'Informe– figuren els treballadors portuguesos i marroquins que fan treballs estacionals o permanents però sempre mal remunerats i mal considerats i també la comunitat jueva."

"El racisme –continua l'Informe– no és un element important en la vida política espanyola. L'extrema dreta –aquest extrem de l'espectre polític en el qual es troben, normalment, amb més freqüència el racisme i la xenofòbia– ja no és un moviment ampli, atès que amb prou feines obté el suport de l'1% de l'electorat. Els partits que l'integren (com el Front Nacional i Solidaritat Espanyola) tendeixen a centrar-se, no tant en qüestions racials, sinó més aviat en els sentiments nostàlgics de la dictadura franquista i en l'oposició a la liberalització, la democràcia i l'avortament. Això no significa, evidentment, que no hi hagi en aquests partits individus que no tinguin o no expressin actituds racistes i antisemites, i alguns partits (com la Falange Espanyola, signant el Manifest de la Nació Europea, i el Front Nacional, que manté vinculacions amb Le Pen) té contactes actius amb grups estrangers de caràcter declaradament racista. De forma anàloga, malgrat que els partidaris dels diversos moviments que defensen l'autonomia i la independència regional, o bé s'oposen a ella, poden tenir o expressar opinions sobre els seus conciutadans que poden significar prejudicis racials, resten fora de l'abast d'aquest estudi.

Entre les organitzacions nacional-socialistes espanyoles que defensen la supremacia dels blancs i idees antijueves figura el Cercle Espanyol d'Amics d'Europa (CEDADE), amb seu a Barcelona. CEDADE és un dels més antics (es va crear l'any 1965), grans (té possiblement 1.500 membres) i actius grups neonazis de la CEE i té, aquí, un especial interès per la seva política d'establir importants vinculacions amb organitzacions racistes d'altres països –hi ha, de fet, diversos grups de Portugal, França i d'altres llocs que s'han creat explícitament a la manera de CEDADE i porten noms semblants–, i també perquè va ésser una de les primeres organitzacions racistes que van adoptar la retòrica i les preocupacions del moviment ecologista, amb la perspectiva de trobar un nou vehicle per a les seves teories racistes i xenòfobes. En el context europeu, aquesta visió s'expressa per mitjà de "l'Europa dels pobles", és a dir, una confederació de petits estats ètnics o lingüístics en lloc de les nacionalitats actuals. CEDADE, que difon propaganda explícitament hitleriana, posseeix seccions paramilitars uniformades en moltes ciutats espanyoles i compta amb nombrosos grups associats o fronts, inclosa la branca juvenil denominada Joventuts Nacional-Revolucionàries.

Famílies d'indis quechuas dels que es van instal·lar a Catalunya durant 1986.
KIM MANRESA

Entre d'altres grups racistes i xenòfobs que se situen a l'extrem nazi, figura el Centre Unitari Nacional Socialista, que es va formar a Barcelona l'any 1984 com escissió de CEDADE, i que està principalment obstinat en promoure els contactes internacionals amb d'altres defensors de la supremacia blanca. Sembla més una unitat de serveis que una organització amb afiliats. Existeixen, també, diverses revistes i editorials independents que defensen idees racistes o les fan servir de plataformes, com teories sobre la conspiració antisemita, en el context del franquisme, el neonazisme o el catolicisme fonamentalista.

A les ubicacions espanyoles del nord d'Àfrica, Ceuta i Melilla, s'han produït disturbis racistes motivats per grups lo-

cals que s'oposen a la concessió de la ciutadania espanyola als residents àrabs.

Tenint en compte la recomanació del Parlament Europeu i la iniciativa que en el mateix sentit s'ha portat al Parlament català, el Departament de Treball publica en aquest número de "Món Laboral" les 77 recomanacions de l'Informe Ford.

Conclusions i recomanacions: El Parlament Europeu

És vital que el present informe tingui una continuació adequada. Atès que la Comissió d'Investigació no pot tenir una existència superior de nou mesos, aquesta continuació haurà de produir-se sota els auspicis d'una altra comissió. Com la Comissió d'Assumptes Jurídics i de Drets dels Ciutadans és, actualment, responsable dels "problemes sobre els drets humans en el si de la Comunitat (incloses les implicacions jurídiques d'actes comunitaris encaminats a salvaguardar la protecció dels drets humans)", seria lògic confiar aquesta responsabilitat afegint: "i totes les qüestions relatives a la lluita contra el racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia; atesa la càrrega de treball de l'esmentada comissió en aquest àmbit, caldria considerar la possibilitat de crear una subcomissió que s'encarregués exclusivament del tema.

Recomanació 1: Que s'afegeixi al mandat de la Comissió d'Assumptes Jurídics i de Drets dels Ciutadans la responsabilitat respecte de les qüestions relacionades amb el racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia i de tots els assumptes relacionats amb els nacionals de tercers països residents a la Comunitat Europea i que aquesta comissió consideri la possibilitat de proposar la creació d'una subcomissió permanent sota la protecció de l'article 114 del Reglament del Parlament Europeu.

"Els interlocutors socials tenen una important funció a exercir en el foment de relacions socials d'harmonia."

Aquesta continuació cal que es porti a terme, en la mesura del possible, sobre una base permanent, amb el compromís de dur a terme, com a mínim, un debat important en cada període de sessions parlamentàries. El present informe s'ha elaborat amb la considerable ajuda de dues organitzacions: (i la seva publicació, Migration Newsheet) la Comissió de les Esglésies per als emigrants a Europa, posant especial èmfasi en la informació sobre la incidència del racisme i la xenofòbia i les accions encaminades a lluitar contra ells, i Searchlight, que es dedica, principalment, a facilitar informació sobre grups i organitzacions feixistes i ultradretanes, en general. En un principi, estarien molt ben situades per portar a terme, de manera conjunta, el seguiment dels esdeveniments que es produïssin en aquesta esfera i, en especial, de les recomanacions del present informe. Seria d'utilitat que es pogués desplegar un sistema d'indicadors socials i econòmics en aquest terreny.

Recomanació 2: Que, a més dels debats normals, com a mínim un cop a l'any, es dediqui un dia d'un període parcial de sessions del Parlament Europeu a un debat general sobre la situació de la xenofòbia i el racisme dins la Comunitat, en presència de la Comissió i el Consell.

Recomanació 3: Que s'estableixi un sistema per controlar l'evolució dels esdeveniments en l'àmbit del racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia (incloent-hi els grups ultradretans i feixistes) i, particularment, l'aplicació de les recomanacions que s'inclouen en el present informe.

Les autoritats locals i nacionals dels Estats membres reben una gran quantitat de queixes presentades per individuals.

Hauria d'existir la possibilitat de poder plantejar aquests casos individuals a nivell comunitari. Caldria establir una font independent d'adjudicació.

Recomanació 4: Que s'assenyali en atenció de tots els ciutadans comunitaris el dret que tenen a presentar peticions davant el Parlament Europeu, quan considerin que han estat víctimes de comportaments racistes o xenòfobs; que es prenguin les mesures oportunes per ampliar aquest dret a tots els residents de la Comunitat Europea; que la Comissió de Peticions presenti una proposta per modificar l'article 128 del Reglament a aquests efectes; que s'estudiïn les mesures que cal adoptar per dotar la Comissió de Peticions, dels mitjans necessaris per fer pos-

sible el desenvolupament d'aquesta tasca; i que s'estudiï la possibilitat de designar un Defensor/Defensora del Poble de la Comunitat per contribuir a resoldre casos de discriminació racista, antisemita i xenòfoba.

En l'actualitat, una línia pressupostària, solament, cobreix tant les accions contra el racisme i la xenofòbia com les accions en l'àmbit dels drets humans, i sembla que hi ha hagut una tendència a destinar quasi tota la despesa al segon d'aquests aspectes més que al primer. Mitjançant la creació d'una altra línia pressupostària s'eliminaria aquest perill, però és decisiu que estigui dotada de recursos suficients per promoure una acció eficaç en aquest àmbit.

Recomanació 5: Que es creï una línia pressupostària específica en el pressupost de l'any 1991 amb l'objectiu de fomentar i donar suport financer a projectes-pilot amb la finalitat de millorar les condicions de la coexistència entre nacionals de la Comunitat Europea i residents legals de tercers països.

Recomanació 6: Que s'estableixi en el pressupost de l'any 1991 i en els pressupostos següents una línia pressupostària per finançar actuacions positives contra el racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia, amb recursos proporcionals a la gravetat del problema, incloent-hi, específicament, l'educació i el desenvolupament de mètodes d'ensenyament que facin possible millorar la comprensió i la diversitat cultural per part dels pobles.

Es pot considerar que el Parlament Europeu no es troba en condicions de criticar les pràctiques discriminatòries en matèria d'ocupació que es donen en determinats Estats membres quan en el seu si no permeten ni fomenten, explícitament, que es doni treball com a funcionaris de plantilla a residents europeus que no siguin nacionals de la Comunitat.

Recomanació 7: Que, en el marc de negociacions amb les organitzacions sindicals pertinents, s'estudiï la modificació de l'Estatut dels funcionaris del Parlament Europeu amb la finalitat que ciutadans no comunitaris que tinguin el dret de residència permanent en la Comunitat puguin treballar com a funcionaris de plantilla.

Recomanació 8: Que els grups parlamentaris contractin en les seves secretaries a ciutadans no comunitaris que tinguin el permís de residència en la Comunitat.

La Comissió i el Consell haurien de ser signataris, per separat, de tots els convenis en l'àmbit de la lluita contra el racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia.

Recomanació 9: Que la Comissió rebi el suport necessari per a les seves intencions declarades de fomentar l'adhesió de la Comunitat al Conveni Europeu de Drets Humans.

"El grup més nombrós que pateix discriminació a Espanya és la població gitana."

El Consell d'Assumptes Socials i els representants dels Governs dels Estats membres varen aprovar una resolució sobre el racisme i la xenofòbia el 29 de maig de 1990. El projecte de resolució, presentat per la Comissió i, sobre el qual, el Parlament Europeu va emetre el seu dictamen en l'informe del Sr. Medina Ortega (aprovat el 14 de febrer), fou criticat per limitar-se a reconèixer que determinades mesures legals, tant a nivell institucional com administratiu, podien contribuir a obstaculitzar la realització d'actes inspirats pel racisme o la xenofòbia.

En la manera aprovada pel Consell i els representants dels Governs dels Estats membres, la resolució no reconeix la necessitat d'una acció comunitària per lluitar contra el racisme i la xenofòbia quan les víctimes són residents europeus que no són nacionals de la Comunitat. Es tracta d'un clar incompliment del compromís adquirit en la Declaració contra el racisme i la xenofòbia, en la qual es menciona específicament als "treballadors originaris d'altres Estats membres o de països tercers" i a l '"Estat membre en què resideixen legalment".

Recomanació 10: Que, atès que tant la recent resolució sobre el racisme i la xenofòbia, aprovada pel Consell d'Assumptes Socials i els representants dels Governs dels Estats membres el 29 de maig de 1990, com la declaració del Consell Europeu sobre l'antisemitisme, el racisme i

la xenofòbia, de 26 de juny de 1990, ometen totalment elements importants de la Declaració comuna contra el racisme i la xenofòbia (11 de juny de 1986) i, a la llum de la sentència del Tribunal de Justícia de 22 de maig de 1990, per la qual s'estén al Parlament Europeu la facultat d'iniciar actuacions legals contra el Consell, consulti, aquest, a la seva Comissió d'Assumptes Jurídics i de Drets dels Ciutadans i al Servei Jurídic del Parlament Europeu amb l'objectiu d'examinar la possi-

"El públic, en general, no és conscient de l'acció comunitària per combatre el racisme."

bilitat d'interposar recursos, de conformitat amb l'article 173 del Tractat de la CEE i amb l'article 146 del Tractat EURATOM, per fer respectar les seves prerrogatives, de conformitat amb la seva resolució de 14 de juny de 1990.

El Grup de Coordinadors (Grup de Rodas) és una organització comunitària oficial, i malgrat que el Consell es va comprometre a mantenir informat sobre el treball d'aquesta organització al Parlament Europeu, i concretament a la seva Comissió d'Assumptes Jurídics, fins al moment aquesta informació no s'ha facilitat. És vital que aquesta informació inclogui, no solament un informe referent a les activitats de l'organització, sinó també tots els seus documents de treball. Això mateix s'ha d'aplicar a totes les organitzacions i cossos ad hoc similars.

Recomanació 11: Que la Comissió d'Assumptes Jurídics i de Drets dels Ciutadans faci valer les seves prerrogatives de ser informada regularment de les activitats del Grup de Coordinadors (Grup de Rodas) i que se li proporcionin tots els seus documents de treball; que a més, es demani a la Comissió i al Consell que informin regularment i detalladament a aquesta Comissió sobre qualsevol discussió en la que hagin estat presents, relativa a la lliure circulació i als drets cívics dels residents en la Comunitat i als passos fets cap a una posició comuna de la Comunitat sobre normes d'immigració, dret d'asil i política de visats.

Els interlocutors socials tenen una important funció a exercir en el foment de relacions racials en harmonia, especialment mitjançant pràctiques d'ocupació encertades. La coordinació de les polítiques comunitàries hauria d'incloure les consultes corresponents amb les organitzacions d'empresaris i les unions sindicals. L'Informe Flather demostrava l'interès i el compromís d'Ecosoc en aquest assumpte. El Consell d'Europa també ha estat especialment actiu en la lluita contra el racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia.

Recomanació 12: Que es mantingui una plena cooperació amb el Comitè Econòmic i Social i amb el Consell d'Europa per garantir que els problemes relatius al racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia es tractin, efectivament, de manera coordinada.

Cal donar la major publicitat possible a les activitats del Parlament en l'àmbit de la lluita contra el racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia, especialment entre els joves.

Recomanació 13: Que els paquets de material informatiu preparats per les oficines d'informació del Parlament en els Estats membres, i en particular aquells destinats a centres escolars, incloguin una part dedicada al racisme i a la xenofòbia, en la qual s'exposin els punts de vista del Parlament.

La Comissió de les Comunitats Europees

En aquests moments no hi ha un comissari específicament responsable de les qüestions relatives al racisme i a la xenofòbia –en part queden a càrrec per la Sra. Bangemann, responsable del mercat únic, i per la Sra. Papandreu, responsable de la política social–. La designació del President de la Comissió en una funció de coordinació, amb el personal necessari, augmentaria considerablement, amb aquesta responsabilitat específica, l'eficàcia de les activitats de la Comunitat en aquest àmbit i constituiria una clara mesura de la decisió comunitària.

Recomanació 14: Que s'encarregui al President de la Comissió d'assegurar la coordinació de les activitats de la Comissió en l'àmbit del racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia i de totes les qüestions relatives als nacionals de tercers països dins de la Comunitat Europea, i que s'establei-

xi, amb aquesta finalitat, una força de treball que inclogui les direccions generals rellevants.

Recomanació 15: Que es designi un funcionari d'immigració comunitari per dirigir la preparació de l'informe de la Comissió, i que trameti regularment al Parlament informes sobre la política d'emigració i s'estableixi com a punt de contacte per als immigrants.

Deixant de banda la decisió del Parlament Europeu de donar una continuïtat al present informe, seria força útil que la Comissió també intervingués i, probablement, seria millor que aquesta intervenció consistís en l'elaboració d'un informe anual (probablement amb el recurs d'entitats externes). Aquest informe hauria d'incloure els grups feixistes i ultradretans, d'acord amb l'informe Evrigenis.

Recomanació 16: Que s'encar-regui un informe periòdic, preferentment cada 18-24 mesos, al voltant de la situació del moment en relació amb racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia (inclosos els grups ultradretans i feixistes) amb especial referència a àrees amb elevada proporció de comunitats minoritàries o aquelles que han demostrat un elevat nivell de tensió en la Comunitat, i que aquest informe es presenti al Parlament Europeu.

Totes les propostes legislatives de la Comissió haurien, en un futur, d'incloure una "avaluació de l'impacte sobre les minories".

Recomanació 17: Les propostes legislatives presentades per la Comissió haurien d'indicar, de la mateixa manera, els efectes de les esmentades propostes en la lluita contra el racisme i la xenofòbia.

El racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia haurien de constituir temes que, regularment, fossin inclosos en el mostrari d'opinió pública de la Comissió en tot el territori comunitari, i els seus resultats haurien de rebre àmplia ressonància i difusió.

Recomanació 18: Que l'Eurobaròmetre porti a terme, regularment, sondatges sobre la situació de la xenofòbia i el racisme en la Comunitat i sobre les relacions entre les diferents comunitats que hi viuen.

El públic, en general, no és, habitualment suficientment conscient de l'acció comunitària per combatre el racisme i la xenofòbia, o dels seus drets que les pròpies queixes siguin escoltades. Es fa necessari promoure en la Comunitat una més gran consciència quant als perills que per a tots els que hi viuen representen el racisme i la xenofòbia, especialment a la llum de la creixent onada d'atacs i delictes de racisme (vegeu la resolució del Parlament Europeu de 15 de març de 1990) i d'incidents com ara la desacralització de tombes jueves a Carpentras (vegeu la resolució del Parlament Europeu de 17 de maig de 1990).

Recomanació 19: Que es porti a la pràctica una campanya d'informació per publicar les mesures destinades a combatre el racisme i la xenofòbia (tant a nivell comunitari com nacional) i tots els organismes amb els quals els membres del públic poden posar-se en contacte quan considerin que han estat víctimes de conductes racistes o xenòfobes.

Recomanació 20: Que l'any 1995 si-

Il·lustració de MESEGUER

Immigrats asiàtics a Barcelona.

gui designat Any Europeu de l'Harmonia Racial i formi part d'una campanya per alertar els residents de la Comunitat en relació amb els perills que per a ells representa l'augment del racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia, i que en els anys 1993 i 1994 es disposi dels recursos econòmics adequats per a la preparació de l'any esmentat.

Particularment important de cara al futur, serà el garantir que els joves pertanyents a comunitats tant majoritàries com minoritàries siguin el més conscients possible dels perills del racisme i dels be-

"ciutadans no comunitaris que tenen el dret de residència permanent han de poder ser ocupats com a funcionaris de plantilla."

neficis d'una societat multicultural. La funció de l'educació és vital i la Comissió hauria d'explotar completament la competència que té en aquest àmbit. Hauria de mantenir i ampliar les seves activitats per donar suport als projectes en el terreny de l'educació d'infants d'origen immigrant o pertanyents a minories ètniques, en particular, amb la perspectiva de promoure i desenvolupar l'ensenyament a aquests infants en les seves respectives llengües maternes.

Recomanació 21: Que tots els seus programes educatius, de formació i d'intercanvi de joves, així com de formació d'educadors fomentin una dimensió europea i de no discriminació, establint programes de formació especials, afavorint l'aprenentatge de llengües i l'apreciació de cultures minoritàries, de la mateixa manera que l'intercanvi de joves provinents de zones desfavorides i de comunitats minoritàries, amb programes d'acció específics dirigits als gitanos i a d'altres comunitats itinerants.

Recomanació 22: Que es promoguin programes d'intercanvi de joves en la Comunitat amb l'objectiu de crear entre els joves una consciència crítica de les formes anteriors i passades i les que puguin encara donar actualment, de racisme, antisemitisme i feixisme.

Recomanació 23: Fomentar dins la Comunitat l'elaboració de material didàctic per a les escoles i de programes pedagògics per al treball amb infants i joves, amb la finalitat de proporcionar instrucció al voltant del racisme, la xenofòbia i l'antisemitisme.

Recomanació 24: Que la Comissió utilitzi totes les seves competències, especialment les conferides per l'article 169 del Tractat, per fer que s'apliqui plenament la Directiva del Consell 77/486/CEE sobre l'educació dels fills dels treballadors migrants, en tots aquells Estats membres que fins al moment no han complert l'obligació que els imposa aquesta directiva; que la Comissió iniciï la revisió d'aquesta directiva, amb la finalitat, especialment, d'assegurar que els drets que s'hi es reconeixen s'ampliïn per incloure també als fills dels emigrants de tercers països.

Recomanació 25: Que la Comissió augmenti de manera significativa els seus esforços per assegurar la plena aplicació de la resolució del Consell i la dels ministres d'Educació, reunits en Consell, de maig de 1989, relativa a l'educació dels nens gitanos i nòmades, especialment amb la finalitat d'estimular iniciatives, proposades en la susdita resolució i de potenciar el desenvolupament, la coordinació i l'avaluació, a nivell comunitari, de xarxes de cooperatives d'iniciativa a nivell local, regional i dels Estats membres.

Recomanació 26: Que la Comissió, abans del 31 de març de 1991, presenti al Consell una recomanació sobre el paper de l'ensenyament en la lluita i la prevenció del racisme i la xenofòbia.

Recomanació 27: Que es fomenti la investigació científica sobre les causes i formes del racisme i la xenofòbia dins la

Comunitat amb la finalitat de fer veure els mitjans per superar-les.

Les actituds vers les minories es configuren, en la seva major part, pel retrat que d'aquestes minories presenten la premsa i altres mitjans de comunicació; actualment existeix una greu preocupació al voltant dels estereotips de minories religioses i ètniques.

Recomanació 28: Que es porti a terme una campanya de sensibilització adreçada als professionals dels mitjans de comunicació sobre la importància de llur paper en l'eliminació dels prejudicis racials i xenòfobs, especialment a través del tractament adient de les notícies.

Es pot considerar que les institucions de la Comunitat Europea no es troben en condicions de criticar les pràctiques discriminatòries en matèria d'ocupació que es produeixen en determinats Estats membres quan no permeten explícitament, no fomenten, en el seu si, que es doni treball com a funcionaris de plantilla a residents europeus que no siguin nacionals de la Comunitat.

Recomanació 29: Que, en el marc de negociacions amb les unions sindicals pertinents, s'estudiï la modificació de l'Estatut dels funcionaris de les Comunitats Europees, amb la finalitat que ciutadans no comunitaris que gaudeixen del dret de residència permanent en la Comunitat puguin ésser ocupats com a funcionaris de plantilla.

Recomanació 30: Que la Comissió realitzi un estudi detallat de la legislació dels Estats membres relativa a la contractació de ciutadans de tercers països en l'administració pública i presenti una comunicació sobre d'aquest assumpte.

És evident que la legislació d'alguns Estats membres proporciona una millor protecció als residents contra el racisme i la xenofòbia que la d'altres països. Caldria coordinar la legislació a escala comunitària perquè el nivell de protecció fos el mateix per a tots els que resideixen dins la Comunitat. Una directiva d'aquest tipus, podria incloure una disposició relativa a la creació d'un òrgan de vigilància, similar a la Comissió per la Igualtat Racial de què disposa el Regne Unit.

Recomanació 31: Que, a la llum de la sentència del Tribunal de Justícia, de 9 de juliol de 1987, que subratlla el fet que la situació de l'ocupació, i més en general, la millora de les condicions de vida i de treball en la Comunitat, es veu afectada per les polítiques dels Estats membres en relació amb nacionals de tercers països residents en la Comunitat, s'elabori abans del 31 de març de 1991, un projecte de directiva per proporcionar un marc comunitari de legislació contra les discriminacions relacionades amb la pertinença o la no pertinença a una ètnia, nació, religió, o raça, que inclogui tots els residents en la Comunitat.

Grups ultradretans i feixistes fan un ús denigrant del servei postal difonent material que no ha estat sol·licitat. També promouen l'odi racial distribuint fullets, periòdics i pamflets a l'exterior de les escoles i clubs juvenils i en d'altres llocs públics.

Recomanació 32: Que abans del 31 de març de 1991 s'elabori un projecte de directiva destinat a harmonitzar les normatives vigents en la Comunitat amb l'objectiu de prohibir la divulgació de documents antisemites i racistes.

"...la Comunitat s'hauria d'adherir al Conveni europeu per a la protecció dels drets humans."

Segueix havent-hi una por generalitzada davant del fet que la realització del mercat interior pugui tenir com a conseqüència la creació de ciutadans de segona classe –residents comunitaris que estan privats de la nacionalitat d'un Estat membre, que possiblement no es vegin beneficiats per la supressió de les fronteres interiors i la llibertat de circulació. Fins i tot, que residents comunitaris amb la nacionalitat d'un Estat membre que, atesa la seva evident pertinença a un grup ètnic minoritari, poden veure's sotmesos, amb més freqüència, a controls d'identitat i a d'altres restriccions respecte de la seva llibertat de circulació.

La finalitat de la Carta dels Residents Europeus seria garantir que tots els que resideixen legalment dins la Comunitat (subjectes a uns requisits de residència

mínims) gaudeixen dels mateixos drets i deures en tot el territori comunitari.

Recomanació 33: Que s'elabori una Carta dels Residents Europeus, mitjançant la qual s'amplïi als residents d'un Estat membre el dret de residir i establir-se en la resta d'Estats de la Comunitat, i per la qual, se'ls concedeixi la possibilitat d'obtenir una Tarja de resident europeu, en el marc de la supressió de les fronteres interiors i de l'establiment de l'espai unificat previst en els Tractats i en l'Acta Única; aquesta Tarja de resident europeu permetria als residents legals no comunitaris circular lliurement, residir i treballar dins la Comunitat Europea.

De les experiències de grups locals i d'organitzacions de tota Europa es poden aprendre importants lliçons, de gran valor per a les polítiques i campanyes comunitàries.

Recomanació 34: Que es fomenti, amb fons comunitaris, una xarxa europea per a la lluita contra el racisme i la xenofòbia, amb l'objectiu de possibilitar l'intercanvi d'experiències entre els Estats membres i crear serveis d'acollida on puguin dirigir-se els afectats.

"Que s'elabori un conveni sobre la construcció d'una política comuna de refugi i asil..."

El Parlament Europeu es va ocupar de la qüestió de l'asil en l'informe del Sr. Vetter (aprovat el gener de 1988), en el qual s'assenyalava que les raons per les quals les persones es veien obligades a fugir s'havien modificat des que, l'any 1951 es va signar la Convenció de Ginebra sobre l'Estatut dels Refugiats i, per aquesta raó, calia modificar també la definició del concepte de refugiat. A part dels límits geogràfics restrictius que de vegades s'atribueixen a la Convenció de Ginebra, és vital garantir que no es retorni a ningú a cap país on se'l persegueixi per les seves creences polítiques, religioses o filosòfiques, o per la seva orientació sexual, o pugui ser sotmès a penes cruels i inusuals o processat penalment per delictes no reconeguts com a tals dins la Comunitat.

Recomanació 35: Que s'elabori un conveni sobre la construcció d'una política comuna de refugi i asil, basada en els principis del conveni de les Nacions Unides sobre els refugiats, de la qual es puguin beneficiar tots aquells que es veuen amenaçats de persecució a causa de les seves creences o conviccions polítiques, religioses o filosòfiques, o de llur gènere o orientació sexual, incloent-hi aquells que es poden veure sotmesos a una persecució criminal per delictes que no es reconeixen com a tals en la Comunitat, a càstigs crûels o insòlits, o atacs o amenaces de la pròpia integritat física, mental o social.

Recomanació 36: Que, en cooperació amb el Parlament Europeu, es faci el que sigui necessari per designar un funcionari de la Comunitat Europea encarregat per a qüestions d'asil.

És important que els immigrants que inicien o s'enfronten a procediments legals puguin ser representats per una organització que representi els interessos de les seves pròpies comunitats, en particular.

Recomanació 37: Que s'elabori una proposta de directiva sobre la participació d'associacions reconegudes, incloses les dels immigrants com a part civil en els processos en què es vegin implicades, com a part perjudicada, persones representades per les susdites associacions.

Recomanació 38: Que es considerin els resultats obtinguts pels consells assessors d'immigrants i que aquests darrers siguin fomentats sobre una base individual, durant un període transitori, d'acord amb la qualitat dels seus resultats en el que fa referència a la democratització.

Transcorreguts més de quatre anys des que el Parlament Europeu donés suport a la petició de l'informe Evrigenis per a la creació d'un Fòrum dels Emigrants, aquest, encara no ha estat realitzat. El Parlament ha aprovat degudament els fons necessaris en successius pressupostos, però aparentment la Comissió ha gastat tots aquests crèdits en la realització d'estudis preparatoris que han donat com a resultat la selecció de 87 organitzacions d'emigrants. La Comissió d'Investigació no ha rebut la informació necessària per decidir sobre la representativitat de les organitzacions esmentades.

Recomanació 39: Que s'estableixi abans del 31 de desembre de 1990 el Fòrum europeu dels emigrants, tal com es

recomanava en l'informe Evrigenis; es reben amb satisfacció les recents actuacions de la Comissió en aquest sentit, incloent-hi la convocatòria d'una conferència de 87 organitzacions d'emigrants en la Comunitat. El Parlament hi hauria d'estar representat i se l'hauria de mantenir plenament informat de totes les novetats.

Malgrat que la Comissió ha afirmat la competència de la Comunitat en matèries relatives a la realització del mercat interior, concretament pel que fa a l'harmonització de les normes d'asil i tots els altres aspectes referents a la supressió de les fronteres interiors i a l'establiment d'una Europa dels Pobles, els Estats membres han continuat traient aquestes qüestions del Fòrum comunitari i, per tant, del control democràtic, mitjançant la creació de grups semiclandestins com el de Trevi i el Grup ad hoc sobre immigració. És totalment inacceptable que continui havent-hi aquesta manca de control.

Recomanació 40: Que la Comissió examini la possibilitat d'interposar un recurs davant el Tribunal de Justícia, contra les decisions dels Estats signataris de l'acord de Schengen i del "grup ad hoc sobre la immigració" dels Estats membres, per interposar després el susdit recurs.

Recomanació 41: Que la Comissió procuri que en la propera conferència intergovernamental s'afirmi la competència de la Comunitat, de la mateixa manera que s'indicava en el Llibre Blanc de 1985 sobre el mercat interior i en la resolució del Parlament sobre el dret d'asil (doc. A-227/86), en qüestions relatives a la paritat de les normes d'asil i totes les altres referents a la supressió de les fronteres internes i l'establiment d'una Europa dels Pobles, com ara l'homogeneització de les normes d'entrada i les polítiques comunes de visat de la Comunitat Europea, i que aquests esforços quedin reflectits clarament en el conveni sobre el dret d'asil.

Podria utilitzar-se finançament comunitari, mitjançant el Fons Social Europeu o provinent del Fons Europeu de Desenvolupament Regional cal un increment del finançament, per contribuir a la lluita contra el racisme i la xenofòbia en les zones on el nivell de privació social i econòmica és molt alt alhora que hi ha una elevada població d'immigrants o membres de minories ètniques.

Festa a un "pub" de Barcelona especialitzat en música africana. KIM MANRESA

Recomanació 42: Que els criteris per al finançament procedent del Fons Social Europeu i del Fons Europeu de Desenvolupament Regional de cara a accions específiques positives, es dirigeixin, en la seva major part, cap a regions i localitats amb grans poblacions d'immigrants i especialment en aquells casos, en els quals, les minories es veuen afectades, i es puguin aplicar de manera més àmplia, però sense perjudici de les reclamacions de les zones desfavorides de la Comunitat.

La Comissió i el Consell haurien d'ésser signataris separadament de tots els convenis en l'àmbit de la lluita contra el racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia.

Recomanació 43: Que es doni suport a la Comissió en les seves manifestades intencions d'afavorir l'adhesió de la Comunitat al Conveni europeu per a la protecció dels drets humans.

El Consell de les Comunitats Europees

Atès el nombre creixent d'activitats de la Comunitat Europea com a protagonista en l'escenari internacional, i per subratllar el seu compromís de protegir els drets humans i d'eliminar la discriminació racial, la Comunitat, com a tal, ha de signar els acords internacionals adients. Per tant, hauria de revisar la seva actitud d'oposició a l'adhesió de la Comunitat al Conveni europeu per a la protecció dels drets humans (vegeu-ne resposta a la pregunta escrita del Sr. Glinne – 1 de juny de 1990).

Recomanació 44: Que reconsideri el seu posicionament pel que fa referència a

l'adhesió de la Comunitat i prengui les mesures oportunes per garantir que la Comunitat Europea sigui signatària del Conveni per a la protecció dels drets humans, d'acord amb el que preveu el programa de treball de la Comissió per a 1990.

Recomanació 45: Que es prenguin les mesures oportunes per assegurar que la Comunitat Europea sigui signatària de la Convenció de les Nacions Unides sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació racial i del Conveni de Ginebra sobre els Refugiats, de 1951.

Es pot considerar que les institucions de la Comunitat Europea no es troben en condicions de criticar les pràctiques discriminatòries en matèria d´ocupació que es donen en determinats Estats membres, perquè en el seu si no permeten explícitament, ni fomenten, que es doni treball com a funcionaris de plantilla a residents europeus que no siguin nacionals de la Comunitat.

Recomanació 46: Que, en el marc de les negociacions amb les unions sindicals pertinents, s'estudiï la modificació de l'Estatut dels funcionaris de les Comunitats Europees amb l'objectiu que ciutadans no comunitaris que gaudeixin del dret de residència permanent en la Comunitat, puguin treballar com a funcionaris de plantilla.

"En alguns estats europeus que sol·licitaran l'ingrés a la CEE s'observen alarmants tendències racistes."

Malgrat que la Comissió ha afirmat la competència de la Comunitat en matèries relatives a la realització del mercat interior, concretament l'harmonització de les normes d'asil i altres aspectes referents a la supressió de les fronteres interiors i a l'establiment d'una Europa dels Pobles, els Estats membres han seguit no tractant qüestions al Fòrum comunitari i, per tant, apartant-les del control democràtic, mitjançant la creació de grups semi-clandestins com el de Trevi i el grup ad hoc sobre immigració. És totalment inacceptable que continuï havent-hi aquesta manca de control.

Recomanació 47: Que, a la llum de la sentència del Tribunal de Justícia de 9 de juliol de 1987, que subratlla el fet que la situació de l'ocupació i, més en general, la millora de les condicions de vida i de treball dins la Comunitat, es veuen afectades per les polítiques dels Estats membres envers els nacionals de tercers països que resideixen a la Comunitat, totes les activitats relatives a la lliure circulació d'aquests nacionals de tercers països que, habitualment, es tracten en els fòrums intergovernamentals com el Grup de treball ad hoc sobre la immigració i el de Trevi i qualsevol altre grup en el qual participin tots o alguns dels Estats membres de la Comunitat, haurien de cessar i ésser transferides als òrgans comunitaris adients.

El Consell d'Assumptes Socials i els representants dels Governs dels Estats membres varen aprovar una resolució al voltant del racisme i la xenofòbia el 29 de maig de 1990. El projecte de resolució, que fou presentat per la Comissió i sobre el qual el Parlament Europeu va emetre el seu dictamen en l'informe del Sr. Medina Ortega (aprovat el 14 de febrer), fou criticat per limitar-se a reconèixer que determinades mesures legals, tant a nivell institucional com administratiu, podrien contribuir a impedir la realització d'actes inspirats pel racisme i la xenofòbia.

En la manera en què ha estat aprovada pel Consell i els representants dels Governs dels Estats membres, la resolució no reconeix la necessitat d'una acció comunitària per lluitar contra el racisme i la xenofòbia quan les víctimes són residents europeus que no són nacionals de la Comunitat. Es tracta d'un clar incompliment del compromís adquirit en la Declaració contra el racisme i la xenofòbia, en la que es menciona específicament als "treballadors originaris d'altres Estats membres o de països tercers" i a "l'Estat membre en el que resideixen legalment".

Recomanació 48: Que, si és necessari, s'aprovi tan aviat com sigui possible, una declaració complementària a la Declaració del Consell contra el racisme i la xenofòbia, que protegeixi explíticament els immigrants de la Comunitat procedents de tercers països, de la mateixa manera que els ciutadans dels Estats membres de la Co-

munitat, contra el racisme i la xenofòbia de que són víctimes particulars.

En alguns estats europeus, que d'una manera probable o segura, sol·licitaran, en breu, l'ingrés en la Comunitat Europea, s'observen alarmants tendències racistes i xenòfobes. És inconcebible la seva adhesió a la Comunitat sense adherir-se plenament a la lluita d'aquesta contra el racisme i la xenofòbia.

Recomanació 49: Que es realitzi una declaració en el sentit que tot país que tingui el desig d'integrar-se en la Comunitat Europea ha de comprometre's amb les tradicions democràtiques europees de tolerància i l'eliminació de totes les formes de discriminació relacionades amb la pertinença o la no pertinença a un grup ètnic, a una nació, raça o religió, i ser signatari dels convenis europeus i internacionals corresponents. Al mateix temps que ha de prendre mesures per combatre la xenofòbia i l'antisemitisme, acompanyades, si es dóna el cas, de mesures de desnazificació, que permetin al susdit país complir les normes comunitàries per a la prevenció i repressió del racisme i la xenofòbia.

La Directiva del Consell 77/486/CEE sobre l'educació dels fills dels treballadors emigrants, malgrat haver estat en vigor des de fa 13 anys, encara no ha estat aplicada plenament en tots els Estats membres.

Recomanació 50: Que s'asseguri en tots els Estats membres la plena i correcta aplicació de la directiva del Consell 77/486/CEE sobre l'educació dels fills de treballadors emigrants.

Els Estats membres

Irlanda ha promulgat recentment una legislació que considera il·legal la incitació a l'odi racial i, en conseqüència, ha d'estar, ara per ara, en disposició de signar la Convenció de les Nacions Unides sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació racial.

Recomanació 51: Que l'únic Estat membre que encara no ho ha fet, signi la Convenció de les Nacions Unides sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació racial.

És important que els immigrants que inicien o s'enfronten a procediments legals puguin ser representats per una organització que representi els interessos de les seves comunitats particulars.

Recomanació 52: Que s'estableixi una llei contra la discriminació que condemni tots els actes racistes i permeti que persones jurídiques, com per exemple associacions, puguin iniciar processos contra actes racistes o aparèixer com col·lectiu demandant.

"Els Estats membres han d'evitar que les seves minories ètniques es vegin confinades en ghetos..."

La decisió de 1990 del Tribunal de Justícia sobre la interpretació de l'apartat 4 de l'article 48 del Tractat de Roma (treballs en l'administració pública) subratlla la necessitat de suprimir les innecessàries restriccions a l'ocupació de no nacionals dins les administracions públiques.

Recomanació 53: Que els Estats membres revisin la pròpia legislació sobre l'accés a la funció pública amb l'objectiu de considerar la possibilitat d'ampliar el accés esmentat, de conformitat amb disposicions específiques, als nacionals de tercers països que hagin residit legalment a l'Estat membre, del qual es tracti, durant un període de temps suficient, amb l'excepció dels llocs relacionats amb l'exercici de l'autoritat pública en el mateix Estat membre.

En alguns Estats membres es produeixen terminis administratius inacceptable-

Immigrants africans a la comarca del Maresme.

Els immigrants d'origen asiàtic gaudeixen d'una situacló social i econòmica més consolidada.

ment amplis en la regularització de la situació dels immigrants.

Recomanació 54: Que els Estats membres prenguin les mesures necessàries per assegurar a la població immigrant l'accés, dins d'un termini raonable de temps, a l'estatus legal de residents i treballadors.

Malgrat que la Comissió ha afirmat la competència de la Comunitat en matèries relatives a la realització del mercat interior, concretament l'homogeneització de les normes d'asil i tots els altres aspectes referents a la supressió de les fronteres interiors i a l'establiment d'una Europa dels Pobles, els Estats membres han continuat no tractant aquestes qüestions al Fòrum comunitari i, en conseqüència, no admetent-les a control democràtic, mitjançant la creació de grups semi-clandestins, com el de Trevi i el Grup ad hoc sobre immigració. És totalment inacceptable que continuï havent-hi aquesta manca de control. L'accés a la informació per part dels individus afectats i el respecte de llur vida privada constitueixen principis importants, i el sistema d'informació de Schengen, per exemple, ha estat criticat per no respectar-los.

Recomanació 55: Que els Estats membres respectin i compleixin els compromisos mencionats en el preàmbul de l'Acta Única Europea i continuïn amb llurs activitats relatives a la supressió de fronteres internes dins el marc de les institucions comunitàries.

La propera Conferència intergovernamental ofereix una oportunitat ideal per aclarir la competència de la Comunitat en matèries relacionades amb els nacionals de tercers països que resideixen en la Comunitat.

Recomanació 56: Que els Estats membres assegurin que la propera Conferència intergovernamental introduirà explícitament en els Tractats clares competències relatives als nacionals de tercers països residents a la Comunitat, segons confirma la sentència del Tribunal de Justícia de 9 de juliol de 1987.

Un dels principals elements de desavantatge per als immigrants, especialment en les àrees urbanes, és la qualitat de llur allotjament on, sovint, els és impossible accedir a certes comoditats, molt bàsiques, i pateixen les conseqüències d'una considerable superpoblació.

Recomanació 57: Que els Estats membres treballin per evitar que les seves minories ètniques es vegin confinades en ghetos i que, a la vegada, modifiquin llurs polítiques d'habitatge per facilitar allotjaments adients i a preu raonable, per tal de promoure la integració.

Recomanació 58: Que els Estats membres promoguin programes de rehabilitació destinats a millorar els habitatges socials i les condicions de vida en les ciutats amb una nombrosa població d'immigrants.

Les dones tenen moltes més probabilitats que els homes de patir discriminació per la seva condició de dependència. A més, les dones migrants, sovint, són víctimes d'una doble discriminació basada en el seu propi sexe i en la condició d'emigrant.

Recomanació 59: Que els Estats membres considerin la possibilitat d'enfrontar-se als problemes de les parelles i familiars d'immigrants que perden el seu estatus de resident per causa de divorci o separació, concedint-los un estatus de resident independent després d'un període de dos anys d'estada en el país i, en cas de defunció, concedint-los l'estatus independentment del període de residència i, en particular, que el dret de residència de les dones immigrants sigui independent del concedit als marits d'aquestes.

Alguns Estats membres tenen disposicions que exclouen als qui se'ls hi concedeix asil d'una ocupació remunerada du-

rant un període límit de dos anys, la qual cosa fa que restin en una situació d'extrema pobresa.

Recomanació 60: Que els Estats membres revisin i suprimeixin les disposicions que prohibeixen als refugiats tenir una ocupació i, que en conseqüència, afavoreixen les condicions per a ocupacions il·legals.

La utilització i explotació d'una reserva de mà d'obra clandestina soscava i debilita els sistemes de protecció social, salut i seguretat en el mitjà de treball i la seguretat de l'ocupació de tots els treballadors, i és contrària, per tant, a les disposicions de la Carta Social. A més, amb molta freqüència s'apliquen sancions contra els treballadors clandestins i no contra qui els ocupa de manera il·legal.

Recomanació 61: Que els Estats membres estudiïn la possibilitat d'adoptar mesures legislatives que estipulin severes sancions contra qui ocupa i explota els emigrants sense estatus legal de resident; l'objectiu de les mencionades sancions seria penalitzar aquelles persones culpables de l'explotació i no les víctimes d'aquesta.

Potser, de manera inconscient, molts Estats membres posen nombrosos obstacles als residents no comunitaris que volen adquirir la nacionalitat, obstacles que consisteixen en procediments administratius innecessàriament complexos o costosos.

És important que es permeti la doble nacionalitat (possiblement establint una distinció entre ciutadania "activa" i "pasiva"). No fer-ho comporta que la gent desisteixi de realitzar més intents per adquirir una nacionalitat comunitària perquè trencar amb el seu país d'origen representa trencar amb les tradicions i vincles familiars propis i, potser, perdre la possibilitat de tornar algun dia al seu país, en certs casos, dificultats jurídiques i d'altres tipus.

Recomanació 62: Que els Estats membres adoptin mesures que permetin que els emigrants que han residit legalment en la Comunitat durant un període ininterromput de cinc anys puguin sol·licitar la nacionalitat, reduïnt al mínim els costos, així com els procediments administratius i permetre de que els sol·licitants de la ciutadania mantinguin la de llur país d'origen com a passiva, en el cas que la pèrdua de la ciutadania comporti problemes en matèria de propietat de béns, herències, etc. A més de concedir als nascuts en un Estat membre la nacionalitat de l'esmentat Estat en el moment del naixement.

Si els immigrants han de desenvolupar plenament una funció en la vida de llurs comunitats, és essencial que posseeixin, tan ràpidament com sigui possible, la capacitat de parlar i escriure la llengua de la seva comunitat d'acollida.

Recomanació 63: Que els Estats membres tinguin la voluntat de crear condicions que permetin als immigrants en situació legal aprendre una llengua de l'Estat membre de residència.

La concessió del dret de vot als residents no nacionals és una qüestió conflictiva. Tanmateix, l'experiència en diversos Estats membres, especialment en el Regne Unit i en els Països Baixos, sembla indicar que la concessió d'aquest dret no comporta canvis notables en les estructures polítiques i és clarament beneficiosa, atès que

"...crear condicions que permetin als immigrants aprendre una llengua de l'Estat membre."

ajuda els residents esmentats a sentir-se com a part integrant de la comunitat. En conseqüència, seria desitjable que els Estats membres examinessin les possibilitats de concedir aquest dret, almenys a nivell local, juntament amb l'aplicació del projecte de directiva que concedeix drets de vot en les eleccions locals als nacionals de la Comunitat.

L'experiència neerlandesa mostra que l'opinió pública s'inclina a favor dels drets de vot per als estrangers d'ençà la vigència aquests drets.

Recomanació 64: Que els Estats membres considerin la concessió del dret a votar i a presentar-se com a candidat, almenys en les eleccions locals, en primer lloc a tots els ciutadans de la Comunitat i, així mateix, a tots els immigrants legals amb cinc anys de residència ininterrompuda en el país.

Habitualment, hi ha queixes d'una manca de coordinació en la preparació, l'aplicació i la realització de moltes propostes legislatives que tenen una influència directa o indirecta sobre les poblacions immigrants i minoritàries.

Recomanació 65: Que els Estats membres estableixin els mecanismes adients encarregats de controlar l'aplicació estricta dels convenis, resolucions i directives i de la legislació relativa als actes de racisme, antisemitisme o xenofòbia.

Atesa la gravetat dels problemes amb què s'enfronten els gitanos i d'altres comunitats nòmades i de la considerable discriminació que sofreixen dins la Comunitat i, en particular, actualment, en països limítrofes, és important que s'estableixin en aquest sentit disposicions que respectin les seves formes tradicionals de migració.

Recomanació 66: Que els Estats membres respectin la forma de vida tradicional dels gitanos i d'altres comunitats nòmades, afavorint la provisió de les instal·lacions necessàries perquè puguin viure d'acord amb els seus costums i, que això, es faci tant en les fronteres exteriors com dins de la Comunitat.

"És vital que els infants (...) aprenguin els beneficis (...) d'una societat multicultural."

Sovint, és en el lloc de treball on els problemes de discriminació racial són més acusats i s'ha demostrat que freqüentment l'acció col·lectiva és més eficaç que l'acció individual. La plena participació en les negociacions col·lectives podria també contribuir a millorar la stuació general de tots els treballadors amb salaris baixos i condicions de treball deficients.

Recomanació 67: Que els Estats membres fomentin la participació plena i activa dels treballadors immigrants en els sindicats.

Considerant l'aspecte polític dels delictes racistes i el fet que, en un cert sentit, són la negació dels drets cívics de llurs víctimes, sembla incongruent que als autors de delictes racistes suficientment greus com per justificar la imposició d'una pena de privació de llibertat, se'ls permeti l'exercici ple d'aquests drets mentre es troben complint la condemna.

Recomanació 68: Que els Estats membres facin més severa llur legislació destinada a reprimir el racisme i l'antisemitisme i, en particular, que prenguin mesures per assegurar que les persones condemnades i empresonades pels esmentats delictes es vegin privades de llurs drets cívics durant el període de detenció.

És molt estesa la creença, de vegades errònia, de què les persones amb inclinacions autoritàries i racistes se senten atretes per treballs dins la policia i en els cossos de duanes. Dins la Comunitat Europea es reben nombroses queixes relatives a comportaments racistes en aquests serveis.

Recomanació 69: Que els Estats membres reiterin les instruccions donades als diferents serveis encar-regats de realitzar controls amb la finalitat d'evitar qualsevol fustigació discriminatòria que faci pensar a les persones objectes de control que eren predisposades a l'esmentat control a causa de signes exteriors de pertinença a una determinada raça o categoria.

Un dels aspectes principals a l'hora d'enfrontar-se als problemes del racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia, pertany plenament a la competència dels Estats membres és l'educació. És vital que els infants no s'impregnin dins l'escola d'actituds racistes, sinó que, tot al contrari, aprenguin els beneficis que poden derivar-se de la vida en una societat multicultural.

Recomanació 70: Que tots els Estats membres es comprometin a aplicar totalment i eficaçment els termes de la Directiva 77/486/CEE sobre l'educació dels fills dels treballadors emigrants i que apliquin, així mateix, aquesta Directiva als fills dels ciutadans comunitaris i no comunitaris residents en la Comunitat.

Recomanació 71: Que els Estats membres introdueixin l'educació contra el racisme en el programa de llurs escoles primàries com a matèria obligatòria.

Recomanació 72: Que els Estats membres adoptin polítiques que permetin que els fills de la població majoritària i de les minories ètniques siguin educats conjuntament.

Recomanació 73: Que els Estats mem-

bres intensifiquin la participació del sistema educatiu en la lluita contra el racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia, mitjançant l'ensenyament en els centres escolars dels drets humans i de la història i mitjançant, també, la formació del professorat i la investigació universitària.

La manca d'informació sobre els drets dels immigrants i sobre els organismes responsables de l'administració, supervisió i aplicació de la legislació pot, sovint, constituir una barrera en la supressió de la discriminació.

Recomanació 74: Que els Estats membres assegurin que les persones afectades tinguin més informació sobre els mitjans de què disposen per lluitar contra les discriminacions de què poden ésser objecte.

Immigrants en Europa

País (població)	Immigrants no comunitaris	Principal procedència
Bèlgica (9.880.000)	315.000	126.000 marroquins 76.000 turcs
Dinamarca (5.129.254)	102.000	23.000 escandinaus 22.000 turcs
RFA (61.082.800)	2.100.000	1.480.000 turcs 597.000 iugoslaus
França (55.832.800)	2.100.000	800.000 algerians 431.000 marroquins 189.000 tunisians 124.000 turcs
Irlanda (3.515.000)	30.000	17.800 nord-americans
Luxemburg (366.000)	10.000	1.700 iugoslaus 1.500 de Cap Verd 500 iranians
Espanya (39.050.000)	253.000 (legals)	35.000 marroquins 48.000 llatino-americans 8.000 filipins 10.000 guineans 7.000 iranians 5.000 pakistanesos 4.000 centre-africans
	300.000 (il·legals)	60.000 marroquins 102.000 llatino-americans 35.000 filipins
Països Baixos (14.889.000)	435.000 (300.000 nacionalitzats d'origen indonesi)	167.000 turcs 130.000 marroquins 60.000 antillans 60.000 de Moluques
Gran Bretanya (56.851.000)	1.850.000	160.000 indis 87.000 jamaicans 62.000 pakistanesos 54.000 de Bangla-Desh
Portugal (10.212.000)	65.000	30.000 de Cap Verd 12.000 brasilers 8.000 angolesos
Grècia (10.002.000)	35.000	3.900 filipins 5.000 polonesos 3.000 egipcis 2.000 iranians
Itàlia (57.317.000)	220.000 (legals)	18.400 nord-americans 9.200 tunisians 5.000 iugoslaus 3.900 iranians
	1.500.000 (il·legals)	majoria d'africans i llatino-americans

Els ministres d'Assumptes Exteriors reunits en el marc de la Cooperació Política

En els països de l'Europa oriental han augmentat de manera considerable, tant els incidents de caràcter racista antisemita i xenòfob, com la força i el nombre d'organitzacions ultradretanes. En considerar les relacions de política exterior amb aquests països i la cooperació cada vegada més estreta amb aquests, la Comunitat ha d'intentar ajudar-los a resoldre aquests problemes.

Recomanació 75: Que l'increment del racisme, l'antisemitisme i la xenofòbia en molts països de l'est d'Europa es debati a la llum de les relacions de la Comunitat amb els països esmentats.

El 29 de març de 1990 l'Assemblea Paritària ACP-CEE va aprovar una resolució en la qual es jutjava la necessitat de què els Estats ACP s'associessin a la lluita contra el racisme i la xenofòbia en la Comunitat, especialment perquè això afectava ciutadans d'Estats ACP. Els aspectes de política experior d'aquesta proposta han d'examinar-se acuradament, tant pel que fa als Estats ACP, com respecte a l'actitud de la Comunitat vers altres Estats.

Recomanació 76: Que els problemes als quals s'enfronten els nacionals no comunitaris d'Estats ACP i d'altres estats que resideixen en la Comunitat s'analitzin a la llum de les relacions d'aquesta amb els Estats ACP (posant especial èmfasi als procediments de diàleg prevists a Lomé IV) i amb d'altres Estats.

En alguns Estats europeus que, d'una manera força probable o segura, sol·licitaran, en breu, l'ingrés a la Comunitat Europea, s'observa una alarmant tendència racista i xenòfoba. És inconcebible l'adhesió a la Comunitat sense adherir-se plenament a la lluita contra el racisme i la xenofòbia. És necessari considerar acuradament els aspectes de política exterior de la qüestió esmentada.

Recomanació 77: Que els ministres d'Assumptes Exteriors reunits en el marc de la Cooperació Política debatin totalment les conseqüències de l'anterior recomanació sobre el fet que el Consell efectuï una declaració, en el sentit que qualsevol país que vulgui integrar-se a la Comunitat Europea ha de comprometre's amb les tradicions democràtiques europees de tolerància i l'eliminació de totes les formes de discriminació relacionades amb la pertinença o la no pertinença a un grup ètnic, a una nació, raça o religió. Al mateix temps cal que sigui signatari dels convenis europeus i internacionals corresponents i que prengui mesures per combatre la xenofòbia i l'antisemitisme amb l'aplicació, si s'escau, de mesures de desnazificació, que permetin al susdit país complir amb les normes comunitàries per a la prevenció i repressió del racisme i la xenofòbia.

Il·lustració de MESEGUER

Breu selecció bibliogràfica

Oferim al lector una breu relació bibliogràfica sobre els diferents materials teòrics relacionats amb els fenòmens migratoris. Les referències han estat extretes de fons sindicals, i organismes de l'Administració vinculats al sector econòmic i laboral. Esperem que siguin d'utilitat, si més no com orientació i complement d'altres recerques.

ANDIZIAN, S.: *Vivir entre dos culturas: la situación sociocultural de los trabajadores migrantes y sus familias*. UNESCO: Ediciones del Serbal. Barcelona. 1983.

ASSOCIATION INTERNATIONALE DES DEMOGRAPHES DE LANGUE FRANÇAISE: *Les migrations internationales: problèmes de mesure, évolution récentes et efficacité des politiques (Séminarire de Calabre, 8-10 septembre 1986)*. AIDELF. Paris. 1988.

BONAGUIDI, A.: *Migrazioni e demografia regionale in Italia*. Franco Angeli. Milano. 1985.

BÖHNING, W.R.: *Studies in international labour migration*. MacMillan. London; Basingstoke. 1984.

CALVO, Angel: *La immigració als Països Catalans*. Ed. La Magrana. Barcelona. 1978.

CARDELUS, Jordi; PASCUAL, Àngels: *Movimientos migratorios y organización social*. Ediciones Península. Barcelona. 1979.

COLECTIVO IOE: *Los inmigrantes en España*. Cáritas Española. Madrid. 1987.

CONSEJO NACIONAL DE POBLACION: *Reunión nacional sobre distribución de la población, migración y desarrollo (Guadalajara, 11 de mayo de 1984)*. CONAPO. México, D.F. 1984.

COURGEAU, Daniel: *Analyse quantitative des migrations humaines*. Masson. Paris. 1980.

COURGEAU, Daniel: *Méthode de mesure de la*

mobilité spatiale: migrations internes, mobilité temporaire, navettes. INED. Paris. 1988.

DIRECCIÓ DE SERVEIS DE PROGRAMACIÓ I FINANCES. NEGOCIAT D'ESTADÍSTICA I INFORMACIÓ DE BASE: *Mobilitat obligada 1986*. C.M.B. Barcelona. 1988.

EASTERLIN, Richard A.: *Inmigration*. The Belknap Press: Harvard University Press. Cambridge; London. 1982.

FUNDACION FOESSA: *La desimigración*. Fundación FOESSA. Madrid. 1974.

GARMENDIA, José A.: *La emigración española en la encrucijada: marco general de la emigración de retorno*. CIS. Madrid. 1981.

GIRARD, Alain; STOETZEI, Jean: *Français et immigrés: l'attitude française. L'adaptation des italiens et des polonais*. INED; P.U.F. Paris. 1953.

GREENWOOD, Michael J.: *Migration and economic growth in the United States*. Academic Press. London. 1981.

GREGORY, David D. *La odisea andaluza: una emigración hacia Europa*. Editorial Tecnos. Madrid. 1978.

HAMILTON, C. Horace. *El efecto de los errores censales en la estimación de la migración neta*. CELADE. Santiago de Chile. 1980.

HAMMAR, Thomas. *European immigration policy: a comparative study*. Cambridge University Press. Cambridge. 1988.

HERRERA ALONSO, José Manuel: *Situación en España de los inmigrantes procedentes de países de mayoría islámica*. Cáritas. Madrid. 1988.

INSTITUT NATIONAL D'ETUDES DEMOGRAPHIQUES: *Français et immigrés: nouveaux documents sur l'adaptation (Algériens, italiens, polonais: le service social d'aide aux émigrants)*. INED; P.U.F. Paris. 1954.

INSTITUT NATIONAL D'ETUDES DEMOGRAPHIQUES: *Les immigrés du Maghreb: études sur l'adaptation en milieu urbain*. INED, P.U.F. Paris. 1977.

INONGO-VI-MAKOMÉ. *España y los negros africanos*. La Llar del Llibre. Barcelona 1991.

LEVINE, Daniel B.; HILL, Kenneth; WARREN, Robert: *Immigration statistics: a story of neglect*. National Academy Press. Washington. 1985.

NACIONES UNIDAS: *Métodos de medición de la migración interna*. Naciones Unidas. New York. 1972.

NACIONES UNIDAS. DEPARTAMENTO DE ASUNTOS ECONOMICOS Y SOCIALES: *Tendencias y características de la migración internacional desde 1950*. Naciones Unidas. Nueva York. 1979.

OCDE: *Migrants' children and employment: the european experience*. OCDE. Paris. 1983.

OCDE: *The migratory chain*. OCDE. Paris. 1978.

OCDE. DIRECTION DES AFFAIRES SOCIALES, DE LA MAIN D'OEUVRE ET DE L'EDUCATION: *Conférence sur l'avenir des migrations: rapports nationaux (Paris: 25, 26 et 17 février 1986)*. OCDE. Paris. 1986.

ORGANIZACION DE COOPERACION Y DESARROLLO ECONOMICO: *Migraciones y empleo. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social;* OCDE. Madrid. 1984.

PINILLA DE LAS HERAS, E.: *Immigració i mobilitat social a Catalunya*. Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB). Barcelona. 1973.

POULAIN, Michel: *Migrations internes. Collecte des donnés et méthodes d'analyse*. Université Catholique de Louvain. Louvain. 1985.

PRIETO CASTILLO, Daniel: *Comunicación y percepción en las migraciones*. UNESCO; Serbal. Barcelona. 1984.

PUJOL, Jordi: *La immigració, problema i esperança de Catalunya*. Editorial Nova Terra. Barcelona. 1976.

PUYOL ANTOLIN, Rafael. *Emigració y desigualdades regionales en España*. E.M.E.S.A. Madrid. 1979.

RECOLONS I ARQUER, Lluís. *Situación actual del procés immigratori a Catalunya*. ICESB. Barcelona. 1983.

SKOOG, Bengt: *Les immigrants et le développement culturel dans les villes européennes*. Conseil de l'Europe. Strasbourg. 1983.

SOLE, Carlota: *La integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña*. CIS. Madrid. 1981.

TUGAULT, Yves. *La mesure de la mobilité: cinq études sur les migrations internes*. INED; P.U.F. Paris. 1973.

UNESCO: *Poblaciones en movimiento: una perspectiva comparada de la dinámica de la migración interna*. UNESCO. París. 1982.

VANDELLOS I SOLA, Josep. A.: *La immigració a Catalunya*. Institució Patxot i Ferrer. Barcelona. 1935.

VILA, Marc-Aureli: *Les migracions i Catalunya*. El Llamp. Barcelona. 1984.

Il·lustració de MESEGUER

Panorama de la contractació temporal a Europa

Josep M. de la Hoz
Gabinet d'Estudis Socials (GES)

La contractació temporal augmenta arreu. La llei 32/1984 que modificà l'Estatut dels Treballadors permet fins a 14 diferents tipus de contractes. Aquestes fórmules, que en la intenció del Govern tendien a fomentar l'ocupació, s'han estès i s'han generalitzat. L'excepció són ara els contractes indefinits. Espanya és capdavantera respecte als altres països comunitaris en contractes a termini fix.

Una de les mesures legislatives que major transcendència ha tingut en les relacions laborals a l'Estat espanyol durant la darrera dècada ha estat, ben segur, la relativa a la contractació laboral. En efecte, la llei 32/1984, que modificava diversos aspectes de l'Estatut dels Treballadors, va donar entrada a una varietat de contractes temporals. Alguns ja eren acceptats en la legislació anterior, però és a partir d'aquesta data que es pot parlar de 14 diferents tipus de contractes per regular les relacions contractuals temporals entre els treballadors i les empreses.

Aquestes formes, en la intenció del Govern tendien inicialment a flexibilitzar i agilitar les fórmules de contractació amb la intenció de fomentar una política d'ocupació adaptada a les característiques exigides pels nous esquemes i necessitats del mercat de treball. El fruit immediat d'aquesta flexibilització havia d'ésser la creació de nous llocs de treball.

D'ençà el 1984, es pot afirmar que els contractes eventuals s'han anat

implantant i el que havia d'ésser una simple complementació dels acords fixos i estables entre empresaris i treballadors ha esdevingut gairebé una norma, i l'excepció en el moment actual són els contractes de caràcter indefinit.

Així els sindicats diuen que, durant l'any 1990, les contractacions fixes només han suposat el 17% de les signades en el mercat laboral a l'Estat espanyol. Les xifres dels contractes registrats a l'INEM –que no són el 100% dels que se signen– encara fan augmentar el percentatge de l'eventualitat contractual (95,2% l'any 1989, segons fonts del propi INEM).

La progressió d'aquesta tendència cap a l'eventualitat queda reflectida en el Quadre 1.

Tal com es desprèn d'aquest quadre, en aquests cinc anys (de 1985 a 1989) el nombre de contractes temporals en el conjunt de l'Estat espanyol es dupliquen. El nombre dels indefinits, pràcticament no varia al començament i al final d'aquest període, però es pot apreciar un relatiu augment absolut de 1986 a 1988 i un retrocés percentual.

S'ha de tenir en compte que el 1985 és el primer any complet en què s'aplica la nova normativa flexibilitzadora. El contrast i l'evolució entre la contractació temporal durant el període esmentat i l'existent en els anys anteriors reflectit de forma molt significativa en el Quadre 2; s'hi veu clarament el nombre creixent, tant a Catalunya com en el conjunt de l'Estat, de contractes temporals acollits a programes de foment de l'ocupació, la pràctica totalitat dels quals és de caràcter eventual.

Com es pot comprovar, des de l'any 1979 fins al 1984 no hi ha variacions gaire significatives. És a partir d'aquest darrer any, en què es comença a aplicar la nova legislació, quan es multipliquen els contractes i augmenta espectacularment el nombre dels de caràcter eventual. En cinc anys, en efecte, es quintuplica la quantitat de contractes registrats l'any 1984, acollits a programes de foment a l'ocupació, i a Catalunya es multipliquen per 7.

Tot aquest canvi legislatiu pot haver comportat una certa repercussió en el mercat de treball, i sobretot pel que fa al fenomen de l'atur juvenil; no es pot afirmar, però, que aquest hagi estat l'únic element que ha influït sobre la disminució de la taxa d'atur.

Quadre 1. Evolució dels contractes registrats a l'INEM (en milers)

Tipus contracte	1985	%	1986	%	1987	%	1988	%	1989	%
TEMPORALS	**2.562,1**	**91,3**	**3.155,6**	**91,0**	**3.718,2**	**91,6**	**4.413,3**	**93,2**	**5.114,3**	**95,2**
– Pròpiament dits	432,2		536,4		666,6		862,3		1.100,4	
– En pràctiques	51,8		86,7		128,2		170,2		222,4	
– Per la formació	112,7		161,1		218,2		263,4		331,6	
– Convenis amb les Administracions Públiques	270,2		309,3		292,9		293,5		259,9	
– Segons la naturalesa del lloc de treball	1.300,5		1.615,4		1.902,3		2.214,9		2.485,9	
– Interins	143,1		148,5		173,5		194,9		223,3	
– Llançament nova activitat	26,4		31,4		33,3		42,4		52,3	
– Altres	225,2		266,8		303,2		371,6		438,5	
INDEFINITS	**244,4**	**8,7**	**311,1**	**9,0**	**339,9**	**8,4**	**321,6**	**6,8**	**256,9**	**4,8**
– Joves (16-25 anys)	55,8		104,4		118,5		91,5		–	
– Ordinaris	56.9		61.5		72.8		103,4		136.3	
– Fixos discontinus	123,1		131,9		134,6		111,2		106,1	
– Altres	8,6		13,3		14,0		15,5		14,5	
TOTAL CONTRACTES	**2.806,5**	**100**	**3.466,7**	**100**	**4.058,1**	**100**	**4.734,9**	**100**	**5.371,2**	**100**

Font: INEM

Quadre 2. Contractes registrats a l'INEM acollits a programes de foment a l'ocupació a l'Estat espanyol i a Catalunya

	Estat espanyol	Catalunya
1978	138.176	
1979	363.902	
1980	544.461	
1981	483.382	
1982	448.941	
1983	431.232	
1984	448.489	74.920
1985	1.070.489	175.723
1986	1.403.142	246.193
1987	1.660.986	325.762
1988	1.988.038	403.964
1989	2.290.448	466.980

Font: INEM.

Quadre 3. Evolució de la taxa d'atur registrat a Catalunya i a l'Estat espanyol (1983-1989)

	Catalunya	Estat espanyol
1983	19,16	17,7
1984	19,32	19,63
1985	19,87	20,41
1986	20,33	20,80
1987	18,32	20,78
1988	15,24	18,92
1989	11,58	16,24

Fonts: INEM, EPA i INE.

Quadre 4. Evolució de la taxa d'atur juvenil registrada a Catalunya (1983-1989)

	Taxa Catalunya	
	Joves 16-19 anys	Joves 20-24 anys
1983	66,15	28,65
1984	58,29	30,45
1985	57,34	32,26
1986	49,72	32.21
1987	33,09	26,33
1988	24,95	20,72
1989	17,10	15,12

Fonts: INEM, EPA i INE.

A continuació s'ofereix en el Quadre 3 l'evolució de l'atur global a Catalunya i al conjunt de l'Estat espanyol durant el període citat fins ara, i en el Quadre 4 l'evolució de la taxa d'atur juvenil a Catalunya.

Comparant els quadres oferts fins ara, es constata que, d'una banda, els contractes temporals augmenten amb una progressió molt forta a partir de l'any 1985, i, d'altra banda, que tant l'atur general com el juvenil comencen a davallar a partir de 1986. Es lògic que s'apliqui una certa correlació entre ambdós fenòmens, encara que també calgui afegir com un element per explicar la disminució de l'atur el fet de la recuperació de l'economia i, per tant, la creació de nous llocs de treball pel propi pes de l'evolució positiva de certs sectors del mercat de treball (serveis, construcció, etc.).

Tot seguit, oferim les dades que trobem en altres països europeus a fi d'intentar establir una comparació entre el fenomen en aquests països i a l'Estat espanyol i Catalunya.

A Europa: un augment més matisat

A Europa, bàsicament, es detecten dos tipus de contractes no indefinits: a temps parcial i a termini definit.[1]

En el Quadre 5 s'ofereix tant el nombre dels contractes signats a 13 països europeus com la seva evolució constatada entre 1984 i 1988. Així mateix hi queda reflectit el percentatge que aquests contractes representen en relació amb el conjunt de la població ocupada de cada país.

Al costat dels contractes a temps parcial, cal col·locar el Quadre 6 que aplega els contractes a termini fix amb l'objectiu d'obtenir una visió de la contractació precària en un cert nombre de països europeus. S'hi recull el nombre de contractes no indefinits de set països d'Europa, tots ells pertanyents a la CE.

Com es pot comprovar en els quadres precedents, la situació contractual varia força d'un país a l'altre. En alguns països (Dinamarca, Noruega, Suècia, Holanda) els contactes que predominen dins la contractació no fixa són els de temps parcial, representant en tots aquests casos més del 20% dels contractes existents entre la població total ocupada. En d'altres (Gran Bretanya i Bèlgica) els contractes parcials s'apropen a aquest percentatge. En canvi, davalla força

Quadre 5. Contractes a temps parcial a 13 països europeus (1984 i 1988)

	1984		1988	
País	Total contractes temps parcial	% en relació població ocupada	Total contractes temps parcial	% en relació població ocupada
Àustria	226.000	7,0	237.000	7,2
Bèlgica	280.000	10,0	416.000	18,5
Dinamarca	578.000	23,4	600.000	26,0
Finlàndia	201.000	8,3	194.000	8,0
França	2.194.000	10,3	2.583.000	12,0
Alemanya Occidental	1.783.000	8,8	2.160.000	10,1
Irlanda	76.000	6,8	78.000	7,1
Itàlia	1.113.000	5,5	1.156.000	5,6
Holanda	825.000	20,0	1.260.000	24,0
Noruega	519.000	26,4	545.000	25,6
Espanya	47.000	0,4	289.000	2,5
Suècia	1.057.000	24,4	1.071.000	24,4
Gran Bretanya	4.500.000	20,0	4.888.000	19,5
TOTAL	**13.399.000**		**15.477.000**	
	Increment (1984-1988): 15,5%			

Font: EIRR

més a països com França, Alemanya Occidental, Finlàndia, Àustria o Irlanda; i, finalment, es constaten percentatges molt reduïts a països com Itàlia i Espanya.

En canvi, Espanya se situa al capdavant, amb un extraordinari avantatge sobre la resta quant als contractes de termini fix (31,9% !). Als altres països, exceptuant Portugal que aconsegueix el 12,0%, tots els percentatges es mantenen per sota del 10%, i n'hi ha que del 5% (França).

Si es pren (Quadre 7) les dades referents als països dels quals tenim el nombre i percentatge sobre la població total ocupada tant referent als contractes a temps parcial com als contractes amb termini definit, es comprova l'avantatge que Espanya manté sobre tots els altres.

Els contractes a temps parcial en l'interval de 1984 a 1988 experimenten un augment del 15,5% en el conjunt de països analitzats. Aquest progrés dóna sobretot a Bèlgica (10% a 18,5%), Holanda (20% a 24%) i Dinamarca (23,4% a 26%). A la resta, o bé s'aprecia un petit augment (França, Alemanya, Irlanda, Àustria,...), o bé fins i tot, es constata un cert retrocés (Finlàndia, Noruega, Gran Bretanya).

En el cas d'Espanya, el percentatge de contractes a temps parcial, l'any 1984, és pràcticament insignificant (tan sols representa el 0,4% de la població ocupada). Cal recordar, però, que és durant l'any esmentat quan es promulga la llei flexibilitzadora de la contractació. Al cap de 4 anys, el 1988, es multiplica per 6 aquest percentatge, i amb els contractes a temps parcial és en un 2,5% del conjunt de la població ocupada.

Quant als contractes a termini preestablert, s'evidencia una progressió general en els 7 països estudiats, propera al 40%. Ressalta, entre tots ells, el cas d'Espanya que, de representar el 19,6% dels contractes existents, es passa a un 31,9% els contractes a termini fix en relació amb el conjunt de contractes existents a tot l'Estat. S'aprecia, doncs, un avanç superior al 80% en 4 anys. Si en el percentatge global es prescindís de les dades d'Espanya, l'augment a la resta de països contemplats es reduiria al 17,7%.

Contractes a temps parcial

Les raons que poden explicar la contínua expansió del treball a temps parcial són diverses. És important, en primer lloc, examinar la composició de la mà d'obra del treball a temps parcial. La proporció de dones ocupades en aquest tipus de treball ha augmentat a la majoria

Quadre 6. Contractes a termini determinat a set països de la CE (1983-1989)

País	Nombre contractes amb amb termini fix	% en relació població ocupada	Nombre contractes amb amb termini fix	% en relació població ocupada
França	**315.000** (1985)	2,2	**611.000** (1989)	3,4
Alemanya Occidental	**1.081.000** (1985)	5,6	**1.119.000** (1988)	5,6
Irlanda	**52.000** (1983)	6,0	**72.000** (1987)	8,5
Itàlia	**1.087.000** (1986)	5,2	**1.231.000** (1988)	5,8
Portugal	**397.000** (1985)	9,2	**517.000** (1988)	12,0
Espanya	**2.070.000** (1985)	19,6	**3.750.000** (1988)	31,9
Gran Bretanya	**1.328.000** (1985)	5,7	**1.465.000** (1989)	5,7
TOTAL	**6.330.000**		**8.765.000**	
Increment en el període: 38,5%				

Font: EIRR

de països durant els darrers anys. A Alemanya, per exemple, representen el 93% del conjunt, a Àustria el 90% i a Gran Bretanya el 89% de tots els contractes a temps parcial són dones les que els han signat. Els menors percentatges es troben a Itàlia (62%) i a Espanya (61%). Dels 13 països citats en el Quadre 5, les dones (uns 12 milions) representen el 78% dels treballadors a temps parcial. Aquest nombre de dones treballant a temps parcial representa del 20% al 25% de la mà d'obra femenina ocupada, percentatge que en alguns països es dispara fins al 38,9% (Gran Bretanya) o al 50% (Holanda).

Per sectors, el treball a temps parcial sobresurt en el sector de serveis a la majoria de països. Per exemple, a Itàlia, el 1988, aquest sector aplegava el 91% dels contractes a temps parcial, i a Espanya el 87%.

Pel que fa a l'oferta de mà d'obra, es constata l'augment de la incorporació de les dones al mercat de treball i, en aquest sentit, un bon nombre d'aquestes o no volen o no poden per les seves circumstàncies familiars lligar-se amb un contracte fix de treball. Així ho han manifestat a Gran Bretanya el 71,1% de les dones que treballen a temps parcial; a Irlanda el percentatge és semblant (72%), i en el cas d'Holanda davalla fins al 31%. Les raons ofertes per moltes dones per preferir el treball a temps parcial van connectades amb les tasques de tipus familiar i la distribució de les responsabilitats domèstiques, que dificulta enormement una ocupació a temps complet. De tota manera, entre les dones amb treball a temps parcial, també hi hauria contractes de treball normal, però, per la situació actual del mercat de treball, no en troben.

Quant a la demanda del mercat de treball, l'expansió constatada en el sector de serveis –on generalment es dóna el major nombre de contractes a temps parcial– i la recessió del sector manufacturat –on tradicionalment no es donen aquests tipus de contracte– han contribuït a l'augment de l'ocupació a temps parcial.

Un altre factor a afegir en vistes a l'explicació de l'augment de treball a temps parcial, serien les tendències demogràfiques en el conjunt d'Europa. Amb la caiguda del nombre de joves que deixen l'escola disponibles per a cobrir llocs a temps complet, els empresaris d'un gran nombre de països s'adrecen progressivament a "reclutar" altres grups –particularment dones casades– mitjançant sistemes de

treball que, adaptats de vegades a les conveniències dels treballadors, sovint es transformen en treball a temps parcial. Aquesta tendència sembla que anirà augmentant progressivament en el futur.

A nivell legislatiu han aparegut en el marc de la CE, sobretot a partir de 1983, una sèrie de directives per regular aquest tipus de treball temporal. Actualment l'objectiu de la política comunitària és essencialment intentar establir un mínim d'exigències en terme de condicions de treball i de protecció social dels treballadors, i aconseguir un mínim d'acord entre els Estats membres, a fi d'evitar els perills derivats d'una possible competència i un augment de la transparència en el conjunt del mercat laboral a nivell de la CE.

Pel que fa referència al salari i a les condiciones bàsiques de treball, el tractament és generalment el mateix tant si es tracta de treballadors a temps complet com a temps parcial. Només es constaten certes diferències a Àustria, Alemanya, Irlanda i Holanda.

En el tema dels acomiadaments i de l'atur, reben el mateix tractament uns treballadors i altres en el tema dels acomiadaments i de l'atur, amb petites variacions a Irlanda i Gran Bretanya.

En relació amb el pagament a la Seguretat Social i els beneficis que se'n deriven, sí que hi ha notables diferències. Així, a Bèlgica, Finlàndia, Grècia, Itàlia, Portugal, Espanya i Suècia, tots els treballadors tenen els mateixos drets i obligacions, sempre proporcionalment a les hores i dies treballats en el cas dels contractats a temps parcial. A la resta de països es té en compte el nivell d'ingressos dels assalariats i/o la quantitat d'hores treballades a la setmana. Per exemple, a Dinamarca cal que hagin treballat més de 15 hores/setmana, i a Alemanya i Irlanda 18. A Gran Bretanya hi ha la tendència que els treballadors a temps parcial es vegin exclosos del subsidi laboral de malaltia i de pensions.

Els empresaris es veuen obligats, a tots els països analitzats, a assegurar tots els treballadors, tinguin el contracte que tinguin, contra els riscos d'accidents i malalties laborals. Sobre l'obligació de l'empresari a informar, consultar i fer participar als òrgans representatius dels treballadors en relació amb la contractació a temps parcial, la situació varia molt dels països. A sis (Dinamarca, Grècia, Irlanda, Itàlia, Portugal i Espanya) els empresaris no tenen aquesta obligació legal per signar aquest tipus de contracte. A la resta de països, els empresaris han de respectar els tràmits d'informació, consulta i participació dels comitès d'empresa (o similars). A Suècia han d'informar els Sindicats.

Quant al dret de representació dels treballadors a temps parcial dins l'empresa, és a dir, participar en les eleccions als òrgans representatius (comitès d'empresa...), no varia massa segons els països, pel que fa a treballadors a temps complet o parcial. Només es fa una distinció a 4 països (Irlanda, Holanda, Noruega i Portugal). A Irlanda, per exemple, només tenen dret els que treballen com a mínim 18 hores setmanals, i a Noruega els qui treballen almenys el 50% de l'horari normal de l'empresa. A Portugal, només poden

Quadre 7. Percentatge de contractes a temps parcial i a termini fix sobre població ocupada total a 6 països de la CE (1988-89)

País	% Contractes temps parcial	% Contractes termini fix	% Total s/població ocupada
Espanya	2,5	31,9	34,4
Gran Bretanya	19,5	5,7	25,2
Alemanya	10,0	5,6	15,6
Irlanda	7,1	8,5	15,6
França	12,0	3,4	15,4
Itàlia	5,6	5,8	11,4

Font: Elaboració pròpia sobre els quadres 5 i 6.

ser elegits com a membres de l'òrgan representatiu dels treballadors els que tenen contracte permanent o fix.

Contractes a termini fix

El perfil dels treballadors amb contractes a termini fix és el de persones joves, majoria dones i amb un nivell tècnic més aviat baix, encara que s'aprecien notables variacions d'un país a l'altre. Al voltant dels dos terços d'aquest tipus de contractes estan signats per dones tant a Espanya com a Suècia; aquestes també representen del 50% al 60% del total a Bèlgica, Alemanya, Irlanda i Gran Bretanya. No arriben al 50% a França (45%), Holanda (45%) i Portugal (46%). La mitjana constatada en aquests nou països és d'un 55% de dones.

És, així mateix, una mà d'obra preferentment jove. A Bèlgica, el treball a termini fix representa el 21% de l'ocupació dels menors de 24 anys (i només el 5% dels de 25 a 44 anys); a Holanda, representa el 60% de tots els contractes de nois menors de 24 anys i el 47% en el cas de les noies; a Alemanya, representen el 38% dels menors de 35 anys, i el 60% dels menors de 25 anys a Irlanda. A Itàlia també predomina l'ocupació a termini fix entre els menors de 25 anys, mentre que a França la mitjana d'edat d'aquests treballadors se situa entre 29 i 30 anys. D'altra banda, Bèlgica, França i Itàlia són els països en què d'una manera més evident se subratlla la manca d'un nivell de qualificació entre aquests assalariats.

Com a raons per explicar el creixement progressiu d'aquests contractes es poden apuntar les següents: cobrir les absències i baixes temporals a les empreses, donar resposta a l'expansió de les activitats de certes empreses, l'execució de certs treballs especialitzats de curta durada, realització de feines en si mateixes de durada determinada, llançament d'una nova activitat. Totes aquestes raons, però, no són suficients per explicar un fenomen tan estès arreu d'Europa en els darrers anys. Es troben nous factors quan es consideren els canvis realitzats per part de les empreses que cerquen una més gran competitivitat i, a nivell de cada país, en les polítiques d'ocupació dels respectius governs.

S'intenta aconseguir el que es podria anomenar com un model d'empresa "flexible", i per aconseguir-ho juguen un paper important els contractes a termini determinat. Els empresaris, conscients d'una competència sempre en augment i moguts per la incertesa de la sortida dels productes en el mercat, intenten reduir el nombre de treballadors fixos el màxim possible per assegurar la producció normal i tenir un altre nivell de contractes perifèrics i temporals per donar resposta als eventuals increments de la producció. Associats a aquests factors, en alguns països (com Gran Bretanya), es troben uns menors costos globals en aquest tipus de contractes.

"La proporció de dones amb contractes a temps parcial ha anat incrementant-se."

A sis països europeus (Bèlgica, França, Itàlia, Luxemburg, Portugal i Espanya) disposen d'una regulació legal específica dels contractes a termini fix. A d'altres (Àustria, Alemanya, Grècia, Holanda, i Suècia) es regula per les lleis generals de treball. Per fi, 3 més (Dinamarca, Irlanda i Gran Bretanya) no tenen límits legals per aquests contractes, tot i que una sèrie d'aspectes, sobretot quan al seu acabament, estan regulats per llei. De tota manera, allà on existeix, la regulació és molt recent.

Sobre la necessitat de circumstàncies perquè es puguin signar aquests tipus de contracte, es poden distingir tres grups de països. El primer, integrat per Àustria, Bèlgica, Dinamarca, Irlanda, Holanda i Gran Bretanya, en els quals no es precisa cap circumstància específica. El segon grup (França i Alemanya), defineix unes exigències genèriques com "raons de pes". Finalment, Grècia, Itàlia, Luxemburg, Portugal, Espanya i Suècia, especifiquen una sèrie de circumstàncies concretes perquè aquests contractes es puguin realitzar.

Sobre la durada del contracte, hi ha països en què no es fixen terminis (Àustria, Bèlgica, Dinamarca, Alemanya, Grècia, Irlanda, Itàlia, Holanda, Suècia i Gran Bretanya). A la resta, hi consten els límits de durada d'aquests contractes, tot i que varien en funció de les circumstàncies en què s'han signat. El termini més

llarg (3 anys) està establert a Portugal (gairebé en tots els casos) i a Espanya. A França es permet durant 2 anys (reduït recentment a 18 mesos), així com a Alemanya i Luxemburg. Els períodes més reduïts són els que determinen Bèlgica en el cas dels contractes per cobrir un augment temporal de treball (un mes) o per substituir un treballador de baixa, i Itàlia (tres mesos) en segons quines circumstàncies, tant en el sector privat com en el públic.

La legislació sobre la renovació dels contractes a termini fix varia notablement d'acord amb els països. En alguns (Àustria, Dinamarca, Irlanda i Gran Bretanya) no existeixen limitacions. A Alemanya, es permet un seguit de contractes sense limitacions sempre que les circumstàncies objectives els continuïn justificant. A Holanda, tampoc no hi ha límits, però es necessita l'autorització de l'oficina regional de treball per rescindir un contracte, un cop hagi estat renovat ja un cop. A Espanya, es permeten les renovacions fins un màxim de tres anys. A Luxemburg i Portugal es permeten fins a dues renovacions, les mateixes que eren possibles a França, on darrerament s'han reduït només a una. A Itàlia i Suècia només es permet renovar-los un cop, i a Bèlgica no es permet cap renovació, excepte en circumstàncies excepcionals.

"Els empresaris es veuen obligats a assegurar tots els treballadors tinguin el contracte que tinguin."

A la majoria de països, els contractes a termini fix es transformen en fixos, quan se supera el període establert. Les excepcions són Dinamarca, Alemanya, Irlanda i Gran Bretanya. A Holanda, quan se supera la durada establerta, el contracte es considera renovat per un període igual a l'anterior. A Bèlgica, Grècia, Itàlia i Suècia, quan els contractes són renovats més cops dels permesos, esdevenen automàticament fixos. A Alemanya, quan aquests tipus de contracte són renovats sense que es puguin justificar per causes objectives, es consideren ja com il·limitats. A Luxemburg, en els mateixos contractes ja han de constar les condicions perquè puguin ser renovats o bé ja es consideren contractes sense límit.

En qualsevol cas, els treballadors amb contracte a termini han de ser ocupats en els mateixos termes i condicions que tenen la resta de treballadors amb contracte il·limitat, tot i que poden experimentar certes limitacions com ara el període de prova (França i Alemanya, per exemple). Només a 3 països (França, Portugal i Espanya) existeix una compensació econòmica (indemnització) que es rep quan acaba el contracte.

Com a norma, els empresaris no necessiten autorització per establir contractes a termini. De tota manera hi ha excepcions: a Bèlgica, aquests contractes només es poden signar, en la majoria dels casos, per mitjà d'un acord de l'empresa amb la representació sindical; a Itàlia, han d'ésser autoritzats per l'oficina d'ocupació; a Luxemburg, els contractes per promoció d'ocupació i formació han d'ésser autoritzats pel Ministeri d'Ocupació; a Holanda, com s'ha dit, després de la primera renovació, aquests contractes només poden ser rescindits amb autorització de l'oficina regional de treball; a Espanya, on tots els contractes han d'ésser registrats a l'oficina de l'INEM, als empresaris que no estiguin al dia en el pagament de la Seguretat Social no se'ls permet d'establir contractes a termini fix; finalment, a Suècia, els sindicats tenen el poder de vetar l'establiment d'aquest tipus de contractes.

Quant a l'acabament dels contractes, arreu han de finalitzar abans que no expiri el període establert, excepte que hi hagi acord mutu o per causa de mal comportament per part del treballador. De vegades, si el contracte ha d'expirar abans de temps a causa de circumstàncies que no deixen dur a terme, per exemple, un projecte específic pel qual s'havia contractat el treballador, cal que aquesta circumstància sigui estipulada en el contracte (això succeeix, per exemple, a Holanda). A Portugal i Espanya, l'empresari ha d'avisar amb 8 i 15 dies d'antel·lació, respectivament.

Quant a la representació sindical, a la majoria de països els treballadors a termini són comptabilitzats per calcular la composició dels òrgans representatius dels treballadors (comitès d'empresa o similars) que s'han d'elegir dins les empreses. Les excepcions són: França, on només compta la presència efectiva d'aquests treballadors durant els darrers 12 mesos, i Alemanya, on només són tinguts en compte

els treballadors fixos. Només a Portugal la llei exclou els treballadors amb contracte a termini per votar i poder ser elegits en els òrgans representatius (només poden ser elegits els treballadors fixos). El que succeeix, però, de vegades, és que es demana un mínim d'antiguitat a l'empresa, condició que sovint exclou els contractats a termini per presentar-se com a candidat o, fins i tot, per poder votar.

A la majoria del països, aquests treballadors gaudeixen dels mateixos drets que la resta. A Bèlgica hi ha sancions específiques quan no es respecten llurs drets. A Gran Bretanya, una sèrie de drets laborals dels treballadors a termini depenen proporcionalment de l'antiguitat que tenen a l'empresa.

Eventualitat i condicions de treball

L'eventualitat en la contractació no només afecta el fet de tenir un lloc de treball o que pugi o baixi la taxa d'atur de la població activa en general o, més específicament, de la juvenil. En realitat és un fenomen amb unes repercussions més àmplies que no pas la situació del simple mercat de treball. Multitud d'aspectes lligats a les condicions de treball i de vida dels assalariats eventuals sorgeixen en aprofundir l'estudi sobre aquesta tendència que, com s'ha comprovat, va en augment.

Independentment dels matisos que es descobreixen en els diferents països europeus i que alleugereixen i agreugen, segons com, les situacions dels contractats temporals, es podrien enumerar les conseqüències següents: inestabilitat en el lloc de treball (cada tres o sis mesos el treballador torna a estar en una situació d'atur; en el millor dels casos els diversos contractes es perllonguen fins els 36 mesos); retribucions efectives inferiors a les rebudes per treballadors de la mateixa categoria professional; els treballadors se senten condicionats davant l'empresa per por que aquesta no els renovi els contractes signats; els drets sindicals són menors que per la resta de treballadors (eleccions sindicals, representació, etc.); l'esperit reivindicatiu es veu, en general, condicionat per la manca de temps, arrelament i coneixement dels problemes de l'empresa; qualsevol recurs, denúncia, etc., davant els tribunals laborals corresponents estan abocats al fracàs per la lentitud dels processos administratius (sovint quan es tracten els casos, ja fa temps que els treballadors ja no hi treballen perquè s'ha acabat el contracte temporal). Aquests són alguns dels fenòmens "nous" apareguts i experimentats pels treballadors temporals, que tenen com a denominador comú l'eventualitat laboral i, es pot dir, la indefensió es aquest àmbit.

A nivell de sector (millorar les condicions laborals, aconseguir un conveni col·lectiu més beneficiós per als treballadors, augmentar o assegurar els llocs de treball permanents...) el mur amb què s'han d'enfrontar els treballadors és molt alt, tenint en compte la drecera que utilitzen els empresaris aprofitant la varietat d'oportunitats precàries provinents de la legislació vigent contractual. D'aquesta manera asseguren els baixos salaris, la congelació/disminució dels llocs de treball indefinits, l'escàs avanç quant a la millora de les condicions de treball, etc.

I el conjunt dels treballadors també es veuen afectats per la mà d'obra sobrera, que facilita a la part empresarial (pública i privada) un marge suficient de resistència en cas de conflictes o vagues reivindi-

Il·lustració de MESEGUER

Quadre 8. Antiguitat dels treballadors temporals en el lloc de treball

	Assalariats públics		Assalariats privats	
Antiguitat	1987	1990	1987	1990
Menys d'1 any	98.900	197.000	724.100	1.632.200
1 any	14.400	42.600	121.400	438.700
2 anys	12.900	28.900	106.300	247.200
3 anys	9.200	15.900	51.900	94.200
4-5 anys	1.700	2.600	21.700	20.400
6-10 anys	3.000	2.500	22.700	15.000
11-20 anys	800	900	17.900	9.000
Més de 20 anys	800	800	18.200	2.500
TOTAL	**141.700**	**291.200**	**1.084.200**	**2.459.300**

Font: Informe de la Comissió d'Experts.

catives plantejades per pressionar i aconseguir nous avanços laborals.

En resum, aquest seria el panorama (les dues cares de la moneda) arran de la implantació de la massiva flexibilització contractual: d'una banda, la possibilitat d'un increment en les entrades, sobretot dels joves, en el mercat de treball; de l'altra, una deterioració dels drets laborals, sindicals, reivindicatius i d'oportunitats de millorar dels treballadors.

A més de tot el que s'ha dit, fins ara, caldria afegir que sempre es compleix el que està legislat es compleix. Això sembla derivar-se, pel que fa a l'Estat espanyol almenys, d'un informe que ha elaborat un comitè d'experts encarregat pel Ministeri de Treball i que s'ha fet públic coincidint amb l'entrada en vigor de la llei 2/1991 sobre control sindical dels contractes de treball.

Segons aquest informe, 173.800 treballadors es troben en el mateix lloc de treball amb contracte temporal més de 3 anys, període superior al màxim legal. Aquest fenomen es constata sobretot en els següents sectors: Hosteleria, Grans Magatzems, Correus, convenis amb administracions públiques i Agricultura. D'aquesta quantitat, 141.100 pertanyen a empreses privades i 32.700 són assalariats públics. La xifra és molt similar a la constatada l'any 1987 (147.900), quan l'eventualitat global era molt més reduïda (1.225.000 treballadors), enfront dels 2.750.000 de 1990.

La causa principal del frau, d'acord amb l'estudi esmentat és en l'encadenament de contractes temporals a la mateixa empresa i en idèntic lloc de treball.

En el Quadre 8, es pot observar l'evolució a l'Estat espanyol del conjunt de contractes no fixos entre 1987 i 1990 diferenciats, segons que afectin assalariats públics o privats.

Actualment (1991) l'eventualitat afecta el 44,9% dels treballadors que tenen entre 16 i 34 anys i el 29,8% del conjunt de les plantilles. Fa 3 anys afectava el 15,5%.

Aquesta mateixa comissió d'experts ha realitzat una sèrie de recomanacions que van en la línia de reduir de tres a dos anys la màxima durada dels contractes eventuals (amb les corresponents renovacions) i una nova redacció de l'Estatut dels Treballadors per aconseguir una major transparència i simplificació de les normes legals.

De tota manera, els sindicats encara han criticat l'informe citat, bé que reconeguin que suposa un pas endavant, perquè, segons ells, manté la precarietat i la flexibilitat laboral com l'única alternativa per aconseguir el creixement de l'ocupació i dels llocs de treball sense perjudicar la competitivitat de l'economia a l'Estat espanyol.

[1] *EIRR: "Non-standard forms of employment in Europe". Juliol de 1990. LONDON.*

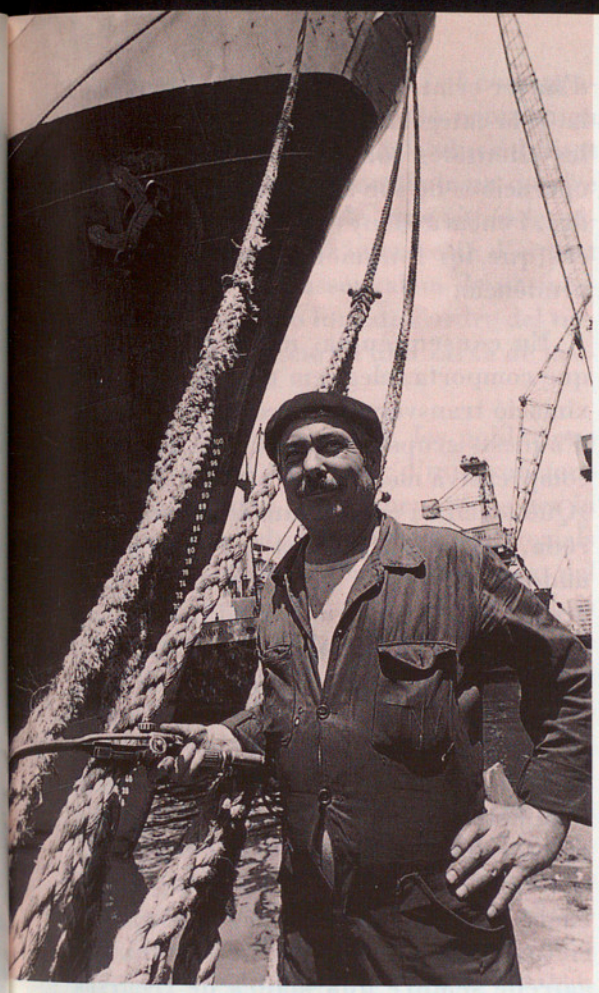

La reconversió als sectors industrials ha deixat milers de treballadors sense cap altra possibilitat de trobar noves feines, en una "zona de desafiliació".
ANNA BOYÉ

La desafiliació: treball precari i vulnerabilitat relacional

Robert Castel
Professor de Filosofia a la Universitat Paris VIII. Director del Grup de Recerca i d'Anàlisi del Social i la Sociabilitat (GRASS)

La història de la protecció social es redueix a una lluita multisecular contra la indigència, les condicions precàries i la desgràcia. Enfront d'aquest feixuc capital d'experiències, quines "novetats" aporta la conjuntura actual? D'uns anys ençà s'observen importants transformacions dels dispositius d'intervenció, de les seves formes d'enquadrament polític i administratiu, dels actors que mobilitzen, de les maneres que tenen de desplegar-se sobre el terreny, etc. Per la meva part, voldria plantejar la qüestió sota un angle diferent i complementari com és el de la modificació del perfil de les poblacions afectades.

¿En què difereixen doncs –si és que difereixen– les poblacions que d'ara endavant depenen de polítiques socials de les antigues categories de subalterns l'existència de les quals exigia que fossin tractades fora del règim comú perquè eren incapaces d'assegurar per elles soles la reproducció de la seva existència i de gestionar sense mediació la seva relació amb altri? Indigents, impedits, captaires, vagabunds, vells i malalts sense recursos, infants orfes, mares i vidues sense protecció, pagesos sense terra, ciutadans sense domicili, obrers sense feina, postergats del creixement i ferits de la civilització, marginals de tots tipus, la llista dels qui han suscitat diverses formes específiques de tutela, alhora extraordinàriament diverses entre sí, seria molt llarga. Cal perllongar avui aquesta llista, incloent-hi per exemple els "nous pobres", les "famílies monoparentals", els aturats de llarga durada o els joves a la recerca de la primera feina? O caldria més aviat recompondre el panorama de la qüestió social per tal de definir una problemàtica nova que correspongui a una conjuntura contemporània inèdita?

Podem aventurar dos tipus de respostes a aquests interrogants. La primera consisteix a categoritzar, és a dir a caracteritzar unes clienteles noves i a avaluarne la diferència en relació amb les tractades anteriorment. Així, quan avui dia entre els desemparats es detecta la presència de representants de les classes mitges que han caigut en la pobresa, o quan els responsables dels serveis socials constaten el creixement d'unes formes de misèria si no noves, almenys sobrerepresentades en relació amb els tradicionals sol·licitadors d'assistència, joves aturats més que no pas vells sense recursos, mares més que no pas representants de famílies nombroses...

"... el pensament classificatori ensopega de seguida amb les seves limitacions."

Una classificació rigorosa d'aquests grups es fa indispensable des de tots els punts de vista. Però de moment resulta difícil ser gaire precisos en aquesta qüestió. En efecte, encara disposem d'informacions fragmentàries en relació amb les clienteles que acudeixen als dispositius recentment organitzats per donar resposta a aquestes situacions anomenades noves, com ara el creixement de l'atur, la dificultat de trobar la primera feina, la multiplicació de les situacions de dissociació familiar, etc. A més, en aquests casos, el pensament classificatori ensopega de seguida amb les seves limitacions. Es corre el risc de confondre la novetat d'un fenomen amb la seva posada en evidència, o la seva aparició amb el seu recens i és ben sabut que un nou servei sempre troba la seva clientela, encara que per això hagi de construir-se-la. Aquesta mena de classificacions corresponen més a categories administratives que a una realitat sociològica. Per exemple, què és un aturat de llarga durada? Per no parlar de la incertesa que plana sobre aquesta "durada", que per regla general s'estableix, força arbitràriament, en dos anys, el problema plantejat i que planteja aquest ociós involuntari és ben diferent segons que es tracti d'un quadre o d'un obrer amb salari mínim, d'un home jove o d'algú acomiadat a pocs anys de la jubilació, d'una empleada principiant o d'una dona que pretengui reprendre una activitat després d'haver criat els seus fills. En una paraula, si la categorització i la quantificació de les clienteles són necessàries, aquestes operacions no són suficients per comprendre, i encara menys per controlar, el procés que les fonamenten en la seva dependència.

En conseqüència, malgrat els riscos que comporta, elegirem una segona aproximació transversal respecte a la definició d'aquests grups específics, i qualitativa o comprensiva més que no pas quantitativa. ¿Què tenen en comú l'aturat de llarga durada, el jove a la recerca de feina i consumidor de "stages", l'adult aïllat que s'inscriu al RMI (Pensió mínima d'inserció), la mare de família "monoparental", o la jove parella escanyada per la impossibilitat de pagar lletres i lloguers? La meva hipòtesi és que representen un mode particular de dissociació del lligam social que anomeraré la desafiliació. De cap manera es tracta de subestimar la dimensió econòmica de la qüestió. No hi ha cap dubte que el que fa caure un individu en la dependència i el constitueix en client d'un servei social és gairebé sempre una manca de recursos materials. Però hi ha un patetisme diferent del de la pobresa stricto sensu. La imatgeria contemporània de l'estretor, a través de la fal·lera pels restaurants del cor, la reactivació dels records de les files d'espera dels anys 30 davant l'Armée du Salut, la sensibilització davant la silueta del jove pidolant al metro potser fan de pantalla de tal manera que ens impedeix veure una altra forma de penúria econòmica, tot enfosquint la relació entre la misèria econòmica i la manca de suports socials. Si la pobresa es pot llegir com un estat les formes de la qual poden ser inventariades en termes de mancança (mancança de guanys, mancança d'allotjament, d'atenció, d'educació, mancança de poder o de consideració social...), m'agradaria considerar les situacions d'indigència com un efecte en la conjunció de dos vectors: un eix intregració-no integració per mitjà del treball, és a dir la relació amb els mitjans pels quals un individu arriba (o no arriba) a reproduir la seva existència a nivell econòmic; un eix inserció-no inserció en una sociabilitat socio-familiar, o sigui la inscripció (o la ruptura) amb el sistema relacional al sí del qual reprodueix la seva existència en el pla afectiu i social.

En aquesta perspectiva, al començament hi havia una situació econòmica precària però també una vulnerabilitat relacional. Caldria reconstruir un quadre amb una doble entrada, que situés les situacions de risc en la intersecció d'aquest doble procés que assenyalem de no integració o d'expulsió fora de l'ordre del treball, i de no inserció en una xarxa de protecció pròxima.

D'acord aquest model, les poblacions susceptibles de dependre d'intervencions socials no només estan amenaçades per la insuficiència dels seus recursos materials sinó també fragilitzades per la labilitat del seu teixit relacional; no només es troben en vies de pauperització sinó en curs de desafiliació, és a dir de ruptura del lligam amb la societat. Al final del procés les condicions econòmiques precàries esdevenen indigència i la fragilitat relacional, aillament. Són les dues cares de la mateixa condició il·lustrada, per posar un exemple, pel perfil-tipus del beneficiari de la pensió mínima d'inserció: hàbil per al treball però sense feina (77% dels aturats i inactius) sense cònjuge (75% dels aillats i, pel que fa a les dones, un 18% de famílies "monoparentals"); jove o adult en la millor edat (mitjana d'edat, 37 anys i mig); sense domicili (el 70% dels homes no tenen domicili propi).[1]

La pobresa apareix així com la resultant d'una sèrie de ruptures de pertinença i de fracassos a l'hora de crear un lligam, que finalment empenyen l'individu cap a un estat de flotació, en una mena de no man's land social. A aquesta situació respon la insistència en la noció d'inserció. Si bé la seva definició és molt àmplia, i el seu contingut incert, la referència a la inserció presenta si més no el mèrit de mostrar que el repte contemporani de la pobresa no es podrà assumir només distribuint ajuts sinó també a través d'un esforç per omplir aquest buit social.

Què s'hi guanya insistint d'aquesta manera en la dimensió relacional de la qüestió social i en les respostes que se li poden donar? Per una banda, ens limitem a recordar que tota intervenció en aquest camp sempre és una modalitat de tractament del lligam social a partir de la constatació del risc de ruptura que aquest té. Si es van constituir uns modes voluntaristes d'intervenció que feien el paper de pròtesis davant les regulacions espontànies, és perquè fallaven els sistemes relacionals familiars d'acolliment. Per exemple, quan van faltar les xarxes de la família eixamplada o de la comunitat de veïnatge, es van constituir orfenats per als infants sense suport familiar. Per norma general, tot dispositiu d'intervenció social pot ser considerat com una màquina que injecta un suplement de lligam social (amb finalitat correctiva, reparadora o preventiva), per pal·liar la manca d'auto-regulacions que, en una situació "normal", possibiliten la inscripció dels membres d'una comunitat en el lloc i rang que els correspon en el repartiment col·lectiu dels rols socials. En conseqüència, posant l'accent en la pèrdua de la pertinença relacional, quina altra cosa fem sinó deplorar la fi de les antigues solidaritats tot enyorant els bons temps en què els membres d'una comunitat s'inscrivien immediatament en un ordre social natural?

"La pobresa apareix així com el resultat d'una sèrie de ruptures de pertinença..."

La meva hipòtesi, però, no es basa en la creença en un equilibri orgànic de les relacions socials sinó en un intent d'anàlisi dels factors contemporanis de dissociació social. Es basa en una perspectiva diacrònica de l'estatut de la precarietat i dels mitjans utilitzats per enfrontar-shi per tal d'extreure'n els trets específics de la conjuntura actual. Demano, per tant, que se'm permeti un recorregut històric que mostri, prenent com a punt de partida les estratègies seculars desplegades per conjurar el risc de descomposició del lligam social, la diferència qe caracteritza

La pèrdua definitiva del treball condueix a la marginació. ANNA BOYÉ

l'estat actual d'aquesta problemàtica. La hipòtesi es pot explicar de la forma següent: en primer lloc, en les societats de l'Antic Règim, les intervencions socials sempre han tingut com a fita mirar de dominar una doble desadherència, enfront de la integració a través del treball, per una banda, i enfront de la inserció en un teixit relacional, per una altra; en segon lloc, la especificitat de la situació actual pot llegir-se com un nou episodi del combat entre la doble precarietat de l'organització del treball i de l'estructuració de la sociabilitat. Però d'ençà dels temps en què el protagonisme el tenien els captaires i els vagabunds, els personatges han canviat i també el decorat. No hi ha repetició, com tindrem ocasió de veure, sinó diferència. Tanmateix, la diferència es pot interpretar com la transformació d'un procés en marxa des dels inicis de la modernitat, la dinàmica del qual hauria de permetre copsar com s'han produït, i si puc expressar-me així, de què son fets aquests que avui s'anomenen, valent-nos d'un amable eufemisme, "els més desafavorits". Els més desafavorits, certament, però de què? Intentaré contestar a aquesta pregunta. Com que és important, potser se'm permetrà no anar al gra directament.

"... la qüestió que plantegen els indigents aptes, no ha pogut solucionar-se perquè és intrínsecament insoluble."

I - Dins d'allò que ocupava el lloc de les polítiques socials en les societats de l'Antic Règim[2] –les distribucions d'almoines, l'administració d'ajuts a domicili o a l'hospital per a diferents categories d'indigents, el control o la prohibició de la mendicitat, la repressió del vagabundeig, la creació de "tallers de caritat" o de treballs forçats per a indigents, etc...– una línia divisòria essencial separa les poblacions afectades. Distingeix els aptes per al treball dels inaptes. Aquests darrers són els invàlids de tota mena, els vells i malalts sense recursos, els nens abandonats i miserables, de vegades les vídues pobres, sempre que tinguin al seu càrrec una nombrosa progenitura. Aquestes categories estan sotmeses a l'assistència. Poder rebre assistència significa que una deficiència, ja sigui deguda a malaltia, a invalidesa, a l'edat o a una situació sociofamiliar desastrosa, deixa la persona incapaç d'assegurar-se ella sola la mínima auto-subsistència i, per aquest sol fet, la inclou dins d'una problemàtica assistencial. Però en termes generals el beneficiari ha de ser, a tall provisional o definitiu, inapte per al treball.

Ben diferent és el tractament dispensat a l'indigent apte. Se li prohibeix sol·licitar assistència (prohibició de captar, de fer estades als hospitals i cases de caritat més d'un o tres dies, anant "de pas" o d'instal·lar-se on sigui si no justifica una ocupació) i és obligat a treballar. D'aquesta manera es troba enmig d'una situació contradictòria. La seva indigència prové sovint del fet que no treballa, o bé que es lliura a unes ocupacions tan precàries i mal retribuïdes que no asseguren la seva subsistència. Per tant, es veu forçat a cercar feina, és a dir, se l'incita a la mobilitat professional i, moltes vegades, a la mobilitat geogràfica ja que generalment la impossibilitat de col·locar-se en el seu entorn rural és el que el fa fora del camp o, al contrari, les precàries condicions de les feines urbanes són les que en fan un ociós a la ciutat. Però aquesta mobilitat li és doblement prohibida; per l'organització del treball, dominat per un sistema corporatiu rígid que exclou el treball "lliure" i la venda en el mercat de la seva força productiva que és tanmateix la seva única propietat; per unes legislacions penals que miren de fixar aquesta força de treball i que, a través de la repressió de la vagabunderia, converteixen l'errant indigent en un delinqüent.

Aquesta problematització emergeix clarament a mitjan segle XIV. Efectivament, a partir de 1349 apareix en el conjunt de l'Europa "civilitzada" de l'època –Anglaterra, França, Portugal, Castella, el Regne d'Aragó i nombroses ciutats punta de la naixent modernitat, Orvieto, Venècia, Florència, Metz, Amiens,...– un conjunt estranyament convergent d'ordenances reials o municipals que, d'una manera concertada, pretenen prohibir la mobilitat en el treball, obligar a tothom a acceptar una ocupació, sigui quina sigui, reprimir la indigència ociosa i condemnar l'assistència de l'almoina no raonada.[3] Aquestes mesures seran reiterades durant més de cinc segles amb algunes variants que, fora de ser irrellevants, tanmateix no

posen en dubte aquesta escisió fonamental entre la indigència apta i la misèria deguda a una inaptitud per al treball. Una distinció d'aquest caire, tot travessant el corpus considerable de disposicions adoptades en relació amb indigents, no circumscriu només dos tipus de poblacions. També determina dos règims de pràctiques enfront de la misèria i, sobretot, remet a dos processos diferents de producció d'aquesta misèria, que han de ser diferenciats fins i tot quan es conjuguen.

Així doncs, des de l'òptica de la constel·lació assistencial tenim tots aquells que es troben sense feina per incapacitat, repartits, d'altra banda, segons diverses subcategories més o menys extensives: invalideses físiques, psíquiques, dependència deguda a la malaltia, a l'edat, a situacions extremes com la viduïtat amb càrregues familiars, etc. Aquesta assistència és organitzada. És clar que es poden fer tota classe de reserves sobre la qualitat d'aquesta organització i sobre les seves mancances, de vegades escandaloses, però la qüestió essencial no és aquesta: els miserables rarament han estat ben tractats, però la subespècie dels inaptes per al treball gairebé sempre ha estat tractada ni bé ni malament, és a dir, reconeguda com legítimament dependent d'una problemàtica d'assistència. De fet, els historiadors de l'assistència coincideixen a assenyalar, almenys des del segle catorze, formes relativament sofisticades d'institucionalitzar aquest auxili: accés als hospitals, distribucions regulars d'almoines, recompte i acolliment amb base local dels captaires que en certes ciutats gairebé s'organitzen en una professió i gaudeixen de veritables "prebendes".[4]

En canvi l'altra qüestió, la que plantegen els indigents aptes, no ha pogut trobar una solució perquè és intrínsecament insoluble. Els aptes-per-al-treball-que-no-treballen es troben enxampats enmig d'un doble compromís: per una banda, injunció de treball, per l'altra, impossibilitat de treballar. És clar que una contradicció d'aquesta mena dóna lloc a expedients: creació de "tallers de caritat", així com diferents fórmules de treball, tanmateix irrisòries si tenim en compte la magnitud dels problemes; sobretot criminalització de l'indigent ociós al qual s'imputa, amb el pretext d'un gust inveterat per la disbauxa i els plaers, la responsabilitat de la seva condició. Però sense negar en cap moment que hi hagi hagut ociosos ganduls, viciosos, calaveres, llibertins i de vegades fins i tot criminals, tant les actes dels processos o vagabunds, com les notícies necrològiques dels rodamons que figuren en els registres parroquials, així com les característiques biogràfiques dels detinguts a les presons i als dipòsits de mendicitat, mostren que la majoria de vegades es tracta de desgraciats que busquen amb més o menys convicció una feina lucrativa i que són detinguts en un moment de les seves trajectòries pel braç secular.[5] Aquesta repressió, tanmateix massiva i cruel de la indigència ociosa, mai no està a l'alçada del problema o resoldre. La reiteració sempiterna al llarg de cinc segles de les condemnes per vagabunderia i mendicitat apta posa en evidència que l'opció repressiva segurament es considerava justificada volent ser dissuassòria però alhora es revelava impotent perquè perseguia un impossible: fer treballar aquells que en qualsevol dels casos eren exclosos del treball.

Així, i com posen de relleu tots els textos, les poblacions indigents es distribueixen d'antuvi en funció d'un primer vector, que és el de la capacitat per a treballar. En un extrem hi trobem l'invàlid, que serà auxiliat més o menys sota diverses formes que van de la mendicitat tolerada a una autèntic acolliment institucionalitzat. En l'altre extrem figura el va-

"... aquells que no fan ni oficis ni mercaderies, i que es guanyen la vida amb els seus braços..."

gabund, estigmatitzat com un ociós perillós sobre el qual s'abaten les mesures més despietades, des dels treballs forçats en el millor dels casos fins a l'execució en les situacions extremes, passant pel desterrament, el fuet, la picota, la marcada, les galeres, etc segons l'època i la conjuntura.

Però a aquest primer criteri de la posició diferencial respecte a l'obligació de treball cal afegir-n'hi un altre, el coeficient de proximitat social. L'assistència funciona com a protecció localitzada, i la domiciliació en dóna testimoni. Totes les

Els homes s'incorporen a la societat mitjançant els vincles laborals.
PERE MADUEÑO

directrius, fins i tot quan emanen del poder central, insisteixen en aquesta exigència de localització quant a l'administració dels auxilis. En imposar un "domicili d'auxilis" la comunitat s'obliga a tractar els seus indigents –i només ells: "Ordenem que els pobres de cada ciutat, vila o poble siguin alimentats i mantinguts pels de la ciutat, vila o poble dels quals són nadius i habitants, sense que pugui errar ni demanar almoina en cap altre lloc que aquell d'on són originaris".[6]

L'assistència promou així un analogon de la sociabilitat primària, si per això entenem les formes directes d'acolliment per part de la família nuclear o eixamplada i les xarxes de veïnatge. El parent pròxim indigent, si no pot subvenir amb mitjans propis a les seves necessitats, ni tampoc ser ajudat per la seva pròpia xarxa relacional serà auxiliat (ni que sigui amb condescendència i paciència) sempre que sigui conegut i reconegut com a part integrant de la comunitat.

A la inversa, el vagabund representa la forma límit de la ruptura enfront de tota pertinença social, i és la figura de l'estrany exclòs de tot arreu i condemnat a vagar en una mena de *no man's land* social en un prototip de societat on la qualitat de persona es deriva de la inscripció en una xarxa extraordinàriament tancada d'interdependències: "Declarem vagabunds i gent sense ofici ni benefici aquells qui no tenen ni professió ni càrrec, ni domicili veritable, ni lloc on subsistir i que ni són avalats ni poden certificar la seva bona vida i constums a través de persones dignes de fe".[7]

La llibertat negativa del vagabund d'aquesta manca de qualsevol participació en una sociabilitat reconeguda, implica un lloc assignat i uns papers testimonials. No tenir "ni ofici ni benefici" en la societat feudal i en primer lloc dins el dret germànic representava la situació d'aquell que no era vassall de cap "senyor", que no era "home" de ningú i per tant no era en absolut un home. A totes les societats de l'Antic Règim, sota una forma a penes eufemística, ser un súbdit implicava sempre haver d'ocupar un estat i posseir un rang en la xarxa de lligams que és al mateix temps l'únic sistema possible de reconeixement, d'intercanvi i d'assistència. Enfront d'aquestes exigències, el vagabundeig resta totalment exclòs.

L'indigent assistit i el vagabund desterrat no representen pas tipus ideals. N'han existit a milions. Tanmateix cal fer un esforç per copsar aquests éssers de carn, de sang i de sofriment a partir del doble procés que els constitueix, és a dir del que va de la integració a l'exclusió en l'ordre del treball, i del que va de la inserció a l'aïllament en l'ordre socio-relacional.

Segons la primera dimensió, a les societats de l'Antic Règim el treball manual s'organitza al voltant del nucli dur del sistema corporatiu format per les "arts mecàniques".[8] Selecció en el moment d'ingressar en l'ofici, dilatació dels aprenentatges, relacions rígides entre mestres-companys-aprenents i una defensa acarnissada del monopoli de la professió asseguren una integració estreta de la força de treball que garanteix, per norma general, la seguretat en la feina. Aquest sistema s'envolta d'un assalariat precari i d'una massa de petits treballadors independents, "homes robustos i mercenaris com ara camàlics, manobres, cartistes i altra gent a jornal... aquells qui no fan ni oficis ni mercaderies, i que es guanyen la vida amb els seus braços... tots els més vils del poble menut".[9] "Aquells qui no fan ni oficis ni mercaderies", és a dir, que no es troben aferrats al règim corporatiu de les professions manuals, ni comerciants instal·lats, representen així una reserva de treballadors inestables, que es lloguen "a jornal", sensibles a totes les fluctuacions de l'economia o als accidents de la seva biografia, i sempre amb l'amenaça de trobar-se sense feina. Al final de l'Edat Mitjana, B. Geremek apunta: "L'anàli-

si de l'evolució de les formes del salariat i del mercat de mà d'obra permet concloure que en l'economia urbana medieval la mà d'obra també entra en la circulació de les mercaderies, sense que per això es trasbalsin les estructures econòmiques i socials fonamentals. Aquest procés resta marginal ja que aquesta economia experimenta encara de manera molt moderada la necessitat d'una mà d'obra lliure i no artesanal.[10] Certament es produiran evolucions importants però l'enquadrament de la mà d'obra per l'estructura artesanal o per formes rígides d'organització estatal (així, per exemple, les manufactures de Colbert) es manté en línies generals. Abans de la Revolució, Jeffry Kaplov emetrà un diagnòstic anàleg sobre la situació perifèrica de l'assalariat lliure pel que fa al poble baix de París.[11]

En les societats de l'Antic Règim, una reserva obrera important, indispensable per al funcionament de l'economia, es manté marginal en relació amb les formes dominants de l'organització del treball. No ha pogut constituir-se un autèntic mercat de treball i, per tant, una condició assalariada dotada d'un estatut. Treball precari, treball intermitent, inseguretat en la feina, petits treballs, no són en aquesta època uns anacronismes sinó la condició de tots aquells que no tenen condició, que no estan instal·lats en un "estat", perquè, com diu Loyseau "certament no hi ha pitjor professió que no tenir professió".[12]

Resituat a partir d'aquest fonament del treball precari, la situació del vagabund no representa tant un estat sui generis com el límit extrem d'un procés de precarització. La vagabunderia planteja un problema social de gran importància perquè és alimentada perpètuament per la inestabilitat de la condició salarial. Representa el punt de ruptura en l'economia de la relació laboral quan la precarietat es transforma en exclusió. Així, problema insoluble, ha suscitat tot un ventall de disposicions sempre contradictòries en relació amb la qüestió que pretenienresoldre: fixar la vagabunderia, prohibir la mobilitat quan precisament el vagabund és expulsat de les formes estables de l'organització laboral i només podia trobar la salvació anant a vendre's en un impossible mercat de treball les reglamentacions del qual n'obstrueixen l'obertura. Atrapat en aquest cul-de-sac, el vagabund hi perd per partida doble perquè la immobilitat obligada/prohibida el força a trencar amb la xarxa de pertinences socials, el sistema de protecció localitzada, que per a d'altres i en especial per a l'indigent invàlid arriba a compensar el caràcter precari del treball i fins i tot la manca de treball. Així, el vagabund realitza la desafiliació en la doble dimensió de ruptura enfront de l'ordre de la producció i d'aïllament respecte a l'ordre sòcio-familiar.

Saturant aquests dos valors negatius només fa que ocupar la posició límit respecte a la doble dinàmica de la precarització professional i de l'afebliment sòcio-relacional que comporta tot un ventall de situacions intermèdies que van de la completa integració a l'exclusió total. D'aquesta manera es podria construir el gràfic amb doble entrada que suggeria en la introducció. En l'eix d'abscisses col·loquem el conjunt de les posicions entre treball assegurat i no-treball, prenent el treball precari com a valor intermedi. En l'eix d'ordenades se situen les posicions diferencials d'inserció, entre la inscripció total dins de les xarxes de la sociabilitat sòcio-familiar i l'aïllament complet. La intersecció dels dos eixos circumscriu unes zones específiques: la zona d'integració (treball fix que va de costat amb una integració ferma en la xarxa de sociabilitat), la zona de vulnerabilitat (treball precari més fragilitat relacional), la zona de desafiliació (manca de treball més aïllament social). Així, obtenim en una punta de la cadena el treballador integrat, i a l'altra punta el vagabund.

"... les polítiques socials de l'Antic Règim sempre s'enfronten amb la misèria dependent..."

Extraguem ràpidament tres implicacions d'aquest gràfic.

En primer lloc, les fronteres entre les zones són permeables. En particular, la desafiliació s'alimenta en la zona turbulenta de la vulnerabilitat, sobretot si les condicions precàries del treball van associades amb la fragilitat relacional i augmenta en funció de la conjuntura econòmica, en si-

tuacions de guerra, de carestia, etc. Però la vagabunderia només és la superfície més visible de l'iceberg de la precarietat (és per això que el seu control, lluny de comportar només mesures de policia, ha representat un desafiament fonamental per a les societats preindustrials).

En segon lloc, una bona puntuació en un dels eixos inserció/aïllament pot compensar, almenys en certa mesura, una mala puntuació en l'eix treball/no treball, i a la inversa. Particularment interessant és la figura representada per l'associació no treball per incapacitat de treballar- fort coeficient d'inserció social. Circumscriu la zona de l'assistència, és a dir de dependència auxiliada i integrada, diferent alhora de la zona d'integració autònoma pel treball i de la zona d'exclusió pel no treball i per lano inserció (desafiliació). El creuament dels dos eixos treball/no treball i inserció/no inserció relacional defineix així quatre zones, o sigui quatre modalitats de l'existència social d'acord amb una escala que va des d'un pol d'autonomia a un pol de dependència, o millor, d'un pol d'estabilitat a un pol de turbulència màxima.

"L'assegurança obligatòria imposarà l'única solució coherent inventada per les societats modernes al problema de la indigència."

En tercer lloc ens adonem que la dimensió econòmica, tot i que no és ni de bon tros menyspreable, no és fonamentalment determinant. Dit d'una altra manera, la pobresa com a tal compta menys que la parella relació amb el treball/coeficient d'inserció social. Totes les poblacions que figuren en aquest gràfic són efectivament més o menys "pobres", inclosos la majoria dels treballadors integrats (pel que fa als no pobres caldria construir un gràfic homòleg amb altres variables, la qual cosa seria possible però ens allunyaria de la qüestió que ens ocupa.[13] Tanmateix en societats on probablement la meitat de la població és "pobra", no és la pobresa el centre de la qüestió ni la que mobilitza les intervencions socials. És l'existència d'una misèria dependent que exigeix que hom se n'ocupi, ja sigui per auxiliar, ja sigui per conjurar el perill de dissociació social que representa.

Per concloure aquesta prehistòria de la qüestió social, podem repetir doncs que les polítiques socials de l'Antic Règim sempre s'enfronten amb la misèria dependent, però en les dues modalitats fonamentalment diferents de la dependència integrada (on l'acolliment remet a una problemàtica d'auxilis) i de la dependència desafiliada, la solució de la qual hauria de dependre d'una problemàtica del treball.

II - No sostinc que l'extraordinària complexitat de les "polítiques socials" de les societats de l'Antic Règim es redueixi a aquesta interpretació, sinó només que aquesta lectura les travessi i els doni una intel·ligibilitat global. La seva intenció no és tampoc que les polítiques actuals repeteixin aquesta problematització, sinó que es moguin sobre aquesta base i que modulin la seva transformació. Així, doncs, penso que l'esquema que ha exigit aquest rodeig històric és capaç d'il·luminar el que succeix als nostres dies. Però què subratllar per no simplificar una argumentació que exigiria donar voltes sobre el tema i precaucions que ens podem permetre en un llibre? La meva intenció aquí només és aixecar un pont d'enllaç per encalçar el segle XX, amb l'objectiu d'arribar a la rectificació de les fronteres entre aquestes quatre zones –d'integració, de vulnerabilitat, d'assistència i de desafiliació– a la qual assistim.

El Comité de Mendicitat de l'Assemblea Constituent era clarament conscient del repte de les polítiques socials anteriors: "Resumint aquesta llarga sèrie de lleis, som conscients que anaven dirigides principalment contra els captaires que la misèria obliga a convertir-se en vagabunds. L'administració, gairebé sempre impotent per proporcionar treball al poble, no tenia cap altre recurs que amuntegar en hospitals una mendicitat incòmoda i factícia, o fer una llei prou rigorosa per empresonar tots els que cansaven la societat."[14]

Alhora preconitzava una solució lluminosa i aparentment coherent. Per als indigents invàlids en sentit ampli, "aquells als quals l'edat encara no permet o ja no permet de treballar, en fi aquells que estan condemnats a una inacció prolongada o a una inacció momentània a causa de malalties passatgeres",[15] dret a l'auxili que s'or-

ganitzarà rigorosament com un servei estatal amb finançament públic a nivell nacional. Per a la resta, lliure accés al treball: "els pobres vàlids només s'han d'ajudar pels mitjans de treball". [16].

Cal –i segons pensen els membres del Comitè, és suficient– acabar amb una organització obsoleta i absurda del treball, perquè "els drets més sagrats de l'home no serien conservats si l'obrer trobés obstacles quan la seva llibertat o les seves pròpies combinacions l'obliguessin a cercar un treball profitós en qualsevol lloc on volgués adreçar-se".[17]

La Convenció donarà força de llei a aquest programa, resumit en la famosa declaració del 19 de març del 1793: "Tot home té dret a la subsistència per mitjà del treball sempre que sigui vàlid, per mitjà d'auxilis gratuïts si es troba en la impossibilitat de treballar. La cura de proveir la subsistència del pobre és un deute nacional".

Però a banda del fet que tenia les hores comptades, havia subestimat la diferència que separa el lliure accés al treball del dret efectiu de treballar. El lliure accés al treball que promou la llei Le Chapelier trenca el sistema de corporacions i obre el mercat de l'assalariat. Tot i així, no desemboca en la plena ocupació i no garanteix l'auto-suficiència dels treballadors. Ben al contrari, donarà origen al pauperisme a la manera de principis del segle XIX, barreja de subocupació, explotació obrera, misèria de masses, desmoralització i desocialització completa del proletariat naixent, que havia d'aclaparar fins i tot una fracció important dels liberals i excitar la seva filantropia.

Caldrà esperar doncs l'obra legislativa de la Tercera República perquè l'Estat –amb diverses picades d'ull als pares fundadors de les Assemblees revolucionàries– intervingui en nom de la solidaritat, i del solidarisme. Tanmateix val la pena de subratllar una característica que situa l'abast d'aquestes intervencions. Fins i tot quan l'Estat Republicà imposa un dret a l'auxili, els seus beneficiaris resten extraordinàriament limitats. Es tracta exactament de la recuperació de les velles categories d'indigents invàlids elaborades per les reglamentacions de l'Antic Règim (llei de 1893 sobre ajut mèdic gratuït als indigents, llei de 1905 sobre auxili als ancians indigents, incurables, impedits, completada per una llei del 1913 sobre assistència a famílies nombroses necessitades) i que hem vist que havien suscitat la mansuetud de l'Església, de les autoritats municipals i del poder reial almenys des de la fi de l'Edat Mitjana. Certament el fet que els invàlids indigents gaudeixin d'ara endavant d'un estatut de dret no deixa de ser important. Però la qüestió essencial és que els indigents vàlids –és a dir, principalment els treballadors sense feina o subempleats, com ja hem vist– continuen exclosos del que és un dret social. Henri Monod, tanmateix director de l'Assistència Pública i especialment implicat en la promoció d'un dret a l'auxili, no pot ser més clar sobre aquesta limitació de la seva jurisdicció: "L'assistència pública, a falta d'una altra assistència, és obligada per a l'indigent que es veu, temporalment o definitiva, en la impossibilitat física de subvenir a les necessitats de l'existència".[18] Es difícil ser més restrictiu.

L'assegurança obligatòria imposarà l'única solució coherent inventada per les societats modernes al problema de la indigència. L'assegurança concilia la seguretat i la mobilitat ja que descansa sobre l'ocupació d'un lloc de treball que ella mateixa permet de buscar i de canviar. La seva condició de possibilitat és un mercat de treball obert però que autoregula una part de les disfuncions tot garantint al conjunt dels seus empleats una cobertura mínima dels riscos socials. Suposa com a límits la generalització de l'assalariat i, per tal que tothom sigui "cobert", un estat del mercat laboral proper a la plena ocupació.

En quinze anys al món desenvolupat hi ha hagut una "explosió" de l'atur.
ANNA BOYÉ

Ja coneixem per quines etapes i a través de quines peripècies –en un primer moment, les assegurances es limitaven a categories específiques de beneficiaris, i abans que res als assalariats més pobres, com si es volgués tornar a posar en joc, per mitjà de l'assegurança, la vella història de l'assistència –aquesta "cobertura" es va generalitzar fins a gairebé la totalitat de la població, als dependents dels assalariats i fins i tot als no assalariats per mitjà dels règims especials.

Paral·lelament, la noció de dret a l'auxili prenia una significació cada vegada més extensiva[19] i l'assistència tradicional es prolongava en forma d'ajuda social, desplegant modalitats d'intervenció cada vegada més sofisticades. De manera que, fins aquests darrers anys, la protecció social podia entendre's com l'articulació d'aquesta doble constel·lació de l'assegurança generalitzada i de l'assistència modernitzada. Això sí, una articulació més o menys harmoniosa: evidentment, ningú no era tan ingenu com per creure que les qüestions de la pobresa i de la inseguretat social s'havien resolt definitivament. Així, l'existència d'un "quart món", amb la connotació exòtica d'aquesta expressió, denotava la permanència de bosses de misèria i d'associabilitat dins les societats modernes. Però no hi havia res d'escandalós a constatar l'existència d'aquesta mena de pobresa, considerada des d'alesho-

"La vulnerabilitat s'ha construït per la conjunció del treball precari i la fragilitat del lligam social"

res com un fenomen residual, en la mesura en què individus més o menys marginals sempre poden passar entre les xarxes d'un filat protector. Així doncs, que hagin subsistit mancances o "forats" en la protecció social no impedia que els més ben intencionats poguessin representar-se la feina encara pendent com un esforç per perllongar asimptomàticament aquestes dues línies de desenvolupament de la cobertura assistencial i de la cobertura d'assegurança.

Aquest optimisme és el que està en revisió des de fa uns deu anys, partint de la sensació que emergeixen noves figures de la pobresa, de la inseguretat, o de la precarietat, que només poden ser controlades recorrent a fórmules ja experimentades prèviament; voldria contribuir a avaluar aquesta "novetat" mirant d'aplicar el meu esquema anterior a la situació actual. Per dir-ho d'entrada en dues paraules: l'optimisme dels anys 60/70 es devia al fet que la zona de vulnerabilitat semblava controlada en termes generals a partir d'una forta zona d'integració que confinava la zona de desafiliació en una posició de supervivència marginal. Avui la zona d'integració es fractura, la zona de vulnerabilitat és en expansió i alimenta continuament la zona de desafiliació. Reforçar correlativament la zona d'assistència serà l'únic recurs?

Tot recordant que la vulnerabilitat s'ha construït per la conjunció del treball precari i de la fragilitat del lligam social, fem memòria dels indexs més recents susceptibles d'abonar la hipòtesi. Aquestes xifres són prou conegudes i pot semblar pesat tornar-les a citar. Tanmateix la convergència que presenten és impressionant.

Des del punt de vista del treball, d'ençà de quinze anys hi ha evidentment una explosió de l'atur, que passa de prop de 500.000 al principi dels anys setanta a gairebé 2 milions i mig d'inscrits actualment a l'Anpe (Oficina d'Ocupació).[20] Però l'atur només és el signe més visible de la desestructuració del mercat de treball. Aquest, a conseqüència d'una llarga evolució accelerada per la industrialització massiva, i més tard pel desenvolupament del sector terciari, era i encara està caracteritzat per la generalització de l'assalariat (85% de la població activa són assalariats) i per la preponderància dels contractes a temps indefinit. Aquests contractes estableixen com a regla l'estabilitat de la feina i representen aparellats uns drets socials importants i una cobertura social subseqüent. Així representen alhora una assegurança respecte al temps i respecte als principals riscs socials.

Avui dia quatre de cada cinc llocs de treball són encara a temps indefinit però si afegim a les diferents formes de treball "precari" el treball a temps parcial, un total de tres milions de llocs de treball poden considerar-se no tradicionals: 1,9 milions d'assalariats treballen a temps parcial, 1,3 milions ocupen llocs de treball

considerats "precaris" (dels quals 558.000 disposen d'un contracte a temps indefinit, 360.000 estan en formació i 164.000 són interins)".[21]

No es tracta essencialment d'una qüestió de xifres. Si raonem en termes d'estocs, l'assalariat "típic" és massivament majoritari, però en termes de flux l'assalariat precari esdevé determinant: "Els llocs de treballs no tradicionals representen ara la majoria de les contractacions d'assalariats".[22] I no es tracta pas d'un fenomen perifèric ja que l'augment d'aquest tipus de llocs de treball afecta en igual mesura el "nucli dur" de la força de treball, o sigui els homes de 30-49 anys, en principi amb feines estabilitzades.[23] Així, s'ha pogut parlar no només de la constitució d'una "perifèria precària" sinó també d'una "desestabilització dels estables".[24] Però els afectats són sobretot els joves. "Durant els anys 80 cada classe d'edat que arriba al mercat de treball ha vist la meitat dels seus efectius destinats a la precarietat, ja sigui a causa de l'atur –un de cada quatre joves– ja sigui a causa dels contractes a temps limitat, feines interines, contractes en pràctiques, aprenentatge i TUC" (treballs eventuals a càrrec de l'estat).[25]

Aquesta situació fa que s'acceleri la rotació de la mà d'obra: l'any 1986 a les empreses de més de 50 treballadors prop d'una tercera part de les contractacions es van fer per mitjà de contractes a temps limitat. Així, el mercat de treball es troba parcel·lat, amb una disparitat creixent de les situacions, els estatuts i les remuneracions.[26] També cal tenir en compte que, en la majoria de casos, la durada de la feina provinent d'aquestes modalitats precàries, només és d'uns quants mesos.[27]

Resumint, aquesta inestabilitat alimenta un atur recurrent, Només un de cada quatre treballadors en pràctiques i un de cada tres interins troben una feina al cap d'un any,[28] i entre el 15 i el 20% dels precaris més un 30% dels que són en pràctiques van a parar a l'atur l'any següent.[29] Sens dubte ens imaginem l'atur massa exclusivament a través dels acomiadaments massius que "sanegen" les grans empreses a base de desempallegarse dels empleats antics. Però la dinàmica de l'atur més aviat s'arrela en la precarietat de la feina, en l'alternança de "stages", petites feines i inactivitats més o menys prolongada, que sovint desemboquen en l'atur de llarga durada o en la renúncia al mercat de treball. Una estadística sobre l'evolució seguida, passats dos anys, pels dos milions i mig d'aturats inscrits el 1986 a l'ANPE resulta especialment significativa. Un 44% encara continuen en atur, dels quals més d'una quarta part s'han convertit en aturats de molt llarga durada, mentre que un 9% s'ha resignat a la inactivitat definitiva. Així, més de la meitat dels efectius de parats l'any 1986 resten avui exclosos del món del treball. Entre els 44% que han trobat feina, més de la meitat han anat a parar a un lloc de treball precari. Només escassament una quarta part (22%) del contingent global s'ha inserit en el mercat regular (no gosem dir permanent) de treball.[30]

"Ara per ara quatre de cada cinc llocs de treball són encara a temps indefinit..."

Malauradament la hipòtesi d'un contingent de dos milions d'aturats quasi permanents no és una extrapolació forasenyada (ja són més de 500.000).[31] Ni tampoc ho és la por que la "reestructuració de l'aparell productiu", com diuen els tecnòcrates, descansi essencialment sobre el sacrifici d'almenys una desena part de la força de treball, reduïda bé a l'atur bé al cicle infernal de l'alternança entre atur i sub-ocupació.[32] Entre els desnonats, un nombre creixent de joves: els joves aturats eren 200.000 el 1981, i 518.000 el 1986;[33] els "stages" de formació afectaven el 5% dels joves el 1985 i el 10% el 1988.[34]

No es pot carregar tota la responsabilitat d'aquesta situació a la dimensió econòmica de la "crisi". Aquesta no es caracteritza per un retorn de l'escassedat (la riquesa nacional continua augmentant encara que sigui a un ritme més lent), sinó que depèn d'una reestructuració de la producció entorn de la recomposició i de la inflació de la categoria de precarietat que, en termes generals, hom creia dominada, A través de la inestabilitat, o en termes de procés, de la inestabilització del treball, el que es disgrega és un dels fonaments de la integració social –certament no per a tothom, sinó per a una franja de

La família es converteix en un refugi per als aturats.
PATRICIO SIMON

població que ha deixat de ser marginal o residual. Des del punt de vista de la protecció social, el fenomen és tant més preocupant, que el treball temporal i l'atur recorrent impedeixen fer front a les situacions més extremes del món del treball per mitjà d'una cobertura eficaç d'assegurança.[35] Segurament es pot començar a parlar, entre els "estatus sortits de l'ocupació" i "els sense estatut", de "estatuts nascuts de la solidaritat", en els quals els ingressos no depenen del treball, sinó que provenen de la protecció social.[36] Però es tracta d'estatuts d'auxiliats, com els subsidis als adults disminuïts o els subsidis als pares aïllats, dels quals sovint s'ha remarcat el caràcter estigmatitzant (evidentment tornarem a parlar sobre la qüestió de la pensió mínima d'inserció).

Així, en el moment just en què, després d'una lenta maduració al llarg d'un segle de crisi i de conflictes, semblava imposar-se una condició salarial estable, es produeix un capgirell. D'aquesta manera el que trontolla no és tan sols la seguretat en el lloc de treball, ni el risc que es corre exclusivament el de l'atur. Una condició salarial forta jugava un paper integrador fonamental en la societat, i assegurava la protecció dels individus enfront dels grans perills socials. Si tal com he suggerit, és veritat que el domini del vell problema de la desorganització social passava, almenys en part, per aquesta promoció d'un salari estable i segur, no pot sorprendre'ns que els vells dimonis avui estiguin de retorn. Segurament ja no hi ha, i potser no hi haurà mai més autèntics vagabunds, encara que sigui perquè els espais geogràfics i socials són massa delimitats com per autoritzar aquest tipus d'errància. Però poden aparèixer homòlegs dels antics desafiliats –per exemple, certs beneficiaris de la pensió mínima d'inserció.

Efectivament, una transformació anàloga es produeix en l'altre vector, el de la inserció racional. Aquesta serà més difícil de posar en evidència car el que així he anomenat no presenta la homogeneïtat que comporta la integració per mitjà del treball. Caldria alhora distingir i posar en relació almenys dos registres: la variable familiar i la variable diguem-ne cultural, en el sentit en què Richard Hoggart parla de "la cultura del pobre".[37] Es tracta de compartir modes de vida arrelats en una tradició, de participar en uns valors concrets que, a través de lliurament a unes pràctiques comunes, juntament amb la complicitat produïda pel sentiment de pertànyer a un mateix medi, estructuren la vida i donen sentit a la seva reproducció.

Pel que fa a la primera dimensió, disposem d'una bona quantitat d'indicis subjectius que permeten llançar la hipòtesi d'una transformació de l'estructura familiar en el sentit del seu empobriment en tant que vector fonamental de la inserció relacional.

A principis dels anys seixanta la família, aparentment, gaudia de bona salut. Des del final de la segona guerra mundial, els índexs als quals són tan afeccionats els demògrafs (de nupcialitat, de fecunditat) eren en alça o es mantenien estables. Els índexs inversos d'una possible dissociació de l'ordre familiar (índexs de divorcis, de cohabitació fora del matrimoni, percentatge de naixements il·legítims) romanien igualment constants.[38]

Tanmateix, a partir de 1965 tot es capgira. Els índexs de nupcialitat (proporció de casaments per cada 100 habitants) davallen fins a la meitat i atenyen 4,8 el 1897, la qual cosa significa, com apunta N. Lefaucheur, que si no variava gairebé la meitat de les dones es quedarien solteres. El moviment va acompanyat d'una puja molt forta del divorci, que es triplica en 1960 i 1987, del concubinatge (2,8% de parelles no casades el 1968, 7,% el 1985), dels naixements il·legítims (del 5,9% l'any 1960 es passa al 21,9% el 1986), de les "famílies monoparentals" (és a dir, formades per una persona sense cònjugue i amb fills), amb un contingent que arriba

al milió l'any 1987, és a dir un 12,5% de les famílies. Paral·lelament, l'índex de fecunditat ha baixat en un 35% i el nombre de famílies monoparentals ha crescut vertiginosament. Representa una de cada quatre famílies a França i una de cada dues a París.

No cal donar una significació absoluta a aquestes xifres. Per exemple, la cohabitació juvenil, les xifres de la qual han passat de 300.000 el 1965 a prop de 1.300.000 avui, no significa necessàriament un descrèdit total de la parella, sinó que molt sovint es tracta d'un distanciament dels joves respecte a la definició institucional del matrimoni.[39] De la mateixa manera, la noció de la família d'una sola persona cobreix unes realitats completament heterogènies, però poques vegades aquesta emergència d'una raça mutant de "nous solters" que certs medis de comunicació saluden amb entusiasme com a herois de la postmodernitat, comporta per a una majoria de dones grans, vidues (llevat de les grans ciutats on, per a unes franges d'edat molt específiques, correspon a una fase d'"entrada a la vida"), la proliferació de les famílies monoparentals il·lustra sovint una imatge bastant tradicional de la desgràcia o de la solitud.[40]

Això no treu però que l'aïllament, afecti l'edat en què afecti, i ja sigui a causa de viudetat, de vellesa, o de qualsevol altra raó, representa sempre un empobriment dels suports relacionals, i el fet és que continua augmentant. D'una manera més general, tots els índexs van en el sentit de l'encongiment de les xarxes familiars. Baixa de la fecunditat: els col·laterals escassegen cada vegada més i la majoria de famílies es redueixen a un sol germà o germana. Això, juntament amb la dispersió espacial de les famílies conjugals i a la "de cohabitació juvenil" precoç (el fet que els fills deixin molt aviat l'aixopluc familiar) no significa la fi de la família sinó la fi de la gran família amb el que aquesta implicava d'àmplies xarxes de sociabilitat, de suports afectius creuats i eventualment, d'ajut econòmic. La devallada de la nupcialitat, la puja de l'índex de divorcis i l'augment de les famílies monoparentals se situen en la mateixa tendència. Potser es podria objectar que l'augment de l'índex de divorcis es veu compensat per la possibilitat de formar noves unions i "recompondre" famílies.[41] Però la complexitat relacional d'aquestes noves "unions" no exclou l'amenaça de la sol·licitud, especialment pel que fa a les dones de certa edat, ja que els homes, com és sabut, tenen tendència a "recompondre" amb dones més joves que ells.[42]

Un discurs convingut, que reprodueix en negatiu el discurs ideològic sobre la "crisi" de la família, canta les excel·lències d'una sobredeterminació dels valors familiars, darrer refugi contra la duresa metàl·lica del món modern, únic espai de comunicació preservada on s'esbadellen els sentiments profunds i els lligams fonamentals a l'escalf de la llar. "Home, sweet home": entesos. Però coincidirem aleshores en què moltes vegades aquest refugi funciona al mateix temps com un ghetto. El replegament sobre els valors familiars (sobretot si no produeixen nens, o els mínims possibles, transmeten poc patrimoni, o ja no comanden en les aliances ni regulen l'elecció professional) trenca més aviat el teixit relacional, especialment en les famílies amb capital limitat. Una família restringida és una família sense col·laterals, sense "tiet d'Amèrica" i, sobretot en els medis populars, sense obertures a relacions socials i professionals, tret de les del pare i, eventualment, les de la mare.[43] Pel que fa a les famílies "monoparentals", l'horitzó es fa encara més limitat.[44]

"... moltes vegades aquest refugi (la llar familiar) funciona al mateix temps com un ghetto."

No es tracta doncs de profetitzar la fi de la família, sinó d'extreure'n unes tendències fortes que van en el sentit del seu afebliment. I també de subratllar que aquesta reducció de la família a l'estat "d'incertesa" no provoca els mateixos efectes segons el lloc que s'ocupi en l'estructura social. En aquest punt és convenient d'afinar la tipologia. En els medis desacomodats, es poden observar dues actituds, o bé la crispació sobre els valors familiars tradicionals, o bé, sobretot entre les dones, la caiguda en l'aïllament, moltes vegades recorrent als serveis socials. En canvi, en les situacions de desunió les classes mitjanes disposen d'una llibertat relacional més gran que els permet d'inscriure's en xarxes de sociabilitat més

àmplies, però també més laxes que les induïdes per una estructura familiar estable.[45] Aquests darrers grups són particularment representatius de l'individualisme "post-modern" que representa un altre panorama de la desafiliació, però aquí vull cenyir-me als "més desemparats".

A més, les estadístiques sempre poden llegir-se a l'inrevés. De la mateixa manera, pel que fa al treball, es podria dir que només una cinquena part dels llocs de treball escapa al contracte indefinit (i fins i tot és possible que només hi hagin dos milions i mig d'aturats entre vint-i-cinc milions de treballadors en actiu!). Igualment es podrien subratllar els factors de permanència de l'estructura familiar, tot apuntant per exemple que entre els 40 i 44 anys, edat de maduresa social, un 83% dels homes, i un 85% de les dones viuen en parella, i nou de cada deu estan casats.[46] Però no és aquesta la qüestió. En els dos casos, importen menys les proporcions que la posició dels individus que aquestes representen i les tendències evolutives que assenyalen.

Així com la precarietat és el front sensible, i aparentment en expansió, de l'ocupació, l'afebliment de l'estructura familiar, mesurada amb els índexs anteriors, circumscriu una zona de vulnerabilitat relacional,[47] sobretot entre les famí-

"Però l'ajuda econòmica només és un element en el si d'un sistema d'intercanvis que manté o crea lligam social i sentit."

lies més desemparades, que no necessita ser universal per provocar efectes socials destructius. Representa un corrent que, barrejat amb d'altres aigües, alimenta el viver de la desafiliació.

La família no és sinó un element –però decisiu– de la constitució del que he anomenat la protecció localitzada. Caldria afegir-li una dimensió que anomenaré, a falta de res millor, "cultura" i que és alhora una manera d'habitar un espai i de compartir valors comuns sobre la base d'una unitat de condició. Però a l'hora d'argumentar aquest punt els indicis objectius fallen. Caldria acumular les monografies de caràcter etnogràfic, amb el risc d'heterogeneïtat de prolixitat que implicaria una aproximació d'aquesta mena. Per tal de delimitar el terreny em limitaré a alguns apunts.

Pel que fa a l'hàbitat, la barriada obrera ha estat històricament un dels bressols de la protecció localitzada. "Filat de seguretat" com l'anomenen S. Magri i Ch. Topalov,[48] ha constituït un terrer per a la franja més miserable del poble, fins al punt de preguntar-nos, tot comparant per mitjà de la documentació històrica la relació entre els salaris i el preu dels aliments en un any mitjà, com hauria pogut tan sols sobreviure sense l'existència d'aquests xarxes de solidaritat, d'aquests repartiments de béns i de serveis, d'aquestes complicitats per agençar bricolages i inventar expedients.[49] Però l'ajuda econòmica només és un element en el sí d'un sistema d'intercanvis que manté o crea lligam social i sentit.

Aquest poder integrador dels suports locals és tan gran que sovint ha pogut assimilar les onades d'immigració, quan els nouvinguts són acollits a les xarxes de solidaritat partint de la doble base de les relacions de treball i de la pertinença ètnica o religiosa.[50] Quan la barriada obrera entrarà en decadència, malgrat les turbulències del transplantament, aquest gresol cultural es reconstituirà sovint en els nous llocs de poblament obrer en què s'han convertit, des de principis de segle, les zones suburbanes. És el cas del "cinturons vermells" alhora "un espai i una societat":[51] la cultura política és també una cultura municipal que es desplega per mitjà d'un ventall d'activitats locals que, de la reunió de cèl·lula per a alguns, a les activitats esportives per a d'altres, agermana els habitants.

Richard Hoggart ha donat, sense cap mena de dubte, la millor anàlisi d'aquesta organització de la cultura obrera en un sistema de valors tancats i de comportaments amb una forta funció integradora. Sense fer concessions a la "nostàlgia pastoral", posa de relleu la "pertinença irreversible, per al millor i per al pitjor, a una comunitat sotmesa als mateixos límits i a les mateixes regles".[52] Aquesta solidaritat és fins i tot prou potent com per constituir, entre "nosaltres" i "ells", un sistema d'oposicions capaç de sintetitzar els modes de vida populars dins una visió del món, tot i saber-se dominada, també sap

que pot mantenir la distància: "no som uns zombies".

Caldria poder mesurar els costos de la decadència d'aquesta cultura obrera, motivada al mateix temps per la urbanització salvatge, pel marasme econòmic de les zones industrialitzades des de molt antic, i per l'ensorrament dels valors sindicals i polítics. François Dubet en traça un esbós a La Galère, comparant els comportaments dels joves d'una petita ciutat obrera estructurada encara per l'oposició entre "ells" i "nosaltres" i que s'alimenta de la cultura tradicional del medi, amb la destrucció del lligam social que afecta els cinturons vermells a la deriva, on "les comunitats populars han esclatat dins grans conjunts, les vies de la mobilitat i de la reproducció de l'estatut dels pares s'han tancat i la consciència de classe que proporcionava una representació general i "positiva" d'una situació de dominació ha desaparegut de l'univers dels joves".[53]

Aquests joves apleguen tots els paràmetres aclaparadors que hem comptabilitzat anteriorment: quant a la relació amb el treball (petites feines, atur, recurrència d'ocupacions indeterminades i de vacuïtat ociosa), i respecte a la inscripció en la família que sovint no pot transmetre res en el sentit de la integració o bé que transmet, en les famílies immigrades, uns valors contradictoris amb la integració. Aleshores es posa en marxa la roda dels determinants negatius de la identitat: els baixos rendiments escolars, la manca de qualificació professional, l'ocupació dificultosa de l'espai en les zones més desfavorides dels grans suburbis, el sentiment de sentir-se estranger a les institucions sòcio-culturals, sindicals i polítiques locals, i d'estar en permanent conflicte amb els representants de la llei i de l'ordre. Fet de bocins de trajectòries encapçades (no autèntics delinqüents però una mica "gamberros", una mica "drogatas", una mica aturats, però moltes vegades treballadors) que no poden totalitzar-se sinó sota un segell estigmatitzant ("nosaltres" som de "La Courneuve", o de "Minguettes" o d'un Chicago qualsevol), aquests joves no poden dur endavant cap "pla" que vagi més enllà de l'instant present, o d'uns quants dies.

Aquests grups posen en evidència que la desafiliació no és només un estat sinó una ètica viscuda dins d'aquesta relació amb el temps alhora etern i fugitiu, amb un passat molt exigu, perquè se'ls han transmès molt poques coses a través de la família, de l'escola o de la cultura, i amb un futur escàs perquè disposen d'uns suports molt febles on aferrar una trajectòria: cap futur. Llavors només resta l'avorriment i la irrisió, les feinetes o els petits furts, els tombs per la ciutat, o les nits de gresca, i de voltes el viatge cap a la drogaadicció, experiència total i totalment deterritorialitzada on el cos solitari que gaudeix i es destrueix és l'unic suport per "enclavar" un sentit i posar fi a la deriva.[54] Fins i tot la banda és una experiència evanescent, desfeta i refeta de seguida. Els sociòlegs de la joventut han constatat (tret dels casos en què es componen d'una base ètnica) el retrocés de les bandes estructurades dels anys 60,[55] quan els "blousons noirs", d'origen popular encara transmetien, sota formes violentes i desorientadores, elements d'una cultura obrera. Avui, fins i tot per constituir un grup, és difícil reunir els bocins de sentit que escapen a l'instant. Darrera aquestes experiències s'amaga doncs una ràbia (Dubet) que, a manca de cristal·litzar en un projecte de transformació, esclata en una violència esporàdica i gratuïta.

"La familia és un element decisiu de la constitució del que he anomenat la protecció localitzada"

Voldria evitar un quadre apocalíptic. Després de tot, podem pensar, aquests joves són amb prou feines uns centenars de

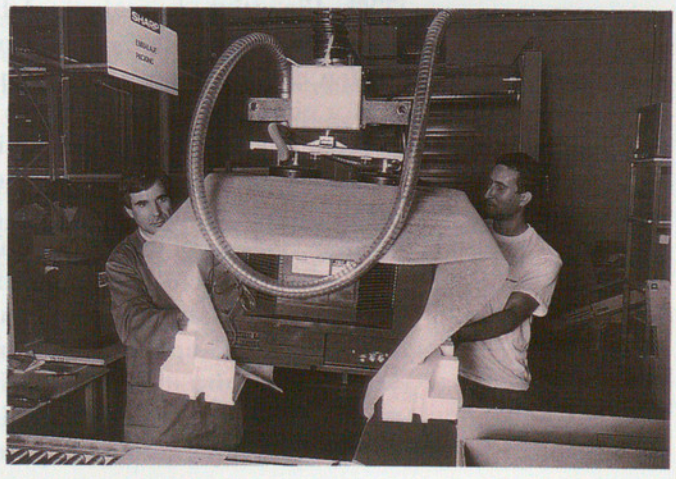

La feina és un dels camins d'integració de l'individu a la societat.

milers d'individus. Tanmateix es troben a la cresta de l'onada i representen una de les puntes de llança de la desafiliació en evidenciar el seu límit, una manera d'ésser i de saber que són "inútils per al món", per recuperar una qualificació aplicada en primer lloc als vagabunds de l'Edat Mitjana.[56] Podria ser que, a escala històrica, estés en joc un altre episodi del que Paul Valéry deia de la societat del temps de Montesquieu (abans, però, de la Revolució): El cos social perd suaument el seu avenir".[57]

I encara més si tenim en compte que es podrien localitzar d'altres sectors d'inestabilitazació, sempre en el punt de confluència d'aquest doble eix que mesura una carència en relació amb el treball i una deficiència de la inscripció espacio-relacional de l'individu o del grup. Així, una experiència de la monoparentalitat que conjugui l'aïllament relacional i la dependència econòmica;[58] un cert tipus d'enllaços que associï amenaça d'atur i fragilitat de la parella,[59] un mode de celibat quan la inactivitat professional retarda o impedeix el casament,[60] etc.

Però vull acabar tornant al perfil dels beneficiaris de la Pensió Mínima d'Inserció, perquè il·lustra de manera gairebé perfecta aquesta coincidència de les dues línies de desenganxament.

"...La pobresa no és tan sols el contrari de la riquesa sinó la conseqüència d'una doble dinàmica..."

Les dues dades estadístiques massives, equivalents i correlatives, són efectivament l'aïllament (un 76% dels beneficiaris sense cònjuge) i la manca de feina (un 77% d'inactius, la majoria dels quals de llarga durada: un 20% dels homes no treballen des d'un a tres anys, un 12% de tres a cinc anys, i un 30% des de fa més de cinc anys). Evidentment s'hi afegeixen amb proporcions semblants els índexs clàssics de la penúria social: el baix nivell escolar (més del 50% no tenen títols): la baixa qualificació professional (un 41% d'obrers no qualificats contra un 13% entre la població activa masculina, més les petites feines inestables del sector terciari); la manca d'habitatge propi, és a dir de domiciliació en el sentit precís del terme, ni que sigui en forma de subarrendament (gairebé la meitat del conjunt i un 74% dels homes sols ocupen una vivenda d'emergència o s'allotgen gratuïtament, ja sigui a casa de familiars, ja sigui allà on l'atzar els porta). Afegim-hi l'edat (un 60% del total té menys de 40 anys). La meitat d'aquestes persones amb un futur social tan insegur, té una esperança de vida d'uns cinquanta anys.[61]

Aquestes dades quantitatives permeten circumscriure unes zones d'experiència. Però han d'ajudar-nos a superar la pura constatació que els pobres són pobres, o sigui privats d'una quantitat d'avantatges de què gaudeixen els qui no són pobres, cosa que sovint equival a cobrir amb un aparell estadístic sofisticat una tautologia molt pobra. Fan palès el que intento establir en aquest treball, és a dir que la pobresa –almenys la problemàtica– no és tan sols el contrari de la riquesa, sinó la conseqüència, d'una doble dinàmica de precarització i d'afebliment.

Potser ara ja som en condicions de tornar a la qüestió de saber què hi ha de "nou" en aquesta situació. Sens dubte, no tot és inèdit. Entre els beneficiaris de la Pensió podem trobar, per exemple, siluetes molt antigues de vagabunds i de gent assistida per l'Armée du Salut, "Emmaüs", i les associacions caritatives tradicionals. La vella tropa dels trinxeraires del quart món travessa la història com una al·legoria de la infelicitat i ja es pot reconèixer en els quadres de Jeronimus Bosch. Es tracta del que podem anomenar pobresa residual (la qual cosa no significa que hagi de ser tractada com una deixalla). Però aquesta constatació no és obstacle per elaborar una distinció entre aquesta pobresa com a romanalla, la dels eterns exclosos de tota formació social, i la desafiliació com a conseqüència d'un procés dinàmic. La pobresa tradicional sobreviu, la desafiliació avui és alimentada per una conjuntura nova. Ho prova, per exemple, el fet que un 55% dels beneficiaris de la Pensió eren abans desconeguts dels serveis socials.

Però se'm podrà objectar que l'atur o la subocupació tampoc no són nous. De fet, no hi ha pròpiament cap novetat. Els factors d'innovació en la situació actual han de valorar-se d'entrada a curt termini, fins i tot si la temptació és en aquest

cas de situar-les a llarg termini. La conjuntura de referència respecte a la qual ens podem interrogar sobre una degradació de la situació és, en primer lloc, la dels anys 60. És a dir, un moment històric força inèdit, i segurament més fràgil que no semblava: la promoció d'una condició salarial estable, resultat d'un llarg camí, no comença a concretar-se fins aleshores (així, la llei que generalitza el salari mensual a França va ser aprovada el 1963); l'hegemonia de la família conjugal ha tardat molt a imposar-se sobre la tradició d'il·legalisme en matèria de sexualitat, sobretot en els medis populars (per exemple, no és fins els mateixos anys 60 que el percentatge de naixements il·legítims arriba al seu nivell més baix des de principis de segle XIX); la integració de la classe obrera, que alguns en el seu moment van anomenar "l'aburgesament" també és resultat d'una llarga evolució encara poc estabilitzada cap el 1960.

Així, els anys seixanta representen alhora un punt d'arribada de transformacions de llarg termini, i el moment en què la tendència sembla capgirar-se. Però encara que una conjuntura d'aquest tipus –que inclou també les seves condicions econòmiques de possibilitat com ara el creixement ràpid i gairebé una plena ocupació– aparegui en aquesta perspectiva alhora recent i força excepcional, la seva degradació no té una significació purament conjuntural, en la mesura en què posa en crisi el model de conjunt de desenvolupament "progressista" que ens havíem construït: la possibilitat de conduir el creixement tot controlant les repercussions socials, la confiança en la capacitat integradora del desenvolupament de la riquesa nacional i en l'aptitud d'una societat democràtica a assegurar un mínim de solidaritat. Tenint en compte, entre d'altres factors, l'eventualitat cada vegada més insistent que la "crisi" actual pugui dur cap a una societat "dual", aquest model avui dia és posat en qüestió.

Això és el que apareix com a "nou" en la mesura relativa en què podem parlar de novetat en la història. El dualisme no és un escenari per a les societats de l'Antic Règim, tanmateix menys igualitàries i més enfrontada a la subocupació i a la misèria. Però comptaven amb forts sistemes de regulació tradicional per controlar

El treball socialitza les relacions i dóna sentit de pertinença.
ANNA BOYÉ

les seves zones d'inestabilitat professional i de vulnerabilitat relacional, de manera que l'olla no va explotar, a França si més no, abans de 1789. Després l'Estat-Providència s'ha proposat excloure l'eventualitat d'una marginalització tot jugant a favor de conciliar la diferenciació des estatuts amb la seva complementarietat per mitjà d'un ús temperat de la justícia social. El camí recorregut en aquest sentit, des del pauperisme de principis de segle XIX, ha estat considerable. Així, si les temptacions del dualisme sempre han existit, i també les condicions de precarietat i de vulnerabilitat que podien alimentar-lo, una societat només es torna dual quan emprèn el camí d'instituir una separació entre les seves zones d'integració i les seves zones de desintegració. Dit d'una altra manera, una societat comença a resignar-se al dualisme quan accepta la precarietat i la vulnerabilitat de l'aparell productiu per una banda, i de la promoció d'un individualisme sense arrels com a valor ètnic suprem per una altra.[62] És dins d'aquesta lògica que he volgut emprar aquests termes, precarietat, vulnerabilitat, desafiliaci, etc., abans que d'altres que aproximadament ocupen el seu lloc com ara pobresa, marginalitat, desviació, exclusió: per suggerir que ens trobem més aviat davant de processos que d'estats i potser també –si som optimismes– per procurar-se uns instruments més apropiats per intervenir abans que la inestabilitat de les situacions no quedi fixada com una fatalitat.

Si el model teòric que s'ha proposat aquí resulta vàlid i si la construcció històrica que ha permès establir-la és en termes generals, legítima, haurà tingut la

virtut de recordar-nos que la formació social moderna, tal com emergeix cap a mitjan segle XIV sempre s'ha vist enfarfegada amb els seus pobres, els seus precaris i els seus exclosos, i que els processos que els produïen encara actuen avui. Però afegeix que la societat contemporània, que alguns anomenen postmoderna, corre el risc d'haver-se-les amb "desafiliats". Què no vol dir "haver-se-les"? Desfer-se'n tot resignant-se a la seva existència, o intentar de dominar els processos que els fan possibles. La incidència pràctica d'aquestes paraules és donar a entendre que és possible, o almenys pensable, una doble política social: la primera, predominantment preventiva, consistiria a controlar la zona de vulnerabilitat per mitjà de mesures generals; la segona, predominantment reparadora, es proposaria reduir la zona de desafiliació amb mesures concretes d'inserció. Sota aquest segon aspecte, la llei sobre la Pensió Mínima d'Inserció marca almenys el principi d'una presa de consciència. Però això ja és una altra història.

Notes:

[0] *Aquest treball ha aparegut a "La nouvelle question sociale", número especial de la revista "Esprit" de setembre de 1990.*

[1] *Cr. "Le REMI un an après", desembre 1988-desembre 1989, dossier d'informació de la Délégation Interministérielle au Revenu Minimum d'Insertion (Pensió Mínima d'Inserció, roneotipat. Les xifres provenen bàsicament del buidat dels 1700 primers dossiers de demanda del RMI. Insistiré sobre el perfil dels beneficiaris de la pensió mínima d'inserció.*

[2] *En aquest context, anomeno polítiques socials o intervensions socials, les intervencions específiques que s'apliquen a serveis especials caracteritzats pel fet que són incapaços de garantir la seva auto-subsistència i que no són mantinguts a càrrec de la família, el veïnatge, les xarxes informals (no especialitzades) de protecció. No és necessari tenir en compte aquí les qüestions complexes que planteja la naturalesa pública o privada, religiosa o laica, central o local, etc... d'aquestes instàncies especialitzades, ni tampoc les més complicades de la seva organització pròpia, de la seva coordinació, de la seva superposició o competència, etc... Això exigiria un altre tipus d'anàlisi. Aquí només em proposo esbrinar la correlació qe existeix entre un mode de tractament i un tipus de població tractada.*

[3] *Cf. R. Castel, "La question sociale commence en 1349", Les Cahiers de la recherche sur le travail social –Musée social n. 1, maig 1989. En aquest article tradueixo l'ordenança de 1349 d'Eduard III d'Anglaterra coneguda amb el nom de Statute of Ladowers, que és la més explícita, i dono les referències de les altres disposicions europees.*

[4] *La literatura sobre el tema és immensa. Només citaré una de les darreres i més notables obres al respecte, Bronislas Geremek, "La potence ou la pitié", trad. francesa de Gallimard, París, 1987. A lamentar només que B. Geremek, que ha analitzat magistralment la condició salarial precària en aquest tipus de societat (cf. "Le salariat dans l'artisanat parisien aux XIII-XVe siècle", Mouton, París-La haye, 1978) no hagi elaborat clarament la distinció que jo intento establir entre problemàtica del treball i problemàtica de l'administració dels auxilis.*

[5] *Per exemple, per als segles XIV i XV a França, Br. Geremek, "Les marginaux parisiens aux XIV et XVe siècle", París, Flammarion, 1976, i per al final del període, o sigui els segles XVII i XVIII, M. Bolant, "Groupes mobiles sans une société sédentaire: la société rurale autour de Meaux aux XVII/XVIII siècle, Les marginaux exclus de l'historie, UGE, 10/18, 1978. Em resulta impossible d'inventariar aquí les innombrables variants en funció dels llocs i de les èpoques que, com ja he dit, són notables. Però llegint el conjunt de la literatura existent, el que dominen són les constants.*

[6] *Ordenança reial de Moulin dictada el 1556, citada a L. Parturier, l'Assistance à Paris sous l'Ancien Régime et pendant la Révolution, Paris, 1897, p. 97. Aquesta exigència de domiciliació particularment ben testimoniada aquí suposa el leit motiv de gairebé totes les reglamentacions municipals o reials anteriors o posterios entorn de l'assistència, i és ben sabut que representa també la inspiració fonamental de les Poor Laws angleses, fins al punt que hom ha pogut parlar, en relació amb aquestes, de servatge parroquial (parish sefdom).*

[7] *Ordenança reial del 21 d'agost del 1701 citada a A. Vexliard, "Introduction à la sociologie du vagabondage", M. Rivière, París, 1957, pàg. 83. Succeint a localitzacions més vagaroses partint de la por i de l'odi que suscita el personatge, aquesta definició serà represa de manera aproximada en el codi napoleònic i fonamenta la repressió penal de la vagabunderia, la darrera gran explosió del qual data de finals del segle XIX.*

[8] *Sobre el sistema corporatiu disposem de diverses obres ja antigues i sovint aproxima-*

tives. Cf. E. Levasseur, "Histoire des classes ouvrières et de l'industrie en France avant 1789", París, 1900, 2 toms; E. Cornaert, Les corporations en France avant 1789, París, 1941. Però sobretot l'excel·lent obra de W.H. Sewell, Gens de métier et révolution, trad. francesa d'Aubier, París, 1983.

[9] *Ch. Loyseau, Traité des Ordres, París, 1666, Cap. VIII, pàg. 80.*

[10] *B. Geremek, "Le salariat dans l'artisanat parisien aux XIII-XVe siècle", op. cit., pàg. 147.*

[11] *J. Kaplow, "Les noms des rois. Les pauvres à Paris à la veille de la Révolution", París, 1974.*

[12] *Ib., pàg. 80.*

[13] *Excepte si un gràfic ampliat representant el conjunt de les posicions socials en funció d'aquest doble eix ens permetés de respondre a certes objeccions que podríem estar temptats de fer a aquesta teoria de les quatre zones, tal com acabem de presentar-la. Per exemple, el mercader itinerant i fins i tot el treballador temporer circula sense ser un vagabund; no està directament inserit en la sociabilitat primària sense ser desafiliat; la seva domiciliació pot ser múltiple i la seva relació amb el treball més fluïda que la del treballador d'"arts mecàniques", etc. El capitalisme en el sentit de Braudel existeix en aquestes societats però sota una altra esfera de pràctiques que les que aquí ens han interessat exclusivament, perquè precisament plantegen "avant la lettre" la "qüestió social".*

[14] *C. Bloch, A. Tuctey, procès verbaux et rapports du Comité de Mendicité de l'Assemblée Constituante, París, 1910, "Deuxième rapport", p. 353. Per a una argumentació més detallada d'aquests punts, Cf. R. Castel, "Droit au secours et/ou libre accès au travail: le travaux du Comitè de mendicité de l'Assemblée Constituante", à "La famille, la Loi, l'État: de la Révolution au Code Civil", Imprimerie Nationale, París, 1989.*

[15] *C. Bloch, A. Tuetey, op. cit., "Plan de travail", pàg. 312.*

[16] *Ibid, "Troisième rapport", pàg. 384.*

[17] *Ibid, "Quatrième rapport", pàg. 428.*

[18] *Premier congrès International de l'Assistance Publique, París, 1989.*

[19] *Una de les darreres mesures en aquest sentit és l'ajut als pares aïllats (API) que des de març del 1976 dóna dret a una pensió especial per a les mares solteres fins que l'infant compleixi tres anys. Aquesta mesura il·lustra la manera en què s'ha prorrogat i ampliat alhora la clàusula de la inaptitud al treball per tal de poder-se beneficiar dels auxilis: es postula que la mare no pot encarar a plena satisfacció un treball assalariat i l'educació del seu fill; la mesura equival a una clàusula de suspensió provisional de l'obligació de treballar, que no per això queda completament repudiada.*

[20] *Données sociales, INSEE, 1990, pàg. 72.*

[21] *Ibid., pàg. 34.*

[22] *M. Cézard, L. Heller, "Les formes traditionnelles d'emploi salarié déclinent", a Économie et Statistiques, n. 215, novembre 1988, pàg. 17.*

[23] *Ibid., pàg. 18.*

[24] *D. Linhart, M. Maruani, "Précarisation et destabilisation des emplois ouvriers, quelques hypothèses", à Travail et emploi, n. 11.*

[25] *Alain Lelaube, Le travail en miettes, Hachette, París, 1988, pàg. 87.*

[26] *M. Elbaum "Petits boulots, stages, emplois précaires: quelle flexibilité pour quelle insertion?", Droit social, abril 1988, pàg. 314*

[27] *Données sociales, INSEE, 1990, pàg. 35.*

[28] *M. Cézard, L. Heller, op. cit. pàg. 18.*

[29] *M. Elbaum, op. cit.*

[30] *Données sociales, INSEE, 1990, pàg. 72.*

[31] *M. Cézard "500.000 persones són en atur des de fa més de dos anys", a Economie et Statistique, n. 193, nov.-des. 1986.*

[32] *Cf. J. L. Heller, "Emplois prècaires, stages: des emplois 'faute de mieux', Ibid.; Cl. Thelot "Le sous emplois a doublé en quatre ans", Ibid. M. Elbaum, Les petits boulots, plus d'un million d'actifs en 1987, Economie et statistiques, n. 205, des. 1987. Heller apunta també el ràpid creixement a partir dels anys 80 del nombre de persones empleades a la recerca d'una altra feina, sobretot entre els joves, 1.379.000 es van declarar el 1986 (el 6,4% de la població activa), però sens dubte el nombre és encara mes alt.*

[33] *A. Lebauche, op. cit., pàg. 87.*

[34] *Données socialles, INSEE, 1990, pàg. 35.*

[35] *Cr. A. Lebaube, op. cit., pàg. 56/7. 60. Només un exemple: el 1985 menys de la mei-*

tat dels sol·licitants de feina inscrits a l'ANPE rebien el subsidi d'atur.

[36] *Dominique Schnapper, "Rapports à l'emploi, protection sociale et statuts sociaux", a la "Revue Française de Sociologie", XXXI-1, Gener-març del 1989.*

[37] *R. Hoggart, "La cultura del pobre", trad. francesa a Ed. de Minuit, París, 1968.*

[38] *En relació amb aquest punt i els següents, cf. N. Lefaucheur, "Rapport pour la CEE sur la situation des familles monoparentales en France", GRASS, IRESCO, roneotipat, setembre del 1988, L. Roussel, "La famille Incertaine, O. Jacob", París, 1989.*

[39] *L. Roussel, "L'avenir de la famille", La recherche, n. 214, octubre 1989.*

[40] *N. Lefaucheur, "Personnes seules à París: nouveaux célibataires", ou "veuves solitaires", Données sociales, Ile de France, 1989.*

[41] *Cf. D. Le Gall, Cl. Martin, Le réseau de parenté après la désunion, CRTS, Caen, roneotipat, 1988.*

[42] *L. Roussel, "L'avenir de la Famille", loc. cit.*

[43] *Agnès Pitrou a "La vie prècaire, des familles face à leurs difficultés", apunta que a les famílies populars les relacions professionals de la família representen per als nens un dels mitjans privilegiats per trobar feina. Però això sempre que la família no sigui una cèl·lula tancada, o una pell de xagrí.*

[44] *D. Le Gall, Cl. Martin, "Les familles monoparentales, évolution et traitement social", ESF, París, 1987.*

[45] *Veure els treballs en curs de N. Lefaucheur i Cl. Martin. Un interesant estudi sobre la situació de les vídues dels soldats israelians morts durant la guerra dels sis dies tendeix a demostrar que, fins i tot en aquests casos "privilegiats" de ruptura de l'estructura familiar (car no suposen cap aspecte estigmatitzant, són acollits a càrrec de l'estat israelià, etc...) la supervivència sempre pateix un greu dèficit del seu capital social i relacional (L. Shamgar-Handelman, "Les réseaux sociaux des familiers monoparentales en Israël", Dialogue n. 101, 3er trimestre 1988).*

[46] *N. Lefaucheur, "Nouvelles célibataires ou veuves solitaires", a Domiciles séparés, le Groupe familial, n. 120, juliol-setembre 1988, pàg. 23.*

[47] *El número 85 del C.E.R.Q. Familles nombreuses, mères isolées. Situation économique et vulnérabilité, La Documentation Française, 2on trimestre 1987, elabora la noció de vulnerabilitat familiar però només en lel seu vessant econòmic: "Una família és vulnerable si és afectada per un deteriorament brutal de la seva situació econòmica sense possibilitat de posar-hi remei ràpidament" (pàg. 54). Es tracta d'un punt de vista diferent, però evidentment complementari del que m'ha interessat aquí.*

[48] *S. Magri, Ch. Topalov, edit. Villes ouvrières, 1900-1950, l'harmattan, París, 1990.*

[49] *A propòsit de la dona popular al París de finals del segle XX, Michèle Perrot parla de "aquesta eterna espigoladora (per a qui) la ciutat és una selva per on desplega la seva incansable activitat" (a Ch. Dufrancatel, et al., "L'histoire sans qualité", París, 1978, pàg. 142). Es tracta d'una constant que ha travessat la història de les classes populars. Per a un equivalent contemporani, en una ciutat de trànsit, cf. J. Fr. Laé, N. Murard, L'argent des pauvres, Le Seuil, París, 1986.*

[50] *Nancy Green descriu molt bé aquests mecanismes a partir de l'exemple de la immigració jueva al Marais abans de la segona guerra mundial. Cf. "Quartier et travail: les ouvriers dans le Marais et darrière les machines à coudre, 1900-1939" a S. Magri i Ch. Topalov, op. cit., cf. també G. Noiriel, Longwy, immigrants i proletaris, 1880-1980, París, 1984.*

[51] *M. Coste, "Les métallos: une génération de pionniers dans la proche banlieue parisienne", a S. Magri i Ch. Topalov, op. cit., pàg. 128.*

[52] *J. C. Parsseron "Présentation", a R. Hoggart, La culture du pauvre, op. cit., pàg. 15. En una prospectiva històrica, E. Thompson ha mostrat quines mediacions culturals ha hagut de patir "la formació de la classe obrera", cf. La formation de la classe ouvrière anglaise, trad. francesa a Gallimard, Le Seuil, París, 1988.*

[53] *Fr. Dubet, La galère: jeunes en survie, París, 1987, pàg. 95, M. Pialoux ja havia subratllat la relació entre la fragmentació del treball, la fragmentació de la unitat familiar i la manca de projecte, cf. "Jeunes sans avenir et travail intérimaire", Actes de la Recherche en Sciences Sociales; n. 26/27 març/abril 1979.*

[54] *He mirat de construir aquest model de retirada del món constituït per la ruptura amb totes les pertinences socials partint de personatges completament oposats des del punt de vista social als "gamberros" de subur-*

bi: "Le roman de la désaffiliation. A propos de Tristan et Iseut", aparegut a Le Débat, setembre de 1990. De fet, la desafiliació portada a l'extrem és la mort, també la mort social que es correspon en Tristany i Isolda amb l'únic territori que els amants poden ocupar, i que Dubet anomena en la seva anàlisi "Le trou noir" (el forat negre) (op. cit. pàgs. 120/123).

[55] Cf. J. Ch. Lagrée, P. Lew-Fai, "La galère, marginalisation juvénile et collectivités locales", Edic. del CRNS, París, 1985.

[56] Citat a Br. Geremek, "Les marginaux parisiens aux XIVe et XVe siècle", op. cit.

[57] Paul Valéry, "Montesquieu" a Tableau de la littérature française; Gallimard, t. II, París, 1939, pàg. 227.

[58] Sobre el pressupost d'ajut social a la infància (que representa un 44% de les despeses socials) un 47% de les famílies que reben ajuts són famílies monoparentals, quan aquestes només representen el 12,5% del total de famílies (Données sociales, INSEE, 1990, pàg. 423. De la mateixa manera, les mares de famílies monoparentals són més freqüents a l'atur (N. Lefaucheur, Rapport pour la CEE sur la situation des familles monoparentales en france, op. cit.).

[59] Les parelles no casades on l'home té menys de 35 anys tenen més possibilitats (un de cada quatre) que les parelles casades de comptar amb almenys un aturat (S. Chalion Dermersay "Les désunions libres", Revue Internationale d'action communautaire; n. 18/58, tardor del 1987, Montréal, pàg. 87.

[60] A edat igual, entre homes de 20 i 24 anys, els casos d'homes casats en atur són tres vegades menys entre els joves que disposen d'un lloc de treball (O. Galland, Les jeunes, La D'ecouverte, París, 1985)...

[61] S.C.S.I., Ministère de la Solidarité, de la Santé et de la Protection Sociale, Informations rapides, n. 149, des. 1989. Aquestes dades cobreixen les recollides a Le RMI un an après, déc. 1988, déc. 1989; dossier d'information de la Délégation Interministérielle au Revenu minimum d'Insertion, citat a la introducció. Si aquestes primeres avaluacions només fan referència a uns efectius restringits, tanmateix permeten deduir-ne les grans tendències.

[62] M'atreveria a proposar la hipòtesi segons la qual l'entrada en estat de flotació de les inscripcions familiars i relacionals tradicionals engega unes dinàmiques que amenacen conduir, esquemàticament parlant, per una banda a la desafilicació dels més desfavorits, i per l'altra al conreu d'un jo hipertrofiat (el famós "individualisme postmodern") entre aquells que tenen l'opció de mobilitzar un capital cultural important per "treballar" les seves capacitats relacionals. Així, es podria interpretar el recurs a les tecnologies psicològiques (psicoanàlisi), desenvolupament del "potencial humà", etc...) com la imatge "noble" de les poc desenvolupades tècniques d'inserció per a pobres. En els dos casos hi ha, no pas comunitat de situació (és com passar de la nit al dia), sinó estratègies homòlogues per constituir un cert tipus de lligam social que, en "La gestion des risques" (ed. de Minuit, 1981), he anomenat l'associabilitat, entesa com la construcció d'una sociabilitat sense lligams quan fallen les inscripcions relacionals primàries.

Les regions, escenari i actors de les polítiques formatives

Josep Molsosa
Responsable d'avaluació del Fons Social Europeu

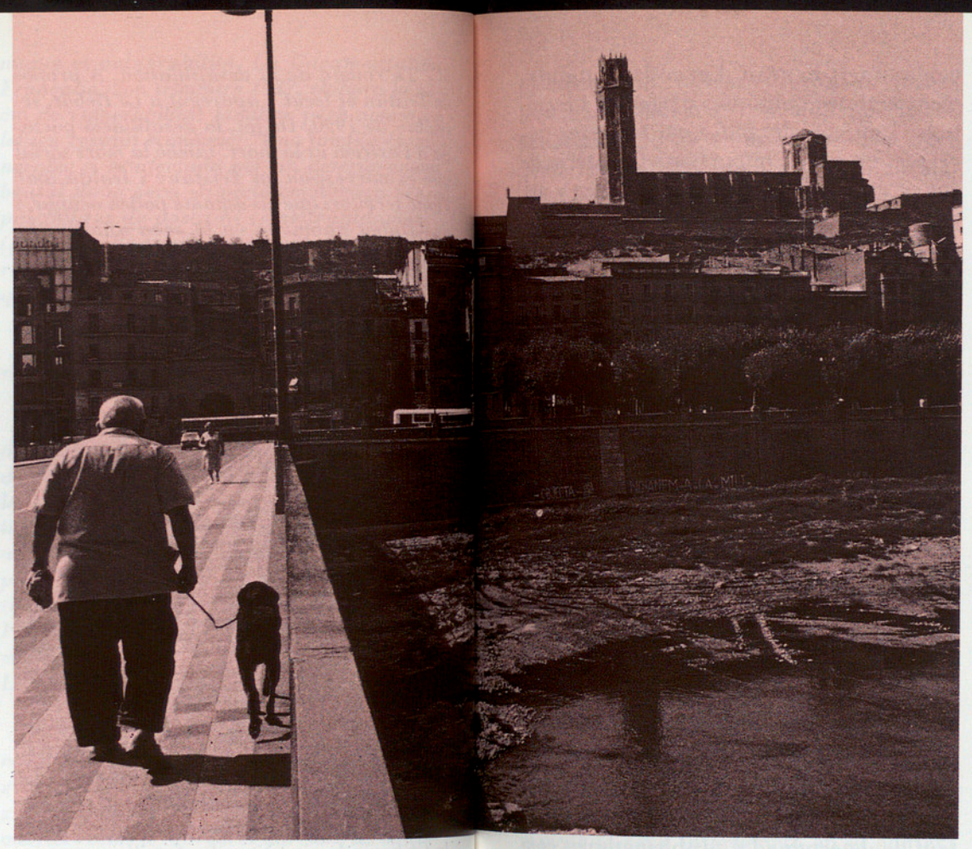

Visió panoràmica de la ciutat de Lleida.
ANNA BOYÉ

Aquest article va ser presentat per l'autor en forma de comunicació en el Seminari "La formació professional: una visió global per a una acció local.": El seu objectiu és facilitar la reflexió fent una aportació de l'experiència i la visió que d'aquests problemes es pot obtenir des dels serveis de l'administració comunitària. "La probable manca de rigor vol ésser compensada per la voluntat de pragmatisme en proposar elements que poden ésser útils en futurs treballs."

Aquesta comunicació no pretén proposar i demostrar que la problemàtica de la promoció de l'ocupació i de l'adequació de laformació a les noves necessitats exigeix un tractament cada vegada més localitzat, més territorialitzat.

Les polítiques regionals, comarcals, fins i tot locals, han de jugar un paper cada vegada més important en l'anàlisi, programació, gestió i avaluació de les accions formatives i de promoció de l'ocupació.

Publicacions, seminaris, programes i polítiques comunitàries i dels Estats membres, resolucions del Parlament europeu, etc., juntament amb les accions dels propis actors regionals, avalen aquesta tendència, cada dia més generalitzada, i que troba la seva expressió genèrica en la promoció de la idea de l'Europa de les regions.

No és necessari, per tant, dedicar recursos a justificar la nostra aproximació regionalista. Tanmateix, sí que és convenient proposar un esquema interpretatiu de la creixent importància del nivell regional i local, com a complement d'altres accions nacionals i/o comunitàries, que sigui útil per justificar les propostes objecte d'aquesta comunicació.

L'esquema seria el següent:

El context actual, després dels anys de crisi i reestructuracions, es caracteritza, bàsicament:

– per una creixent internacionalització de mercats i empreses;

– per una competitivitat més forta entre les empreses que exigeix cada cop més imaginació, estratègies més elaborades, flexibles i adaptables, millors tècniques de gestió, qualitat, màrqueting, etc.;

– per un context tecnològic en constant i, en alguns casos, trepidant evolució, tan a nivell sectorial com intersectorial (informàtica, microelectrònica, telecomunicacions, materials, etc.);

– per les perspectives del mercat interior europeu a partir de 1992, i els processos d'unió econòmica, monetària i política comunitaris.

Des de la perspectiva dels problemes de formació i ocupació, objectiu d'aquest Seminari, aquestes tendències provoquen:

– unes exigències creixents pel que fa als nivells de formació, no només quantitatives, sinó, en gran mesura, qualitatives, afectant les concepcions tradicionals dels oficis i professions;

– una reestructuració en el sector productiu, en les economies regionals i en el mercat de treball, en general, amb unes alteracions importants que han justificat la utilització de polítiques i dispositius cada vegada més precisos de reconversió de qualificacions de promoció d'ocupació, etc.;

– la progressiva inadequació de les estructures, programes i mètodes tradicionals de formació, especialment en el camp professional;

– la inadequació progressiva de les sensibilitats, de les polítiques i actuacions de les administracions, institucions i organitzacions, excessivament administratives o burocràtiques.

Per això, les preocupacions dels responsables d'accions, en aquest context, han de centrar-se en:

– intensificar els esforços de formació i orientació professional, de promoció de l'ocupació i del desenvolupament econòmic general;

– definir polítiques més àgils, més dinàmiques, més localitzades, més integrades a altres polítiques de desenvolupament, que permetin millorar l'eficiència i l'eficàcia dels recursos disponibles, generalment escassos;

– fomentar la cooperació i la concertació entre els diferents col·laboradors per permetre integrar les diferents perspectives i provocar les necessàries sinèrgies;

– promoure una evolució en les administracions, institucions i organitzacions que tendeixi a millorar les seves capacitats per tenir un domini sobre aquesta problemàtica, a orientar les seves actuacions cap a la definició d'estratègies, la promoció i concertació de les accions formatives i de promoció de l'ocupació, la utilització d'instruments de prospectiva, d'observació, de programació i d'avaluació més eficaços;

– fomentar la integració d'aquestes polítiques més localitzades, d'aquestes polítiques necessàriament regionals, en polítiques nacionals i comunitàries, que puguin garantir la seva necessària coherència i eficàcia.

Per resumir, les regions han de jugar un paper decissiu en la definició i desenvolupament de les polítiques formatives, perquè és a aquest nivell on millor poden delimitar-se els problemes, on millor poden elaborar-se estratègies i programes concertats amb els possibles actors implicats.

Probablement, la consolidació d'aquestes polítiques regionals, amb les necessàries estructures i instruments siguin condició necessària per garantir l'eficàcia general d'un país, el seu nivell de competitivitat, el seu nivell d'integració i cohesió social i econòmica.

Les polítiques comunitàries de formació: els fons estructurals reformats i els programes de recursos humans

En aquest context, un primer aspecte a considerar és el paper de les polítiques cominitàries orientades a la formació i el desenvolupament regional.

"La reforma dóna una especial importància al nivell regional."

En el procés de construcció europea, després de les incorporacions d'Espanya i Portugal i de l'aprovació de l'Acta Única, la política estructural s'ha convertit en un dels puntals principals de la política comunitària: per a l'any 1991, els fons estructurals suposaran, probablement, més del 25% del pressupost comunitari.

L'increment d'aquests recursos ha estat completmentat per una reforma en profunditat dels reglaments de gestió dels fons estructurals: la comunicació del president Delors, adoptada per la Comissió el mes de febrer de 1987, proposava convertir els fons estructurals en instruments de desenvolupament econòmic.

Les polítiques estructurals han d'oferir a totes les regions la possibilitat de beneficiar-se progressivament dels importants avantatges econòmics que proporciona el mercat sense fronteres. Per a tal finalitat, els representants estructurals comunitaris hauran d'exercir, conjuntament amb les polítiques nacionals i regionals, i en coordinació amb aquestes darreres, un paper important en matèria de convergència de les economies i com a garant de la cohesió econòmica i social.

La reforma dóna una especial importància al nivell regional, atès que "cap organització centralitzada o sistemàtica del procés de desenvolupament és capaç de tenir plenament en consideració la gran diversitat de situacions locals, i assenyala també la importància que té, per consolidar una veritable dinàmica de desenvolupament, l'establiment de programes a mitjà termini que defineixin un marc de referència coherent" (Vademècum de la Reforma dels Fons).

Els principis fonamentals de la Reforma

Concebuts d'una manera integrada i complementària, els principis en els quals es concreta la reforma dels fons estructurals són els següents:

a) la concentració de les intervencions en cinc objectius prioritaris, en funció tant de determinades problemàtiques com de la seva distribució regional. Els objectius, àmpliament divulgats, són:

1 - fomentar el desenvolupament i ajust de les regions menys desenvolupades, el PIB per càpita de les quals, és inferior o es troba al voltant del 75% de la mitjana comunitària.

2 - reconvertir les regions afectades greument per la crisi industrial, en funció d'índexs de desocupació, de crisi de l'ocupació industrial.

3 - lluitar contra l'atur de llarga durada: majors de 25 anys en atur desde fa més d'un any.

4 - facilitar la inserció professional dels joves menors de 25 anys a la recerca d'un treball.

5 - adaptar les estructures de producció, transformació i comercialització en l'agricultura i la silvicultura (objectiu 5/a), i fomentar el desenvolupament de les zones rurals (objectiu 5/b).

La concentració de la intervenció comunitària en aquests objectius prioritaris suposa un esforç continu de coordinació no solament dels estaments financers entre si, sinó també de llurs polítiques com-

plementàries. Aquest enfocament global hauria de millorar l'eficàcia de l'acció comunitària i permetre una gestió més adequada als mitjans financers estructurals, notablement incrementats.

b) una estreta concertació entre la Comissió, l'Estat membre interessat i les seves autoritats competents a nivell nacional, regional, local, o d'altres tipus, per aconseguir els objectius comuns.

Aquesta cooperació, principi-clau de la reforma dels fons, es deriva del principi de subsidiarietat, és a dir, de considerar la intervenció estructural comunitària com complementària de les iniciatives dels seus col·laboradors.

D'acord amb els reglaments, aquesta cooperació, aquesta acció concertada, abraça la preparació, el finançament, el seguiment i avaluació de les accions, i cal implicar tant a les administracions nacionals i regionals com a d'altres interlocutors econòmics i socials (cambres de comerç i d'indústria, cambres agràries, sindicats, patronals, etc.), que han d'emmarcar la seva intervenció en el context de les estratègies i programes elaborats per les autoritats competents.

Aquest principi de cooperació es concreta especialment:

– en l'elaboració de plans d'actuació de cara les diferents problemàtiques en les diverses regions,

– en la negociació dels "marcs" comunitaris de suport,

– en la definició i realització descentralitzada de programes operatius, per ajustar millor la intervenció comunitària a les realitats concretes (tant en l'apreciació de les necessitats com en el desenvolupament de les accions), i en la concessió de subvencions globals,

– en el seguiment i avaluació de les accions empreses,

– en la capacitat reconeguda a la Comissió de proposar, per pròpia iniciativa, determinades actuacions d'interès comunitari.

Les característiques d'aquesta cooperació dependran de les estructures institucionals i de les tradicions de cada Estat membre, per la qual cosa, revestirà necessàriament diferents formes.

Il·lustració de MESEGUER.

D'altra banda, de la qualitat d'aquesta cooperació dependrà l'èxit de la reforma, ja que sense diàleg amb les autoritats institucionals i els agents econòmics concertats, no sembla possible assolir els ambiciosos objectius fixats per la Comunitat.

c) la coherència de l'acció estructural comunitària amb les estratègies implantades a escala local, regional i nacional, orientada a aconseguir la cohesió econòmica i social comunitària, i la convergència de les actuacions econòmiques dels Estats membres, necessària en la perspectiva de la unitat econòmica i monetària.

Els reglaments assenyalen que els plans proposats pels Estats membres hauran d'incloure els elements necessaris per apreciar la relació i la coherència entre les accions estructurals comunitàries proposades i les polítiques econòmiques i socials de cada Estat membre interessat, cercant les necessàries sinèrgies entre ambdues actuacions.

d) una gestió més adequada dels fons, per aconseguir la màxima eficàcia, l'impacte més gran possible de l'acció comunitària. Duplicar els recursos estructurals comunitaris (de 7 a 14.000 milions d'ECUs entre 1987 i 1993), exigeix un major rigor en la gestió dels susdits recursos. Aquesta exigència es concreta, entre d'altres, en les següents mesures:

– passar de la lògica dels projectes a la lògica dels programes plurianuals, basats

en una visió global i coherent a mitjà termini de les accions a desenvolupar, i que ha de permetre una certa descentralització en la gestió i una major previsió i avaluació de la intervenció comunitària;

– garantir una major transparència;

– l'addicionalitat dels fons comunitaris respecte a d'altres participacions públiques;

– evitar l'acumulació i duplicació de la intervenció dels fons;

– les normes de disciplina pressupostària;

– l'avaluació sistemàtica "ex-ante" i "ex-post" de la intervenció estructural comunitària, en els diferents nivells macro, meso i microeconòmic.

"...un excessiu formalisme pot conduir a reduir l'eficàcia i ésser origen de fraus..."

e) una preocupació especial per simplificar els procediments (un excessiu formalisme pot conduir a reduir l'eficàcia i ésser origen de fraus), per garantir un seguiment adient de l'execució dels programes, i per facilitar una adaptació flexible de les accions previstes i de la distribució dels recursos, en funció de les evolucions constatades de la realitat conjuntural i estructural.

Per a la implantació d'aquests principis i, en general, dels nous reglaments, aquests darrers preveuen diverses possibilitats i recursos d'assistència tècnica, orientats a sensibilitzar, afavorir i consolidar la nova estratègia d'acció comunitària.

Unes primeres reflexions sobre la implantació de la Reforma

D'acord amb el que extableixen els nous reglaments, els Estats membres van presentar els necessaris Plans corresponents assolir els diferents objectius i a les diverses zones, que han servit per establir, mitjançant un procés de negociació amb la Comissió, i amb l'esperit de cooperació promogut per la Reforma, els marcs comunitaris de suport que han de permetre la definició de programes operatius cofinançats pels fons estructurals.

Fruit d'aquesta primera etapa, i per reflexionar sobre els resultats de la nova reglamentació en relació amb els principis i objectius per la qual es va crear, és adient presentar algunes idees que permetin, en el context d'aquest seminari, millorar la dinàmica de la seva implantació, millorar la qualitat dels programes futurs, suggerir actuacions complementàries necessàries per garantir la seva eficàcia, etc.

– En primer lloc, insistir en el fet que es tracta d'un canvi important, perquè la reforma ha suposat passar d'un sistema a un altre molt diferent: no es tracta de correccions, adaptacions o millores sinó d'una nova concepció, més complexa, de la política estructural comunitària.

Condicionades per la necessitat de canviar de sistema "en marxa", en uns terminis relativament breus, les estratègies d'adequació dels col·laboradors al nou sistema han tingut limitacions que s'han de tenir en compte en aquesta reflexió sobre el procés de canvi.

La formalització dels documents a utilitzar (plans i programes), l'establiment de criteris per a la quantificació de les problemàtiques a diferents nivells, de criteris d'avaluació "ex-ante" de les estratègies, objectius i mesures, dels criteris de distribució dels recursos financers, etc., ha hagut de realitzar-se en condicions precàries, tant de terminis com de persones.

– En segon lloc, és necessari considerar la situació de partença, és a dir, les possibilitats per part de cada col·laborador implicat, d'emprendre un canvi de sistema d'aquesta importància. Evidentment, les situacions són relativament diferents en cadascun els Estats membres i en cada nivell d'administració (nacional, regional, local).

Però, en general, i en gran mesura es deu al caràcter trepidant dels processos de canvi tecnològic i als canvis importants de les economies europea i mundial, atès que les capacitats de les administracions per adequar llurs polítiques i llurs programes de formació i de promoció de l'ocupació en aquest context són relativament limitades.

Limitacions que tenen aspectes conceptuals (quin tipus d'anàlisis, quin tipus de polítiques, d'instruments, de metodologies), infrastructurals (persones, professionals i experts, organismes i agències adequats), culturals (actituds sobre la

formació, sobre el treball, sobre les tecnologies, etc.).

– En tercer lloc, la problemàtica de l'"acoblament" del nou sistema comunitari de cofinançament d'accions estructurals als respectius sistemes nacionals i regionals, molts dels quals es troben immersos en processos de reforma i d'adaptació a les circumstàncies canviants del mercat de treball i dels canvis tecnològics.

Adaptar els diferents ritmes i terminis de programació, els col·lectius, mesures i costos "elegibles", els diferents procediments de gestió, seguiment i avaluació, la diferent articulació de competències i responsabilitats entre els diversos nivells d'administració, etc., suposa una problemàtica considerable.

El risc de trobar, a cada país, processos de programació paral·lels o duplicats pot ésser important. En el pitjor dels casos (respecte a l'esperit i objectius de la reforma), podrien produir-se processos de planificació i programació estrictament formals, orientats a justificar la sol·licitud de recursos financers comunitaris.

Garantir la unitat i coherència dels processos de programació, gestió i avaluació, és un repte difícil, però necessari per obtenir una eficàcia, una rendibilitat dels recursos disponibles.

– En quart lloc, les possibilitats d'utilitzar altres formes d'intervenció comunitària en aquest context (assistència tècnica, programes i iniciativa comunitària, per assistir, cooperar o fomentar determinades orientacions, des d'una perspectiva comunitària), dependran de la voluntat dels serveis de la Comissió de concertar amb les administracions nacionals unes actuacions realment eficaces.

L'anàlisi global necessària que hauria de comportar la reflexió conjunta sobre estructures i processos de programació i gestió, està condicionada pel nivell de col·laboració existent. Aquesta cooperació pràctica entre administracions no es realitza per decret, per reglaments en aquest cas, sinó que exigeix una voluntat de les parts per desenvolupar-la, concretada en accions específiques.

Altres programes comunitaris orientats cap a la formació

Fins i tot, sense disposar de la informació i experiència suficients per presentar aquests programes, aquesta comunicació perdria coherència si no s'esmentessin les iniciatives de la Task Force "Recursos Humans, Educació, Formació i Joves".

Efectivament, programes com Petra, Eurotecnet, Force, Erasmus, Comett, etc., tenen com a objectiu fomentar la millora de les polítiques i programes de formació professional inicial i contínua, fomentar l'intercanvi d'estudiants entre universitats europees, i la col·laboració entre aquestes i les empreses dels diferents Estats membres.

Erasmus i Comett tenen uns beneficiaris individuals, mentre que Petra, Eurotecnet i Force s'orienten vers els estudis, projectes-pilot i accions d'intercanvi d'experiències. El seu pressupost limitat, entre d'altres raons, el confereix un paper relativament testimonial si se'ls compara amb els pressupostos dels fons estructurals.

Probablement, la seva escassa coordinació amb la nova dinàmica del Fons social i la també escassa vinculació amb les estructures de decisió de les polítiques formatives en els nivells nacional i regional, limita notablement la seva incidència, la seva eficàcia, en la consecució de llurs objectius declarats.

"Garantir la unitat i coherència dels processos és un repte difícil..."

Les polítiques nacionals i regionals

Una vegada més, amb la finalitat d'assegurar una certa coherència esquemàtica, en aquest punt caldria considerar les polítiques desenvolupades per l'administració nacional i per administracions autonòmiques.

No és l'objectiu d'aquesta comunicació presentar-les, malgrat que és necessari assenyalar l'interès que tindria el realitzar un inventari de les estructures i polítiques existents en els diferents nivells, i comparar la situació amb altres països.

Els casos italià i francès podrien constituir unes referències pròximes i vàlides per a una primera anàlisi dels aspectes forts i dèbils de les capacitats d'aquest país per tenir un domini (un cop més) sobre la problemàtica de la formació en re-

lació amb el desenvolupament econòmic i tecnològic.

Les estructures de prospectiva tecnològica, la política d'observatoris regionals, la llarga tradició dels contractes del pla Estat/Regió, les institucions d'enginyeria educativa i d'estudis sobre les qualificacions, en el cas francès, per exemple, serien de gran utilitat per a la reflexió necessària.

Elements per a un model regional de preparació i desenvolupament de polítiques formatives

Tanmateix, aquesta reflexió necessària pot veure's limitada pel que fa a la seva eficàcia si no es disposa d'un model de referència, d'una concepció relativament coherent de les estructures necessàries per al desenvolupament de polítiques formatives a nivell regional. En el cas contrari, el risc d'actuar mimèticament perdent eficàcia, resulta evident.

Per això, des d'aquesta preocupació "operacional", des d'una sensibilitat d'"administrador" més que de "formador", aquest punt es dedica a proposar els elements principals del model necessari de referència.

"...l'adaptació dels sistemes de formació als canvis comença a ésser absolutament necessària."

Un exemple en el marc d'un projecte d'iniciativa comunitària

Malgrat el risc de perllongar excessivament aquest article, pot resultar interessant recollir aquí algunes consideracions i propostes realitzades en el marc dels treballs preparatoris per a la definició d'una iniciativa comunitària impulsada pel Fons Social Europeu (Euroform).

Algunes de les consideracions eren:

"L'evolució ràpida de les qualificacions i les necessitats urgents de l'economia i de la investigació de disposar de personal d'alta qualificació i amb una formació en les noves professions, posen en dubte la capacitat dels sistemes de formació inicials i els obliguen a adaptar-se al ritme de desenvolupament tecnològic."

"En aquest context, l'adaptació dels sistemes de formació als canvis comença a ésser absolutament necessària. Garantir la capacitat de preveure les necessitats de formació, d'analitzar el marcat de treball en termes operacionals, de programar les accions de formació, és la condició essencial per dominar aquesta problemàtica."

"Aquesta adaptació només es farà de manera eficaç si tots els col·laboradors (administracions, institucions de formació, empreses, sindicats, etc.), s'esforcen en treballar segons les orientacions o els criteris concertats.

"Amb tot, l'experiència dels primers marcs comunitaris de suport i de programes operacionals mostra que, en general, les administracions i institucions no han de treballar soles per millorar les seves capacitats i possibilitats de tenir un domini sobre aquestes evolucions."

I les proposicions:

"1. Promoure la creació, la millora o el creixement de les capacitats de prospectiva, de programació i d'avaluació (estructures, experts, mètodes), necessaris per dominar la problemàtica de la formació professional i de l'ocupació, dins un context de canvi tecnològic i de la consolidació del mercat únic europeu."

"A partir d'un balanç global d'aquestes capacitats, s'haurà d'establir un esquema director per a cada Estat membre, que contingui les polítiques i els objectius que haurien de deprendre del balanç esmentat."

"La iniciativa Euroform cerca el cofinançament d'activitats que permeti assolir els objectius declarats, desenvolupar les estratègies i les polítiques previstes en l'esquema director de cadascun dels Estats membres, i incrementar o consolidar, d'aquesta manera, les capacitats de domini d'aquesta problemàtica."

"Aquestes activitats comprenen, principalment, estudis, enquestes, recerques comparatives, intercanvis d'experiències, etc., dins d'àrees com poden ésser, per exemple:

– l'anàlisi de les conseqüències de les evolucions tecnològiques i de la realització del Mercat interior sobre les qualificacions i competències, i sobre les necessitats de formació que se'n desprenen;

– els continguts, les metodologies, les formes d'organització d'accions de forma-

ció i de promoció de l'ocupació, apunten cap al fet de donar una dimensió comunitària a les qualificacions i competències professionals, i a acostar les polítiques nacionals de formació professional inicial i contínua;

– Els mètodes per avaluar l'eficàcia de les accions de formació professional, per definir els indicadors d'impacte, els mètodes de col·lecta i de tractament de les informacions necessàries;

"La iniciativa Euroform s'adreça, així, a consolidar les estructures, i no solament el finançament dels estudis i de les anàlisis fets per experts aïllats. El cofinançament d'aquest estudis, enquestes, recerques comparatives, etc., ha d'ésser utilitzat i aprofitat de cara a l'esmentada consolidació."

"2. Promoure l'establiment i el funcionament de consorcis que enfoquin directament la preparació, la programació i el desenvolupament de les accions de formació, a nivell regional, sectorial o tecnològic."

"Aquests consorcis han d'ésser uns grups d'interès per a la formació entre diferents col·laboradors, per posar en comú els recursos i estratègies i per millorar l'eficàcia de llurs activitats específiques juntament amb les sinèrgies que aquest treball en comú pot aportar."

"Aquests consorcis han de tenir com a objectiu, dirigir els col·laboradors a una anàlisi conjunta de la problemàtica, a la prospectiva tecnològica i sectorial, a la definició de polítiques i programes concertats, a la seva posada en pràctica coordinada, a l'avaluació i difusió dels resultats de les activitats."

"Els col·laboradors poden ésser tots els que tenen responsabilitats en les àrees de la formació professional i de les polítiques d'ocupació: administracions, organismes de formació, públics o privats, universitats i instituts de recerca, col·laboradors econòmics i socials, etc."

"Els consorcis s'han de constituïr a partir d'un acord entre els col·laboradors fixant els objectius, el programa de treball a mitjà termini, els recursos i el pressupost, la participació de cada col·laborador, etc."

"La iniciativa Euroform tendeix cap al finançament d'aquest programa de treball, és a dir, de les activitats o dels treballs d'anàlisi i de prospectiva, d'estudi, de programació, de preparació, d'experimentació, d'avaluació i de difusió dels resultats d'accions de formació."

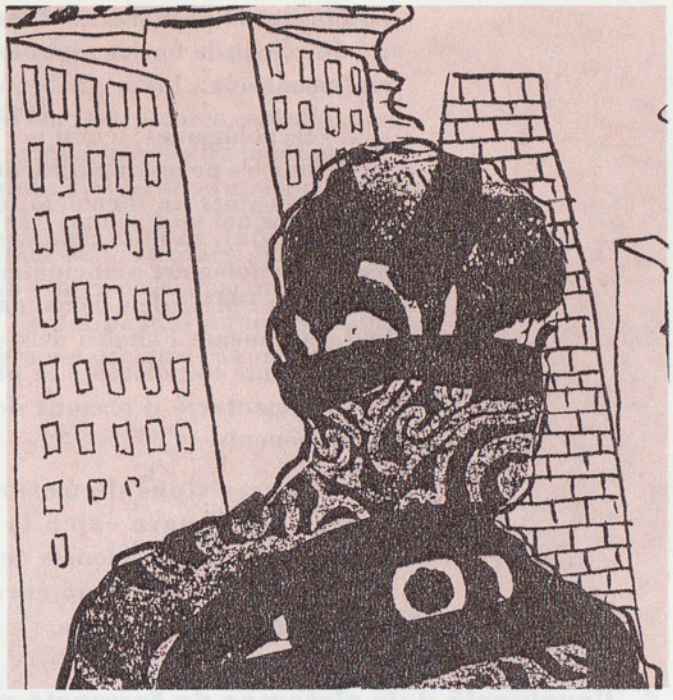

Il·lustració de MESEGUER.

"Aquests consorcis poden ésser"

1 - regionals, responent als diferents tipus d'activitats:

a) la concepció concertada de plans i programes de formació, a nivel regional, així com el seu seguiment i avaluació, a partir de l'anàlisi global de les necessitats de formació de la regió, tot considerant la seva realitat econòmica i social i les seves estructures de formació;

b) la promoció i l'assistència tècnica juntament amb els promotors d'iniciatives locals, desitgen aprofitar les oportunitats que els canvis tecnològics i el mercat únic poden oferir per la creació de noves ocupacions i de noves empreses a aquest nivell.

Es tracta, doncs, de dos tipus de consorcis regionals, constituïts per col·laboradors diferents, que rebran prioritàriament el suport de la iniciativa comunitària en les regions, posant de relleu els objectius núm. 1, 2 i 5b.

2 - sectorials, tenint per objectiu l'adaptació dels sectors econòmics o de les branques industrials als canvis tecnològics i a un nou context del mercat interior,

mitjançant la preparació i l'experimentació d'accions de formació professional inicial o contínua.

3 - tecnològiques, tenint per objectiu el de definir les noves qualificacions i les noves necessitats de formació (contingut i metodologia), induïts pels desenvolupaments tecnològics, principalment en honor de les PME i dels demandants de treball, mitjançant l'anàlisi dels seus desenvolupaments tecnològics i la preparació i l'experimentació d'accions de formació corresponents.

Un tercer tipus de mesures a cofinançar s'orientava cap a la promoció d'iniciatives transnacionals de formació, per donar una dimensió europea a les qualificacions i formacions.

"...l'avaluació dels sistemes de formació als canvis comença a ésser absolutament necessària."

Els elements bàsics del model regional

Seguint en la línia esquemàtica d'aquesta comunicació, els elements que haurien de garantir una capacitat suficient a les administracions regionals per analitzar i seguir la problemàtica formativa, per programar, desenvolupar i avaluar accions formatives són els següents:

A - Un diagnòstic general sobre la problemàtica sòcio-econòmica regional, analitzant possibles estratègies d'actuació i orientant a facilitar l'elaboració concertada d'un Programa de desenvolupament regional que permeti donar coherència a les accions formatives i de promoció de l'ocupació.

B - Una estructura d'observació i anàlisi del mercat de treball, que permeti sistematitzar la diversitat d'informacions disponibles, coordinar estudis sistemàtics i periòdicsper recollir informació d'empreses, organismes, organitzar activitats de reflexió entre els diferents sectors que facilitin la concertació necessària de les accions formatives.

Els mètodes de classificació i d'anàlisi de les categories i qualificacions professionals, dels sectors d'activitat, condicionaran notablement l'eficàcia d'aquest tipus d'estructures.

C - Una estructura de prospectiva tecnològica que permeti detectar amb una anticipació relativa quines són les línies bàsiques del canvi tecnològic i les seves repercussions en les estructures professionals i en les qualificacions i competències professionals.

Aquesta estructura caldria que s'utilitzés també per divulgar llurs resultats, i per promoure actituds favorables i receptives a aquest tipus de canvi, actituds "vigilants" en els responsables tècnics de les empreses i dels centres de formació.

D - Una programació regional de les accions formatives a desenvolupar, que consideri les necessitats de formació però també l'oferta formativa, i permeti racionalitzar la utilització dels recursos disponibles, orientant-los adequadament cap a les prioritats establertes.

Aquesta capacitat de programació a nivell regional caldria complementar-la amb estructures a nivells més específics (comarques, "forats d'ocupació"), per acostar-se més a la problemàtica concreta i millorar la definició i l'eficàcia de les accions a desenvolupar.

Potser sigui en aquestes activitats de programació regional, en les estructures comarcals o locals de promoció d'iniciatives de formació i d'ocupació, on la cooperació, la concertació entre els diferents col·laboradors, entre els diversos actors implicats, resulta una condició fonamental per a un nivell adient de coherència i eficàcia.

Accions continuades de sensibilització, de reflexió conjunta, d'elaboració d'estratègies consensuades, etc., són necessàries per a assolir l' objectiu esmentat.

E - La programació hauria de comprendre activitats d'experimentació i d'innovació pel que fa a organització, continguts i mètodes formatius, que permetin recollir les experiències dels diferents responsables, administradors, conceptors, promotors, formadors, etc., sistematitzar-les i divulgar llurs resultats.

L'estructura responsable d'aquest tipus d'activitats hauria d'assegurar la participació coordinada en activitats semblants a nivell nacional o comunitari, assegurant els fluxos d'informació en tots els sentits.

F - Una estructura de gestió que asseguri una execució efectiva dels programes adoptats, amb un sistema de seguiment, de "monitors", que permeti detectar possibles problemes, conèixer els efectes que puguin recollir-se o mesurar-se en el desenvolupament de les accions i, eventualment, reorientar el programa.

G - Finalment, caldria que s'assegurés l'estructuració de capacitats o instruments per a l'avaluació dels resultats de les accions formatives. Tot i que la tradició és recent, sobretot a Espanya, les administracions i institucions són cada vegada més sensibles a la necessitat d'incorporar l'avaluació a llurs sistemes de direcció i gestió.

Els mètodes i elements necessaris per a l'avaluació poden resultar complexos des d'un punt de vista conceptual i costosos des d'una perspectiva operacional. Tanmateix, una política adequada d'avaluació dels efectes resultants, de l'impacte de les accions que han tingut sobre la problemàtica, és la millor garantia perquè l'eficàcia sigui màxima.

Integrar l'avaluació com una de les etapes fonamentals de tot sistema d'acció sembla absolutament indispensable. Amb perspectives de futur, l'avaluació de resultats és la millor manera de preparar futures accions o programes.

Si l'acció d'avaluació és periòdica, la comparació dels resultats obtinguts en diferents moments pot aportar informació relativament important i significativa, que complementi els resultats absoluts de determinats programes, l'anàlisi del qual resulta difícil en el marc d'una pluralitat de factors que incideixen de manera complexa sobre els resultats esmentats.

Tots aquests elements estructurals o operatius haurien de configurar aquest model regional per a la preparació i desenvolupament de polítiques formatives. La seva configuració concreta en un o més organismes dependrà de la situació i possibilitats de cada regió.

En qualsevol cas, caldria que s'assegurés una integració adient entre aquests elements en el marc d'una política regional de formació i en el context d'aquest programa de desenvolupament regional suggerit en el primer punt.

I l'esmentada integració hauria d'assegurar-se també amb la resta de nivells d'actuació: el nacional i el comunitari. Però només amb estructures consolidades i amb programes coherents les polítiques regionals podran vertebrar-se i participar en els nivells més amplis. I no tan sols per obtenir recursos suplementaris, sinó també per aportar experiències i participar en els processos de definició d'aquestes polítiques i programes nacionals o comunitaris.

Món laboral

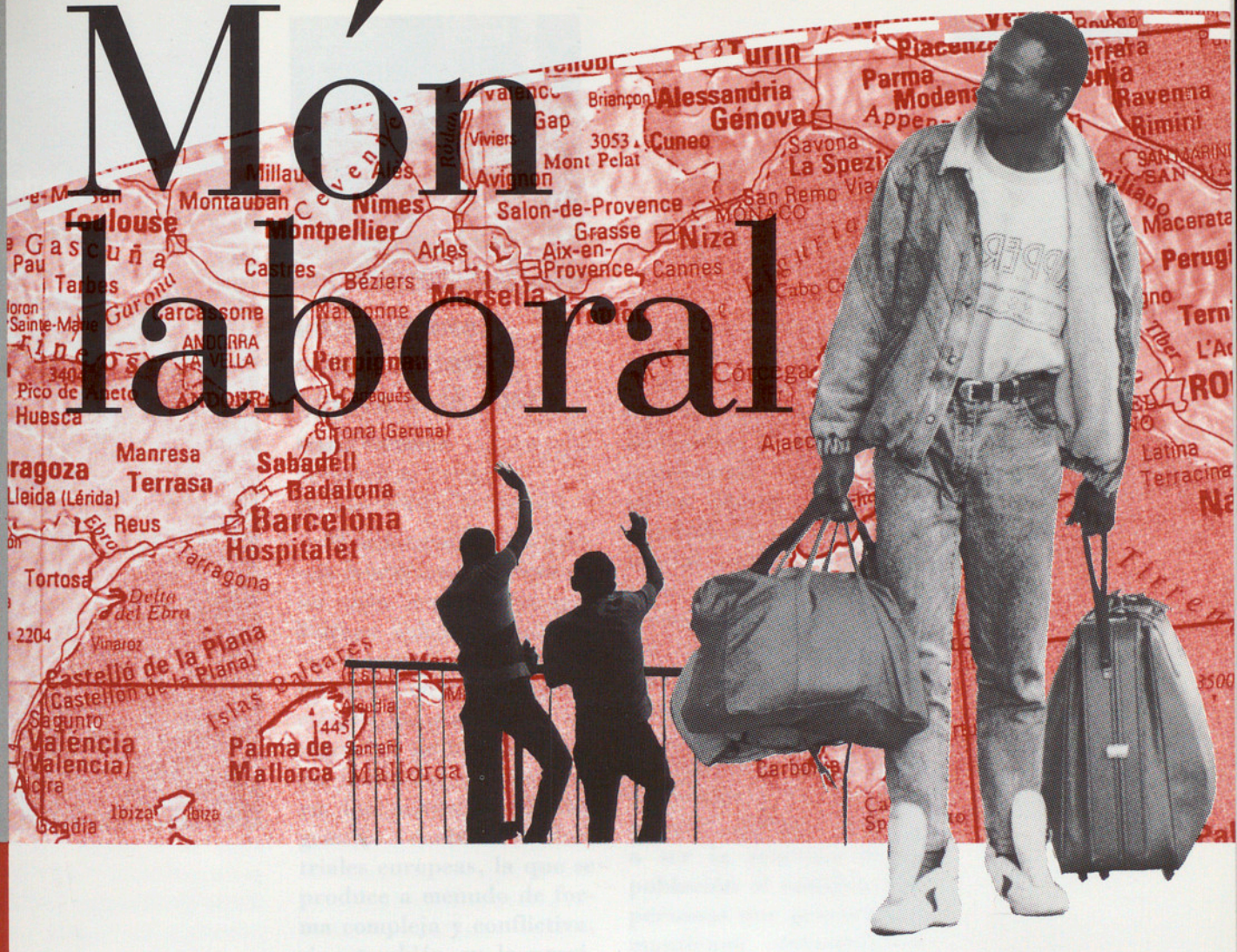

13

Trabajadores extranjeros inmigrados en Cataluña

RESUMEN

Foreign immigrant workers in Catalonia

ABSTRACT

Trabajadores extranjeros inmigrados en Cataluña

RESUMEN

Foreign immigrant workers in Catalonia

ABSTRACT

Trabajadores extranjeros inmigrados en Catalunya

Interrogantes sobre un futuro que ya está aquí

Ignasi Farreres.
Consejero de Trabajo
de la Generalitat de Cataluña

El fenómeno de las nuevas migraciones es uno de los más importantes que Europa habrá de afrontar en el inmediato futuro. Y no tanto en la consolidación de los procesos de integración de los colectivos de inmigrantes instalados en los suburbios de las grandes ciudades industriales europeas, la que se produce a menudo de forma compleja y conflictiva, sino también en la previsión de las nuevas avalanchas de inmigrantes que están por llegar, tanto del Este como del Sur.

Los países de la Europa meridional, hasta ahora "exportadores de emigrantes", se han vuelto receptores. Cataluña, que tradicionalmente ha sido un país receptor de inmigración, vuelve a ser, como corresponde a una región europea fuertemente industrializada y avanzada, objetivo de las masas de trabajadores norteafricanos que sueñan con encontrar prosperidad en los países del Norte.

La importancia del fenómeno es tal, y tan grande la incidencia que puede tener en nuestro país, que hemos creído necesario convocar un Seminario para reflexionar sobre la repercusión que puede tener sobre el conjunto social y económico el aumento de inmigrantes extracomunitarios, ahora cifrado en Cataluña en un 2%, y sobre las medidas que deberemos arbitrar para adelantarnos al futuro. Se hacía necesario reflexionar sobre cómo va a afectar a nuestro mercado de trabajo la llegada de contingentes laborales escasamente calificados y, en el orden cultural, prever cuál va a ser la reacción de la población al convivir con personas que provienen y mantienen costumbres y formas diferentes a las nuestras.

En lo que afecta al mercado laboral me gustaría preguntar a determinados empresarios si es coherente adoptar, en tanto que ciudadanos, actitudes de rechazo hacia estos inmigrantes y en cambio contratarlos ilegalmente. Hablando de coherencia tampoco querría olvidar a los sindicatos ¿Es coherente defender que los trabajadores extranjeros han de cobrar y tener los mismos derechos que los trabajadores autóctonos? ¿Es ésta una actitud solidaria o responde simplemente a su interés por defender los niveles retributivos y de condiciones de trabajo ya conseguidos?

Las diferentes cuestiones e interrogantes que he querido plantear para que los expertos se pronuncien sobre ellas se pueden resumir en estas: ¿La inmigración es un fenómeno imparable, o no? Los gobernantes tienen derecho/obligación de parar o de regular este fenómeno? ¿Si la solidaridad entre los pueblos nos obliga a tumbar las barreras que nos separan, es admisible que las alcemos para frenar estos flujos migratorios? ¿Serían eficaces y útiles estas barreras levantadas por los Estados?

Estos son los interrogantes y los temas que surgen en torno al fenómeno inmigratorio que tenemos planteado y que habremos de resolver en el futuro. Interrogantes sobre los que confío que el lector encuentre respuestas suficientes y sugerencias en las páginas de este Món Laboral.

Cataluña, un país tradicionalmente receptor de inmigrantes

Rosina Balboa
Periodista

Cataluña, como parte integrante de Europa y, en consecuencia del Norte, no ha quedado al margen de los procesos migratorios, pero a diferencia de otras regiones del territorio español, ha sido tradicionalmente un país receptor de población. La primera ola de inmigrantes que llegó a Cataluña lo hizo procedentes de otras zonas de España y en el momento en que fueron asimilados por la sociedad catalana, surgió una nueva ola migratoria, esta vez extranjera.

Según datos oficiales, 62.000 extranjeros residen legalmente en Cataluña de un total de 120.000 que componen los diferentes colectivos. Los efectos de la xenofobia y el racismo -más extendidos en otros puntos de Europa- han comenzado a sentirse en Cataluña y diversas pueden ser las causas. Lo que sí queda claro es que coinciden en el tiempo con una negociación basada en el cierre de fronteras, lo qual supone una verdadera barrera de nuevos inmigrantes en el Viejo Continente.

Por grupos de inmigrantes, los de origen árabe-musulman tienen en común el no ser blancos de piel, tienen razones económicas y proceden del norte y centro de África, del Oriente medio y del Sudeste asiático. Ante las predicciones que anuncian para los próximos años una llegada masiva de habitantes del Magreb, las utoridades esañolas han implantado el visado para cumplir con los dictados que llegan de Bruselas.

La migración centroafricana a Cataluña tiene lugar a comienzos de la década de los setenta. Desde un principio se instala en la zona del Maresme y en la provincia de Girona y se dedica a faenas agrícolas. Gente procedente de Gambia, Senegal, Nigeria, Camerún, es decir del corazón de África, tiende a agruparse en guetos con el mismo tipo de problemas que los magrebíes.

El colectivo filipino tiene, en su composición, un perfil mejor definido. Básicamente son mujeres llegadas en solitario. La causa no es otra que la económica y trabajan como empleadas domésticas. Poseen un buen nivel cultural y su deseo es volver a su país, pero mientras, envían buena parte de sus bajos sueldos a sus familias.

La colonia latinoamericana, como la filipina, es bastante reciente. La ma-

yoría de ellos, pertenecientes al Cono Sur abandonaron sus países por motivos económicos, políticos o por vínvulos familiares. Constituye uno de los colectivos que tiene mayor nivel de cualificación y de instrucción. Sin embargo, aún existe un gran número que debe incluirse en la economía sumergida.

La cultura catalana, como receptora de otras culturas, ha sabido ser permeable a la incorporación de nuevas costumbres que han ido llegando al país junto con los contingentes de inmigrantes. Sin perder lo que le es propio, durante muchos años ha alojado gente de muy diversa procedencia. Más del 60% de los 6 millones de habitantes que tiene en la actualidad Catalunya, son consecuencia directa o indirecta de la inmigración del siglo XX.

Los trabajadores extranjeros en Catalunya

Ignasi Riera
Diputado en el Parlament de Catalunya

Si en Cataluña ha sido superada la impresión que se tenía sobre "catalanes de primera y catalanes de segunda", ya que unos como otros decidían democráticamente el futuro del país y su autogobierno, en cambio, aparecen nuevos colectivos de trabajadores que, a corto plazo, no tendrán la oportunidad de votar, sino todo lo contrario, se les somete a un estado permanente de provisionalidad y semi-clandestinidad política. Por supuesto, esta situación los margina. Tanto es así que, el Síndic de Greuges de Catalunya dedica atención especial, en su informe al Parlamento catalán, a los inmigrantes extranjeros.

Hay en Cataluña segmentos bien diferenciados de trabajadores extranjeros: desde los técnicos de las empresas japonesas y alemanas, frente a los cuales no ha habido ningún tipo de rechazo ni sentimientos racistas, hasta los trabajadores de países con los que el Estado español no tiene relaciones diplomáticas.

Grupos más numerosos e importantes (a excepción hecha de los técnicos de empresas multinacionales y asimilados) de trabajadores extranjeros en Cataluña:

– Latinoamericanos: muchos de ellos exiliados políticos y con un nivel alto de estudios.

– Filipinos: mayoritariamente mujeres, adscritas al servicio doméstico, de lengua inglesa y con cierta movilidad (de volver a su país).

–Africanos: tareas del campo o pequeño comercio o, también subcontratados en empresas de todo tipo.

– Europeos del Este: ocupados en obras públicas de grandes infraestructuras.

Cualquier elemento de intranquilidad tiene como punto de referencia la Ley de extranjería y sus reglamentos posteirores, un instrumento legal de discriminación sistemática para los extranjeros pobres extracomunitarios.

Son muchas voces las que reclaman una intensificación de los puntos de información de acogida, tanto de titularidad pública como privada. La importancia de iniciativas como la CITE que ha nacido bajo los auspicios de la central sindical CC.OO) como centro de información, orientación y acogida ofreciendo sedes no gubernamentales, se debe a que los trabajadores extranjeros no vienen atemoriza-

dos por posibles represalias debidos a defectos de forma en la documentación que exhiben. También a funcionado en este sentido, el "Manifest en defensa dels drets de l'immigrant estranger" firmado por el colectivo de grupos que conforman "Catalunya solidària amb els immigrants estrangers". Es importante, por otra parte, el rol que desempeñan algunas Oficines de Benestar Social que dependen de la Conselleria correspondiente de la Generalitat o los centros que ha puesto en marcha el Ayuntamiento de Barcelona junto con la "Guía de entidades para inmigrantes extranjeros y refugiados", etc...

La inmigración que nos espera

Rafael Hinojosa.
Diputado en el Congreso de los Diputados

Los expertos coinciden en que la caída del muro de Berlín con la "revolución" del Este, además de la situación existente en el norte de África, especialmente después de la guerra del Golfo, provocarán oleadas de inmigrantes hacia los países de la CEE y España será, por su situación geográfica, un país de paso y también de estancia.

También existe el problema demográfico en referencia a que la franja que va desde Marruecos a Turquía reunirá, hacia el año 2025, dos tercios de la población mediterránea. En cuanto a los recursos humanos, en el 2025, el 45% de jóvenes menores de 15 años se concentrará en el Sur, mientras que solamente un 24% en el Norte. No es necesario mencionar el problema al que se van a enfrentar los gobiernos de países del sur del Mediterráneo dado el aumento del número de jóvenes en edad de trabajar. Naturalmente, los países comunitarios serán una tentación.

España, con un 2% de población inmigrante, se encuentra muy por debajo de la media europea (4%), pero verá incrementar notablemente su porcentaje y Cataluña constituirá un punto de referencia. Lo que ocurre es que ni España, ni tampoco Cataluña, están preparados para recibir este número de personas que se pronostica, si observamos por un momento las cifras de parados...

Según las centrales sindicales, el 30% de los contratos laborales son precarios. Esto, unido al déficit considerable de puestos de trabajo, significa que el destino de los trabajadores inmigrantes se encuentra en la economía "sumergida" o clandestina: sector textil, explotaciones agrícolas, sector servicios... Así pues, uno se puede imaginar las condiciones en que éstos inmigrantes viven y trabajan, no pudiendo disfrutar de ningún beneficio social ni apoyo legal, siendo explotados aprovechando su "indocumentación" y con el peligro adicional de que en cualquier momento pueden ser devueltos a su país...

El marco legal desde 1985, año en que se promulga la Ley de extranjería, ha dado lugar a muchas controversias hasta el punto de hacerse imprescindible una reforma del articulado de la ley. En este aspecto no podrán ignorarse los criterios y normativas de la CE, evitando la entrada de personas incontroladas a la vez que la Inspección de Trabajo san-

cionará con más rigor a los empresarios que contraten personal ilegal, es decir, sin permiso de trabajo.

Lo que queda muy claro es que el problema se ha de resolver de raíz: ayuda para el desarrollo de los países más desfavorecidos con la finalidad de que no sea necesaria la inmigración.

Los Grupos Parlamentarios PSOE, PP, Grup Català CiU, CDS, Mixto (AIC, UV, EE, EA) presentaron y aprobaron una Proposición No de Ley al Parlamento español, con abstención de IU-IC. Consta de 11 puntos en los cuales se insta al Gobierno a adoptar soluciones reales respecto al problema de la inmigración. El debate queda abierto y habrá que hablar largo y tendido... ●

Por una política de inmigración

M. Montserrat Solé i Aubià.
Diplomada en Trabajo Social
Licenciada en Ciencias Políticas y Sociología.

Según las diferentes situaciones en que se encuentran los inmigrantes en Cataluña, éstos se podrían clasificar en:

-Inmigrantes no documentados: la Ley de Extranjería, el control de fronteras y el control policial generan mayor número de inmigrantes irregulares.

-Inmigrantes con permiso de trabajo y/o de residencia: están totalmente regularizados, no obstante, las dificultades burocráticas para su obtención y renovación se hacen patentes y, además, esta situación se caracteriza por su eventualidad.

-Refugiados: se les concede automáticamente el permiso de residencia y de trabajo. Sin embargo, hay dos fases conflictivas: la primera y más larga es la previa al reconocimiento del refugiado, y la otra es la que se da cuando se han agotado los plazos de percepción económica.

-Inmigrantes nacionalizados: de origen portugués, francés, italiano y británico. Uno de cada 10 nacionalizados es asiático i solamente el 6,6% es de origen africano (generalmente procedente de Marruecos o Guinea Ecuatorial).

La mayor afluencia de inmigrantes en Catalunya se dio en el lustro 1980-85. En lo que hace referencia a los tres primeros casos, la mayoría son hombres jóvenes, de entre 20 y 30 años, solteros y con un nivel cultural, económico y social bajo en sus respectivos países. Muchos de ellos llegan con la expectativa de pasar a otros países europeos donde ya tienen algún pariente y conocen el idioma, aunque no son pocos los que se quedan, llegando incluso a los reagrupamientos familiares. Otros llegan con la finalidad de recaudar, cuanto antes, suficiente dinero para volver a sus orígenes. Las condiciones de vida y de trabajo son, en gran medida, infrahumanas, el desconocimiento de nuestra lengua los lleva a un aislamiento. Trabajan, de manera temporal e insegura en la agricultura, construcción, chatarrería, venta ambulante, servicios de limpieza, hostelería, sector textil... Viven en zonas semirrurales, más baratas y con menos control.

Hay diversos factores que favorecen la existencia de inmigrantes y uno de ellos es el modelo de desarrollo de Cataluña, que hace que sea necesaria la mano de obra no cualificada dada la insuficiente co-

bertura existente debido a que es ésta una región que ha invertido en todos los niveles para que su población pueda aspirar a trabajos cualificados. Además el desarrollo económico supone, paralelamente, una extensión de la economía sumergida, prohibida legalmente, pero consentida dada su rentabilidad económica.

Ahora sería el momento de llevar a cabo un gran debate público con la finalidad de definir una política de inmigración de carácter preventivo e integrador, hasta el punto de abarcar una política general única a nivel europeo. Llevar a cabo una política de integración social dirigida a inmigrantes y autóctonos que tenga como objetivo salvaguardar la propia identidad desde el respeto de la diversidad. Los profesionales y los medios de comunicación tienen un papel importante paralelamente a la imprescindible protección jurídica de los derechos fundamentales de los inmigrantes. ●

La inmigración como fenómeno social

Sergi Subils
Director de Hoechst Ibérica

Para los que nos dedicamos al mundo empresarial, el fenómeno de la inmigración no puede dejarnos indiferentes. Creo que en el final de la cadena de múltiples factores de un país emisor de sus propios ciudadanos, está en el factor económico: el país no es capaz de generar la riqueza suficiente o, aún peor, no es capaz de repartirla. Como consecuencia, se produce la "expulsión" automática de los desarraigados y que, por tanto, carecen de cualquier recurso.

Por otra parte, el país emisor no estará interesado en frenar este proceso dado que consigue con ello dos importantísimos objetivos: aligerar el peso del propio problema social (paro, pobreza...) y obtener un interesante flujo de entrada de divisas.

Desde el punto de vista del país receptor, la inmigración tiene también aspectos positivos, ya que aporta mano de obra poco cualificada destinada, habitualmente, a sectores en los cuales los nativos no quieren emplearse. Además, crea riqueza y, posiblemente, unos sanos efectos culturales, de dinámica social... Pero desgraciadamente, aflorarán multitud de circunstancias como perjuicios y falta de comunicación que crean xenofobia, arrastrando al inmigrante a la marginación y consecuentemente, a la delincuencia. La solución, que parece estar en la palabra "integración", conlleva peligro en cuanto a su utilización, puesto que el inmigrante tiende a organizarse en grupos de su propia etnia y cultura, y tan sólo las generaciones posteriores serán capaces –si se dan las condiciones objetivas– de integrarse plenamente. El factor distorsionante de cualquier intento de solución se encuentraa en la entrada clandestina o inmigración ilegal, fomentada por la imposición de leyes restrictivas.

No está claro aún lo referente a que si Cataluña y España seran receptores o emisores netos de ciudadanos cuando 1993, se realize el mercado interior en la Comunidad Europea. Lo más probable es que atraigamos personal cualificado, mientras que seremos emisores de personal con baja cualificación. El Tratado establece que, unavez se haya dado entrada a un emigrante de otro país, éste disfrutará de libre acceso a cualquier otro Estado miembro. La política de inmigración que lleve a cabo un país afectará al resto, por lo cual, es previsible que exista una política común y que llegue a ser restrictiva.

Es necesario ir más lejos, atacando el problema allí donde se encuentran sus raíces: la pobreza de los países de origen. Sin embargo, las ayudas que

preste la Comunidad Europea por medio de fondos estructurales, créditos, etc., son recursos financiados con los impuestos de los ciudadanos. Esperemos, entonces, que los países receptores destinen estos recursos a los fines para los que fueron concebidos, dotándose previamente de régimenes democráticos capaces de llevar a un buen término el desarrollo económico de su país. ●

Esbozo de prospectivas para la población de origen norteafricano en Cataluña durante el período 1990-2000

Lluís Recolons
Director del Laboratorio Social-ICESB-

He asumido el riesgo de estudiar la prospectiva de futuro de los movimientos inmigratorios de la población norteafricana hacia España y Cataluña, haciendo mía la frase de A. Cabré: "mientras se trata de ir prediciendo, evitemos la predicación cifrada tanto como nos sea posible".

Antes de considerar el inmediato futuro de la inmigración norteafricana creo necesario remarcar algunas características de la experiencia catalana actual está formada por emigrantes e hijos de esos emigrantes. La inmigración ha superado los límites a partir de los cuales se considera que los conflictos con la población de origen pueden agravarse ser graves. Así pues, el proceso migratorio se consolida en Cataluña por la vía de la integración, a pesar de las dificultades.

Hacia el año 2000 la población de origen y descendencia norteafricana será mucho más abundante de lo que es ahora, y habrá de enfrentarse a problemas de orden socio-económico-laboral, cultural y religioso. Las características y los resultados de esa confrontación dependerán de los dos previsibles escenarios en que se producirán. El primero confluye en una Cataluña con graves problemas de convivencia en su seno para el año 2000. De alcanzarse esta situación querrá decir que no hemos aprendido las experiencias de Francia y otros países europeos respecto a la inmigración norteafricana.

El segundo escenario precé y precisa una política consecuente con el conocimiento profundo y riguroso y matizada por la realidad empírica que lleve a actuaciones diferenciadas para las diversas generaciones, circunstancias y períodos. ●

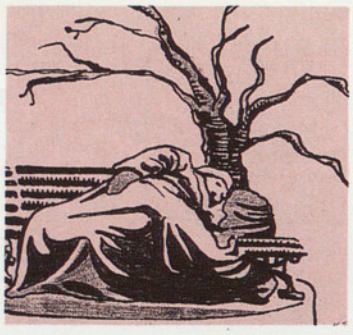

Inmigrantes: lo más importante está por llegar

Joan Rigol i Roig
Ex conseller de la Generalitat

El dilema que se plantea es saber si estamos delante de un simple problema de desajuste del mercado de trabajo, o si nos enfrentamos a otro más profundo, del cual sólo vemos la punta del iceberg. Parece que, efectivamente, la inmigración es un primer fenómeno, detrás del cual hay muchos otros importantes. Yo los clasifico en tres grupos: un problema jurídico, otro económico, y, finalmente, otro social.

Ante estos problemas nos encontrábamos en situación de plantear un humanismo de alcance universal.

Seguramente la "impertinencia" que supone la llegada de marroquíes y muchos algerianos y otros inmigrantes se convertirá en un hecho asumible desde el punto de vista legal y sociológico. Pero, a mi entender, estos hechos no son sino la vanguardia de otros que habrán de tener lugar dentro de 10 o 15 años y que serán, sin duda, un motivo de enriquecimiento de nuestra civilización. ●

La inmigración y los sindicatos

Xavier Olivé i Ferrer
Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers -CITE-. (CC.OO)

En el tema que tratamos existen dos problemas fundamentales: la ilegalidad de los inmigrantes es uno de ellos, mientras que el otro es la ausencia de política de integración por parte de las administraciones. Sí que existe, sin embargo, una política de integración por parte de las administraciones. Sí que existe, sin embargo, una política de tipo policial y de control.

La crisis económica de los años 70 frena la emigración de españoles y, a partir de entonces, España se convierte en un país de inmigración. En el año 1985 se promulga la Ley de extranjería. Diversas organizaciones sindicales y de derechos humanos se ha opuesto desde un principio. Después de algunos años se ha podido comprobar que ha resultado totalmente negativa: alrededor de 60.000 indocumentados (ilegales según la Administración) entre 4.000 y 5.000 expulsiones declaradas anualmente... etc. Continuando a este ritmo, seguiremos estando a la cabecera de denuncias tanto en la declaración del Defensor del Pueblo como en la del Síndic de Greuges, de la OIT y de los Tribunales Intenacionales.

En los últimos años se va formando una opinión mayoritaria que defiende la regularización de la situación de los inmigrados que más años llevan en nuestro país. Por parte de los sindicatos y asociaciones están en marcha acciones conjuntas y concretas como la creación de la Federación de Asociaciones de inmigrantes. En el terreno institucional se tiende a aceptar favorablemente la modificación de la ley, y se ha demostrado en el Parlamento catalán, así como en el Congreso de los Diputados.

Para llevar a cabo la acción sindical son indispensables las líneas de actuación siguientes:

– Apertura de centros de información a los trabajadores extranjeros (por ejemplo, CITE-CONC en Cataluña o ATE en Madrid).

– Informaciones dirigidas a los colectivos o asociaciones de extranjeros.

–Relación de entidades y organizaciones cuya actividad tenga aproximaciones al tema.

– Actividad parlamentaria y grupos políticos.

– Necesidad de Federaciones, por ejemplo, de la construcción, hostelería...

– Participación en las actividades generales convocadas por los sindicatos.

– Campaña de afiliación.

– Apertura de negociaciones con las CC.AA.

– La acción municipal se basa en la capacidad de tomar iniciativas concretas en el área social. Por ejemplo, el ayuntamiento de Barcelona crea un servicio integral con las entidades

Creu Roja, Acsar, Col·legi d'Advocats y Cite.

– Las medidas contractuales, mediante acuerdos entre patronal y sindicatos para emerger el trabajo clandestino, establecer medidas de trabajo, etc.

– En cuanto a la salud y a la enseñanza, las iniciativas han nacido del voluntaris,o de centros diversos.

– Apoyar iniciativas que conduzcan a denunciar actitudes racistas y/o xenófobas, por ejemplo SOS-Racismo. ●

Es necesario modificar el marco jurídico

Juan Antonio del Moral
Abogado. UGT.

La inmigración no es sólo competencia de las Delegaciones del Trabajo y los Gobiernos Civiles; también habría de serlo de la Generalitat. Es un problema que se vive en Cataluña y por ello la Generalitat no puede desentenderse. Por otra parte, los partidos políticos deben pronunciarse de forma clara y comprometerse para llevar a la práctica las medidas adecuadas.

Sobre la Ley de extrangería, la UGT opina que es una Ley absoluta, así como el reglamento que la acompaña.

La UGT propugna la igualdad de todos los trabajadores que se encuentren actualmente en España y una modificación urgente del marco jurídico actual. ●

Trabajadores extranjeros pobres en España: Elementos para un debate

Ramón de Marcos
Sociólogo. Coordinador del Servicio de Refugiados.

El Estado Español, que en las últimas décadas ha visto cómo las tendencias migratorias de sus súbditos han pasado de ser emisoras de flujos migratorios a receptoras, ha realizado su primer estudio sobre este fenómeno demasiado tarde, concretamente en 1986, si consideramos la trascendencia social que tiene un hecho de tales magnitudes.

Un año antes, en 1985, y para regular estos flujos migratorios, se aprobó la Ley de extranjería que de nada ha servido dada la incapacidad de la gestión administrativa. De nada han servido las medidas disuasorias que ha utilizado la Administración porque el número de inmigrantes ha ido en aumento día a día.

Los indicadores que ahora exponemos nos darán una idea de como es el trato de nuestra sociedad hacia aquellos:

* El mercado. La necesidad de esta mano de obra barata existe en el mercado. Y dado que el mercado somos cada uno de nosotros, en definitiva es el ciudadano medio el que más necesita de aquella. Pero las restricciones administrativas obstaculi-

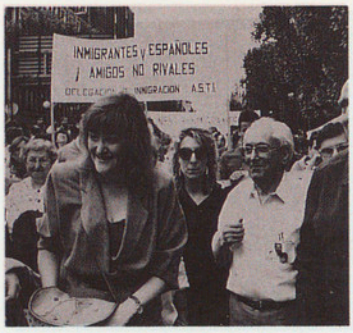

zan la regularización de los trabajadores inmigrantes y la demanda de ciertos tipos de trabajo queda cubierta clandestinamente.

* Nivel político-administrativo. Caracterizado por el control que ejercen el Ministerio del Interior y el Ministerio de Trabajo, afectando también al Ministerio de Asuntos Exteriores, mediante la concesión restrictiva de visados. Aquí les remitimos a la propuesta de once puntos por la cual el Congreso de Diputados insta al Gobierno a realizar determinadas actuaciones y que evidencia la escasa utilización que se ha hecho hasta el momento de los conocimientos que existen sobre el tema.

* Las organizaciones voluntarias. Básicamente han jugado un papel de denuncia de violación de derechos humanos, apoyadas por la Iglesia Católica. En buena parte les ha proporcionado a los inmigrantes una cobertura social de las necesidades básicas. Pero la poca coordinación que existe entre todas ellas les resta fuerza.

* Los sindicatos. El primero en declararse a favor de la lucha trabajadora ha sido CC.OO, seguido por otros como U.G.T y U.S.O. ●

La ley de extranjería: la otra cara de la España Comunitaria

Rosina Balboa
Periodista

En la actualidad, de los 780.000 extranjeros que se encuentran en España, alrededor de 300.000 están en situación ilegal. La Ley Orgánica 7/1985 del 1 de julio es la que se ocupa de regular sus derechos y deberes.

En la época franquista el Gobierno español establecía tratados con numerosos países latinoamericanos, Portugal y Filipinas, que en cierta medida protegían los intereses de los españoles trabajadores en aquellos países y a su vez las personas que provenían de dichos estados eran equiparados a los ciudadanos nacionales. Con la nueva etapa democrática hasta el año 1985, una serie Reales Decretos exigían la regularización de todos los extranjeros que deseasen vivir y trabajar aquí. En el año 1985, la Administración socialista creaba la Ley de extranjería, aprobada por mayoría parlamentaria y continuada por su reglamento de 1986. Esta ley que ha provocado no pocos enfrentamientos entre diversos sectores sociales y políticos, ha planteado, según sus detractores, nuevos problemas como el incremento del número de inmigrantes ilegales, una mayor sedentarización del número de inmigrantes ilegales, una mayor sedentarización de los extranjeros que llegan, la utilización de vías alternativas (como la demanda de nacionalización o el matrimonio), el mantenimiento de una economía sumergida basada en la mano de obra barata e incluso la delincuencia, además de los problemas de inconstitucionalidad que hicieron actuar al Defensor del Pueblo mediante un recurso resuelto por la sentencia del TC 115/87, del 7 de julio (los artículos 7, 8 y 34 se declaraban inconstitucionales).

Según la ley tiene preferencia para obtener o renovar permisos de trabajo los extranejros que tengan su cargo a ascendientes o descendientes españoles junto con los que hayan sido titulares de un permiso de trabajo y pretendan su renovación, los latinoamericanos, portugueses, filipinos, andorranos, ecuatoguineanos o sefarditas, pero los Gobiernos Civiles, constantemente, entregan denegaciones de permisos o tarjetas de residencia. La ley también establece que mediante la previa tramitación, en la oficina consular española del país de origen, de un visado que ha de ser presentado al ingresar en territorio español, se puede obtener los permisos. Como estos visados son entregados por las dependencias consulares, excepcionalmente, la mayoría de inmigrantes ingresan en nuestro país como turistas y después de haber cumplido los tres meses de permanencia, pasan a la ilegalidad o inician

trámite por via especial ante el Gobierno Civil de la provincia el cual culmina, generalmente, en una denegación. Ahora bien, cada vez son más las personas rechazadas en la misma frontera o devueltas de los aeropuertos a sus países por falta de billete de vuelta o de medios económicos para su permanencia. Por suspuesto a contribuido a todo ello las recomendaciones que España ha recibidio al entrar a formar parte de la CE. Hay que decir también que a pesar de que la ley es restrictiva, la mayor dureza proviene de su arbitraria aplicación por parte del funcionario que es quien la interpreta. ●

Por una cultura de la emigración

Xavier Iborra
Delegado provincial del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social

La Ley de extranjería es muy abierta y se concentra a través de reglamentos. Es cierto que admite una gran variedad de interpretaciones. Entró en vigor a partir de 1986 y quería ser restrictiva con la entrada de nuevos trabajadores. También pretendía regularizar la situación de los inmigrantes que habían llegado antes de ese año.

En la provincia de Barcelona, durante el año 1989, se han tramitado 10.125 permisos de trabajo, el 73'4% de los cuales han sido concedidos; un 9% denegados y el resto han caducado por defecto de forma.

Una cuestión a la que se ha de responder és hacia qué tipo de sociedad se quiere ir avanzando, si hacia un modelo donde se respeten los valores específicos,; o hacia una sociedad de castas donde se den diferentes estatus de ciudadanía.

Lo que hace falta, en definitiva, es llegar a crear una auténtica cultura de la inmigración, de la misma forma en que hemos creado una cultura del paro, etc, por parte de toda la sociedad. ●

El caso italiano, paradigma para Cataluña

Jordi Estivill y Joaquim Aiguabella
Gabinete de Estudios Sociales (GES)

La complejidad de los actuales procesos inmigratorios a Cataluña y la dificultad de conocerlos con exactitud y profundidad obligan, entre otros, a establecer comparaciones con países relativamente parecidos, en los cuales se producen situaciones equiparables. Este es el caso de Italia, un país de emigración que se ha convertido en polo de atracción de inmigrantes.

Las previsiones de futuro apuntan a que Italia puede recibir una masa inmigratoria extragera anual que puede llegar a las doscientas mil personas. En el año 2000 la cifra global de residentes extranjeros alcanzaría los 3 millones.

Por otra parte, en la perspectiva del Mercado único Europeo, se ha de preveer tanto los efectos de la anulación de fronteras, como la unificación de las leyes relativas al ingreso de extranjeros y su residencia en los países comunitarios.

La prospectiva de futuro hace pensar en una Italia multi-étnica, multi-racial y multicultural, al estilo de lo que ya ha pasado en otros países del Norte (EE.UU, Gran Bretaña, Francia, Suiza, Alemania). Italia, situada en medio de la cuenca mediterránea,

no podrá evitar estas tendencias. No se puede imaginar -dice Melotti- la hipótesis de un cierre forzoso de las fronteras en un mundo ya increiblemente abierto y destinado a serlo aún más. Este fenómeno demuestra la urgencia de buscar respuestas a los interrogantes y problemas que se vayan planteando sobre la integración social de los inmigrantes y la defensa de su identidad cultural, así como la de los propios italianos.

Dificilmente Italia podrá obviar como otros países mediterráneos el hecho de ser una de las puertas de entrada a Europa. Las medidas de cierre tienen unos ciertos límites en estos países, e Italia, lógicamente, habrá de plantearse que tipos de medidas habrá de articular para atender el previsible alud inmigratorio. ●

Los nuevos países de emigración

Alfons Cucó
Senador por Valencia.
Diputado y Vicepresidente de la Comisión de Emigraciones de la Asamblea Parlamentaria del Consejo de Europa

Los países de emigración tradicional de Europa meridional experimentan desde mediados de los años 80 un crecimiento económico que ha llegado acompañado de un aumento de la demanda de mano de obra y del desarrollo de una economía llamada "sumergida".

Estos países ofrecen unas posibilidades de ocupación y unas condiciones de vida que atraen la población de países que se encuentran en vías de desarrollo. Además, las medidas restrictivas en torno al tema de la emigración, adoptadas por los países industrializados de Europa, y los controles reforzados en los respectivos pasos fronterizos llevan a los protagonistas de los diferentes movimientos migratorios que provienen del Tercer Mundo a establecerse sobretodo en los países de Europa meridional, en ocasiones de forma irregular. Los antiguos países de inmigración comienzan a ser, de esta manera, nuevos países de inmigración.

Esta transformación es un fenómeno complejo que exige una política de integración coherente y global que no puede basarse únicamente en un control de fronteras.

La Asamblea parlamentaria del Consejo de Europa debe recomendar al Consejo de Ministros que examine la experiencia de los países europeos industrializados por si puede ser útil a los nuevos países de inmigración; que anime a estos países a adaptar sus estructuras administrativas la nueva situación creada; que promueva una concertación entre países afectados para luchar contra la inmigración clandestina; que promueva la integración de los inmigrantes en los países de acogida, y, finalmente, que pongan en marcha un verdadero plan europeo de lucha contra el racismo y la xenofobia inspirándose en los trabajos ya realizados por el Consejo de Europa. ●

Número y procedencia de los residentes extranjeros en 10 países de la CEE

Jordi Estivill y Joaquim Aiguabella.
Gabinete de Estudios Sociales (GES).

Reproducimos aquí dos de los capítulos que forman parte del estudio "Movimientos migratorios y tendencias futuras en la CEE", que hemos realizado por encargo de la Direcció General de Planificació i

Acció Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Se trata del que analiza la procedencia de los residentes extranjeros en 10 países de la CEE, y el que se refiere a la evolución de los residentes extranjeros según su procedencia en los últimos años en la CEE.

Alemania era, en 1986, el país europeo con mayor número de extranjeros residentes, seguido de Italia, Gran Bretaña y Francia. ●

Europeos del Este versus europeos del Oeste

Eugeni Madueño
Periodista

Demógrafos y sociólogos calculan entre cinco y diez millones el número de inmigrantes procedentes del Este que intentarán buscar trabajo en los países europeos occidentales. A este aluvión inmigratorio que puede tornarse imprevisible en el momento en que la Unión Soviética autorice definitivamente la salida libre de ciudadanos, habrá que añadir también la avalancha que se prevé llegará desde el Sur, principalmente de los países del Magreb.

La fortísima ola migratoria prevista es consequencia de los cambios que se suceden en la URSS y la reacción en cadena que éstos profucen en otros países de su área de influencia.

También influirá el resurgimiento de fuertes contingentes de parados en los países de Europa del Este en proceso de reconversión de sus sistemas económicos hacia el de la economía de mercado.

La "gran oleada" que se espera afectará por igual a los doce países comunitarios, aunque de forma especial a los que han pasado de ser países exportadores de mano de obra a importadores: España, Italia y Grecia. La Organización Internacional del Trabajo calcula que el total mundial de trabajadores emigrantes es de 25 millones, a los cuales hay que añadir 11 más clasificados como refugiados. Calculando que cada uno de ellos tiene a su cuidado a tres personas de media, se obtiene una cifra superior a los cien millones de emigrantes en el mundo. ●

Los derechos laborales de los trabajadores inmigrados a Europa Occidental

Jan Vranken
Profesor de la Universidad de Amberes y Director del Centro de Estudios de los Movimientos Migratorios

Después de la guerra, a la mayor parte de los inmigrantes llegados a Europa Occidental les fueron reconocidos sus derechos laborales, legales, sociales y políticos. A través de la participación sindical encontramos vías para incorporarse a la nueva sociedad.

Sin embargo, la influencia de los sindicatos en las políticas de inmigración de los países estudiados ha sido poco relevante. Estas políticas han sido muy liberales hasta 1973-74. Los sindicatos se han opuesto por norma general a estas políticas.

Se puede contrastar dos modelos por lo que respecta a la posición de los trabajadores inmigrados dentro de la organización de los sindicatos; el modelo "internacionalista" y el modelo "pluralista". El primero excluye la existencia de organizaciones de trabajadores agrupados según características nacionalistas y étnicas. El modelo de "diversidad", por contra, permite e incluso anima a establecer asociaciones de trabajadores inmigrados en el seno de los sindicatos. Esto es típico en los de orientación cristiano-demócrata.

Incluso en países donde los trabajadores inmigrados disfrutan de un grado más alto de sindicación que los nativos, como es el caso de Suecia, éstos se encuentran "infrarrepresentados" en las posiciones dirigentes de los sindicatos. Su relativa inexperiencia, la dificultad para expresarse en la lengua de su país de residencia y la falta de apoyo de los nativos explican la escasez de inmigrados en los cargos directivos.

Los africanos somos integrables

Inongo-Vi-Makomé.
Escritor

Inongo-Vi-Makomé, autor del libro "**España y los negros africanos**", ha sido calificado por el demógrafo Lluís Recolons como "el Candel de los años 90". El libro que lleva el significativo subtítulo de "¿La conquista del Edén o del infierno?", ha sido publicado por la editorial La Llar del Llibre y ha conseguido un notable éxito de ventas. "**España...**" es una descripción amena y periodística sobre la inmigración africana en España que, huyendo de las cifras y de las estadísticas, trata de explicar en clave humana -y, por consiguiente, apasionada- los problemas que surgen de la relación entre los inmigrantes de color y la población autóctona. Si Francesc Candel, con el libro "**Els altres catalans**", influyó decididamente en la comprensión de la inmigración española que llegó a Cataluña durante los años 60-70, el libro de Inongo-Vi-Makomé puede ayudar a comprender el mundo de los recién-llegados de los años 80-90.

"**España y los negros africanos**" es una descripción de la situación en la cual se encontraban una buena parte de los inmigrantes negros residentes en España y en Cataluña, con la particularidad de estar narrado por uno de sus protagonistas. Por primera vez, es un inmigrante el que explica cómo ven a

la sociedad que los acoge y a la que no dudan en calificar de racista y paternalista. Sin ningún tipo de complejo, Inongo-Vi-Makomé explica con toda sinceridad cuál es su percepción de la realidad, lo que hace que determinados párrafos sean especialmente crudos. El libro facilita al lector un perfil de los inmigrantes negros, de su trasvase cultural, de la visión idealizada que tienen del mundo occidental (el "paraíso" europeo), de su situación legal y laboral e incluso de la relación de algunos colectivos con el mundo de la delincuencia y la droga. Más que interpretar la obra de Inongo-Vi-Makomé, hemos querido facilitar al lector de "Món Laboral" la lectura de un capítulo entero de su libro, aquel en el cual plantea la confrontación cultural entre españoles y africanos y, muy especialmente, la predisposición a la integración social de éstos últimos.

Inongo-Vi-Makomé ha publicado también "**Bemana**" (Monstruos) y "**Akono y Belinga**", los dos primero títulos de una colección de cuentos para adolescentes titulada "**Historias de una selva africana para Muna**".

Panorama de la contratación temporal en Europa

Josep M. de la Hoz
Gabinete de Estudios Sociales (GES)

La contratación temporal aumenta en todas partes. En España, después de la aprobación de la ley 32/1984, que modificaba diversos aspectos del Estatuto de los Trabajadores, se posibilitó la creación de hasta 14 fórmulas de contratos a término fijo. Estas formas, que en la intención del Gobierno pretendían agilizar las fórmulas de contratación para generar empleo y crear nuevos puestos de trabajo, se han generalizado y extendido, hasta el punto de que la contratación temporal se ha convertido casi en norma, y lo que es excepción son los contratos por tiempo indefinido. Según fuentes sindicales, los contratos fijos durante el año 1990 supusieron el 17% del total en el Estado español.

En Europa, el aumento se produce de forma más matizada. Comparando el número de contratos a término firmados en los diferentes países europeos y comparándolos con la población ocupada en cada uno de ellos, se obtienen porcentajes en los que España destaca sobremanera. España se sitúa delante de todos, con un 31'9% de contratos a término fijo. En los otros países, exceptuando Portugal que alcanza el 12%, todos los porcentajes se mantienen por debajo del 10%, y hasta del 5% (Francia).

La desafiliación: trabajo precario y vulnerabilidad relacional

Robert Castel
Profesor de Filosofía en la Universidad París VIII

La historia de la protección social se reduce a una lucha multisecular contra la indigencia, las condiciones precarias y la desgracia. De unos años a esta parte se observan importantes transformaciones de los dispositivos de intervención, de sus formas de clasificación política y administrativa, de los actores que movilizan... pero también una modificación del perfil de las poblaciones afectadas. Ante este complejo capital de experiencias, ¿qué "novedades" aporta la conyuntura actual?. La eventualidad cada vez más insistente de que la crisis actual pueda conducirnos a una sociedad "dual".

Aunque las tentaciones del dualismo han existido siempre, y también las condiciones de precariedad y de vulnerabilidad que podían alimentarlo, una sociedad sólo se vuelve dual cuando emprende el camino de instituir una separación entre sus zonas de integración y las de desintegración. Dicho de otra manera, una sociedad comienza a resignarse al dualismo cuando acepta la precariedad y la vulnerabilidad como estados de hecho –o cuando los busca en nombre de la rentabilidad del aparato productivo por una parte, y de la promoción de un individualismo sin raíces como valor ético supremo por otra–. Es dentro de esta lógica que he empleado estos términos: precariedad, vulnerabilidad, desafiliación... antes que otros que ocupan su lugar, como pobreza, marginalidad, desviación, exclusió: para sugerir que nos encontramos más bien ante procesos que no estados y quizás también -si somos optimistas- para procurarse unos instrumentos más apropiados para intervenir antes que la inestabilidad de las situaciones no quede fijada como una fatalidad.

La formación social moderna siempre se ha visto sobrecargada con sus pobres, sus precarios, sus excluídos, y los procesos que los producían aún actúan hoy. Pero la sociedad contemporánea, que algunos llaman post-moderna, tiene el riesgo de haberselas con los "desafilados". ¿Qué quiere decir "haberselas"?. Desvincularse aceptando su existencia resignadamente, o intentar dominar los procesos que los hacen posibles. La incidencia práctica de estas palabras es dar a entender que es posible, al menos pensable, una doble política social: la primera, predominantemente preventiva, consistiría en controlar la zona de vulnerabilidad por medio de medidas generales: la segunda, predominantemente reparadora, se propondría reducir la zona de desafiliación con medidas concretas de inserción. Bajo este segundo aspecto, la ley sobre la Pensión Mínima de Inserción marca al menos el principio de una toma de conciencia.

Las regiones, escenario y actores de las políticas formativas

Josep Molsosa
Responsable de evaluación del Fondo Social Europeo

Las políticas regionales, comarcales, incluso locales, han de jugar un papel cada vez más importante en el análisis, programación, gestión y evaluación de las acciones formativas y de promoción de la ocupación.

Publicaciones, seminarios, programas y políticas comunitarias y de los Estados mienbros, resoluciones del Parlamento Europeo, además de las acciones de los propios actores regionales avalan esta tendencia, cada día más generalizada, y que encuentra su expresión genérica en la promoción de la idea de la Europa de las Regiones.

Los métodos e instrumentos necesarios para evaluar pueden resultar complejos desde un punto de vista conceptual y costosos desde una perspectiva operacional. Pero una política adecuada de evaluación de los efectos resultantes, del impacto que las acciones han tenido sobre la problemática, es la mejor garantía para que la eficacia sea máxima. Integrar la evaluación como una de las etapas fundamentales de todo sistema de acción resulta del todo indispensable. Con perspectivas de futuro, la evaluación de resultados es la mejor manera de preparar futuras acciones o programas.

Si la acción de evaluación es periódica, la comparación de los resultados obtenidos en diferentes momentos puede aportar información relativamente importante y significativa, que complementará los resultados absolutos de determinado programa, el análisis del cual resulte difícil en el marco de una pluralidad de factores que inciden de manera compleja en los resultados citados.

Todos estos elementos estructurales u operativos habrían de configurar este modelo regional para la preparación y desarrollo de políticas formativas. Su configuración concreta en uno o más organismos dependerá de la situación y posibilidades de cada región.

Foreign immigrant workers in Catalonia

Question marks over a future which is already here

Ignasi Farreres
Minister of Labour
Generalitat de Catalunya

The phenomenon of the new migratory movements is one of most important which Europe will have to face in the immediate future. And this not only with respect to consolidation of immigrant group integration processes in the suburbs of the Europe's large industrial cities —which often occurs in a complex and incomplete manner— but also in terms of allowing for further avalanches of immigrants still to arrive, from the East as well as the South.

The countries of southern Europe, until now "exporters of emigrants", have become receivers. Catalonia, which has traditionally been an immigration receptor land, is becoming once more –as corresponds to a highly industrialized and advanced European region– the goal of the masses of North African workers who dream of finding prosperity in the countries of the North.

The importance of the phenomenon is such, and so great is the effect which it could have on our land, that we have felt it necessary to hold a Seminar to reflect upon the effect which the increase (now calculated at 2 per cent for Catalonia) in non-Community immigrants might have on the social and economic fabric, and on the measures we will have to contemplate in order to anticipate the future. It was becoming necessary to reflect on one effect which the arrival of low-qualified groups of workers would have on our labour market and, in the cultural sphere, to try to predict the reaction of the indigenous population to living alongside people who come from other regions and have customs and forms of behaviour different from our own.

Regarding the labour market, I would like to ask certain businessmen if it is logical on the one hand to adopt, as citizens, stances of rejection towards these immigrants, while on the other hand, as businessmen, hiring them illegally. And while we are on the subject of logicality, I would not like to forget the trade unions. Is it logical to advocate that foreign workers should be paid the same and have same rights as indigenous workers? Is that an attitude of solidarity, or is it simply in response to their interest in defending the pay and conditions already achieved?

The various issues and question marks which I have wished to raise for the attention of experts may be summed up as follows: Is immigration an unstoppable phenomenon? Do governors have the right/obligation to put a stop to or to regulate this phenomenon? If solidarity between peoples obliges us to take down the barriers which separate us, can we then be allowed to put them up again to put a brake on these migratory flows? Would such barriers put up by States be effective and useful?

These are the questions and the themes which arise around the immigratory phenomenon we are approaching and which we will have to resolve in the future. Question marks to which I trust that you as readers will find sufficient replies and suggestions in the pages of this issue of MON LABORAL which I now present to you. ●

Catalonia, traditionally a recipient land for immigrants

Rosina Balboa
Journalist

As an integral part of Europe, and therefore of the North, Catalonia has not remained on the sidelines of migratory processes. Unlike other regions of the Spanish territory, however, Catalonia has traditionally been a recipient of people. The first wave of immigrants to reach Catalonia came from other zones of Spain, and, just when they had been assimilated by Catalan society, there arose another migratory wave, this time foreign.

According to government figures, 62,000 foreigners are legally resident in Catalonia, of a total of 120,000 who make up the various ethnic groups. The effects of xenophobia and racism - more widespread in other parts of Europe - have now begun to be felt. There may be various reasons for this, but what is clear is that their arrival coincides in time with negotiations based on closure of frontiers, which sets up a real barrier against immigrants to the Old Continent.

By immigrant groups, those of Arab-Muslim origin have in common their non-white skins, their economic motivation and their countries of origin in the north and centre of Africa, the Middle East and South-East Asia. Faced with predictions of a massive influx of inhabitants from the Maghreb over the years to come, the Spanish authorities have set up a visa system in order to comply with directives from Brussels.

Central African migration to Catalonia took place at the beginning of the 'seventies, such persons setting up in the Maresme zone and in the province of Gerona, devoting themselves to agricultural work. People from Gambia, Senegal, Nigeria, Cameroon, that is, from the heart of Africa, tend to gather in ghettoes with the same type of problems as people from the Maghreb.

The Philippine group is more clearly defined in its composition, consisting essentially of women who come to Catalonia alone. The reason is purely economic, and they work as housemaids. They have a sound cultural level; their wish is to return home, and in the meantime they send a large part of their low wages to their families.

Like the Philippine, the Latin American colony is quite recent. Most come from the southern cone, having left their countries

for economic, political or family reasons. They make up one of the highest qualified and best educated groups. There are nevertheless large numbers who must be included in the submerged economy.

As a recipient of other cultures, Catalonia has managed to be permeable to the incorporation of new customs which have reached the land along with the contingents of immigrants. Without losing what is inherent to it, Catalonia has for many years been host to people of very diverse origin. Over 60 per cent of the six million people currently living in Catalonia are a direct or indirect consequence of immigration during the twentieth century. ●

Foreign Workers in Catalonia

Ignasi Riera
Deputy of the Autonomous Parliament of Catalonia

If in Catalonia the impression once held about "first-class and second-class Catalans" has now been superseded, in that all alike democratically decided the future of the land and its self-government, there have on the other hand appeared new groups of workers who will not in the short term have the chance to vote; on the contrary, such workers are subjected to a permanent situation of provisionality and political semi-clandestinity. Of course, this situation makes them marginal citizens, so much so that in its report to the Catalan Parliament the Síndic de Greuges de Catalunya devotes special attention to foreign immigrants.

There are clearly differentiated segments of foreign workers in Catalonia, ranging from the technicians of Japanese and German companies (who have met with no rejection or racist feelings) to workers from countries with which the Spanish state has no diplomatic relations.

The most numerous and important groups of foreign workers (with the exception of multinational company technicians and similar) in Catalonia are as follows:

– Latin Americans: many of them political exiles, with no problems of linguistic integration and with high educational levels.

– Philippines: mostly women, engaged in domestic service. English speakers and with a certain mobility (to return to their country).

– Africans: working in the countryside or in small businesses; also subcontracted in companies of all types.

– Eastern Europeans: employed in large civil engineering infrastructural work.

All elements of anxiety take as their point of reference the Ley de Extranjería (foreign citizens law) and its subsequent regulations, a legal instrument of systematic discrimination against poor non-Community workers.

Many people have called for an increase of information and reception points, both State- and private-owned. The importance of initiatives such as the CITE (which was set up under the auspices of the trade union Comisiones Obreras) as a centre of information, guidance and reception by making available non-government offices, is due to the fact that foreign workers feel able to go to

such centres without fear of possible reprisals due to defects of form in the documentation they hold. A similar effect was exercised by the "Manifesto in defence of the rights of foreign immigrants" signed by the association of groups making up "Catalonia in solidarity with foreign immigrants", attached as an annexe to this article. An important role is also played by some Social Welfare offices of the corresponding department of the Autonomous Government of Catalonia and the centres set up by Barcelona Town Hall, together with publications such as the "Entities Guide for Foreign Immigrants and Refugees", etc.

The Immigration which lies ahead

Rafael Hinojosa
Deputy in the Congreso de los Diputados (lower house of parliament)

Experts are agreed that the fall of the Berlin wall following the "revolution" in the East, together with the situation in the north of Africa, especially since the Gulf war, will lead to waves of immigrants towards the countries of the EEC, and that Spain, owing to its geographical situation, will be a country of transit and of residence.

There is also the demographical problem raised by the forecast that the coastal strip which extends from Morocco to Turkey will towards the year 2025 have two-thirds of the Mediterranean population, while in terms of human resources by the same year, 45 per cent of young people less than 15 years old will be concentrated in the south, while only 24 per cent will be in the north. It is hardly necessary to mention the problem which the governments of the southern countries of the Mediterranean will have to face in view of the increased numbers of young people of working age. The Community countries will of course be a temptation.

With a 2 per cent immigrant population. Spain is well below the European average (4 per cent), but its percentage will increase markedly, and Catalonia will be a point of reference. The problem is that neither Spain nor Catalonia, if we look for a moment at the unemployment figures, are ready to receive such numbers of people.

According to the trade unions, 30 per cent of job contracts are unstable. This, allied to the considerable jobs deficit, means that the destination of the immigrant workers lies in the "submerged" or clandestine economy, in the sectors of textiles, agricultural holdings, services, etc. One can therefore imagine the conditions under which these immigrants live and work, having the advantage of no social welfare benefits or legal aid, being exploited on the basis of their lack of "papers", and facing the additional danger that they might at any time be returned no their countries of origin.

Since 1985, the year in which the Ley de Extranjería (Foreign Citizens Law) was promulgated, the legal framework has given rise to much controversy, to the point that reform of that Law's provisions has become essential. The criteria and regulations of the

EEC in this respect cannot be ignored, avoiding the uncontrolled entry of people, while the Labour Inspectorate will enforce sanctions more rigorously against businessmen hiring illegal staff, that is, persons without a work permit.

What is quite clear is that the problem has to be solved at its roots, in the form of development aid for the most disadvantaged countries with the aim of making emigration unnecessary.

The PSOE, PP, CIU, Grup Català, CDS, MIXTOS (AIC, UV, EE, EA) parliamentary groups, with the abstention of IU.IC, presented and approved a white paper before the Spanish Parliament. This contains 11 points in which the Government is urged to adopt real solutions regarding the problem of immigration. The debate has thus been opened, and thorough discussion will have to follow.

For an Immigration policy

M. Montserrat Solé i Aubià
Diploma in Social Work
Graduate in Political Sciences and Sociology

The various situations in which immigrants in Catalonia find themselves may be classified as follows:

– **Immigrants without documentation:** The Ley de Extranjería (Foreign Citizens Law), frontier controls and police control lead to a higher number of immigrants in irregular situations.

– **Immigrants with work and/or residence permits:** such persons are in an entirely legal situation, though bureaucratic difficulties in obtaining and renewing such permits are obvious, and this situation is further characterized by its temporary nature.

– **Refugees:** such persons are automatically granted a residence and work permit. There are nevertheless two conflictive phases: the first and most lengthy is that prior to recognition of refugee status, while the other arises when the periods fixed for financial support have expired.

– **Naturalized immigrants:** of Portuguese, French, Italian and British nationality. 10 per cent of naturalized persons are of Asian origin, while only 6.6 per cent are of African origin (usually from Morocco or Equatorial Guinea).

The major influx of immigrants into Catalonia arose over the period 1980-85. Regarding the first three cases, the majority are young men aged between 20 and 30 years, single, and of low cultural, economic and social status in their respective countries of origin. Many arrive with the expectation of passing on to other European countries where they already have relatives and know the language, though no small number remain in this region and even form new family groups. Many arrive with the objective of as quickly as possible obtaining enough money to return to their countries of origin. Their living and working conditions are to a large extent subhuman, while their lack of knowledge of our language leads them into isolation. They work on a temporary basis and without job security in agriculture, construction, scrap salvaging, itinerant selling, cleaning services, catering, the textile sector, etc. They live in semi-rural zones, which are cheaper and subject to less control.

Various factors favour the arrival of immigrants. One of these is the de-

velopment model of Catalonia, which creates a need for unskilled labour due to the existing shortage as a consequence of this region having invested at all levels to allow the indigenous population to aspire to skilled work. In parallel to this, economic development has led to an increase in the submerged economy, which is prohibited legally, but tolerated owing to its economic profitability.

This would be the right time for wide-ranging public debate with a view to defining an immigration policy of a preventive and integrating nature, through to the point of reaching a single overall policy at European level. A social integration policy directed at immigrants and the indigenous population should be implemented with the objective of safeguarding our own identity within a framework of respect for diversity. Professionals and the media have an important role to play alongside the essential juridical protection of the fundamental rights of immigrants. ●

Immigration as a Social Phenomenon

Sergi Sublis
Director of Hoechst Ibérica

For those of us devoted to the business world, the phenomenon of immigration cannot be a matter of indifference. I believe that the economic factor lies at the end of the multiple-factor chain which has an influence in turning a country into an exporter of its own citizens; such countries are incapable of generating sufficient wealth or, worse still, are incapable of sharing it out. This leads to the automatic "expulsion" of the members who re uprooted and therefore lacking in any resources.

What is more, exporting countries will have no interest in putting a stop to this process, as with it they achieve two extremely important objectives: easing the burden of their own social problems (unemployment, poverty, etc.) and obtaining a useful influx of foreign exchange.

From the point of view of recipient countries, immigration also has positive aspects, for it provides relatively unskilled labour usually destined to sectors in which the domestic population does not want to work. It also creates wealth and potentially healthy cultural and social dynamic effects, etc. There are unfortunately a multitude of circumstances such as prejudice and lack of communication creating situations which in the long run end up in racism and xenophobia, dragging the immigrant along into marginality and the resulting crime. The solution, which would appear to lie in the word "integration", carries a danger in such utilization of terms, for immigrants tend to organize themselves into groups of their own ethnology and culture, so that only later generations are capable –in the right objective conditions– of achieving full integration. The factor which distorts any attempt at finding a solution lies in clandestine or illegal immigration, encouraged by the imposition of restrictive laws.

It is still not clear whether Catalonia and Spain will be net receivers or issuers of citizens when the European Community internal market is set up in 1993. The most probable scenario is that we will attract skilled staff, at the same time issuing workers with low qualifications. The Treaty lays down that, once emigrants from another country have been allowed to enter one state, such persons shall be allowed free access to any other member state. The im-

migration policy implemented in one country will affect the others, so that one can foresee the existence of a common policy which will be a restrictive one.

But it is necessary to go further than this, attacking the problem where its roots lie - in the poverty of the countries of origin. The aid provided by the European Community, however, through the structural Funds, credits, etc., are resources financed from citizens' taxes. We must therefore hope that receiving countries devote such resources to the ends for which they were conceived, first providing themselves with democratic regimes capable of bringing the economic development of their countries to a successful conclusion. ●

Outline of perspectives for the population of North African origin in Catalonia over the period 1990-2000

Lluís Recolons
Director of the Social Laboratory, ICESB

I am taking on the risk of studying the future perspectives of immigratory movements of the North African population towards Spain and Catalonia by taking to myself the words of A. Cabré: "while an effort is made to make predictions, we avoid those very predictions is so far as is possible".

Before looking at the immediate future of North African immigration. I believe it is necessary to note some characteristics of the Catalan experience of immigration. Half of the present population of Catalonia is made up of immigrants and the children of those immigrants. Immigration has surpassed the limits beyond which it is considered that conflicts with the indigenous population can become serious. The migratory process has thus become consolidated in Catalonia through integration, in spite of difficulties. Towards the year 2000 the population of North African origin and descent will be much larger than it is now, and problems of a socioeconomic, labour relations, cultural and religious order will have to be faced. The characteristics and results of that confrontation wll depend on the two predictable scenarios in which they will arise. The first would arise in a Catalonia with serious problems of peaceful coexistence by the year 2000. If that situation is reached, that will mean that we have not learned from the experience of France and other European countries in respect of North African immigration.

The second scenario foresees and requires a policy which is in line with deep and rigorous knowledge balanced by empirical reality, carrying out different work for the various generations, circumstances and periods. ●

Immigrants: the most important is yet to come

Joan Rigol i Roig
Ex-deputy of the Autonomous Government of Catalonia (the Generalitat)

The dilemma raised is that of knowing whether we are faced with a mere problem of lack of adjustment of the labour market, or if in fact we are facing a more profound problem of which we are seeing only the tip of the iceberg. It would in fact appear that immigration is a foreground phenomenon, behind which there lie other much more important ones. I would classify these into three groups: a juridical problem, an economic problem and a social problem.

In the face of these problems, we find ourselves in a situation of positing a humanism which is universal in scope.

The "impertinence" involved in the arrival of Moroccans and many Algerians and other immigrants will surely become a fact which can be taken on from the legal and sociological standpoints. But such a phenomenon is in my view only the vanguard of others which will take place within 10 or 15 years, and which will no doubt be a source of enrichment for our civilization.

Immigration and the Trade Unions

Xavier Olivé i Ferrer
Information Centre for Foreign Workers –C.I.T.E.– (CC.OO.)

On the subject we are dealing with here there exist two basic problems: the illegal status of the immigrants is one of them, while the other is the absence of an integration policy on the part of government bodies. There does exist, on the other hand, a police-based and control policy.

The economic crisis of the 'seventies put a brake' on the emigration of Spaniards, so that from that time onwards Spain became a country of immigration. The Ley de Extranjeria (foreign eitizens law) was promulgated in 1985. Various trade union and human rights organizations opposed it right from the outset. After a few years of implementation it has been found to have been totally negative: some 60,000 persons without permits (illegal in status according to the Government), between 4,000 and 5,000 declared expulsions each year, etc. At this rate, Spain will remain in the lead for the number of reports filed against it by the Ombudsman and the Síndic des Greuges, the ILO and International Tribunes.

Over the last few years a majority of opinion has formed behind regularization of the situation of the immigrants who have lived for most years in Spain. Trade unions and associations are carrying out joint work and implementing specific measures such as the creation of the Federation of Immigrants' Associations. In the institutional setting there is a trend towards a favourable view of modification of the Law, as shown in the Catalan Parliament and in the Congress of Deputies (lower house).

In order to carry out trade union work the following lines of action are essential:

– Opening of information centres for foreign workers (for example, CITE-CONC in Catalonia or ATE in Madrid).

– Information directed at groups or associations of foreigners.

– List of entities and bodies whose work is related with the subject.

– Parliamentary and political group activity.

– Need for federations - for example, in the construction and catering sectors, etc.

– Participation in the general activities convoked by the trade unions.

– Affiliation campaign.

– Opening up of negotiations with the ACs.

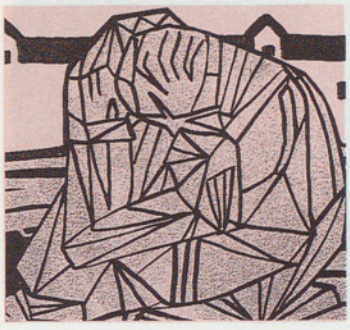

– Municipal action is based on the ability to take specific initiatives in the social sphere. For example, Barcelona Town Hall is creating an integral service with the RED CROSS, ACSAR, COLLEGE OF LAWYERS and CITE.

– Contractual measures by means of agreements between the employers' associations and the trade unions to bring clandestine work out in the open, establish work measures, etc.

– Regarding health and education, initiatives have arisen out of the voluntary work of various centres.

– Backing initiatives which lead to complaints against racist and/or xenophobic stances, for example, SOS-Racism. ●

The juridical framework must be changed

Juan Antonio del Moral
Lawyer, UGT.

Immigration does not lie within the competence solely of local labour offices and provincial government department; it should also be the responsibility of the Autonomous Government of Catalonia (the Generalitat). It is a problem which is experienced in Catalonia, and the Generalitat cannot therefore have nothing to do with it. Furthermore, the political parties must make clear statements and commit themselves in this respect in order to implement in practice the most suitable measures.

Regarding the Ley de Extranjería (foreign citizens law), the UGT is of the opinion that it is an obsolete law, as is the regulation which accompanies it.

The UGT advocates the equality of all workers currently in Spain and urgent modification of the present juridical framework. ●

Poor foreign workers in Spain: preliminary notions for a debate

Ramón de Marcos
Sociologist. Coordinator of the Refugees Service.

The Spanish State, which over the last few decades has seen how the migratory trends of its subjects have changed from being originators of migratory flows to recipients of such flows, carried out its first study on this phenomenon too late (in 1986) given the social importance of a factor of such magnitude.

One year earlier, in 1985, the Ley de Extranjería (foreign citizens law) was passed in order to regulate those migratory flows, though it has proved to be useless due to the inefficacy of government administration of the Law. The dissuasive measures implemented by the Government have served for nothing, as the number of immigrants has increased from one day to te next. The indicators we outline below will give some idea of the treatment our society affords to such immigrants.

* The market. The need for such cheap labour to exist in the market. And given that the market is each one of us, then in the last resort it is the average

citizen who most needs that labour. But government restrictions hinder regularization of the status of immigrant workers, so that the demand for certain types of work is met clandestinely.

* Political-governmental level. Characterized by the control exercised by the Interior Ministry and the Labour Ministry, affecting also the Ministry of Foreign Affairs, by means of restrictive issue of visas. On this point we can refer to the eleven-point proposal by which the Congress of Deputies (lower house) urges the Government to implement certain measures and reveals the scant use so far made of existing knowledge on the subject.

* The voluntary organizations. These have basically played a role in denunciation of violations of human rights, backed in this by the Catholic Church. Much work has centred on providing immigrants with social cover for basic needs. Much of the power of voluntary organizations is however diminished by the low level of coordination existing between them.

* The trade unions. The first to declare itself in favour of the immigrant workers' struggle was CC.OO, followed by others such as U.G.T. and U.S.O. ●

The Ley de Extranjería (foreign citizens law): the other face of Community Spain

Rosina Balboa
Journalist

Of the 780,000 foreigners currently in Spain, some 300,000 are in an illegal situation. Organic Law 7/1885 is the law governing regulation of their rights and duties.

During the Franco period the Spanish government established treaties with many Latin American countries, Portugal and the Philippines, which to a certain extent protected the interests of Spanish workers in those countries, while in turn making the status of persons from those countries comparable to that of Spanish citizens. With the new democratic era, and through to 1985, a series of Royal Decrees required regularization of the situation of all foreigners wishing to live and work in Spain. In 1985 the Socialist government created the Ley de Extranjería (foreign citizens law), approved by parliamentary majority and carried through in the Regulation of 1986. This Law, which has given rise to no small number of confrontations between various social and political sectors, has according to its detractors given rise to further problems such as the increased numbers of illegal immigrants, greater immobility of foreigners who arrive in Spain, utilization of alternative channels (such as demand for naturalitzation and marriage), maintenance of a submerged economy based on cheap labour and even crime, in addition to the problems of unconstitutionality which led the Ombudsman to lodge en appeal which was resolved by Verdict 115/87 of the Constitutional Tribunal (by which articles 7, 8 and 34 were declared to be unconstitutional).

According to the Law preference in obtaining or renewing work permits is granted to foreigners with Spanish ascendants or descendants in their care, and foreigners who have held a work permit and are aiming to renew it, Latin Americans, Portuguese, citizens of the Philippines, Andorra and Equatorial Guinea and Sephardi Jews, though Provincial Government offices constantly turn down work and residence permit applications. The Law also provides that such permits can be obtained by prior processing at the Spanish consulate of the country of origin of a visa which must be presented on entering Spanish territory. As such

visas are issued on an exceptional basis by the consulates, most immigrants enter Spain as tourists and, following a stay of three months, continue to live in the country illegally or start special proceedings before the Provincial Government, which generally culminate in refusal of their applications. Having said this, there are increasing numbers of persons refused entry at the frontier itself or sent back to their countries from the airports due to lack of a return ticket or the financial means to support their stay in the country. A contributory factor in all this has of course been the recommendations received by Spain when it joined the EC. It should also be stated that, despite the restrictive nature of the Law, the greatest severity results from arbitrary application thereof on the part of the civil servants who interpret it ●

For a culture of immigration

Xavier Iborra
Provincial Delegate of the Ministry of Labour and Social Security

The Ley de Extranjería (foreign citizens law) is very open and is made specific through regulations, though it is true that it does allow of a great variety of interpretations. It came into force from 1986, aiming to restrict the entry of further workers. It also aimed to regularize the situation of immigrants who had arrived before that year.

In the province of Barcelona 10,125 work permits were processed in the course of 1989, of which 73.4 per cent were granted, 9 per cent were refused and the rest expired due to defects of a formal nature.

One question to which an answer must be provided is the type of society towards which we wish to move - whether towards a model in which specific values are respected or towards a society of castes in which there exist different statuses of citizenship.

What is really needed in the last analysis is the creation of a genuine culture of immigration on the part of society as a whole, in the same way as we have created a culture of unemployment, etc. ●

The Italian case, a paradigm for Catalonia

Jordi Estivill and Joaquim Aiguabella
Social Studies Bureau (GES)

The complexity of current immigratory processes in Catalonia and the difficulties of finding out about them in a precise and in-depth manner forces us —amongst other courses of action— to establish comparisons with relatively similar countries in which comparable situations arise. This is the case of Italy, a country of emigration which has now become a focus of attraction for immigrants.

Forecasts suggest that Italy could receive an annual influx of up to two hundred thousand overseas immigrants. By the year 2000 the overall figure for foreign residents would have reached three million.

Furthermore, with the perspective of the Single European Market allowance has to be made for the effect of the abolition of frontiers and the unification of laws relating to the entry of foreigners and their residence in Community countries.

The outlook for the future would suggest a multiethnic, multiracial and multicultural Italy, along the lines of what has alre-

ady happened in other countries of the North (United States, United Kingdom, France, Switzerland, Germany). Situated as it is in the middle of the Mediterranean basin, Italy cannot avoid those trends. In the words of Melotti, one cannot imagine the hypothesis of an enforced closure of frontiers in a world already incredibly open and destined to become still more open. This phenomenon shows the urgency of seeking out answers to the question marks and problems being raised about the social integration of immigrants and defence of their cultural identity, together with that of Italians themselves.

Like other Mediterranean countries, Italy can hardly sidestep the fact that it is one of the gateways to Europe. Closure measures have certain limits in these countries, and Italy will of course have to study the type of measures which will have to be drawn up in order to attend to the foreseeable immigratory avalanche. ●

The new countries of emigration

Alfons Cucó
Senator for Valencia.
Deputy and Vice-Chairman
of the Emigration Committee
of the Parliamentary Assembly
of the Council of Europe

The southern European countries of traditional emigration have since the middle of the eighties been experiencing economic growth accompanied by increased demand for labour and the development of a "submerged" economy.

These countries offer employment potential and living conditions which attract the populations of developing countries. Furthermore, the restrictive measures centring on the theme of emigration adopted by the industrialized countries of Europe, and tightened controls at the respective frontier points lead the protagonists of the various migratory movements from the Third World to establish themselves above all in the countries of southern Europe, sometimes in an irregular manner. The former countries of emigration are thus beginning to be the new countries of immigration.

This transformation is a complex phenomenon requiring a coherent overall policy of integration which cannot be based solely on control of frontiers.

The Parliamentary Assembly of the Council of Europe must recommend that the Council of Europe examine the experience of the industrialized European countries in order to find out if it could be useful to the new countries of immigration; that it encourage those countries to adapt their administrative structures to the newly created situation; that it promote cooperation between affected countries to struggle against clandestine immigration; that it promote the integration of immigrants in the host countries, and, finally, that it set in motion a genuine European plan of struggle against racism and xenophobia, taking its inspiration in work already carried out by the Council of Europe. ●

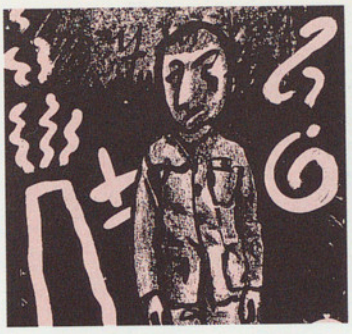

Number and origin of the foreign residents in 10 EEC countries

Jordi Estivill and Joaquim Aiguabella
Social Studies Bureau (GES)

We reproduce here two of the chapters which form part of the study "Migratory movements and future trends in the EEC", which we carried out under commission from the Directorate General of Territorial Planning and Action of the Department of Territorial Policy and Public Works. This section includes a chapter which analyses the origin of foreign residents in 10 countries of the EC and another which refers to the evolution of foreign residents in the EEC according to origin over recent years.

In 1986 Germany was the European country with the largest number of foreign residents, followed by Italy, the United Kingdom and France. ●

Eastern Europeans versus Western Europeans

Eugeni Madueño
Journalist

Demographers and sociologists calculate the number of immigrants from the East who will be trying to find work in Western European countries as being between five and ten million persons. To that immigratory tide, which could become unpredictable should the Soviet Union definitively authorize free exit of its citizens, there should also be added the avalanche envisaged from the South, mainly from the Maghreb countries.

The very great migratory wave predicted is a consequence of the changes taking place in the USSR and the chain reaction that these produce in other countries within its area of influence.

Another influential factor will be the resurgence of large contingents of unemployed people in Eastern European countries undergoing a process of restructuring of their economic systems towards the market economy.

The expected "great wave" will affect all twelve Community countries, though most especially those which have changed from being labour exporting countries to labour importing countries: Spain, Italy and Greece. The International labour Organization puts the world total of emigrant workers at 25 million, to whom must be added a further 11 million classified as refugees. If we calculate that each of these workers has an average of three people under his care, this gives a world figure of over one hundred million emigrants. ●

The labour rights of immigrant workers in Western Europe

Jan Vranken
Lecturer at the University of Antwerp and director of the Migratory Movements Study Centre

Following the war, recognition was accorded to the labour, legal, social and political rights of most immigrant workers arriving in Western Europe. Through trade union participation such workers found ways to integrate into their new societies.

Nevertheless, the influence of trade unions on the immigration policies of the countries under study has been scant. Until 1970-74 those policies were very liberal. As a general rule, the trade unions opposed those policies.

In respect of the position of immigrant workers within trade union organization, two models may be contrasted: the "internationalist" model and the "pluralist" model. The first rules out the existence of workers grouped together according to national or ethnic characteristics. The "diversity" model, on the other hand, permits or even encourages the establishment of immigrant workers' associations within the trade unions. This stance is typical of unions with Christian-Democrat orientation.

Even in countries where immigrant workers enjoy higher levels of trade union affiliation than indigenous workers - as is the case in Sweden - they are still "underrepresented" in the leading positions within the trade unions. Their relative inexperience, difficulties in expressing themselves in the languages of their countries of residence and lack of support from indigenous workers would explain the shortage of immigrants in management posts. ●

We Africans can be integrated

Inongo-Vi-Makomé
Writer

Inongo-Vi-Makomé, author of the book "España y los negros africanos" (Spain and the black Africans) has been described by the demographer Lluís Recolons as "the Candel of the "nineties". The book, which bears the significant subtitle "¿La conquista del Edén o del infierno?" (The Conquest of Eden or of Hell?), was published by La Llar del Llibre publishing house and has achieved notable sales figures. The book is an entertaining journalistic-style description of African immigration in Spain which, fleeing figures and statistics, tries to explain in human - and therefore impassioned - terms the problems which arise in the relationship between coloured immigrants and the indigenous population. If Francesco Candel, with his book "Els altres catalans" (The Other Catalans), has had a marked influence on understanding of Spanish immigrants to Catalonia during the sixties, Inongo-Vi-Makomé's book can help to understand the world of the recently arrived immigrants of the eighties and the beginning of this decade.

"España y los negros africanos" is a description of the situation in which a large number of the black Africans in Spain and Catalonia find themselves, with the special feature of being narrated by one of its protagonists. For the first time it is an immigrant who explains how they see their host society, which they do not hesitate to describe as racist and paternalistic. Without any type of complex, Inongo-Vi-Makomé explains his perception of reality in all sincerity, which means that some paragraphs of the book are particularly harsh. The book provides the reader with a profile of the black immigrants, their cultural shift, the idealized view they have of the Western world (the European "paradise"), their legal and working situation and even the relationship of some groups with the world of crime and drugs. Rather than providing our own interpretation of Inongo-Vi-Makomé's work, we decided to offer readers of "MON LABORAL" an entire chapter from his book, the one in which he deals with the theme of cultural confrontation between Spaniards and Africans and, above all, the predisposition of the latter towards integration.

Inongo-Vi-Makomé has also published "Bemana" (Monsters) and "Akono y Belinga", the first two volumes of a collection of short stories for adolescents under the title of "Historias de una selva africana para Muna" (Stories of an African Jungle for Muna).

The panorama of temporary labour in Europe

Josep M. de la Hoz
Social Studies Bureau (GES)

Temporary hiring of labour is on the increase everywhere. In Spain, following the passing of law 23/184, which modified various aspects of the Workers' Statute, the creation of up to 14 fixed-period labour hire contracts was made possible. Though the intention of the Government was that these formulae would make hiring more flexible and would generate employment and create new jobs, they have now become generalized and widespread, to the point that temporary contracts have become almost the rule, while indefinite contracts are now the exception. According to trades union sources, permanent contracts in the Spanish state represented 17 per cent of the total in 1990.

In Europe the increase has arisen in a less severe manner. Comparing the number of fixed-period contracts signed in the various European countries and the population employed in each of them, percentages are obtained in which Spain stands out all too clearly at the head of all other countries, with 31.9 per cent of fixed-period contracts. Except for

Portugal, with 12 per cent, in other countries such contracts are below 10 per cent, and even 5 per cent (France).

Lack of affiliation: insecure jobs and relational vulnerability

Robert Castel
Lecturer in Philosophy at Paris VIII University

The history of social protection comes down to a multi-secular struggle against indigence, insecure conditions and misfortune. For some years now we have been able to observe major transformations of the intervention mechanisms, their forms of political and administrative classification, the protagonists they mobilize, etc., though there has also been a change in the characteristics of the affected population groups. In the face of this complex fund of experiences, what "novelties" are provided by the present situation?

There is the ever more insistent outcome of the present "crisis" potentially leading us to a "dual" society. Although the temptations of dualism have always existed, as have the conditions of insecurity and vulnerability which could fuel them, a society only becomes dual when it sets out on the path of instituting a division between its zones of integration and disintegration. To put it another way, a society begins to resign itself to dualism when it accepts insecurity and vulnerability as de facto states - or when it seeks them out in the name of profitability of the productive apparatus on the one hand, and that of promotion of rootless individualism as a supreme ethical value on the other hand. It is within this form of reasoning that I have used the terms insecurity, vulnerability, lack of affiliation, rather than others which could be used in their place, such as poverty, marginality, deviation and exclusion, in order to suggest that we are faced with processes rather than states, and perhaps also - if we are to be optimistic - to try to find more appropriate instruments of intervention before the instability of situations remains fixed as something inevitable.

Modern social formation has always found itself overloaded with its poor people, its insecure people, its outcasts, and the processes which give rise to them still act today. But there is the added factor that contemporary society, which some call "postmodern", runs the risk of having to tackle the "unaffiliated". What is meant by "tackling"? Detaching oneself by accepting their existence with resignation, or trying to master the processes which make them possible. The practical ef-

fect of these words is to suggest that a dual social policy is possible or at least conceivable: the first, predominantly preventive, would consist in controlling the zone of vulnerability by means of general measures; the second, predominantly reparative, would propose reduction of the zone of lack of affiliation through specific integration measures. Under this second aspect, the law on the Minimum Integration Allowance does at least mark the beginnings of awareness. ●

The regions, scenario and protagonists of training policies

Josep Molsosa
Head of Evaluation of the European Social Fund

Regional, provincial and even local policies have to play an increasingly important role in the analysis, timetabling, management and evaluation of training and employment promotion measures.

Publications, seminars, programmes and policies of the Community and of member states, resolutions by the European Parliament, together with the work of the regional protagonists themselves, back this increasingly widespread trend, which finds its generic expression in the Europe of the Regions.

The necessary evaluation methods and instruments can prove to be complex from a conceptual point of view and costly from an operational standpoint; but a sound policy for evaluation of the resulting effects, of the impact of the measures on the set of problems, is the best guarantee of maximum efficacy. The integration of evaluation as one of the fundamental stages of any system of measures is absolutely essential. With a view to the future, evaluation of results is the best way to prepare future measures or programmes.

If evaluation is carried out on a periodical basis, comparison of results obtained at various times can provide relatively important and significant information to complement the overall results of any specific programme, analyis of which presents difficulties within the framework of a plurality of factors with complex effects on the above-mentioned results.

All these structural and operational elements would have to make up this regional model for the preparation and implementation of training policies. Their specific configuration in one or more bodies will depend on the situation and potential of each region. ●

EL CATALÀ, EINA DE FEINA

**En el món del treball,
el català és cada dia més present.
Per prestigi i per servei.**

Amb la participació de:

CC.OO. · UGT · USO · CGT · I-CSC · CTC · FOMENT DEL TREBALL NACIONAL · PIMEC · SEFES · AEI · ORGANITZACIONS DE CONSUMIDORS

SERVEIS LOCALS DE CATALÀ

CONSORCI PER A LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

GENERALITAT DE CATALUNYA

LA gent ÉS LA FORÇA DE CATALUNYA

EL CATALÀ, EINA DE FEINA

En el món del treball,
el català és cada dia més present.
Per prestigi i per servei.

GENERALITAT DE CATALUNYA

el

GENERALITAT DE CATALUNYA

En el món del treball, el català és cada dia més present.

PER PRESTIGI. PER SERVEI.

Idees per posar-se al dia en les relacions laborals

- ☐ Fulls de salari
- ☐ Contractes de treball
- ☐ Convenis col·lectius
- ☐ Selecció de personal
- ☐ Programes de formació
- ☐ Tramitació de jubilació, invalidesa, etc.
- ☐ Tràmits amb l'administració
- ☐ _____

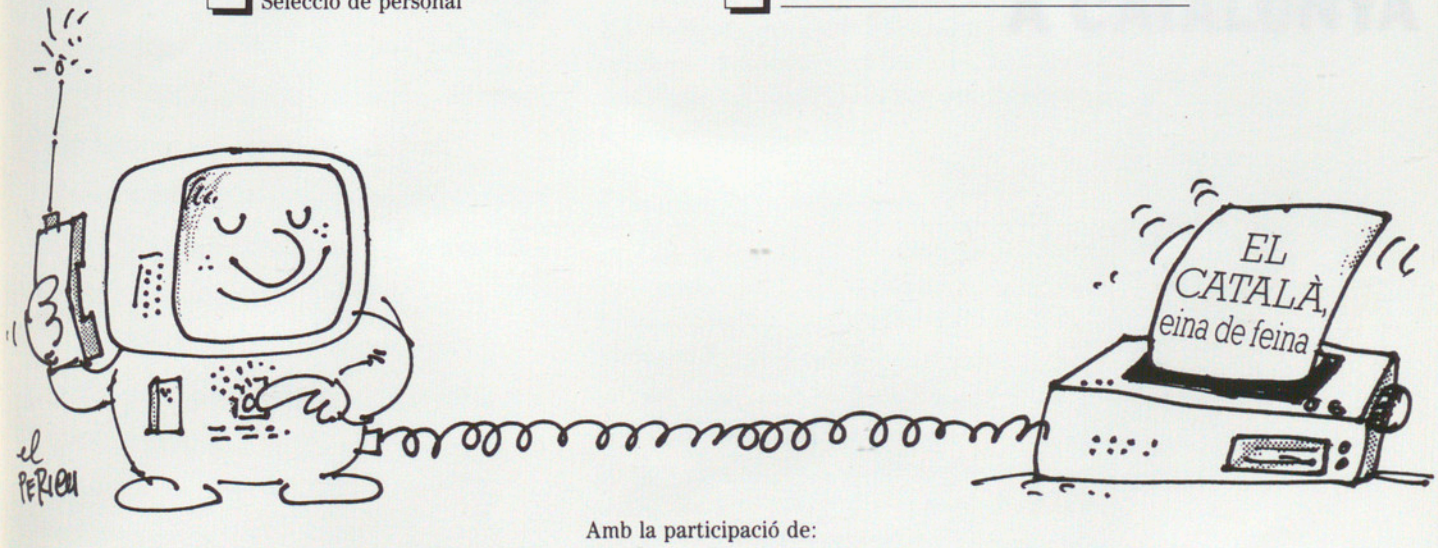

Amb la participació de:

CC.OO. · UGT · USO · CGT · I-CSC · CTC · FOMENT DEL TREBALL NACIONAL · PIMEC · SEFES · AEI · ORGANITZACIONS DE CONSUMIDORS

SERVEIS LOCALS DE CATALÀ

CONSORCI PER A LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

LA gent ÉS LA FORÇA DE CATALUNYA

13

Món laboral

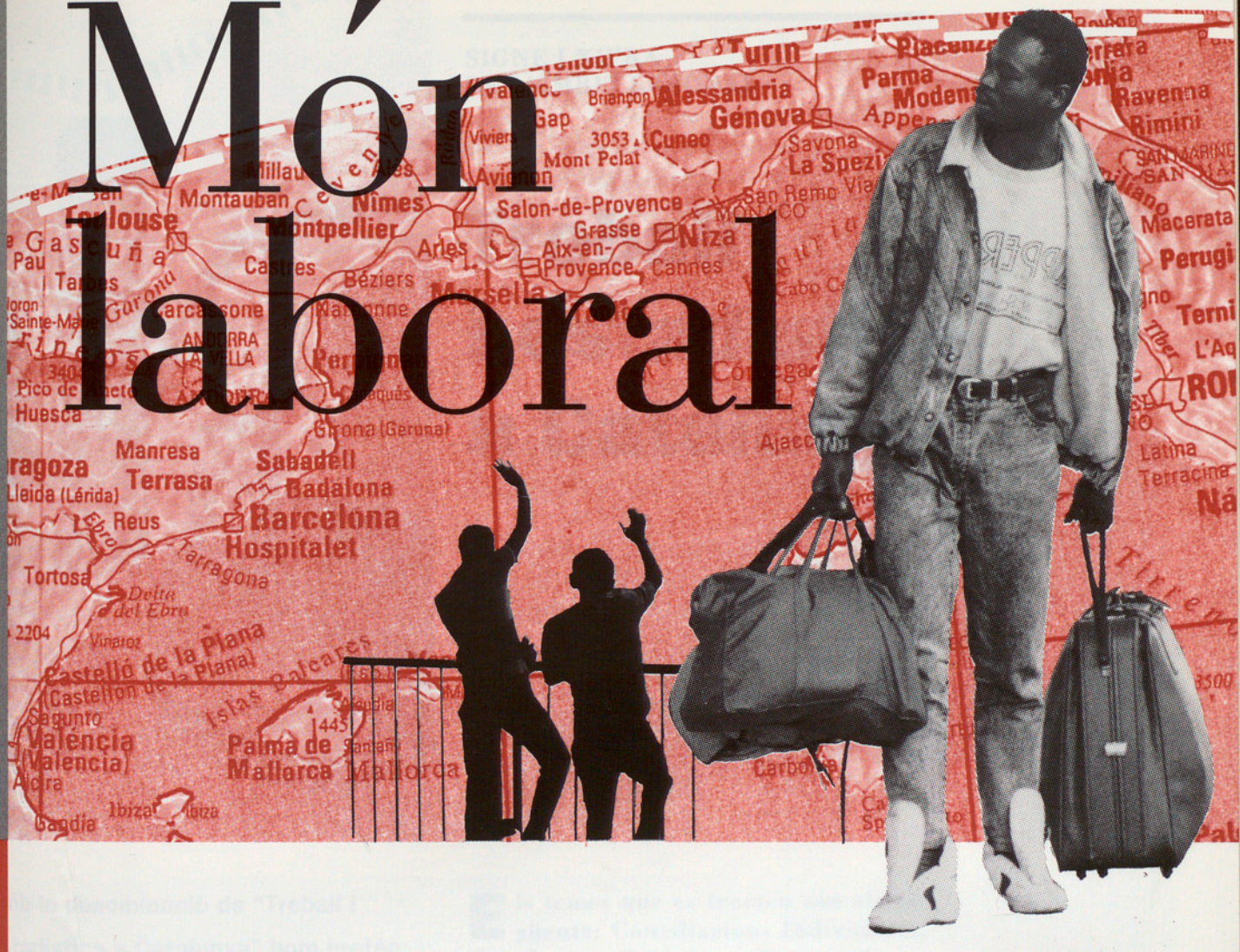

13

TREBALL I ESTADÍSTICA A CATALUNYA

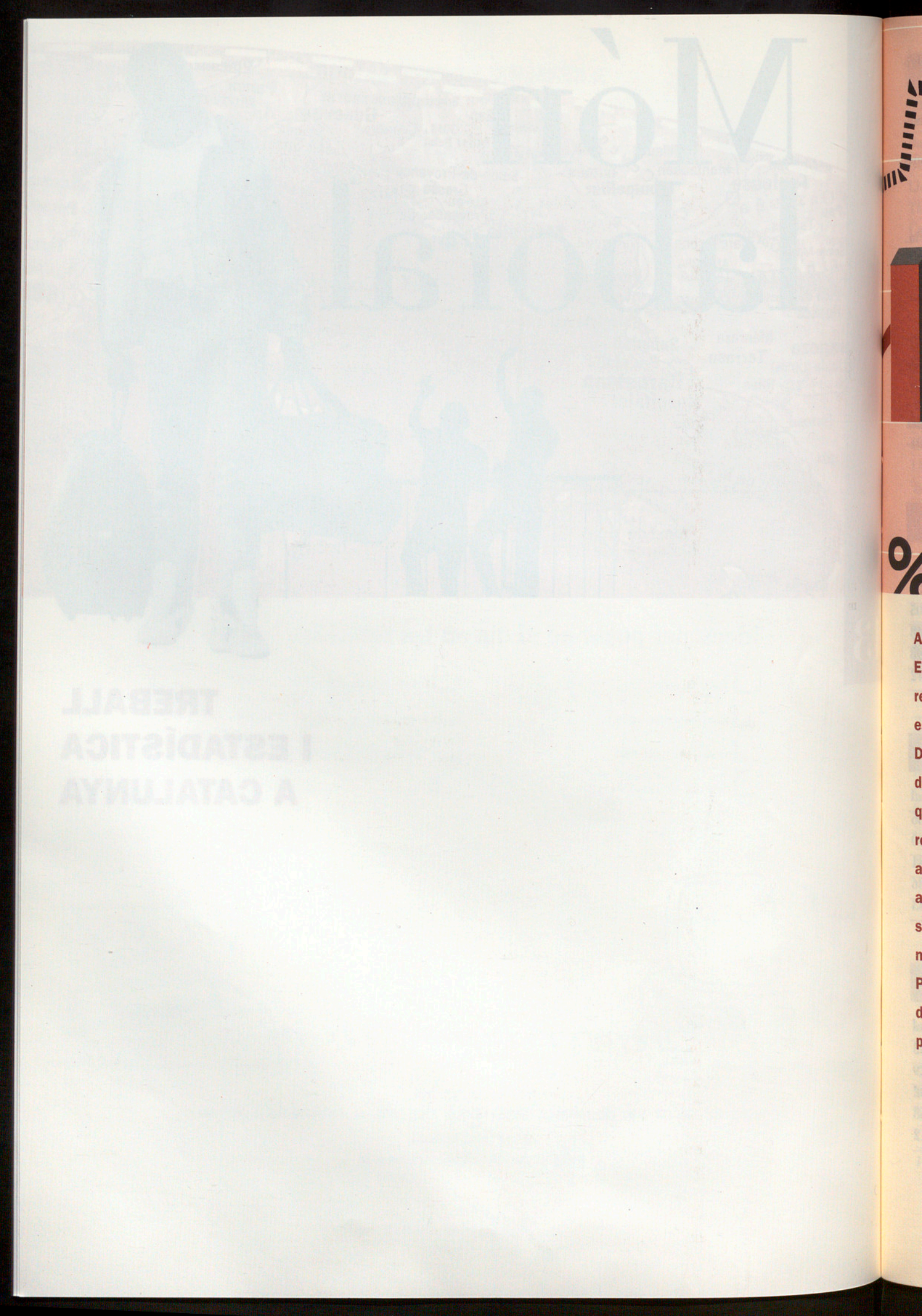

SIGNE I XIFRA
DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya

Amb la denominació de "Treball i Estadística a Catalunya" hom pretén recopilar i difondre la informació estadística disponible en el Departament de Treball, amb l'objecte de proporcionar un material seleccionat que faciliti l'anàlisi i la reflexió de la realitat sòcio-laboral catalana. Atenent a la naturalesa de Món Laboral, aquesta secció proporciona informació sobre diversos temes, si bé sense ferne un gran desenvolupament. Pot trobar-se una informació més detallada a les pàgines de les altres publicacions que edita el Departament.

Els temes que es tracten són els següents: Conciliacions Individuals, Conciliacions Col·lectives, Vagues i Tancaments Patronals, Convenis Col·lectius, Sinistralitat Laboral, Reconeixements Mèdics, Obertures i modificacions de Centres de Treball i Població, Ocupació i Atur.

Les dades fan referència a l'any 1990. L'elaboració ha estat del Gabinet Tècnic a excepció del tema de Població, Ocupació i Atur que ha estat elaborat per la Direcció General d'Ocupació.

Conciliacions individuals

Les dades sobre conciliacions indivuals procedeixen dels fulls estadístics que formalitzen mensualment les Delegacions Territorials del Departament de Treball.

Els fulls estadístics recullen les conciliacions classificades segons el resultat de la conciliació, segons els motius per sol·licitar la conciliació i segons l'activitat econòmica de l'empresa (2 dígits del CNAE).

Segons el resultat de les conciliacions, es classifiquen en:

— Amb avinença, quan s'arriba a un acord entre les parts.
— Sense avinença, quan s'acaba sense acord entre les parts.
— Intentades sense efecte, quan no comparegui la part o parts demandades.
— Considerada no presentada, quan la part demandant o promotora no comparegui a l'acte.
— Desistida, quan la part demandant aparegui per tal de desistir el conflicte plantejat.
—Altres, són altres causes.

Segons el motiu per sol·licitar la conciliació, es classifiquen en: Acomiadaments, Sancions, Reclamacions de quantitat i Diversos.

Per tal de simplificar la classificació de conciliacions per activitats econòmiques es presenta amb el primer dígit del CNAE:

0 - Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca.
1 - Energia i aigua.
2 - Extracció i transformació de minerals no energètics. Química.
3 - Indústries transformadores de metalls. Mecànica de precisió.
4 - Altres indústries manufactureres.
5 - Construcció.
6 - Comerç, restaurants i hosteleria. Reparacions.
7 - Transports i comunicacions.
8- Institucions financeres, assegurances, serveis prestats a empreses.
9 - Altres serveis.

En alguna taula s'agrupa el resultat de la conciliació en quatre: Amb avinença, Sense avinença, Intentades sense efecte i altres. En aquest **Altres** estan agrupades les Considerades no presentades, les Desistides i els Altres.

Conciliacions individuals. Acomiadaments (any 1990)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	33.074	4.093	4.599	1.306	149	43.221
Girona	2.269	311	322	75	28	3.005
Lleida	2.119	137	194	160	38	2.648
Tarragona	1.895	334	436	110	23	2.798
Catalunya	39.357	4.875	5.551	1.651	238	51.672

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Sancions (any 1990)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	153	539	460	104	30	1.286
Girona	3	20	12	2	3	40
Lleida	6	14	9	2	—	31
Tarragona	4	45	27	9	1	86
Catalunya	166	618	508	117	34	1.443

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Reclamacions de quantitat (any 1990)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	8.216	9.616	23.536	1.191	74	42.633
Girona	94	320	733	57	25	1.229
Lleida	132	232	336	79	3	782
Tarragona	111	758	1.066	126	7	2.068
Catalunya	8.553	10.926	25.671	1.453	109	46.712

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Diversos tipus (any 1990)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	226	1.708	2.094	95	9	4.132
Girona	14	223	245	5	3	490
Lleida	4	33	71	36	—	144
Tarragona	15	96	72	13	1	197
Catalunya	259	2.060	2.482	149	13	4.963

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Nombre total (any 1990)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	41.669	15.956	30.689	2.696	262	91.272
Girona	2.380	874	1.312	139	59	4.764
Lleida	2.261	416	610	277	41	3.605
Tarragona	2.025	1.233	1.601	258	32	5.149
Catalunya	48.335	18.479	34.212	3.370	394	104.790

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Nombre total per motiu de conciliació a Catalunya i per forma d'acabament (any 1990)

	Acomiadaments	Sancions	Reclamació quantitats	Diversos	Total
Amb avinença	39.357	166	8.553	259	48.335
Sense avinença	4.875	618	10.926	2.060	18.479
Intentades sense efecte	5.551	508	25.671	2.482	34.212
Considerades no presentades	1.651	117	1.453	149	3.370
Desistides i altres	238	34	109	13	394
Catalunya	51.672	1.443	46.712	4.963	104.790

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Quantitats acordades per motiu de conciliació individual (any 1990)

Àmbit territorial	Acomiadaments	Reclamació quantitats	Diversos	Total
Barcelona	52.261.287.510	2.906.621.010	7.513.361	55.175.421.881
Girona	1.725.188.969	17.269.659	6.748.708	1.749.207.336
Lleida	1.201.867.096	27.182.834	60.000	1.229.109.930
Tarragona	2.504.186.483	26.212.522	1.896.704	2.532.295.709
Catalunya	57.692.530.058	2.977.286.025	16.218.773	60.686.034.856

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Acomiadaments per activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	436	437	2.721	8.228	11.294	3.093	8.245	2.015	3.157	3.595	43.221
Girona	90	20	112	213	881	393	799	95	157	245	3.005
Lleida	130	21	89	137	633	274	934	119	121	190	2.648
Tarragona	204	32	152	273	555	324	683	155	173	247	2.798
Catalunya	860	510	3.074	8.851	13.363	4.084	10.661	2.384	3.608	4.277	51.672

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Reclamacions de quantitat per activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	407	167	2.045	11.009	18.665	2.522	2.494	1.123	1.739	2.462	42.633
Girona	25	4	79	43	431	217	228	61	29	112	1.229
Lleida	31	11	45	43	284	112	117	47	38	54	782
Tarragona	63	66	126	233	576	296	200	258	88	162	2.068
Catalunya	526	248	2.295	11.328	19.956	3.147	3.039	1.489	1.894	2.790	46.712

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Nombre total per activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	880	678	5.092	20.599	31.375	6.026	11.253	3.501	5.288	6.580	91.272
Girona	116	25	199	321	1.616	625	1.060	213	208	381	4.764
Lleida	165	34	177	192	981	390	1.065	180	165	256	3.605
Tarragona	274	162	333	543	1.155	639	896	450	264	433	5.149
Catalunya	1.435	899	5.801	21.655	35.127	7.680	14.274	4.344	5.925	7.650	104.790

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Nombre total segons motiu de la conciliació i activitat econòmica (any 1990)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Acomiadaments	860	510	3.074	8.851	13.363	4.084	10.661	2.384	3.608	4.277	51.672
Sancions	19	29	104	254	328	103	225	111	80	190	1.443
Reclam. Quant.	526	248	2.295	11.328	19.956	3.147	3.039	1.489	1.894	2.790	46.712
Diversos	30	112	328	1.222	1.480	346	349	360	343	393	4.963
Total	1.435	899	5.801	21.655	35.127	7.680	14.274	4.344	5.925	7.650	104.790

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Distribució de les conciliacions individuals segons motiu de la conciliació a Catalunya (any 1990)

	Conciliacions	%	Conciliacions amb avinença	%	Conciliacions amb avinença / Conciliacions %
Acomiadaments	51.672	49,3	39.357	81,4	76,2
Sancions	1.443	1,4	166	0,3	11,5
Reclam. Quantitat	46.712	44,6	8.553	17,7	18,3
Diversos	4.963	4,7	259	0,5	5,2
Total	104.790	100,0	48.335	100,0	46,1

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Distribució de les conciliacions individuals segons motiu de la conciliació a la resta de l'Estat (any 1990)

	Conciliacions	%	Conciliacions amb avinença	%	Conciliacions amb avinença / Conciliacions %
Acomiadaments	193.663	49,3	135.248	87,6	69,8
Sancions	6.326	1,6	415	0,3	6,6
Reclam. Quantitat	163.368	41,6	16.997	11,0	10,4
Diversos	29.557	7,5	1.711	1,1	5,8
Total	392.914	100,0	154.371	100,0	39,3

Font: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Distribució de les conciliacions individuals segons el resultat a Catalunya i a la resta de l'Estat (any 1990)

	Catalunya		Resta de l'Estat	
	Conciliacions	%	Conciliacions	%
Amb avinença	48.335	46,1	154.371	39,3
Sense avinença	18.479	17,6	84.525	21,5
Intentades sense efecte	34.212	32,6	131.904	33,6
Altres motius	3.764	3,6	22.114	5,6
Total	104.790	100,0	392.914	100,0

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.- Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

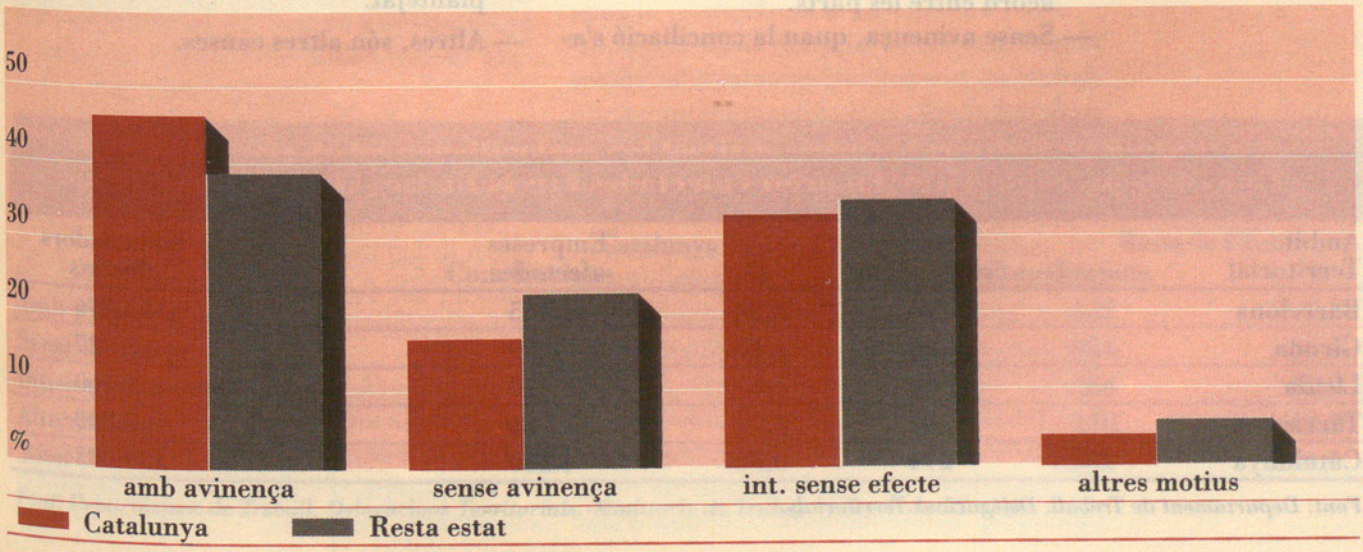

Conciliacions individuals
Evolució mensual a Catalunya durant l'any 1990

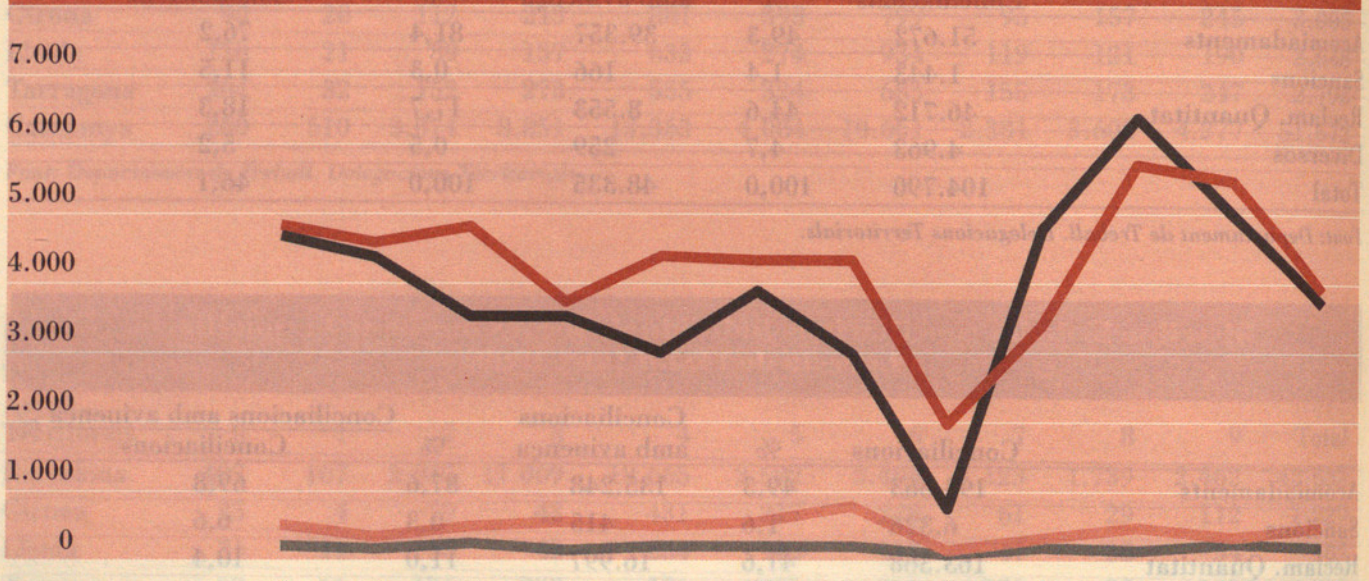

	G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Acomiadaments	4.934	4.533	4.780	3.788	4.404	4.363	4.358	1.975	3.400	5.719	5.501	3.917
Sancions	131	91	210	78	111	114	131	46	124	93	173	141
Reclam. quant.	4.720	4.475	3.579	3.585	2.995	3.905	2.975	694	4.612	6.393	5.014	3.765
Diversos	541	308	485	555	419	502	765	58	279	509	227	315

Acomiadaments — Sancions — Reclam. quant. — Diversos

Conciliacions col·lectives

Les dades sobre conciliacions col·lectives procedeixen dels fulls estadístics que formalitzen mensualment les Delegacions Territorials del Departament de Treball.

Segons el resultat de la conciliació, aquesta es classifica en:

— Amb avinença, quan s'arriba a un acord entre les parts.

— Sense avinença, quan la conciliació s'acaba sense acord entre les parts.

— Intentades sense efecte, quan no comparegui la part o parts demandades.

— Considerada no presentada, quan la part demandant o promotora no comparegui a l'acte.

— Desistida, quan la part demandant aparegui per tal de desistir el conflicte plantejat.

— Altres, són altres causes.

Conciliacions col·lectives. Empreses afectades i treballadors afectats (any 1990)

Àmbit Territorial	Nombre conciliacions	Empreses afectades	Treballadors afectats
Barcelona	226	4.155	123.396
Girona	26	29	5.327
Lleida	10	10	2.560
Tarragona	32	86	7.800
Catalunya	294	4.280	139.083

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions col·lectives. Nombre total segons resultat (any 1990)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	55	140	—	—	31	226
Girona	3	23	—	—	—	26
Lleida	2	8	—	—	—	10
Tarragona	10	18	1	—	3	32
Catalunya	70	189	1	—	34	294

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions col·lectives. Empreses afectades segons resultat (any 1990)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	55	4.067	—	—	33	4.155
Girona	4	25	—	—	—	29
Lleida	2	8	—	—	—	10
Tarragona	10	72	1	—	3	86
Catalunya	71	4.172	1	—	36	4.280

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions col·lectives. Treballadors afectats segons resultat (any 1990)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	16.789	67.498	—	—	39.109	123.396
Girona	555	4.772	—	—	—	5.327
Lleida	330	2.230	—	—	—	2.560
Tarragona	1.531	5.357	502	—	410	7.800
Catalunya	19.205	79.857	502	—	39.519	139.083

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Distribució de les conciliacions col·lectives segons el resultat a Catalunya i a la resta de l'Estat (any 1990)

	Catalunya		Resta de l'Estat	
	Conciliacions	%	Conciliacions	%
Amb avinença	70	23,8	132	9,5
Sense avinença	189	64,3	924	66,4
Intentades sense efecte	1	0,3	166	11,9
Altres motius	34	11,6	170	12,2
Total	294	100,0	1.392	100,0

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.-Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

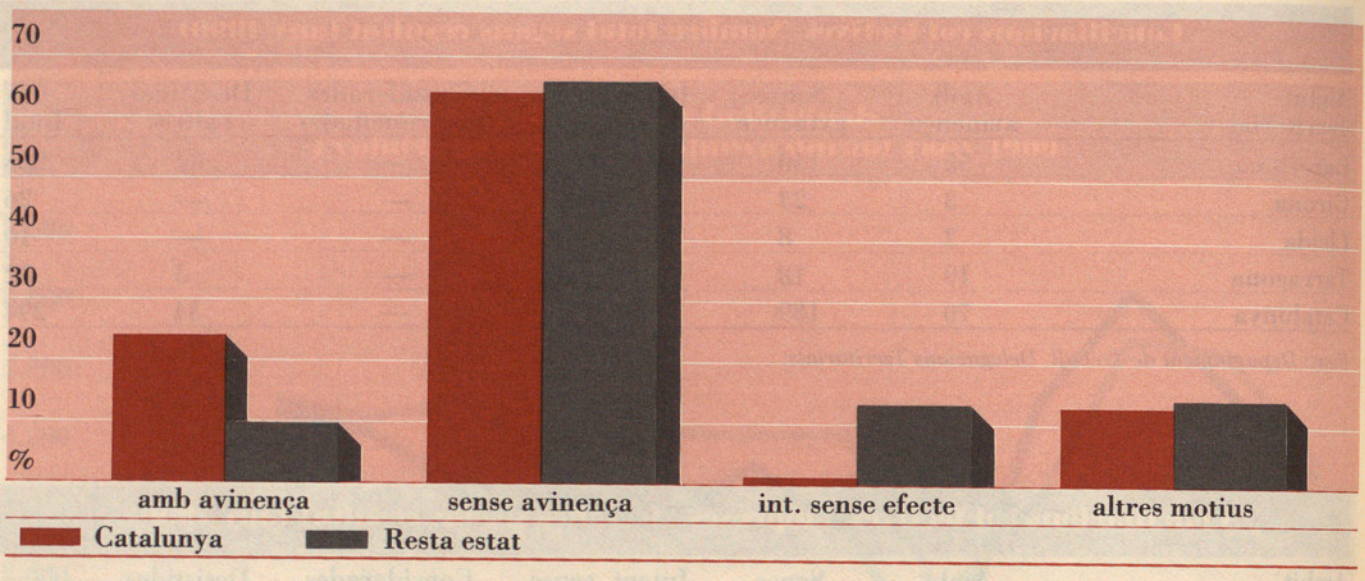

Convenis col·lectius

La informació s'obté del full estadístic que es formalitza per cada conveni, un cop signat per les comissions negociadores i que forma part de la documentació que cal presentar a l'Autoritat Laboral competent per tal de procedir al seu registre.

Es comptabilitzen els convenis col·lectius registrats a les Delegacions Territorials i a la Direcció General de Relacions Laborals del Departament de Treball. El Ministerio de Trabajo y Seguridad Social ha facilitat còpia dels convenis del sector d'àmbit estatal que afecten Catalunya.

Es treballa amb convenis enregistrats durant l'any que no coincideixen amb el nombre de convenis que tenen efectes econòmics dins d'aquest període.

Els convenis es classifiquen, segons l'àmbit territorial al qual afecten, en: Inferiors al provincial, provincials, interprovincials de comunitat autònoma, de comunitat autònoma, interprovincials (de més d'una comunitat autònoma) i estatals. Per simplificar, aquesta classificació queda reduïda als àmbits territorials següents: Provincials, de Comunitat Autònoma de Catalunya i estatals que afecten Catalunya. Els convenis provincials inclouen els d'àmbit inferior al provincial. Els d'àmbit de Comunitat Autònoma de Catalunya agrupen els convenis interprovincials de Catalunya i els propis de la Comunitat Autònoma. Els convenis d'àmbit estatal que afecten Catalunya recullen els convenis d'àmbit interprovincial de més d'una Comunitat Autònoma i els d'àmbit estatal, que afecten Catalunya.

En l'àmbit funcional es diferencia entre convenis d'empresa i convenis de sector. Els primers recullen aquells convenis que afecten de manera parcial o total la plantilla d'una empresa, per la qual cosa no pot identificar-se el nombre de convenis amb el nombre d'empreses afectades. Les empreses i treballadors afectats pels convenis de sector són dades estimades ja que no existeix un cens fidedigne d'empreses i treballadors per sectors.

El càlcul de l'increment salarial s'ha fet utilitzant la mitjana dels increments salarials de tots els convenis ponderada pel nombre de treballadors afectats per cada un d'ells.

$$I = \sum_{j} \frac{I_j \; n_j}{N}$$

On n_j és el nombre de treballadors afectats pel conveni "j", I_j és l'increment salarial del conveni "j" i N és el total de treballadors afectats.

Aquesta fórmula s'ha aplicat a cada un dels àmbits territorials i posteriorment al total dels convenis enregistrats. Cal tenir en compte que d'aquest càlcul s'han exclòs els primers convenis.

Convenis col·lectius d'empresa (any 1990)

Àmbit Territorial	Nombre convenis	Empreses afectades	Treballadors afectats	Increment salarial
Barcelona	251	251	55.270	7,67
Girona	22	22	3.156	7,95
Lleida	18	18	2.040	7,89
Tarragona	37	37	5.012	10,26
Com. Aut. Catalunya	11	11	4.151	7,90
Estatal/Catalunya	159	163	14.707	7,80
Total	498	502	84.336	7,87

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social

Convenis col·lectius de sector (any 1990)

Àmbit Territorial	Nombre convenis	Empreses afectades	Treballadors afectats	Increment salarial
Barcelona	57	72.357	741.597	8,25
Girona	16	12.913	64.783	9,11
Lleida	16	8.547	54.245	8,35
Tarragona	27	6.318	41.760	8,11
Com. Aut. Catalunya	16	30.762	144.511	7,44
Estatal/Catalunya (*)	44	11.233	128.906	8,01
Total	176	142.130	1.175.802	8,17

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

(*) No es disposa de totes les empreses afectades ni de tots els treballadors afectats.

Vagues i tancaments patronals

Les dades sobre vagues i tancaments patronals procedeixen dels qüestionaris que per cada conflicte formalitzen mensualment les Delegacions Territorials, la Direcció General de Relacions Laborals del Departament de Treball i la Dirección General de Trabajo del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

La unitat estadística que s'utilitza és la de **conflicte-província-mes**, a fi i efecte de tenir desagregacions provincials i de periodicitat mensual, i també es fan agregacions per períodes de temps superiors al mes i unitats territorials superiors a la província.

Es recullen tot tipus de conflictes excepte:

— Les vagues que no impliquen una pèrdua de jornades laborals, com les vagues del zel.

— Les que suposen una durada inferior a una hora.

— Les vagues d'activitats no productives com estudiants, consumidors, etc.

— Les vagues de col·lectius sense dret de vaga com els funcionaris militars, forces de seguretat de l'Estat, etc.

Segons l'àmbit territorial al qual afecti el conflicte, aquest es classifica en: municipal, comarcal, provincial, de comunitat autònoma i estatal. En els tres primers casos és la Delegació Territorial corresponent qui fa el seguiment del conflicte. En el cas d'afectar més d'una província però dintre de la Comunitat Autònoma de Catalunya és a la Direcció General de Relacions Laborals a qui correspon de fer el seguiment del conflicte i fer-ne un desglossament provincial. En el cas d'afectar més d'una província de dues o més Comunitats Autònomes és la Dirección General de Trabajo qui fa el seguiment del conflicte així com el seu desglossament provincial.

La informació que es recull d'un conflicte es trasllada a un qüestionari per cada província i per cada mes. Així és com es pot agrupar la informació referida a un mateix conflicte dintre d'un mes adjuntant els qüestionaris de les províncies a les quals afecta. També es pot agrupar la informació d'una vaga al llarg dels mesos (quan el conflicte tingui una durada superior a un mes).

En els resultats trimestrals, semestrals i anuals, les dades es presenten "regularitzades", en el sentit que només es comptabilitza un sol cop el conflicte i els treballadors participants, amb la finalitat d'eliminar duplicitats en els conflictes que es comencen en un determinat mes i que continuen en els mesos successius. D'altra banda, tant les jornades perdudes com les hores perdudes de cada mes s'acumulen per tal de tenir el total de pèrdues ocasionades pel conflicte.

Notes generals als quadres que es presenten

a) Diferenciem entre vagues d'empresa i vagues de sector.

b) En tots els quadres els resultats es donen provincialment en el sentit de nombre de conflictes que afecten cada província i també les pèrdues laborals que s'han produït a cada una d'aquestes. Quan es calcula la fila de Catalunya, i només en el cas de conflictes, es presenta el nombre real de conflictes: locals, comarcals i provincials, més els conflictes d'àmbit superior a la província dins la Comunitat Autònoma de Catalunya, més els conflictes estatals que afecten Catalunya. Per tant, aquesta fila és sempre inferior o igual a la suma de les 4 files provincials.

c) En les vagues de sector el nombre de persones convocades i també el nombre de treballadors participants són sempre dades estimades basades en el cens del sector.

d) A l'hora d'interpretar els treballadors participants cal tenir en compte que aquest nombre no és directament comparable amb la població activa o amb els diferents censos, ja que pot passar que en un mateix període de temps una empresa o un sector realitzin més d'una vaga, amb la qual cosa tant les plantilles com els treballadors participants es tornen a comptabilitzar.

d) Si comparem aquests resultats amb els que publica el Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, resultaria que el nombre de conflictes desglossats provincialment és superior en els resultats publicats per Madrid. Això és perquè els conflictes d'àmbit estatal que afecten Catalunya es comptabilitzen provincialment tant si tenen incidència com si no en tenen. Això només afecta els quadres de conflictes. En canvi, els resultats coincideixen quan tractem de treballadors participants o de jornades o hores perdudes.

Els resultats de l'any 1990

En els resultats que es publiquen no estan incloses 2 vagues d'empresa d'àmbit estatal que van tenir incidència a Catalunya. Això és degut al fet que la Dirección General de Trabajo del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social no va poder fer el desglossament territorial.

Així doncs, a més d'aquestes vagues, resulta que durant l'any 1990 es van produir 122 conflictes que van afectar Catalunya: 105 vagues d'empresa, 12 vagues de sector i 5 tancaments patronals. D'aquestes 105 vagues d'empresa, 10 són d'àmbit estatal, 4 de la Comunitat Autònoma de Catalunya, 76 de la província de Barcelona, 4 de la província de Girona, 3 de la província de Lleida i 8 de la província de Tarragona.

De les 12 vagues de sector, 4 són d'àmbit estatal, 3 de la Comunitat Autònoma de Catalunya, 2 de la província de Barcelona, entre les quals està inclosa una vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina, 1 de la província de Girona i 2 de la província de Lleida.

Durant l'any 1990 van començar 117 vagues de les quals 98 van acabar sense arribar a un acord amb la part empresarial i la resta van arribar a alguna mena d'acord.

El principal motiu pel qual els treballadors van anar a la vaga va ser els problemes a l'hora de negociar o revisar els Convenis Col·lectius.

El segon motiu és les millores salarials i no salarials independents del conveni, i el tercer, l'organització dels sistemes de treball.

Nombre de tancaments patronals, empreses afectades i plantilles, desglossats per províncies (any 1990)

Àmbit Territorial	Nombre de tancaments	Empreses afectades	Plantilla
Barcelona	5	11.056	11.252
Girona	1	26	81
Lleida	—	—	—
Tarragona	1	34	100
Catalunya (*)	5	11.116	11.433

(*) El nombre de tancaments patronals de la fila Catalunya és el nombre real de tancaments amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa i de sector, produïdes a Catalunya, desglossades per províncies (any 1990)

Àmbit Territorial	Vagues d'empresa	Vagues de sector	Total
Barcelona (1)	90	8	98
Girona	11	5	16
Lleida	7	7	14
Tarragona	11	5	16
Catalunya (2)	105	12	117

(1) En les vagues de sector està inclosa una vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina.

(2) El nombre de vagues de la fila Catalunya és el nombre real de vagues amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Pèrdues laborals de vagues d'empresa, desglossades per províncies (any 1990)

Àmbit Territorial	Hores perdudes	Jornades perdudes	Treballadors participants	Hores perdudes per treballador
Barcelona	1.295.898	162.221	43.167	30
Girona	31.905	3.989	2.568	12
Lleida	20.653	2.686	1.478	14
Tarragona	40.502	5.063	1.747	23
Catalunya	1.388.958	173.959	48.960	28

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Pèrdues laborals de vagues de sector, desglossades per províncies (any 1990)

Àmbit Territorial	Hores perdudes	Jornades perdudes	Treballadors participants	Hores perdudes per treballador
Barcelona (*)	647.112	85.305	30.076	22
Girona	65.776	8.732	3.131	21
Lleida	78.248	9.959	6.859	11
Tarragona	37.111	4.939	1.904	19
Catalunya	828.247	108.935	41.970	20

(*) Està inclosa una vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina.
Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa, desglossades per províncies, segons motivació (any 1990)

Àmbit Territorial	Negociació conveni	Organització sist. treb.	Incompliment acords o normes l.	Millores ind. conv.	Altres	Total
Barcelona	43	11	7	19	10	90
Girona	—	1	—	5	5	11
Lleida	3	—	—	2	2	7
Tarragona	5	—	1	1	4	11
Catalunya (*)	51	12	8	21	13	105

(*) El nombre de vagues d'empresa de la fila Catalunya és el nombre real de vagues d'empresa amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues d'empresa d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.
Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector, desglossades per províncies, segons motivació (any 1990)

Àmbit Territorial	Negociació conveni	Millores col·l. i sense conveni	Incompliment acords o normes l.	Acomiadaments, sancions	Altres	Total
Barcelona (1)	3	2	1	—	2	8
Girona	2	2	—	1	—	5
Lleida	4	3	—	—	—	7
Tarragona	2	3	—	—	—	5
Catalunya (2)	5	3	1	1	2	12

(1) Està inclosa una vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina.
(2) El nombre de vagues de sector de la fila Catalunya és el nombre real de vagues de sector amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues de sector d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.
Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa, desglossades per províncies, segons activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	—	1	9	37	8	2	3	4	3	23	90
Girona	—	—	—	4	1	1	—	1	—	4	11
Lleida	—	1	—	—	2	1	—	1	—	2	7
Tarragona	—	—	—	1	2	1	—	1	—	6	11
Catalunya (*)	—	2	9	41	13	3	3	4	3	27	105

(*) El nombre de vagues d'empresa de la fila Catalunya és el nombre real de vagues d'empresa amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues d'empresa d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector, desglossades per províncies, segons activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona (1)	—	1	—	—	—	—	1	—	1	4	7
Girona	—	—	—	—	—	—	1	—	1	3	5
Lleida	—	—	—	1	—	—	1	—	1	4	7
Tarragona	—	—	—	—	—	—	1	—	1	3	5
Catalunya (2)	—	1	—	1	—	—	1	—	1	7	11

(1) No está inclosa la vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina, atès que no és procedent imputar-la a una sola activitat econòmica.

(2) El nombre de vagues de sector de la fila Catalunya és el nombre real de vagues de sector amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues de sector d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Treballadors participants en vagues d'empresa, desglossats per províncies, segons activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	—	520	1.261	19.224	2.737	287	42	2.283	337	16.476	43.167
Girona	—	—	—	666	65	59	—	111	—	1.667	2.568
Lleida	—	104	—	—	503	19	—	60	—	792	1.478
Tarragona	—	—	—	85	133	100	—	47	—	1.382	1.747
Catalunya	—	624	1.261	19.975	3.438	465	42	2.501	337	20.317	48.960

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Treballadors participants en vagues de sector, desglossats per províncies, segons activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona (*)	—	1.298	—	—	—	—	122	—	18.634	8.796	28.850
Girona	—	—	—	—	—	—	83	—	2.629	419	3.131
Lleida	—	—	—	5.400	—	—	78	—	910	471	6.859
Tarragona	—	—	—	—	—	—	16	—	1.417	471	1.904
Catalunya	—	1.298	—	5.400	—	—	299	—	23.590	10.157	40.744

(*) Manca la incidència de la vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina, atesa la dificultat de desglossar-la per activitat econòmica.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Hores perdudes, en vagues d'empresa, segons activitat econòmica i desglossades per províncies (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	—	8.320	32.400	456.383	87.584	11.095	704	38.808	7.512	653.092	1.295.898
Girona	—	—	—	11.740	520	2.301	—	1.776	—	15.568	31.905
Lleida	—	7.488	—	—	4.208	741	—	960	—	7.256	20.653
Tarragona	—	—	—	4.590	1.328	2.000	—	752	—	31.832	40.502
Catalunya	—	15.808	32.400	472.713	93.640	16.137	704	42.296	7.512	707.748	1.388.958

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Hores perdudes, en vagues de sector, segons activitat econòmica i desglossades per províncies (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona (*)	—	10.384	—	—	—	—	4.880	—	419.265	205.599	640.128
Girona	—	—	—	—	—	—	3.320	—	59.152	3.304	65.776
Lleida	—	—	—	43.200	—	—	3.120	—	20.483	11.445	78.248
Tarragona	—	—	—	—	—	—	640	—	31.882	4.589	37.111
Catalunya	—	10.384	—	43.200	—	—	11.960	—	530.782	224.937	821.263

(*) Manca la incidència de la vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina, atesa la dificultat de desglossar-la per activitat econòmica.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa, produïdes a Catalunya, segons motivació i activitat econòmica (any 1990)

Motivació	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Negociació conveni	—	1	5	26	8	2	1	—	1	7	51
Organit. Sist. Treb.	—	1	2	4	2	—	1	1	—	1	12
Incompliment acords o normes laborals	—	—	1	1	—	—	1	—	—	5	8
Mill. Indep. Conveni	—	—	1	9	2	1	—	2	1	5	21
Altres	—	—	—	1	1	—	—	1	1	9	13
Total	—	2	9	41	13	3	3	4	3	27	105

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector, produïdes a Catalunya, segons motivació i activitat econòmica (any 1990) (1)

Motivació	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Negociació conveni	—	—	—	1	—	—	1	—	1	2	5
Millores col·l. sense conveni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Incompliment acords o normes laborals	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Acomiadaments, sancions	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Altres	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Total	—	1	—	1	—	—	1	—	1	7	11

(1) No està inclosa una vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina, atès que no és procedent imputar-la a una sola activitat econòmica.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa, produïdes a Catalunya, treballadors participants i hores perdudes segons els dies que es va fer vaga (any 1990)

	Nombre de vagues	Treballadors participants	Hores perdudes
De 1 a 6 dies	79	40.117	594.110
De 7 a 14 dies	15	5.559	284.557
De 15 a 28 dies	8	1.655	109.067
Més de 28 dies	3	1.629	401.224
Total	105	48.960	1.388.958

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector, productes a Catalunya, treballadors participants i hores perdudes segons els dies de durada (any 1990) (1)

	Nombre de vagues	Treballadors participants	Hores perdudes
De 1 a 6 dies	10	41.371	772.187
De 7 a 14 dies	1	299	11.960
De 15 a 28 dies	1	300	44.100
Més de 28 dies	—	—	—
Total	12	41.970	828.247

(1) Està inclosa una vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina.
Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa, produïdes a Catalunya, treballadors participants i hores perdudes segons el nombre de treballadors participants (any 1990)

	Nombre de vagues	Treballadors participants	Hores perdudes
Menys de 10	6	35	1.600
De 10 a 100	38	2.091	87.702
De 101 a 1.000	47	17.162	470.896
De 1.001 a 10.000	14	29.672	828.760
Més de 10.000	—	—	—
Total	105	48.960	1.388.958

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector, produïdes a Catalunya, treballadors participants i hores perdudes segons el nombre de treballadors participants (any 1990) (1)

	Nombre de vagues	Treballadors participants	Hores perdudes
Menys de 10	—	—	—
De 10 a 100	—	—	—
De 101 a 1.000	5	1.283	70.348
De 1.001 a 10.000	6	17.097	227.117
Més de 10.000	1	23.590	530.782
Total	12	41.970	828.247

(1) Està inclosa una vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina.
Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa acabades al llarg de l'any a Catalunya, segons la motivació i segons el resultat de la vaga (any 1990) (1)

Resultat/Motivació	Negociació conveni	Organització sist. treb.	Incompliment acords o normes l.	Millores indep. conv.	Altres	Total
Amb acord						
Acceptació total o parcial postura treballadors	6	1	1	1	1	10
Manteniment total o parcial postura empresaris	—	—	—	—	—	—
Sense predomini de cap part	2	—	—	3	2	8
Sense acord	43	11	7	17	7	87
Total	51	12	8	21	10	105

(1) Cal tenir en compte que el nombre de vagues acabades en el període de referència és sempre inferior o igual al nombre de vagues realitzades.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector acabades al llarg de l'any a Catalunya, segons la motivació i segons el resultat de la vaga (any 1990) (1) (2)

Resultat/Motivació	Negociació conveni	Millores col·l. sense conveni	Incompliment acords o normes l.	Acomiadaments sancions	Altres	Total
Amb acord						
Acceptació total o parcial postura treballadors	1	—	—	—	—	1
Manteniment total o parcial postura empresaris	—	—	—	—	—	—
Sense predomini de cap part	—	—	—	—	—	—
Sense acord	4	3	1	1	2	11
Total	5	3	1	1	2	12

(1) Cal tenir en compte que el nombre de vagues acabades en el període de referència és sempre inferior o igual al nombre de vagues realitzades.

(2) Està inclosa una vaga general al municipi de Cardona en solidaritat pel tancament de la mina.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Sinistralitat laboral

Les dades de sinistralitat laboral (accidents de treball, malalties professionals i accidents in itinere) s'elaboren a partir del full estadístic "Resum Estadístic de Sinistralitat Laboral (RESL)", que els Centres de Seguretat i Higiene formalitzen i trameten mensualment a la Secretaria General del Departament de Treball.

El RESL es formalitza amb les comunicacions d'accident i comunicacions de malaltia professional que l'empresa diposita en el Centre de Seguretat i Higiene corresponent. Per tant, aquestes dades només fan referència als accidents de treballadors assalariats i resten exclosos els treballadors autònoms.

Els accidents es comptabilitzen quan la comunicació d'accident queda dipositada en el Centre de Seguretat i Higiene, data que no coincideix amb la de l'accident.

Les comunicacions d'accidents poden ser per accidents en el centre de treball o per accidents in itinere. En tots els quadres i gràfics es fa referència a accidents de treball en el centre, excepte quan s'especifiqui el contrari.

Els accidents de treball i malalties professionals es classifiquen segons la seva gravetat en: sense baixa, amb baixa (lleus, greus i mortals).

La classificació inicial d'un accident es pot modificar posteriorment segons l'evolució clínica de l'accidentat.

La classificació per activitats econòmiques ha estat feta amb el primer dígit del CNAE:

0 - Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca.
1 - Energia i aigua.
2 - Extracció i transformació de minerals no energètics. Química.
3 - Indústries transformadores de metall. Mecànica de precisió.
4 - Altres indústries manufactureres.
5 - Construcció
6 - Comerç, restaurants i hostaleria. Reparacions.
7 - Transports i comunicacions.
8 - Institucions financeres, assegurances, serveis prestats a empreses.
9 - Altres serveis.

En analitzar les variacions de la població activa femenina per grups d'edat, es

Nombre d'accidents de treball lleus per activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	886	845	10.313	35.532	25.390	18.079	17.350	7.161	1.925	9.142	126.623
Girona	590	69	619	2.370	3.782	3.229	2.459	485	87	775	14.465
Lleida	667	220	337	1.099	1.642	1.443	1.112	248	31	274	7.073
Tarragona	1.091	167	816	1.400	1.815	3.407	1.778	572	124	736	11.906
Catalunya	3.234	1.301	12.085	40.401	32.629	26.158	22.699	8.466	2.167	10.927	160.067

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Nombre d'accidents de treball greus per activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	38	13	91	270	241	295	182	172	43	160	1.505
Girona	32	8	9	31	48	49	29	17	5	20	248
Lleida	34	6	6	16	20	24	10	8	1	9	134
Tarragona	18	5	11	18	25	56	22	12	3	23	193
Catalunya	122	32	117	335	334	424	243	209	52	212	2.080

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Nombre d'accidents de treball mortals per activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	5	2	8	18	12	32	22	27	5	18	149
Girona	1	—	—	—	2	8	—	1	—	2	14
Lleida	3	1	1	—	3	4	1	1	—	—	14
Tarragona	3	2	6	—	2	7	3	2	—	—	25
Catalunya	12	5	15	18	19	51	26	31	5	20	202

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Nombre d'accidents de treball sense baixa per activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	235	1.117	11.612	50.252	23.188	9.175	12.604	3.955	2.263	5.353	119.754
Girona	94	39	219	1.181	1.931	943	916	183	73	312	5.891
Lleida	93	56	199	1.072	2.240	666	796	136	27	167	5.452
Tarragona	181	109	1.101	1.294	1.356	1.795	1.019	235	60	293	7.443
Catalunya	603	1.321	13.131	53.799	28.715	12.579	15.335	4.509	2.423	6.125	138.540

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Accidents de treball segons gravetat (any 1990)

Àmbit Territorial	Sense baixa	Amb baixa			
		Lleus	Greus	Mortals	Total
Barcelona	119.754	126.623	1.505	149	128.277
Girona	5.891	14.465	248	14	14.727
Lleida	5.452	7.073	134	14	7.221
Tarragona	7.443	11.906	193	25	12.124
Catalunya	138.540	160.067	2.080	202	162.349

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Accidents "in itinere" segons gravetat (any 1990)

Àmbit Territorial	Sense baixa	Amb baixa			
		Lleus	Greus	Mortals	Total
Barcelona	—	8.539	428	58	9.025
Girona	9	941	71	14	1.026
Lleida	—	305	26	4	335
Tarragona	—	677	56	12	745
Catalunya	9	10.462	581	88	11.131

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Malalties professionals segons gravetat (any 1990)

Àmbit Territorial	Amb baixa			
	Lleus	Greus	Mortals	Total
Barcelona	880	7	—	887
Girona	29	3	—	32
Lleida	11	—	—	11
Tarragona	25	2	—	27
Catalunya	945	12	—	957

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Accidents amb baixa, població assalariada ocupada i índex d'incidència per grans sectors d'activitat econòmica, a Catalunya (any 1990)

	Accidents amb baixa		Població assalariada ocupada		Índex d'incidència
	Valors absoluts	%	Valors absoluts	%	Accidents per assalariat %
Agricultura	3.368	2,1	19.600	1,1	17,2
Indústria	87.291	53,8	702.000	40,0	12,4
Construcció	26.633	16,4	146.100	8,3	18,2
Serveis	45.057	27,7	885.400	50,5	5,1
Total	162.349	100,0	1.753.100	100,0	9,3

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.
INE. "Enquesta de la població activa" (4t. trimestre 1990).

Accidents amb baixa, població assalariada ocupada i índex d'incidència per grans sectors d'activitat econòmica, a la resta de l'Estat (any 1990)

	Accidents amb baixa		Població assalariada ocupada		Índex d'incidència
	Valors absoluts	%	Valors absoluts	%	Accidents per assalariat %
Agricultura	36.869	6,8	450.500	5,9	8,2
Indústria	226.992	41,7	1.918.600	25,2	11,8
Construcció	118.921	21,8	834.600	10,9	14,3
Serveis	161.626	29,7	4.415.400	57,9	3,7
Total	544.408	100,0	7.619.300	100,0	7,1

Font: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.
INE. "Enquesta de la població activa" (4t. trimestre 1990)

Distribució dels accidents amb baixa per grans sectors d'activitat econòmica a Espanya, i percentatge d'accidents amb baixa corresponents a Catalunya dins de cada sector (any 1990)

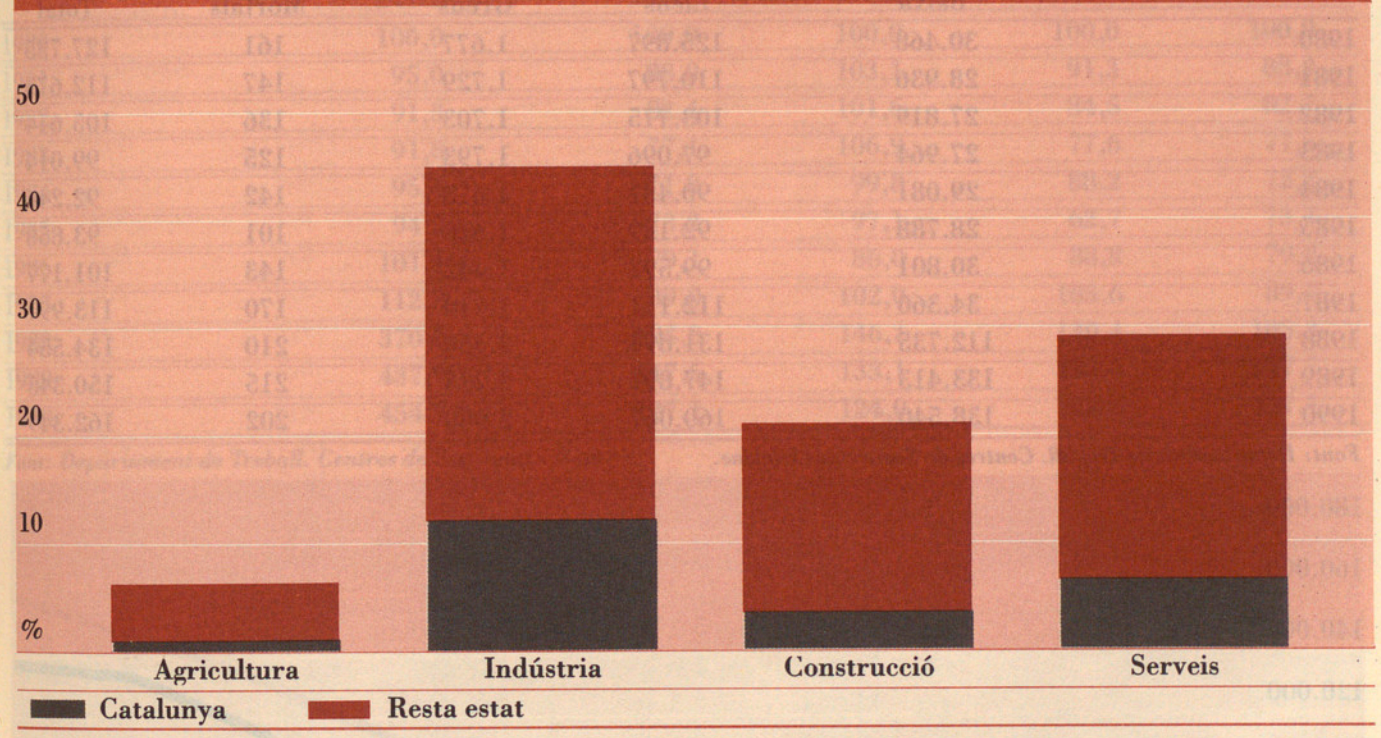

Evolució anual dels accidents de treball a Catalunya. Dades absolutes (any 1990)

	Sense baixa	Amb baixa			
		Lleus	Greus	Mortals	Total
1980	30.468	125.897	1.677	161	127.735
1981	28.936	110.797	1.729	147	112.673
1982	27.819	103.775	1.703	136	105.614
1983	27.964	97.096	1.793	125	99.014
1984	29.081	90.431	1.673	142	92.246
1985	28.788	92.129	1.628	101	93.858
1986	30.801	99.592	1.442	143	101.177
1987	34.360	112.111	1.710	170	113.991
1988	112.735	131.894	2.450	210	134.554
1989	133.413	147.897	2.233	215	150.345
1990	138.540	160.067	2.080	202	162.349

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

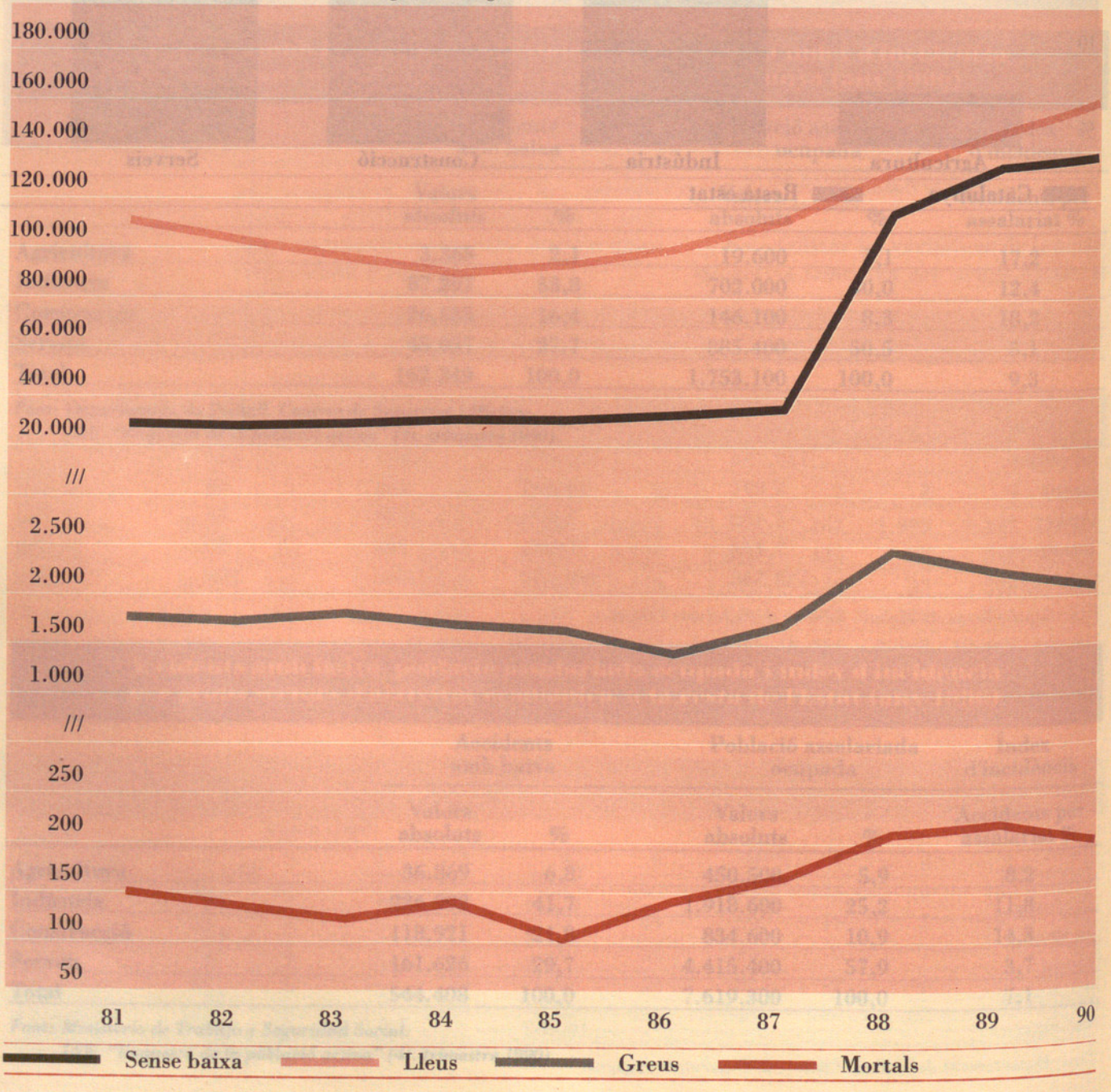

Evolució anual dels accidents de treball a Catalunya. Números índex (any 1990)

	Sense baixa	Amb baixa			
		Lleus	Greus	Mortals	Total
1980	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1981	95,0	88,0	103,1	91,3	88,2
1982	91,3	82,4	101,6	84,5	82,7
1983	91,8	77,1	106,9	77,6	77,5
1984	95,4	71,8	99,8	88,2	72,2
1985	94,5	73,2	97,1	62,7	73,5
1986	101,1	79,1	86,0	88,8	79,2
1987	112,8	89,0	102,0	105,6	89,2
1988	370,0	104,8	146,1	130,4	105,3
1989	437,9	117,5	133,1	133,5	117,7
1990	454,7	127,1	124,0	125,5	127,1

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

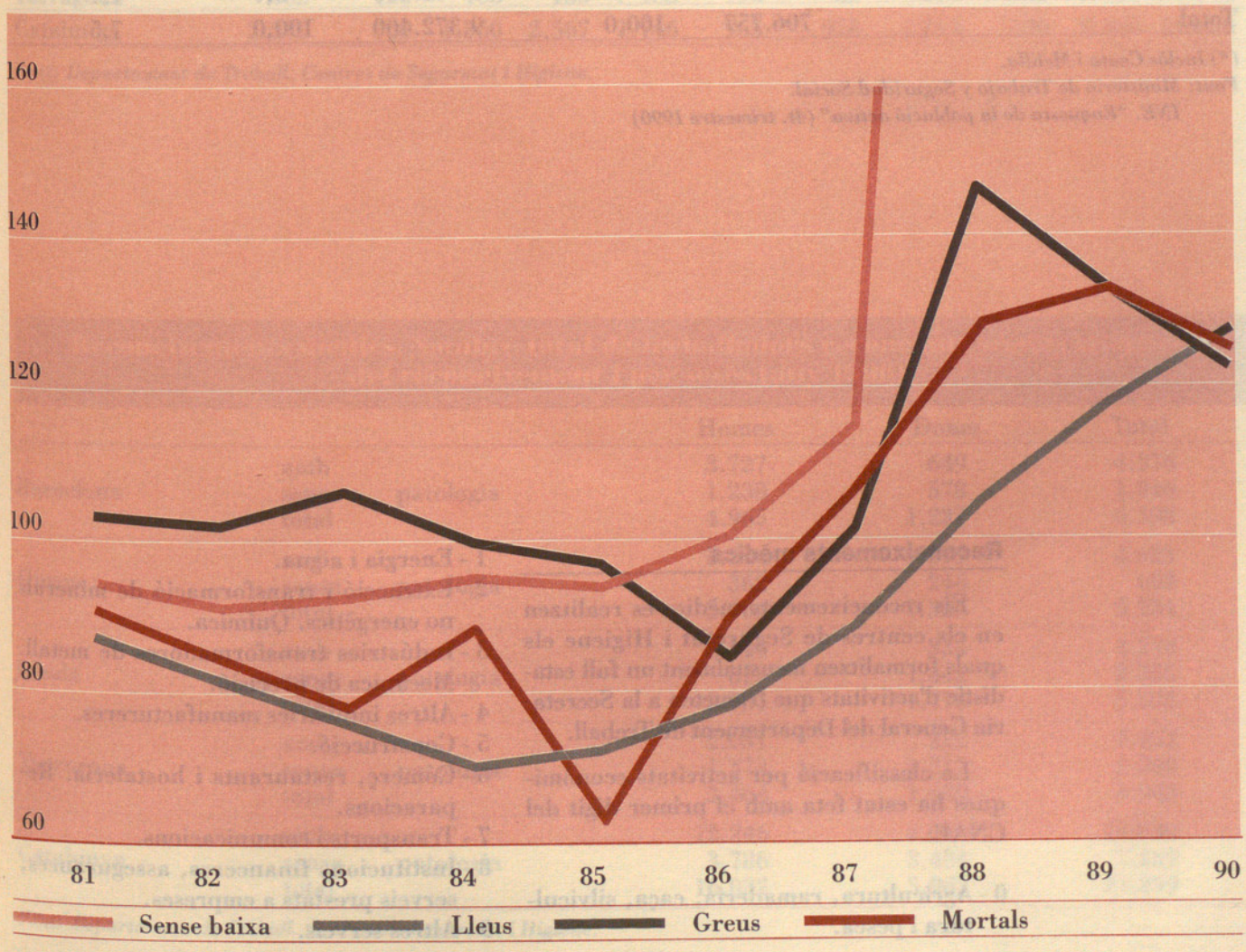

Accidents amb baixa, població assalariada ocupada i índex d'incidència per comunitats autònomes (any 1990)

	Accidents amb baixa		Població assalariada ocupada		Índex d'incidència
	Valors absoluts	%	Valors absoluts	%	Accidents per assalariat %
Andalusia (*)	97.648	13,8	1.380.600	14,7	7,1
Aragó	21.503	3,0	293.200	3,1	7,3
Astúries	22.957	3,2	232.700	2,5	9,9
Balears	15.691	2,2	183.600	2,0	8,5
Canàries	24.818	3,5	355.500	3,8	7,0
Cantàbria	8.554	1,2	111.900	1,2	7,6
Castella-Lleó	36.271	5,1	517.900	5,5	7,0
Castella-Manxa	25.166	3,6	359.400	3,8	7,0
Catalunya	162.349	23,0	1.753.100	18,7	9,3
Comunitat Valenciana	80.707	11,4	1.001.900	10,7	8,0
Estremadura	10.110	1,4	203.900	2,2	5,0
Galícia	32.670	4,6	564.300	6,0	5,8
Madrid	86.468	12,2	1.433.000	15,3	6,0
Múrcia	21.855	3,1	239.700	2,6	9,1
Navarra	11.041	1,6	134.400	1,4	8,2
País Basc	44.555	6,3	545.300	5,8	8,2
La Rioja	4.394	0,6	62.000	0,7	7,1
Total	706.757	100,0	9.372.400	100,0	7,5

(*) Inclòs Ceuta i Melilla.

Font: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.
INE. "Enquesta de la població activa" (4t. trimestre 1990)

Reconeixements mèdics

Els reconeixements mèdics es realitzen en els centres de Seguretat i Higiene els quals formalitzen mensualment un full estadístic d'activitats que trameten a la Secretaria General del Departament de Treball.

La classificació per activitats econòmiques ha estat feta amb el primer dígit del CNAE:

0 - Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca.
1 - Energia i aigua.
2 - Extracció i transformació de minerals no energètics. Química.
3 - Indústries transformadores de metall. Mecànica de precisió.
4 - Altres indústries manufactureres.
5 - Construcció.
6 - Comerç, restaurants i hostaleria. Reparacions.
7 - Transports i comunicacions.
8 - Institucions financeres, assegurances, serveis prestats a empreses.
9 - Altres serveis.

Reconeixements mèdics. Empreses de les quals part o la totalitat dels treballadors han estat reconeguts segons activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	6	—	19	57	25	6	5	19	2	89	228
Girona	4	14	65	54	79	17	66	9	19	101	428
Lleida	147	3	25	36	68	36	85	8	12	69	489
Tarragona	50	11	29	13	25	19	19	17	19	102	304
Catalunya	207	28	138	160	197	78	175	53	52	361	1.449

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Reconeixements mèdics. Nombre de treballadors reconeguts segons activitat econòmica (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	131	—	312	1.759	308	120	33	1.112	9	2.408	6.192
Girona	38	210	469	490	534	348	478	171	271	2.222	5.231
Lleida	1.944	32	174	163	436	301	402	51	215	1.815	5.533
Tarragona	462	126	405	155	468	196	63	328	225	2.515	4.943
Catalunya	2.575	368	1.360	2.567	1.746	965	976	1.662	720	8.960	21.899

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Reconeixements mèdics. Nombre total de treballadors reconeguts segons resultat del reconeixement i per sexes (any 1990)

		Homes	Dones	Total
Barcelona	amb patologia	3.727	649	4.376
	sense patologia	1.238	578	1.816
	total	4.965	1.227	6.192
Girona	amb patologia	3.544	1.079	4.623
	sense patologia	362	246	608
	total	3.906	1.325	5.231
Lleida	amb patologia	2.944	334	3.278
	sense patologia	813	1.442	2.255
	total	3.757	1.776	5.533
Tarragona	amb patologia	2.031	322	2.353
	sense patologia	1.373	1.217	2.590
	total	3.404	1.539	4.943
Catalunya	amb patologia	12.246	2.384	14.630
	sense patologia	3.786	3.483	7.269
	total	16.032	5.867	21.899

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Obertures de centres de treball

L'Ordre ministerial 26.727, de 6 d'octubre de 1986, posteriorment modificada per l'Ordre ministerial 11.933, de 6 de maig de 1988, estableix els requisits i dades que han de reunir les comunicacions d'obertura i modificacions (alteracions, ampliacions o transformacions d'importància) de centres ja existents.

L'article 2n. 2.1. de l'esmentada ordre estableix que l'empresari ha de presentar aquesta documentació dintre dels 30 dies següents a l'obertura.

Aquesta comunicació ha d'ésser dipositada en la Delegació Territorial corresponent del Departament de Treball.

En base d'aquestes comunicacions s'ha pogut elaborar la informació que es publica: es diferencia entre una obertura d'un nou centre de treball i les modificacions dels ja existents, així com les noves contractacions que s'originen.

La classificació per activitats econòmiques ha estat feta amb el primer dígit del CNAE:

0 - Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca.
1 - Energia i aigua.
2 - Extracció i transformació de minerals no energètics. Química.
3 - Indústries transformadores de metall. Mecànica de precisió.
4 - Altres indústries manufactureres.
5 - Construcció.
6 - Comerç, restaurants i hostaleria. Reparacions.
7 - Transports i comunicacions.
8 - Institucions financeres, assegurances, serveis prestats a empreses.
9 - Altres serveis.

Nombre d'obertures de nous centres de treball (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	9	3	96	591	699	1.197	2.459	313	1.019	718	7.104
Girona	31	6	24	135	156	366	1.091	66	239	253	2.367
Lleida	43	1	14	119	90	328	554	59	117	134	1.459
Tarragona	25	2	29	177	188	462	1.180	155	280	266	2.764
Catalunya	108	12	163	1.022	1.133	2.353	5.284	593	1.655	1.371	13.694

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Nombre d'obertures de nous centres de treball i/o modificacions de centres ja existents (any 1990)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	11	12	129	689	805	1.252	2.755	341	1.143	770	7.907
Girona	31	7	28	151	182	387	1.247	84	257	266	2.640
Lleida	54	1	25	144	124	373	692	63	145	160	1.781
Tarragona	27	4	29	190	211	483	1.250	160	306	284	2.944
Catalunya	123	24	211	1.174	1.322	2.495	5.944	648	1.851	1.480	15.272

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Població, Ocupació i Atur

Població activa i ocupada a Catalunya

(Segon semestre de 1990)

La població activa catalana ha augmentat en 14.000 persones durant el segon semestre de 1990, la qual cosa representa un increment relatiu del 0,6%. Aquesta variació coincideix quasi totalment amb la registrada en el mateix semestre de l'any anterior. Es manté, per tant, el lent creixement que l'oferta de treball ha presentat en els darrers dos anys. De fet, excepte quatre trimestres (el quart dels anys 1987, 1988 i 1989 i el segon del 1988), la població activa ha mantingut un creixement sostingut des de mitjans de 1985.

El nombre de dones actives ha augmentat en 13.100 persones (+1,4%), mentre que la població activa masculina només creixia en 900 persones (+0,1%) al llarg dels darrers sis mesos de 1990. La taxa d'activitat de les dones ha seguit augmentant (0,3 punts percentuals) fins a situar-se en el 37,8% de la població femenina en edat de treballar. La taxa d'activitat masculina ha davallat 0,7 punts percentuals en el mateix període.

Per grups d'edat, tant la població activa juvenil com l'adulta han presentat el mateix increment relatiu: el 0,6%. En termes absoluts, el nombre d'actius de 25 o més anys ha crescut en 11.100 persones i el de joves en 2.900. No obstant aquests increments, la taxa d'activitat d'ambós grups ha minvat: la dels joves s'ha situat en el 55,4% (-0,2 punts percentuals) i la dels majors de 24 anys en el 52,1% (-0,1 punts).

Població activa, ocupada i aturada (Segon semestre 1990)

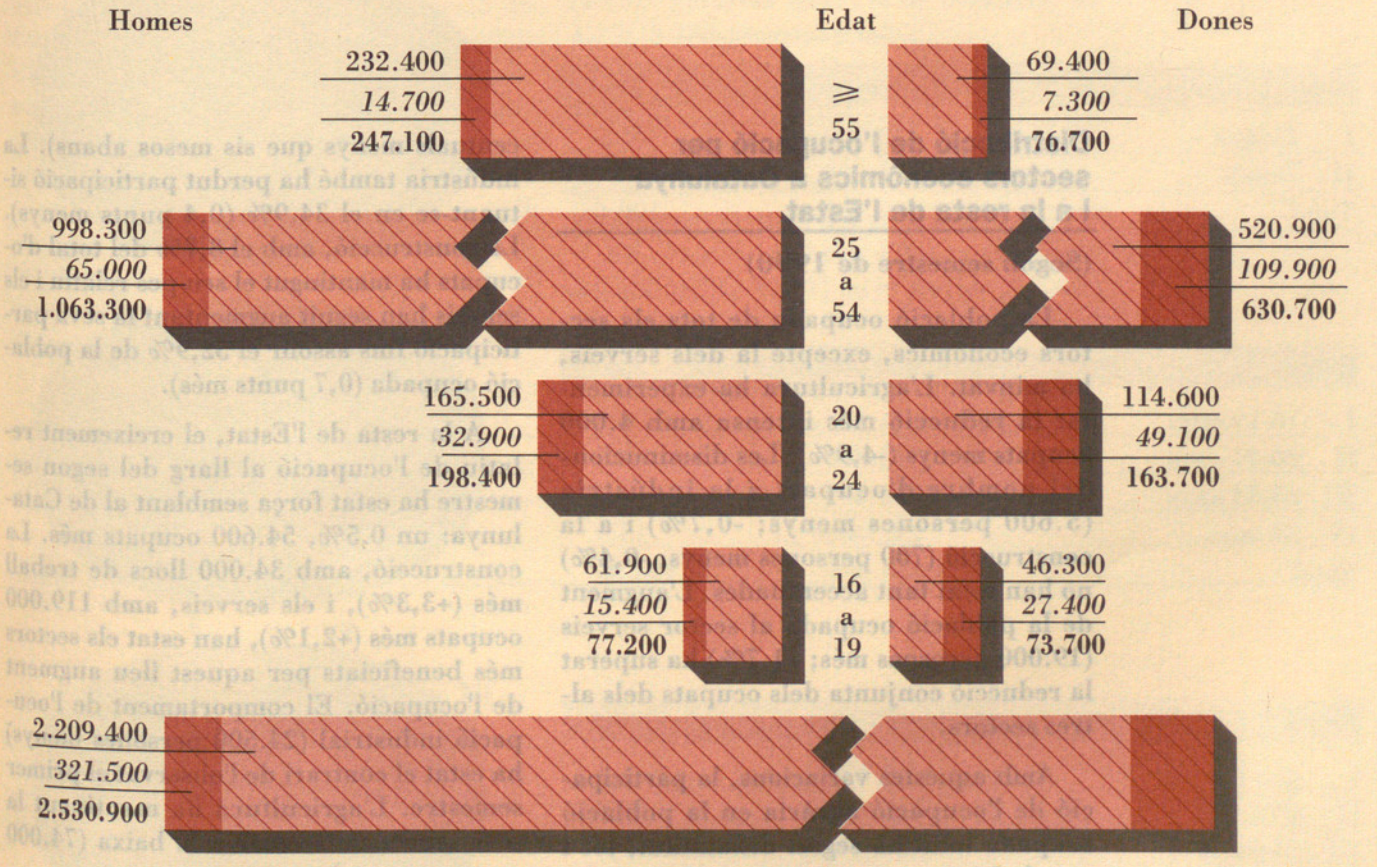

Font: *I.N.E. "Enquesta població activa". IV trimestre 1990*

En analitzar les variacions de la població activa femenina per grups d'edat, es constata que ha augmentat el nombre d'actives de 25 a 54 anys (15.800 persones més + 2,6%) i el de 16 a 19 anys (1.000 dones més; + 1,4%) els altres dos grups d'edat han minvat en la mateixa quantitat: 1.900 dones menys entre les actives de 55 o més anys (-2,4%) i entre les de 20 a 24 anys (-1,1%).

Pel que fa a la població activa masculina, tan sols el grup de 25 a 54 anys ha disminuït (14.600 actius menys; -1,4%), però aquesta reducció quasi ha superat els increments del nombre d'actius dels altres tres grups. El col·lectiu d'homes de 55 o més anys ha estat el que ha experimentat l'augment més gran, tant en termes relatius (+4,9%) com absoluts (11.600 actius més). Entre els actius joves, el creixement absolut més gran (2.100 persones més) ha correspost als actius de 20 a 24 anys, però l'increment relatiu més intens ha estat el dels actius de 16 a 19 anys (+2,3%).

Al llarg d'aquest semestre, la població ocupada ha augmentat en 8.700 persones (+0,4%), variació molt inferior a les registrades en el mateix període dels tres anys anteriors: 60.400 ocupats més (+3,2%) el 1987, 45.600 (+2,3%) el 1988 23.900 (+1,1%) el 1989. Aquesta important reducció del ritme de creixement de la població ocupada cal emmarcar-la en les difícils condicions que han dominat la conjuntura econòmica al llarg del segon semestre del 1990: primers efectes de les mesures de refredament econòmic adoptades l'any anterior, temporada turística discreta, recessió en alguns dels països més desenvolupats i crisi del Golf Pèrsic.

En haver estat més gran l'increment de l'oferta de treball que el de la població ocupada, l'atur estimat ha crescut; l'augment de la desocupació entre el segon i el quart trimestre de 1990 ha estat de 5.300 persones, variació que suposa un increment relatiu d'un 1,7%.

Distribució de l'ocupació per sectors econòmics a Catalunya i a la resta de l'Estat

(Segon semestre de 1990)

La població ocupada de tots els sectors econòmics, excepte la dels serveis, ha minvat. L'agricultura ha experimentat la reducció més intensa amb 4.000 ocupats menys (-4,9%). Les disminucions del nombre d'ocupats a la indústria (5.600 persones menys; -0,7%) i a la construcció (700 persones menys; -0,4%) no han estat tant accentuades. L'augment de la població ocupada al sector serveis (19.000 perosnes més; +1,7%) ha superat la reducció conjunta dels ocupats dels altres sectors.

Amb aquestes variacions, la participació de l'ocupació agrària en la població ocupada total ha seguit disminuint, tot i que de forma no tan intensa com en el primer semestre de l'any: el nombre d'ocupats a l'agricultura suposa el 3,5% del total d'ocupats a Catalunya (0,2 punts percentuals menys que sis mesos abans). La indústria també ha perdut participació situant-se en el 34,9% (0,4 punts menys). La construcció, amb el 8,7% del total d'ocupats ha mantingut el seu pes relatiu i els serveis han seguit augmentant la seva participació fins assolir el 52,9% de la població ocupada (0,7 punts més).

A la resta de l'Estat, el creixement relatiu de l'ocupació al llarg del segon semestre ha estat força semblant al de Catalunya: un 0,5%, 54.600 ocupats més. La construcció, amb 34.000 llocs de treball més (+3,3%), i els serveis, amb 119.000 ocupats més (+2,1%), han estat els sectors més beneficiats per aquest lleu augment de l'ocupació. El comportament de l'ocupació industrial (24.500 persones menys) ha estat el contrari de l'observat el primer semestre. L'agricultura ha mantingut la seva tendència secular a la baixa (74.000 ocupats menys).

Distribució de l'ocupació per sectors econòmics a Catalunya i la resta de l'Estat espanyol (quart trimestre 1990)

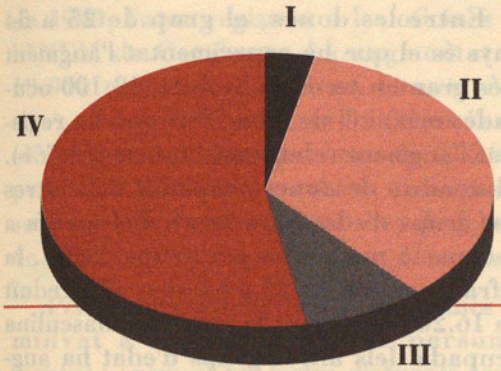

Catalunya		%
I - Agricultura	77.000	3,5
II - Indústria	772.000	34,9
III - Construcció	191.800	8,7
IV - Serveis	1.168.600	52,9
Total	2.209.400	100,0

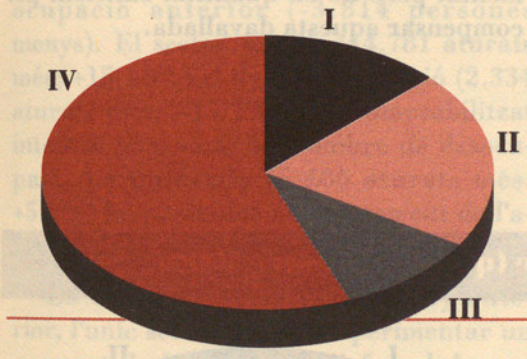

Resta de l'Estat		%
I - Agricultura	1.343.500	12,9
II - Indústria	2.188,900	21,0
III - Construcció	1.056.100	10,1
IV - Serveis	5.821.900	55,9
Total	10.410.400	100,0

Font: INE. Enquesta de població activa.

Població ocupada a Catalunya per grups d'edat i sexe

(Segon semestre de 1990)

La creació neta de llocs de treball al llarg de la segona meitat de l'any 1990 ha beneficiat exclusivament a les dones. La població ocupada femenina ha augmentat en 12.300 persones (+1,7%), mentre que la masculina ha minvat en 3.400 persones (-0,2%). En el quart trimestre de l'any, les dones suposaven el 34,0% dels 2.209.400 ocupats de Catalunya.

El nombre d'ocupats de 16 a 19 anys i el de majors de 54 anys han augmentat respectivament un 4,2% (4.400 persones) i un 3,3% (9.600 persones). Els altres dos grups d'edat han presentat disminucions poc intenses de l'ocupació: els de 20 a 24 anys, 1.000 ocupats menys (-0,4%), i els de 25 a 54 anys, 4.100 ocupats menys (-0,3%).

Entre les dones, el grup de 25 a 54 anys és el que ha experimentat l'augment més gran en termes absoluts (12.100 ocupades més) i el de 16 a 19 el que ha registrat l'augment relatiu més intens (+8,7%). El nombre de dones ocupades dels altres dos grups d'edat ha minvat. Pel que fa a l'ocupació masculina per grups d'edat, la xifra d'ocupats de 25 a 54 anys s'ha reduït en 16.200 persones; la població masculina ocupada dels altres grups d'edat ha augmentat però no en quantitat suficient per compensar aquesta davallada.

Ocupació a Catalunya per grups d'edat i sexe (quart trimestre 1990)

	Població ocupada	%
I - Homes	1.458.200	66,0
II - Dones	751.300	34,0
Total	2.209.400	100,0

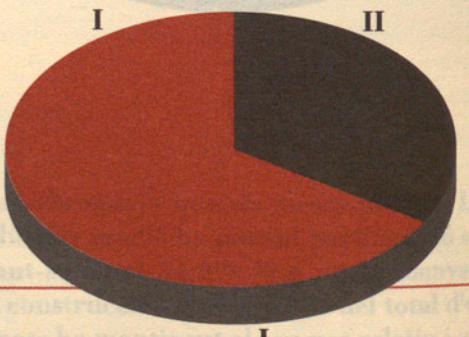

Homes	Població ocupada	%
I - 16-19 anys	61.900	4,2
II - 20-24 anys	165.500	11,3
III - 25-54 anys	998.300	68,5
IV - 54 anys	232.400	15,9
Total	1.458.200	100,00

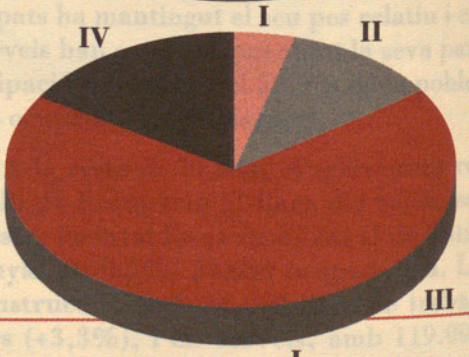

Dones	Població ocupada	%
I - 16-19 anys	46.300	6,2
II - 20-24 anys	114.600	15,3
III - 25-54 anys	520.900	69,3
IV - 54 anys	69.400	9,2
Total	751.300	100,0

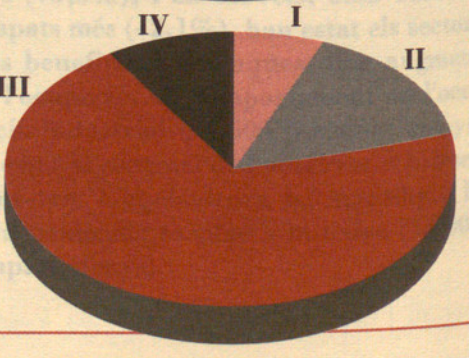

Font: INE. Enquesta de població activa.

Evolució de l'atur registrat per sectors d'activitat econòmica

(Segon semestre de 1990)

Entre el mes de juny i el de desembre de 1990, l'atur registrat a les oficines de l'INEM de Catalunya ha augmentat en 18.942 persones (+7,4% en termes relatius), amb la qual cosa, en finalitzar l'any, el nombre de desocupats era de 276.087 persones. No s'experimentava un augment semestral de l'atur registrat des de febrer de 1988.

Per sectors d'activitat, l'atur només ha minvat a l'agricultura (45 persones menys) i entre el col·lectiu d'aturats sense ocupació anterior (-3.814 persones menys). El sector serveis (14.781 aturats més; +15,1%) i el de la construcció (2.334 aturats més; +15,2%) han comptabilitzat intensos augments del nombre de desocupats. La indústria (5.686 aturats més; +5,1%) ha presentat un creixement de l'atur més moderat.

En el mateix semestre de l'any anterior, l'unic sector que va experimentar un augment de la desocupació fou el de serveis (+0,1%). En conjunt, la reducció de l'atur al llarg del segon semestre del 1989 va ser de 30.377 persones -9,6%). En la segona meitat de l'any, per raons estacionals, l'atur acostuma a presentar resultats pitjors que durant el primer semestre, però en aquest moment hi ha el perill d'entrar en una situació d'estabilització de les xifres d'atur mentre no desapareguin algunes de les incerteses que pesen sobre l'actual conjuntura econòmica.

En termes anuals, desembre sobre desembre, l'atur registrat a Catalunya ha minvat en 9.722 persones (-3,4%) al llarg de 1990, variació molt minsa, tant en termes absoluts com relatius, si es compara amb la dels dos anys anteriors: 75.654 persones menys (-17,0%), l'any 1988 i 83.662 aturats menys (-22,6%), l'any 1990. Durant l'any 1990, la desocupació s'ha reduït a tots els sectors excepte als serveis (2.469 aturats més; +2,2%) i la construcció (1.102 persones més; +6,7%). El col·lectiu d'aturats sense ocupació anterior, amb 12.692 persones menys, ha presentat la davallada més intensa (-33,2%).

Al conjunt de l'Estat, l'atur registrat ha crescut en 64.259 persones durant el segon semestre; la variació ha estat menys intensa que a Catalunya, ja que ha suposat un increment del 2,8% en aquests sis mesos. En aquest cas, també han estat l'agricultura i el col·lectiu d'aturats sense ocupació anterior els dos únics sectors d'activitat que han presentat descensos en el nombre de desocupats: 7.933 persones menys (-8,8%) i 33.740 persones menys (-6,0%), respectivament. El sector serveis ha experimentat l'increment de l'atur més significatiu, tant en termes absoluts com relatius, amb 85.840 desocupats més (+9,9%). El nombre d'aturats de la construcció ha crescut un 5,9% (13.910 persones més) i el de indústria, un 1,1% (6.182 desocupats més).

En finalitzar el mes de desembre de 1990, el total d'aturats registrats a Espanya era de 2.351.241, 67.162 persones menys que el desembre de l'any anterior. En termes relatius, la variació ha estat del -2,8%, és a dir, inferior a l'experimentada a Catalunya (-3,4%) en el mateix període. El sector serveis ha resultat l'únic en el que ha augmentat el nombre d'aturats (a Catalunya també ha crescut a la construcció) i el col·lectiu sense ocupació anterior ha presentat la davallada més intensa (-15,1%; 94.184 aturats menys).

Evolució de l'atur registrat per sector d'activitat economia (1988-1990)

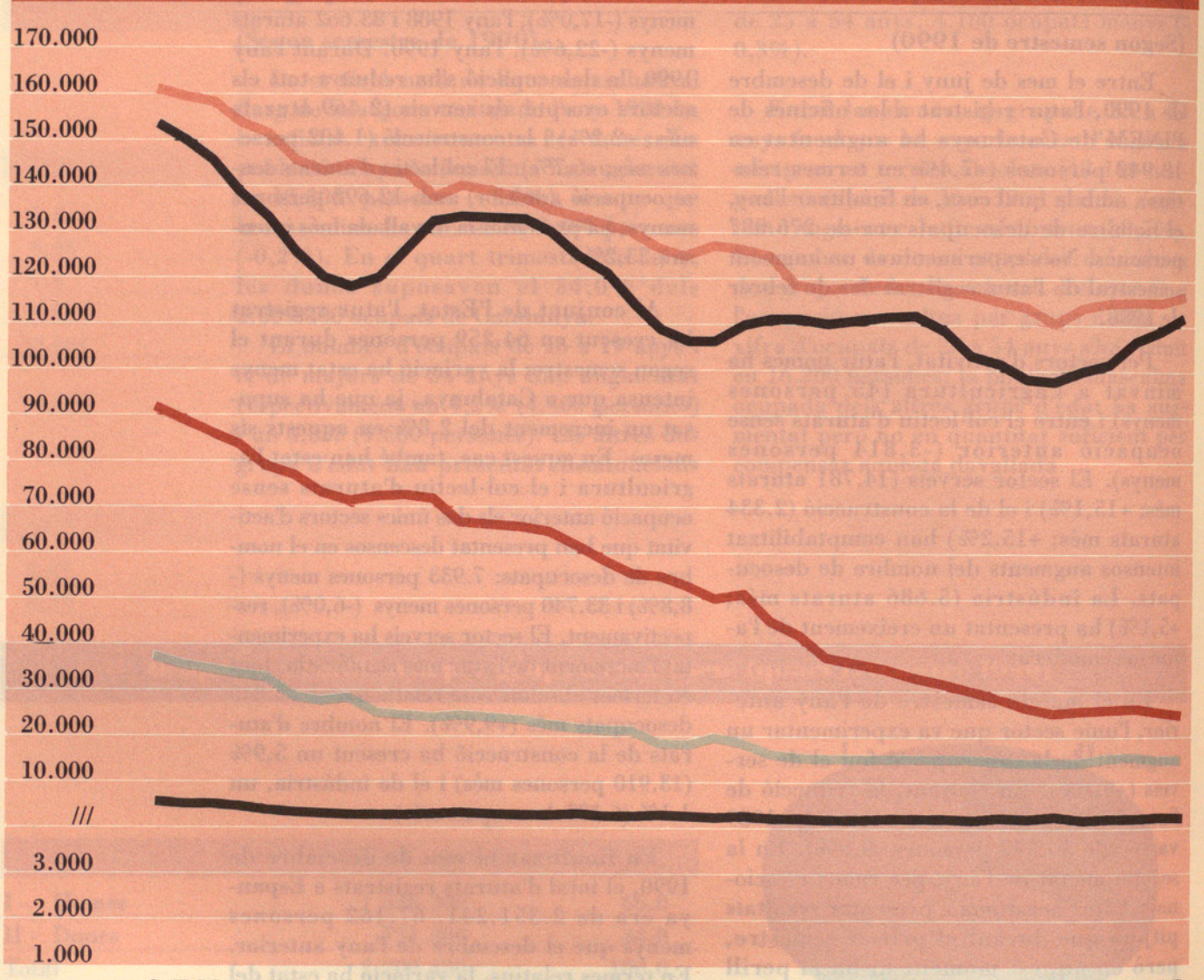

Font: *INEM*.

Evolució de les taxes d'atur a Catalunya, la resta de l'Estat i la CEE

(Segon semestre de 1990)

La taxa d'atur registrat a Catalunya en finalitzar el 1990 era del 10,9% de la població activa. Respecte al juny del mateix any, aquesta taxa ha augmentat 0,7 punts percentuals, però en relació al desembre del 1989, ha davallat 0,7 punts.

A la resta de l'Estat, l'evolució de la taxa d'atur registrat ha estat semblant: increment de 0,3 punts en el segon semestre de 1990 i disminució de 0,6 punts en el conjunt de l'any. El mes de desembre de 1990, a la resta de l'Estat, el 16,6% de la població activa estava inscrita a les oficines de l'INEM, proporció que supera la de Catalunya en 5,7 punts percentuals. Un any abans, la diferència entre ambdues taxes d'atur era quasi bé la mateixa (5,6 punts percentuals).

El mes de desembre de 1990, la taxa d'atur dels dotze països membres de la CEE era del 8,5%, 0,4 punts més elevada que sis mesos abans, però 0,5 punts inferior a la del desembre de 1989.

Evolució de les taxes d'atur registrat a Catalunya, la resta de l'Estat i la CEE. (1988-1990)

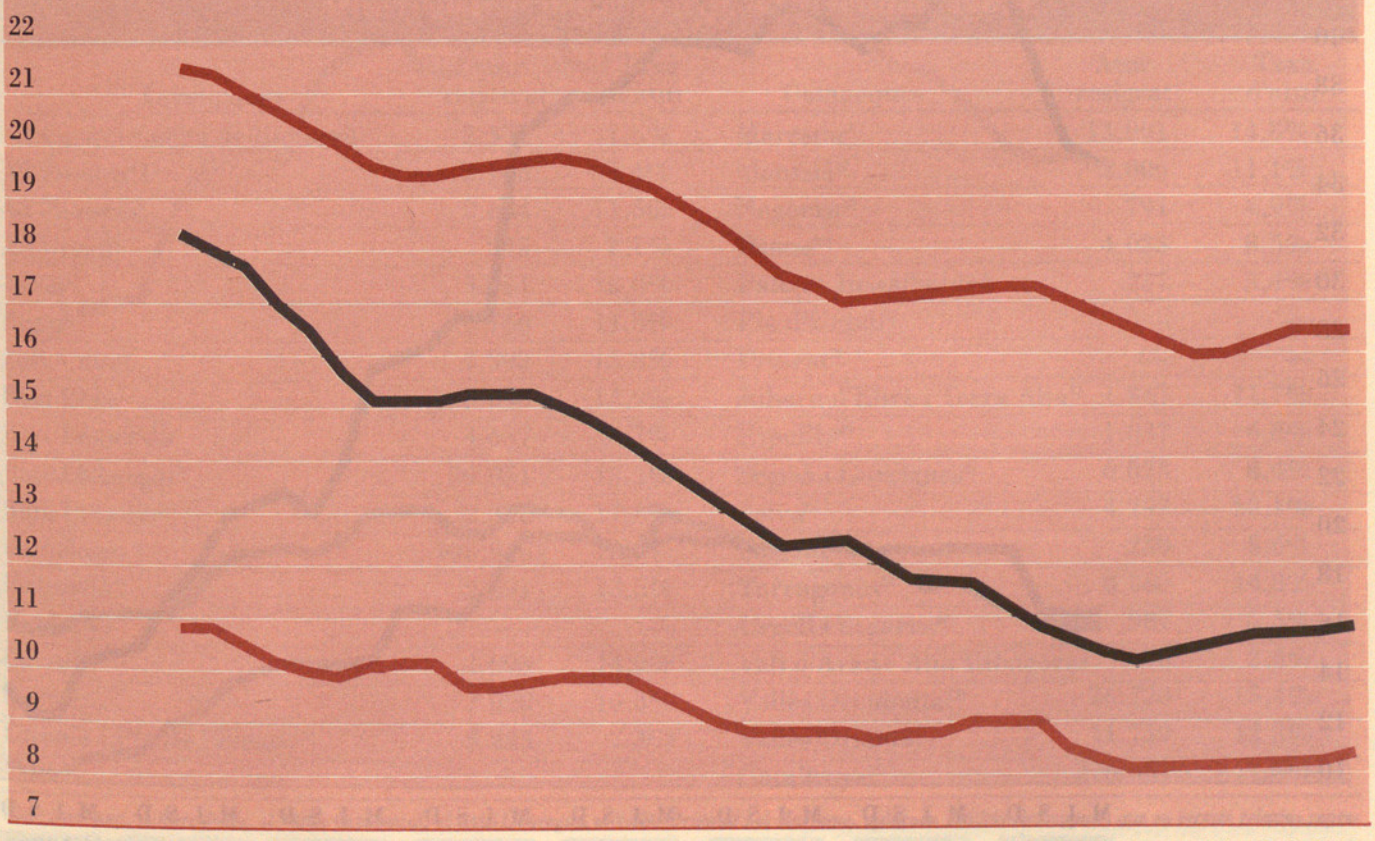

	G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
	1988												1989												1990											
C.E.E.	10,9	10,9	10,6	10,2	10,0	9,9	10,1	10,2	10,2	9,7	9,7	9,8	9,9	9,9	9,6	9,3	9,0	8,8	8,8	8,8	8,8	8,6	8,8	8,8	9,0	9,0	8,5	8,3	8,1	8,1	8,2	8,2	8,2	8,3	8,3	8,5
Resta de l'Estat	21,6	21,5	21,2	20,8	20,4	20,1	19,6	19,4	19,4	19,6	19,6	19,7	19,6	19,4	19,2	18,8	18,3	18,0	17,5	17,3	17,0	17,1	17,1	17,2	17,3	17,3	17,1	16,9	16,6	16,3	16,0	16,1	16,2	16,6	16,6	16,6
Catalunya	18,4	18,0	17,7	17,0	16,5	15,7	15,1	15,1	15,1	15,4	15,3	15,2	15,0	14,7	14,2	13,8	13,3	12,9	12,4	12,5	12,5	12,2	11,8	11,6	11,6	11,5	11,3	10,8	10,5	10,2	10,1	10,4	10,6	10,7	10,7	10,9

Font: *Enquesta població activa, INE. INEM. Eurostat*

Evolució de les taxes d'atur juvenil a Catalunya i a la resta de l'Estat

(Segon semestre de 1990)

Al llarg de la segona meitat de l'any 1990, la taxa d'atur registrat juvenil de Catalunya ha augmentat 1,5 punts percentuals, situant-se en el 13,9% de la població activa de 16 a 24 anys. Respecte al desembre de 1989, aquesta taxa ha disminuït 1,8 punts percentuals, ja que en aquella data el 15,7% de la població activa juvenil estava inscrita a les oficines d'ocupació.

El mes de juny de 1990 la distància entre la taxa d'atur global i la taxa d'atur juvenil era de 2,2 punts percentuals. Sis mesos més tard, la separació entre ambdues taxes ha augmentat: en finalitzar l'any, la taxa d'atur juvenil era 3,0 punts percentuals més elevada que la taxa d'atur global. L'explicació rau en que l'atur registrat juvenil ha crescut més intensament (+13,0%) que la desocupació global (+7,4%) durant aquest semestre, mentre que la població activa juvenil ha experimentat la mateixa variació relativa que la població activa total catalana.

A la resta de l'Estat, la taxa d'atur juvenil s'ha situat en el 26,6% en finalitzar l'any, 0,6 punts percentuals més baixa que la de sis mesos abans. Respecte al desembre de 1989, la taxa d'atur juvenil ha minvat 3,2 punts.

Evolució de les taxes d'atur registrat juvenil i total a Catalunya i a la resta de l'Estat. (1983-1990)

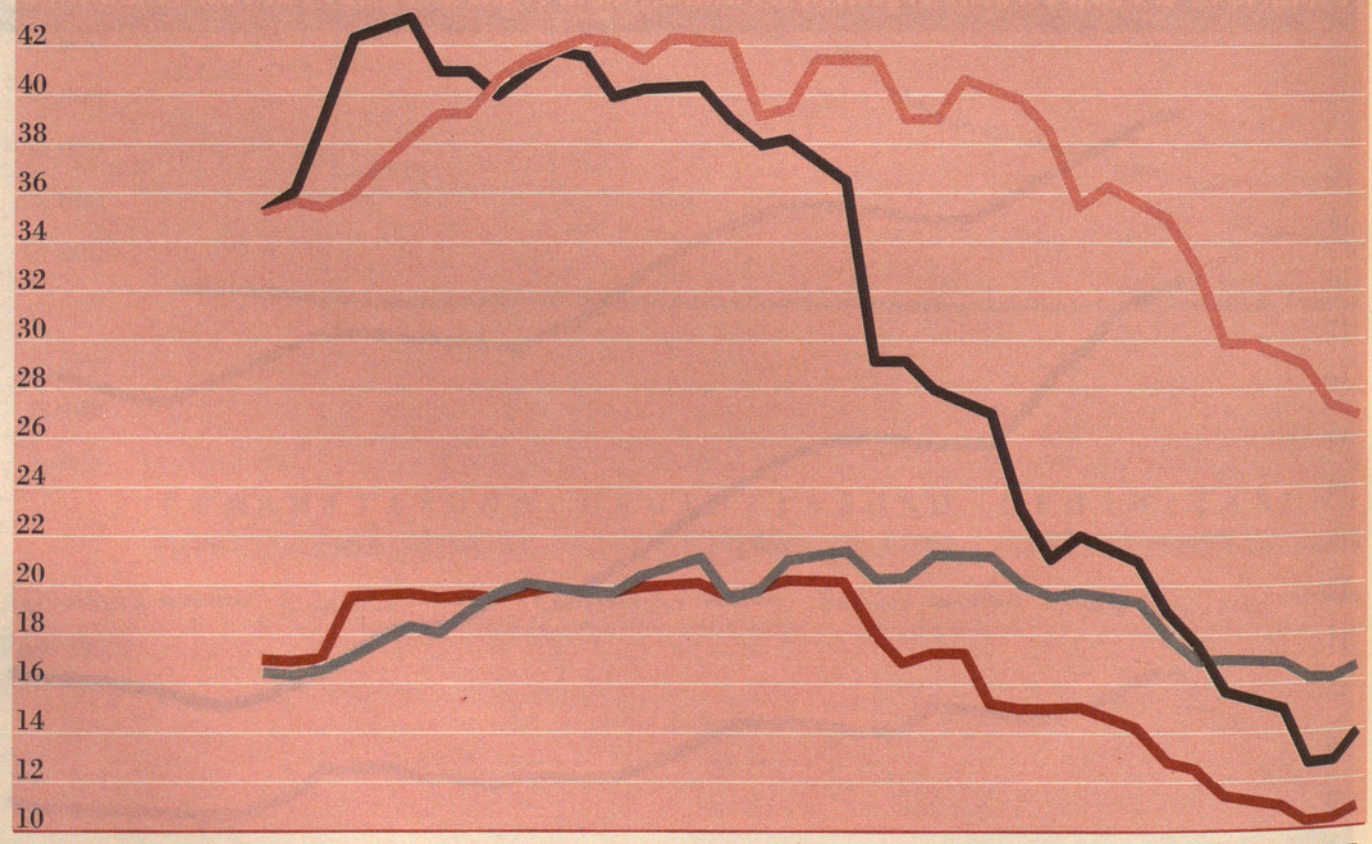

Taxes d'atur		M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D
		1983				1984				1985				1986				1987				1988				1989				1990			
Juvenil	Resta estat	35,8	35,6	35,9	37,3	39,2	39,1	40,7	41,5	42,2	42,1	41,7	42,3	42,1	39,1	39,4	41,5	41,8	39,0	39,0	40,5	39,9	38,4	35,4	34,8	33,0	29,8	29,8	28,9	27,3	26,3	26,6
	Catalunya	35,4	36,1	38,8	42,1	43,1	41,4	41,7	40,6	41,9	41,6	39,9	40,8	40,6	37,9	38,0	38,4	36,4	29,1	29,1	28,7	26,9	23,4	21,2	22,1	20,7	18,7	17,7	15,7	14,6	12,4	12,7	13,9
Total	Resta estat	16,5	16,3	16,7	17,4	18,3	18,1	19,0	19,8	20,3	19,7	19,6	20,6	21,1	19,3	19,6	21,0	21,5	20,3	20,4	21,4	21,2	20,0	19,4	19,7	19,2	18,0	17,0	17,2	17,1	16,3	16,2	16,6
	Catalunya	17,0	16,8	17,9	19,2	19,4	18,9	19,4	19,3	20,1	19,6	19,6	19,9	20,2	19,4	19,7	20,3	20,1	18,0	17,8	18,3	17,7	15,7	15,1	15,2	14,2	12,9	12,5	11,6	11,3	10,2	10,6	10,9

Font: *Enquesta població activa, INE. INEM. i elaboració pròpia*

Evolució de l'atur comarcal a Catalunya

(Segon semestre de 1990)

Al llarg de la segona meitat de l'any, l'atur registrat ha augmentat a la majoria de comarques catalanes. Els augments més intensos s'han concentrat a les comarques del litoral, que són les més relacionades amb l'activitat turística que en la part final del segon semestre registra una baixa cíclica. Així, els increments més accentuats de l'atur des de juny s'han localitzat a la Selva (+123,9%; 2.378 aturats més), al Baix Empordà (+56,4%; 1.679 aturats més), al Baix Camp (+39,9%; 2.108 aturats més), a l'Alt Empordà (+36,6%; 733 aturats més i al Maresme (+32,3%; 3.417 aturats més).

Pel que fa a les reduccions de l'atur, cal destacar les variacions relatives de la Vall d'Aran i l'Alta Ribagorça (-43,0%) i dels dos Pallars (-30,9%) i les absolutes del Baix Ebre (305 aturats menys) i de l'Alt Camp i la Conca de Barberà (278 aturats menys).

Ara bé, respecte al desembre de 1989, la majoria de comarques ha experimentat reduccions de l'atur. Destaquen les disminucions absolutes del Barcelonès (8.965 aturats menys) i del Vallès Occidental (3.388 aturats menys) i les relatives de la Vall d'Aran i l'Alta Ribagorça (-45,9%) i la dels dos Pallars (-34,0%). Els increments de la desocupació mes significatius durant aquest dotze mesos s'han registrat al Baix Camp (1.566 aturats més; +26,9%) i al Tarragonès (1.108 aturats més, +15,9%).

Atur registrat per comarques (Desembre 1990)

Comarques	Atur registrat	Taxa d'atur	Comarques	Atur resigrat	Taxa d'atur
Alt Camp i Conca de Barberà[1]	2.371	11,6%	Maresme[17]	13.991	14,8%
Alt Empordà[2]	2.738	8,4%	Montsià[18]	2.006	11,1%
Alt Penedès[3]	2.684	11,5%	Noguera[19]	791	4,9%
Alt Urgell[4]	225	2,7%	Osona[20]	4.023	8,5%
Anoia[5]	3.721	12,0%	Pallars Jussà/Sobirà	237	3,4%
Bages	6.766	11,5%	Pla d'Urgell[21]	—	—
Baix Camp[6]	7.392	15,8%	Priorat[22]	—	—
Baix Ebre[7]	3.648	14,9%	Ribera d'Ebre i Terra Alta[23]	1.847	11,7%
Baix Empordà[8]	4.657	13,7%	Ripollès[24]	1.037	6,8%
Baix Llobregat[9]	29.851	13,2%	Segrià i Garrigues[25]	6.023	8,4%
Baix Penedès[10]	2.356	17,8%	Selva[26]	4.297	20,1%
Barcelonès[11]	103.915	10,9%	Solsonès[27]	230	5,6%
Berguedà[12]	2.291	13,5%	Tarragonès[28]	8.080	14,8%
Cerdanya[13]	—	—	Urgell i Segarra[29]	987	5,3%
Garraf[14]	4.093	14,9%	Vall d'Aran i Alta Ribagorça	98	2,6%
Garrotxa[15]	2.020	10,3%	Vallès Occidental[30]	36.728	15,4%
Gironès i Pla de l'Estany[16]	5.225	7,3%	Vallès Oriental	11.759	12,3%
			Catalunya[31]	276.087	11,8%

Cinc comarques, el Barcelonès, el Vallès Occidental, el Baix Llobregat, el Vallès Oriental i el Maresme, apleguen 196.244 desocupats, que en termes relatius representa un 71,08% de l'atur total registrat a Catalunya.

1. Inclou dos municipis de la comarca del Baix Penedès, dos municipis de la del Tarragonès i un municipi de la del Baix Camp. 2. Comprèn dos municipis de la comarca del Baix Empordà. A més, part està inclosa al Gironès i Pla de l'Estany. 3. Dos municipis estan inclosos al Baix Llobregat i un municipi al Garraf. 4. Comprèn part de la comarca de la Cerdanya. 5. Dos municipis estan inclosos al Baix Llobregat. 6. Comprèn part de la comarca del Priorat. A més, un municipi està inclòs a l'Alt Camp i Conca de Barberà. 7. Inclou un municipi de la comarca del Montsià. 8. Comprèn un municipi de la comarca del Gironès. A més, part està inclosa al Gironès i Pla de l'Estany, i dos municipis a l'Alt Empordà. 9. Inclou dos municipis de la comarca de l'Alt Penedès, dos municipis de la comarca de l'Anoia i un de la comarca del Vallès Occidental. 10. Comprèn dos municipis de la comarca del Tarragonès. A més, dos municipis estan inclosos a l'Alt Camp i Conca de Barberà. 11. Inclou part de la comarca del Maresme. 12. Comprèn part de la comarca d'Osona. A més, un municipi està inclòs al Solsonès. 13. Part està inclosa al Ripollès i part a l'Alt Urgell. 14. Inclou un municipi de la comarca de l'Alt Penedès. 15. Un municipi està comprès al Gironès i Pla de l'Estany. 16. Comprèn part de les comarques de la Selva, del Baix Empordà i de l'Alt Empordà, dos municipis de la comarca d'Osona i un de la comarca de la Garrotxa. A més, un municipi està inclòs al Baix Empordà. 17. Comprèn un municipi de la comarca de la Selva. A més part està inclosa al Barcelonès. 18. Un municipi està inclòs al Baix Ebre. 19. Comprèn part de la comarca del Pla d'Urgell i dos municipis de la comarca del Segrià. 20. Part està inclosa al Berguedà, dos municipis al Gironès i Pla de l'Estany i un municipi al Ripollès. 21. Part està inclosa a la Noguera, part a l'Urgell i Segarra i part al Segrià i Garrigues. 22. Part està inclosa a la Ribera d'Ebre i Terra Alta i part al Baix

Camp. 23. Comprèn part de la comarca del Priorat. 24. Inclou part de la comarca de la Cerdanya i un municipi de la d'Osona. 25. Comprèn part de la comarca del Pla d'Urgell. A més, dos municipis estan inclosos a la Noguera. 26. Part està inclosa al Gironès i Pla de l'Estany i un municipi al Maresme. 27. Inclou un municipi de la comarca del Berguedà. 28. Dos municipis estan inclosos a l'Alt Camp i Conca de Barberà i dos municipis al Baix Penedès. 29. Comprèn part de la comarca del Pla d'Urgell. 30. Un municipi està inclòs al Baix Llobregat. 31. La taxa d'atur està calculada sobre la població activa del Padró de 1986, a efectes de poder-la comparar amb les de les comarques.

Font: *INEM - Desembre 1990. Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya. Padró 1986.*

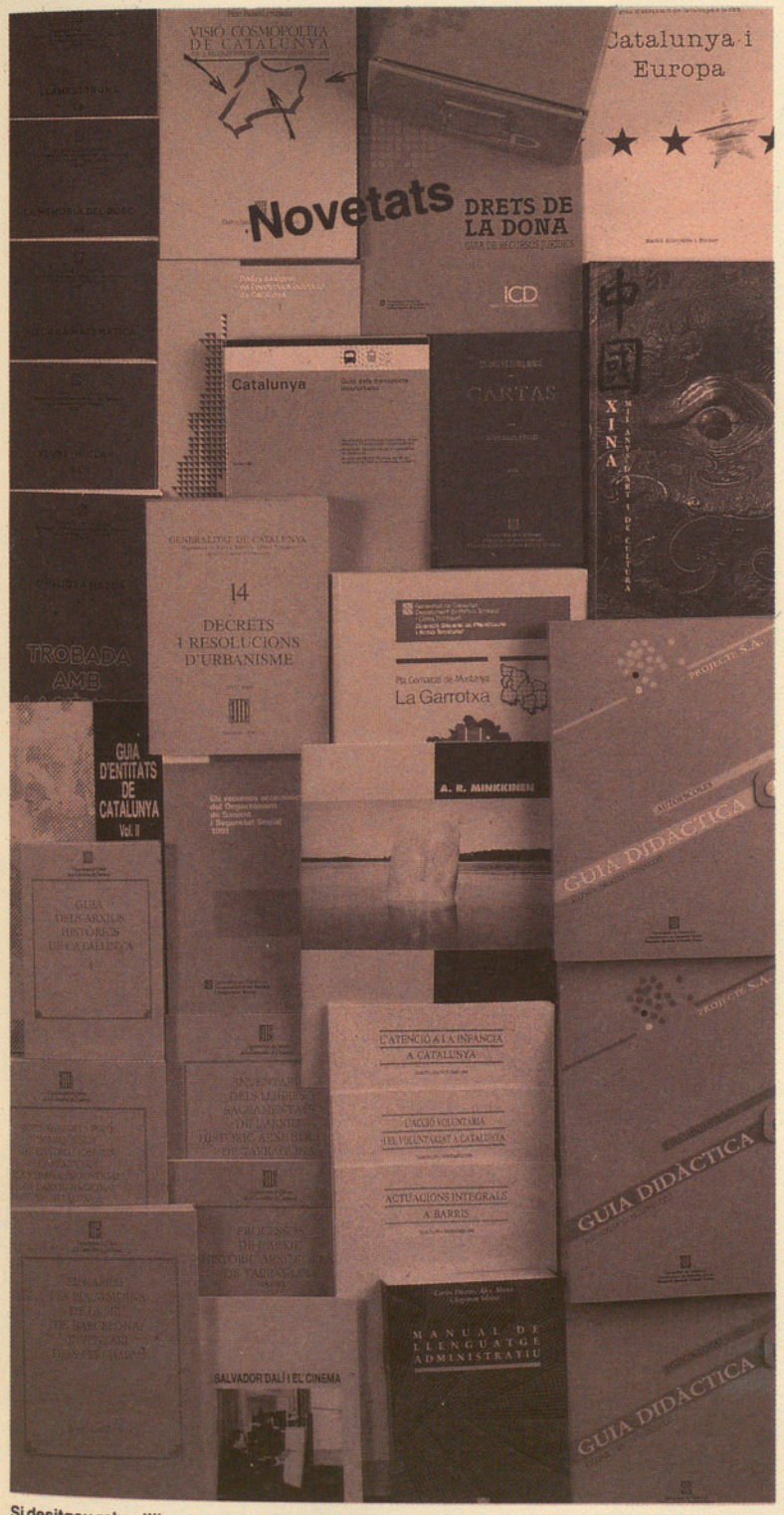

Si desitgeu rebre llibres amb targeta de crèdit o contra reembors sament, empleneu la butlleta

Publicacions de la Generalitat de Catalunya

PRESIDÈNCIA
Visió cosmopolita de Catalunya. Volum I, relats de viatgers i escriptors (segles I a.C. - XIX)
Pere Balañà i Abadia. PVP 1.700 pta. 292 pàg.
INSTITUT CATALÀ DE LA DONA
Drets de la dona: guia de recursos jurídics
PVP 600 pta. 76 pàg.
Guia d'entitats i recursos
PVP 2.500 pta. (fitxer)

GOVERNACIÓ
Lo Joch de naibs, naips o cartas. Passatemps en Caldetas durant lo còlera de 1885
Joseph Brunet i Bellet. PVP 3.500 pta. 248 pàg.
ESCOLA D'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA DE CATALUNYA
Manual de llenguatge administratiu
Carles Duarte, Àlex Alsina i Segimon Sibina. PVP 1.500 pta. 398 pàg.

ECONOMIA I FINANCES
Catalunya i Europa. Acció de govern i grau d'adequació de Catalunya a la CEE
Macià Alavedra. PVP 600 pta. 102 pàg.

ENSENYAMENT
CIRIT
Llamps i trons (meteorologia)
Geroni Llorente, Àngel Redaño i Bernat Codina. PVP 500 pta. 74 pàg.
La memòria del bosc (ecologia)
Santi Sabaté, Oriol Bosch i Emília Gutiérrez. PVP 450 pta. 54 pàg.
Visca la matemàtica
Claudi Alsina, Carme Burgués i Josep-Maria Fortuny. PVP 500 pta. 78 pàg.
Veure-hi clar (òptica)
Santiago Vallmitjana, Salvador Bosch i Joan Campos. PVP 500 pta. 112 pàg.
D'Hèlios a Mazda (energies renovables)
Emili Llorach, Jaume Serrasolses i Xavier Vallvé. PVP 500 pta. 48 pàg.

CULTURA
Xina: mil anys d'art i de cultura
PVP 4.500 pta. 418 pàg.
Inventari dels fons: Marquesos de Castelldosrius, Castanyer i «La España Industrial », de l'Arxiu Nacional de Catalunya
Josep Fernández, Francesc Balada i Casimir Martí. PVP 2.500 pta. 402 pàg.
Inventari dels llibres sacramentals de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona
Salvador Ramon i Josep Massagués. PVP 750 pta. 78 pàg.
El Garraf i la pia almoina de la seu de Barcelona: Inventari de pergamins
Josep Baucells. PVP 1.500 pta. 110 pàg.
Processos de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. Volum I
Salvador Ramon i Manuel M. Fuentes. PVP 1.000 pta. 110 pàg.
Guia dels arxius històrics de Catalunya, 4
PVP 1.000 pta. 282 pàg.
FILMOTECA DE LA GENERALITAT
Salvador Dalí i el cinema
Joan M. Minguet. PVP 400 pta. 68 pàg.
A.R. Minkkinen. La imatge primordial
PVP 500 pta. 16 pàg.

SANITAT I SEGURETAT SOCIAL
Els recursos econòmics del Departament de Sanitat i Seguretat Social
PVP 750 pta. 64 pàg.

POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES
Decrets i resolucions d'Urbanisme, 14. Any 1989
PVP 800 pta. 488 pàg.
Pla comarcal de muntanya: la Garrotxa
PVP 5.000 pta. 492 pàg.
Catalunya: guia de transports interurbans. 1991
PVP 400 pta. 300 pàg.

JUSTÍCIA
Guia d'entitats de Catalunya. Volum II: acadèmies, col·legis professionals, federacions no esportives, associacions juvenils, mutualitats de previsió social
PVP 300 pta. 54 pàg.

INDÚSTRIA I ENERGIA
Dades bàsiques de l'estructura industrial de Catalunya
Jordi Conejos i Joan Miquel Hernàndez. PVP 1.050 pta. 92 pàg.

BENESTAR SOCIAL
L'atenció a la infància a Catalunya
PVP 500 pta. 44 pàg.
L'acció voluntària i el voluntariat a Catalunya
PVP 500 pta. 44 pàg.
Actuacions integrals a barris
PVP 500 pta. 46 pàg.
Guia didàctica: autoescoles. Alcohol, drogues i conducció
PVP 2.000 pta. 36 pàg.
Guia didàctica: policia local. Alcohol, drogues i conducció
PVP 2.000 pta. 30 pàg.
Guia didàctica: educadors. Alcohol, drogues i conducció
PVP 2.000 pta. 58 pàg.

En venda a totes les llibreries. Distribució Les Punxes. Tel 93/300 91 62.

Per a més informació sobre aquestes novetats, demaneu-nos gratuïtament l'informatiu «Publicacions de la Generalitat de Catalunya»

Generalitat de Catalunya
Llibreria

Rbla. dels Estudis, 118
08002 Barcelona

☐ Envieu-me gratuïtament l'informatiu «Publicacions Generalitat»
☐ M'interessen els llibres següents. Nombre d'exemplars i títol:

Nom i cognoms
Adreça
Telèfon Codi Postal
Població Signatura
Data

☐ contra reembors sament

Si preferiu efectuar el pagament mitjançant targeta de crèdit, empleneu també les dades següents:

Si us plau, carregueu-ho a la meva targeta:
☐ American Express ☐ Eurocard
☐ Caixa Catalunya ☐ 6000
☐ Master Charge ☐ Visa

Targeta núm.
Data Exp.

ET-6

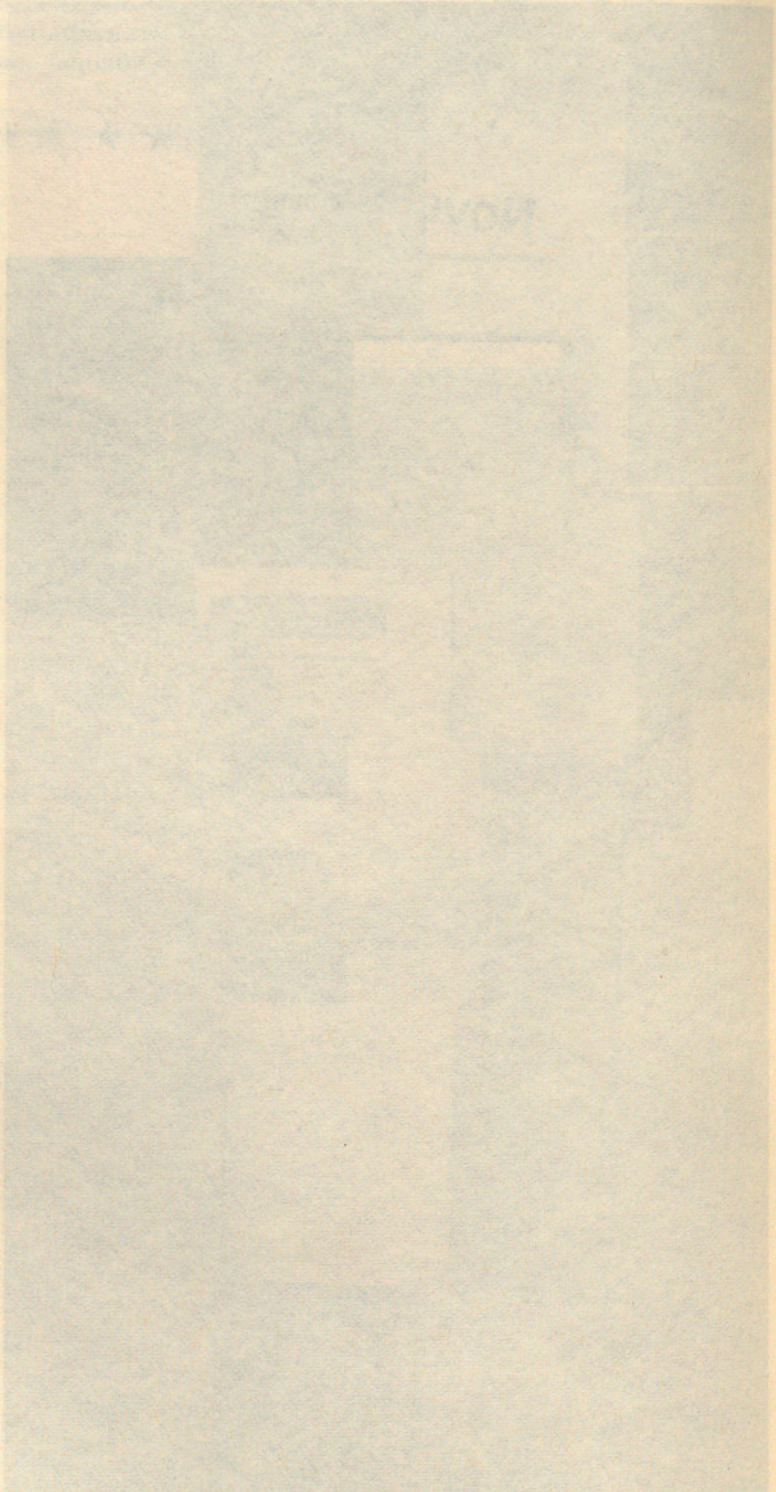

Llibreria de la
Generalitat de Catalunya
Rambla dels Estudis, 118
08002 Barcelona
telèfon: 302 64 62

LA gent ÉS LA FORÇA DE CATALUNYA

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball

Generalitat de Catalunya

13 14

GI
187

Món laboral

SEGON SEMESTRE 1991
600 PESSETES

Influència del pensament social cristià a Catalunya
Joan Carrera i Planas

L'encíclica *Centesimus Annus*, una assumpció fidel del destí de l'home
Antoni M. Oriol

La nova encíclica, vista des del món de l'empresa
Manuel Velilla

Ensenyament social catòlic i ètica econòmica en el context de la Comunitat Europea
J. Van Gerwen

El ressorgiment de la doctrina social de l'Església
Elsa Hoerler de Carbonell

El pensament social cristià, avui

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball
Institut d'Estadística de Catalunya
Biblioteca

13 14

Món laboral

El pensament social cristià, avui

14

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball

Món Laboral

Revista semestral editada pel
Departament de Treball
de la Generalitat de Catalunya

Nº 14. Segon semestre 1991

Conseller de Treball:
Ignasi Farreres

Secretari General:
Estanislau Simón

Directors Generals:
Joaquim Carreras, Bernat López-Pinto,
Rafael Ortiz, Josep Maria Servitje

Director:
Joaquim Saurina

Consell de Redacció:
Oriol Badia i Tobella, Josep Benet,
Rosa Bruguera, Francesc Cabana,
Eduard Cardona, Francesc Casares,
Lluís Ducet i Vilardell, Jordi Estivill,
Joaquim Ferrer i Mallol, Rafael Hinojosa,
Jaume Lorés, Eugeni Madueño,
Casimir Martí, Josep Miralles,
Joaquim Nogués, Jordi Porta,
Núria Vendrell

Redacció i Administració
Secretaria General
del Departament de Treball
Ample, 11-13 - 08002 Barcelona
Telèfon (93) 412 46 88

Coordinació editorial i producció:
Edi-dos. Tel. (93) 318 51 05

Disseny:
Jacint Domingo

ISSN: 0213-5388
Dipòsit legal: Barcelona 10830-86

La revista no comparteix necessàriament
les opinions exposades en els articles signats

Sumari

Món Laboral
N.º 14. SEGON SEMESTRE 1991

El pensament social cristià, avui

PRESENTACIÓ
El pensament social cristià, un sòlid baluard de la justícia social 5
Ignasi Farreres

PÒRTIC
Cent anys de doctrina social de l'Església 8

L'ensenyament social de l'Església com a història i com a problema 10
Antoni Marzal

Influència del pensament social cristià a Catalunya 22
Joan Carrera i Planas

L'encíclica *Centesimus Annus*, una assumpció fidel del destí de l'home 35
Antoni M. Oriol

La nova encíclica vista des del món de l'empresa 40
Manuel Velilla

Ensenyament social catòlic i ètica econòmica en el context de la Comunitat Europea 47
J. Van Gerwen

El ressorgiment de la doctrina social de l'Església 58
Elsa Hoerler de Carbonell

La propietat privada i el destí universal dels béns 62
Carta encíclica de Joan Pau II

Resums, conclusions i algunes mancances 74
Egenio M. Recio i Figueiras

TREBALL I SOCIETAT
Francesc Layret viu en la memòria popular 78
Joaquim Ferrer i Roca

LA ULLADA JURÍDICA
Les empreses de treball temporal 81
Montserrat Segura i Noguera

RESUMS EN CASTELLÀ I ANGLÈS

Resumen en castellano 89

Abstract in english 97

SIS ANYS DE MÓN LABORAL

Relació de sumaris i índexs temàtics i d'autors 105

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya 137

El pensament social cristià, un sòlid baluard de la justícia social

Ignasi Farreres
Conseller de Treball
de la Generalitat de Catalunya

La publicació de l'encíclica *Centesimus Annus* ha estat un fet destacat del 1991. Les paraules del Papa Joan Pau II han colpit l'opinió pública, en gran part desconeixedora de la doctrina social que l'Església revitalitza en complir-se cent anys de la publicació de la *Rerum Novarum*. Perquè fa molts anys que l'Església recorda que hi ha un camí que busca un desenvolupament econòmic basat en el progrés i la solidaritat, és a dir,en la justícia social. I aquesta doctrina, aquest pensament social, continua sent vigent ara (potser ara més que mai), en uns moments de desconcert ideològic, d'incertesa i de canvi que tots vivim.

Des de l'esfondrament del mur de Berlín, i de tot allò que aquest simbolitzava, ningú no havia parlat analitzant aquests canvis globalment i menys donant-hi una resposta, una alternativa. Ho va fer el Papa a la *Centesimus Annus*, i per això l'encíclica s'ha convertit en un punt de referència per a tothom preocupat pel present i pel futur del nostre món. És per això que a ningú no ha de sobtar que intel·lectuals i creadors d'opinió de tota mena s'hagin vist impulsats a opinar sobre les paraules del Papa, i que aquestes hagin guanyat adhesions o provocat fortes crítiques entre la gent més diversa. Uns han criticat la pretensió papal d'ingerir-se en un terreny que consideren regit exclusivament per la pura mecànica d'unes lleis del mercat; altres s'han felicitat perquè el Papa recordés que també el mercat té unes limitacions ètiques i morals i, finalment, altres, entre els quals significats líders de l'esquerra laica, han vist en la crítica papal a l'individualisme i en favor de la solidaritat l'altra cara d'un papat desconcertant. D'un Papa de qui aplaudeixen la seva empenta social però censuren la seva exigència moral.

Tot això demostra que quan l'Església es pronuncia sobre aspectes que no són intraeclesials, com ara la justícia social, o la propietat privada, o les relacions entre empresaris i treballadors, aleshores tothom se sent interpel·lat i impulsat a reflexionar-hi. També el Patronat d'Investigació Social, del Departament de Treball, ha volgut participar en aquest debat i, conscients de la importància que la revisió de la doctrina social de l'Església té en l'àmbit econòmic i laboral que és de la nostra competència, es va organitzar un seminari de reflexió sobre el que han estat aquests cent anys de vigència de la *Rerum Novarum*, la seva repercussió concreta arreu del món i especialment a Catalunya, i la renovació d'aquest pensament social que suposa la nova encíclica *Centesimus Annus*.

El conseller Farreres, durant l'acte d'inauguració del seminari "El pensament social cristià, avui".

És evident que aquest és un tema d'interès general. Perquè —com he dit— no és un assumpte que interessi únicament a opcions polítiques concretes, sinó que és el conjunt social que se sent implicat. I ho és molt més ara, quan l'evolució dels esdeveniments als països de l'Est i el subsegüent reforçament mundial dels principis de l'economia de mercat ens obliga a tots els que tenim una preocupació social o una responsabilitat pública a meditar sobre els reptes que planteja un desenvolupament sòcio-econòmic basat en el progrès i la solidaritat, és a dir, en la justícia social.

No hem convocat per tant aquestes jornades de reflexió sobre "El pensament social cristià, avui" en un marc eclesial, ni circumscrit als creients; ni es pot dir que aquesta trobada tingui el suport estratègic de cap organització o associació religiosa.

Naturalment, entre els ponents i participants en el seminari hi ha representants de l'Església, però, en cursar les invitacions i organitzar les sessions, hem tingut presents altres personalitats del món del treball, de l'empresa i de la Universitat. Vull dir amb això que en el nostre ànim ha estat present el desig de cercar punts de contacte —que no exclouen les posicions crítiques, si fos el cas— per a debatre un plantejament ambiciós en pro de la dignitat de l'home i del veritable avenç social, que ens arriba d'un magisteri concret però que forma part del patrimoni intel·lectual comú.

Perque la doctrina social de l'Església ultrapassa el marc d'un ensenyament intern, intraeclesial. El seu ressò incideix sobre tota mena de persones i d'organitzacions socials i polítiques, i des de diverses posicions. I les seves orientacions incideixen per igual al món empresarial, laboral i sindical o institucional.

La difusió del pensament social cristià en etapes ben diferents, sobre el nostre món laboral i empresarial, ha configurat —amb èxits i fracassos— bona part de la història dels nostres moviments socials. No podem oblidar que la doctrina social de l'Església va significar la reconciliació definitiva entre aquesta i el món del treball, després de les convulsions de dos segles, i que la seva formulació implica l'enfortiment de les iniciatives socials en el món laboral i una nova formulació de les relacions i la vida socials. Perquè aquesta doctrina diu que l'home no és un ésser subordinat als processos econòmics i polítics, sinó que són aquests processos els que han de quedar ordenats i sotmesos a l'home.

És aquest el pressupost essencial del pensament social cristià: la prevalença de la persona sobre totes les altres consideracions. La independència dels valors ètics

Joaquim Saurina va moderar la taula rodona en la qual participaren la senyora M. Martinell i els senyors A. Alcázar, A.M. Oriol, M. Velilla, J.M. Oriol i A. Argandoña.

respecte a qualssevol altres, com ara la política; i la subordinació d'aquesta respecte a l'ètica.

Ara que els grans valors estan en crisi, que per a molta gent aquestes paraules defineixen conceptes morts, el pensament social cristià, revitalitzat per la *Centesimus Annus*, s'erigeix de nou en baluard de valors sólids que hom voldria perdurables i sempre vigents. Avui, en aquest món en canvi accelerat, la *Centesimus Annus* dóna a la nostra plural societat un decisiu punt de referència —compartit o no, però ple de contingut i d'estímul— a l'hora de reflexionar sobre les exigències ètiques del nostre sistema econòmic i polític; en el marc del treball, l'empresa i la participació, en les actuacions dels sindicats i de les institucions promotores de la solidaritat; en els programes dels partits, i en l'acció dels governs.

Amb la pretensió de reflexionar sobre tot això, d'analitzar les petjades deixades per la *Rerum Novarum* i de mesurar el possible impacte futur de la *Centesimus Annus*, vam convocar aquestes jornades de reflexió, el resultat de les quals oferim ara als letors d'aquest número de la revista.

Si amb tot plegat aconseguim un més ampli coneixement d'aquests valors socials, morals i ètics en el nostre món laboral i empresarial, aleshores haurem acomplert no solament un objectiu del nostre àmbit concret d'actuacions (en el qual ja han tingut cabuda i ressò altres concepcions ideològiques), sinó que també haurem fet una modesta aportació a la cultura del nostre temps immediat.

Una cultura que jo no entenc com el resultat d'una suma de coneixements abstractes, sinó, com diu Rocco Buttiglione, com a "cultiu", com a conreu del que és humà en l'home.

Una cultura entesa com la capacitat de reconèixer els valors i de comprometre la vida per ells.

Cent anys de doctrina social de l'Església

Ignasi Farreres

Antoni M. Oriol

Joaquim Saurina

Manuel Velilla

Antonio Marzal

J. Van Gerwen

Joan Carrera

Eugenio M. Recio

D'esquerra a dreta, els senyors Van Gerwen, que va dictar la conferència final; el conseller Farreres, que va presidir l'acte, i l'ex-conseller Rigol, que va moderar el col·loqui.

En el moment que una bona part del món està renovant els seus esquemes ideològics, la publicació de l'encíclica *Centesimus Annus*, commemorativa del centenari de la *Rerum Novarum*, ha tingut un gran ressò social, des de posicions no sempre coincidents en la interpretació, l'adhesió o la crítica, però àmpliament interessades en les orientacions pontifícies sobre relacions laborals i econòmiques i sobre justícia, llibertat i pau.

La Conselleria de Treball de la Generalitat de Catalunya, a través del Patronat d'Investigació Social, ha volgut contribuir a una reflexió col·lectiva sobre el pensament social cristià, tant pel que fa a la seva incidència històrica sobre el món laboral i empresarial de Catalunya en els darrers cent anys, com a les conseqüències que la nova aportació del Papa Joan Pau II a aquell pensament pot tenir sobre la plural realitat de la societat catalana.

Amb aquest propòsit es va organitzar els passats dies 4, 5 i 6 de juny de 1991 un Seminari sota el lema "El pensament social cristià, avui". Aquest Seminari fou concebut com una trobada de persones vinculades als àmbits del treball, l'economia, la Universitat i l'Església, i preocupades per donar resposta als reptes que planteja la construcció d'un futur basat en el progrés i en la solidaritat.

El Seminari va ser inaugurat pel conseller de Treball, **Ignasi Farreres i Bochaca**, que és alhora el president del Patronat d'Investigació Social. També hi va intervenir **Jordi Estivill**, director del Patronat.

La primera ponència, sobre "L'ensenyament social de l'Església com a història i com a problema" la va dictar el professor d'ESADE **Antonio Marzal**. La segona ponència ("Influència del pensament social cristià a Catalunya") va anar a càrrec del bisbe Joan Carrera i Planes (aleshores vicari episcopal de Badalona i Santa Coloma de Gramenet). La tercera ponència, "L'encíclica *Centesimus Annus*, una assumpció fidel del destí de l'home", la va exposar el professor de Teologia Moral **Antoni M. Oriol**. Finalment, la quarta ponència va correspondre al professor de l'IESE **Manuel Velilla**, i versà sobre les "Conseqüències de la nova encíclica per al món empresarial i social de Catalunya i Espanya".

MÓN LABORAL reprodueix aquí les quatre ponències, i la conferència final del Seminari, que va ser dictada pel professor de la Universitat d'Anvers, UFSIA (Bèlgica), **J. Van Gerwen**. El moderador del col·loqui subsegüent va ser l'ex-conseller de Cultura i Treball, **Joan Rigol i Roig**.

També publiquem el resum de les taules rodones que es van organitzar immediatament després de la primera i segona ponència, i de la tercera i quarta. Aquest resum el va fer el també professor d'ESADE, **Eugenio M. Recio**.

En la primera taula rodona celebrada amb els ponents **Antonio Marzal** y **Joan Carrera** van participar-hi **Joan Casals**, ex-president de l'Associació Cristiana de Dirigents; **Josep Castaño**, ex-president de la JOC de Catalunya; Miguel Manzaneda, representant del president de la Fundación Utopía, i **Josep M. Lozano**, professor d'ESADE. Va fer de moderador **Joaquim Ferrer i Mallol**, assesor del conseller de Treball.

La segona taula rodona, en què eren presents els ponents **Antoni M. Oriol** i **Manuel Velilla** hi van participar **Àngel Alcázar**, militant de l'HOAC i membre del Comité Óscar Romero; **Antoni Argandoña**, professor de l'IESE; **Maria Martinell**, directora de l'ICESB i **José Miquel Oriol**, membre del Pontifici Consell per als Laics. Va fer de moderador **Joaquim Saurina i Fiol**, assessor del Conseller de Treball.

L'ensenyament social de l'Església com a història i com a problema

Antonio Marzal
Professor d'ESADE

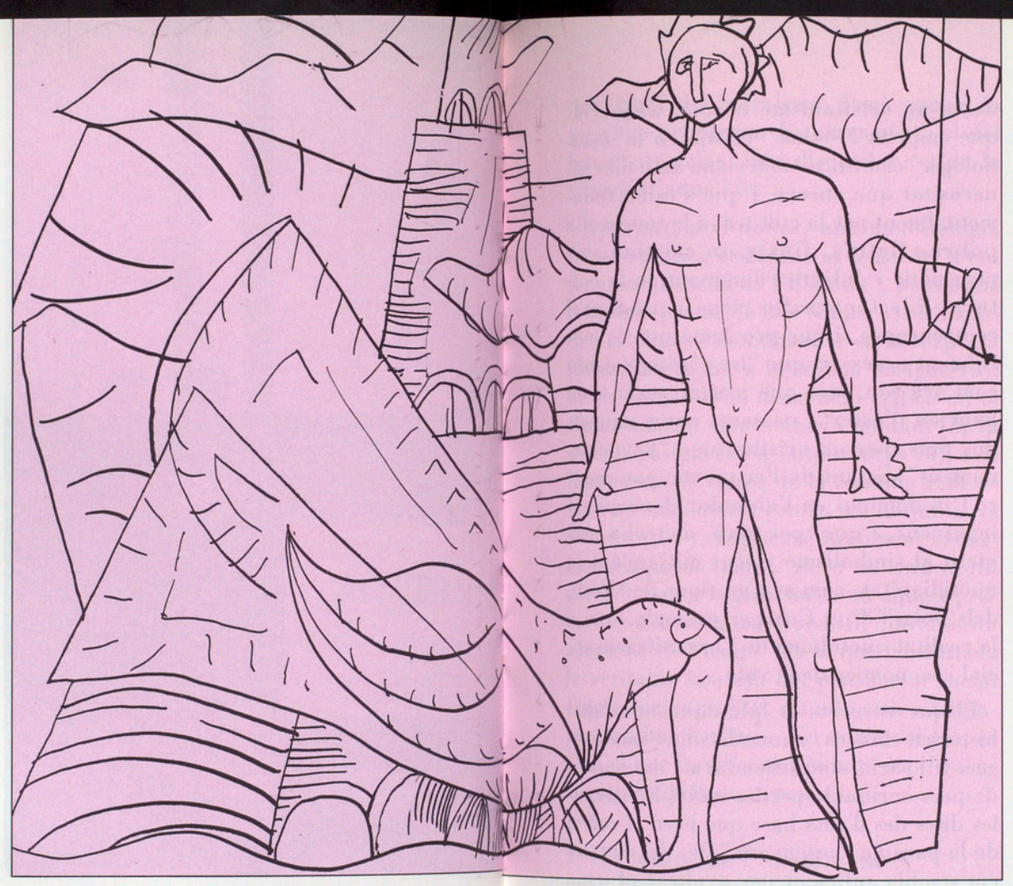

Il·lustració de SERRACANT

Cent anys de doctrina social de l'Església –o de doctrina social pontifícia, o de pensament social cristià..., com cadascú vulgui anomenar-ho–, constitueixen un temps i una història. Amb això vull dir que és quelcom amb una certa consistència i una certa densitat històriques i, per tant, mereix una reflexió serena. Crítica, però lliure i neta, sense cap prejudici des de cap banda, desentranyadora d'un fons, serena.

Pel que fa al mot i a la denominació, és una qüestió de menys importància. El que veritablement importa és el fenomen històric. Personalment, em debato –per fidelitat a la història, que és el que, en definitiva i segons el meu parer compta en tot aquest tema– entre l'expressió "ensenyament social de l'Església", perquè així va néixer històricament, o bé la de "pensament social cristià", perquè aquest ha estat el seu resultat històricament. Tanmateix, amb una denominació i l'altra, és la seva història el que crec que ens interessa. Una història problemàtica –d'aquí el meu títol– no en el sentit col·loquial i negatiu del mot, sinó en el seu sentit originalment grec ("pro-balléin") de quelcom que es troba aquí, davant de nosaltres, interpel·lant-nos, exigint una interpretació o una resposta.

Potser la clau que solucioni el que hem anomenat "problema" en el sentit veritablement fort, es trobi en el fet de saber si aquest "ensenyament" o aquest "pensament" –o, en el límit, aquesta "doctrina"–, haurien d'ésser analitzats com a història o com a historiografia. Com a història que es troba aquí, objectiva, en els fets. O com quelcom subjectiu que es troba dins nostre, com a escriptura o rescriptura que fem, tots plegats, d'estímuls i paraules objectives que ens han estat donades en el temps, que ens vénen donades històricament en fets.

El dubte metòdic no és banal, segons el meu parer. Sigui quin sigui el plantejament que es faci del fenomen del pensament, en termes teològics o en termes de ciències socials (ambdós legítims analíticament i ambdós, també, necessaris per a l'anàlisi, al marge, ara per ara, d'una eventual afirmació de primacia d'un d'ells) aquesta història sempre és historiografia, és a dir, escriptura o rescriptura d'aquella. Teològicament, la paraula de la fe –i l'ensenyament de l'Església surt d'aquesta– només es fa paraula, es torna a dissenyar com la mateixa paraula completa, en el fet de la seva acceptació per algú. I, socialment, qualsevol paraula expressada, emesa, solament arriba a ésser paraula en l'acolliment, en la recepció social que obté i que, en obtenir-la, socialment la remodela.

1. La perspectiva historiogràfica és justament això. Quan parlo d'escriptura o de rescriptura d'una paraula expressada, em refereixo precisament a això. I no cal afegir que em refereixo a això comprensivament, en els dos aspectes dels quals acabo de fer esment, en el de la teologia que escriu de nou una Paraula en acollir-la o acceptar-la, en fer-se-la seva en una resposta i en el de les ciències socials, on no hi ha un pol de paraula dita, emesa sense el seu corresponent pol de paraula acollida, rebuda, refeta. En tot cas, quan parlo, aquí, de l'ensenyament social de l'Església com a història problemàtica, del que parlo, en realitat, és del procés social i complet d'una paraula expressada i acollida, de la seva historiografia i dels problemes d'aquesta.

2. Com a pura història, en el sentit més simple i, fins i tot, simplificador del mot, els cent anys de doctrina social pontifícia (per a aquesta concepció més purament històrica, el nom més adient seria aquest) tenen, segons el meu parer, molt poc interès atès que ja són massa coneguts i a qualsevol analista li representaria un màxim esforç haver d'ésser original enmig de l'abundant, gairebé exhaustiva, literatura existent sobre el tema.

Simplificant un xic aquesta història pel que fa a la història literària de la paraula expressada, es podria dir, copiant la terminologia utilitzada en el marketing, que la doctrina social pontifícia és un producte que, com tots els del marketing, neix, es desenvolupa i mor. Neix amb Lleó XIII (endarreridament? No ho sé, perquè no m'interessa gaire aquest tipus de plantejament); es desenvolupa fonamentalment en temps, diguem-ne que d'esplendor, amb Pius XI i Pius XII (coherentment? Potser sí, en tot cas, més coherentment del que porta temps suggerint una crítica estesa i fàcil per descontextualitzada); mor per superació, per una estranya "Aufhebung" hegeliana, amb Joan XXIII, que, a la llum dels nous "signes dels temps" (que va saber percebre i, fins i tot, provocar amb força a l'Església dels 60 i de la immediata postguerra), va portar tan lluny l'"élan moral", existencial, d'aquell "ensenyament" que va fer impossible la seva "doctrina", tant pel que fa a la forma analítica de "corpus" sistemàtic com, encara més, en la caricatura ben estesa de receptes concretes.

De fet, la dispersió posterior i històrica d'aquell pensament, situat, de nou, ara (per la seva mort/superació en el cim) en la base de l'Església, és una clara confirmació d'aquell procés d'evolució que ja he apuntat. I certes formes d'aquell pensament, predominants durant molt de temps en certs mitjans i que actualment s'han revelat com a falsos en els fets, no serien només que els efectes secundaris no cercats ni volguts d'aquells, els "seus convidats inesperats", si se'm permet imitar Fourastié.

En tot cas, el que sí és clar és que ningú no ha afirmat millor que Joan Pau II aquella mort/superació de la paraula expressada, en contra del que agrada de proclamar a una crítica més nostàlgica que lúcida de certs mitjans de l'Església actual. Una afirmació de Joan Pau II que, a més a més, ha estat feta –resulta interessant recordar-ho, per al tipus d'anàlisi que faig– bastant abans que la *Centesimus Annus*, en una de les seves primeres Encícliques, concretament la *Laborem Exercens*. I una afirmació que segurament ha estat feta sense cap intenció conscient, com a fruit de la pròpia situació experiencial de Joan Pau II, històricament única en un Papa: la d'aquell que ha viscut existencialment i al mateix temps (com a marc de vida i d'existència i com a marc de conceptualització i de cultura) els "dos sistemes" i, per això, es troba més ben situat que cap altre Papa anterior per percebre el darrer sentit d'aquella mort/superació: el del fet que el "topos" de la moral, de l'"ethos", no es troba en el sistema (l'analític), sinó en la tensió inevitable i permanent (l'existencial) entre la persona i l'estructura, entre el subjecte i el sistema.

"L'anàlisi històrico-clàssica no em sembla suficient per explicar el tema que ens ocupa."

Més endavant, en la perspectiva historiogràfica, tornaré a aquelles línies de dispersió del pensament de base que neix amb la mort/superació d'un pensament del cim que, d'ara endavant i per això, es trobarà més preocupat de principis que de receptes, d'"élan moral" més que d'analítica. Ara per ara, només cal remarcar que aquella dispersió i, fins i tot, contradicció, del pensament de base, va des d'un cristianisme heroic, wagnerià, que empelta l'"ethos" cristià en la metodologia "científica" marxiana amb més generositat que encert, i que s'estén fonamentalment per la cultura –i la topografia pobra– llatina, fins a un cristianisme pragmàtic i didàctic, dominant en la cultura –i la topografia rica– continental centreuropea, i que proclama que és moralment necessari que "les coses no siguin com ara són, atès que mai no seran com haurien d'ésser", passant, entre aquests dos pols, per un cristianisme "keynesianament" distant de l'econòmic per creure'l ja dominat en l'abundor dominant o imminent, i que, per això, es troba més atent al simbolisme viscut mitjançant la quotidianitat, com ara un tipus de "Festa dels boigs" d'un Cox per exemple, que a la realitat quotidiana de l'organització social i econòmica de la vida.

El que succeeix és que aquesta anàlisi històrica clàssica, muntada sobre una exegesi literària simplificadora i externa, i després enriquida per les múltiples paraules dites des d'una base que pren el relleu de la paraula "ensenyada" des del cim, no em sembla suficient per explicar el tema que ens ocupa. No dic que no sigui veritable aquesta anàlisi o que no tingui interès històricament ni analíticament. El que sí dic és que aquella perspectiva –històrica més que historiogràfica– em sembla clarament insuficient, si el que es vol és entendre el significat i l'estructuració del pensament social cristià o de l'ensenyament social de l'Església. És per aquesta raó que faig la meva apel·lació metodològica a una anàlisi historiogràfica, més que històrica, d'aquell pensament.

3. Metodològicament, ja he dit que del que es tracta és de posar l'accent en la paraula rebuda perquè refà, en el moment de recollir-la, la paraula expressada. I a distingir els temps diferents d'aquest acolliment. La historiografia francesa marxiana (Claude Willard, per exemple) ha aplicat aquest mètode a Marx, distingint-ne "els temps de la ignorància" (fins a la Comuna del 71), "els temps del descobriment" (des de la Comuna fins a la II Guerra) i "els temps de l'obsessió", amb la terminologia de Bartoli, a partir de la segona postguerra. (Avui, segurament, hauria d'afegir-s'hi "els temps de la mort", que jo posaria, i així ho he fet en d'altres escrits meus– al voltant del Maig-68, "cant

del cigne" del marxisme. Però aquest és un altre problema. És clarament, el del fet. Menys clar, més discutible, el de la datació d'aquell fet.)

Aplicant, així doncs, una metodologia historiogràfica semblant al tema de "l'ensenyament social de l'Església", penso que es podria parlar de tres temps: 1) els temps de l'acolliment mobilitzador en la sorpresa (de mitjan s. XIX a la segona postguerra); 2) els temps de la dissolució crítica en el distanciament contestatari i militant (de la segona postguerra a mitjan anys 70), i 3) finalment, els temps de la tornada reflexiva, i no simplement retorn (de mitjan anys 70 fins al 90). Explicaré breument cadascun d'aquests temps. Però no serà inútil recordar, una vegada més i en aquest precís moment de la meva anàlisi, que aquesta successió de "temps" és la que constitueix la veritable història del pensament social cristià com a realitat actual i com a autèntica legítima herència. En qualsevol cas, és això el que jo defenso i és aquesta l'essència última de la meva tesi.

1) Els temps de l'acolliment mobilitzador en la sorpresa (de mitjan s. XIX a la segona postguerra)

Dues notes em semblen essencials d'aquest primer temps; a) la de l'acolliment sorpresiu d'idees que sorprenen, animen o desconcerten, i b) la del seu acolliment institucional, com a moviment social, es a dir, com a moviment real mitjancer d'idees. Un acolliment que, en ambdós casos, és doble i mútuament implicat: acolliment per part de la base d'una paraula dita des de dalt, per una banda. Però també, i per altra banda, l'acolliment en el sentit de reconeixement, en la paraula expressada des de dalt, d'idees, moviments, recerques que es trobaven confusament a la base i s'hi s'agitaven, contradictòriament i creativament.

A) És a dir, historiogràficament, la *Rerum Novarum* no és l'inici, el punt zero d'un ensenyament nou (malgrat el que suggereix el seu títol), sinó més aviat l'assumpció des de dalt d'un debat nascut a la base, al llarg d'una història moguda en 40 o 50 anys, entrecreuada per persones i idees.

Molt abans que la *Rerum Novarum* fos "dita", els grans temes que l'Encíclica fixava eren temes de debat i recerca, en una història de quaranta o cinquanta anys més o menys, desbordats de problemes complexos i aclaparadors (la fixació del salari pel mercat, amb les conseqüències socials que se'n deriven; l'absentisme estatal en la regulació de les condicions de treball, on sempre perdien els dèbils enfront dels més forts; la prohibició de la sindicació i de la dimensió col·lectiva del treball... la naturalesa amoral, en suma, de l'economia) i de pioners solitaris i esforçats que emergeixen amb els problemes i davant d'aquests problemes. De pioners

Joan XXIII va saber percebre els "signes dels temps" i va provocar amb força l'Església dels 60.

més excepcionals al principi (Lamennais, per exemple, amb les seves "Paroles d'un croyant") i més nombrosos, cada vegada i més ràpidament nombrosos, en un catolicisme social, no necessàriament coincident, sinó, contràriament, amb el catolicisme liberal polític (un fenomen que més tard es repetirà amb freqüència), però sí preocupat moralment de la "question sociale" per fidelitat a l'Evangeli, malgrat el seu conservadorisme polític o precisament per això (Emmanuel von Ketteler, per exemple, a Alemanya; Karl von Vogelsang a Àustria; La Tour du Pin i Albert de

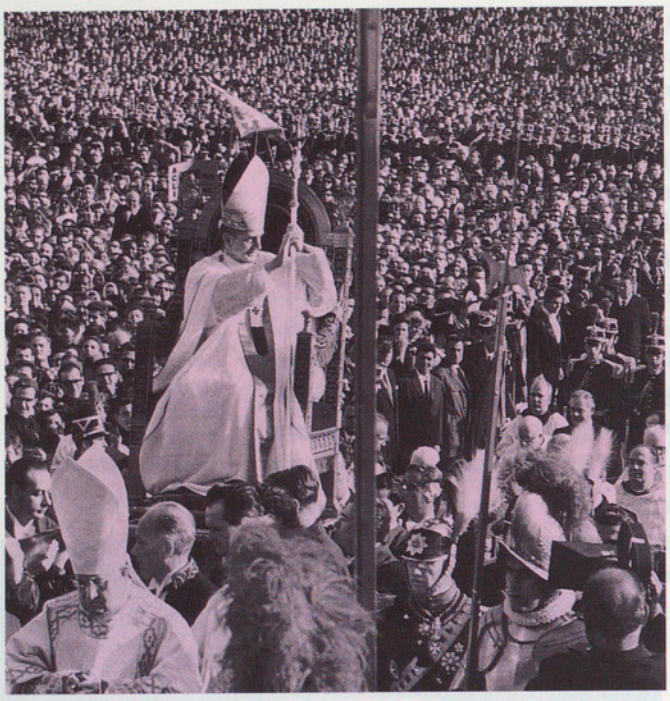

El papa Pau VI, durant la clausura a la plaça de Sant Pere del Concili Vaticà II (desembre de 1965).

Mun a França, el primer pensador i teòric i el segon propagandista i organitzador, que guanyen per a la seva causa Léon Harmel, que crea una organització social cristiana a la seva fàbrica de Val-de-Boi; el cardenal Gibbons als EUA; el cardenal Manning a Anglaterra...; o, com a organitzacions de pensament, la Unió de Friburg, els jesuïtes francesos que després seran L'Action Populaire a França, etc., etc.).

És a dir, la *Rerum Novarum* no és, primàriament, una paraula nova expressada des de dalt. És, més aviat, l'assumpció des de dalt de tot aquell moviment de persones i idees: la sorpresa desconcertant per a uns (que arriben a organitzar plegàries dins de les esglésies "per salvar el Papa") i l'agraïment reconegut per a altres (que veuen acollits, autoritàriament, els seus esforços i recerques). En la paraula "expressada" de Lleó XIII ja es troben molts d'altres que ell ha acollit mitjançant la seva experiència en la nunciatura a Bèlgica, entre els anys 1843-46, aleshores en plena crisi social, en la breu estada a Londres, en el semiexili a Perugia (de 1846 a 1878, durant tot el pontificat de Pius IX) on el contacte freqüent i continuat amb intel·lectuals de molts països el fa especialment sensible als nous problemes i a les noves idees.

Tot això vol dir que la *Rerum Novarum* és, historiogràficament, més que una paraula expressada. És una paraula rescrita en ambdós sentits, des de dalt a baix i des de baix a dalt, i una paraula que, en ésser expressada per Lleó XIII en un moment històric donat, és —és converteix en l'*amplificador* d'un crit moral nascut en la base, davant una situació d'injustícia estesa i preocupant; la *maduració* teòrica d'una situació d'Església "parida" (en el dolor i en la desafecció de les masses distants de l'Església); la consagració *autoritzada* del millor d'un debat previ i moralment dramàtic (per aquella desafecció dolorosament percebuda); el *principi* d'un desenvolupament lògic i orgànic que farà madurar, posteriorment, fins a Pius XII, aquelles primeres línies teòriques sobre la moralitat essencial de l'economia i el salari, sobre la funció social del dret de propietat, sobre la necessària intervenció subsidiària de l'Estat (que, només ell, i al marge de la iniciativa civil, no és la resposta), sobre la legitimitat del sindicalisme i de l'acció col·lectiva dels treballadors, etc., etc..., en una sèrie de principis que Lleó XIII recull de la base i fixa per endavant autoritativament, per la qual cosa, és possible percebre, avui, a la vista de l'actual panorama, també decisivament.

B) Però aquest primer temps historiogràfic no és tan sols acollidor d'idees. És també mobilitzador i institucionalitzador d'estructures. Moviment mitjancer, en institucions, d'aquelles idees. Els sindicats cristians (i els partits democràtacristians o de centre) sorgeixen, així, lògicament i coherentment, davant la necessitat històricament ressentida d'una via institucional per a aquelles idees (excloses per a uns i excloents per als altres, en un rebuig mutu i comprensible, per lamentable que sigui, atesa la implicació religiosa/no-religiosa del tema) i sorgeixen tot produint un moviment social (i polític) cristià paral·lel al de les idees i en correlació estreta i lògica amb la situació distinta, original d'aquelles idees.

Els sindicats cristians i les democràcies cristianes són això. I ho són amb una naturalesa bastant més complexa del que avui dóna a entendre una crítica fàcil, però bastant estesa en l'actual Església. Amb una naturalesa entre teològica i weberiana, segurament més això segon que teològica a jutjar per les seves reals conseqüències històriques que donen, una vegada més, la raó a l'anàlisi clàssica de We-

ber sobre la correlació entre una moral religiosa originant i unes pautes socials interioritzades d'un comportament, que subsisteixen i s'estenen una vegada s'ha tallat el cordó umbilical que les mantenia unides a aquella.

Però més confesional o més formalment laic (un altre dels debats del moment), el fenomen dels sindicats cristians o d'inspiració cristiana, és un fenomen pròsper i creixent, sobretot entre les dues guerres. Cal recordar al dominicà Rutten a Bèlgica i el seu opuscle de 1905."Pourquoi nous voulons des syndicats chrétiens". I no cal oblidar tampoc, una vegada dins de Bèlgica, com en la Primera Guerra els sindicats cristians belgues van estar a punt de superar, en nombre, els sindicats socialistes. No obstant això, amb més o menys èxit, segons els països, el que vull subratllar és que, com en la dialèctica de "la pols i el fang", aquelles idees del meu primer apartat van ésser les que van portar cap a aquells moviments que apunto en el segon.

Ja per concloure. El primer "temps" de l'acolliment que he analitzat, no va ésser tan sols acollidor d'idees, sinó institucionalitzador i mobilitzador, creador d'estructures que van donar via social a aquelles idees. Idees i moviments que van omplir tota una època. Fins als voltants de la segona postguerra.

2) Els temps de la dissolució crítica en el distanciament contestatari i militant (de la segona postguerra a mitjan anys 70).

Però aquells temps de la doctrina instituïda i socialment acollida, autoritativa i institucionalitzada en moviments, i d'alguna manera (només d'alguna manera) "confesionalitzada" arriben a la seva fi amb la segona postguerra.

Els temps "daurats" (és a dir, segurs de si mateixos i renovats sense discontinuïtats) d'un Papa com Pius XII són només, segons el meu parer, "el cant del cigne" dels primers temps que moren en les noves circumstàncies culturals portades per la segona Guerra.

Amb Joan XXIII —ja ho he dit— aquells primers temps es dissolen ("temps de dissolució" els he anomenat), remoguts per un distanciament contestatari i militant que sorgeix en el medi de cultiu de la nova cultura teològica que emergeix en el context de la segona postguerra. Conseqüència d'això és la meva proposta d'anàlisi en dos apartats: a) *Els factors d'aquella dissolució*, que s'expressen en el que significa socialment Joan XXIII i que superen àmpliament la persona de Joan XIII, i b) *Les conseqüències d'aquella dissolució*, els resultats cap als quals es mou i configura aquella dissolució. Resultats que no són necessàriament volguts o previstos per la persona de Joan XXIII i el nou estil que ell introdueix en l'Església.

A) *Els factors de la dissolució*. Quan Joan XXIII anima, en el *Mater et Magistra*, el sindicalista cristià militant d'un sindicat cristià a continuar en ell perquè està fent una bona obra, al mateix temps que anima el sindicalista cristià militant d'un sindicat no cristià a continuar també en ell perquè també està fent una bona obra (si és el cas, li aconsella que es preocupi que en aquella acció sindical es respectin els drets de la persona, la qual cosa no era cap banalitat a la vista del que més tard tots hem pogut veure), Joan XXIII allibera una energia d'acció i de pensament que, essent fidel a les seves arrels, resulta poc compatible amb el paradigma dels primers "temps". Amb això, Joan XXIII només estava constatant conscientment o inconscientment (i el Concili ho confirmaria plenament) que havien canviat els temps, i els cristians amb ells...

"La *Rerum Novarum* no és, primàriament, una paraula nova expressada des de dalt."

De la mateixa manera, quan Joan XXIII adreça conscientment la *Mater et Magistra*, a més de fer-ho als subjectes clàssics de qualsevol encíclica (els cristians), també s'adreça a "tots els homes de bona voluntat", trencant un estil ritual de sempre, el que fa realment és alliberar, trencar les fronteres de sempre, diluint el subjecte al qual dirigeix el pensament. Amb això, Joan XXIII, estava constatant, conscientment o inconscientment, que els temps havien canviat i els cristians amb ells.

Què és el que havia canviat i continuaria canviant en els cristians amb l'arribada dels nous temps? Resumiria en quatre

punts aquells factors de dissolució del temps passat i, en conseqüència, de canvi:

a) En primer lloc, el fenomen de la maduració teòrica i pràctica de l'apropament sense fronteres per part dels cristians amb relació als que no es presenten com ells.

Aquest és un fenomen que ja venia de lluny. De l'experiència viscuda en comú, com a negativa, dels feixismes del temps de l'entreguerres. Una experiència que va aconseguir unir, tant en el camp polític com en el sindical, els cristians amb els "altres". (Uns "altres" que es feien, d'aquesta manera, cada vegada menys "altres", al mateix temps que aquells "altres" vivien amb relació als cristians el mateix procés d'apropament.) Però l'entusiasme moral de la Segona Guerra (una guerra per defensar la llibertat) va accelerar encara més aquell procés, i el consagrà fins a esborrar progressivament el concepte mateix de fronteres dels primers "temps".

"...Joan XXIII allibera una energia d'acció i de pensament..."

Allò va portar per als cristians una important conseqüència: la inutilitat, si no la impossibilitat, d'encarnar el "pathos" moral sortit de la fe en regles grupals, pròpies, "ad usum delphinis", exclusives per a ús intern. La crida moral de la justícia dels cristians hauria, a partir d'ara, d'ésser percebuda com una crida comuna de tots, i idèntica per a tots, tant si se la percebia des de la fe com des de fora d'ella. Amb això, la "doctrina social cristiana" deixava d'ésser "doctrina", per subsistir només com a inspiració moral de "doctrines" generades en altres indrets diferents de la teologia. I amb la debilitació de la "doctrina" es debilitava també el mateix "pensament social cristià" entès com a "regla", com a pauta concreta de comportament. El fenomen de la desaparició de les fronteres significa tot això.

b) Però aquest primer fenomen s'engrandia amb un segon fenomen, igualment important, encara que una mica més retardat en el temps. Em refereixo al fenomen de l'alliberament del pensament i de la creativitat experiencial cristians, que explota amb la nova teologia de la immediata postguerra i que es consagra àmpliament en la pràctica amb Joan XXIII i el Concili. Un Concili que —de seguida ho veuríem— va ésser, al mateix temps, efecte i causa, expressió clara i fruit amagat d'aquelles.

A Espanya, a més a més, i per les peculiars característiques "religioses" del franquisme (el nacional-catolicisme i l'antihistòrica confusió vigent entre l'Estat i l'Església), aquell procés d'alliberament, si va ésser, per un cantó, traumàtic, per l'altre va ésser encara més accelerat que en altres indrets, més radical per més concentrat en poc temps.

No obstant això, en un cas i en l'altre, a Espanya i fora d'ella, la conseqüència va ésser la mateixa. La primacia del pensament de base sobre el pensament autoritatiu o autoritzat, el triomf de l'experiència reflexiva sobre la paraula proposada, d'una certa desconfiança de la paraula oficial i, fins i tot, un cert, si no menyspreu, sí un no fer cas d'aquella. D'aquesta manera, qualsevol doctrina oficial —i la doctrina social pontifícia ho era— seria, de llavors endavant, mirada amb desconfiança i recel generalitzadors, com quelcom essencial i preocupantment ambigu, més interessat en la disciplina partidària interna que en una veritat que es manifestava més en la vida que en l'Església.

c) Ara bé —i és aquest un tercer factor d'aquella dissolució que apunto—, aquella generositat de la veritat (com podria resumir-se expressivament aquella manera de plantejar-se la creativitat i la llibertat del pensament a l'Església), va ésser, a més, una generositat essencialment optimista. Un optimisme que tenia molt a veure amb l'arrel de la fe, però que en termes sòcio-culturals va tenir, tant o més, a veure amb l'optimisme essencial d'una Il·lustració, que es descobria generosa amb retard, fins i tot, fora d'hora, en l'Església de la segona postguerra. Així doncs, tenim el nou "ethos" socialment optimista del Concili Vaticà II, que refà els valors cristians en el motlle secular modern. Un procés que pot traduir-se (traducció positiva) com l'expressió suprema de l'"aggiornamento" de Joan XXIII, però que també ha estat traduït (traducció negativa) des de sectors gens sospitosos de neoconservadorisme (Émile Poulat, a *L'Église ébranlée*, per exemple) com el més gran esforç històric de l'Església "per canviar-ho tot amb la condició

que res no canviés". I un procés que, en definitiva, significa la traducció pràctica d'aquell optimisme social com a tarannà en una certa primacia quasi política d'Església militant (fer) contra l'"alienació religiosa" còmplice d'Església triomfant (contemplar), i oposant-se, paradoxalment, a les sol·licitacions profundes i modestes, religioses en suma, d'Església pelegrina (estar amb, simplement). La militància religiosa es feia, així, militància política amb escasses mediacions, gairebé directament.

d) Finalment, (i com a darrer factor de dissolució) aquest procés, que he qualificat de "generositat de la veritat", es dóna simultàniament i en íntima interdependència amnb un altre de més concret. El de la fascinació pel marxisme, propi de qualsevol descobriment retardat i "convers". D'un marxisme acríticament rebut que, aleshores, vivia en ple "temps de l'obsessió" (amb la terminologia ja esmentada de Bartoli) i les darreres formes "de cant de cigne" (de les quals el Maig del 68 va ésser la millor expressió) es feien per als cristians i, per això mateix, més atractives i més insistents. D'aquesta manera, el marxisme és descobert per un sector cristià predominant, com l'única racionalització possible de la societat (Blanquart), com l'unica forma possible de ciència, dins la qual poder basar i encarnar amb eficàcia social l'Evangeli com a ànima, com a utopia. De fet, tot va ésser, aleshores, explicat teològicament com si fos un baptisme de Marx en ple segle XX, corregint el que ja havia fet Tomàs d'Aquino amb Aristòtil en un altre moment de creativitat teològica, el segle XIII. És ben cert que també hi hauria una traducció més pessimiste d'aquest fenomen així vist per les capes dominants de la cultura cristiana d'aquests anys. Més que d'un baptisme del marxisme cristianitzat, socialment es tractaria d'un fenomen ben diferent, el de la resurrecció/substitució del pare (en termes freudians), després d'haver-lo matat en la llibertat del pensament descoberta els anys 60 "per no haver consumat el dol" (segons les pautes de l'aguda anàlisi que van fer els Mitscherlich per a una altra situació cultural, l'Alemanya dels anys 60).

Ara bé, sigui com sigui i com s'expliquin els fets d'això que he anomenat conversió apassionada i retardada pel que fa al marxisme, per una part predominant del pensament cristià d'aquest segon "temps", el fenomen escassament discutible és el que aquesta "conversió" porta com a conseqüència pràctica, la substitució de *les* "regles grupals", de caràcter moral, de l'Església, per *la* regla pensada com a universal i científica d'un marxisme que es viu com l'autèntic horitzó de la història, en la qual el cristià hauria d'encarnar-se per fidelitat a l'Evangeli. Amb això, ja estic entrant en l'apartat de les conseqüències.

e) Les conseqüències de la dissolució.

I és que tots aquests canvis de les maneres de pensar no podien produir-se sense greus conseqüències. En vull subratllar quatre.

a) La primera seria la substitució progressiva (per decisió apologèticament inconscient? per desafecció conscient?...) de les institucions "cristianes" dels primers "temps" per unes altres de "seculars", però viscudes "religiosament", en una espècie de procés weberià a la inversa. Un procés que aquí a Espanya, i per les raons que he apuntat més amunt, es dóna més accentuadament i més acceleradament que en altres indrets. Potser, també, més generosament. I, per descomptat, més caricaturescament en el millor sentit del mot, en el de la força de desvetllar la re-

Detall d'una sessió del Concili. El Vaticà II va refer els valors cristians en el motlle secular modern.

Intel·lectuals cristians de 21 països van participar el setembre de 1947 a les Conversacions Catòliques Internacionals celebrades a Sant Sebastià.

alitat profunda que qualsevol caricatura bona té.

Però el fet va ser aquell. Per unes raons apologèticament clares (com en el cas dels sacerdots-obrers) o no tan clares en termes conscients (un moviment diluït de "desconfessionalització" de l'acció dels cristians), es fuig, per part dels cristians més compromesos políticament, de tot el que pugui semblar motllos cristians de pensament i pautes cristianes de conducta i es busca "encarnar-se" amb els altres, (és a dir, en els motllos dels "altres") con l'única opció cristiana seriosa. El resultat pràctic d'aquella "metanoia" laïcitzant, assumida religiosament i, per paradoxal que sembli, apologèticament, és que l'esquerra laica és viscuda com l'opció cristiana, molt més cristiana com més laica sigui, i la dreta, inclosa la cristiana, com un pecat de conservadorisme, molt més pecat com més assumeixi el tema cristià com a referència. I així, les democràcies cristianes, els sindicats cristians, la "doctrina social pontifícia", etc., etc., acaben per ésser traduïts com un reducte del cristianisme tradicional, poc generós i gens coincident amb els temps, mentre que les opcions amb el "label" del marxisme són percebudes com el lloc de la història i de la justícia promeses per l'Evangeli. L'experiència espanyola és, una vegada més, la caricatura més expressiva d'aquest procés.

b) Aquesta inflexió del pensament dels cristians de base, acompanyada d'una pràctica distant i contestatària en l'interior de l'Església, porta una segona conseqüència més fonda i més greu, segons el meu parer, perquè incideix en una perspectiva directament teològica. La línia de reflexió i l'acció intencionadament laica, però viscuda, com ja he dit, "religiosament" (és a dir, com a expressió de la fe en Jesús), esdevé progressivament "teocràcia d'esquerres", en el sentit d'una nova confusió (ara inversa a la tradicional) entre moral i ciència (que fa inútil aquella), subjecte i estructura (en la qual aquell es dissol una mica panteísticament). I tot això fonamentat teòricament en una curiosa (i tanmateix estesa) lectura marxiana de la Bíblia, que fa de la lluita de classes la clau del misteri de la justícia de Déu i eleva Marx (bastant acríticament) a paraula dels profetes. Des d'aquest punt de vista no té res d'estrany que la teologia moral de l'"ensenyament social de l'Església" sigui reduïda al marc d'una mala teologia, legitimadora del conservadorisme més impedit i egoista. És el domini de la retòrica de la "bona consciència" (que, paradoxalment, en termes marxistes, no és res més que la disfressa de la mala consciència).

c) Això comporta (tercera conseqüència de la dissolució que analitzo) un nou tarannà més estès, que, en termes analítics, es mostra escassament sensible al tema de l'eficàcia econòmica (per creure-la automàticament assegurada a partir d'uns certs pressupostos teòrics i sistèmics) i que, en termes morals, significa una opció, la del sacrifici del present moral (modest) en benefici d'un futur (ple) científicament promès i cegament cregut, en el seu doble sentit d'incontrastable per l'experiència i d'obert al camp, habitual per a un cristià, del repte de quelcom que es dóna "més enllà" i del misteri.

El pensament cristià llatinoamericà, que anirà després, en part, desviant-se en la "Teologia de l'Alliberament", va representar-ho en els anys 60 i primers dels 70, és a dir: escassa atenció a l'eficàcia funcional per poc interessant i intensitat generosa, per apassionant en el projecte com a il·lusió. Però el fenomen es va donar, igualment, a Europa, sobretot, a l'Europa llatina i no és la menor expressió de tot això el silenci còmplice i "progre" de la intel·lectualitat cristiana europea (a l'unísson amb la no cristiana, curiosament) sobre la realitat, que sabem, actualment, "vergonyosa", de l'anomenada Europa de l'Est.

d) Finalment, és conseqüència d'aquest procés de dissolució, cada vegada més radical, dels "temps" antics en la nova cultura d'aquest segon "temps", el predomini estès i santificat, d'un cert dramatisme "desidentificador" del cristià, que és primat, una mica sartrianament (un altre santó de l'època), sobre la serenitat de la consciència d'identitat i la coherència pròpies. Identitat i coherència que deixen d'ésser per a molts paràmetres de darrera referència.

Això va ésser, de vegades, traduït –amb escassetat de rigor, amb més generositat que lúcida semàntica, en tot cas– com l'expressió suprema de la "kenosi" neotestamentària. Malgrat que era possible, també, traduir-ho de formes menys atractives i amb les anàlisis d'entreguerres de pensadors cristians ara relegats a l'oblit, com per exemple, un Guardini, que ens donarien les claus més interessants per fer-ho. En tot cas, però, el procés de dissolució, a més de generós, va ésser dràmatic i traumàtic per diverses bandes i tancava, definitivament, aquells primers "temps" de l'acolliment mobilitzador en la sorpresa.

3) El temps de la tornada reflexiva, si bé no retorn (de mitjans anys 70 fins als anys 90)

Cap a mitjan anys 70, el temps cultural del llarg, "esplendorós" període de la segona postguerra finalitza. Com a dada, és quelcom que em sembla escassament discutible, al marge de la seva darrera interpretació. A la base de tot això es trobarien els esdeveniments de tipus econòmico-polític, com ara la crisi del petroli a començaments dels 70, que (crisi o no crisi, del petroli o del que sigui) significarà la fi de l'opulència "miraculosa" (en el sentit del "Wirtschaftswunder" alemany), percebuda com a fàcil, gairebé automàtica, definitiva, de la segona postguerra.

I es trobarien, també a la base de tot el que hem esmentat, esdeveniments de tipus sòcio-cultural, com ara el progressiu, quasi insensible esgotament d'un pensament de postguerra sempre igual a si mateix i, que per això, es va creure, definitiu i etern. (Que un Sartre arribés a la mort com un santó de la cultura és un signe ben expressiu del que hem dit.) O els canvis generacionals analitzats amb clau diferent, més fora d'Europa, de ben segur, (un Riesman, per exemple), que dins d'ella i que han estat capaços de donar compte de la sorprenent caducitat d'una joventut com la del Maig del 68, viscuda per si mateixa i per a ella mateixa com a definitiva i eterna. O el pas ineluctable, pel temps històric i dins la cultura cristiana, del temps del Concili fins al temps de postconcili amb el seu menor entusiasme i els seus nous problemes. És per això que els he anomenat temps de tornada reflexiva.

"...El més gran esforç de l'Església per canviar-ho tot amb la condició que res no canviés."

De tornada reflexiva o de retorn? La pregunta no és impertinent. I si el debat suscitat sobre el tema i vigent encara en amplis medis cristians "progres" i nostàlgics al temps, ha estat, en gran part, estèril, en tot cas més estèril del que s'esperava, ha estat, precisament, perquè no s'han distingit prou ambdós mots. Perquè aquest debat ha amagat sempre un implícit mai no esmentat, l'intent d'aquella cultura del segon "temps"de sobreviure's a si mateixa, a base de fer dels nous "temps" emergents cap a mitjans dels 70, un simple retorn al passat, a l'anterior a ella.

És cert que a la història no hi ha retorns. Però el que sí hi ha són tornades

Joan Pau II ha reactualitzat el pensament social cristià a la Centesimus Annus.

reflexives, a la manera hegeliana de l'ésser que retorna a si (l'ésser per a si) enriquit amb l'experiència d'haver sortit de si (l'ésser fora de si). I penso que, historiogràficament la consciència social cristiana, que avui de diverses formes reemergeix, és això. Tornada reflexiva d'una manera de pensar i sentir, d'una manera de relacionar-se amb els altres i amb el món, d'una consciència, en les seves primeres arrels, després d'haver sortit de si mateixa i d'haver-se enriquit a si mateixa en l'experiència del fora de si, de l'altre, del que és aliè.

a) Tot un seguit d'elements han contribuït a la tornada reflexiva a si mateix, si bé no és retorn a l'abans-d'ahir. Alguns dels elements són de caràcter intern i endogen a la pròpia experiència de la consciència cristiana. I altres serien més externs i exògens a aquesta, menys experiencials, més esdeveniments, si se'm permet imitar la terminologia de Braudel i de l'Escola dels Anals, donant-li una certa volta.

Entre els primers s'hi trobaria una renovada sensibilitat religiosa que es busca, de nou, a si mateixa en tornar a les grans certeses com a darrera expressió de la fe, en lloc del dubte i el qüestionament sistemàtics com a expressió encarnada d'aquesta. Així com també s'hi trobaria, consegüentment, exposada la qüestió, si no la fi, d'una llarga etapa de complexos davant l'"altre" i l'"aliè", que, si havia enriquit per més d'un capítol la pròpia experiència, també havia bloquejat, més d'un cop i amb greus efectes, la seva pròpia identitat i la seva pròpia coherència.

Entre els segons s'hi trobaria, ajudant a més a provocar els primers, la caiguda dels grans mites d'una Il·lustració assumida amb retard i de forma acrítica i dels quals la caiguda del marxisme com a pràctica i com a teoria en seria la confirmació històrica suprema. Uns mites que, entre altres coses, havien significat per al cristià la substitució de la moral per la ciència, de la responsabilitat individual de la consciència de la millor tradició cristiana per l'automatisme històric, estructural i salvador, per haver estat cegament cregut, de la ciència. I amb aquesta caiguda, avui aparatosament evident, emergia una nova consciència de perplexitat interrogativa davant les noves, ressentides mancances.

b) Resultat de tot això seria, per una banda, la necessitat ressentida, davant d'aquests buits i mancances, d'una nova reflexió moral, modesta (sense paradisos a la terra) però exigent (que no vegi en el que es dóna el que és inevitable ni ho remeti en el "més enllà" d'altres temps). I, per altra banda, un esforç consegüent i necessari, per replantejar sobre noves bases l'articulació d'una moral necessària, de les antigues arrels d'una moral cristiana sortida de l'Evangeli, amb la ineluctable autonomia d'una ciència legitimada pels seus mètodes. Amb això, la "doctrina social cristiana" mai més no serà doctrina. Però sí serà, caldrà que sigui, pensament.

En aquest nou context, l'antic "ensenyament social de l'Església" –i aquest és un segon resultat d'aquells esdeveniments– és, avui, viscut com una crisi de l'antiga tradició cristiana d'un pensament sobre la societat i l'economia, en el sentit més fort i creatiu d'aquell mot. En el de crisi com a perill i oportunitat al mateix temps.

És a dir, els vells temps primers de l'ensenyament social de l'Església són, avui, viscuts de nou com quelcom que pot resultar un perill (retorn), però que també és l'oportunitat històrica (tornada reflexiva) d'un antic pensament, que va ésser desplaçat en altres temps davant la perspectiva seductora d'horitzons més ambiciosos, però que ara per ara, davant la precarietat reflexiva posada al descobert per les noves mancances i de les quals, els esdeveniments dels països de l'Est són només la part visible de l'iceberg, pot, i de fet, cal que sigui, de nou, pensat com un retrobament (redescobriment) d'una "coherència històrica", consistent i persistent.

Consistent amb els nous problemes. Persistent des dels antics, primers temps. Quin dels dos aspectes del mot crisi és el que preval en els fets, és quelcom que sempre podrà ésser motiu de discussió. Personalment, penso que el que s'està imposant, el que està emergint predominantment en aquest nou "temps"que analitzo, és el segon i no el primer.

Hi ha qui pensa el contrari sens dubte. Però això, lluny d'invalidar la meva tesi, la confirma bastant radicalment. Les discontinuïtats radicals mai no es donen en la història. I és per això que, juntament amb el debat actual, el de l'actual crisi, existeix també un "debat residual", que perllonga de forma estèril l'"altre temps". Una part de l'actual Teologia de l'Alliberament (la que no es confina en una altra i nova antropologia fonamentada teològicament, sinó que s'estén a una antiga sociologia poc compatible amb aquella) pertany, segons el meu parer, a aquest debat residual de l'"altre temps". Però juntament amb aquest debat (o a aquests debats, atès que el "residual" sobreviu, avui, de molt diverses maneres), s'està donant un debat interrogatiu, després d'aquella experiència, al voltant del nou paper de la consciència cristiana en les noves condicions dels nous temps. Aquest debat és, segons el meu parer, una reescriptura del que es va anomenar "ensenyament social cristià" i que ve de Lleó XIII i del que va representar, aquest, en el seu temps i va assumir del seu temps. L'experiéncia teòrica i pràctica de l'europa central (inclosa la que es va anomenar enganyívolament durant molt de temps "l'Europa de l'Est") és una expressió d'aquella nova escriptura, en el que té de morfogenètic i canviant, i en el que té de persistent, després de l'experiència de sortida dels temps de la segona postguerra.

Una reescriptura que vulgui tenir futur històric haurà d'assumir dues coses al mateix temps. Sensibilitat als nous signes dels temps, despullats de velles caretes escèniques que els amaguen, però no dissimulats amb disfresses d'encara més vells temps i coherència històrica radical amb les noves formes d'identitat cristiana que, de nou, emergeixen. Avui, el pensament social cristià és això. En qualsevol cas, l'anàlisi de la seva història problemàtica ens porta a això.

Influència del pensament social cristià a Catalunya

Joan Carrera i Planas
Bisbe auxiliar de Barcelona (*)

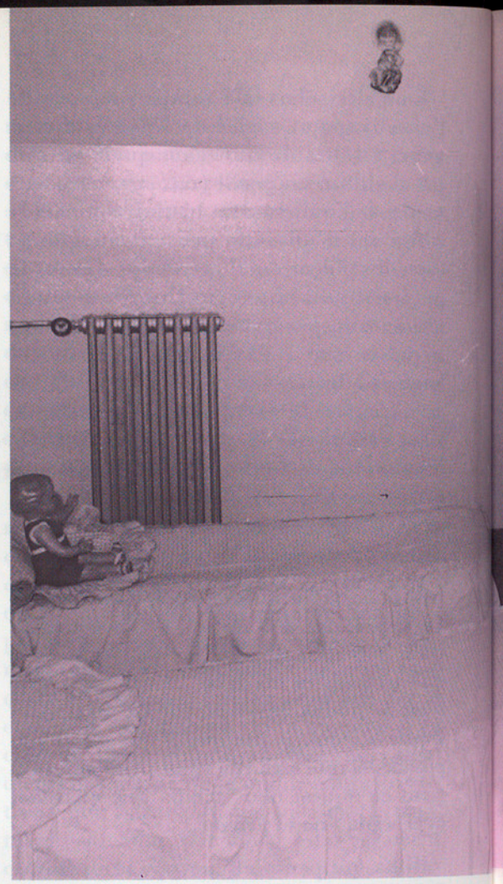

Febrer de 1963. El aleshores bisbe auxiliar de Barcelona, monseñor Narcís Jubany, beneeix una llar d'infants a Arenys de Mar.

"No us parlaré com a intel·lectual o com a historiador —que ja sabeu que no ho sóc—, sinó més modestament des de l'experiència reflexionada d'un home d'acció que ha maldat per mantenir-se i avançar, fent pinya amb molts d'altres, en el solc que obrí ara fa cent anys la *Rerum Novarum*."

M'ha agradat de poder escoltar la segona meitat, si més no, de la conferència de l'amic Antonio Marzal i de ratificar-me, així, en la idea que ja tenia d'ell: és dels intel·lectuals –no gaires– que tenen el coratge de dir, amb independència, veritats que contradiuen els tòpics del nostre temps. Algun dels seus conceptes els retrobareu, des d'un altre punt de vista, en la meva exposició.

Però jo no us parlaré com a intel·lectual o com a historiador –que ja sabeu que no ho sóc– sinó, més modestament, des de l'experiència reflexionada d'un home d'acció que ha maldat per mantenir-se i avançar, fent pinya amb molts d'altres, en el solc que obrí, ara fa cent anys, la *Rerum Novarum*. Perquè l'encíclica que estem commemorant no generà només una doctrina, sinó que va fer néixer també un moviment d'inserció de la fe en la vida que obrí nous camins en la pastoral; un moviment de presència dels cristians en el camp social que, amb avenços i retrocessos, entre suspicàcies i incomprensions, ha arribat fins a nosaltres. D'aquest moviment us vull parlar.

* *Quan Mn. Carrera va dictar aquesta conferència encara era vicari episcopal de Badalona i Santa Coloma de Gramenet.*

Conflicte entre església i societat moderna

La centúria que s'ha escolat des de Lleó XIII fins avui se'ns apareix, des de la perspectiva de l'evolució iniciada per la *Rerum Novarum*, com un llarg procés de reconciliació.

El trencament liberal

Ara fa cent anys en feia cent i escaig que havia esclatat la revolució francesa. Aquesta segona és la data emblemàtica de l'inici d'una gran ruptura entre l'Església i el món modern que aleshores començava a configurar-se. La conflictivitat entre l'una i l'altre girava entorn, sobretot, de la idea de llibertat. No va ser fàcil, d'antuvi, per als cristians, aparellar la seva visió religiosa de l'home dependent de Déu, amb la proclamació dels drets humans i de la legítima autonomia dels afers temporals. En la imatge que tenien de Déu s'hi barrejaven la reverència a les velles monarquies, el servilisme envers els posseïdors del poder i de la riquesa, la confusió entre la providència divina i les desigualtats sortides del pecat dels homes, i una apologètica que confonia la defensa de la fe amb interessos eclesiàstics perfectament discutibles. D'altra banda, els revolucionaris patien un confusionisme simètric amb el dels creients, el qual els duia a identificar Església i opressió i a creure que l'extermini dels qui fins aleshores havien manat faria néixer per si sol una societat justa. Pius VI declarava, en produir-se l'assassinat de Lluís XIV: "Qui pot dubtar que el rei ha estat mort per odi a la fe i amb l'objectiu d'abolir els dogmes catòlics?". A través d'un seguit d'accions i de reaccions s'arribà a una imcompatibilitat de fet entre el món catòlic i la proclamació dels nous règims liberals. Els successors d'aquells catòlics ho definirien més endavant amb la conclusió que "el liberalisme és pecat". (Sardà i Salvany, 1883).

Però la conquesta de la llibertat i dels drets civils anava, de fet i malgrat tots els sectarismes, en la línia del veritable progrés i de la visió cristiana de l'home. L'Església recorreria un llarg camí de clarificació i no solament es desmarcaria progressivament d'aquelles apassionades i confuses afirmacions integristes, sinó

que un dia, per boca de Pau VI, declararia expressament coherents amb la fe cristiana els ideals revolucionaris de "llibertat, igualtat i fraternitat"... Ara bé, això no vol dir que aquell tombant de la història estigués lliure de tot mal. Res d'humà no s'escapa del mal... Cal adonar-se que d'aquella arrel en sortí també un corrent d'individualisme insolidari que desembocaria en el liberalisme econòmic que ha estat la ideologia del capitalisme modern. Per això no totes les crítiques al liberalisme tenen el mateix sentit: convé discernir bé quines provenen d'una actitud reaccionària que nega la llibertat, i quines responen a un concepte més exigent i més real d'aquesta. En aquest sentit és curiós comprovar com algunes observacions crítiques de Carles Cardó –que ja vénen de Torras i Bages– sobre la revolució francesa com a destructora d'un teixit social que emparava el treballador i d'un procés més humà cap a la llibertat, coincideixen amb el parer d'alguns historiadors actuals que són fora de tota sospita d'arcaisme. En tot cas, ens cal tenir present aquesta derivació del liberalisme cap al capitalisme per a entendre Lleó XIII i la doctrina social de l'Església.

El trencament marxista

Una nova i igualment profunda revolució succeí la liberal: la col·lectivista que el marxisme acabaria dominant, ja des de la Primera Internacional (Londres, 1864), tot i la força de la línia anarquista que l'havia precedit. Abans de Marx, Bakunin i Proudhon ja havien donat a conèixer el seu pensament revolucionari basat en la supressió de la propietat i de l'Estat.

"Si la revolució liberal havia representat l'emancipació de la burgesia, la col·lectivista pretenia l'hegemonia del proletariat."

Si la revolució liberal havia representat l'emancipació de la burgesia, la col·lectivista pretenia l'hegemonia del proletariat. Totes dues coincidiren, tanmateix, en l'oposició a l'Església, amb l'agreujant que la segona no solament va ser anticlerical sinó, a més, dràsticament antireligiosa. Quan, el 1848, Marx publica el seu *Manifest comunista*, uneix la seva denúncia de l'opressió que pateix el proletariat per la classe burgesa explotadora amb un

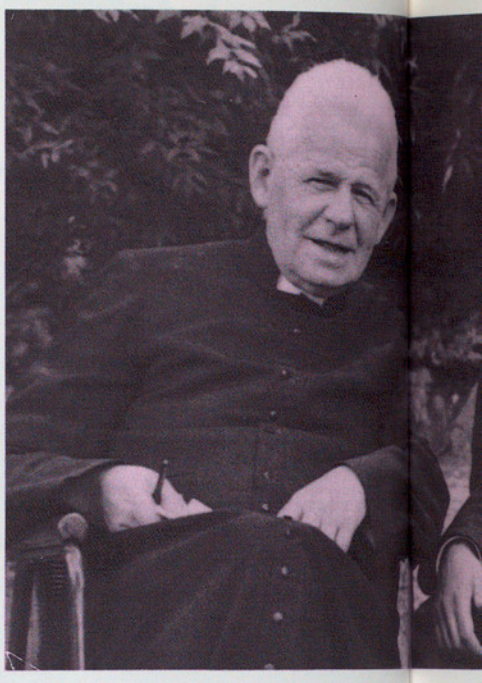

atac en profunditat a la religió i a les esglésies. Les presenta com a aliades del capitalisme i causa de l'alienació que sumeix el proletari en la indefensió. No li val, aleshores, a l'Església el fet d'haver estat tinguda ideològicament com adversària del liberalisme perquè, sociològicament, la seva imatge apareix vinculada a l'ordre capitalista. Prou argumentarà que la situació de misèria dels proletaris denunciada pels revolucionaris ha estat culpa de la revolució liberal que ha deixat el poble sol davant l'Estat poderós. La posició antiliberal de l'Església en els aspectes doctrinaris no havia davallat a la praxi econòmica dels sectors socials més benestants que eren vistos com formant part del catolicisme i configurant la seva imatge. Eren enemics de les llibertats i, tanmateix, s'atenien en els seus negocis als postulats liberals. Així se sumà a l'anterior un nou conflicte, de profunditat transcendental, entre l'Església i el món modern. Un trist conflicte, sobretot, amb la causa de la classe obrera.

Un llarg procés de reconciliació

Els primers passos

Ja abans de Lleó XIII trobem minories cristianes que s'adonen de la gravetat de la situació i cerquen nous camins. És un fet –del qual els creients tenim una llarga experiència– que fins i tot a les hores més baixes, l'Església resta fidel a proclamar

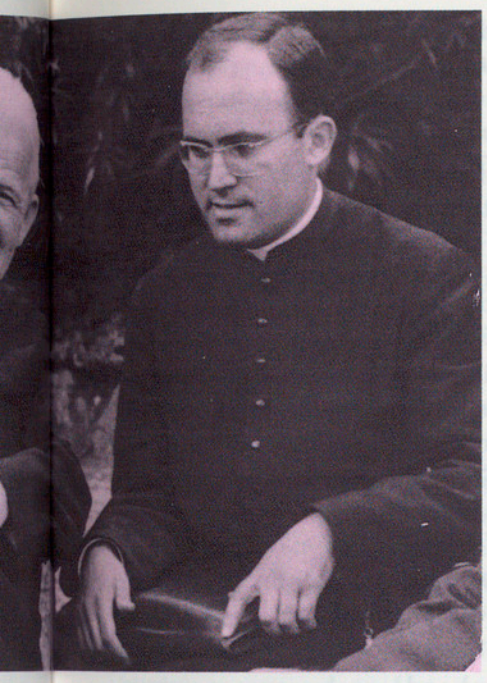

Joseph Cardijn, iniciador del moviment de la JOC (Joventut Obrera Cristiana), durant una entrevista concedida a un periodista i sacerdot català (setembre de 1965).

l'Evangeli contra els seus propis pecats i això li obre una via constant de reforma i de regeneració en les seves fonts.

En el context europeu és citat, en aquesta línia d'un inici de canvi, Lamennais, tot i que les seves actituds en el camp social no passaren d'observacions intel·lectuals i d'un sentiment de dolor davant les inujustícies que els seus ulls contemplaven. Ozanam el complementa amb accions concretes d'ajuda que podem qualificar certament de beneficència, però que palesen una sensibilitat profundament cristiana davant problemes socials urgents i un veritable amor a la persona.

A Catalunya, un cert paral·lel en Lamennais el trobem amb Jaume Balmes. De fet, constitueix la primera anella de la nostra Església catalana contemporània, progressivament oberta a la societat, de la qual venim nosaltres. Podem dir que la nostra memòria històrica arrenca d'ell. Torras i Bages el tindrà com a punt de referència proper. Balmes va escriure coses com aquesta, que trobem a la seva obra pòstuma i inacabada *La República Francesa*: "La organización del trabajo si ha de significar algo nuevo se ha de corresponder a.la mejora del operario. Consiste en la alteración de las actuales relaciones entre el capital y el trabajo hecha a beneficio del trabajador". Són diversos els textos en què demostra aquesta mateixa preocupació. Tenint en compte que era jove i que va morir prematurament, resulta atractiva la següent visió de futur que ens dóna en la mateixa obra que acabo de citar: "Yo he sido uno de los primeros en España que han ventilado extensamente las doctrinas socialistas y llamado la atención de los hombres pensadores sobre los males morales y físicos que las han producido; creo que la organización del trabajo tiene porvenir, que al fin esto introducirá modificaciones que ahora son irrealizables; estoy persuadido de que dentro de dos siglos la sociedad habrà cambiado hasta un punto que nosotros apenas nos formamos idea" (*Obras Completas*, vol. XXXII, pàg. 430). En altres textos compara la situació de l'obrer amb la de l'esclau antic i es revolta davant de la situació. Entreveu, fins i tot, la possibilitat d'algun sistema d'assegurança social per als obrers. En realitat, només discrepa de les reivindicacions socials de la seva època en el factor temps: tem que una acceleració excessiva resulti contraproduent.

L'associacionisme obrer

Però es fa encara un pas més. Surten iniciatives orientades no simplement a considerar el que passa, sinó a organitzar el món obrer. Això té lloc sobretot a l'Europa central amb un naixent associacionisme. Són els cercles obrers en els quals es barregen la beneficència i la justaposició d'obrers i de patrons en associacions mixtes, però que avancen cap a agrupacions de classe. Ketteler, bisbe de Magúncia, dóna un gran impuls a aquest moviment cap al 1860. A la famosa Assemblea de Foulda proposa un programa força avançat. També a França s'emprenen accions d'aquest tipus, amb els cercles obrers de Mun i Tour de Pin.

"Malgrat que algunes societats obreres dediquessin actes religiosos als seus patrons, creixia l'anticlericalisme."

Què tenim a Catalunya que respongui a aquell moment? L'Escola de la Virtut del pare Francesc Palau, que va existir entre el 1852 i el 1854, ha estat presentada, alguna vegada, com un sindicat cristià. Va crear aquesta presumpció l'acusació que rebé de les autoritats civils de convocar una vaga a Barcelona. El bisbe Costa i Borràs ho desmentí. Es tractava d'una

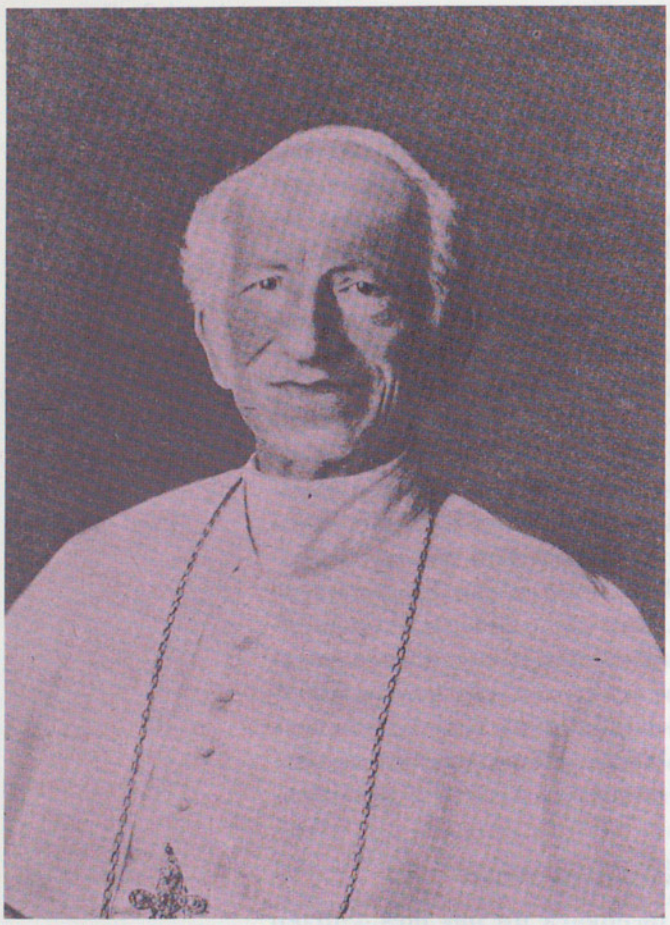

Lleó XIII va abordar a la seva encíclica Rerum Novarum *la qüestió de la propietat privada, el paper de l'Estat en la vida social i l'associacionisme obrer.*

agrupació catequètica i espiritual tot i que, en agrupar obrers creava, naturalment, un ambient social. Qui va crear realment cercles obrers va ser el pare Antoni Vicent, fill de Castelló, que visqué entre el 1837 i el 1912. És segurament el qui a l'Estat espanyol va promoure amb més força l'associacionisme obrer propi de l'època i qui va fer-ho ja amb un caràcter més proper al sindicalisme. La seva obra s'estengué, sobretot, per València i Múrcia. Pel que fa a Catalunya, no passà de Tortosa. En aquesta ciutat tingué lloc l'Assemblea de les Associacions Catòliques, el 1887, en la qual el pare Vicent presentà els seus cercles públicament. Això demostrava una certa valentia atès que era molt mal mirat a l'Església d'aleshores tot el que representava acció obrera. Cap al 1895 el pare Vicent havia aconseguit a tot Espanya 168 cercles obrers, amb 38.000 socis, aproximadament, dels quals 20.000 pertanyen a València.

Al conjunt, però, de la classe obrera, malgrat que algunes societats obreres dediquessin actes religiosos als seus patrons, creixia l'anticlericalisme, com ho demostra la profusió amb què corrien textos com *Catecismo democrático* i *Los nuevos fariseos*. Imitant la forma dels catecismes, aquests opuscles atacaven, sobretot, la vinculació de l'Església als rics.

Ara bé, el fet que assenyala el veritable punt de partida del procés de reconciliació a què em vinc referint és la publicació de l'encíclica *Rerum novarum*.

L'Encíclica (1891)

S'ha repetit moltes vegades aquella frase que Bernanos posa en boca del capellà de la seva novel·la *Journal d'un curé de campagne*: "Crèiem que la terra s'ensorrava sota els nostres peus". L'aparició de la *Rerum Novarum*, en efecte, resultà desconcertant per a molts. Es conta que es van fer pregàries públiques, a diferents llocs, per la conversió del Papa...

Lleó XIII abordà en la seva encíclica tres qüestions fonamentals: la propietat privada, el paper de l'Estat en la vida social i l'associacionisme obrer.

Pel que fa a la propietat, l'encíclica afirma alhora que és un dret de la persona i que té una funció social. Aquesta funcionalitat social té una gran importància per tal com redueix la propietat a la categoria de mitjà. La finalitat dels béns de la terra és que en pugui fruir tothom. Quan, doncs, l'apropiació resulta abusiva fins al punt d'anul·lar la seva funció social, deixa de ser un dret. Tot i la claredat d'aquest plantejament que sempre incomodà els sectors benestants del catolicisme, per la banda més avançada –i, no cal dir-ho, sobretot en els cercles marxistes– va ser durament criticada la defensa per Lleó XIII del dret a la propietat. Contemplant ara retrospectivament els últims decennis, tots recordem les befes de què va ser objecte aquest punt. Com si el Papa no denfensés, com ho feia en realitat, la realització de la persona, també la de l'obrer, per mitjà de la possessió dels béns de la terra, sinó que volgués justificar la fortuna dels rics. Aquesta va ser una interpretació sectària. Ara, amb la perspectiva que ens permet el temps passat, ens adonem de la injustícia d'aquesta actitud i de com, l'apropiació per l'Estat de tots els béns, a més d'atemptar la dignitat de la persona, ha sumit en la misèria els obrers dels països on ha tingut lloc. L'experiència de la revolució russa amb el seu esfondrament actual prestigia pòstumament molts dels raonaments de l'encíclica en aquest punt.

Pel que fa la intervenció de l'Estat, Lleó XIII s'enfrontà al liberalisme que cometia la hipocresia de proclamar en el contracte de treball la llibertat de totes dues parts contractants. Com si l'obrer fos realment lliure per a refusar un treball que necessitava per a subsistir. A partir de la desigualtat entre el capital i el treball, l'encíclica postula que l'acció de l'Estat s'exerceixi a favor de la part més dèbil. Aquí el Papa s'oposava alhora a l'estatisme marxista i a la inhibició de l'Estat liberal a favor del capitalisme.

L'altre punt fonamental de la *Rerum Novarum* és la defensa, aleshores molt nova i fins i tot sorprenent en l'ambient catòlic, del dret a les associacions obreres, que volia dir dret al sindicalisme de classe, per a l'autodefensa dels obrers.

Així, doncs, aquells incipients elements de reacció que volien iniciar una reconciliació dels cristians amb el món modern, pel que fa a la qüestió social, són plenament assumits i amplament ultrapassats per Lleó XIII, creador de la doctrina social de l'Església contemporània.

A la recerca d'un catolicisme social

L'acollida de la *Rerum Novarum* va ser diversa segons els llocs i els ambients: des dels qui, escandalitzats, deien que el Papa s'havia fet comunista fins els qui se sentiren confirmats en el camí d'obertura social que ja havien començat a emprendre. Els bisbes de Catalunya li dedicaren una pastoral col·lectiva (21-11-1892) que en fa un tractament més aviat apologètic. Però aquella encíclica era una llavor que, com el gra de mostassa de la paràbola evangèlica, ja no pararia de créixer. De mica en mica i amb el pas dels anys, acabarien fent-hi niu molts que d'antuvi la rebutjaren perquè trobaven que era massa revolucionària o perquè creien que ho era massa poc o potser gens. Ara, al cap d'un segle, en aquesta sorprenent dècada dels noranta, els fets li donen més raó que no semblava tenir-ne en la dels trenta o la dels seixanta...

Seguint la ruta oberta per la *Rerum Novarum*, comença a configurar-se el "catolicisme social" que, d'una manera o d'una altra, ha arribat fins als nostres dies i continua.

Heus aquí dos mots i dos conceptes, els de "catòlic" i de "social" que, en contradicció amb l'Evangeli, s'havien dissociat i calia reconciliar. L'empresa seria àrdua i passaria per fases molt diverses: en èpoques successives es parlaria de "catòlics i liberals"... de "democràcia i cristianisme"... de "religió i justícia social"... d'"Església i món"... de "fe i compromís"... de "cristians i marxistes"... Cadascuna d'aquestes expressions evoca un moment d'un segle d'història de les idees dels catòlics, un clima, una peripècia, una lluita... Sovint els diferents moviments que faran bandera de cada una d'aquestes síntesis es barallaran entre ells, i tots plegats s'enfrontaran sempre a les formes integristes o espiritualistes d'entendre la fe. De tota aquesta dialèctica en resultaran noves precisions, noves metes a conquerir. Hi haurà progressos i hi haurà marrades. Però es mantindrà viva sempre l'afirmació dual: l'anhel irrenunciable de fer present l'Evangeli en les "coses noves". Ara, en la perspectiva de cent anys, tots aquells moviments i tots els cristians que n'hem format part apareixem en un mateix solc: som els fills de Lleó XIII.

"Seguint la ruta de la *Rerum novarum* comença a configurar-se el catolicisme social que ha arribat als nostres dies."

Els nostres primers llucs. Acció Social Cristiana. Catalunya Social

Al nostre país el "catolicisme social" seria petit: no el van deixar créixer mai. Domingo Benavides que va voler descriure el catolicisme social d'Espanya resseguint el fil de l'actuació del canonge asturià Maximiliano Arboleya (1870-1951), titulà expressivament el seu llibre *El fracaso social del catolicismo español* (Barcelona, Nova Terra, 1973). Pel que fa a Catalunya, les coses no van anar pas més bé. Això, tanmateix, no vol dir que no tinguin valor els esforços ininterromputs de tants avantpassats nostres que, entre incomprensions i àdhuc persecucions, van mantenir viva la recerca d'una Església encarnada en els pobres, i van obrir un caminet d'esperança que ha arribat fins a nosaltres. Ara els recordem amb reconeixement i emoció.

A començament d'aquest segle tenim la figura singular del pare Gabriel Palau (1863-1939). El 1905 aquest jesuïta va pu-

blicar un llibret de màximes, anomenat per molts el nou Kempis, que va ser traduit al francès, a l'anglès, a l'alemany, al japonès i a l'àrab. El cardenal Merry del Val el va qualificar de "llum i guia" per a l'acció dels catòlics. Es titulava *El católico de acción* (2a. edició augmentada, Madrid, Librería Católica de Gregorio del Amo, 1906). Vol ser un petit manual de formació cristiana, clar i de lectura fàcil. Hi trobem clarícies interessants, atès el moment històric, que ens permeten d'entreveure l'esperit del seu autor. Faré esment, com a mostra, d'algunes de les seves sentències, traduint-les al català:

"Greu error és exigir com a cert i necessari allò que l'Església deixa com a lliure i ho respecta com a opinable i secundari". Això té, en el seu context, una clara significació antiintegrista."

Posa en boca del Senyor aquesta sentència: "Els pobres es queixaran de la meva Providència, però tu seràs responsable de les seves queixes". I aquestes altres: "Jo sóc present en cada pobre i allò que ell rep de la teva mà, ho rebo jo"; "Si hi ha rics epulons i pobres miserables, és perquè el món refusa la meva doctrina"; "Si no saps el més simple i peremptori de les qüèstions d'avui, en quines coses perds el temps?"

"A Europa era possible mostrar-se cristià i obrer. Aquí s'imposava la necessitat de triar entre l'una condició i l'altra..."

El pare Palau, que havia visitat la majoria de països europeus, tenia una idea de l'acció social impulsada pels catòlics d'Alemanya, de França i de Bèlgica. Portat del mateix esperit, fundà a Barcelona l'Acció Social Popular, amb uns estatuts, amb un projecte d'acció, amb un programa i amb una organització. La finalitat que es proposava, segons deia ell mateix, era promoure l'acció social popular entre les classes més nombroses, educar la consciència cívica i religiosa, treballar per les reformes socials i la concòrdia entre les classes, i dignificar el treball. Ja no ens trobem davant de temptatives com les d'abans de l'Encíclica, a l'estil del pare Vicent, sinó d'una acció ben orientada i ben coordinada.

"Acció Social Popular" tindrà una llarga història amb diverses etapes. Després dels anys inicials que són d'una gran creativitat, arriba la Setmana Tràgica, trista eclosió de moltes injustícies fermentades en la nostra societat i, també, conseqüència, en part, de la manca de dimensió social del nostre catolicisme. "Vosaltres, va escriure aleshores Joan Maragall, voleu instaurar l'Església en la pau del món i per això els altres, quan us hi veuen, no hi poden entrar que no se'ls alci del pit inquiet un clam de guerra, i es rebel·len omplint el temple de clamor, i en foragiten amb terror els fidels mig adormits, insulten o sacrifiquen els ministres de l'altar, i tomben l'altar i trenquen els sants de pedra i cremen l'Església, i la fan caure en runes. I perseguida, atropellada, fumejanta, tacada de sang i de blasfèmia, buida de cants i de la pau del món, sense portes ni altars, ni parets, ni volta, plena de vent i de sol i de pols i de mosques... i de dolor, aquella torna a ésser llavors per a ells l'Església del Crist que moria en creu" ("L'Església cremada", 18/12/1909). "Acció Social Popular" va rebre, naturalment, les conseqüències d'aquella convulsió. Però va resistir bé les contrarietats externes. Un any després, el 1910, organitzà la V Setmana Social d'Espanya que se celebrà a Barcelona. Aquest va ser un moment de certa plenitud del catolicisme social català.

Pitjors van ser les dificultats internes. El 1916, el pare Palau presentava la seva dimissió i la junta o directori que ell havia creat se solidaritzava amb el seu gest. Les causes sembla que venien del progrés que anà fent el pare Palau en el descobriment de les exigències de la lluita reivindicativa del món obrer. La seva decisió de passar al terreny sindical, amb sindicats de classe, topà amb els seus superiors. Carles Cardó lamentaria, els anys 30, la diferència que observava quant a catolicisme social entre el nostre país i altres d'Europa. Allà era possible mostrar-se cristià i obrer, per exemple. Aquí s'inposava la necessitat de triar entre l'una condició i l'altra... I afegia que això no passava perquè sí, sinó perquè moltes vegades s'han matat els primers llucs sortits entre nosaltres en aquella direcció ("La gran vergonya", 12/8/1930, recollit a *El diàleg interior*. Barcelona, Ariel, 1956, 2a. edició). Doncs bé, el pare Palau, traslladat a l'Amèrica, va ser un d'aquells llucs ofegats a què Cardó es referia.

La direcció d'Acció Social Popular passà a Pla i Deniel, sacerdot barceloní que seria més endavant, arquebisbe de Toledo, el qual no hi desenvolupà una tasca gaire remarcable, ja que aviat rebé el nomenament de bisbe d'Àvila. Aleshores l'Acció Social Popular va ser dirigida pel canonge Josep M.ª Llovera, autor d'un *Tratado de sociología cristiana* (Barcelona, 1909) que, traduït a diverses llengües, esdevingué llibre de text a diversos seminaris d'Espanya i d'Europa.

Dins l'Acció Social Popular es formà una secció juvenil que impulsà una publicació de llarga vida, *Catalunya Social*. Entre 1922 i 1936 passà per diferents etapes –en algun període fou quinzenal i en els altres setmanal– i també per diferents matisos dins la seva línia social-cristiana. En els moments culminants de la influència feixista a Europa, cedí bastant a la idea del corporativisme, contrària al sindicalisme de classe. La revista reflecteix mentalitats diverses representades, entre d'altres, per Sivera i Sormaní –més obrerista i més contundent– i Ramon Rucabado –més proper als plantejaments empresarials. Seria bo de recuperar en una edició sistematitzada els textos essencials d'aquells escriptors i d'altres, com Antoni Griera, el filòleg, Lluís Carreras, Manuel de Montoliu o l'esmentat Llovera. La col·lecció de *Catalunya Social*, avui molt cercada, és un bon document per a reconstruir la història d'aquella època en el camp del catolicisme amb sensibilitat social.

L'aportació dels intel·lectuals

Quant al pensament cal remarcar, a més dels ja citats, Àngel Carbonell, capellà barceloní que publicà *El colectivismo y la ortodoxia católica* (Barcelona, Librería Subirana, 1927). Es tracta d'una obra que resultà polèmica. Obtingué l'imprimatur del Bisbat de Barcelona, si bé els censors, el canonge Llovera i el pare jesuïta Ernest Guitart, raonen la seva aprovació, cosa inusual, perquè l'obra conté, escriuen a les portadelles, "opinions que no són corrents entre els catòlics". Carbonell propugnava un apropament dels creients a allò que Cardó anomenà "el nucli de veritat del socialisme". S'avançava, així, unes quantes dècades, al diàleg entre cristianisme i marxisme que arribaria els anys 60... Parlant d'anticipacions, vull remarcar, també, un article del tan repetidament citat Carles Cardó: "El murcianisme" (*La veu de Catalunya*, 1934) que, enfrontant-se als brots de racisme que protagonitzaven homes com Rossell i Vilà, autor de *La Raça*, posava les bases del concepte d'integració de la immigració que tanta importància tindria en els nostres dies. Del mateix Cardó trobem, encara, importants articles socials recollits a *La nit transparent* (Barcelona, La Paraula Cristiana, 1935) i el ja esmentat *El diàleg interior*.

Cal afegir a aquests noms els d'un conjunt de pensadors cristians seglars que, si bé no poden ser inclosos en sentit estricte en el camp de l'acció social, contribuïren a crear un pensament cristià de línia moderna i arrelat en la cultura catalana: Josep M.ª Capdevila, Josep M.ª Junoy –iniciadors, tots dos, el 1929, del diari *El Matí*– i Maurici Serrahima, entre d'altres.

Tres línies d'acció

El catolicisme social nascut de la *Rerum Novarum* que havia pres, de bon començament, una forma genèrica, evolucionarà cap a formes d'acció especialitzades i molt diverses les unes de les altres. Heus aquí tres grans línies d'acció perfectament individualitzables i que, malgrat les seves grans diferències, arrenquen totes d'aquella mateixa font oberta per Lleó XIII: el sindicalisme d'orientació catòlica, els partits demòcrata-cristians o social-cristians i la pastoral específicament obre-

Carles Cardó va posar les bases del concepte d'integració de la immigració que tanta importància tindria després.

ra. L'atribució que en faig a la *Rerum Novarum* ha d'entendre's referida, naturalment, al primer impuls, al punt de últim de partida. Però no podem oblidar el que vingué després i n'amplià els horitzons: la *Quadragesimo anno*, l'Acció Catòlica de Pius XI, el Vaticà II... per aludir només als cimals més albiradors.

El sindicalisme

El sindicalisme d'orientació catòlica va ser la primera concreció operativa a què va donar lloc la doctrina social de l'Església. Primer en forma netament confessional i, després, amb plena independència de l'Església, van ser creats molts sindicats arreu d'Europa responent a la defensa de l'associaciocionisme obrer de la *Rerum Novarum*. A Alemanya, a Bèlgica, a França, especialment, sorgiren sindicats realment importants. Encara avui el segon sindicat francès, per exemple, és hereu d'un sindicat cristià.

Alcide de Gasperi es va veure obligat a acceptar el nom de democràcia cristiana per tal d'aconseguir la unitat de grups diversos.

A Catalunya van sorgir –generalment connectades amb tot Espanya– diverses iniciatives sindicalistes. Al principi, es tractava de sindicats mixtos, d'obrers i patrons junts. De mica en mica, s'arribà als sindicats de classe, a partir dels cercles obrers. Val a dir, però, que mai no tingueren una gran importància –tot i que assoliren un bon nombre d'afiliats– donada l'hegemonia del sindicat anarquista –la CNT– i del socialista –UGT– i del domini que aquests exerciren amb mentalitat de sindicat únic, gelós de tota competència, especialment la que pogués venir del camp catòlic. A Catalunya, sobretot, la CNT no deixava espai. De tots els intents i de totes les realitzacions que seria massa llarg enumerar, potser el més reeixit va ser finalment el sindicat que féu sorgir de la unió dels sindicats catòlics el pare dominic Gerard, estesos a una bona part d'Espanya, i els sindicats lliures de Barcelona, que anaren allunyantse del seu origen antiterrorista i que no tenien res de confessionals. Constituïren la Confederació Espanyola de Sindicats Obrers, amb més de 250.000 afiliats. Però això tenia lloc el 1935, i el 1936 esclatava la guerra civil.

La democràcia cristiana

Els partits demòcrata-cristians i socialcristians són una altra brancada que brostà també de l'arbre de la doctrina social de l'Església, iniciada per Lleó XIII, a partir del qual han anat evolucionant. El pas del simple "catolicisme social" a l'acció política democràtica no va tenir lloc sense conflictes. En realitat, en el treballós procés d'obertura de l'Església a la modernitat, la qüestió social, potser per la seva més notòria vinculació amb l'amor als pobres, que forma part de l'essència de la tradició cristiana, sempre ha anat una mica més endavant que les altres causes. Ja hi havia una bona base de consciència social entre els catòlics i, paradoxalment, encara es discutia i àdhuc es prohibia la seva participació en les eleccions democràtiques. És veritat que influïren en aquesta actitud algunes peculiaritats nacionals de la política italiana relacionades amb la Santa Seu, però hi havia també molts sectors catòlics que encara pensaven poder compaginar una certa acceptació de les reivindicacions obreres amb l'esquema polític de l'"Ancien régime". En aquest context, els demòcrata-cristians sorgeixen com a defensors dels valors de la democràcia i de la presència dels cristians en la política. Això els crearà tensions amb la jerarquia, tot i que, temps a venir, aquesta se servirà, de vegades excessivament, dels partits que naixeran d'aquell corrent d'opinió.

Els especialistes distingeixen en la democràcia cristiana tres grans períodes que és útil de considerar perquè, bàsicament, responen a concepcions eclesiològiques i polítiques no limitades a Itàlia: l'època lleoniana (de Lleó XIII), que és la del partit confessional; l'època sturziana (de don Sturzo), que és la del partit no

confessional; l'època degasperiana (de De Gasperi), que és la del partit demòcrata-cristià. La primera és, evidentment, la més discutible des dels criteris d'avui, malgrat el valor històric del seu naixement, ja apuntat. La segona és la més clarificada: el Partito Popolare de don Sturzo no es proposava de fer una acció religiosa, sinó una acció política i social, amb plena independència de l'Església i amb llibertat total respecte de la seva disciplina, acceptant-ne, això sí, el magisteri espiritual com a font inspiradora. Però Luiggi Sturzo i el seu partit van acabar perdent la confiança de la Santa Seu i això significà el seu fracàs... En iniciar la tercera època després de la Segona Guerra, De Gasperi –que havia estat l'últim secretari del "Partito Popolare"– volgué mantenir-ne l'orientació de fons, d'acord amb les seves conviccions: partit aconfessional, de laics, capaç de promoure la justícia segons la doctrina social de l'Església, però lliure de tota dependència de la jerarquia. La realitat no va ser ben bé aquesta. Ja de bon començament es va veure obligat a acceptar el nom de democràcia cristiana –ell hauria preferit el del vell partit d'Sturzo– a fi d'aconseguir la unitat de grups diversos. Després va haver-se de guanyar el suport de la jerarquia, per tal d'assegurar l'acceptació de la democràcia pel món catòlic i d'evitar temptacions polítiques regressives.

A l'Estat espanyol assolí molta ressonància l'anomenat "Grupo de la democracia cristiana", aparegut el 1919 i dirigit per Severino Aznar. No es tractava, però, de cap projecte d'acció política, sinó d'un reagrupament d'intel·lectuals catòlics que volien donar un impuls definitiu al catolicisme social. Tot i amb això, només pel fet d'usar el nom de "democràcia cristiana" va ser durament i apassionadament atacat pels sectors conservadors que no acceptaven la "democràcia" com un valor cristià. És interessant remarcar que en aquell intent fallit –un de més i molt significatiu– hi intervingueren uns quants catalans. En destaca, sobretot, el ja esmentat Josep M.ª Llovera el qual, a més de signar el manifest (juliol de 1919) va ser el redactor d'una carta de defensa de l'acceptació de la democràcia per l'Església, contra el Barón de la Linde que personificava la reacció integrista (agost, 1919).

És el 1931 que apareix a Catalunya un partit polític en el ple sentit de la paraula, homologable amb la democràcia cristiana europea: Unió Democràtica de Catalunya. El seu manifest fundacional és publicat al diari *El Matí*, que havia fundat el 7 de novembre de 1931. Neix en el context de l'acceptació del marc republicà per una ampla franja dels catòlics de Catalunya i d'un corrent generalitzat d'obertura i d'europeïtzació del pensament. S'hi concreta políticament el pas del carlisme, antany dominant entre els catòlics, a la societat moderna, que en el terreny cultural

"El sindicalisme d'orientació catòlica va ser la primera concreció operativa a què va donar lloc la doctrina social de l'Església."

i religiós havien propiciat Torras i Bages i Joan Maragall. Els d'aquella procedència s'unien a altres catòlics tocats pel pensament de Chesterton com Pau Romeva, o del primer Emmanuel Mounier com Maurici Serrahima, o provinents del catalanisme d'Acció Catalana com Carrasco i Formiguera. El nacionalisme, que tindria en Carrasco i Formiguera un dels exponents més albiradors, seria l'element relligador de molts altres i un distintiu de la democràcia cristiana catalana. Entre els primers militants hi trobem també antics col·laboradors d'*Acció Social Popular* i de *Catalunya Social*. En aquesta perspectiva, ja s'entén que Unió Democràtica se situava en la fase "sturziana" de la democràcia cristiana, segons l'esquema abans dibuixat. Val a dir que don Sturzo va ser col·laborador habitual d'*El Matí* durant els anys 30. El nou partit no portava el nom de cristià en la denominació, defensava els principis cristians i l'acció de l'Església; es mantenia, alhora, a una discreta distància dels medis estrictament eclesiàstics i de la jerarquia, més atrets per formacions polítiques més poderoses o menys republicanes, i mantenia una fidelitat estricta, fruit d'un llarg procés de maduració que ve del primer catolicisme social. Ha estat una proposta política de clara i mai no dissimulada inspiració cristiana i lliure, tanmateix, de qualsevol pretensió de ser "el partit" dels catòlics.

Els moviments apostòlics

A mesura que el catolicisme social madura, la línia sindicalista i la línia política

es van fent més i més autònomes de la pastoral. La clarificació d'allò que és acció temporal i acció espiritual porta més i més a un centrament preferencial del clergat jove i del laicat més actiu en l'acció catòlica, com a base que comprèn totes les possibilitats de compromís temporal i no s'identifica plenament amb cap. D'un catolicisme social on "les obres" acaparaven tota l'atenció, es passa a una "pastoral social" que mira sobretot a la formació de militants capaços de dur la fe al cor de la vida.

Joseph Cardijn, el jove vicari del barri de Lacken de Brussel·les, inicia el moviment de la JOC (Joventut Obrera Cristiana) el 1927. Serà un fet transcendental en la vida de l'Església. La seva mística i el seu mètode, a partir del món obrer, s'estendran a altres medis. Cardijn és l'autèntic realitzador de la idea d'acció catòlica de Pius XI.

A Catalunya la influència de la JOC arriba, primerament, a través de la Federació de Joves Cristians de Catalunya. El

"És el 1931 que apareix a Catalunya un partit polític en el ple sentit de la paraula: Unió Democràtica de Catalunya."

gener de 1931 i també al diari *El Matí*, el prevere barceloní Albert Bonet publica una sèrie d'articles titulats "Un viatge de cara als joves". És el punt d'arrencada de la Federació. Juntament amb Bonet, els laics Fèlix Millet i Pere Terrés aconseguiran forjar un dels moviments cristians de més incidència en la societat catalana. Tota la Federació pot ser considerada dins l'àrea d'influència de la JOC. En el seu viatge a Barcelona, Cardijn en restà impressionat: "Ben poques vegades he trobat un estat major tan selecte de dirigents", declarà a *Flama*, l'òrgan del moviment. Però, a més, una de les subfederacions de la FJC va ser JOC en sentit estricte. Els germans Joan i Josep Artés, treballadors del moll de Barcelona, en van ser els capdavanters. Tots dos van ser assassinats el 1936.

La frontera de la guerra

Totes tres línies d'acció s'estavellen contra el mur de la guerra civil que frustra, a Catalunya, les expectatives d'un catolicisme renaixent i amb consciència de llevat dins la massa de la societat democràtica. A l'Espanya de 1936, l'odi i la persecució contra tot allò que fos cristià o simplement religiós no deixaven cap espai públic als catòlics. A l'Espanya del 1939, amb sindicat únic, partit únic i, pel que fa a l'Església, acció catòlica única, no hi havia lloc per a cap d'aquelles tres línies d'acció que venien de Lleó XIII. Els qui, sobretot a Catalunya, unien la seva fe catòlica a la fidelitat al país i defensaven la justícia social i la democràcia foren doblement víctimes. Precisament perquè havien emprès el camí d'aquella reconciliació iniciada per la *Rerum Novarum*, esdevingueren el blanc comú dels qui, d'una banda i de l'altra, volien tornar a fer irreconciliables la fe cristiana i les aspiracions a la justícia i a la llibertat. Aquesta va ser la tragèdia de Vidal i Barraquer i de Cardó, dels homes de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, de la Confederació Espanyola de Sindicats Obrers, d'Acció Social Popular, d'Unió Democràtica... per esmentar només uns quants punts de referència d'aquella tragèdia col·lectiva.

Després de la guerra

La represa seria lenta i plena de dificultats. Però finalment arribaria. Es tractaria d'un procés llarg que passaria per etapes diverses.

1939-1945: el desconcert

Podem considerar el període 1939-1945 com de desconcert i, alhora, d'esperança en un capgirament polític proper. En el camp civil, s'instaura un règim de dictadura de ressonàncies feixistes, amb revenges contra el passat immediat i amb la destrucció sistemàtica de tot l'entramat social democràtic. L'Església, en aquest context, viu lligada al carro de la victòria franquista i experimenta, ja en la persona del mateix cardenal Gomà que havia beneït la "cruzada", els avantatges mundans de compartir el poder i la servirtud del paper que li és imposat. A Catalunya, s'intenta crear, amb l'ajuda d'oportunistes, de decebuts i de ressentits, una alternativa "espanyola" i antidemocràtica al que havia estat el catolicisme català d'abans de la guerra.

1946-1950, la primera represa. OCPD. HOAC. JOC

Després de les condemnes internacionals de Potsdam (1945) i de l'Assemblea

de les Nacions Unides (1946), del tancament de la frontera amb França (març de 1946) i de la retirada dels ambaixadors (desembre de 1946) amb què el règim de Franco arriba al punt màxim del seu isolament, comença a consolidar-se. La guerra freda entre l'Occident i la Unió Soviètica que va prenent cos (cop d'Estat comunista a Praga, el febrer de 1948; bloqueig de Berlín el juny de 1948; la guerra de Corea, el maig de 1950) fan interessant per als Estats Units i els seus aliats la carta de l'anticomunisme que juga el general Franco. La impressió que la cosa va per llarg comença a generalitzar-se.

En aquest període comença la represa dels catòlics amb consciència democràtica i social.

L'"Orientació Catòlica i Professional del Dependent" (OCPD), fundada el 1943 per mossèn Amadeu Oller, com un retrobament dels grups fejocistes colpits per la guerra, aconsegueix una presència pública creixent. El 1946 edita una revista quinzenal destinada a un públic ampli i combativa, *Tribuna*, que torna a aixecar la torxa del catolicisme social. Actua en un local de la Rambla de Barcelona i arriba a comptar, en pocs anys, amb 4.000 associats. Té acadèmia nocturna, servei de menjador, assessoria jurídica, borsa de treball... a l'estil dels "serveis" de la JOC belga o de les ACLI (Azione Cattolica dei Lavoratori Italiani) que donen base social i projecció a l'acció formativa i apostòlica. Malgrat la suspicàcia que desperta la seva acció en les autoritats civils, l'ambigüitat d'una situació oficialment catòlica li permet de subsistir. Però, finalment, la revista *Tribuna* és suprimida el 1948.

A l'interior de l'OCPD neixen els primers grups de JOC de la postguerra, els quals, en unir-se als sorgits en algunes barriades, especialment la de Sants, donaran lloc a la nova JOC, que tanta influència tindrà en el futur immediat de la nostra Església.

En els anys de la guerra i els següents, el fenomen de la immigració a Catalunya de famílies procedents del Llevant i del Sud d'Espanya pren unes proporcions creixents. La manca d'habitatges dóna lloc a la construcció espontània i caòtica de nuclis de barraques. En aquest context de pobresa dura, desconeguda abans de la guerra civil, el catolicisme social que fins aleshores no havia traspassat gaire els límits d'una classe mitjana i d'alguns sectors obrers del país, comença un canvi qualitatiu. Entra en un altre medi cultural i en una dinàmica més proletària, més secular i més propera a l'obrerisme d'origen revolucionari. L'element motor d'aquesta evolució que anirà creixent en els anys que vindran serà la nova JOC. No solament arrelarà en els barris d'immigració, sinó que comptarà amb dirigents procedents d'aquest medi.

Els bisbes de Catalunya van ser rebuts pel Papa Joan Pau II el propasat 11 de novembre de 1991.

Guillem Rovirosa, un enginyer català convertit al catolicisme a París, el 1932, amb l'ajuda del cardenal Verdier, funda a Madrid l'"Hermandad Obrera de Acción Católica" (HOAC) el 1946. Ha fet arrels entre els obrers de Vallecas i té la confiança de la jerarquia. L'ajuden, especialment, el cardenal Pla i Deniel i el fundador de la Federació de Joves Cristians de Catalunya Albert Bonet. L'HOAC s'estén per tot Espanya i llença el setmanari *Tu*, dirigit també per un català de l'extinta FJC, Esteve Busquets i Molas. És suprimit el 1951. Però l'acció de l'HOAC continuarà i assolirà una gran influència en el món obrer, amb ressonàncies en la lluita sindicalista i política de l'època.

1951-1960. Anys de sembra

Torna, així, una certa consciència de "catolicisme social" que va creant un nou ambient. El 1951 és fundat a Barcelona pel bisbe Modrego l'Institut Català d'Estudis Socials. Abans havien nascut l'"Escuela Sacerdotal Social" a Vitòria (1948) i l'"Instituto León XIII" a Madrid (1950).

Entre dificultats, la JOC, que portarà al començament el nom oficial de JOBAC, no para de créixer a partir de 1953.

El sorgiment de barris nous al voltant de Barcelona i de les altres ciutats industrials provoca la creació de parròquies noves. Les noves parròquies seran plataforma per a la implantació dels moviments apostòlics, per a la creació de serveis socials i de suport per a moltes agrupaciones cíviques. Entre 1955 i 1961 en són creades més de trenta a la diòcesi de Barcelona.

1961-1968: una certa plenitud

En avançar la dècada dels seixanta, ja es va veient que la JOC i, al seu entorn, els altres moviments apostòlics, han guanyat la partida. La majoria de capellans joves, sobretot a Barcelona, la fan el centre de la seva acció pastoral i sorgeixen dirigents laics a tota la perifèria de les grans ciutats. La immigració massiva, font de tants problemes, actua de revulsiu que obre una bona part de l'Església a la realitat obrera i s'arriba, així, a un grau de conscienciació social molt superior i amb molt més sentit de classe que el del catolicisme social d'abans de la guerra.

"A l'Espanya de 1936, l'odi contra tot allò que fos cristià no deixava cap espai públic als catòlics."

L'Editorial Nova Terra, nascuda el 1957 com a resultat de la maduració cultural dels primers nuclis jocistes, augmenta d'any en any el nombre de les seves col·leccions i dels seus títols. Entre dificultats econòmiques i entrebancs posats pel règim serà el suport cultural dels militants cristians i de molts altres, en una línia de síntesi de fe, promoció obrera i identitat catalana fins al 1977, és a dir, durant l'última etapa del franquisme i la transició a la democràcia.

A partir de la JOC, neixen algunes experiències de capellans en el treball, en la línia dels "Prêtres ouvriers" de França, i hi ha una cobertura del món sindical clandestí. Ara ja no s'intenta de fer sindicats cristians, sinó que es col·labora a la naixença del nou sindicalisme que encarnen, sobretot, les Comissions Obreres i la Unió Sindical Obrera (USO).

1969-1975. Crisi i compromís polític

El Concili Vaticà II és la coronació de tots els enforços anteriors. Confirma els lluitadors d'aquells anys en el camí emprès i els omple d'eufòria.

Però la inadequació entre el dinamisme dels moviments cristians i el marc polític espanyol al qual l'Església continua bàsicament lligada, d'una banda, i entre les esperances despertades i el grau real d'evolució de l'Església, d'una altra, fa que d'una certa plenitud es passi ràpidament a la crisi. Crisi dels moviments, dels quals la jerarquia recela i que són acusats de "temporalisme". Crisi d'identitat de molts preveres decebuts i cada dia més atrets per la política i el sindicalisme, sovint mitificats.

Entre la plenitud i la crisi, té lloc, tanmateix una col·laboració important de molts cristians amb la democràcia naixent en la clandestinitat: suport a les reivindicacions obreres, campanyes d'amnistia, ajuda als represaliats sindicals i polítics, col·laboració econòmica per al sostenimient de vagues i pagament de fiances, presència cristiana als col·lectius unitaris com l'Assemblea de Catalunya... Aquesta entesa que assolí metes importants i arriscades sobre la plataforma de la Vicaria d'Ambients Obrers de la Diòcesi de Barcelona, amb el Grup Cristià de Promoció i Defensa dels Drets Humans, amb Justícia i Pau... va constituir un element important per a la transició política que començaria el 1975.

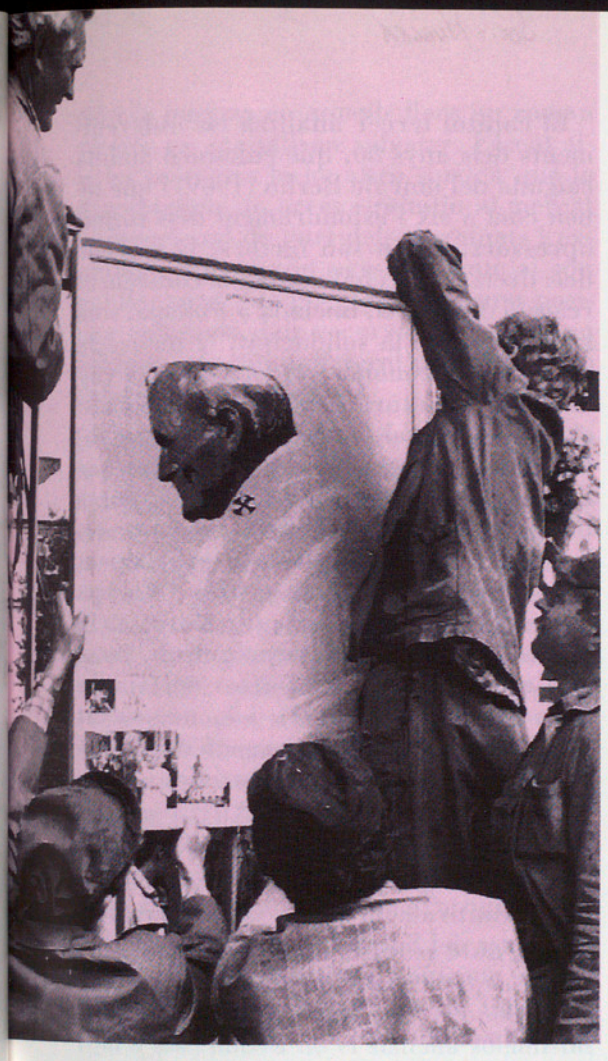

Treballadors polonesos a Gdansk aixequen la imatge del Papa durant una vaga el 1988, un any abans de l'esfondrament del mur de Berlín.

L'encíclica *Centesimus Annus*, una assumpció fidel del destí de l'home

Antoni M. Oriol
Professor de Teologia Moral
de la Facultat de Teologia de Catalunya

Heus ací una exposició abreujada de *Centesimus Annus*. La introducció remarca les idees de commemoració i de relectura. La primera secció recorda els principals trets de *Rerum Novarum*, i s'atura a l'any 1989, el de la caiguda del mur de Berlín. La segona secció comprèn els temes de la propietat privada i el destí universal dels béns; l'Estat i la cultura, i l'home com a camí de l'Església.

La introducció remarca les idees de commemoració i de relectura. *Centesimus Annus* vol commemorar la *Rerum Novarum* i, amb i des d'ella, la Doctrina Social de l'Església, elaborada pels Papes a partir de Lleó XIII. Més en concret, vol rellegir la *Rerum Novarum* amb vista a confirmar el valor perenne dels seus ensenyaments i a manifestar el sentit de la tradició de l'Església en el camp social, tradició que edifica sobre Crist, conté coses velles i noves i enclou també l'activitat de milions d'homes, sota la inspiració i l'impuls del Magisteri social.

L'encíclica palesa una estructura bipartida. La primera secció, retrospectivo-presencial, comprèn els tres primers capítols; la segona, presencial-prospectiva, els tres restants.

Molt resumidament, la primera secció remarca els principals trets característics de la *Rerum Novarum* (capítol primer); desplega els esdeveniments més assenyalats que tenen lloc des d'aquell "llavors" fins a "les coses noves" d'avui (capítol segon); i s'atura, amb força riquesa de dades, a l'any 1989, el de la caiguda del mur de Berlín (capítol tercer). Vegem-ho breument.

El capítol primer destaca les tres següents preses de posició de la *Rerum Novarum*: a) Afrontà el conflicte capital-treball del seu temps, establint alhora un paradigma permanent per a l'Església (la seva decidida intervenció en el conflicte social modern) i conferint d'aquesta manera una espècie de "carta de ciutadania" a la mateixa Església enfront i a l'interior de les canviants realitats de la vida pública. b) Defensà la dignitat del treball i els drets fonamentals dels treballadors (de propietat, associació, condicions humanes de treball, salari just i lliure compliment dels deures religiosos). c) Exposà les relacions entre l'Estat i els ciutadans (urgint el deure dels poders públics d'actuar en bé dels més pobres i recordant alhora el caràcter limitat i instrumental de llur intervenció).

El capítol segon posa en relleu que Lleó XII: a) Preveié els efectes negatius del Socialisme, l'error fonamental del qual és l'eliminació de l'home com a persona (error que té la seva causa fonamental en l'ateisme) i el mitjà d'acció del qual és la lluita de classes. b) Criticà una manera d'entendre l'Estat que deixa l'esfera de l'economia totalment fora del seu camp d'interès i d'acció; c) Assenyalà les conseqüències d'un error de més abast en el camp econòmico-social: l'error que consisteix en una concepció de la llibertat humana que l'aparta de l'obediència a la veritat, i doncs també del deure de respectar els drets dels altres homes. Ací l'encíclica imprimeix al seu missatge un to ètic i històric d'ulterior gravetat. Des de l'angle ètic, observa que, quan s'esdevé l'esmentada separació, el contingut de la veritat es transforma en amor propi, amb menyspreu de Déu i del proïsme; amor que condueix a la consolidació il·limitada del propi interès i que no es deixa condicionar per cap obligació de justícia. Des de l'angle històric, afirma que aquest error arribà a les seves darreres conseqüències durant el tràgic cicle de les guerres que van sacsejar Europa i el món entre el 1914 i el 1945. S'hi afegeix la doble –i, en part, ambigua– etapa que ha caracteritzat la història a partir de 1945: un procés de creixent i terrible "bel·lificació" tendeix finalment a resoldre's en una superació dialogada de la lògica de la guerra total i de la lògica de la lluita de classes.

"Lleó XII ja previé els efectes negatius del Socialisme..."

El capítol tercer analitza els esdeveniments dels anys 80, que culminen amb la caiguda del mur de Berlín (1989) i que tenen com a eix l'esfondrament dels règims opressors. a) En són factors: la violació dels drets dels treballadors i la conseqüent reacció d'aquests, iniciada a Polònia, sota la bandera de la solidaritat; la ineficàcia del sistema econòmic col·lectivista; la violació de la cultura i dels drets nacionals; el buit espiritual produït per l'ateisme. b) En són conseqüències: el trobament que ha tingut lloc, en alguns països, entre l'Església i el Moviment obrer (aspecte religiós); el perill d'un nou despertament d'odis i rancúnies en els pobles d'Europa (aspecte polític); el deure de justícia d'ajudar les nacions ex-comunistes, sense que minvi l'auxili als països del Tercer Món (aspecte solidari); i la necessitat d'endegar una recta concepció del desenvolupament (aspecte ètico-jurídic).

Un dels missatges que brolla d'aquesta primera secció de l'encíclica es pot resumir de la següent manera: desvinculemnos definitivament de les negativitats ideològiques del Socialisme i del Liberalisme, a fi de construir veritablement, en la mesura del possible, un món de solidaritat i llibertat.

La segona secció abraça, com he dit al principi, els tres capítols restants, que l'encíclica dedica als temes de la propietat privada i el destí universal dels béns (capítol quart); l'Estat i la Cultura (capítol cinquè); i l'home com a camí de l'Església (capítol sisè). Passo també a fer-ne una exposició abreujada.

El capítol quart enfoca dos grans temes: el treball modern com a nou tipus de propietat i el mercat lliure.

Què diu el nostre text sobre el treball modern? Amb mesura gairebé telegràfica la resposta fa així: el mode de relació treball-terra com a factor de propietat ha canviat amb el pas del temps; avui, el factor treball té prioritat sobre el factor fecunditat de la terra. Ara bé, a l'interior del factor treball com a element determinant de la propietat, emergeixen actualment el coneixement, la tècnica i el saber, els quals esdevenen la font principal de riquesa. Aquesta nova dada ofereix alhora aspectes positius i negatius. Cal subratllar entre els primers la valoració de l'home, l'exercici d'unes determinades virtuts i el dret a la llibertat. Cal lamentar entre els segons, d'una banda, la marginació de molts éssers humans respecte a aquells sistemes d'empresa en els quals el treball modern ocupa un lloc central; i l'explota-

ció i la misèria en aquells llocs on roman vigorós un capitalisme salvatge. Essent així les coses, no hi ha altra sortida que la d'aconseguir un accés equitatiu al mercat internacional de part dels marginats i explotats, tant si són persones com si són pobles; accés fonamentat sobre una positiva valoració dels recursos humans i no sobre el principi unilateral de l'explotació dels recursos naturals.

El tema del mercat lliure és abordat per la *Centesimus Annus* en dos moments successius. El primer, de caire general, insisteix en la necessitat d'"etilitzar"-lo triplement: complint els deures de justícia i equitat que comporta; més enllà d'aquests deures, atorgant a l'home allò que li és degut pel sol fet de ser home; i constatant, amb el consegüent canvi de conducta, que, en el context del Tercer Món, els objectius de la *Rerum Novarum* conserven encara, dissortadament, la seva urgència. El segon, de caire específic, es diversifica sobre quatre punts de particular importància: els sindicats, l'empresa, el capitalisme i el deute exterior.

Els sindicats, tant al Tercer Món com al Quart, han de prosseguir la seva lluita contra el capitalisme liberal, proposant-se com a alternativa no el sistema socialista, sinó una societat que, fonamentada en el treball lliure, l'empresa i la participació, requereix un oportú control del mercat. L'empresa capitalista té dret als seus beneficis en la mesura que es constitueix no en una entitat el fi únic de la qual és el màxim llogre, sinó en una comunitat de persones unides amb vista a resoldre llurs necessitats bo i oferint béns i serveis socialment profitosos. El capitalisme real, després del fracàs del socialisme homònim, no és, ni pot ser, l'únic model d'organització econòmica, ja que, tot sol, no té capacitat d'assegurar a tothom –individus i pobles– les condicions bàsiques de participació en el desenvolupament; cal, tanmateix, una programació responsable de part de tota la comunitat internacional, amb la consegüent obertura de les nacions més fortes i la coherent inserció, coratjosa i sacrificada, de les més febles. Sense oblidar la vigència del principi de pagament, el deute exterior requereix modalitats de reducció, diferiment i cessació en la mesura que suposa sacrificis insuportables que portarien poblacions senceres a la fam i a la desesperació.

Ara bé, en els països de mercat lliure i precisament al si de les economies més avançades, sorgeix una munió de problemes i amenaces. La *Centesimus Annus* hi

Una creu recorda el lloc on va morir un ciutadà que va voler saltar el mur de Berlín.

accedeix a través d'una doble aproximació. La primera, des d'una visió cristiana del sistema ètico-cultural, es concentra en les qüestions del consumisme i de l'ecologia.

Un consum de creixent qualitat és legítim en la mesura que respon a una imatge integral de l'home, segons la qual les dimensions materials i instintives se subordinen a les espirituals. La seva terminant pedra de toc és l'efectiva comunicació de béns als qui en manquen, arribant, si fos el cas, a l'autoprivació del necessari. A l'altre extrem, el consumisme, adreçat als instints i marginador de la dimensió personal, constitueix un fenomen negatiu, en anteposar el fet de posseir al de ser i en lliurar-se sovint a desviacions tan paleses com la droga i la pornografia.

Pel que fa al tema ecològic, la nostra encíclica distingeix dues menes d'ambient: natural i humà. A l'arrel de la destrucció desassenyada de l'ambient natural hi trobem no solament un error antropològic, que oblida el do original de la creació, fa un ús arbitrari de la terra i suplanta en darrer terme Déu; sinó també una mesquinesa d'esperit. Tanmateix és pitjor encara la destrucció de l'ambient humà, mitjançant la creació d'estructures inhumanes i pecaminoses de convivència que es reflecteixen en els amuntegaments urbans i suburbials, en l'explotació laboral, en els barris de mala fama, en les dissolucions familiars, etc. El nostre text s'atura de manera especial en els problemes ecològico-humans que sofreix la institució familiar i que afecten les mateixes fonts de la vida. Cal substituir tots aquests modes inhumans d'existència per formes autèntiques de convivència interpersonal. També ací l'Estat té una missió indefugible.

La segona aproximació, des d'una il·luminació antropològico-teològica de l'eco-

Pregària dels sidicalistes de Solidarnosc. L'encíclica diu que els sindicats han de prosseguir la seva lluita tant al Tercer Món com al Quart.

nomia, tracta les qüestions de l'alienació i el capitalisme.

Més enllà de l'enfocament marxista de l'alienació, unilateralment economicista i materialista, la visió cristiana d'aquest fenomen pren nota de la seva existència, sobretot en els àmbits del consum i del treball, i procura aprofundir en les seves causes. L'home s'aliena quan es nega a l'autodonació; la societat s'aliena quan refusa la solidaritat. En l'una hipòtesi i en l'altra, l'home instrumentalitza l'home.

El capitalisme, connectant amb allò que més amunt hem vist, ha de ser objectivament discernit. La resposta a la pregunta sobre la seva eticitat és positiva, si hom entén per capitalisme un sistema econòmic que reconeix el quàdruple paper de l'empresa, el mercat, la propietat privada (amb la conseqüent responsabilitat sobre els mitjans de producció) i la lliure creativitat humana. Si, però, allò que es troba en joc és una ideologia radical els llastos i efectes de la qual són la marginació i l'explotació, sobretot en el Tercer Món, i l'alienació suara exposada, especialment als països més avançats, llavors la denúncia i el refús constitueixen l'única resposta possible.

Acabem la síntesi d'aquest capítol, el més llarg i important de l'encíclica, referint tot el que hem dit al seu títol, aparentment llunyà en una primera lectura: la propietat privada i el destí universal dels béns. Fem-ho amb l'afirmació final del text: la propietat es justifica moralment quan crea –en la forma i amb les circumstàncies convenients– oportunitats de treball i creixement humà per a tothom. La *Centesimus Annus* dibuixa una humanitat en la qual tots els homes, vivint i obrant com a persones lliures i solidàries, puguin apropiar-se, mitjançant un treball àntropo-cooperatiu i àntropo-finalitzat, d'aquella part dels béns que han estat destinats a cada u perquè ho han estat a tothom, que han estat destinats a tothom a fi que arribin –pels camins de la dignitat personal, del treball responsable i de la cooperació dialogant– a cada u.

El capítol cinquè assenyala el pas de l'anterior consideració predominantment econòmico-social a la consideració político-cultural: el seu títol és, en efecte, "L'Estat i la Cultura".

Quant al tema de l'Estat, el nostre text: a) Sosté la necessitat i l'eticitat d'un Estat de dret que, rere les petges, també ací, de l'ensenyament lleonià, s'estructura sobre els tres poders, atorga la sobirania a la llei i s'orienta al servei de la persona, la família, els grups socials, les nacions. A les seves antípodes es troba l'Estat totalitari, que nega la veritat objectiva, absorbeix els subjectes, individuals i comunitaris, suara esmentats i intenta destruir o sotmetre l'Església. b) Testimonieja l'estima de l'Església per la democràcia. Aquesta, mitjançant les adients estructures de participació dels ciutadans i d'elecció, control i substitució dels governants, s'edifica sobre el fonament d'un Estat de dret i d'una recta concepció de la persona humana i es realitza en proporció a la subjectivitat de la societat. A les seves antípodes es troba la democràcia agnòstica i relativista, que es presta a una fàcil manipulació de les idees i conviccions i que, en marginar-se dels valors perennes, es converteix, també fàcilment, en un totalitarisme, adés visible, adés encobert. c) Alerta sobre el perill del fanatisme o fonamentalisme en la vida pública. Contra el seu intent d'imposar als altres, en nom d'una ideologia pretesament científica o religiosa, la pròpia concepció de la veritat i el bé, l'Església reconeix la diversitat i la imperfecció de les condicions humanes (pluralitat), respecta la llibertat (mètode), afirma els continguts de la fe i de la recta raó, alhora que s'obre a la part de veritat que posseeix i aporta l'altre (testimoniatge i diàleg). Una vegada més, llibertat i veritat reclamen llur condició de bessones. d) Empeny vers l'ideal democràtic i vers el reconeixement dels drets humans, no sense recordar que, als països democràtics, no sempre es respecten aquests

drets. L'Església respecta la legítima autonomia de l'ordre democràtic i procura aportar-hi el seu concepte sobre la dignitat de la persona, manifestada plenament en el Verb encarnat.

Hi ha una cinquena dimensió de la relació Església-Estat, que reprèn el tema del paper de l'Estat en l'economia, més en concret en l'economia de mercat. La destaco a part, per tal de cridar l'atenció, metodològicament, sobre un cert retorn a continguts anteriors i cenyir bé la nova aportació. El text insisteix en la missió de l'Estat en el camp econòmic recordant-ne tres incumbències: garantir la seguretat respecte als fruits del treball propi, vigilar i garantir l'exercici dels drets humans i intervenir quan situacions de monopoli creen rèmores o bé obstacles al desenvolupament. La nova aportació consisteix en una crítica de l'Estat de benestar o assistencial que, en la mateixa proporció que no respecta el principi de subsidiarietat, entra en concrets abusos i negativitats, que l'encíclica enumera. La solució d'aquesta extrapolació rau en la pràctica d'un triple criteri de proximitat, humanitat i fraternitat i en l'acció adient tant de la mateixa Església al si de la societat, com de la família i de la resta de les societats intermèdies. Allí on la vida de les persones i la subjectivitat de la societat obtenen el ple esclat, Estat i mercat es resituen en el seu lloc de servidors de la convivència humana.

Pel que fa al tema de la Cultura, la *Centesimus Annus*: a) advoca per una cultura de les nacions que es caracteritza per la recerca, generacionalment renovada, de la veritat i que comporta la contestació jovenívola viscuda en els seus aspectes positius. L'evangelització ajuda la cultura de les nacions en l'esmentat camí vers la veritat. b) Ara bé, la primera i més important tasca cultural es realitza en el cor de l'home. Una vegada més el nostre text retorna al nucli fonamental del seu missatge social: la persona humana assumida des de la seva més pregona intimitat. c) L'Església contribueix a la veritable cultura incidint precisament en aquest cor de l'home. Avui –aquest "avui" omnipresent en l'encíclica– ella, l'Església, considera que cal pronunciar amb més força que mai un sí decidit a la cultura de la pau i un no rotund a la inhumanitat de la guerra.

El capítol sisè, sota el títol "L'home és el camí de l'Església", tracta, de fet, sobre la Doctrina Social de l'Església. Resumeixo el seu contingut a través de les nou afirmacions següents: La Doctrina Social de l'Església: a) té com a finalitat l'home real, concret, històric; b) té el valor d'un instrument d'evangelització; c) pertany a la Teologia moral; d) s'ha de conèixer i aplicar segons el tarannà dels diversos països; e) és, sobretot, fonament i estímul per a l'acció, en funció d'una opció preferencial pels pobres que es concreta en la promoció de la justícia; f) té una important dimensió interdisciplinària; g) té una dimensió pràctica i, en un cert sentit, experimental; h) apel·la al concurs i a la cooperació pràctica de tothom, i) ha respost a les distintes condicions històriques del passat i s'orienta sobretot vers el futur.

Fins aquí la síntesi de la darrera encíclica social. Vull acabar, com ho fa el Papa, proclamant humilment amb ell que "també en el tercer mil·lenni l'Església serà fidel i assumirà el camí de l'home, conscient que no peregrina sola, sinó amb Crist, el seu Senyor", i invocant, com ell, la intercessió maternal de Maria a favor de la humanitat.

La nova encíclica vista des del món de l'empresa

Manuel Velilla
Professor de l'IESE

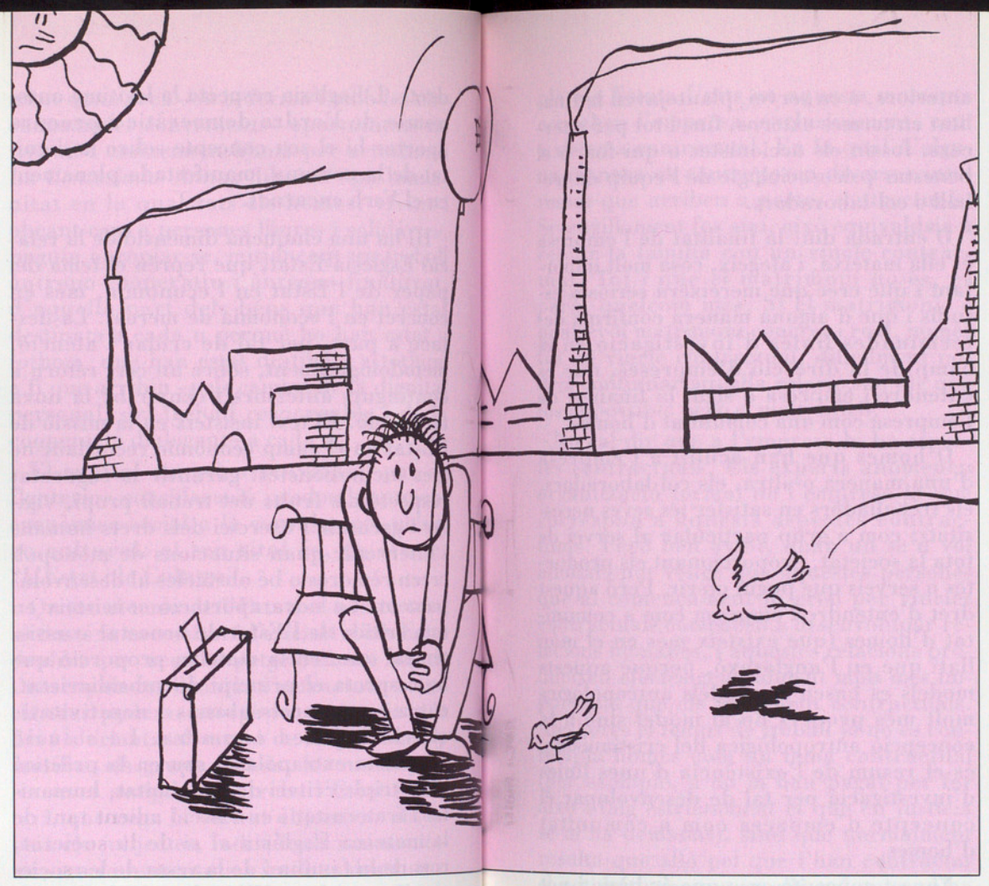

Il·lustració de SERRACANT

Realment tractar de fer una predicció arran de la influència que aquesta encíclica encara tan nova en el temps pot tenir sobre el món empresarial i en l'empresa és aventurat, però parlarem de possibilitats que es poden presentar i que estan dintre de la llibertat dels diferents agents econòmics i, especialment, dels empresaris i de les escoles de direcció d'empreses.

L'encíclica *Centesimus Annus*, com qualsevol altra, dintre del procés d'evangelització de l'Església, no simplement pren postures o assenyala criteris determinats, sinó que entra pròpiament dintre de la tasca d'evangelització de l'Església. També convé assenyalar que, segons cita el Papa al començament d'aquesta encíclica, no s'adreça sols als catòlics, sinó també a tots els homes de bona voluntat.

El respecte per la dignitat de la persona humana que és la línia, el fons continu, que explica la doctrina social de l'Església i que es troba a l'arrel de l'Evangeli, explica també aquesta encíclica o molts dels seus punts. Per tant, qualsevol persona que accepti com a valor substancial la dignitat de la persona humana, trobarà moltes sintonies amb aquesta encíclica.

D'altra banda convé dir que la doctrina social de l'Església, com diu la *Centesimus Annus*, no suposa cap model concret, ni social, ni econòmic. Pròpiament es dedica a assenyalar els criteris perquè aquest ordre sòcio-econòmic respecti els aspectes més substancials de la dignitat de la persona humana.

Notes per a les alternatives al socialisme

Destaca quines haurien de ser les alternatives al socialisme. Quan l'encíclica parla concretament de la caiguda espectacular dels règims totalitaris del socialisme real esmenta concretament tres aspectes importants:

El primer ha de ser una organització sòcio-econòmica basada en el treball lliure. Aquest és un primer criteri molt important. El treball lliure. Per tant ja ens marca a tots, empresaris, estudiosos, polítics, etc., un primer aspecte per lluitar és el d'aconseguir que les condicions laborals de les persones humanes siguin més lliures.

Un segon aspecte que es reconeix textualment és que aquesta organització sòcio-econòmica la caracteritzarà l'empresa i l'organització empresarial atesa la seva extensió, la importància que té, no només com a creadora de riquesa, sinó perquè una gran majoria de persones humanes passen una gran part del seu temps en la seva vida laboral pròpiament dita en l'empresa.

Aquestes dues opcions, és a dir aquests dos aspectes concrets, faran una societat de treball lliure, una societat on jugui d'una manera molt important l'empresa i on la realització de les persones es pugui desenvolupar a través d'altres característiques que cita, que pugui reunir aquest model social que és el de la participació. Aquest concepte que ha estat debatut durant molts anys, és recordat una vegada més. La participació ve a representar que d'una manera o altra la persona quan treballa, quan fa servir la seva intel·ligència i la resta de potències a la feina, consideri la comunitat on està treballant com alguna cosa seva.

Parla de la participació també en altres aspectes importants quant als esquemes polítics, sigui a través d'una forma o altra de sistemes democràtics. És a dir, assenyala tres notes molt importants: treball lliure, empresa i participació.

Concepció de l'empresa

D'entrada l'empresa ha estat definida de moltes maneres, tant des del punt de vista teòric com real.

Si atenem definicions determinades de la microeconomia o de l'economia, l'empresa seria una organització a través de la qual es realitza la producció i la distribució de béns i de serveis.

Quina és la finalitat de l'empresa? En determinats models economicistes, la finalitat de l'empresa és la maximalització del benefici. Després d'això, fa uns anys no es deia res més. Posteriorment hom s'ha adonat que calia afegir la maximalització dels beneficis a llarg termini. Aquesta afirmació no és gens operativa, perquè no diu absolutament res a l'home de la pràctica. L'home de la pràctica no sap com es menja això de la maximalització de beneficis a llarg termini.

Tanmateix hi ha hagut corrents, no només teòrics, sinó també pràctics que en un moment determinat han pogut haver organitzat, operat i dirigit l'empresa com si es tractés de maximalitzar el benefici. Podem trobar exemples d'això no només en l'època posterior a la primera industrialització, quan s'escrivia la *Rerum Novarum*, de capitalisme salvatge, sinó també avui dia a Barcelona en determinats contextos i situacions.

De pirates que s'anomenin empresaris n'hi pot haver a tots els països i latituds, que contemplen l'empresa exclusivament com una manera d'enriquiment, de maximalització de beneficis, sense que tinguin en compte el que passa amb els que hi col·laboren i hi treballen. De fet això de-

pendrà sobretot d'aspectes que no tenen només a veure amb la ideologia. Això es relaciona bàsicament amb la virtut de les persones que prenen les decisions a l'empresa.

Hi ha altres corrents, més moderns, que tenen gran influència en l'empresa moderna actual. Aquests, des del punt de vista teòric, poden ser de fa més o menys 25 o 30 anys, depèn de l'autor a qui se li assigni la paternitat, però que, sense desmerèixer mai l'aspecte que l'empresa ha d'aconseguir beneficis, creuen que l'empresa també ha de ser un sistema psicosocial en equilibri. És començar a descobrir des del punt de vista teòric i també pràc-

"De pirates que s'anomenin empresaris n'hi pot haver a tots els països..."

tic difícilment aquell paradigma dels economicistes "anem a aconseguir el benefici a llarg termini", que realment no es pot assolir si no és respectant uns mínims de l'organització social del treball a l'empresa i de la motivació de la gent que porta a terme les tasques. Hi ha hagut quantitat de desenvolupaments de trenta anys ençà. Diria que potser és de les coses que més hi ha hagut en la literatura empresarial i de direcció d'empreses. Són aspectes que estan més o menys relacionats amb els factors personals, psicosocials del desenvolupament de l'empresa.

Però davant d'aquests corrents, que són els usuals, què respon Joan Pau II? La *Centesimus annus* planteja un tema, si se'm permet l'expressió, revolucionari. Quan parla de la finalitat de l'empresa, d'entrada diu: la finalitat de l'empresa és ella mateixa. Aquest ja és un canvi d'orientació profund, perquè els models anteriors, o en servei, plantejaven la finalitat en termes externs, fins i tot per a tercers, fossin els accionistes o qui fos, o el benestar psicosociològic de l'equip de treball o col·laboradors.

Il·lustració de SERRACANT

D'entrada diu: la finalitat de l'empresa és ella mateixa, i afegeix, cosa molt important i que crec que mereixerà seriosos estudis i que d'alguna manera confirma determinades línies d'investigació en el camp de la direcció d'empreses, que és entendre l'empresa o sigui la finalitat de l'empresa com una comunitat d'homes.

D'homes que han acudit a l'empresa d'una manera o altra, els col·laboradors, els treballadors en satisfer les seves necessitats; com a grup particular al servei de tota la societat, proporcionant els productes o serveis que pugui oferir. Però aquest dret d'entendre l'empresa com a comunitat d'homes (que existeix més en el món llatí que en l'anglosaxó, perquè aquests models es basen en models antropològics molt més propers no al model sinó a la concepció antropològica del cristianisme) és el resum de l'existència d'unes línies d'investigació per tal de desenvolupar el concepte d'empresa com a comunitat d'homes.

Aquest concepte crec que és bàsic i pot influir en la mesura que si els diversos agents, empresaris, professorat de direcció d'empreses, polítics, treballadors, sindicalistes, realment combreguem amb aquesta idea podem obtenir un bon fruit.

L'empresa: comunitat de persones

Aleshores, què és una comunitat de persones dintre del context de l'encíclica? Un primer aspecte de tota comunitat són els lligams contractuals. Però si l'empresa només es concep així, no es veu sinó una part de l'iceberg.

No hi ha dubte que en l'empresa d'avui aquests aspectes contractuals són molt importants. És més, jo diria que fins i tot, des del punt de vista personal, psicològic, etc., la primera vegada que qualsevol persona entra a treballar en una empresa concep la seva feina com una relació contractual. L'han contractada per dur a terme determinades funcions amb un salari determinat. Si és una persona que tracta de viure virtuosament, tractarà de viure amb justícia aquesta relació de contracte, la qual cosa representa que donarà el que en justícia se li està demanant proporcionalment al salari que se li ofereix, etc.

En determinats països, el corrent del contractualisme està molt estès, per exem-

ple als Estats Units en aquests moments conceben l'empresa, exclusivament, com a sistema contractual. En la qual d'alguna manera es contraposen diversos interessos que arriben a pactes contractuals. Si senzillament fos així, això equivaldria a reduir la família con un vincle contractual. Tot i que el matrimoni ho és, és però, quelcom més. Si el matrimoni, o qualsevol matrimoni concret i real, només fos un vincle contractual, difícilment podria continuar aquella relació, no dic que fos impossible però si molt difícil.

No cal dir que a l'empresa hi ha aspectes contractuals. Els experts anomenen organització formal de l'empresa la que correspon a aquests aspectes contractuals. Però ben aviat, quan un se'n vol adonar, pot veure que aquestes persones que al començament hi eren per vincles contractuals comencen a desenvolupar relacions humanes, i aquestes relacions produeixen efectes generalment molt més importants que els purament contractuals. Aleshores el temps de treball ja no es contempla només com un tema contractual (per exemple, a mi m'han pagat per fer això i faig estrictament el que en justícia se m'ha demanat), sinó que normalment resulta que allò pel que l'han contractat el pot motivar, que en allò pel que se l'ha contractat ha de col·laborar amb altres persones amb les quals crea afinitats i desenvolupa objectius comuns, il·lusions, etc.). Per tant, molt aviat, l'empresa que molt bé ha pogut començar com un conjunt de contractes, o que per al treballador que entra és només una qüestió contractual, esdevé una realitat humana que comença a assemblar-se a alguna cosa més; allò ja comença a ser una realitat psicosocial, en la qual es pot trobar més o menys còmode, on pot començar a fer-se més o menys il·lusions, on pot trobar una feina més o menys motivadora, etc. Aquest segon corrent ha estat àmpliament difós; quedant-nos en els aspectes contractuals ens quedem amb uns aspectes molt pobres.

El Papa diu que a part d'altres factors l'empresa s'ha de concebre, cito un primer aspecte, com una realitat de factors humans. Si s'està referint a aquesta paraula, factors humans, com a realitat humana s'està referint concretament a objetius conjunts. Això ja comença a ser una certa comunitat humana. Almenys pot haver-hi objectius comuns i no només contractuals. Ens trobaríem en una situació en la qual per al treballador l'empresa no és simplement un lloc per guanyar-se la vida (tot i que pugui ser-ho i continuarà sent molt important, no és que la gent canviï sinó que ens podem moure en diverses dimensions), sinó que també és un lloc per realitzar-se personalment, perquè pugui potenciar aquelles qualitats que pugui tenir. Perquè d'alguna forma es pugui relacionar amb tota una sèrie de persones. Aleshores ja comença a ser una realitat humana i crec que és a la que es refereix el Papa quan diu que a l'empresa hi juguen altres factors humans. De mica en mica, es comença a percebre la institució per sobre del grup humà, és a dir es comencen a mostrar factors de solidaritat, no només de motivació més o menys

"Si és una persona que tracta de viure virtuosament, tractarà de viure amb justícia aquesta relació de contracte..."

psicològica, d'amistat, de trobar-s'hi bé, de trobar-s'hi més o menys satisfet, més o menys motivat per la feina, sinó ja d'una veritable solidaritat humana. Aleshores ens preguntem amb què se solidaritza la gent, amb què ens solidaritzem les persones? Diria que hi ha un procés, que si les coses a l'empresa transcorren com ha de ser, és bastant normal i correspon a un procés de maduració de la persona, dels treballadors, del directiu que presta els seus serveis, fins i tot del mateix empresari. Una vegada s'ha produït aquesta identificació, de fet aquesta persona ha personalitzat l'empresa i aquesta ja no es un ens abstracte, perquè ha estat personalitzada en un conjunt de persones i de valors. Aleshores és quan un lluita, treballa, té un sentit del deure de la feina més enllà del contractual, més enllà del que tindria per amistat o perquè es troba bé amb aquest grup de persones o amb aquest empresari; aleshores es converteix en una comunitat humana en la qual els aspectes de solidaritat són molt més importants que els aspectes de satisfacció personal en aquell lloc.

Amb què ens podem identificar des del punt de vista institucional? No ens podem identificar amb aquest element abstracte que en principi és l'empresa, si no el personalitzem en una sèrie de valors concrets de caràcter moral. No hi ha cap altra manera.

Si el procés de maduració, del treballador o del col·laborador, del directiu o de qui sigui, és normal començant pels aspectes contractuals i seguint per la constitució d'un grup humà cada vegada més ric en les seves relacions, hom es comença a

identificar amb determinades persones, normalment els caps, els directius, els empresaris, si és que aquests tenen aquesta opció.

Aquest darrer esquema més profund de la realitat empresarial crec que és el que esmenta el Papa quan diu que l'empresa és una realitat d'altres factors humans i morals. Comença a haver-hi estudis en els quals es dóna molta importància no només als aspectes, diguem de negocis tot i sent molt bàsics, sinó també als aspectes ètics. La raó profunda d'identificar-se amb una empresa és el fet que aquesta identificació sigui lliure, ja que és un fenomen absolutament lliure. El contractual pot no ser lliure i de vegades fins i tot pot no ser lliure l'assignació a un grup humà, un s'hi pot sentir més o menys coartat, però evidentment és absolutament lliure la identificació amb un sistema de valors. Això és una exigència fortíssima per a l'empresariat i els directius. Això significa que l'empresariat, els directius, han de viure exigentment la seva pròpia ètica o sigui la seva pròpia lluita per a l'adquisició de virtuts morals.

El capitalisme sense la regulació de valors ètics per sobre, està abocat al fracàs, per materialista. Diria que el que se li diu a tot aquell que tingui una responsabilitat en qualsevol tipus d'organització relacionada amb l'empresa és que hi ha una gran tasca a fer, començant per nosaltres mateixos en la millora de les qualitats ètiques a l'hora de decidir.

"L'emprenedor és bàsicament una persona que descobreix les necessitats profundes de les persones."

Això exigeix un gran esforç. Dissortadament a vegades és contracultural, perquè, en molts casos, en la societat en què vivim hi ha una cultura de negoci fàcil, d'especulació, dels diners fets amb poc esforç, etc. Et preguntes on són darrere de tot això els valors ètics o morals de l'empresari, del directiu o del dirigent. Potser no n'hi ha. Perquè quan n'hi hagi, en el tipus d'organització que n'hi hagi o si socialment aquest esquema és preponderant, l'única cosa que prediu Joan Pau II és que el model tampoc no serà vàlid.

Qualitats i virtuts de l'empresari

Quin tipus d'empresari necessitem per a aquesta tasca? Necessitem empresaris eficients. Què significa eficient? Podem tenir empresaris molt bones persones, amb molta virtut, però que siguin un desastre com a empresaris. Aleshores no serveixen. Serà molt bo per a ells ser bones persones, però no serveixen, han de ser eficients. Han de saber organitzar les coses, etc., per aconseguir beneficis.

D'altra banda, també necessitem empresaris amb molta responsabilitat ètica, molt exigents. El Pontífex cita una sèrie de virtuts que són importantíssimes en aquesta comunitat de treball i per part del qui és emprenedor. Virtuts que moltes vegades podem reconèixer aquí a Catalunya darrere del fenomen de petita empresa familiar, que potser és el que més abunda (i que sigui abundant) i és un fenomen que de vegades no acabem de conèixer prou bé com es produeix, però que és importantíssim perquè continuï generant riquesa. Quin tipus de virtuts han de tenir aquestes persones? En cita, i a més a més amb exigència, tota una llista. L'esmentaré perquè em sembla molt útil.

Cita la virtut de la diligència. Els empresaris han de ser persones diligents, han de viure la feina, és a dir han de ser molt treballadors. Aquestes dues opcions les trobem quan s'estudia el moviment o el fenomen de l'empresa familiar a Catalunya. Darrere d'aquest fenomen moltes vegades es comprovarà que hi ha unes virtuts de diligència, de laboriositat que han estat transmeses bàsicament en el si de la família.

En cita una altra: la prudència a acceptar riscs. La prudència no és el conservadorisme, és la virtut de la prudència, la qual cosa significa sospesar clarament els pros i els contres i saber-se decidir acceptant riscs raonables. Cita la fiabilitat en els tractes. Cita la lleialtat amb les persones. Cita la resolució d'ànim en l'execució de decisions difícils i de vegades doloroses, etc.

Totes les persones quan tracten de viure amb exigència aquestes virtuts i que, d'altra banda, tenen l'habilitat i les capacitats necessàries per a ser emprenedores, són bons empresaris. Aquestes persones estan ajudant en certa manera a crear el que el Pontífex anomena la comunitat de treball, *la comunitat humana com a empresa*.

Un altre punt que convé recordar perquè té una importància extraordinària com a font importantíssima de la riquesa de les nacions, és la capacitat de conèixer oportunament la necessitat dels altres ho-

mes i conèixer també el conjunt dels factors productius per poder-los satisfer.

L'emprenedor és bàsicament una persona que, d'una manera o altra, per coneixement, per intuïció, o per coneixement intuïtiu, descobreix les necessitats profundes de les persones. Les descobreix i té l'habilitat per satisfer-les, conjuntant persones, instruments, màquines, etc.

Aquesta faceta és la més important en la riquesa de les nacions, el coneixement empresarial. És a dir, el desenvolupament de les nacions passa, diria el Pontífex, per empresaris capaços d'assumir riscs, descobrir necessitats i ser capaços de satisfer-les, alhora que són capaços de viure uns valors ètics amb una tremenda exigència. I d'aquesta manera serà fàcil, diguem més fàcil, crear empreses com a comunitats de treball i d'homes.

El consumisme i la responsabilitat de l'empresari

L'empresari és responsable del fenomen del consumisme quan la seva sagacitat pels negocis, per aprofundir en les necessitats dels altres homes, no va companyada d'una vida ètica molt exigent. Per què? Perquè aleshores no s'aprofundirà en les necessitats dels altres homes, i amb molta facilitat es produirà el fenomen contrari que és el d'instrumentalitzar els altres per aconseguir satisfer unes certes necessitats, no se sap si profundes. El consumisme és justament això. No és el fet de desenvolupar les necessitats profundes de les persones, sinó les aparents, fins i tot tractant de connectar amb les persones apel·lant als seus instints més baixos i no respectant les persones en la seva integritat. El Pontífex fa una crida als responsables dels mitjans de comunicació, en la qual es pot entendre tot el món de la comunicació empresarial i, evidentment, agències de publicitat i especialistes en publicitat empresarial. I aquí, del que ens parla el Pontífex és d'una publicitat radicalment diferent. Algú de vostès potser dirà, és que aquesta altra publicitat no és tan eficaç, en el sentit que hi ha determinats productes, determinades apel·lacions a determinats instints que poden connectar molt bé amb el públic. Una altra qüestió serà si això ajuda a construir una societat més justa. En veritat el que fa és presentar la pitjor cara del capitalisme. De vegades contemplem campanyes de publicitat completament increïbles.

No ens podem oblidar de, en paraules del Pontífex, l'ecologia humana, d'aquest bé que és l'ambient social i col·lectiu i que podem estar destruint encara més greument del que destruïm la natura per aspectes culturals i ètics, perquè tot va connectat a l'ambient natural. En aquest cas el Pontífex assenyala la seva responsabilitat als poders públics i a l'Estat.

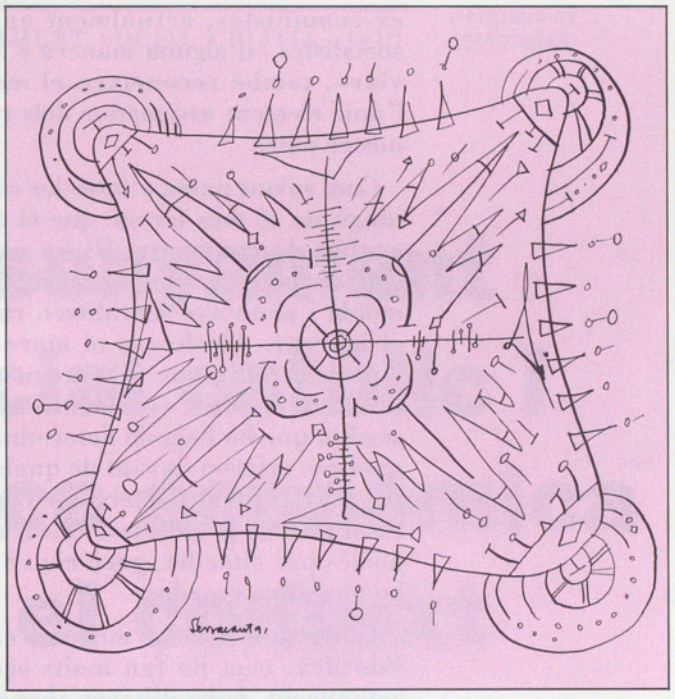

Il·lustració de SERRACANT

Què vol dir això? Crec que significa que tots hauríem de reflexionar sobre el paper antisocial de determinades comunicacions publicitàries. El Pontífex esmenta concretament aquelles comunicacions publicitàries que creen hàbits de consum i estils de vida il·lícits, des d'un punt de vista moral i ètic.

Una nova economia?

Aquesta és una interpretació molt personal, però penso que en molts punts de l'encíclica el Papa fa una crida perquè estudiosos, i economistes, etc., tractem de dur a terme una nova economia, una nova ciència econòmica. Senzillament perquè cita, i amb èmfasi, les limitacions del mercat, les limitacions de l'economia com a tal o de l'economicisme. Fa només 12 o 13 anys qui s'hagués atrevit a parlar en públic de l'economia de lliure mercat, se'l podia tractar de qualsevol cosa. Avui dia, això és àmpliament ratificat per tothom, dintre de l'espectre ideològic i polític. Tothom n'està convençut, ja podem parlar d'opcions democristianes, d'opcions liberals, d'opcions socialdemòcrates, etc., o d'opcions socialistes, perquè anteriorment als països totalitaris de socialisme real, tal com diu el Papa fins i tot partits

ex-comunistes, actualment anomenants socialistes –d'alguna manera s'ha de canviar–, també reconeixen el mercat com l'únic element assignador dels recursos al nostre país.

Com sovint passa a totes les conversions ningú no té més fervor que el catecumen acabat de convertir. Hi ha catecúmens convertits fa pocs anys al mercat i a l'economia i aleshores sacralitzen radicalment el mercat. Aleshores el mercat és una espècie d'hidra que substitueix el concepte marxista de l'estructura social, que sembla que ho hagi de determinar tot, i al qual ens referim davant de qualsevol decisió. El Pontífex repeteix que el mercat no resol tots els problemes. Encara que sigui només per citar-ho, però convé recordar-ho una altra vegada:

1. Perquè hi hagi mercat, esmenta el Pontífex, com ho fan molts economistes actualment, hi ha d'haver abans demanda solvent. Què vol dir demanda solvent? Que hi ha necessitats o, millor, determinades persones amb determinades necessitats, però si no tenen poder per adquirir-les, difícilment reflectiran aquestes necessitats al mercat.

2. Hi ha altres ofertes de béns, serveis o coses diverses que si no es poden vendre, o no tenen un preu determinat o no hi ha ningú que ho compri, difícilment apareixeran al mercat com a ofertes.

És a dir, perquè hi hagi mercat fan falta unes determinades condicions. Quan alguns economistes fan referència al mercat com a assignador eficient de recursos, de vegades obliden que el mercat no és una hidra que no té cap, sinó que és un conjunt d'agents econòmics que prenen decisions lliurement, tractant de descobrir les necessitats d'altres i tractant de satisfer-les de la millor manera, i altres tractant de descobrir si allò que se'ls ofereix cobreix les seves necessitats. Per tant, el mercat no és altra cosa que les voluntats de les persones lliures que hi són.

Per exemple, el mercat de drogues és eficient al món. Té una eficiència molt notable en l'assignació de recursos, mou els capitals, la producció, les necessitats, crea clients i consumidors nous. Una altra cosa és si aquest mercat està fent el que li correspon.

Alguns economistes diuen que les lleis del mercat serveixen per als béns d'utilitat marginal decreixent. És a dir, que a mesura que vas tenint més d'un bé, aquest ja no t'abelleix tant. Però els béns més importants, curiosament, que té la persona humana, els més substancials per a la seva felicitat, que són els que estan més relacionats amb el ser i no amb el tenir, són béns que no són d'utilitat marginal decreixent. Per exemple, el coneixement. Hi ha algú que pensi que a mesura que es va coneixent abelleix menys conèixer. Normalment el fenomen és exactament el contrari, és a dir com més és coneix, més interès és té a conèixer, més utilitat té el bé del coneixement. Per tant ja tenim un bé que s'escapa de les lleis normals del mercat.

Un altre, l'afecte, l'amistat entre les persones, si es vol l'amor, és el valor, l'amistat, la lleialtat amb les persones té un valor marginal decreixent, o és que a mesura que més estimem i estimem més profundament, més ens agrada estimar?

Potser se'ns demana que estudiem un tipus d'economia diferent: l'economia dels béns d'utilitat marginal no decreixent. L'economia o l'intercanvi d'aquells agents econòmics o persones que definim cada cop amb més claredat les nostres necessitats en el món de les ofertes dels béns i dels serveis que volem intercanviar amb altres persones a mesura que ens coneixem millor, i aquest és un procés profundament ètic.

Il·lustració de JOAN CASAS

Ensenyament social catòlic i ètica econòmica en el context de la CE

J. Van Gerwen
Professor de la Universitat d'Anvers, UFSIA (Bèlgica)

El professor de la Universitat d'Anvers, J. Van Gerwen, reflexiona en aquesta transcripció de la seva ponència sobre l'ensenyament social de l'Església, l'ètica econòmica i la conjunció d'ambdós factors en el marc de les relacions socials i econòmiques de la Comunitat Europea.

El meu és un tema complex i el títol es compon de tres elements: l'ensenyament social de l'Església, l'ètica econòmica i la CEE. No vull entrar massa en detalls sobre el primer aspecte. Aquest primer punt sobre l'ensenyament social de l'Església jo no el considero com una doctrina, sinó més aviat com una tradició de reflexió que està basada en una experiència històrica concreta. És a dir, de la qüestió social. En primer lloc del proletariat, de la industrialització social d'Europa i de les situacions inhumanes dels treballadors, i després crec que l'ensenyament social de l'Església s'ha orientat cap a les qüestions de situacions inhumanes al Tercer Món, les qüestions del Dret de l'Home, de la Pau. Així, si l'ensenyament social es presenta, de vegades, molt sovint, d'una manera abstracta a causa d'uns principis generals, no s'ha de mirar com una doctrina perfecta, eterna, sinó mes aviat com una necessitat de denunciar alguns principis per poder ajudar, per poder resoldre els problemes ètics i els problemes d'injustícia molt concrets. Per tant, s'ha de llegir la doctrina social

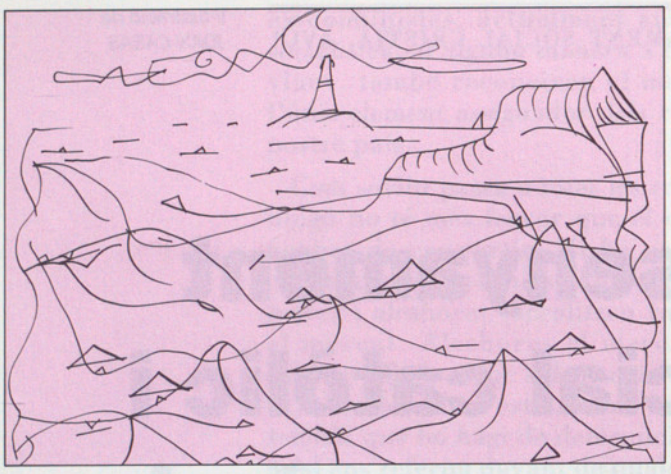

Il·lustració de SERRACANT

de l'Església no com una doctrina, en el sentit dogmàtic, sinó més aviat com una tradició ètica. I diré que el caràcter abstracte de les normes són precisament per poder entrar en contacte amb persones que tenen convencions diferents i això s'ha de veure com un assaig pluralista de poder entrar en discussió amb persones que no són cristianes. Ja puguin ser liberals, marxistes, etc. És a dir, que els principis generals, com el bé comú, la solidaritat, no estan fets per fer una teoria dogmàtica, sinó també per entrar en contacte i poder construir una societat amb les persones que no són cristianes. Això és l'única cosa que voldria dir a aquest respecte.

Entraré immediatament en el segon aspecte. El segon element de la meva presentació és el de l'ètica econòmica. Tractaré d'explicar-los en algunes línies generals el que és essencial del conflicte i també la complementarietat entre l'ètica econòmica moderna i la racionalitat de l'ètica social cristiana, perquè hi ha dues tradicions que de vegades estan en conflicte entre elles, però més aviat crec que han de ser complentàries.

En primer lloc, vull explicar una mica el que jo entenc per ètica econòmica i ètica econòmica moderna. Per aquest terme veig dues realitats diferents. Primerament s'entén per ètica econòmica les regles de l'economia de mercat, com regles de la lliure competència, normes de responsabilitat del productor quant a la qualitat del seu producte; si són productes defectuosos s'ha de definir la responsabilitat i buscar la persona que ha comès aquesta falta. És una qüestió d'ètica econòmica i també les normes dels drets socials, les relacions entre patrons i empleats, diguem els ingressos mínims que s'han de tenir. És a dir que aquestes són raons concretes d'ètica econòmica.

Però vull parlar més aviat del segon aspecte, la segona concepció de l'ètica econòmica. Es tracta d'una manera de pensar i d'actuar que és típicament moderna, occidental, i que està basada en els valors suprems moderns de l'autonomia individual, de l'autonomia de cadascú, de la llibertat de tria, de la llibertat d'acció, llibertat de preferència i de creixement. El desig de créixer, de poder i del benestar. En aquest sentit es podria parlar d'una antropologia econòmica o una racionalitat econòmica més que d'una ètica. Es tracta d'una concepció de l'home i de la societat, d'una societat que és la nostra, del segle XVIII o del XIX, i que ha impregnat els homes i les dones de la nostra societat i ha afectat la nostra democràcia constitucional i la nostra economia capitalista. Aquesta racionalitat de vegades se la presenta com si l'economia liberalista o l'economia capitalista fos un mecanisme o instrument neutre i aquest no és el cas. Aquí s'inclou una certa concepció de l'home que es proposa, almenys implícitament, com una normativa i ara enumeraré cinc valors que estan necessàriament inclosos en la racionalitat econòmica moderna.

L'autonomia dels individus

El primer valor és l'autonomia dels individus per fixar la seva preferència en el mercat. L'economia moderna parla del que se'n diu en anglès *will preference*, una preferència revelada. No es plantegen si l'home ha d'estar format per preferir un producte més que un altre, si el desig per una droga és una falta o no (si hi ha una preferència per a la droga hi haurà un premi per a la droga i es podrà comprar aquell producte); l'economia, per tant, no entra en aquest joc. I és una orientació vàlida i tracta de deixar lliure cada agent econòmic, cadascú per tal de, si pot participar en el mercat, deixar-lo lliure per poder definir les seves preferències i els seus desigs. Per tant, un valor moral, no diria per mi un valor suprem, però si que és un valor que nosaltres practiquem en l'economia moderna. L'autonomia dels individus, la llibertat per poder fixar les seves pròpies preferències i per no estar controlat per una altra persona quant a la definició de les preferències de cadascú.

El segon valor és la importància de la persecució de l'interès. L'interès propi no és una cosa dolenta sinó un valor moral. Consisteix a lluitar pel seu interès, per augmentar les seves possessions, pel creixement de les seves possibilitats. És a dir, que és un aspecte positiu, una cosa bona i és una base de la societat i un fonament moral. I empeny a cadascú a maximalitzar la seva utilitat, els seus guanys.

El tercer valor és la infinitud de les necessitats i per tant el valor de l'orientació d'un creixement infinit. En principi no hi ha límits al progrés.

El quart valor és la lliure competència, la competència que no s'ha de veure com una guerra, sinó més aviat com un fonament per engendrar el bé. Això el que fa és estimular l'individu a poder-se corregir i maximalitzar els seus esforços i esdevenir més productiu.

El cinquè valor és la confiança en les possibilitats de la ciència i de la tècnica per poder satisfer els seus desigs infinits.

El destí de l'home

Podria continuar, però crec que això és suficient per poder indicar-los que l'ètica econòmica moderna és veritablement present en les institucions polítiques i econòmiques com una certa concepció de l'home. És més aviat una ètica i una concepció instrumental. I què vol dir això? Augmentar els instruments que estan a la disposició de l'home, sense preguntar-se què faran l'home o la dona amb aquests instruments, sobretot quant al seu creixement, al seu desenvolupament; i quina serà la finalitat de la seva vida, per a la comunicació interna d'aquest creixement, d'aquesta riquesa. Això es posa al servei per fer augmentar la productivitat. No parla i no es pronuncia sobre el destí de l'home, sinó només sobre els mitjans òptims per procurar-se els béns i els avantatges que aquests béns li puguin aportar. Mentre que aquí i ara entro ja en el problema, en el tema central de la meva exposició, mentre que la racionalitat ètica cristiana, judeocristiana, ella mateixa sí que planteja les preguntes des d'un angle diferent, perquè en primer lloc no planteja les preguntes d'una racionalitat instrumental: com es pot produir més, per exemple, amb un cost menys important, sinó que planteja la qüestió del destí de l'home, del sentit de la vida, el que es diu, la racionalitat del sentit últim, és una altra qüestió. I ara ja no parlo de la qüestió des d'un angle idealista, com a cristià, sinó que estudio aquesta qüestió com a sociòleg, com un sociòleg clàssic com Maxim Dubbel que ha fet un treball molt important aquest segle sobre l'aplicació econòmica i les religions de tot el món, no només sobre el cristianisme, sinó també sobre l'hinduisme, el budisme i les ètiques econòmiques de totes les religions universals i ha precisat que cada societat, cada cultura, s'ha de plantejar tres qüestions, que no són qüestions d'ordre instrumental, sinó que són de l'ordre últim del sentit de la vida, és a dir la pregunta de la mort, quin és el sentit de la nostra vida, quin és el sentit del nostre treball, del nostre desig del consum i de producció.

I la tercera pregunta és sobre la injustícia que no pot estar exclosa de la nostra societat. Es pot tractar de millorar el nostre sistema de justícia, es pot tractar de sancionar, però mai no es podrà excloure la injustícia (fins i tot les injustícies greus) de la nostra societat.

Aleshores aquestes tres preguntes s'interposen, intervenen i es presenten com a preguntes de sentit comú. De què serveix viure amb límits a la vida; amb unes limitacions a la justícia? I la resposta a aquesta pregunta que es planteja cada cultura, cada home, cada dona, no es pot donar per les ciències empíriques, ni per la racionalitat instrumental. Senzillament i solament es pot respondre per la racionalitat simbòlica, la racinoalitat religiosa, la racionalitat del fi últim i darrer de l'home, bé sigui pel marxisme, bé sigui per l'existencialisme, bé sigui pel budisme o per la tradició judeocristiana. Cada cultura, cada societat ha tractat de pronunciar-se, no senzillament imaginant les coses, sinó basant-se sobre la seva pròpia experiència, les seves creences, experiències poètiques, experiències simbòliques.

"El primer valor és l'autonomia dels individus per fixar la seva preferència en el mercat."

Han tractat de donar un sentit a aquesta societat, de donar un principi de resposta a aquesta qüestió del no sentit a la vida i

això ha tingut unes influències també econòmiques dintre de la tradició judeocristiana: el sentit a la vida ha estat donat per l'experiència de l'alliberament, de l'èxode, de l'aliança. El fet poètic, simbòlic, que fundava la societat jueva era l'experiència. Saber que reunint-se sobre la inspiració de Jahvè, amb l'experiència dels seus pares, es podien alliberar de l'esclavitud, d'una situació econòmica i política no humana –subhumana–, i trobar un camí per al desert cap a una llibertat.

El sentit de la vida

És a dir, per trobar una economia més justa feien servir el símbol de l'aliança en tota la seva història, com si fos una creació de sentit per confiar-se, per animar-se que hi havia una relació econòmica que tenien, per exemple, amb els pagaments injustos, que podien cobrar els deutes, que podien redistribuir els béns, encara que anés contra la naturalesa instrumental de les persones. Contra la naturalesa normal de l'acomodació hi havia un sobrepuig de sentir, quelcom de diví, quelcom que donava sentit a la vida davant de la mort, davant de la injustícia, encara que fos una utopia, i continuï sent bastant una utopia. Quan ho tradueixo al llenguatge de la sociologia, com a productor de sentit últim, per donar-se un sentit davant de la realitat de la vida, que d'una altra manera ens limiten amb el no sentit, de què serveix ser rics si hem de morir demà, si no has pensat abans que la teva vida té un sentit, més que empíric dintre del nivell ètic, transcendent, espiritual.

"... l'ètica moderna és present en les institucions econòmiques i polítiques com una concepció de l'home..."

Aquí tenim la relació entre la racionalitat econòmica, i la racionalitat religiosa. Volia indicar que això no és un conflicte entre el "modern" i el "premodern", i tornaré a insistir sobre aquesta qüestió una mica més tard. Però sobretot hi ha alguna cosa que és més profunda que la tensió entre el modern i el premodern, és el fet que la nostra tradició religiosa es troba en un passat molt llunyà. La font, la Bíblia, es més aviat una tensió social entre dues necessitats de l'home i que són de cada cultura... La necessitat de fundar-se, de crear-se una necessitat última, i la necessitat de ser racional amb els seus mitjans. Sempre existirà aquesta tensió. Encara aniré més lluny. No cal augmentar aquesta tensió més enllà del necessari. És a dir, hem de tractar de complementar-ho de manera que el discurs religiós i el discurs econòmic no siguin contradictoris, sinó que més aviat siguin complementaris. I arribo al final de la primera part del discurs, és a dir l'ètica econòmica i la racionalitat religiosa, indicant exactament l'altre problema, el problema de la historicitat, de la història.

De vegades ens amaguem, ens escapem o ens trobem davant de problemes, no perquè trobem aquest conflicte que acabo d'indicar, entre la racionalitat del darrer sentit i la racionalitat constitucional, sinó perquè traduïm malament les imatges del passat, les normes cristianes o judeocristianes del passat. En efecte hi ha un treball de traducció que s'ha de fer i no només del passat llunyà, sinó que parlem de la tradició de l'Església, de la tradició de fa 40 o 20 anys. Per exemple, si utilitzo la imatge bíblica de l'any sabàtic, de la setmana sabàtica, de pagar els deutes, de la redistribució de les terres, naturalment estic presentant una imatge d'una economia premoderna, estable, no-monetària, o no tan monetària com la nostra, i per tant he de tractar de traduir la possibilitat de participació que ens ve donada per la terra, i que és la possibilitat primària dintre d'una societat preindustrial. He de tractar de traduir aquesta idea del dret de participació en uns altres termes i si parlo des d'ara de l'any sabàtic, l'any de jubileu, parlaré també en primer lloc sobre el problema del dret de participació en l'ensenyament, el repartiment de les possibilitats d'estudiar, l'accés a les professions, que és una qüestió potser més eficaç i més profunda dintre de la nostra economia, molt més important que el fet de tenir terra o no tenir-ne; caldrà veure quins són els factors econòmics fonamentals, i quan dic econòmics no és la terra ni el capital, ni el treball en si mateix. Encara és més important i s'ha de veure la possibilitat de participació. És també una oportunitat de participació el coneixement, el saber, l'accés a la informació i la saviesa. Potser una tradició molt bona, més bona que aquesta vella idea que lliga amb la idea antiga de la redistribució de bens de l'any sabàtic, de l'any de jubileu,

de la participació en l'economia. Aquí tenim el que és una qüestió de traducció històrica o tradició històrica, perquè fins i tot encara que fem bé la traducció, el conflicte continua. I dono dos exemples perquè no sigui només teoria.

Una carta polèmica

Agafin, per exemple, la carta dels bisbes americans i la seva influència sobre l'economia de 1986. Una carta que van escriure els bisbes americans, que es va fer de manera democràtica, amb moltes discussions i dintre d'un procés que va durar anys. O sigui, no era només una carta dels bisbes, sinó també una carta oberta catòlica, protestant, jueva, de dones i homes de bona voluntat, parlant de l'economia dels Estats Units. Ells havien fet molt bé el seu treball de traducció. En efecte, si llegeixen la carta està ben elaborada i en primer lloc parla i llegeix l'Evangeli, la història bíblica, l'accés a l'economia, demanant-se el que jo demanava fa uns minuts: en què es basa la nostra aliança? Quin és el sentit darrer presentat per la història judeocristiana? I ara diré quina és la clau que hem de traduir, com el meu exemple de l'any sabàtic. Traduir això dintre d'una justícia de participació, d'una justícia distributiva. Quan això es dóna s'ha de dir: "mira, això és el que donem com a principi".

I en tercer lloc, ells han aplicat aquest principi, han fet el seu deure, el deure d'aplicar-lo sobre problemes polítics concrets, que era el problema del treball, de la feina, de l'agricultura, de l'ocupació i de la relació amb el Tercer Món.

En aquesta darrera part hi ha exemples molt concrets. Podia haver-hi divergències d'opinió, legítimes, però segons el seu parer, basant-se en la inspiració i la traducció d'aquesta inspiració, els cristians haurien de mantenir el principi.

Hi podíem trobar divergències d'opinió partint de postures socials diferents sobre l'aplicació política. Això va començar amb un debat enorme als Estats Units. Jo era allà com a estudiant, feia el doctorat a Berkeley, i vaig reunir durant aquells anys totes les crítiques dels economistes com Milton Friedman, John Crais... Els especialistes econòmics dels EUA opinaven sobre l'aplicació a l'economia d'aquesta carta. Què en va sortir de tot això? Seria molt interessant veure el que deien Milton Friedman i els altres economistes.

Hi havia tres crítiques de fons, i aquí podran veure el conflicte de les dues racionalitats. El pensament sòcio-cristià parla sempre de la distribució dels bens, està orientat cap a la qüestió de la distribució, no es pronuncia prou sobre qüestions de producció, sobre l'ètica de la productivitat, sobre els problemes que troben els empresaris, els treballadors, els que han de crear el producte. I la riquesa s'ha de produir abans de distribuir. Vostès sempre s'han d'adreçar primer cap a la producció abans de la distribució. I és veritat, està molt bé. Sortint d'aquesta experiència de pobresa, de proletarització, i a la base històrica el pensament social, el principi, però també a partir d'aquesta preferència històrica de l'aliança. Cal redistribuir les oportunitats econòmiques. No es pensava tant en els termes d'un economista d'ara, no es pensava en la productivitat ni en l'ètica de la producció. No se'n parlava, perquè la terra estava limitada, els béns estaven limitats; es parlava i es pensava en la redistribució. Hi havia una predisposició que es pot corregir molt bé i es veu en els documents d'ara. No parlo d'igualitarisme, però si d'una manera amb què podrien participar un més gran nombre de persones d'una manera activa per la via de

"... de què serveix ser rics si hem de morir demà; si no has pensat abans que la vida té un sentit..."

Il·lustració de SERRACANT

l'educació, del treball, del capital i per la cogestió. Mai no s'acabarà aquesta teoria.

La concepció del treball

Segon punt de debat entre els economistes moderns i la doctrina social, la concepció del treball. Els economistes sempre consideren el treball com un valor en si mateix, és com si el treball fos quelcom que vostès presentarien com una cosa que es al cel, com un valor últim, com una presència divina. I nosaltres considerem el treball com un instrument, com un cost, com un problema. Però com una qüestió d'instrumentalització. Aquí tenim una divergència entre dues racionalitats, i per què? Per què la tradició judeocristiana considera el treball com un valor final? Perquè veiem el mitjà de col·laborar amb Déu, amb la creació, crear, perquè s'ha de donar a l'acció de crear un sentit ple i no únicament considerar-la un instrument per adquirir béns. El treball, l'activitat en si mateixa és considerada com a humana per excel·lència. Aquí tenim per tant un conflicte que continuarà amb el valor del nostre treball, amb la concepció del treball.

Tercer punt diferent. Diria simplement que aquesta diferència és un model d'harmonia, que ès preconitzat per la tradició judeocristiana. Sempre es pensa en la societat, fins i tot en l'economia. Sempre es pensa en aquesta economia, dintre d'un ideal de cooperació, bé sigui la congestió, bé sigui la cooperació entre el sector públic i el privat per arribar a un bé comú. Els economistes i els polítics diuen: això és una il·lusió. La política, l'economia, no està feta per una voluntat en comú, sinó per la lluita contínua, incessant, entre els interessos privats i públics, que sempre seran contradictoris. No hi ha punts en comú als quals s'ha d'arribar i dels quals s'ha de sortir. És un impossible. Cal partir d'un model de conflicte dintre de la política i igualment dintre de l'economia. Es veu molt bé la realitat d'aquesta objecció i s'entén al mateix temps que el cristianisme és el que és o que el judaisme és el que és i no poden més que sortir d'aquest ideal de comunió, perquè ha estat donat en un sentit de Déu des del principi. O sigui que sempre tractaran de transcendir i de traspassar el conflicte i de plantejar una col·laboració i una harmonia. Aquí tenim, doncs, el que queda. Hi ha altres punts possibles, però no em vull allargar massa sobre aquesta primera part. I ara entraré dintre del darrer tema.

La segona part és la relació d'aquesta tradició, d'aquesta tensió entre l'ètica cristiana i la racionalitat econòmica moderna, dintre del context de la Comunitat Econòmica Europea. Veurem la gran complexitat que això comporta. La meva tesi és la següent: penso que a l'Europa dels Dotze hi ha el mateix conflicte i la mateixa complementarietat entre la racionalitat econòmica moderna (que és la racionalitat dominant de la Comunitat Europea) i per altra banda una racionalitat que denomino religiosa en el sentit ampli, perquè en les religions incloc els existencialistes, els humanistes, els marxistes que parlen d'un sentit últim d'Europa. Perquè nosaltres estem construint Europa. I quines seran les relacions d'Europa amb la resta del món, des dels altres europeus, el Tercer Món l'ecologia, el benestar del planeta? Aquestes són qüestions religioses del sentit últim que no es poden resoldre amb unes qüestions de productivitat i d'eficàcia. Per tant s'han de plantejar com el bé comú que volem tenir conjuntament o que no volem tenir conjuntament. Però si no volem fer res conjuntament, sempre hi haurà una manca de la construcció d'Europa, i aquest és el meu temor, la meva por. Perquè ens falta una concepció del sentit dels nostres esforços,

Il·lustració de JOAN CASAS

ara mateix. Aquesta no és sols la meva opinió personal, sinó que és la queixa que sento contínuament entre polítics com Jacques Delors, president de la Comissió a Brussel·les. Per tant ara vull elaborar una mica la tesi de la qual us parlo.

Una comunitat de destí

En primer lloc, la Comunitat Europea que es construeix després de la guerra. Era a l'inici, en el seu projecte, una comunitat de destí, una comunitat que jo denominaria de racionalitat religiosa, de sentit últim, una Europa de l'esperit. Alhora també era una Europa institucional, i, què fer-ne d'aquest esperit d'Europa, d'aquest sentit últim d'Europa? En primer lloc evitar la guerra, construir una Europa no feixista ni stalinista, sinó una Europa pacífica, democràtica, centrista si volem, però no totalitària. Aquesta és una part de la nostra fe: construir una economia mixta, ja sigui el model alemany, el model belga o el model holandès, tant se val. Però una economia mixta de concertació, on els treballadors i els patrons tinguin la mateixa força si és possible.

Ara, hi ha una concertació arreu entre els sindicats, els patrons i els governs, a tots els nivells. Per tant es tracta de construir, és una mica l'harmonia, i també l'adquisició d'uns moviments cristians i socials, d'un socialisme, aquesta participació massiva mitjançant els moviments privats, o bé mitjançant les associacions per a una construcció política i que siguin reconeguts. Que la política no estigui feta només per les èlites, per les grans potències, sinó que estigui feta també per les grans masses i pels representats de les masses, és a dir, dones i homes del carrer.

Per tant, i no puc oblidar el més important, una Europa construïda sobre els drets de l'home, drets de l'home eficaços per la Convenció d'Estrasburg de l'any 50 que han estat donats per ser apresos per tots nosaltres i aquesta és l'Europa de l'esperit, és una part del nostre credo.

Però aquesta Europa que va començar a crear-se els anys 50, es va trobar amb problemes per falta d'una voluntat política. Des del punt de vista nacionalista es va trobar amb problemes militars, amb interessos locals, amb la no-voluntat de construir una Europa social i militar. Per exemple, el Parlament francès va voler els anys 50 una Europa de defensa. No volia una defensa comuna que hauria estat un signe molt important, no només de tipus instrumental, sinó d'un destí comú per protegir-se en comú contra possibles enemics de la democràcia, dels drets de l'home. Per tant, aquí tenim una confrontació a aquesta manca de voluntat als anys 50 i veurem com la construcció europea s'orientava cap a la via pragmàtica, cap a la construcció mitjançant l'economia i el mercat. No critico aquesta evolució en si mateixa, perquè penso que va ser una bona elecció política. El que van fer els polítics dels anys 50 va ser tractar, mitjançant la construcció de la CECA (Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer), ampliada amb la comunitat agrícola, de construir una Europa de béns, de mercaderies, d'intercanvis de mercats i esperar que la força de les coses comportés la resta.

Però la nostra pregunta fonamental és la següent: això es fa, ara, als anys 90? La racionalitat dels mercats es fa mitjançant la unificació d'Europa? Quant a la llibertat d'intercanvi de circulació, això s'aplica, això es fa dintre d'un procés i una velocitat cada dia més ràpida a la resta d'Europa quant a l'Europa social, ecològica, l'Europa dels drets de l'home, l'Europa de la justícia, l'Europa dels destins comuns, l'Europa democràtica, això s'està implementant? I és així, no només ho dic jo, també els polítics parlen d'un dèficit democràtic, social, d'una manca de vistes comunes, d'unes visions dels destins d'Europa. Per tant això és el que jo diria com a cristià, com a col·lectiu d'homes i dones de bona voluntat que volem pensar en aquesta tradició: Tenim una tasca, una vocació conjuntament amb uns altres. La tasca consisteix a crear aquesta voluntat política i les idees i imatges que ajuden per poder comprometre'ns en un projecte comú que tingui un esperit, un destí que doni un sentit i un cor. Sang i cor a allò que no té sang i cor, és a dir que doni una idea de l'Europa dels ciutadans i no només una Europa de mercat. La manera de poder il·lustrar aquest dèficit és també la tasca que hem d'emprendre tots i també podem fer això, sobretot si estu-

"La carta dels bisbes americans va influir sobre l'economia de 1986."

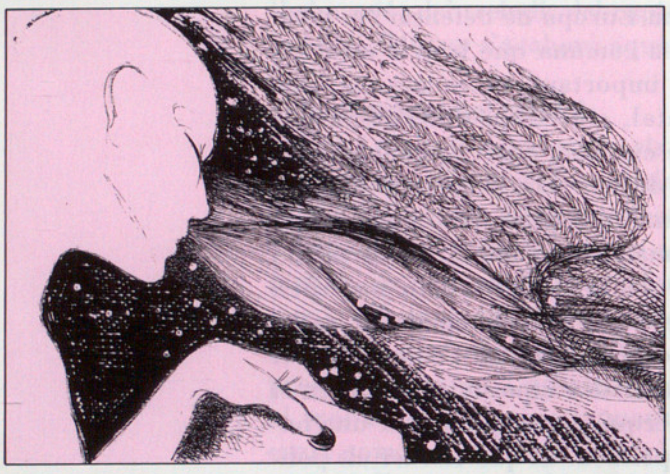

Il·lustració de JOAN CASAS

diem la política social, la qüestió de la dimensió social de la comunitat.

Què vol dir "social"?

Es veu molt bé quan els europeus —ara estic parlant dels responsables de la Comunitat Europea— fan servir la paraula aquesta i la fan servir en sentits diferents. Poden fer servir paraules socials i quan parlen de la Comunitat, el "social" és el que ha de complementar el mercat, perquè el mercat pugui funcionar, pugui, diguem-ne, assolir les seves finalitats. El sentit central de la Comunitat consisteix en el creixement de l'economia mitjançant el mercat lliure.

Per poder-hi arribar s'han de prendre unes certes mesures de convergència, d'harmonització, de normes de treball perquè el mercat pugui estar unificat i això es la concepció del que jo en diria fet social, el que els alemanys en diuen Restbegriff, una concepció aleatòria, complementària que intervé quan l'economia en si no funciona d'una manera apropiada per augmentar l'eficàcia econòmica. Per tant la finalitat continua sent econòmica. La segona concepció de l'aspecte social de l'Europa és la garantia dels drets socials dels treballadors, i és la protecció dels drets al treball, a l'ensenyament, a la salut, per les persones actives i això és una concepció vàlida i la Comunitat ja té moltes capacitats. Per tant pot prendre iniciatives, sobretot en la qüestió de la seguretat i de la salut dels treballadors.

Mentre que en el tercer sentit, el fet social és la garantia dels drets socials de tots els ciutadans europeus, incloses les persones passives, és a dir les persones que ja no treballen o que no poden treballar, però la Comunitat no veu la possibilitat d'entrada, perquè aquestes persones passives no tenen l'autoritat jurídica per poder entrar, perquè la major part dels col·laboradors del mercat els prohibeixen aquesta autorització o volen retenir la legislació social, sobretot en el terreny regional o nacional, perquè hi ha molts interessos nacionals en aquestes polítiques, en aquestes institucions. Per tant mai no es fa el que s'ha de fer, sempre s'ha d'estar forçat per fer alguna cosa. Aquí podem veure l'ambigüitat fonamental sobre la discussió de la política social i sobre la dimensió social de la carta social dintre de la Comunitat Europea, en el si de la Comunitat Europea que es pot dir que està institucionalitzada des del principi. Ara, la història no és una fatalitat. Es pot sortir d'aquesta arrel històrica i pragmàtica i molt més es pot centrar sobre la racionalitat instrumental per poder formar una voluntat política, per formar una concepció de l'Europa de destí, una Europa de la garantia dels drets socials per tots els ciutadans, però cal una voluntat política i, gairebé diria jo, cal un programa social per introduir aquesta idea.

I dic molt clar que no sóc un federalista maximalista, no vull suprimir el poder de les regions entre els països. Sóc flamenc, és a dir estic per l'autonomia cultural i política màxima, però cal cedir d'una manera més sistemàtica i no aleatòria algunes autoritats o algunes possibilitats d'acció a nivell internacional europeu, també pel que fa a la política social i no només pel que fa a la política econòmica. De la mateixa manera s'ha d'actuar en el terreny polític, perquè Europa sigui veritablement una democràcia. De moment, amb l'ambigüitat institucionalitzada Europa és, en certa manera, menys democràtica que la Unió Soviètica o que els països de l'Europa oriental.

El punt clau

I ara entro al darrer punt. El punt principal, el punt clau en la tradició de la doctrina social de l'Església. Hi ha uns avantatges, uns fonaments per poder oferir una certa concepció d'Europa, per poder omplir aquests buits sobre el nostre destí comú i crec que n'hi ha dos: primer que tot, la qüestió de la subsidiarietat que és molt coneguda dels polítics europeus i en segon lloc el que ja se suposa per la solu-

ció dels problemes de la subsidiarietat, la idea del bé comú.

Què és el bé comú i com es pot investir Europa en una concepció actual del bé comú i quin és el problema amb la subsidiarietat?

Fa cinc anys que s'està discutint sobre aquest tema. Es va començar amb el Pla Spinelli, un pla italià, quan es discutia sobre l'Acta Única, l'any 1980, i es va tornar a fer una acta amb Valéry Giscard d'Estaing, quan era President de França, sobre la subsidiarietat i des de llavors hi ha hagut moltes discussions a Europa. Per tant es tracta d'una d'aquestes paraules ambigües com la paraula social. Es pot entendre la paraula subsidiarietat en un sentit minimalista, descentralitzat i és una de les tasques a assolir. I les autoritats de la Comunitat Europea no ho poden resoldre a nivell nacional, perquè va més enllà de les fronteres. Per exemple, temes ecològics. És molt clar que la contaminació de l'aigua i dels rius és un problema que va més enllà dels poders i dels controls nacionals, per tant s'ha de regularitzar a nivell europeu. És una concepció minimalista, una concepció una mica més elevada, però encara més liberal és la concepció utilitària. Donem a un nivell més elevat les competències que poden estar regulades d'una manera més eficaç, que costen menys cares, que donen més avantatges quan estan regulades a un nivell més alt. Mentre que aquelles que es fan d'una forma més econòmica a un nivell més baix, les deixem a aquest nivell baix. Aquest és el criteri d'eficàcia, els costos i els avantatges decideixen si s'ha de regular en la part alta o la part baixa.

Però hi ha una tercera concepció de la subsidiarietat que és la del senyor Jacques Delors, i també he de dir que Jacques Delors és un bon cristià i que està d'acord amb l'ensenyament social de l'Església, que diu que cal en principi donar la major part de competències als individus, a les autoritats regionals, que cal descentralitzar al màxim possible, però sobretot s'ha de tenir en compte un criteri suprem, un criteri importantíssim i on confronten les polítiques en aquests problemes, perquè moltes vegades s'oblida aquesta discussió. I quin és aquest criteri suprem que s'ha de manipular per poder saber el que no es pot descentralitzar i no podem deixar en els nostres estats nacionals? El bé comú. L'ús del llenguatge de subsidiarietat pressuposa com a criteri una concepció del bé comú. I què vol dir això? El bé comú vol dir una concepció sobre les condicions estructurals, socials, mínimes del benestar per a tots els membres de la comunitat.

Exemples concrets

I vull donar uns exemples concrets. Per exemple el problema dels transports. Agafem el meu país concret. En principi el transport és privat. No hi ha transport públic, ni comunitari, ni nacional, ni europeu. El transport està organitzat per unes companyies privades i, qué succeeix, quin és el resultat d'això?

""... a la tradició judeocristiana sempre es pensava en l'economia dins un ideal de cooperació..."

El resultat és que segurament no costaria tant anar des d'Anvers fins a Brussel·les si es podia organitzar un sistema de transport per les empreses privades, el que és més important. La condició és la següent: si es pressuposa que és d'interès públic o del bé comú que cada ciutadà belga, si és a Anvers o en una part llunyana, que tingui els mitjans mínims de transport, una o dues vegades per dia, i pugui anar des del seu poble llunyà fins al centre de la ciutat sense que tingui un cotxe ell mateix. Aquest és un criteri per instaurar un sistema de transport públic, que la mobilitat de cada ciutadà estigui garantida. Si no és potent, si no té mitjans, si no té possibilitats econòmiques, s'ha d'introduir un sistema públic perquè aquest ciutadà es pugui desplaçar. Però la tasca principal d'aquest sistema públic ha de garantir aquestes xarxes que cobreixen tot el país. Aquesta és una raó de subsidiarietat per poder intervenir per la iniciativa pública. Per tant, el criteri de subsidiarietat no es pot fer servir i la discussió continuarà a Europa i mai no es resoldrà, si no es decideixen sobre el criteri del bé comú.

S'han de prendre decisions sobre alguns drets fonamentals, també en el pla social, és a dir, unes garanties socials i alguns drets a nivell de l'ensenyament que es vol garantir, en el transport, en la salut, tant

si es tracta d'un portuguès, d'un flamenc, com d'un basc. És a dir, cal trobar un nivell de salut mínim que s'ha de garantir, un nivell de dret al treball, un nivell de dret a l'ensenyament i, a partir d'aquí, veure si aquesta condició es realitza millor a nivell europeu, a nivell regional, o a nivell flamenc, català, etc. S'ha de partir d'aquí i veure quines són les possibilitats. Crec que la nostra tasca, no només com a cristians, sinó també com a cristians militants, i parlo aquí de ser militants a Europa i també a les nostres regions per una concepció del bé comú. I per què no és evident que això sigui així? Perquè en dues paraules, la idea del bé comú és una vella idea, des d'Aristòtil, des del període de la Bíblia i des del període medieval, però ha perdut molt atractiu en la societat moderna actual, una societat moderna des de les guerres de les religions i des de les guerres polítiques. S'ha deixat de definir el que es deia el bé comú. Es defineix molt bé la democràcia per un procediment: es farà el que decideixen el 51 % dels vots, si no ja ho veurem. És a dir, no es pot decidir conjuntament, perquè hi ha concessions molt diferents. S'ha de donar l'autonomia, la llibertat a la majoria.

De la mateixa manera, el mercat no decideix quins són els productes prioritaris que s'han de produir. S'ha de veure el que decideix la majoria; el que s'ha de comprar és una cosa que s'ha de produir fins al límit que es pugui aconseguir. Així doncs, la societat moderna s'ha inclinat davant del pluralisme radical, com diria jo, i ha abdicat de definir el que era un bé comú, perquè les opinions dels ciutadans eren molt diferents i molt contradictòries. Però ara, on som nosaltres, quant a preguntes a llarg termini, qüestions per exemple com l'ecologia o la responsabilitat pel que fa al Tercer Món que afecten el bé comú del nostre planeta i dels nostres ciutadans?

Il·lustració de SERRACANT

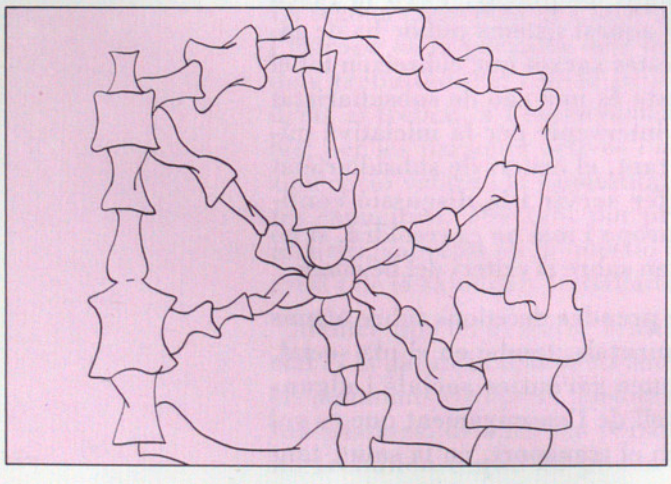

Hem de tornar a aquestes qüestions, a aquests plantejaments i a aquestes manques modernes per poder tractar d'actualitzar i de definir el que és el bé comú.

Acabaré el meu discurs recorrent a alguns punts claus d'aquesta concepció actualitzada del bé comú. Tinc sis punts que voldria indicar. Potser n'hi hauria més, però considero que aquests són els més importants.

El primer és sobre la qüestió de la dignitat fonamental de cada persona. No és quelcom abstracte. Donaré dos exemples concrets sobre la qüestió de la dignitat fonamental de cada persona.

Al meu país, a Bèlgica, estem confrontats amb problemes d'immigració. Som al centre d'Europa, som al punt de trobada. Tenim el 8 % de població que no és belga, d'aquesta, el 3 o 4 % són gent del Nord d'Àfrica o turcs i això crea tensions i tensions greus. I tenim molts clandestins i moltes persones que han vingut fugint d'altres països. Parlant de la racionalitat experimental crec que no podem ser hospitalaris sense límits. És a dir que nosaltres no podem obrir les nostres portes i les fronteres i dir: Veniu a Bèlgica! Calen, per tant, lleis i límits a la immigració, però s'han d'executar aquestes lleis i polítiques d'immigració d'una manera humana, és a dir respectant els drets dels immigrants i fins i tot dels immigrants il·legals, sobretot per tenir un procés just. De moment s'està preparant una llei i s'estan tenint unes discussions per reduir les possibilitats de cridar immigrants, perquè hi ha molts abusos i s'ha d'anar amb compte per què per necessitats d'una eficàcia, sobretot per treure fora els immigrants, no s'han de destruir les nostres bases fonamentals, basades en els drets, fins i tot d'aquells que són clandestins. L'home té dret a un judici propi, en el cas que s'hagi de jutjar.

Segon punt. El valor del treball. El treball no vist només com un factor de producció, sinó vist també com un factor de participació a la vida activa. El repartiment del treball és quelcom que serà sempre un valor fonamental.

Tercer punt. L'aportació de les associacions intermediàries. Això una vegada més es considera com una cosa abstracta. De

vegades s'entén com l'Església que parla d'ella mateixa i que vol que hi hagi ajuts de l'Estat per a la seva organització privada. No, no és únicament l'interés de l'Església, la defensa de les associacions intermediàries, d'associacions privades entre l'individu i l'Estat. És una qüestió de democratització, és una qüestió d'estimular el debat democràtic i la participació en la vida econòmica i democràtica. Per exemple, vinc d'un col·loqui que es va celebrar a Brussel·les amb Jurgen Havel, Richard Worky i altres filòsofs molt coneguts, d'ideologies completament diferents.

És va dir una cosa que tenim en comú amb el seu discurs; defensar la possibilitat de les minories europees, perquè es puguin organitzar dintre d'Europa, bé siguin minories sexuals —els homosexuals, per exemple—, bé siguin minories ètniques o bé siguin minories culturals que es puguin organitzar i que puguin tenir influència en el poder i que siguin acceptades com a part de la democratització a Europa, o sigui la defensa dels drets de la minoria i les possibilitats que han de tenir els ciutadans per participar en aquesta discussió o una altra, és un objectiu que s'ha de defensar. Abel Marc feia servir la paraula alemanya *Verfassungspatriotismus*, el patriotisme per la constitució, pels drets d'Europa, per la construcció també dels drets socials a Europa, per la defensa dels drets socials fonamentals com una garantia per a tots els europeus. Aquesta defensa s'ha de fer mitjançant una llei elaborada a Estrasburg o en una cimera. I ha d'incloure els magribins, els homosexuals, els minusvàlids, els cristians, els humanistes, també les minories perquè puguin tenir una participació de tota mena de grup petit, de grup minúscul. Així es podrà construir la democràcia de fet i no la teòrica.

I abans d'acabar el meu discurs voldria tocar dos punts.

El destí dels béns

El destí universal dels béns. Aquest és un punt central de la *Centesimus Annus*. La propietat privada és bona si va adreçada cap al destí universal dels béns. Què vol dir això? Doncs que cada propietat inclou una responsabilitat social. Quan jo tinc un cotxe, no puc conduir-lo com si no hi hagués altres conductors a la carretera. He de respectar la disciplina, he de vigilar que el meu cotxe no sigui perillós per als altres. Això no planteja només una qüestió de respecte per a les persones, sinó que també s'ha de parlar de l'ecologia, dels problemes de l'automòbil com a destructor, element contaminador, etc. Però agafar aquesta responsabilitat completa individual, com a empresa, com a bé comú, els efectes d'aquesta possessió per als altres, per a la natura, per al Tercer Món i prendre això al nostre càrrec, la distribució universal dels béns, és respectar-los. Es pot traduir també per una convenció que s'ha fet sobre l'Antàrtida. L'Antàrtida serà o no serà un continent explotat, però serà un continent que quedarà per a la humanitat, un bé públic. Això es fa també quan una empresa pren la responsabilitat dels errors que ha fet, quan paga els costs ecològics i socials que ha causat. Aquest també és el destí del repartiment social dels béns.

"... cal cedir autoritats i possibilitats d'acció a nivell internacional europeu..."

I darrer punt. Crec que el bé comú europeu ha d'incloure una acceptació de límits al seu propi poder. Dic això clarament. Espero que Europa no esdevingui una superpotència, com hem tingut a la història i encara tindrem; que Europa, a causa de les seves conviccions, a causa de les seves tradicions i religions diferents, tindrà la valentia de limitar-se a si mateixa. I aquesta no és una evidència. L'ajut al Tercer Món és molt més petit que el problema que estem creant per la política agrícola. La política agrícola europea no és cap bon exemple de col·laboració, ni de cooperació amb el Tercer Món. Encara hi ha massa avantatges per als europeus i massa pocs per als agricultors africans. Desenvolupar una Europa que es pugui limitar a si mateixa, dintre de la seva pròpia potència, del seu propi poder, actuant com a interlocutora entre els països rics i els països pobres, aquí hi veig també un element necessari del bé comú europeu. Aquestes són les meves idees. Crec que aquesta tensió entre la racionalitat instrumental i la racionalitat religiosa és en nosaltres. Crec que Europa és a l'entrada d'un debat als anys 90, per construir una Europa dels ciutadans, amb un sentit creador, i crec que tenim les fonts de la nostra tradició per participar-hi.

El ressorgiment de la doctrina social de l'Església

Elsa Hoerler de Carbonell
Doctora en Ciències Polítiques

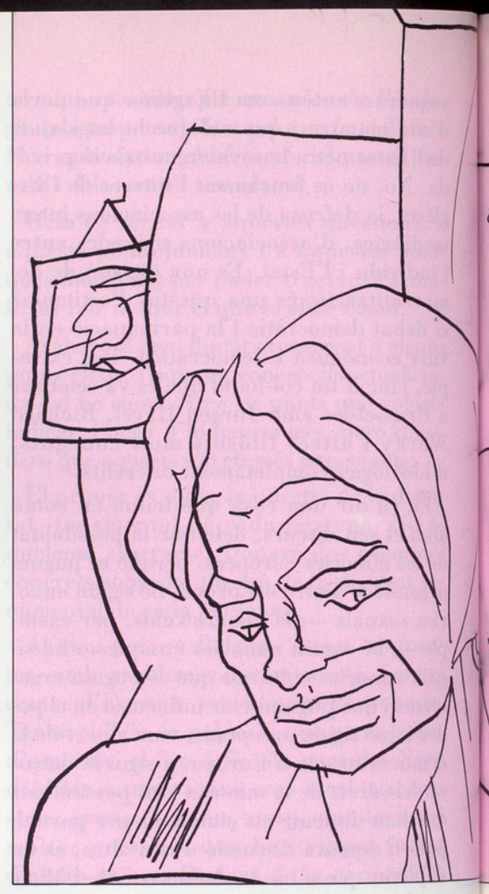

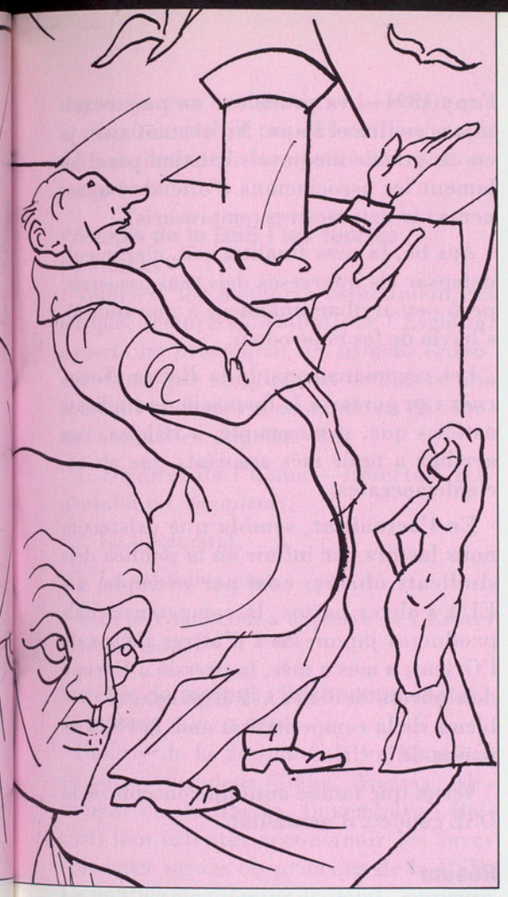

Il·lustració de SERRACANT

La *Rerum Novarum* és el fonament i l'inici de la Doctrina Social de l'Església (DSE). Els partits polítics demòcrata-cristians (o d'un altre nom), fonamenten els seus estatuts en la DSE. Només després de 1948 —de la Segona Guerra Mundial— aquests partits han tingut majoria en sis països d'Europa, i han posat en pràctica una política basada en els seus principis.

El lapsus de temps anterior —de gairebé 60 anys— d'inactivitat dels partits demòcrata-cristians no ens pot estranyar, atès que fins l'any 1950, la DSE es trobava oposada als corrents científics i polítics més poderosos: el liberalisme econòmic i el marxisme i, entre les dues guerres mundials: el feixisme, el nacionalsocialisme i el falangisme. No obstant això, els darrers 40 anys, el seu concepte de l'economia i del fet social s'han infiltrat en la convicció de molts.

Les divergències entre la Doctrina Social de l'Església (DSE) i els enunciats de les ciències i polítiques econòmiques eren fonamentals:

La DSE va considerar que, essent l'economia una activitat humana, l'Església no solament tenia el dret sinó també l'obligació de jutjar-la.

En canvi, tant el liberalisme econòmic/capitalisme com el socialisme/comunisme consideraven que aquesta activitat restava regida per lleis infal·libles com les de les ciències naturals.

El liberalisme econòmic/capitalisme per la llei de l'oferta i la demanda, que portava tots els factors —preu, producció i demanda— a un equilibri.

Mentre que Karl Marx va considerar que, per la llei de la concentració, l'economia a base de propietat privada acabaria, inevitablement, en el col·lectivisme.

Pretendre que la moral tingués una plaça en aquests sistemes era una incongruència.

Tanmateix, aquestes lleis infal·libles del liberalisme/capitalisme i del socialisme/comunisme van fracassar contínuament, de tal manera que es va imposar el concepte de la DSE en aquesta qüestió i que pot formular-se, com a continuació es fa: l'home no està al servei de les lleis econòmiques, sinó que les lleis econòmiques han d'estar al servei de l'home.

També altres exigències definides en el seu temps per la DSE, sense adonar-se'n han estat acceptades per tots:

Un salari digne era, l'any 1891, impossible tant per a la ciència liberal com per al marxisme, atès que, segons ells, el salari obrer havia de gravitar forçosament al voltant del mínim vital.

Aquesta "veritat científica" va fer rebutjar a Pablo Iglesias, fundador del PSOE, la creació de cooperatives de consum i altres millores per a la situació dels obrers, perquè va considerar que només una revolució podia millorar el nivell de vida.

Ja l'any 1831, en la *Quadragesimo anno*, el Papa Pius XII va exigir que totes les classes havien de participar en el progrés i, després de la Segona Guerra Mundial, les teories del liberalisme/capitalisme van considerar que, per existir sempre la demanda necessària per comprar tota la producció, els salaris obrers havien d'augmentar amb la producció, és a dir, amb el progrés.

Les exigències de la DSE de l'any 1891 que es van rebutjar com a impossibles, després de l'any 1945 es van considerar necessàries per al bon funcionament de la nostra economia.

Després de la Segona Guerra Mundial, als països amb Govern demòcrata-cristià (Itàlia, Alemanya, Països Baixos, Bèlgica, Luxemburg i Àustria) es van esforçar per trobar les institucions per portar a terme les recomanacions fetes per la DSE.

1. Protecció de la família:

Subsidis i ajudes suficients per possibilitar que la mare de família pugui quedar-se a casa seva per tenir cura dels fills petits. Més tard aquestes institucions es van estendre a altres països i, fins i tot, a l'Alemanya comunista.

Però, si en els països demòcrata-cristians l'ajut es realitzava en plena expansió de la natalitat després de 1945, en d'altres països s'instituïa quan s'adonaven que la natalitat del país ja no compensava les defuncions.

Els mitjans eren els mateixos, però aplicats d'acord amb intencions diferents.

2. Els estalvis:

Ja a la *Rerum Novarum* s'exigia uns salaris obrers que permetessin la formació del patrimoni. I els governs demòcrata-cristians ho realitzaven, atès que la seva màxima era "no proletaris sinó propietaris".

Mentrestant, els Governs socialdemòcrates seguien les teories de Keynes, que desitjava "l'eutanàsia dels estalviadors". Naturalment, aquestes mesures polítiques feien decaure els estalvis personals.

Finalment, aquests governs també volen promoure l'estalvi personal, no perquè l'assalariat tingui quelcom de propi, sinó perquè sense l'estalvi personal suficient, els interessos per a crèdits s'incrementaven desorbitadament, perjudicant no altra cosa sinó el desenvolupament.

Un altre exemple, com un principi de la DSE —l'estalvi personal— ha de tornar a realitzar-se per peremptòria necessitat de la mateixa economia.

La subsidiarietat de l'acció de l'Estat. Aquest principi dissenyat ja a la *Rerum Novarum*, segons la qual una activitat que pot realitzar una organització petita no l'ha de fer una organització gran, deixava entreveure, per tant, que l'activitat de l'Estat solament havia d'ésser subsidiària.

Aquest principi fonamental de la DSE va provocar l'enemistat dels moviments feixistes, del nacionalsocialisme i del falangisme envers la DSE, perquè aquests moviments polítics representaven la supremacia de l'Estat i la subsidiarietat de la persona humana.

Un camp important, en el qual aquesta necessària col·laboració ha de realitzar-se de manera continuada és el de l'assistència a les necessitats.

L'assistència que només es recolza en l'Estat, com en el laborisme anglès, el socialisme suec i els països comunistes, es troba en crisi. A Anglaterra i a Suècia, resulta ésser una càrrega massa pesada per a les seves economies i als països comunistes es va mostrar com a defectuosa.

Sindicats obrers i patronals. La defensa de la legitimitat dels sindicats obrers —ja l'any 1891— va promoure no poques crítiques contra el Papa. No obstant això, ja en els gremis medievals existien paral·lelament les associacions d'oficials i aprenents i la dels mestres (empresaris).

Ara bé, la seva finalitat era, clarament, defensar els interessos dels seus associats, però per arribar finalment a una solució, s'havia de fer el bé comú.

Les recomanacions de la *Rerum Novarum* van portar a la formació de sindicats catòlics que, per exemple, a Bèlgica, van arribar a tenir més associats que els socialdemòcrates.

En l'actualitat, sembla que existeixen nous factors per influir en la política dels sindicats obrers: com per exemple, als EUA i altres països, la competència dels productes japonesos i d'altres països de l'Orient; a més a més, la pressió a Europa dels obrers de l'Est i, a Espanya, el problema de la competitivitat amb la resta de països de la CE.

Veiem que també aquí un concepte de la DSE gaudeix d'actualitat.

Resum

Si repassem la història econòmico-social dels darrers 40 anys ens trobem que moltes aspiracions de la DSE han pogut ésser realitzades, tot i que, moltes vegades per motius diferents:

— Així, el salari obrer, que havia d'augmentar junt amb el progrés, després de la Segona Guerra Mundial ha estat imposat en molts països per la raó que el poder de compra de les grans masses havia d'augmentar paral·lelament a la producció per evitar les crisis cícliques de manca de poder adquisitiu.

— La protecció a la família instituïda per la DC en el sentit humanitari i social ha estat adoptada, finalment, en altres països per frenar el descens de la natalitat que no compensava el nombre de defuncions.

— El foment a l'estalvi individual per assegurar a tots un patrimoni personal en la DSE. Després d'uns decennis de practicar "l'eutanàsia de l'estalviador", en els mateixos països, ara, s'intenta fomentar-lo forçosament, de nou, perquè els alts interessos sobre crèdits, causats per la seva manca, posen en perill el desenvolupament del país.

— Finalment, l'exigència de la DSE, que tant els sindicats obrers com les patronals

Des del 1948, els partits demòcrata-cristians han tingut majoria a sis països d'Europa. A la foto, acte polític d'Unió Democràtica de Catalunya.

tinguessin com a objectiu el bé comú que ara tant es desitja per salvar l'economia del país davant la competitivitat dels estrangers.

Principis de la DSE i les teories de mercat

Voldríem fer memòria ràpidament del fet que, sempre subratllat per l'Església, aquesta *no preconitza un sistema econòmic*, sinó que simplement estableix uns principis que caldria acomplir en els sistemes econòmics. Aquests són:

1. Dignitat de l'home —llibertat, responsabilitat, propietat.

2. La solidaritat.

3. La subsidiarietat.

4. El bé comú com a objectiu de l'Estat i dels individus.

Les lleis de mercat i l'economia social de mercat

Després de la Segona Guerra Mundial, sis països europeus (Itàlia, Àustria, Alemanya, Països Baixos, Luxemburg i Bèlgica) han intentat reconstruir les seves economies segons els principis de la DSE. La política econòmica i social, empresa pels partits DC ha estat interrompuda, de vegades, per les votacions adverses. En el país on han pogut arrelar més, Alemanya, s'ha pogut comptar amb una *recerca i una crítica preliminar* (ja abans de la Segona Guerra Mundial) dels principis del liberalisme econòmic.

El liberalisme econòmic té com a peça clau la direcció de la vida econòmica per les *lleis de l'oferta i la demanda en un mercat lliure*. L'acceptació d'aquests principis al voltant del 1800 no era deguda simplement a un caprici, sinó a la necessitat d'abandonar el sistema anterior de "produir sobre encàrrec", per poder realitzar la producció en massa industrialment parlant, la qual cosa vol dir que produeix per a uns compradors anònims.

Durant generacions es va considerar que les esmentades lleis eren tan inevitables com les lleis de la Natura i, deixant això de banda, eren perfectes si es considera que permetien i obligaven a cada fabricant establir-se en el lloc on podia aprofitar la millor combinació de factors (mà d'obra, matèries primeres, maquinària, etc.) i, seguint les indicacions dels preus es podia i s'havia de produir el que desitjaven comprar els consumidors i assolir, per tant, un ajustament entre la producció i les necessitats dels consumidors.

Economistes cristians de la Universitat de Friburg a Brigsgobia, ja abans de la Segona Guerra Mundial, decretaven que les lleis de mercat no eren ni inevitables ni perfectes, sinó que podien obtenir resultats asocials o antisocials; que el Govern havia d'elaborar un marc per admetre solament aquelles lleis de mercat que tinguessin un caràcter social, és a dir, que asseguressin el bé comú. És per això que es va establir una vigilància contínua sobre el comportament del mercat.

Si ens recordem que Gorbatxov va declarar que el que ell volia per al seu país era una economia *social* de mercat, ens adonem que ni ell ni cap altre dirigent de la resta de països de l'Est no desitgen la institució del liberalisme primitiu.

"A més a més, sempre resta pendent el problema del Tercer Món."

Per completar el quadre, hem de recordar un altre fracàs dels principis primitius de mercat: que pel seu funcionament restés ajustada la producció a les *necessitats*. Mitjançant els esmentats principis, resta ajustada la producció a la necessitat dels que posseeixen diners per comprar i en són exclosos els indigents.

Per tant, perquè aquesta segona part de les "lleis de mercat" s'acompleixi és necessari que tots tinguin, almenys, uns ingressos suficients. D'aquí ve l'interès de la DC per al patrimoni personal, unes assegurances socials suficients i el desig de detectar "les bosses de pobresa" del seu país, les seves causes i els seus remeis.

Fa poc més de 40 anys que sis països europeus han intentat transformar les seves economies segons els principis de la Doctrina Social Catòlica. Encara resta molt per fer i ja es presenta el problema de la reorganització de les economies comunistes dels països de l'Est.

A més, sempre restarà pendent el problema del Tercer Món.

És clar que els catòlics no podem queixar-nos de patir un atur forçós de tipus mental.

La propietat privada i el destí universal dels béns

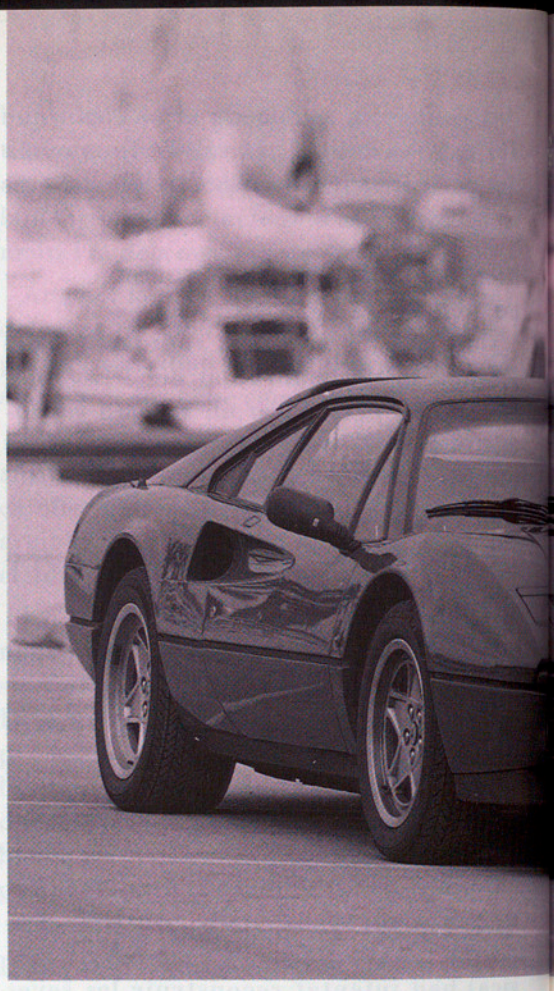

Carta encíclica de Joan Pau II
(Capítol IV)

El capítol IV de la *Centesimus Annus* és el més important des de l'àmbit temàtic de la nostra revista. El seu contingut (la propietat privada i el destí universal dels béns) ha colpit l'opinió pública. El text conclou afirmant que la propietat es justifica moralment quan crea —en la forma i amb les circumstàncies convenients— oportunitats de treball i creixement humà per a tothom. Ens ha semblat interessant per al lector reproduir el text íntegre, perquè és, dels que formen l'encíclica, el que parla expressament del món del treball.

30. A la *Rerum Novarum* Lleó XIII afirmava enèrgicament i amb diversos arguments el caràcter natural del dret a la propietat privada, contra el socialisme del seu temps.[65] Aquest dret, fonamental en tota persona per a la seva autonomia i el seu desenvolupament, l'Església l'ha defensat sempre fins als nostres dies. Igualment, l'Església ensenya que la propietat dels béns no és un dret absolut, ja que en la seva naturalesa de dret humà porta inscrita la seva limitació.

Alhora que proclamava amb força el dret a la propietat privada, el Papa afirmava amb la mateixa claredat que l'"ús" dels béns, confiat a la llibertat de cadascú, se subordina al destí primigeni i comú dels béns creats i també a la voluntat de Jesucrist, manifestada a l'Evangeli. En aquest sentit escrivia: "Així, doncs, els afortunats ja han rebut l'avís... Els rics han de témer les amenaces terribles de Jesucrist, car més aviat o més tard hauran de passar comptes severíssims davant el Jutge diví de l'ús que han fet de la riquesa". I, citant sant Tomàs d'Aquino, afegia: "Si es pregunta com ha de ser l'ús

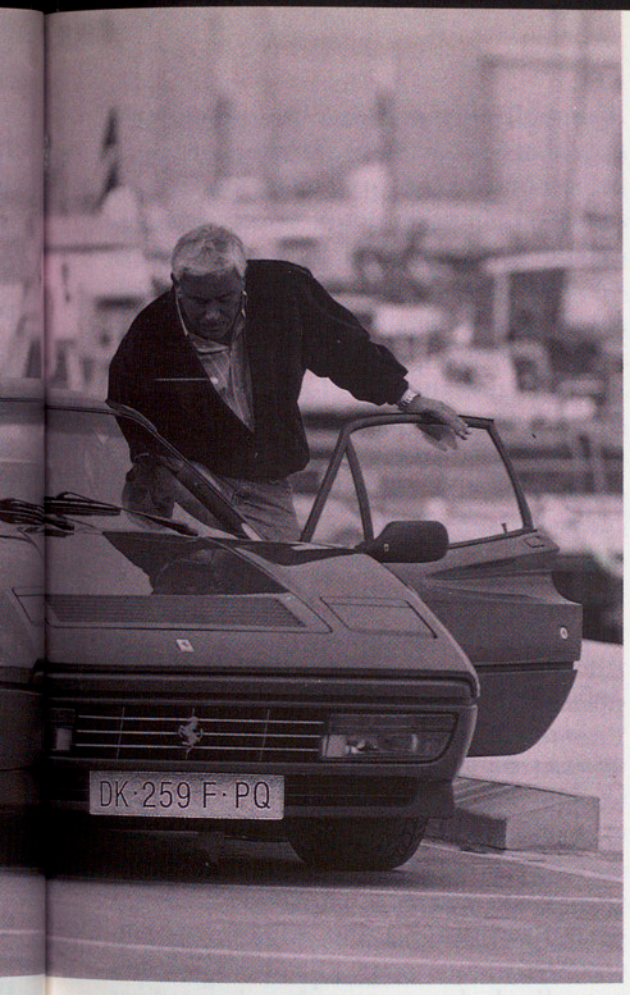

L'Església ha defensat sempre el caràcter natural del dret a la propietat privada i ha dit també que la propietat dels béns no és un dret absolut.

dels béns, l'Església respondrà sense vacil·lació: «Sota aquest aspecte, l'home no pot considerar els béns externs com a propis, sinó com a comuns» ...perquè, «per damunt de les lleis i dels judicis dels homes, hi ha la llei i el judici del Crist»".[66]

Els successors de Lleó XIII han repetit aquesta doble afirmació: la necessitat i, per tant, la licitud de la propietat privada, d'una banda, i, de l'altra, les limitacions que pesen damunt d'ella.[67] També el concili Vaticà II ha proposat altre cop la doctrina tradicional amb paraules que mereixen ser citades aquí textualment: "L'home, quan fa servir aquests béns, no ha de considerar les coses exteriors que posseeix legítimament com si fossin exclusivament seves, perquè també són comunes, en el sentit que no són exclusivament per al seu profit, sinó també per al dels altres". I una mica més endavant afegeix: "La propietat privada o un cert domini sobre els béns exteriors asseguren a cadascun una zona absolutament necessària d'autonomia personal i familiar, i cal considerar-los com una ampliació de la llibertat humana... La propietat privada, per la seva mateixa naturalesa, també té un caràcter social, el fonament del qual és el destí comú dels béns".[68] La mateixa doctrina social ha estat objecte de consideració per part meva, de primer antuvi, en el discurs a la III Conferència de l'Episcopat d'Amèrica Llatina a Puebla i, més endavant, en les encícliques *Laborem exercens* i *Sollicitudo rei socialis*.[69]

31. Rellegint aquests ensenyaments sobre el dret a la propietat i el destí comú dels béns en relació amb el nostre temps, podem plantejar la qüestió sobre l'origen dels béns que sostenen la vida de l'home, satisfan les seves necessitats i són objecte dels seus drets.

El primer origen de tot allò que és un bé és l'acte amb què Déu ha creat el món i l'home i amb què ha donat a aquest la terra per tal que la domini amb el seu treball se serveixi dels seus fruits (cf. Gn 1,28-29). Déu ha donat la terra a tot el llinatge humà per al manteniment de tots els seus habitants, sense excloure ni privilegiar ningú. Ve't aquí, doncs, l'arrel primera del destí universal dels béns de la terra. Aquesta per la seva mateixa fecunditat i la capacitat de satisfer les necessitats de l'home, és el primer do de Déu, destinat al sosteniment de la vida humana. Ara bé, la terra no dóna els seus fruits sense una resposta peculiar de l'home al do de Déu, és a dir, sense el treball. Mitjançant el treball i posant en joc la intel·ligència i la llibertat, l'home aconsegueix dominar la terra i fer-s'hi una estada digna. D'aquesta manera s'apropia d'una part de la terra, aquella que ha conquerit amb el seu treball: aquest és l'origen de la propietat individual. És evident que l'home també té la responsabilitat de no impedir que d'altres homes obtinguin la seva part del do de Déu. Més encara, ha de col·laborar amb ells per dominar junts tota la terra.

Enllà de la història, als inicis de tota societat humana, sempre trobem aquests dos factors, *el treball i la terra*. En canvi, no sempre hi ha la mateixa relació entre ells. En altre temps, *la fecunditat natural de la terra* es veia i era, de fet, com el factor principal de riquesa, mentre que el treball servia d'ajuda i afavoria aquesta fecunditat. Avui cada cop és més important *el paper del treball humà* com a factor productiu de la riquesa material i moral. D'altra banda, és evident que el tre-

"L'ús dels béns, confiat a la llibertat de cadascú, se subordina al destí primigeni i comú dels béns creats i a la voluntat de Jesucrist..."

ball d'un home connecta naturalment amb el dels altres homes. Avui més que mai, treballar és *treballar amb altres* i *treballar per als altres:* és fer quelcom per a algú. El treball és més fecunda i més productiu com més l'home es faci més capaç de conèixer les potencialitats productives de la terra i com més vegi en profunditat les necessitats dels altres homes, per als quals es treballa.

32. Hi ha una altra forma de propietat, concretament en el nostre temps, que té una importància no pas inferior a la de la terra: *és la propietat del coneixement, de la tècnica i del saber.* En aquest tipus de propietat, molt més que en els recursos naturals, es basa la riquesa de les nacions industrialitzades.

"La moderna economia d'empresa té aspectes positius, l'arrel dels quals és la llibertat de la persona, que s'expressa en el camp econòmic..."

Hem al·ludit el fet que *l'home treballa amb els altres homes*, pren part en un "treball social" que abraça cercles progressivament més amplis. El qui produeix una cosa ho fa, generalment –ultra l'ús personal que en pugui fer–, perquè els altres se'n serveixin, després d'haver pagat el preu just, establert de comú acord negociant amb llibertat. Precisament la capacitat de conèixer oportunament les necessitats dels altres homes i el conjunt dels factors productius més apropiats per a satisfer-les és una altra font important de riquesa en una societat moderna. A part d'això, molts béns no es poden produir d'una manera adequada per obra d'un sol individu, sinó que exigeixen la col·laboració de molts. Organitzar aquest esforç productiu, programar-ne la duració en el temps, procurar que correspongui positivament a les necessitats que ha de satisfer assumint els riscs necessaris: tot això també és una font de riquesa en la societat actual. Així cada vegada es fa més evident i determinant *el paper del treball humà*, disciplinat i creatiu, i *el de les capacitats d'iniciativa i d'esperit emprenedor*, com a part essencial del treball mateix.[70]

Aquest procés, que posa concretament de manifest una veritat sobre la persona, afirmada constantment pel cristianisme, cal mirar-lo amb atenció i d'una manera positiva. En efecte, el principal recurs de l'home és, juntament amb la terra, l'home mateix. La seva intel·ligència descobreix les potencialitats productives de la terra i les múltiples modalitats amb què es poden satisfer les necessitats humanes. El seu treball disciplinat, en solidària col·laboració, permet la creació de *comunitats de treball* cada dia més àmplies i segures per dur a terme la transformació de l'ambient natural i la del mateix ambient humà. En aquest procés hi ha compromeses virtuts importants, com és ara la diligència, la laboriositat, la prudència en assumir els riscs raonables, la fiabilitat i la lleialtat en les relacions interpersonals, la resolució coratjosa en l'execució de resolucions difícils i doloroses, però necessàries per al treball comú de l'empresa i per fer front als eventuals revessos de fortuna.

La moderna *economia d'empresa* té aspectes positius, l'arrel dels quals és la llibertat de la persona, que s'expressa en el camp econòmic i en altres camps. L'economia és un sector de la múltiple activitat humana, i en ella, com en tots els altres camps, és tan vàlid el dret a la llibertat com el deure de fer-ne un ús responsable. Hi ha, encara, diferències específiques entre aquestes tendències de la societat moderna i les del passat fins i tot recent. Si en altre temps el factor decisiu de la producció era la terra i després ho fou *el capital*, entès com un conjunt massiu de maquinària i de béns instrumentals, avui dia el factor decisiu és cada cop més *l'home* mateix, és a dir, la seva capacitat de coneixement, que es palesa amb el saber científic, i la seva capacitat d'organització solidària, així com la d'intuir i satisfer les necessitats dels altres.

33. Tanmateix cal descobrir i fer presents els riscs i els problemes relacionats amb aquest tipus de procés. De fet, avui molts homes, potser la gran majoria, no disposen de mitjans que els permetin d'entrar d'una manera efectiva i humanament digna en un sistema d'empresa, on el treball ocupa una posició realment central. No tenen la possibilitat d'adquirir els coneixement bàsics que els ajudin a expressar la seva creativitat i a desenvolupar les seves capacitats. No aconsegueixen d'entrar a la xarxa de coneixements i intercomunicacions que els permetria de veure apreciades i utilitzades llurs qualitats. Ells, encara no pròpiament explotats, són àmpliament marginats, i el desenvolupament econòmic, per dir-ho així, s'efectua més enllà del seu abast, bo i restant limitats, fins i tot, als espais ja prou reduïts de les seves antigues economies de subsistència. Aquests homes, impotents per a resistir la competència de mercaderies produïdes amb mètodes nous i que satisfacin les necessitats que abans ells solien enfrontar amb formes organitzatives tradicionals, ofuscats per la brillantor d'una opulència ostentosa, inabastable per a ells, lligats per la necessitat, formen veritables aglomeracions a les ciutats del Tercer Món, on sovint es veuen desarrelats culturalment, enmig de situacions de violència i sense possibilitats d'integració. No se'ls reconeix, de fet, la dignitat, i ocasions hi ha en què hom vol eliminar-los de la història mitjançant formes coactives de control demogràfic, contràries a la dignitat humana.

Molts altres homes, encara que no marginats del tot, viuen en ambients on la lluita per cobrir les primeres necessitats és absolutament prioritària i on vigeixen encara les regles del capitalisme primitiu, juntament amb una despietada situació que no té res a envejar a la dels moments més negres de la primera fase de la industrialització. En altres casos continua essent la terra l'element principal del procés econòmic, amb què els qui la cultiven, quan són exclosos de la propietat, es veuen reduïts a condicions de semiesclavitud.[71] Davant aquests casos, avui com en temps de la *Rerum Novarum*, podem parlar d'una explotació inhumana. Malgrat els canvis que han tingut lloc a les societats més avançades, les mancances humanes del capitalisme, amb el conseqüent domini de les coses sobre els homes, són lluny d'haver desaparegut. Pitjor encara, pel que fa als pobres, a la manca de béns materials s'hi ha afegit la del saber i dels coneixements, que els priva de sortir de l'estat de dependència humiliant.

Per desgràcia, la gran majoria dels habitants del Tercer Món encara viu en aquestes condicions. Però fóra un error entendre aquest món en sentit solament geogràfic. En algunes de les seves regions i en alguns sectors socials s'han emprès processos de desenvolupament orientats, més que a la valoració dels recursos materials, a la del "recurs humà". D'altra banda, en molts països coexisteixen organismes econòmics totalment diversos, però vinculats de diferents maneres els uns amb els altres, cosa que planteja nous i greus problemes tant a les polítiques del desenvolupament com a la pastoral de l'Església.

S'ha afirmat, fa pocs anys, que el desenvolupament dels països més pobres depenia de l'aïllament del mercat mundial, així com de la confiança exclusiva en les seves pròpies forces. La història recent ha posat en evidència que els països que s'han marginat han experimentat un estancament i un retrocés. Per contra, han experimentat un desenvolupament els països que han aconseguit introduir-se a la interrelació general de les activitats

"... a la manca de béns materials s'hi ha afegit la del saber i dels coneixements, que els priva de sortir de l'estat de dependència humiliant."

econòmiques a nivell internacional. Sembla, doncs, que el problema més gros és aconseguir un accés equitatiu al mercat internacional, basat no en el principi unilateral de l'explotació dels recursos naturals, sinó sobre la valoració dels recursos humans.[72]

Malgrat tot, també hi ha aspectes del tercer món en els països desenvolupats, on la transformació constant de les formes de producció i de consum devalua alguns coneixements ja adquirits i algunes professionalitats consolidades, cosa que exigeix un esforç continu de requalificació i de posada al dia. Els qui no aconsegueixen d'anar al compàs del temps poden trobar-se fàcilment marginats i, al costat d'ells, ho són també els vells, els joves incapaços d'inserir-se a la vida social i, en general, les persones més febles i allò que anomenem quart món. La mateixa situació de la dona en aquestes condicions no és gens fàcil.

34. Hi ha la impressió que, tant a nivell de nacions, com de relacions internacionals, el mercat lliure és l'instrument més apte per a col·locar els recursos i respondre eficaçment a les necessitats. Però això només val per a aquelles necessitats que són "solucionables", amb poder adquisitiu, i per a aquells recursos que són "vendibles", això és, capaços d'assolir un preu convenient. Ara, hi ha moltes necessitats humanes que no tenen sortida en el mercat. És un deure estricte de justícia i de veritat impedir que quedin sense satisfer les necessitats humanes fonamentals i que hagin de morir els homes que s'hi troben aclaparats. Ultra això, cal ajudar aquests homes necessitats a aconseguir els coneixements, a entrar dins el cercle de les interrelacions, a desenvolupar les seves aptituds per poder valorar millor les seves capacitats i els seus recursos. Per damunt de la lògica dels intercanvis a base dels paràmetres i de les seves formes justes, hi ha *quelcom que es deu a l'home pel fet de ser home*, en virtut de la seva dignitat eminent. Aquest *quelcom* degut comporta inseparablement la possibilitat de sobreviure i de participar activament al bé comú de la humanitat.

"... evitar que el treball de l'home i l'home mateix es redueixin a simple mercaderia."

En el context del Tercer Món conserven tota la validesa –i en certs casos encara són una fita que cal atènyer– els objectius indicats per la *Rerum Novarum*, per tal d'evitar que el treball de l'home i l'home mateix es redueixin al nivell de simple mercaderia: el salari suficient per a la vida de la família, les assegurances socials contra la vellesa i l'atur i la tutela adequada de les condicions de treball.

35. Aquí s'obre un *camp d'acció i de lluita* vast i fecund, en nom de la justícia, per als sindicats i les altres organitzacions dels treballadors, que defensen els seus drets, tutelen la seva persona i exerceixen al mateix temps una funció essencial de caràcter cultural, a fi de procurar que participin d'una manera més plena i digna a la vida de la nació i els ajudin en el camí del desenvolupament.

En aquest sentit podem parlar justament de lluita contra un sistema econòmic, entès com a mètode que assegura el predomini absolut del capital, la possessió dels mitjans de producció i la terra, enfront de la subjectivitat lliure del treball de l'home.[73] En la lluita contra aquest sistema, no s'hi posa, com a model alternatiu, el sistema socialista, que de fet és un capitalisme d'Estat, sinó *una societat basada en el treball lliure, en l'empresa i en la participació*. Aquesta societat tampoc no s'oposa al mercat, sinó que exigeix que aquest sigui controlat oportunament per les forces socials i per l'Estat, de manera que es garanteixi la satisfació de les exigències fonamentals de tota la societat.

L'Església reconeix la *funció justa dels beneficis*, com a índex de la bona marxa de l'empresa. Quan una empresa dóna beneficis vol dir que els factors productius s'han utilitzat adequadament i que les necessitats humanes corresponents s'han satisfet com cal. Però els beneficis no són l'únic índex de les condicions de l'empresa. És possible que els balanços econòmics siguin correctes i que al mateix temps els homes, que constitueixen el patrimoni més valuós de l'empresa, siguin humiliats i ofesos en llur dignitat. Això, a més de ser moralment inadmissible, no pot deixar de tenir reflexos negatius per al futur, fins per a l'eficiència econòmica de l'empresa. Car la finalitat de l'empresa no és simplement la producció de beneficis, sinó més aviat l'existència mateixa de l'empresa

com a *comunitat d'homes* que, de diverses maneres, procuren la satisfacció de llurs necessitats fonamentals i formen un grup particular al servei de tota la societat. Els beneficis són un elements regulador de la vida de les empreses, però no l'únic. Juntament amb ells, cal considerar d'*altres factors humans i morals* que, a llarg termini, són almenys igualment essencials per a la vida de l'empresa.

Queda palès com és d'inacceptable aquella afirmació segons la qual la derrota del socialisme deixa el capitalisme com l'únic model d'organització econòmica. Cal rompre les barreres i els monopolis que deixen tants de pobles al marge del desenvolupament. Cal assegurar a tots –individus i nacions– les condicions bàsiques que permetin de participar en aquest desenvolupament. Aquest objectiu exigeix esforços programats i responsables per part de tota la comunitat internacional. Cal que les nacions més fortes sàpiguen oferir a les més febles oportunitats d'inserció a la vida internacional; que les més febles sàpiguen acceptar aquestes oportunitats, que facin els esforços i els sacrificis necessaris per a això i assegurin l'estabilitat del marc polític i econòmic, la certesa de perspectives per al futur, el desenvolupament de les capacitats dels treballadors i la formació d'empresaris eficients i conscients de les seves responsabilitats.[74]

Actualment, sobre els esforços positius que s'han dut a terme en aquest sentit hi ha l'amenaça del problema, encara en bona part no ben resolt, del deute exterior dels països més pobres. Ben cert que és just aquell principi que diu que els deutes s'han de pagar. Ara, no és lícit d'exigir o pretendre el pagament, quan aquest imposaria, de fet, unes opcions polítiques que portarien la fam i la desesperació a poblacions senceres. No es pot demanar que els deutes contrets es paguin amb sacrificis insuportables. Cal, en aquests casos –com, d'altra banda, ja passa en bona part–, trobar modalitats de reducció, de dilació o d'extinció del deute, compatibles amb el dret fonamental dels pobles a la subsistència i al progrés.

36. Ara convé que dirigim l'atenció als problemes específics i a les amenaces que es presenten en les economies més avançades i en relació amb les seves característiques peculiars. En les fases precedents de desenvolupament, l'home ha viscut sempre condicionat pel pes de la necessitat. Les coses necessàries eren poques, ja fixades d'alguna manera per les estructures objectives de la seva constitució corporal, i l'activitat econòmica s'orientava a satisfer-les. És clar, tanmateix, que avui el problema no és sols d'oferir una quantitat de béns suficients, sinó el de respondre a una *demanda de qualiatat*: qualitat de la mercaderia que es produeix i es consum; qualitat dels serveis de què es disposa; qualitat de l'ambient i de la vida en general.

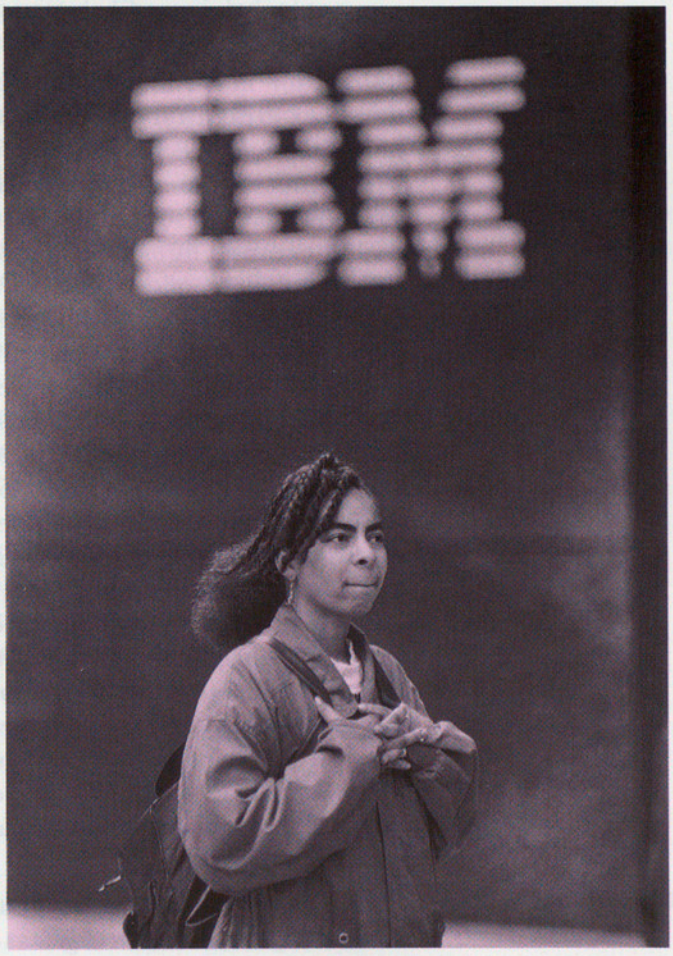

"Queda palès com és d'inacceptable aquella afirmació segons la qual la derrota del socialisme deixa el capitalisme com l'únic model d'organització econòmica."

La demanda d'una existència qualitativament més satisfactòria i més rica és quelcom legítim en si mateix. Però cal posar en relleu les noves responsabilitats i els perills inherents a aquesta fase històrica. En el món, on surten i es delimiten necessitats noves, es dóna sempre una concepció més o menys adequada de l'home i del seu bé veritable. A través de les opcions de producció i de consum, es posa de manifest una determinada cultura, com a concepció global de la vida. D'aquí neix el *fenomen del consumisme*. Quan es descobreixen noves necessitas per satisfer-les, cal deixar-se guiar per una imatge

integral de l'home, que respecti totes les dimensions del seu ésser i que subordini les que són materials i instintives a les interiors i espirituals. Al contrari, quan hom s'adreça directament als seus instints i prescindeix d'una manera o altra de la seva realitat personal, conscient i lliure poden crear-se *hàbits de consum i estils de vida* objectivament il·lícits i sovint àdhuc perjudicials per a la salut física i espiritual. El sistema econòmic no posseeix per ell mateix els criteris que permetin de distingir correctament les formes noves i més elevades de donar satisfacció a les noves necessitats humanes, que són un obstacle per a la formació d'una personalitat madura. Cal, doncs, i és urgent, una *gran obra educativa i cultural*, que comprengui l'educació dels consumidors per a un ús responsable de la capacitat d'elecció, la formació d'un sentit profund de responsabilitat en els productors i, sobretot, en els professionals dels mitjans de comunicació social, a més de la intervenció indispensable de les autoritats públiques.

Un exemple cridaner de consumisme, contrari a la salut i a la dignitat de l'home i, certament, no gens fàcil de controlar, és el de la droga. La seva difusió és l'índex d'una greu disfunció del sistema social, que suposa una visió materialista i, en un cert sentit, destructiva de les necessitats humanes. Així, la capacitat innovadora de l'economia lliure acaba realitzant-se d'una manera unilateral i inadequada. La droga, com la pornografia i d'altres formes de consumisme, explota la fragilitat dels febles i pretén omplir el buit espiritual que s'ha arribat a crear.

"El marxisme ha reprotxat la mercantilització i l'alienació de l'existència humana a les societats burgeses i capitalistes."

No és dolent el desig de viure millor, però és equivocat l'estil de vida que es considera millor, quan s'orienta a tenir i no a ser, i vol tenir més no per ser més, sinó per consumir l'existència en un plaer que es proposa com a fi en si mateix.[75] Per això cal esforçar-se per implantar estils de vida segons els quals la recerca de la veritat, de la bellesa i del bé, així com la comunió amb els altres homes per un creixement comú, siguin els elements que determinin les opcions del consum, dels estalvis i de les inversions. Sobre això, no puc limitar-me a recordar el deure de la caritat, això és, el deure d'ajudar amb la part "supèrflua" dels nostres béns. De vegades s'ha de donar fins del que ens és "necessari" perquè el pobre tingui el que necessita per a viure. Em refereixo al fet que també l'opció d'invertir en un lloc i no en un altre, en un sector productiu en comptes d'un altre, sempre és una *opció moral i cultural.* Donades unes certes condicions econòmiques i d'estabilitat política absolutament imprescindibles, la decisió d'invertir, això és, d'oferir a un poble l'ocasió de donar valor al seu treball, es determina igualment per una actitud de voler ajudar i per la confiança en la providència. Això fa veure les qualitats humanes del qui decideix.

37. També és preocupant, al costat del problema del consumisme –i s'hi troba vinculada–, la *qüestió ecològica*. L'home, agullonat pel desig de tenir i de fruir, més que no pas de ser i de créixer, consumeix d'una manera excessiva i desordenada els recursos de la terra i de la seva mateixa vida. A l'arrel de la destrucció insensata de l'ambient natural hi ha un error antropològic, per desgràcia molt difós en el nostre temps. L'home, que es descobreix la capacitat de transformar i, en cert sentit, de "crear" el món amb el seu treball, oblida que aquest treball es desenvolupa sempre damunt la base de la primera i originària donació de les coses per part de Déu. Creu que pot disposar de la terra arbitràriament, que la pot sotmetre sense reserves a la seva voluntat, com si ella no tingués una fesomia pròpia i un destí anterior donats per Déu, i amb això provoca la rebel·lió de la natura, tiranitzada més que no pas governada per ell.[76]

Això demostra, sobretot, mesquinesa o estretor de mires de l'home, animat pel desig de posseir les coses, en lloc de relacionar-les amb la veritat, i mancat

d'aquella actitud desinteressada, gratuïta, estètica, que neix de l'admiració de l'ésser i de la bellesa i permet de llegir en les coses visibles el missatge de Déu invisible que les ha creades. Sobre això, la humanitat d'avui ha de ser conscient dels seus deures i de la seva tasca pel que fa a les generacions futures.

38. A més de la destrucció irracional de l'ambient natural, cal recordar aquí la destrucció encara més greu de l'*ambient humà*, cosa a la qual s'és molt lluny de prestar l'atenció necessària. Mentre ens preocupem, amb raó, encara que molt menys del que caldria, de preservar l'"hàbitat" natural de les diverses espècies animals amenaçades d'extinció, perquè ens adonem que cadascuna d'elles aporta la seva contribució pròpia a l'equilibri general de la terra, ens esforcem molt poc a *salvaguardar les condicions morals d'una autèntica "ecologia humana"*. No sols Déu ha donat la terra a l'home –i aquest ha de servir-se'n respectant la idea originària; també l'home és en ell mateix un do de Déu i, per tant, ha de respectar l'estructura natural i moral que li ha estat donada. Cal fer esment en aquest context dels greus problemes de la urbanització moderna, de la necessitat d'un urbanisme preocupat per la vida de les persones, així com de la deguda atenció a una "ecologia social" del treball.

L'home rep de Déu la seva dignitat essencial i amb ella la capacitat de transcendir tot ordenament de la societat vers la veritat i el bé. Però es troba condicionat per l'estructura social on viu, per l'educació rebuda i per l'ambient. Aquests elements poden facilitar o obstaculitzar la seva vida segons la veritat. Les decisions, gràcies a les quals es constitueix un ambient humà, poden crear estructures concretes de pecat i impedir la plena realització dels qui hi són oprimits de diverses maneres. Destruir aquestes estructures i substituir-les amb formes més autèntiques de convivència és una comesa que reclama valentia i paciència.[77]

39. La primera estructura fonamental a favor de l'"ecologia humana" és *la família*, en la qual l'home rep les primeres nocions sobre la veritat i el bé; aprèn què vol dir estimar i ser estimat i, per consegüent, què vol dir en concret ser una persona. Aquí s'entén la família fundada en el matrimoni, en el qual el do recíproc d'un mateix per part de l'home i de la dona crea un ambient de vida on el nen pot néixer i desenvolupar les seves potencialitats, pot fer-se conscient de la seva dignitat i preparar-se per a enfrontar el seu destí únic i irrepetible. En canvi, passa sovint que l'home se sent desanimat a realitzar les condicions autèntiques de la reproducció humana i es veu induït a considerar la vida –i a considerar-se ell mateix– com un conjunt de sensacions que cal experimentar, més que no pas com una obra que cal realitzar. D'aquí neix una falta de llibertat que li fa renunciar al compromís de vincular-se d'una manera estable amb una altra persona i engendrar fills, o bé el mou a considerar aquests fills com una de tantes "coses" que es poden tenir o no tenir, segons els gustos personals, i que es presenten com una de tantes opcions.

"En la societat occidental s'ha superat l'explotació, almenys la de les formes analitzades i descrites per Marx."

Cal tornar a considerar la família com el *santuari de la vida*. És sagrada. És l'àmbit on la vida, do de Déu, pot ser acollida i protegida d'una manera adequada contra els molts atacs que l'amenacen, i pot desenvolupar-se segons les exigències d'un creixement humà autèntic. Contra l'anomenada cultura de la mort, la família és la seu de la cultura de la vida.

L'enginy de l'home sembla orientar-se, en aquest camp, a limitar, suprimir o anul·lar les fonts de la vida, a recórrer fins i tot a l'avortament, per desgràcia tan estès en el món, més que no pas a defensar la vida i obrir-li possibilitats. A l'Encíclica *Sollicitudo rei socialis* han estat denunciades les campanyes sistemàtiques contra la natalitat, les quals, sobre la base d'una concepció deformada del problema demogràfic i dins un clima "d'absoluta manca de respecte a la llibertat de decisió de les persones interessades", les sotmeten sovint a "pressions intolerables... per junyir-les a aquesta forma nova d'opressió".[78] Es tracta de polítiques que, amb tècniques noves, estenen el seu radi d'acció fins al punt d'arribar, amb una "guerra química", a emmetzinar la vida de milions d'éssers humans indefensos.

Aquestes crítiques s'adrecen, més que no pas a un sistema econòmic, a un siste-

ma ètico-cultural. L'economia sols és un aspecte i una dimensió de la complexa activitat humana. Si s'absolutitza, si la producció i el consum de les mercaderies ocupen el centre de la vida social i es converteixen en l'únic valor de la societat, no subordinat a cap més, la causa cal cercar-la no sols en el sistema econòmic, sinó també, i més encara, en el fet que tot el sistema sòcio-cultural, per ignorar la dimensió ètica i religiosa, s'ha afeblit i s'ha limitat únicament a la producció de béns i de serveis.[79]

Tot això es pot resumir afirmant un cop més que la llibertat econòmica és només un element de la llibertat humana. Quan la primera es torna autònoma, és a dir, quan l'home és considerat més com un productor o un consumidor de béns que no pas com un subjecte que produeix i consumeix per viure, llavors perd la seva relació necessària amb la persona humana i acaba alienant-la i oprimint-la.[80]

40. L'Estat té el deure de procurar la defensa i la tutela dels béns col·lectius, com són l'ambient natural i l'ambient humà, la salvaguarda dels quals no es pot assegurar amb simples mecanismes de mercat. Així com en temps del vell capitalisme l'Estat tenia el deure de defensar els drets fonamentals del treball, ara, amb el nou capitalisme, l'Estat i la societat tenen el deure de *defensar els béns col·lectius* que, entre altres coses, constitueixen l'únic marc dins el qual és possible que cadascú aconsegueixi legítimament els seus fins individuals.

"L'Església (...) reconeix la positivitat del mercat i de l'empresa, però indica alhora que han d'orientar-se al bé comú".

Ve't aquí un nou límit del mercat: hi ha necessitats col·lectives i qualitatives que no poden satisfer-se mitjançant els seus mecanismes; hi ha exigències humanes importants que s'escapen de la seva lògica; hi ha béns que, per naturalesa, no es poden vendre o comprar, ni és lícit de ferho. És cert que els mecanismes de mercat ofereixen avantatges segurs; ajuden, entre altres coses, a utilitzar millor els recursos; fomenten l'intercanvi dels productes i, sobretot, donen la primacia a la voluntat i a les preferències de la persona, que, en el contracte, es confronten amb les d'altres persones. Tanmateix, comporten el risc d'una "idolatria" del mercat, que ignora l'existència de béns que, per llur naturalesa, no són ni poden ser simples mercaderies.

41. El marxisme ha criticat les societats burgeses i capitalistes. Els ha reprotxat la mercantilització i l'alienació de l'existència humana. Aquesta acusació, certament, es basa en una concepció equivocada i inadequada de l'alienació, segons la qual aquesta depèn únicament de l'esfera de les relacions de producció i propietat, això és, li atribueix un fonament materialista i nega, a més, la legitimitat i la positivitat de les relacions de mercat fins en el seu àmbit propi. Així el marxisme acaba afirmant que només en una societat de tipus col·lectivista podria desarrelar-se l'alienació. Ara bé, l'experiència històrica dels països socialistes ha demostrat tristament que el col·lectivisme no treu l'alienació, sinó que encara l'augmenta, car li afegeix la penúria de les coses necessàries i la ineficàcia econòmica.

L'experiència històrica d'Occident, per la seva banda, demostra que, si l'anàlisi i el fonament marxista de l'alienació són falsos, això no obstant, l'alienació, juntament amb la pèrdua del sentit autèntic de l'existència, és una realitat fins i tot en les societats occidentals. L'alienació s'efectua amb el consum, quan l'home es veu embolicat en una xarxa de satisfaccions falses i superficials, en comptes de rebre una ajuda que li faci experimentar la seva personalitat autèntica i concreta. L'alienació també té lloc en el treball, quan s'organitza de tal manera que "maximalitza" solament els seus fruits i guanys i no es preocupa que el treballador, mitjançant el seu treball, es realitzi com a home, segons que augmenti la seva participació en una autèntica comunitat solidària, o bé el seu aïllament en un complex de relacions d'exacerbada competència i de recíproca exclusió, amb què és considerat només com un mitjà i no com un fi.

Cal il·luminar, des de la concepció cristiana, el concepte d'alienació i descobrir-hi la inversió entre els mitjans i els fins: l'home, quan no reconeix el valor i la grandesa de la persona en ell mateix i en l'altre, es priva realment de la possibilitat de fruir de la seva pròpia humanitat i d'establir una relació de solidaritat i de

comunió amb els altres homes, fi pel qual Déu el va crear. En efecte, mitjançant la seva donació lliure, l'home es realitza ell mateix autènticament,[81] i aquesta donació és possible gràcies a l'essencial "capacitat de transcendència" de la persona humana. L'home no pot donar-se a un projecte solament humà de la realitat, a un ideal abstrace ni a falses utopies. En tant que persona, pot donar-se a una altra persona o a d'altres persones i, per últim, a Déu, que és l'autor del seu ésser i l'únic que pot acollir plenament la seva donació.[82] S'aliena l'home que es nega a trascendir-se ell mateix i a viure l'experiència de l'autodonació i de la formació d'una autèntica comunitat humana, orientada al seu destí últim, que és Déu. És alienada una societat que, en les seves formes d'organització social, de producció i de consum, fa més difícil la realització d'aquesta donació i la formació d'aquesta solidaritat interhumana.

En la societat occidental s'ha superat l'explotació, almenys la de les formes analitzades i descrites per Marx. No s'ha superat, en canvi, l'alienació de les diverses formes d'explotació, quan els homes s'instrumentalitzen mútuament i, per satisfer cada cop més refinadament les necessitats particulars i secundàries, es fan sords a les principals i autèntiques, que han de regular fins la manera de satisfer les altres necessitats.[83] L'home que es preocupa exclusivament o amb preferència de tenir i de fruir, incapaç de dominar-se els instints i les passions i de subordinar-les, mitjançant l'obediència, a la veritat, no pot ser lliure. *L'obediència a la veritat sobre Déu i sobre l'home* és la primera condició de la llibertat, que li permet d'ordenar les seves necessitats, els seus desigs i la manera de satisfer-los segons una justa jerarquia de valors, de tal manera que la possessió de les coses sigui per a ell un mitjà de creixement. Un obstacle aquí pot venir de la manipulació exercida pels mitjans de comunicació social, quan imposen, amb la força persuasiva de campanyes insistents, modes i corrents d'opinió, sense que sigui possible de sotmetre a un examen crític les premisses sobre què es basen.

42. Tornant ara a la pregunta inicial, podem dir potser que, després del comunisme, el sistema vencedor és el capitalisme i que s'adrecen a ell els esforços dels països que miren de reconstruir la seva economia i la seva societat? És potser aquest el model que cal proposar als països del tercer món que cerquen el camí del veritable progrés econòmic i civil?

La resposta, evidentment, és complexa. Si per "capitalisme" s'entén un sistema econòmic que reconeix el paper fonamental i positiu de l'empresa, del mercat, de la propietat privada i de la responsabilitat consegüent sobre els mitjans de producció, de la lliure creativitat humana en el sector de l'economia, la resposta certament és positiva, encara que potser fóra més apropiat parlar d'"economia d'empresa", d'"economia de mercat" o simplement d'"economia lliure". Però, si per "capitalisme" s'entén un sistema en el qual la llibertat, en l'àmbit econòmic, no es troba enquadrada en un sòlid context jurídic que la posi al servei de la llibertat humana integral i la consideri com una dimensió particular d'aquesta, el centre de la qual és ètic i religiós, llavors la resposta és absolutament negativa.

La solució marxista ha fracassat, però perduren en el món fenòmens de marginació i explotació, sobretot, en el tercer

"... després del comunisme, el sistema vencedor és el capitalisme?..." (A la fotografia, desmantellament del mur de Berlín.)

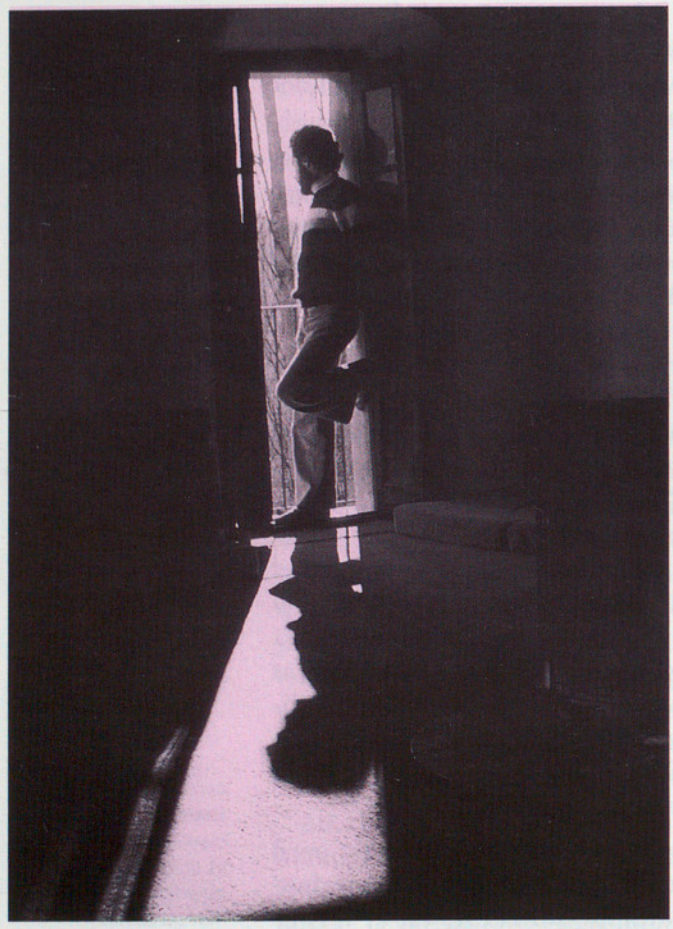

"L'home es realitza ell mateix per mitjà de la intel·ligència i la llibertat..."

món, així com fenòmens d'alienació humana, especialment en els països més avançats. Contra aquests fenòmens s'aixeca amb fermesa la veu de l'Església. Grans multituds viuen encara en condicions d'una gran misèria material i moral. El fracàs del sistema comunista en molts països elimina certament un obstacle a l'hora d'enfrontar d'una manera adequada i realista aquests problemes. Però això no és suficient per a resoldre'ls. Més encara, hi ha el perill que es difongui una ideologia radical de tipus capitalista, que fins rebutja de prendre'ls en consideració, perquè *a priori* considera condemnat al fracàs qualsevol intent d'enfrontar-los i, d'una manera fideista, confia que es resoldran amb el lliure desenvolupament de les forces de mercat.

43. L'Església no té models per proposar. Els models reals i veritablement eficaços poden néixer solament de les diverses situacions històriques, gràcies a l'esforç de tots els responsables que s'encaren amb els problemes concrets en tots els aspectes socials, econòmics, polítics i culturals que es relacionen entre ells.[84] Amb aquest objectiu, l'Església ofereix, com a *orientació ideal i indispensable*, la seva doctrina social, la qual, com hem vist, reconeix la positivitat del mercat i de l'empresa, però indica alhora que han d'orientar-se al bé comú. Aquesta doctrina també reconeix la legitimitat dels esforços dels treballadors per aconseguir el respecte total de la seva dignitat i uns espais més amplis de participació en la vida de l'empresa, de manera que, fins i tot treballant amb altres i sota la direcció d'altres, puguin considerar que d'alguna manera "treballen en cosa pròpia",[85] quan exerciten la intel·ligència i la llibertat.

El desenvolupament integral de la persona humana en el treball no contradiu, sinó que més aviat afavoreix una més intensa productivitat i l'eficàcia del treball, per més que això pugui debilitar centres de poder ja consolidats. L'empresa no pot considerar-se únicament com una "societat de capitals"; és, simultàniament, una "societat de persones", i entren a formarne part d'una manera diversa i amb responsabilitats específiques els qui aporten el capital necessari per a les seves activitats i els qui col·laboren amb el seu treball. Per aconseguir aquests fins, continua encara essent necessari un gran moviment associatiu dels treballadors, l'objectiu del qual és l'alliberament i la promoció integral de la persona.

A la llum de les "coses noves" d'avui, hem tornat a considerar *la relació entre la propietat individual o privada i el destí universal dels béns*. L'home es realitza ell mateix per mitjà de la intel·ligència i la llibertat i, obrant així, assumeix com a objecte i instrument les coses del món, a la vegada que se n'apropia. En aquesta manera d'actuar hi ha el fonament del dret a la iniciativa i a la propietat individual. Amb el seu treball, l'home es compromet no sols a favor seu, sinó també *a favor dels altres i amb els altres*: cadascun col·labora en el treball i en el bé dels altres. L'home treballa per cobrir les necessitats de la seva família, de la comunitat de què forma part, de la nació i, en definitiva, de tota la humanitat.[86] Col·labora també en l'activitat dels qui treballen a la mateixa empresa i igualment en el treball dels proveïdors o en el consum dels clients, en una cadena de solidaritat que s'estén progressivament. La propietat dels mitjans de producció, tant en el camp in-

dustrial com en el de l'agricultura, és justa i legítima, quan s'esmerça en un treball útil; però resulta il·legítima quan no és valorada o serveix per a impedir el treball dels altres, o per obtenir uns guanys que no són fruit de l'expansió global del treball i de la riquesa social, sinó més aviat de la seva compressió, de l'explotació il·lícita, de l'especulació i de la ruptura de la solidaritat en el món laboral.[87]

Aquest tipus de propietat no té cap justificació i és un abús davant de Déu i dels homes.

L'obligació de guanyar el pa amb la suor del front suposa, al mateix temps, un dret. Una societat on aquest dret es negui sistemàticament i on les mesures de política econòmica no permetin als treballadors d'aconseguir nivells satisfactoris d'ocupació, no podrà assolir la legitimació ètica i la pau social justa.[88] Així com la persona es realitza plenament amb la donació lliure d'ella mateixa, també la propietat es justifica moralment quan crea –en la forma i amb les circumstàncies convenients– oportunitats de treball i creixement humà per a tothom.

NOTES

65. Cf. Enc. *Rerum Novarum: l.c., 99-107; 131-133.*

66. *ibid.*: l.c., 111-113 s.

67. Cf. Pius XI, Enc. *Quadragesimo Anno*, II: l.c., 191; Pius XII, Radiomissatge, 1 de juny de 1941: l.c., 199; Joan XXIII, Enc. *Mater et Magistra*: *l.c.*, 428-429; Pau VI, Enc. *Populorum Progressio*, 22-24: *l.c.*, 268 s.

68. Const. past. *Gaudium et Spes*, sobre l'Església en el món actual, 69; 71.

69. Discurs als bisbes llatinoamericans a Puebla, 28 de gener de 1979, III, 4: AAS 71 (1979), 199-201; Enc. *Laborem exercens*, 14: *l.c.*, 612-616; Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 42: *l.c.*,572-574.

70. Cf. Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 15: *l.c.*, 528-531.

71. Cf. Enc. *Laborem exercens*, 21: *l.c.*, 632-634.

72. Cf. Pau VI, Enc. *Populorum Progressio*, 33-42: *l.c.*, 273-278.

73. Cf. Enc. *Laborem exercens*, 7: *l.c.*, 592-594.

74. Cf. *ibid.*, 8: *l.c.*, 594-598.

75. Cf. Conc. Ecum. Vat II, Const. past. *Gaudium et Spes*, sobre l'Església en el món actual, 35; Pau VI, Enc. *Populorum Progressio*, 19: *l.c.*, 266 s.

76. Cf. Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 34: *l.c.*, 559 s; Missatge per a la Jornada Mundial de la Pau 1990: AAS 82 (1990), 147-156.

77. Cf. Exh. Ap. *Reconciliatio et paenitentia* (2 desembre 1984), 16: AAS 77 (1985), 213-217; Pius XI, Enc. *Quadragesimo Anno*, III: *l.c.*, 219.

78. Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 25: *l.c.*, 544.

79. *ibid.*, 34: *l.c.*, 559 s.

80. Cf. Enc. *Redemptor Hominis* (4 març 1979), 15: AAS 71 (1979), 286-289.

81. Cf. Conc. Ecum. Vat II, Cont. past. *Gaudium et Spes*, sobre l'Església en el món actual, 24.

82. Cf. *ibid.*, 41.

83. Cf. *ibid.*, 26.

84. Cf. *ibid.* Pau VI, Cart. Ap. *Octogesima adveniens*, 2-5: *l.c.*, 402-405.

85. Cf. Enc. *Laborem exercens*, 15: *l.c.*, 616-618.

86. Cf. *ibid.*, 10: *l.c.*, 600-602.

87. Cf. *ibid.*, 14: *l.c.*, 612-616.

88. Cf. *ibid.*, 18: *l.c.*, 622-625.

Resums, conclusions i algunes mancances

Eugenio M. Recio Figueiras
Professor d'ESADE

Els cristians inspirats pel pensament de l'Església poden fer-hi una gran aportació als països de l'Est.

Després d'haver intentat resumir els temes principals desenvolupats a les dues jornades anteriors, em permeto afegir-hi algunes conclusions que, segons la meva opinió, es poden treure de la nova encíclica per orientar el moment actual de Catalunya, d'Espanya i d'Europa, ja que he trobat a faltar una referència als nostres problemes juntament amb els que s'han analitzat, i amb tot el dret, del Tercer Món.

Hi he trobat a faltar que no es facin referències al que pot aportar el pensament social cristià al problema més greu que tenim en aquest moment, al nostre país, que és l'atur, l'ocupació precària, aquesta generalització de venda d'empreses. Aquest és un fenomen nou, tipus i conseqüència d'un sistema capitalista, importat per descomptat dels EUA, i que representa uns problemes molt grans per als grups humans que passen de propietat en propietat, moltes vegades amb processos merament especulatius. Avui dia, de les vendes d'empresa se'n fa un producte de mercat com si es tractés de la venda de qualsevol producte concret.

A més d'aquests problemes, per al nostre país és especialment important, també, el repte que pot significar la nostra integració a la Comunitat Europea. Això ens ha de preocupar des del punt de vista del país i des del punt de vista de la Comunitat Europea. Fins a quin punt es col·laborarà en la construcció d'una comunitat que no sigui només una unió econòmica i una unió monetària sinó que sigui també una unió social?

Per il·lustrar com pot ser de greu la dificultat que s'està posant a la unió social i la contradicció que representa amb la manera de procedir d'algun país comunitari, crec que és interessant recordar què ha passat amb la unió de les dues Alemanyes. A l'Alemanya Occidental, sempre que es tractava d'aquest tema es parlava de la unió econòmica, de la unió monetària i de la unió social. Els alemanys occidentals eren molt conscients dels problemes socials que implicaria la unió econòmica i monetària per als seus conciutadans de l'Est i per això no van oblidar mai que la unió també havia d'incloure els aspectes socials. No passa el mateix en aquests moments, quan es parla de la unió comunitària: sols es parla de la unió econòmica i de la monetària i no es parla mai de la unió social. Com després ens parlarà una persona especialista en aquests temes, només suggereixo la responsabilitat que tenim, com a cristians, de plantejar-nos el que pot representar la presència del pensament cristià en la construcció de l'Europa comunitària.

El missatge més important

A part dels problemes concrets ja esmentats, considero que per a Espanya el missatge més important de la *Centesimus Annus* és contribuir a la consolidació de la democràcia i de l'ordre social pel respecte profund a la persona humana en totes les seves manifestacions, com ens proposa l'encíclica. Amb altres paraules, crec que un problema que encara té pendent la consolidació de la democràcia al nostre país, és el fet que no hi ha un respecte absolut a la persona humana a tots els nivells i aquest és un dels missatges fonamentals de la nova encíclica, i que hi és també a la *Rerum Novarum* i a l'Evangeli. Crec que cal aquest respecte a la persona i també al món de l'empresa. Es podria considerar com una demostració d'allò que encara ens falta, pel que fa al cas, a la vida empresarial observar les diferències que hi ha, parlant en termes generals, entre les tècniques de direcció de recursos humans a les empreses espanyoles i a les empreses estrangeres.

Crec que aquest respecte per la persona humana hauria de transcendir a altres unitats com és la família i també a les institucions públiques, als partits polítics, organitzacions sindicals, etc. El primer dia es va comentar que també els sindicats han de tenir una ètica i practicar-la, un respecte a les persones que formen el sindicat i a les persones que formen la societat on ells actuen. Un aspecte molt important d'aquest respecte a la persona humana és tot el que fa referència a la formació i al desenvolupament de la persona humana, capítol molt interessant de l'encíclica, sobretot quan aquesta parla de l'empresa com a revaloradora de la creativitat humana i la concessió de l'empresa des del punt de vista del que és la persona humana en tota la seva qualificació.

Crec que aquest respecte a la persona humana ens porta a acceptar la diversitat ideològica, la diversitat en els plantejaments culturals i crec que aquest respecte per la diversitat hauria de ser un dels aspectes més importants en la construcció de la Comunitat Europea, que és, com he esmentat, un dels grans reptes de les pròximes dècades. Aquest respecte a la diversitat, basat en gran part en un principi que va ser molt combatut i que va tenir el seu origen en la doctrina social catòlica, és el de la subsidiarietat. Aquest és un dels pilars que s'ha pres per a la construcció de la Comunitat Europea i, per tant, es tracta d'una aporta-

ció valuosa del pensament cristià a la construcció d'aquesta comunitat, actualment tan oblidada i amb tantes dificultats.

Els països de l'Est

També sóc del parer que el futur d'Europa està condicionat per la maduració dels països de l'Est, i aquesta maduració s'ha de fer amb uns sistemes polítics i econòmics basats en la llibertat. Fóra greu que els països de l'Est no fessin una reflexió com la que va fer la República Federal d'Alemanya quan es va dir "mirem com evitem caure en la planificació i caure en el liberalisme que ens va dur al nacionalsocialisme" i va trobar el seu propi model. Aquesta ha de ser o pot ser l'aportació dels cristians als països de l'Est, per tal que no s'acontentin amb imitar models ja establerts amb èxit al món occidental, però els quals potser no corresponen a les seves circumstàncies culturals. Aquí els cristians, els inspirats del pensament de l'Església poden fer-hi una gran aportació.

En una dimensió més àmplia que la que inclou el nostre país i la CE, a escala mundial, tenim el gran repte dels països del Tercer Món. Jo no seria tan pessimista com han manifestat alguns dels participants en aquestes jornades i crec que caldria organitzar un ordre econòmic internacional, i crec que ja s'està avançant en aquesta direcció, i que un pas que pot ser bastant important és la construcció de la Comunitat Europea, perquè si es construeix la Comunitat Europea, el pensament social europeu suposarà un contrast al pensament americà que avui dia domina l'economia internacional, tot i els proteccionismes que té la Comunitat Europea i que són inadmissibles dins del plantejament que estem fent. Aquesta seria la reflexió d'intent d'aplicació pràctica del pensament que hem tractat de confrontar i aprofundir al llarg d'aquests dies i crec que el repte que tenim tots és que cadascun de nosaltres, des del camp de la nostra professió, hem d'intentar desenvolupar i dur a cristal·litzacions pràctiques, com algunes coses que he dit anteriorment, l'aportació que pot ser la nostra contribució a humanitzar i aconseguir una societat on totes les persones puguin viure en el respecte que es mereixen per ser persones.

Bibliografia recent de "Pensament social cristià"

Documents del magisteri de l'Església:

Joan Pau II

Joan Pau II, Enc. *Laborem Execens*, sobre el treball (1981)
Joan Pau II, Exh. Apost. *Familiaris Consortio*, sobre la família (1981)
Santa Seu, *Carta dels Dets de la Família* (1983)
Joan Pau II, Exh. Apost. *Christifideles laici* sobre la missió dels laics (1989)
S.C. Doctrina de la Fe, Inst. *Libertatis nuntius*, sobre alguns aspectes de la Teologia de l'alliberament (1984)
S.C. Doctrina de la Fe, Inst. *Libertatis conscientia*, sobre la llibertat cristiana i l'alliberament (1986)
C. Joan Pau II, Enc. *Sollicitudo rei socialis*, sobre la solidaritat universal (1987)
Joan Pau II, Enc. *Centesimus Annus*, sobre la situació social d'avui (1991)

Altres papes

Lleó XII, Enc. *Rerum Novarum* (1891)
Pius XI, Enc. *Quadragesimo Anno* (1931)
Joan XXIII, Enc. *Mater et Magistra* (1961)
Joan XXIII, Enc. *Pacem in Terris* (1963)
Conc. Vaticano II, Const. *Gaudium et spes* (1965)
Pau VI, Enc. *Populorum Progessio* (1967)
Pau VI, Carta Apost. *Octagesima adveniens* (1971)

Editorials: Claret, Palabra, Paulinas, BAC, etc.

Col·leccions de documents:

Nueve grandes mensajes
Madrid: BAC

El mensaje social de la Iglesia
Madrid: Palabra, 699 p.

Manuals:

CIPRIANI, J. L.
Catecismo Social
Madrid: Palabra, 1989, 276 p.

DE TORRES, J. M.
La Iglesia y la cuestión social.
Madrid: Palabra, 1988, 244 p.

HERVADA, J. (*)
Principios de Doctrina Social de la Iglesia
Madrid: Palabra (Folleto MC n. 382), 39 p.

IBÁÑEZ LANGOIS, J. M.
Doctrina Social de la Iglesia.
Eunsa. Pamplona, 1988, 311 p.

VV.AA.
Doctrina Social Cristiana
Ed. Encuentro. Madrid, 1991.

Estudis i comentaris:

DE LAUBIER, P.
El pensamiento social de la Iglesia. Una visión histórica desde León XIII a Juan Pablo II.
México: Instituto Mexicano de Doctrina Social Cristiana, 1986, 233 p.

FERNÉNDEZ, F. (Ed.)
Estudios sobre la "Laborem Exercens"
Madrid: BAC, 1987, 757 p.

FERNÉNDEZ, F. (Ed.)
Estudios sobre la "Sollicitudo rel socialis"
Madrid: Unión Editorial, 1990

FERRER, U.
Juan Pablo II y el orden social
Pamplona: Eunsa, 1981, 545 p.

FUENTES, A.
El sentido cristiano de la riqueza
Madrid, Rialp, 1987

GUERRERO, F.
Proceso a la Doctrina Social de la Iglesia
Ávila: A. E. Signum Christi, 1986

GUTIÉRREZ, J. L.
El Magisterio Social de Pablo VI
Madrid: Centro de Estudios de Teología Espiritual, 1984

HERVADA, J.
Juan Pablo II y los derechos humanos
Pamplona: Eunsa

HOERLER, E.
Economía y doctrina social católica.
Barcelona: Herder, 1985, 151 p.

DE TORRE, J. M.
Trabajo, cultura y liberación
Madrid: Palabra, 1985

Diccionaris:

GRAN ENCICLOPEDIA RIALP
Voz "Doctrina Social de la Iglesia" y conceptos relacionados
Madrid: Rialp, 1974

GUTIÉRREZ GARCÍA, J. L.
Conceptos fundamentales de la Doctrina Social de la Iglesia (4 tomos).
Centro de Estudios Sociales del Valle de los Caídos, Madrid, 1971

GUTIÉRREZ GARCÍA, J. L. (a)
La concepción cristiana del orden social
Obisa, Madrid, 1978

Bibliografia elemental:

Antoncich R. Munárriz J. M. *La Doctrina Social de la Iglesia.* Ediciones Paulinas. Colección Cristianismo y Sociedad. Madrid, 1987.

Aubert J. M. *Moral social para nuestro tiempo.* Herder. Barcelona, 1973.

Bigo P. *La Doctrina social de l'Església.* TCESB. Barcelona, 1967.

Calvez I. *Iglesia y sociedad económica.* Mensajero. Madrid, 1965.

La economía, el hombre, la sociedad: La enseñanza social de la Iglesia. Herder. Barcelona, 1991.

Dussel E. *Ética comunitaria.* Ediciones Paulinas. Colección Cristianismo y sociedad. Madrid, 1986.

Fogarti, Michael P. *Historia e ideología de la Democracia Cristiana.*

Gestel Van C. *La doctrina social de la Iglesia.* Herder. Barcelona, 1959.

Giner C. Aranzadi D. *En la escuela de lo social.* Mensajero. Bilbao, 1964.

Guerry E. *La Doctrina Social de la Iglesia.* Rialp. Madrid, 1959.

Messner J. *La cuestión social.* Rialp. Madrid, 1959.

Monzel N. *Doctrina Social. Herder.* Barcelona, 1969-72.

Sanz de Diego R. *Pensamiento social cristiano* (3 tomos). Universidad pontificia de Comillas TCAI-ICADE. Madrid, 1989.

Scannone J. C. *Teología de la liberación y Doctrina Social de la Iglesia.* Cristiandad. Madrid, 1987.

Utz A. *Ética social.* Herder. Barcelona, 1961.

Villain J. *La enseñanza social de la Iglesia.* Aguilar. Madrid, 1959.

Nueve grandes mensajes. Madrid, 1990 (els principals documents socials del Magisteri de l'Església).

Concili Vaticà II. Constitucions, Decrets i Declaracions: diverses edicions en català i castellà.

Documents d'Església. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Porta vint-i-cinc anys editant-se. Col·lecció molt rica pel que fa a documentacó social pontifícia, episcopal i teològica.

Francesc Layret viu en la memòria popular

Joaquim Ferrer i Roca
Senador

L'article que reproduïm tot seguit és una síntesi de la conferència donada pel senador de CiU, Joaquim Ferrer, a l'Ateneu Barcelonès el dia 14 de maig del 1991 patrocinada pels Departaments de Cultura i de Treball de la Generalitat de Catalunya. La conferència es va fer en memòria del setantè aniversari de l'assassinat del sindicalista i advocat laboralista Francesc Layret.

La història d'un poble és feta amb les aportacions de milions d'homes i dones però cal reconèixer que en aquest esforç multitudinari hi destaca el realitzat per determinats ciutadans que per la qualitat de la seva obra arriben a influir l'orientació col·lectiva.

Aquest és el cas de l'advocat i polític que fou Francesc Layret i Foix, nat a Barcelona el 10 de juliol de 1880 i mort assassinat en aquesta mateixa ciutat el 30 de novembre de 1920.

Quines són les raons que han fet que la figura de Francesc Layret hagi aconseguit un lloc important en la història de la Catalunya del segle XX? De què fou capaç aquest home en el seu pas per la nostra història que, d'altra banda, fou breu?

Layret, malgrat la seva biografia dramàticament interrompuda als quaranta anys, és un punt de referència per la seva concepció global de Catalunya que no oblidava cap dels problemes importants i creia que l'avenç calia que fos realitzat en tots els camps, és a dir, en el polític, en el cultural, en el social i en l'econòmic.

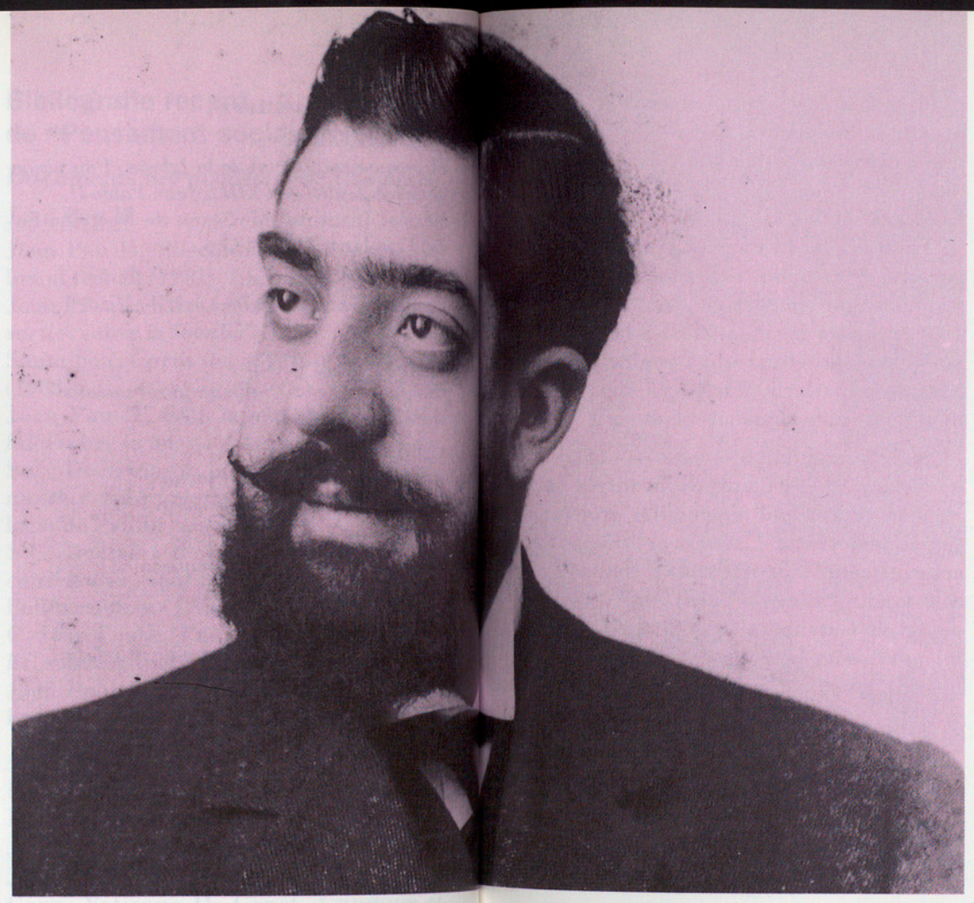

Francesc Layret, "l'advocat dels treballadors", va demostrar una exigent concepció nacional de Catalunya.

Aquesta anàlisi de conjunt el conduí a enfrontar-se a problemes de complexa solució i demostrà com era difícil avançar en un país com Catalunya, que era, aleshores, un territori absolutament sotmès a una dependència política sense pal·liatius de Madrid.

Per al tractament dels problemes socials, econòmics i culturals es fonamentà en unes conviccions que tossudament volien beneficiar la majoria per tal de construir una societat en la qual tothom fos protagonista. En aquest sentit escriví: "El segle XIX fou el de la llibertat política. Els servents passaren a la categoria de ciutadans. El segle XX serà el de la llibertat econòmica, fent que cada home tingui en la riquesa col·lectiva una part més important que avui, sobretot més justa. Aquesta llibertat culminarà, completarà, la llibertat política, que, sense aquella, serà sempre defectuosa" (*La Lucha*, 12 de desembre de 1917).

La política com a lliurament

Layret fou el primer d'una família amb cinc fills, el seu pare es dedicava al comerç a l'engròs de peces de rellotgeria. Als dos anys patí un atac de paràlisi que l'obligà sempre a utilitzar crosses per a desplaçar-se.

Malgrat aquest dificultat l'energia i la voluntat de Layret per a fer coses fou proverbial, al Liceu Políglota on féu el batxillerat i establí grans amistats com la que sempre mantingué amb Lluís Companys i Pere Bosch Gimpera i a la Universitat de Barcelona on estudià de manera brillant dret i filosofia i lletres. Rovira i Virgili ens deixà un retrat d'aquesta etapa: "Layret, estudiant estudiós, amb els seus ulls grossos i brillants, amb la seva barba negra, amb el gest enèrgic del braç, tenia ja aleshores tota la figura i tota la psicologia d'un conductor de multituds".

La seva trajectòria pública és ja en aquella etapa d'una gran intensitat, el 1900 funda l'Associació Escolar Republicana i el 1902 l'Extensió Universitària que tenia per objecte "portar la ciència a fora, si cal traient les portes de la Universitat perquè hi pugui entrar tothom". El 1903 contribuí decisivament a la constitució de l'Ateneu Enciclopèdic Popular.

Layret començà la seva acció política a Unión Republicana presidida per Salmerón, el 1906 fou elegit regidor a l'Ajuntament de Barcelona, ocupà una Tinència d'Alcaldia i s'encarregà de les finances municipals.

El mateix any, en produir-se el moviment de la Solidaritat Catalana, s'hi integrà plenament i aprofundí en la convicció que calia crear forces polítiques estrictament catalanes amb voluntat de modernitzar la societat.

Durant la seva etapa de regidor fou especialment important el projecte que impulsà el 1908 d'un Pressupost de Cultura per a construir unes escoles municipals on la línia pedagògica fou: ensenyament en català, coeducació i respecte a totes les confessions religioses. Aquell projecte desfermà una gran polèmica, finalment no pogué realitzar-se, però anys més tard, Ventura Gassol, el que havia de ser Conseller de Cultura de la Generalitat, afirmà: "... fou un dels primers crits i dels primers gestos del poble per acabar amb la cultura de privilegi i obrir tots els camins a la cultura popular".

Conseqüent amb el rebuig que feia al sucursalisme polític participà i donà im-

puls a alguns intents de construir partits que tenien com a objectiu representar amplis sectors dels treballadors –que en aquella època, sovint, s'abstenien per desconfiança envers els sectors polítics–, començà intregrant-se a la Unió Federal Nacionalista Republicana (1910-1914), creà a continuació el Bloc Republicà Autonomista (1915-1917) i posteriorment el Partit Republicà Català (1917-1920).

A través de cada una d'aquestes iniciatives polítiques Layret s'apropà lentament però de manera segura a l'electorat dels treballadors industrials. Per tal com professionalment com a advocat fou capaç de guanyar-se la confiança dels grans dirigents sindicals de l'època com Salvador Segui, s'anava fent possible construir una força política catalana que representaria les aspiracions i necessitats de la majoria dels treballadors.

"... era el dirigent català de l'època que més atentament seguia l'evolució mundial..."

El pensament polític de Layret aconseguí una profunda maduresa, segurament era el dirigent català de l'època que més atentament seguia l'evolució mundial i dels que dedicava un més gran esforç a l'estudi de les qüestions socials i polítiques. El 1919, ja en plena etapa de plenitud, fou elegit diputat i les seves intervencions aviat foren famoses per l'energia i la preparació que demostrava.

Les conviccions

Amb referència a la problemàtica social afirmava: "No són ja possibles les revolucions solament polítiques. El món va més enllà (...) les revolucions són ja socials. És clar que portaran canvis polítics! Però l'essència serà de revolució social". (*La Lucha*, 5 de maig de 1918). Respecte a l'autonomia per a Catalunya deia: "Per a nosaltres, que el Parlament català pugui legislar sobre tots els problemes polítics té una importància extraordinària. Perquè el Parlament català no seria tal Parlament si la legislació d'aquest no afectava els interessos morals i materials dels catalans". (*La Lucha*, 2 de desembre de 1918).

La influència creixent de Layret en la política catalana fou brutalment interrompuda el 30 de novembre del 1920: quan al vespre sortia del seu domicili, al carrer Balmes, 26, fou objecte d'un atemptat que perpetraren uns pistolers que li ocasionaren la mort.

El record

La figura de Francesc Layret desaparegué així de la política catalana però el seu testimoni fou guardat pel poble, que ja el 1936 li dedicà un monument a la plaça de Goya de Barcelona obra realitzada per l'escultor Frederic Marés i es donà el seu nom a institucions socials i culturals.

A l'època actual les iniciatives i la commemoració de la figura de Francesc Layret han reprès amb normalitat procurant que la trajectòria d'aquest polític que fou conegut com l'advocat dels treballadors i que manifestà una exigent concepció nacional de Catalunya sigui divulgada i formi part, com li correspon, de la nostra història viva.

Les empreses de treball temporal posen a disposició d'altres empreses treballadors que prèviament ells han contractat.

Les empreses de treball temporal

Montserrat Segura i Noguera
Cap del Servei de Resolucions Administratives de la Direcció General de Relacions Laborals

El tema és sobre la taula. És convenient la seva regulació? Amb quins paràmetres? El fet és que, malgrat no ser una activitat nova a Espanya, s'ha constatat en els últims temps un creixent interès per crear un estat d'opinió al respecte, o com a mínim, per donar a conèixer l'existència d'aquestes empreses i els problemes legals que les envolten.

Hem pogut veure com darrerament s'ha incrementat el nombre d'articles periodístics que de manera bastant extensa han parlat del tema, i han difós dades estadístiques que fins ara es silenciaven; dades que segurament han anat destinades a demostrar la incidència d'aquestes empreses en el mercat de treball, esperant així aconseguir la notorietat suficient que permetés incorporar aquesta figura jurídica a l'ampli debat que sobre les diferents modalitats contractuals s'està iniciant. Probablement ho han aconseguit, ja que l'informe darrerament elaborat per la Comissió d'experts independents sobre aquesta matèria n'ha recomanat de manera expressa la regulació, i malgrat que els Sindicats s'han manifestat ja contraris a aquesta idea, el que és segur és que l'esmentat document serà el punt de partença de qualsevol negociació sobre el tema.

Amb la finalitat de poder disposar del màxim nombre de dades possibles que ens permeti tenir una visió de conjunt respecte a la problemàtica que envolta l'activitat d'aquestes empreses, intentarem en aquest article fer un resum de les princi-

pals característiques que des d'un punt de vista jurídic resulten, al meu entendre, d'interès.

Qué són i quin tipus de relacions estableixen

Les empreses de treball temporal (E.T.T.) són aquelles que es dediquen a posar a disposició d'altres empreses, a títol temporal, treballadors que prèviament elles han contractat. La seva característica principal és la transformació de la relació bilateral —característica del contracte de treball— en una relació *trilateral*, ja que es produeix una dissociació de la qualitat d'empresari entre dues persones: una, l'empresa de treball temporal, que contracta, paga el sou i cotitza a la Seguretat Social; l'altra, l'empresa usuària o client, que utilitza els serveis, determina el treball i exerceix l'autoritat.

"El contracte acostuma a tenir la mateixa durada que el treball a realitzar a l'empresa usuària."

Es tracta d'un fenomen molt estès als Estats Units i la resta d'Europa, que si bé va començar com un mitjà de suplir l'absentisme, i com una via d'accés a una mà d'obra qualificada, generalment terciària, i en períodes punta de producció, amb l'escalada del nivell de desocupació s'ha convertit en un instrument de gestió de personal, com la contractació temporal.

En general tots els autors coincideixen a reconèixer que entre l'empresa usuària o client i el treballador que presta els serveis no s'estableix cap tipus de relació de treball i que l'empresa de treball temporal, malgrat no assumir tots els riscos i obligacions que normalment corresponen a l'empresari, no perd totalment aquest caràcter respecte al treballador, ja que, a més de pagar-li el sou i les cotitzacions a la Seguretat Social, conserva durant el temps de la posada a disposició del treballador altres drets respecte a aquest, com és el disciplinari.

Regulació legal a Europa

El Conveni número 96 de l'Organització Internacional del Treball sobre supressió de les agències retribuïdes de col·locació va ser considerat per la mateixa O.I.T. aplicable a aquests tipus d'empreses. L'esmentat Conveni va donar opció als països entre suprimir les agències esmentades o establir-ne una regulació que les mantingués sota control. Això ha donat lloc a l'existència d'ordenaments molt diferents.

Així, mentre hi ha països on estan prohibides de manera més o menys explícita, com Itàlia, Grècia o Espanya, en d'altres estan permeses i sotmeses a la legislació laboral general com a la Gran Bretanya o a Irlanda.

Finalment, hi ha els països on s'ha establert un estatut específic per a aquestes empreses: Holanda, Dinamarca, Noruega, Alemanya, França, Bèlgica.

La regulació específica d'aquests últims països és, al meu entendre, la que més ens ha d'interessar, de cara a una futura i/o possible regulació, i si bé hi ha diferències notables entre ells, també presenten algunes característiques comunes, o si més no, permeten detectar les qüestions que més han preocupat el legislador de cada país.

Atenent a les diferents relacions que es generen a l'entorn de les empreses de treball temporal i al tractament jurídic que se'ls dóna en aquestes regulacions, estimo d'interès assenyalar les següents:

A) Relacions entre l'E.T.T. i l'Administració: Es controla la seva existència, mitjançant una autorització administrativa prèvia (Alemanya i Bèlgica) o una simple declaració prèvia a l'inici d'activitats. En alguns casos s'estableixen requisits concrets per a poderse establir com a empresa, a fi de garantir una solvència econòmica.

Mitjançant diferents mesures (tramesa d'informació, etc.) s'efectua també una tasca administrativa de seguiment de la seva activitat.

B) Relacions entre l'E.T.T. i el treballador: El contracte acostuma a tenir la mateixa durada que el treball a realitzar a l'empresa usuària (missió), a excepció d'Alemanya, on és indefinit; en aquest país, entre missió i missió —de curta durada també— es dóna una situació semblant a la del treballador "fix discontinu" amb dret a ser cridat.

Pel que fa a les condicions de treball, s'acostuma a establir un nivell d'equivalència amb els treballadors de l'empresa client, si bé en altres països l'equi-

València és amb els altres treballadors de la mateixa E.T.T.

A França hi ha una "prima de precarietat" en finalitzar cada missió.

C) Relacions entre l'E.T.T. i l'empresa client: S'intenta limitar el seu ús, mitjançant l'establiment de supòsits taxats relacionats amb necessitats temporals (França) o un temps màxim de durada del treball o missió (Alemanya) o ambdós supòsits al mateix temps (Bèlgica).

D) Pel que respecta a la qüestió de tenir en compte aquests treballadors a efectes de *representació col·lectiva*, en alguns casos es regula que sigui a l'empresa usuària, i d'altres a l'E.T.T.

Normativa comunitària

Actualment hi ha *tres propostes de Directives* sobre el que es denomina "treball atípic", concepte que engloba els contractes temporals, els contractes a temps parcial i els que es realitzen a través de les E.T.T.

Aquestes Directives varen ser aprovades per la Comissió el dia 13 de juny de 1990; han estat modificades i dictaminades pel Parlament Europeu en la sessió del dia 24 d'octubre de 1990, el qual les ha tornat a la Comissió per tal de prosseguir el seu tràmit.

Malgrat no poder parlar encara d'un redactat definitiu, hi ha aspectes que sí que interessa destacar, com són: el reconeixement —com un fet indiscutible— de l'important creixement de totes aquestes formes "atípiques" de contractació com una conseqüència de necessitats reals de les empreses; la constatació de diferències normatives entre els països, per la qual cosa s'intenta aconseguir una mínima coherència mitjançant aquestes Directives; i la finalitat de donar a aquests contractes —en la mesura que sigui possible— un tractament semblant al treball típic, o sigui, a l'indefinit i a temps complet.

Amb relació a les E.T.T. com a sistema "atípic" de contractació, malgrat considerar convenient que existeixin en tota la Comunitat Europea, es diu clarament que no es vol interferir en el dret intern de Grècia, Espanya i Itàlia.

Podem dir que les principals preocupacions de les mencionades Propostes de Directives fan referència a evitar situacions discriminatòries per als treballadors "atípics" respecte als restants treballadors; a la recerca de mecanismes que garanteixin el compliment de les obligacions assumides per les E.T.T.; i a la manera de tenir en compte aquests treballadors en l'exercici del dret de representació col·lectiva. Finalment, l'aspecte que està més especificat, amb especial referència al personal contractat per les E.T.T., és el de la seguretat i higiene en el treball i la salut laboral, per considerar que són treballadors més exposats a riscos per la manca de formació, d'informació i de pràctica professional, que implica la realització de treballs de manera esporàdica i de curta durada.

Així, s'estableixen deures en aquesta matèria per a ambdues empreses: l'empresa de treball temporal i/o la usuària, segons la que es consideri que de manera més efectiva pot garantir el seu compliment. Aquests deures fan referència a matèries com la informació de les condicions i els riscos del lloc de treball; la formació necessària per a la correcta realització de la feina i la utilització de les mesures preventives; i l'especificació de qui té la responsabilitat empresarial de garantir unes correctes condicions per a l'execució de les funcions encarregades.

Situació actual a Espanya

Si bé durant molt de temps els estudis existents sobre aquest tema explicaven

Les empreses de treball temporal (ETT) no estan regulades a l'Estat espanyol.

Il·lustració de MESEGUER

que les E.T.T. estaven prohibides a Espanya, últimament es limiten a dir que no estan regulades... Respon aquesta diferència a una simple qüestió lingüística o es tracta d'una diferència amb contingut substantiu?... Després de realitzar un estudi de la jurisprudència i doctrina més recents ens inclinem per aquesta segona possibilitat, en base a les següents consideracions:

Des d'un punt de vista del dret positiu, *l'article 43* de l'Estatut dels Treballadors és la norma a tenir en compte. Aquesta prohibeix dos tipus de conductes: per una banda, el reclutament i la contractació de treballadors per prestar-los o cedir-los temporalment a un empresari, qualssevol que siguin els títols d'aquest tràfic de mà d'obra; i per l'altra, la utilització d'aquests treballadors sense incorporar-los al personal de l'empresa on treballen. En el segon apartat s'estableix la responsabilitat solidària de les dues empreses (cedent i cessionària) respecte als treballadors i a la Seguretat Social, i el tercer apartat estableix el dret d'opció del treballador cedit a escollir l'empresa on vol quedar adscrit com a fix de plantilla.

Davant la manca d'una condemna explícita de les E.T.T. —com succeeix per exemple a Itàlia— es tracta de saber si la prohibició continguda a l'esmentat article 43 de l'Estatut dels Treballadors és aplicable a l'activitat de les E.T.T., i per això ens cal saber el criteri dels Tribunals respecte a això, els quals —si bé no ens consta que hagin analitzat directament la situació creada per la contractació a través d'aquestes empreses— sí que han anat veient altres supòsits que presenten la mateixa situació de prestació de serveis a una empresa per treballadors que no són incorporats a la seva plantilla, com poden ser l'existència de contractes de serveis entre empreses o la mobilitat de personal entre empreses d'un mateix grup.

En efectuar aquesta anàlisi podem constatar que la interpretació *doctrinal* i *jurisprudencial* del contingut de l'article 43 de l'Estatut dels Treballadors esmentat ha sofert una evolució que va des d'una interpretació purament literal del precepte, en què tota activitat interposità en el contracte de treball era considerada especulativa per si mateixa, i per tant il·lícita, fins al criteri actual en què se'ns diu que "l'adequada interpretació de l'article no s'obté de la seva literalitat, sinó del seu sentit i de la seva finalitat, i que aquests són els d'evitar conductes elusives del compliment de les obligacions empresarials mitjançant la interposició d'un empresari aparent que —pel fet de no tenir estructura i entitat pròpies, ni patrimoni ni una vertadera organització productiva— no pot assumir aquelles obligacions, i possibilita així un frau dels drets dels treballadors, que la norma impedeix, traslladant-les a l'empresari efectiu". (Sentència del Tribunal Superior de Justícia a Madrid), de 30.10.90, recollint el criteri ja consolidat del Tribunal Central de Treball.)

Com a conseqüència d'aquest criteri, s'ha estimat que no es donava una cessió il·lícita en un cas en què l'empresa cedent era una Cooperativa, perquè no es donava "—el resultado de una maniobra preordenada a la especulación de mano de obra—" (Sentència del Tribunal Central de Treball de 10.06.86); tampoc entre òrgans de l'Administració Pública perquè "...tendría que acreditarse una actuación dolosa de la empresa cedente y la cesionaria... y la cesión habida es puramente for-

mal, sin que haya existido perjuicio alguno para el trabajador, tanto real como potencial" (Sentència del Tribunal Central de Treball de 05.10.88), i perquè "...ha de excluirse la figura de la cesión ilegal de trabajadores en presencia de sujetos públicos que cooperan entre sí coordinando sus medios para la prestación de un servicio público". (Sentència del Tribunal Superior de Justícia a Navarra de 08.09.89 i del T.S.J. Madrid de 30.10.90.) Finalment, l'última figura estudiada pels Tribunals ha estat la mobilitat de personal entre empreses del mateix grup i s'ha estimat que "—no suelen perseguir la finalidad de crear un mecanismo interpositorio en el contrato de trabajo para ocultar al empresario real, ya que la movilidad responde a razones técnicas y organizativas derivadas de la división del trabajo... pràctica que ha de considerarse,en principio, lícita, siempre que se establezcan las necesarias garantías para el trabajador, aplicando en su caso, por analogía, las que contempla el artículo 43 del Estatuto de los Trabajadores—".

Resulta també d'interès recordar que, com a conseqüència de les noves tècniques d'organització del treball, el concepte de dependència com a definidor de la relació laboral està en crisi, i que conceptes com el de "inclusión en el círculo rector y disciplinario del empresario" no resulten suficients per a determinades relacions jurídiques actuals. És en aquest sentit que comença a haver-hi sentències que expressament manifesten que la condició d'empresari no es perd pel fet que determinats poders de control i direcció siguin portats a terme per altres empreses alienes al treballador, i que, en conseqüència, aquesta dada s'ha convertit en un element més d'investigació, però ha perdut el caràcter definitori que abans tenia.

Finalment, com a última referència a la situació legal a Espanya, crec convenient tornar a fer esment de l'informe elaborat per la Comissió d'experts independents per encàrrec del Ministeri de Treball, que, com ja he avançat, recomana la regulació legal de les E.T.T., en atenció a diversos raonaments, com són: l'existència real d'activitats eventuals dins la dinàmica empresarial; els avantatges d'intermediació que presenten per a determinats segments del mercat de treball; i, finalment, com a previsió de la situació que es pot donar a partir del gener de 1993, quan tingui lloc de manera efectiva la lliure prestació de serveis dins l'àmbit comunitari.

Les úniques concrecions que es realitzen en les expressades Recomanacions són les relatives a la durada del contracte —es proposa un màxim de tres mesos— i a la necessitat d'establir un sistema de garanties —comú a totes les modalitats de contractació no indefinida— que eviti el seu ús com a forma precaritzadora de l'ocupació.

Consideracions finals

Si bé s'entén perfectament el recel amb què el Dret del Treball ha vist sempre aquest tipus de conductes, pel perill que poden suposar per als drets dels treballadors, actualment comparteixo la idea que en el moment actual, atesa la cojuntura existent i vista l'experiència de la resta de països d'Europa, resulta aconsellable l'establiment d'una regulació específica de les E.T.T.; regulació que hauria de detallar, entenc, amb un caràcter marcadament restrictiu, els supòsits en què les empreses poden acudir a aquest tipus de contractació; el control administratiu a què se sotmetés les E.T.T., els deures de cada una de les empreses intervinents en aquesta peculiar relació triangular i els mecanismes que garantissin un efectiu exercici del dret de representació col·lectiva, el qual es pot veure notablement afectat per raó d'aquests contractes.

"Des d'un punt de vista del dret positiu, l'article 43 de l'Estatut dels Treballadors és la norma a tenir en compte."

Mentre aquesta regulació no tingui lloc, la situació és d'inseguretat jurídica per a tots, ja que, si bé d'acord amb el que anteriorment s'ha raonat, amb relació a l'article 43 de l'Estatut dels Treballadors, no es pot efectuar una condemna global i sistemàtica de totes les activitats que realitzen les esmentades empreses, el fet és que les úniques que probablement no oferiran dubte respecte a la seva legalitat seran aquelles que puguin ser conceptuades com a contractes de serveis —com pot succeir, a títol d'exemple, en les activitats

de selecció de personal, hostesses, traductors o altres treballs especialitzats, però la resta de situacions requeriran quasi sempre una anàlisi exhaustiva de les variables que es donin en cada cas, amb incidència en els drets i les obligacions de totes les parts afectades, la qual cosa obligarà que siguin els òrgans de l'ordre jurisdiccional social els que es pronunciïn en cada cas concret.

Bibliografia:

DURÁN LÓPEZ, Federico: *"El trabajo temporal" (La duración del contrato de trabajo)* - (Instituto de Estudios Sociales. 1980.)

GARCÍA MURCIA, Joaquín: *"El trabajo en contrata y la cesión de mano de obra en el Estatuto de los Trabajadores"*. (*Revista de Política Social* nº 130-1981.)

MONTEIRO FDEZ., Antonio: *"Problemas jurídicos del trabajo realizado por mediación de empresas de trabajo temporal"*. (R.E.D.T. nº 18-1984.)

SALA FRANCO, Tomás: *El ordenamiento laboral español y los límites a la autonomía de las partes y a las facultades del empresario.* (Centro de Publicaciones - Ministerio de Trabajo y Seguridad Social-1987.)

RODRÍGUEZ PIÑEIRO, Miguel: *"Cesión de trabajadores y contrata de mano de obra"*. (Relcns. Laborales. 1986-1.)

RODRÍGUEZ PIÑEIRO, Miguel: *Contratación temporal y nuevas formas de empleo.* (Relcns. Laborales 1989-1.)

VÁZQUEZ MATEO, Felipe: *El Prestamismo Laboral - Las empresas de trabajo temporal en Europa.* Instituto de estudios sociales. 1980.

Món laboral

El pensamiento social cristiano, hoy

RESUMEN

Christian social thought, today

ABSTRACT

Mot laboral

El pensamiento social cristiano hoy

RESUMEN

Christian social thought today

ABSTRACT

El pensamiento social cristiano, un sólido baluarte de la justicia social

Ignasi Farreres
Consejero de Trabajo de la Generalitat de Catalunya

El Departamento de Trabajo ha convocado un seminario para debatir y reflexionar sobre la nueva encíclica papal, *Centesimus Annus*, publicada cuando se cumplen cien años de la *Rerum Novarum*, la carta de León XIII con la que nació la Doctrina Social de la Iglesia. En este número de Món Laboral publicamos las principales ponencias y aportaciones.

Con esta iniciativa, el Departamento daba respuesta a un tema de interés general que incide sobre el conjunto social y que ha provocado reacciones de todo tipo. En unos momentos históricos como los actuales, de incertidumbre y desconcierto ideológicos, las reflexiones del Papa perfilan un camino intermedio entre el colectivismo y el liberalismo económico y apuestan por un sistema económico de crecimiento basado en el progreso y la solidaridad; en definitiva, en la Justicia Social.

Según los análisis realizados en muy diversos campos, el pensamiento social cristiano, revitalizado por la última encíclica, es uno de los más sólidos baluartes para la defensa de la Justicia Social.

Si los hombres seguimos muchas veces una irracional "ley del péndulo", ahora hemos de evitarlo, y hemos de contribuir a que las ventajas que supone la consolidación de la economía libre como promotora del progreso material de la humanidad, comporte también la ventaja de que su desarrollo esté al servicio de la libertad humana integral. Este es el planteamiento que ha hecho Juan Pablo II, y su mensaje se ha dirigido a la gente de todos los pueblos, de todas las creencias y de todas las ideologías.

Por esta razón, no debe sorprender que la doctrina social de la Iglesia sobrepase el marco intraeclesial y que su eco incida sobre todo tipo de personas, organizaciones sociales y políticas, y ello desde distintos ángulos y posiciones. Porque las encíclicas sociales, históricamente, han contribuido siempre a la sensibilización de todos en la defensa de la persona, a combatir la injusticia y promover la solidaridad.

A los cien años de la *Rerum Novarum*, el impacto de la encíclica *Centesimus Annus* pienso que va mucho más allá del magisterio doctrinal eclesiástico. La nueva encíclica da a nues-

tra sociedad plural un decisivo punto de referencia –compartido o no, pero lleno de contenido y de estímulo– a la hora de reflexionar sobre las exigencias éticas de nuestro sistema económico y político; en el ámbito del trabajo, la empresa y la participación; en las actuaciones de los sindicatos y de las instituciones promotras de la solidaridad; en los programas de los partidos y en la acción de los gobiernos. ●

La historia social de la Iglesia como historia problemática

Antonio Marzal
Profesor de ESADE

Cien años de doctrina social de la Iglesia –o de doctrina social pontificia, o de pensamiento social cristiano..., como cada uno quiera denominarlo– es todo un fenómeno histórico. Una historia problemática (de ahí el título) que sigue interpelándonos y que exige una interpretación o una respuesta. Para analizar el fenómeno no basta con una perspectiva histórica. Hay que recurrir a la historiografía si queremos entender el significado y la estructuración del pensamiento social cristiano.

Según esta metodología hay que hablar de diferentes tiempos: los del acogimiento movilizador en la sorpresa; la disolución crítica en el distanciamiento contestatario y militante, y los de la vuelta reflexiva.

Los viejos tiempos primeros de la enseñanza social de la Iglesia son hoy revividos como algo que puede ser un peligro (retorno), pero que también es la oportunidad histórica (vuelta reflexiva) de un viejo pensamiento, que fue desplazado en otros tiempos ante la perspectiva seductora de horizontes más ambiciosos, pero que ahora, ante la precariedad reflexiva puesta al descubierto por las nuevas carencias, y de las que los acontecimientos de los países del Este son sólo la parte visible del iceberg, puede y debe ser repensado como reencuentro (redescubrimiento) de una "coherencia histórica", consistente y persistente.

Consistente con los nuevos problemas. Persistente desde los viejos, primeros tiempos. Cuál de los dos aspectos del término crisis es el que prima en los hechos, es algo que podrá siempre ser discutido. Personalmente, yo pienso que lo que se está imponiendo, lo que está emergiendo dominantemente en este nuevo "tiempo" que analizo, es lo segundo, y no lo primero.

Hay quienes piensan lo contrario sin duda. Pero eso, lejos de invalidar mi tesis, la confirma bastante radicalmente. Las discontinuidades radicales nunca se dan en la historia. Y por ello, junto al debate actual, el de la actual crisis, coexiste un "debate residual", que prolonga estérilmente el "otro tiempo". Una parte de la actual Teología de la Liberación (la que no se confina en una nueva antropología fundada teológicamente, sino que se extiende a una vieja sociología poco compatible con aquella) pertenece, a mi juicio, a este debate residual del "otro tiempo". Pero junto a este debate (o

a estos debates, pues lo "residual" pervive hoy de muy diferentes maneras), se está dando un nuevo debate interrogativo, después de aquella experiencia, sobre el nuevo papel de la conciencia cristiana en las nuevas condiciones de los nuevos tiempos. Ese debate es, a mi juicio, una reescritura de lo que se llamó "enseñanza social cristiana", y que viene de León XIII y de lo que éste representó en su tiempo y asumió de su tiempo. La experiencia teórica y práctica de la Europa central (incluida la que se llamó engañosamente durante mucho tiempo "la Europa del Este") es una expresión de esa reescritura nueva, en lo que tiene de morfogenético y cambiante, y en lo que tiene de persistente, después de la experiencia de salida de los tiempos de la segunda postguerra.

Una reescritura, que si quiere tener futuro histórico, tendrá que asumir dos cosas al mismo tiempo. Sensibilidad a los nuevos signos de los tiempos, despojados ya de viejas caretas escénicas que los ocultan, pero no disimulados por ello con disfraces de aún más viejos tiempos, y coherencia histórica radical con las nuevas formas de identidad cristiana que reemergen. Hoy el pensamiento social cristiano es eso. En todo caso, el análisis de su historia problemática nos lleva a eso. ●

Influencia del pensamiento social cristiano en Cataluña

Joan Carrera i Planas
Obispo auxiliar de Barcelona

La Encíclica *Rerum Novarum* no generó sólo una doctrina sino que hizo nacer también un movimiento de inserción de la fe en la vida que abrió nuevos caminos en la pastoral; un movimiento de presencia de los cristianos en el campo social que, con progresos y retrocesos, entre suspicacias e incomprensiones, ha llegado hasta nosotros.

El catolicismo social nacido de la *Rerum Novarum* evolucionó hacia formas de acción especializadas y muy diversas las unas de las otras: el sindicalismo de orientación católica, los partidos demócrata-cristianos o social-cristianos y la pastoral específicamente obrera.

El sindicalismo de orientación católica fue la primera concreción operativa que dio lugar a la doctrina social de la Iglesia. Primero en forma netamente confesional y después con plena independencia. Aún hoy, el segundo sindicato francés, es heredero de un sindicato cristiano. En Cataluña surgieron diversas iniciativas sindicalistas. Primero eran sindicatos mixtos, de obreros y patronos juntos. Poco a poco se llegó a los sindicatos de clase.

Los partidos demócrata-cristianos son otra rama que brotó del árbol de la doctrina social de la Iglesia iniciada por León XIII. En 1931 apareció en Cataluña un partido político homologable a la democracia cristiana europea: Unió Democràtica de Catalunya. La UDC nació en el contexto de la aceptación del marco republicano por un amplio sector de los católicos de Cataluña y de una tendencia general de apertura y de europeización del pensamiento. El nacionalismo era el elemento aglutinador de muchos otros y un distintivo de la democracia cristiana catalana.

A medida que el catolicismo social madura, la línea sindicalista y la línea política se van haciendo más autónomas de la pastoral. La clarificación entre lo que es acción temporal y acción espiritual lleva a una concentración preferencial del clero joven y de los laicos más activos en la acción católica como base que comprende todas las posibilidades de compromiso temporal y no se identifica plenamente con ninguna. De un catolicismo social se pasa a una pastoral social que mira sobre todo la formación de militantes capaces de llevar la fe al corazón de la vida.

Estas tres líneas de ac-

tuación se estrellan contra el muro de la Guerra Civil que frustra en Cataluña las expectativas de un catolicismo renaciente y con conciencia de levadura dentro de la masa de la sociedad democrática. Después de la guerra la recuperación sería lenta y llena de dificultades. Hubo una primera etapa (1939-1945) de desconcierto; otra (1946-1950) de recuperación (OCPD, HOAC y JOC). El período 1951-1960 fue de siembra y el de 1961-1968 de una cierta plenitud. La crisis llegó en el período 1969-1975. Si bien el Concilio Vaticano II corona todos los esfuerzos anteriores y confirma a los luchadores de aquellos años en el camino inicial, la inadecuación entre el dinamismo de los movimientos cristianos y la política española a la que la Iglesia continuaba ligada, conduce a la crisis. Crisis de los movimientos de los cuales la jerarquía recela y que son acusados de temporalismo. Crisis de identidad de muchos sacerdotes decepcionados y cada día más atraídos por la política y el sindicalismo, a menudo mitificados. Entre la plenitud y la crisis tiene lugar, sin embargo, una colaboración importante de muchos cristianos con la democracia naciente en la clandestinidad. ●

La encíclica *Centesimus Annus* una asunción fiel del destino del hombre

Antoni M. Oriol
Profesor de Teología Moral de la Facultat de Teología de Catalunya

El autor resume brevemente el contenido de la encíclica *Centesimus Annus*, la cual remarca en su introducción las ideas de conmemoración y de relectura. La primera sección remarca los principales rasgos característicos de la *Rerum Novarum* (capítulo primero), expone los acontecimientos más señalados que tienen lugar desde aquel "entonces" hasta "las cosas nuevas" de hoy (capítulo segundo), y se para en el año 1989, el de la caída del muro de Berlín (capítulo tercero).

La segunda sección comprende los capítulos que la encíclica dedica a la propiedad privada y el destino universal de los bienes (capítulo cuarto); el Estado y la Cultura (capítulo quinto), y al hombre como camino de la Iglesia (capítulo sexto). ●

La nueva encíclica, vista desde el mundo de la empresa

Manuel Velilla
Profesor del IESE

Es aventurado predecir vómo va a afectar la *Centesimus Annus* en el mundo de la empresa. Esta encíclica, como cualquier otra dentro del proceso de evangelización de la Iglesia, no define criterios ni toma partido por opciones determinadas: se mantiene dentro del trabajo evangelizador, exclusivamente.

La línea de fondo de la encíclica es el respeto por la dignidad de la persona humana, que se explica en la doctrina social de la Iglesia y que se encuentra en la raíz del Evangelio.

Cuando la encíclica se refiere a la caída de los regímenes totalitarios del socialismo real, subraya tres aspectos importantes: la necesidad del trabajo libre, de la empresa y de la participación.

La *Centesimus Annus* se refiere a la empresa como una necesidad de sí misma, como una "comunidad de hombres", lo que implica un cambio de orientación profundo, revolucionario. Porque los modelos de empresa que conocemos plantean su finalidad en términos externos, ya sean los accionistas o el bienestar psicosociológico del

equipo de trabajo o colaboradores.

En muchos puntos de la encíclica, el Papa reclama una nueva Economía, una nueva ciencia económica. Quizá nos pide que estudiemos un tipo de economía diferente, la economía de los bienes de utilidad marginal no decreciente. La economía o el intercambio de aquellos agentes económicos o personas que definan cada vez con mayor claridad nuestras necesidades en el mundo de la oferta de bienes y servicios que queremos intercambiar con otras personas a medida que nos conocemos mejor. Y éste es un proceso profundamente ético. ●

Enseñanza social católica y ética económica en el contexto de la CE

J. Van Gerwen
Profesor de la Universidad de Amberes, UFSIA (Bélgica)

La enseñanza social de la Iglesia no debe ser entendida como una doctrina, sino como una tradición de reflexión que está basada en una experiencia histórica concreta y que se centra en la cuestión social.

Respecto a la ética económica debe entenderse no solamente como respeto de las leyes del mercado, sino también de las relaciones que se establecen a partir de éste, del respeto de los derechos de las personas y los agentes que intervienen en el mercado. La ética económica es también, actualmente, la ética social imperante, de modo que los valores del mercado son también los que predominan en la sociedad. Se trata de una ética instrumental que, a diferencia de la tradición judeocristiana, no se plantea cuál es el fin último del hombre.

La relación entre esta ética cristiana y la racionalidad económica moderna se produce de forma muy intensa en el contexto de la CE. La Europa en construcción participa de ese debate entre los valores del racionalismo económico moderno y la racionalidad religiosa, en la que se incluyen todos aquellos que hablan de un sentido último de Europa. No se trata de construir sólo una Europa del mercado, sino también una Europa social. ●

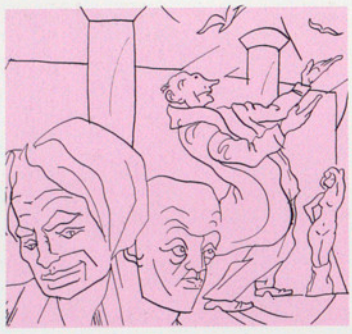

El resurgir de la Doctrina Social de la Iglesia

Elsa Hoerler de Carbonell
Doctora en Ciencias Políticas

El *Rerum Novarum* es el fundamento y el inicio de la Doctrina Social de la Iglesia (DSI). Los partidos políticos demo-cristianos (o de otro nombre), basan en ella sus estatutos. Solamente después de 1948 –de la Segunda Guerra Mundial– han tenido mayoría en unos seis países de Europa, poniendo en práctica una política basada en sus principios.

El lapso de tiempo anterior –de casi 60 años de inactividad– no nos puede extrañar, ya que hasta 1950 la DSI se hallaba opuesta a las corrientes científicas y políticas más poderosas: el liberalismo económico y el marxismo, y, entre las dos guerras mundiales: el fascismo, el nacional socialismo y el falangismo.

A pesar de todo ello, en los últimos 40 años, su concepto de la economía y de lo social se ha infiltrado en la convicción de muchos.

Resúmenes, conclusiones y algunas carencias

Eugenio M. Recio Figueiras
Profesor de ESADE

Me permito añadir algunas conclusiones que según creo se pueden sacar de la nueva Encíclica para hacerla más adaptable a los problemas reales que vivimos. Sería un intento de aplicación práctica del pensamiento que hemos tratado de confrontar y profundizar durante estas jornadas. En primer lugar encuentro a faltar más referencias a nuestros problemas concretos, como el del paro o la venta de empresas, y a las aportaciones que sobre estos asuntos puede hacer el pensamiento social cristiano. También hecho a faltar referencias sobre lo que supondrá la integración en la CE, y si solamente construiremos una Europa económica pero no social.

El mensaje de la *Centesimus Annus* para España es el de contribuir a la consolidación de la democracia y del orden social, y ello en respeto a la persona humana. En una dimensión más amplia tenemos el gran reto de los países del Tercer Mundo, sobre cuyo futuro soy más optimista que muchos de los participantes. La construcción de Europa y del pensamiento social europeo contrarrestará el pensamiento economicista americano que hoy domina la economía internacional, y ello en beneficio de un nuevo orden internacional que beneficiará a los países más necesitados.

Francesc Layret vive en la memoria popular

Joaquim Ferrer i Roca
Senador

La historia de un pueblo es el resultado de las aportaciones de millones de hombres y mujeres, aunque hay que reconocer que en este esfuerzo multitudinario destaca el realizado por determinados ciudadanos que, por la calidad de su obra, llegan a influir sobre la orientación colectiva. Este es el caso del abogado y político Francesc Layret i Foix, que nació en Barcelona el 10 de julio de 1880 y murió asesinado en esta misma ciudad el 30 de noviembre de 1920.

La figura de Layret desapareció de la política catalana tras ser asesinado a manos de unos pistoleros cuando sólo contaba 40 años. Sin embargo, su testimonio ha sido guardado por el pueblo que ya en 1936 le dedicó un monumento en la plaza de Goya de Barcelona.

En la época actual, las iniciativas y la commemoración de la figura de Layret se han reemprendido con normalidad y con la intención de que la trayectoria de este político que fue conocido como el abogado de los trabajadores, y que manifestó una exigente concepción nacional de Cataluña, sea divulgada y forme parte, como le corresponde, de nuestra historia viva. ●

Las empresas de trabajo temporal

Montserrat Segura i Noguera
Jefa del Servicio de Resoluciones Administrativas de la Direcció General de Relacions Laborals

¿Es conveniente la regulación de las empresas de trabajo temporal? ¿En qué forma? El asunto está sobre la mesa. En los últimos tiempos se ha creado un estado de opinión sobre este tema o, cuando menos, se ha insistido en la existencia de este tipo de empresas y los problemas legales que les afectan.

Ultimamente han aparecido artículos periodísticos que han hablado extensamente de este asunto. Han difundido datos estadísticos que hasta ahora se silenciaban; datos que parecen destinados a demostrar la incidencia de estas empresas en el mercado laboral. Parece que este objetivo se ha conseguido, ya que el informe reciente elaborado por una comisión de expertos independientes recomienda la regulación de este tipo de empresas, y, a pesar de que los sindicatos se han mostrado contrarios a este propósito, lo cierto es que este documento de los expertos será el punto de partida de cualquier negociación sobre este asunto.

En este artículo se resumen las principales características de este tipo de empresas desde un punto de vista jurídico; su regulación legal en Europa, la normativa comunitaria al respecto, y la situación actual en España.

La autora dice compartir la idea de que en el momento actual y dada la coyuntura europea, resulta aconsejable establecer una regulación específica para las ETT, regulación que habría de detallar, con un carácter marcadamente restrictivo, los supuestos en que las empresas pueden acudir a este tipo de contratación; el control administrativo a que se sometería a las ETT; los deberes de cada una de las empresas intervinientes en esta peculiar relación triangular y los mecanismos que garanticen el ejercicio del derecho de representación colectiva, el cual puede resultar afectado por este tipo de contratos. ●

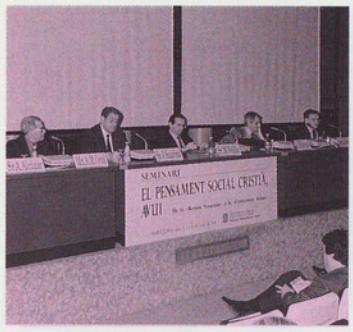

Christian social thought. A solid bulwark of social justice

Ignasi Farreres
Minister of Labour
Autonomous Government of Catalonia

The Department of Labour has convoked a seminar to debate and reflect upon the new papal encyclical "Centesimus Annus", published now one hundred years after the encyclical "Rerum Novarum", the charter from Leo XIII which gave birth to the Church's Social Doctrine. In this number of Món Laboral we are publishing the main talks and contributions of the seminar.

With this initiative the Department has provided a response to a theme of general interest which affects the social fabric and has provoked reactions of all types. During historical times of uncertainty and ideological disconcertment such as the present, the Pope's reflections mark out an intermediate path between collectivism and the economic liberalism involved in an economic system of growth based on progress and solidarity - in short, on social justice.

According to analyses carried out in very diverse fields, Christian social thought, revitalized by the last encyclical, is one of the most solid bulwarks in the defence of social justice.

If mankind often follows an irrational "law of the pendulum", we must now avoid that and help make the advantages involved in consolidation of the free economy as promoter of the material progress of humanity also include the advantage of its implementation being at the service of all-round human freedom. This is the approach taken by John Paul II, and his message has been directed at people everywhere, of all beliefs and all ideologies.

It should come as little surprise, then, that the Church's social doctrine should go beyond the inter-ecclesiastical framework and that its message should have an effect on all types of people and social and political organizations, and this from different angles and positions. Historically, social encyclicals have always helped to make everybody more sensitive to defence of the person, combatting injustice and promoting solidarity.

One hundred years after "Rerum Novarum", I think that the impact of the encyclical "Centesimus Annus" will go far beyond ecclesiastical doctrinal

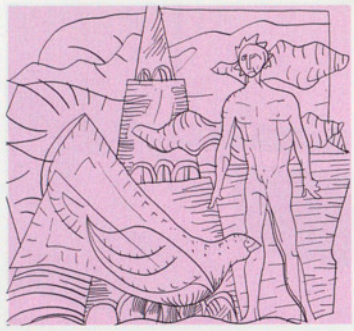

teaching. The new encyclical provides our plural society with a decisive point of reference - agreed with or not, but full of content and stimulus - when it comes to reflecting upon the ethical requirements of our economic and political system in the sphere of work, the company and participation, in the action of the trade unions and the institutions promoting solidarity, in party programmes and in governmental action. ●

The social history of the church. As problematical history

Antonio Marzal
Lecturer at ESADE

One hundred years of the social doctrine of the Church - or of pontifical social doctrine, or of Christian social thought, call it what one will - is a real historical phenomenon. A problematical history (and hence the title) which continues to make demands of us and which requires an interpretation or a response. In order to analyse the phenomenon, historical perspective will not suffice. Recourse must be had to historiography if we wish to understand the meaning and structuring of Christian social thought.

According to this methodology one must speak of different periods: one of rallying welcome in surprise; one of critical dissolution in challenging and militant estrangement, and one of reflective return.

The old early times of the Church's social teachings are relived today as something which could represent a danger (return), but also as the historical opportunity (reflective return) of an old form of thought which was displaced in other times in the face of the seductive perspective of more ambitious horizons, but which now, faced with the reflective precariousness revealed by the new deficits and those of which events in the countries of the East are only the tip of the iceberg, can and must be rethought afresh as a re-encounter (rediscovery) of a consistent and persistent "historical coherence".

Consistent with the new problems. Persistent since the old initial times. Which of the two aspects of the term "crisis" is at the forefront in the facts is something which will always be a matter for discussion. Personally, I think that what is imposing itself, what is emerging as dominant in this new period which I analyse, is the second and not the first.

There are doubtless those who believe the contrary. But that, far from rendering my thesis invalid, confirms it quite radically. Radical discontinuities never arise in history. And for that reason, alongside the current debate on the present-day crisis, there coexists a "residual debate" which idly prolongs the "other period". One part of the current Theology of Liberation (that which does not confine itself to a new theologically-founded anthropology, but extends to an old sociology not very compatible with that anthropology) belongs, in my opinion, to that residual debate on the "other period". But along with this

debate (or rather, debates, since the "residual" one survives today under many different forms), there is arising a new questioning debate following that experience on the new role of the Christian conscience under the new conditions of new times. That debate is in my opinion a redrafting of what was called "Christian social teachings", dating from Leo XIII and what he represented in his time and took on from his time. The theoretical and practical experience of central Europe (including that which has for a long time been called misleadingly "Eastern Europe") is an expression of that new redrafting, in its morpho-genetic and changing aspect, and in its persistent aspect, following the initial experience of the times of the second postwar period.

This redrafting, if it is to have historical future, will have to take on two things at the same time. Sensitivity to the new signs of the times, now stripped of the old scenic masks which hide them, but nevertheless unshrouded by disguises from still older times, and Christian coherence with the new forms of Christian identity which are re-emerging. Christian social thought today is that, or at all events an analysis of its problematical history leads us to that conclusion. ●

The influence of Christian social thought in Catalonia

Joan Carrera i Planas
Assistant Bishop of Barcelona

The Encyclical "Rerum Novarum" not only generated a doctrine, but also gave birth to a movement of integration of the faith in life which opened up new paths in pastoral work: a movement of presence of Christians in the social sphere which, with progress and some setbacks, amidst suspicion and incomprehension, has come down to us.

The social Catholicism which was born of the "Rerum Novarum" evolved towards specialized and very diverse forms of action: trade unionism with a Catholic orientation, Christian-Democratic parties or Christian-Socialist parties and specifically working class pastoral work.

Trade unionism of Catholic orientation was the first specific operational form which gave rise to the social doctrine of the Church, at first in a clearly denominational way and later with full independence. Even today the second French trade union is the legacy of a Christian trade union. Various trade union initiatives arose in Catalonia. First came the mixed unions, with workers and employers alongside each other, and then gradually there came the class-based trade unions.

Christian-Democratic parties are another branch which sprang from the tree of the Church's social doctrine as initiated by Leo XIII. In 1931 there appeared in Catalonia a political party comparable with European Christian Democracy: Unió Democrática de Catalunya. The UDC was founded within the context of acceptance of the Republican framework on the part of a broad sector of Catalan Catholics and a general tendency towards opening up and Europeanization of thought. Nationalism was the binding element for many others and a distinguishing feature of Catalan Christian Democracy.

As social Catholicism matured, the trade union and political lines became increasingly independent of the pastoral line. The distinction between temporal and spiritual work led to a concentration of the young clergy and the more active lay people in Catholic action as a basis which included all possibilities of temporal commitment yet without full identification with any of them. From a social Catholicism a transition was made to a social pastoralism which looked mostly towards the training of militants capable

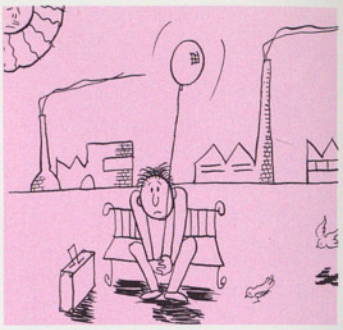

of bringing the faith to the heart of life.

These three lines of action smashed against the wall of the Civil War, which in Catalonia frustrated the expectations of a Catholicism which was being reborn and was aware of acting as a catalyst within democratic society. Recovery following the Civil War was to be slow and full of difficulties. There was a first stage (1939-45) of disconcertment, followed by another (1946-50) of recovery (OCPD, HOAC and JOC). The period 1951-60 was one of sowing seeds, while 1961-68 saw a certain plenitude. Crisis came with the period 1969-75. Although the Second Vatican Council crowned all the previous efforts and confirmed the fighters of those years in the initial path, the imbalance between the dynamism of the Christian movements and the Spanish politics with which the Church continued to have links led to crisis, a crisis in which the hierarchy was suspicious of the movements, accusing them of temporalism. This was a period of crisis of identity for many priests disappointed and increasingly attracted by politics and trade unionism, often mythified. Between plenitude and crisis there was nevertheless major collaboration on the part of many Christians with the democracy arising in clandestinity. ●

The "Centesimus Annus" encyclical, a faithful taking on of man's destiny

Antoni M. Oriol
Lecturer of Moral Theology of the Faculty of Theology of Catalonia

The author summarizes briefly the contents of the encyclical "Centesimus Annus", the introduction of which highlights the ideas of commemoration and rereading. The first section discusses the main characteristic features of the "Rerum Novarum" (first chapter), outlines the most notable events which have taken place between that "then" and "the new things" of today (second chapter), and concludes with 1989, the year of the fall of the Berlin wall (third chapter).

The second section includes the chapters which the encyclical devotes to private property and the universal destiny of goods (fourth chapter), to the State and Culture (fifth chapter), and to man as path of the Church (sixth chapter). ●

The new encyclical, seen from the world of the company

Manuel Velilla
Lecturer at the IESE

It would be bold to make any prediction about the effect of Centesimus Annus on the world of the company. This encyclical, like any other within the Church's evangelization process, does not lay down criteria nor plump for specific options, but rather remains exclusively within evangelical work.

The underlying basis of the encyclical is respect for the dignity of human beings, which is explained in the social doctrine of the Church and is to be found at the heart of the Gospel.

When the encylical refers to the fall of the totalitarian regimes of real socialism, it underlines three important aspects: the need for free labour, the company and participation.

Centesimus Annus refers to the company as a need in itself, as a "community of people", and this implies a profound and revolutionary change of orientation, for the models of companies we know posit their goal in external terms, whether this be the shareholders or the psychosociological wellbeing of the work team or collaborators.

At many points of the encyclical, the Pope calls for

a new economy, a new economic science. He is perhaps asking us to study a different type of economy, the economy of goods of non-decreasing marginal utility, the economy or the interchange of those economic agents or persons who with ever increasing clarity define our needs in the world of goods and services which we wish to exchange with other people as we get to know each other better. And this is a profoundly ethical process. ●

Catholic social teachings and economic ethics in the context of the EC

J. Van Gerwen
Lecturer at the University of Antwerp, UFSIA (Belgium)

The social teachings of the Church must not be understood as a doctrine, but rather as a tradition of reflection based on a specific historical experience and centring on the social question.

Regarding economic ethics, this must be understood not only as respect for the laws of the market, but also as the relations established on the basis thereof, respect for the rights of the persons and agents who intervene in the market. Economic ethics is also currently the reigning social ethic, so that market values are also those which predominate in society. This is an instrumental ethics which, unlike the Judaeo-Christian tradition, does not consider the ultimate aim of man.

The relationship between this Christian ethic and modern economic rationality arises in a very intense manner in the context of the EC. The Europe under construction takes part in this debate between the values of modern economic rationalism and religious rationality, in which may be included all those speak of an ultimate meaning of Europe. It is not a question of constructing only a market Europe, but also a social Europe. ●

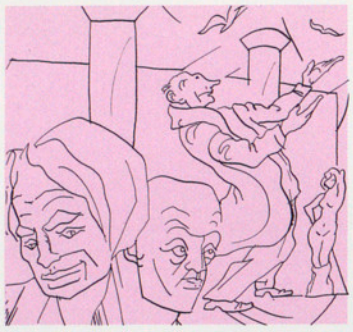

The resurgence of the church's social doctrine

Elsa Hoerler de Carbonell
Doctor in Political Sciences

The "Rerum Novarum" is the foundation and the beginning of the Social Doctrine of the Church (SDC). The Christian-Democratic parties (or those going under other names) base their memorandums on it. Only after 1948 - following the Second World War - did they attain a majority in some six European countries, putting into practice policies based on the encyclical's principles.

The time elapsed before this - nearly 60 years of inactivity-can hardly come as a surprise to us, for up until 1950 the SDC was opposed to the most powerful scientific and political currents: economic liberalism and Marxism, and, between the two world wars, fascism, nàtional socialism and falangism.

Despite all this, over the last 40 years the Church's concept of the economy and of social issues has infiltrated the convictions of many people. ●

Summaries, conclusions and some aspects lacking

Eugenio M. Recio Figueiras
Lecturer at ESADE

I will permit myself the opportunity of adding some conclusions which I think can be drawn from the new Encyclical in order to make it more adaptable to the real problems which we experience. This would constitute an attempt at practical application of the thought which we have tried to confront and go into more deeply during these seminars. Firstly, I feel that there could have been more references to our specific problems, such as unemployment and the sale of companies, and the contributions which Christian social thought can make on such matters. There could also have been more reference to the implications of integration into the EC, and whether we are to construct an economic but not a social Europe.

The message of Centesimum Annus for Spain is that of contributing to the consolidation of democracy and the social order, this out of respect for the human person. Within a broader dimension we have the challenge of the Third World countries, about whose future I am more optimistic than many of the participants. The construction of Europe and of European social thought will counterbalance the American economic thought which today dominates the international economy, and this will favour a new international order which will benefit the most needy countries. ●

Francesc Layret lives on in the popular memory

Joaquim Ferrer i Roca
Senator

The history of a people is the result of the contributions of millions of men and women, although it must be recognized that in this multitudinous effort the quality of the work carried out by certain citizens manages to influence the collective orientation. That is the case of the lawyer and politician Francesc Layret i Foix, who was born in Barcelona on 10 July 1880 and was assassinated in the same city on 30 November 1920.

The figure of Layret disappeared from Catalan politics following his assassination at the hands of gunmen when he was only forty years old. He has nevertheless remained in the memory of the people, who in 1936 dedicated a monument to him in Barcelona's Plaza de Goya.

Nowadays, initiatives and commemoration of Layret have been taken up again normally and with the intention of having the career of this politician, who was known as the lawyer of the workers and who showed a demanding national conception of Catalonia, disseminated so that it can rightly form part of our living history. ●

Temporary-work companies

Montserrat Segura i Noguera
Head of the Governmental Resolutions Service of the Department of Labour Relations

Is it advisable to regulate companies using temporary workers? How could this be done? The matter is now on the table. Over recent times a state of opinion has been created on this issue, or at least the existence of this type of company and the legal problems affecting same have been emphasized.

Newspaper articles have appeared recently which have dealt extensively with this subject. Those articles have divulged statistical information which had so far been kept silent, information which appeared destined to show the effect of these companies on the labour market. It would appear that that objective has been achieved, since the recent report drawn up by a commission of independent experts recommends regulation of this type of company. Despite trade union opposition to this aim, the fact is that this document from experts will form the point of departure for any negotiation on the subject.

This article summarizes the main characteristics of this type of company from a juridical point of view, legal regulation of such companies in Europe, community regulations in this respect and the current situation in Spain.

The author states that she is in agreement with the idea that at present, and given the current European situation, it is advisable to draw up specific regulations for temporary-work companies (TWC), and that such regulation would have to provide notably restrictive details about the hypotheses under which the companies may have recourse to this type of contracting of labour, the government control to which the TWCs would be subjected, the duties of each of the companies intervening in this peculiar triangular relationship and the mechanisms guaranteeing exercise of the right to collective representation, which could be affected by this type of contract. ●

Món laboral

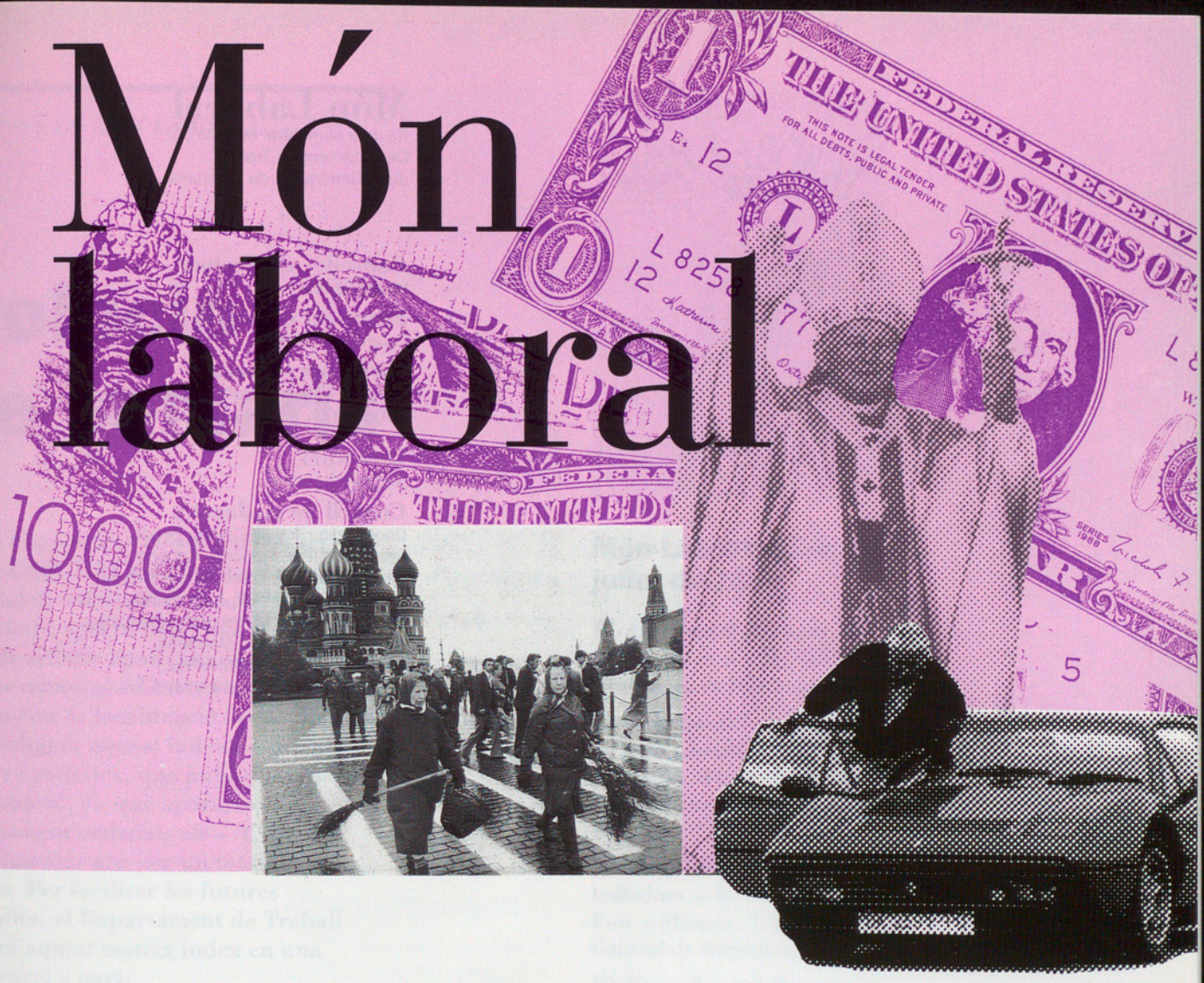

14

RELACIÓ DE SUMARIS I ÍNDEXS TEMÀTICS I D'AUTORS

Món Laboral

Revista semestral editada pel
Departament de Treball
de la Generalitat de Catalunya

Conseller de Treball:
Ignasi Farreres

Secretari General:
Estanislau Simón

Directors Generals:
Joaquim Carreras, Bernat López-Pinto,
Rafael Ortiz, Josep Maria Servitje

Director:
Joaquim Saurina

Consell de Redacció:
Oriol Badia i Tobella, Josep Benet,
Rosa Bruguera, Francesc Cabana,
Eduard Cardona, Francesc Casares,
Lluís Ducet i Vilardell, Jordi Estivill,
Joaquim Ferrer i Mallol, Rafael Hinojosa,
Jaume Lorés, Eugeni Madueño,
Casimir Martí, Josep Miralles,
Joaquim Nogués, Jordi Porta,
Núria Vendrell

Relació de sumaris

Quan s'acompleix el sisè aniversari de MÓN LABORAL (el número 0 va sortir el juliol de 1986), la redacció ha considerat oportú recopilar i ordenar tots els articles apareguts fins ara en els quinze números editats, per tal de facilitar-ne la localització i consulta. El resultat és aquest índex de sumaris, autors i matèries, que publiquem a continuació, en què apareixen degudament ordenats els 176 articles publicats fins ara per un total de 151 autors. Per facilitar les futures consultes, el Departament de Treball editarà aquest mateix índex en una publicació a part.

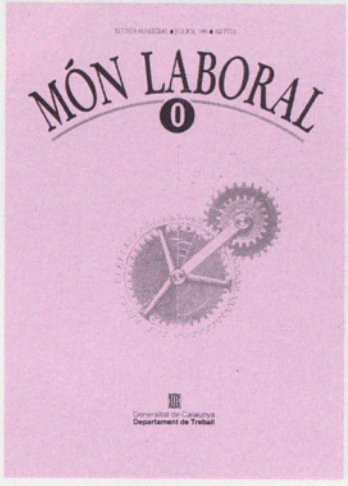

Món Laboral núm. 0, juliol de 1986

El dret social europeu, Antonio Marzal, Universitat Autònoma de Barcelona.

Harmonització de les legislacions socials a l'àmbit de la CEE, Miguel González Fernández de Carvajal, ESADE.

La lliure circulació de treballadors a la CEE, Manuel Feu i Manso, Universitat Central de Barcelona.

El Fons Social Europeu, Joaquim Ferrer i Mallol, Director General d'Ocupació.

Les relacions laborals a Espanya i a la CEE, Simposi organitzat pel Departament de Treball.

Aquesta Europa, Eduard Cardona i Romeu, Advocat.

Situació dels sindicats a Catalunya, Carles Navales, Sindicalista.

Les dues cares del sindicalisme, Richard B. Freeman i James L. Medoff, Universitat de Yale.

Conjuntura econòmica a Catalunya, Departament d'Estudis de Banca Catalana.

Economia, crisi i treball, Joan B. Casas, Universitat Autònoma de Barcelona.

L'empresari català davant la crisi, Francesc Cabana, Economista.

Radiografia d'un aturat,

Francesc Candel, Escriptor.
Competències i activitats de les Direccions Generals de Treball, Serveis Tècnics del Departament.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades de l'any 1985.

Món Laboral núm. 1, desembre de 1986

EL SINDICALISME AVUI

L'evolució del sindicalisme, Jordi Estivill i Josep Ma. de la Hoz, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona.

La situació sindical i les eleccions, Rafael Hinojosa i Lucena, Diputat a Corts.

LA SIDEROMETAL·LÚRGIA

El sector siderometal·lúrgic a Espanya, Servei d'Estudis del Banc de Bilbao.

Les indústries metal·lúrgiques a Catalunya, Servei d'Estudis de la Banca Mas Sardà.

Els sindicats al món del metall català, Carles Navales, Sindicalista.

REFLEXIONS

Els anarquistes i la nació, Jordi Sabater, Historiador.

Pel camí de tornada, Joan Rendé, Escriptor.

El nou empresari català, Francesc Cabana, Advocat.

TREBALL I SOCIETAT

Les cooperatives de treball associat, Àngel Ma. Echevarria i Torrecilla, Advocat.

El treball de joves de baix nivell cultural, Santiago Guillem, Enginyer Industrial.

L'acomiadament col·lectiu a Europa, Montserrat Sabaté i Pes, Advocada.

Acomiadament individual: audiència prèvia?, Jordi Agustí i Julià, Advocat.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades del primer semestre de 1986.

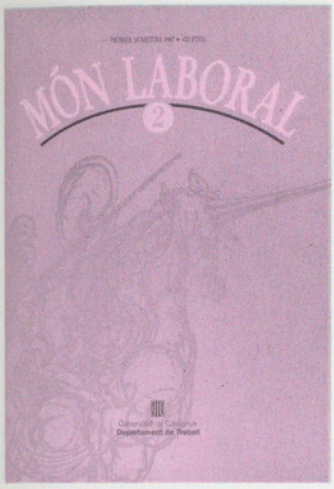

Món Laboral núm. 2, primer semestre de 1987

ECONOMIA SUMERGIDA

Regulació i economia irregular: el cost de l'economia formal, Joaquín Trigo Portela i Carmen Vázquez Arango, Professors de la Universitat de Barcelona.

L'economia irregular a Catalunya: el dubte permanent, Arcadi Oliveres Boadella, Professor de la Universitat de Barcelona.

Soterrats sí, però no ofegats, Adolf Vilanova, Professor d'ESADE, Barcelona.

EL SINDICALISME D'AVUI

Les eleccions sindicals a Catalunya, 1986, Jordi Estivill i Josep Ma. de la Hoz, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona.

La situació sindical i les eleccions, Rafael Hinojosa Lucena, Diputat a Corts.

TREBALL I SOCIETAT

L'empresa i el seu entorn, Jaume Lorés, Patronat Investigació Social, Barcelona.

Situació del mercat de treball durant l'any 1986, Isabel Montané i Mur, Economista.

Salut laboral: les normes de la CEE i les autonomies, Centre de Seguretat i Higiene de Barcelona.

ESPAI SENSE FRONTERES

Tres contes, Pere Calders, Escriptor.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades de l'any 1986.

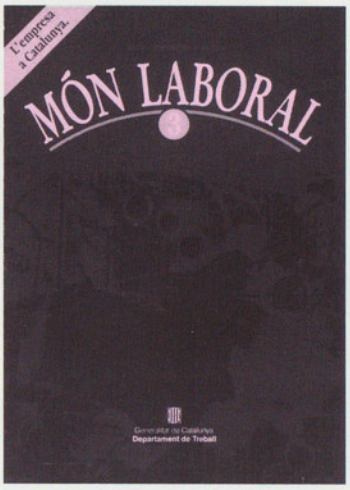

Món Laboral núm. 3, segon semestre de 1987

L'EMPRESA A CATALUNYA

Aspectes psicològics de la competitivitat, Jaume Filella, Professor d'ESADE, Barcelona.

Una patronal catalana: el Foment del Treball Nacional, Francesc Cabana, Advocat.

Dades sobre el món empresarial, Alfons Casas i Gassó i Valentí Sañe i Guix, Gabinet Tècnic del Departament de Treball.

Una experiència docent de creació d'empreses, Montserrat Ollé i Marcel Planelles, Professors d'ESADE, Barcelona

La representació institucional de les organitzacions, Valentí Sañe i Guix, Llicenciat en Dret.

L'Institut Sallarés i Pla: quaranta anys d'activitats, Jordi Casas i Bedós, Advocat i Diputat a Corts.

TREBALL I SOCIETAT

Els "compagnons du devoir", Joaquim Ferrer i Mallol, Director General d'Ocupació, Departament de Treball.

Evolució del cooperativisme agrari a Catalunya, Josep Castaño i Colomer, Director Institut per a la Promoció i Formació Cooperatives, Departament de Treball.

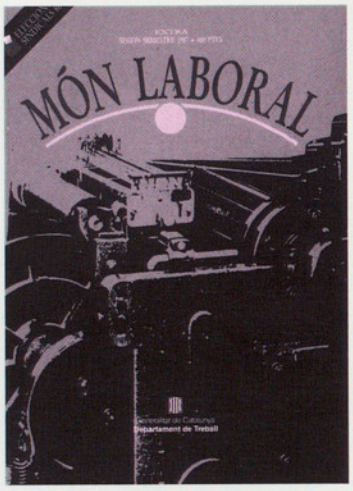

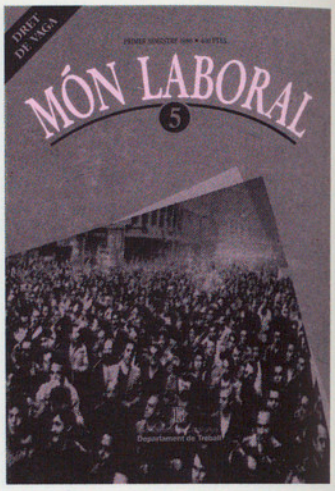

ESPAI SENSE FRONTERES

La darrera illa, Baltasar Porcel, Escriptor.

REFLEXIONS

L'alça borsària: fins quan?, Jaume Puente i Margalef, Professor de la Universitat Autònoma, Barcelona.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades del primer semestre de 1987.

Món Laboral núm. 4: Eleccions Sindicals

Resultats a Catalunya de les eleccions de representants dels treballadors en les empreses (Octubre-Desembre de 1986).

Món Laboral núm. 5: primer semestre de 1988

EL DRET DE VAGA

El dret a la vaga i les sentències del Tribunal Constitucional, Albert Fina i Sanglas, Advocat.

Intervenció de l'Administració i tutela jurisprudencial del dret de vaga, Josep M. Antràs i Badia, Degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona.

La huelga en el derecho comparado. El ejemplo de Europa occidental, Juan Antonio Sagardoy Bengoechea, Catedràtic Dret del Treball.

Drets de vaga i de locaut, Eulàlia Alfonso, Inspectora de Treball i Seguretat Social.

Un problema sindical, Joan Coscubiela, Comissions Obreres (CC.OO.).

Dues posicions enfrontades, José Luis Salido Banús, Foment Treball Nacional

L'avantprojecte de la Llei de vaga: algunes precisions, Jordi Agustí i Julià, Magistrat de Treball.

Una anàlisi pràctica, Josep M. Renter de Cabo, Associació Espanyola de Directors de Personal.

Reflexions sobre la regulació del dret de vaga, Ángel Sánchez Marín, Unió General Treballadors (U.G.T.).

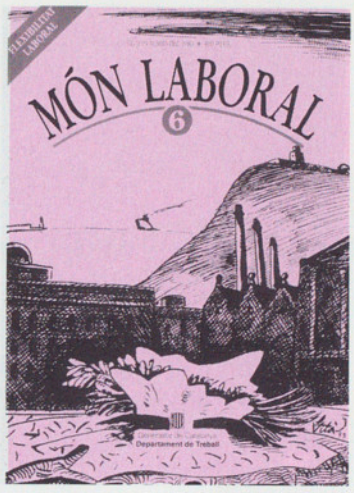

Comentaris davant la possible regulació per llei del dret de vaga, Miquel Pérez, Confederació Sindical de Catalunya (C.S.C.).

La CNT i el lliure dret a la vaga, Emilio Cortabitarte i José L. Cuadrado, Confederació Nacional del Treball de Catalunya (C.N.T.).

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades de l'any 1987.

Món Laboral núm. 6: segon semestre de 1988

FLEXIBILITAT LABORAL

La flexibilitat laboral i les relacions empresa-treballador, Rafael Ortiz i Cervelló, Director General de Relacions Laborals, Departament de Treball.

L'empresa, avui, Josep M. Renter de Cabo, Associació Espanyola Directors Personal.

Sobre el concepte d'empresa, Francesc Casares, Advocat laboralista.

Flexibilitat i ocupació, Juan Ignacio Valdivieso, Secretari Acció Sindical, Comissions Obreres de Catalunya.

Flexibilitat i poder empresarial, Josep M. Rañé Blasco, Sindicalista, UGT.

TREBALL I SOCIETAT

Les arrels de l'estat del benestar, Àngel Castiñeira, Filòsof.

La durada de l'atur al cinturó industrial: Esplugues de Llobregat, Vicente Morales López, Magda Mercader, Paula Adam, Institut d'Estudis Laborals, Universitat de Barcelona.

Les noves tecnologies i les necessitats de formació, Gregori Cascante, Economista.

Les relacions laborals a les cooperatives de treball associat, Àngel M. Echevarria Torrecilla, Llicenciat en Dret.

Treball i assistència social fora del sistema ordinari, Marino Villa Rubio, Secretari Comissió Interdepartamental d'Integració Laboral de Persones amb Disminució, Generalitat Catalunya.

ESPAI SENSE FRONTERES

El subsidi, Joaquim Carbó, Escriptor.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades del primer semestre de 1988.

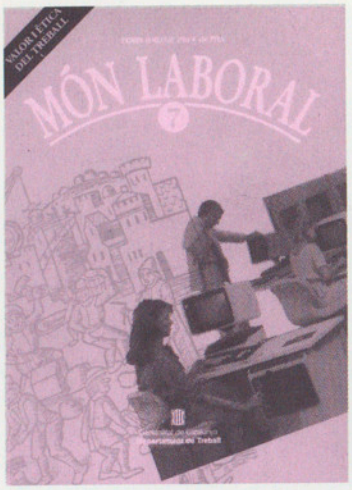

Món Laboral núm. 7: primer semestre de 1989

VALOR I ÈTICA DEL TREBALL

Valoració social del treball a finals del segle XX, Salvador Cardús, professor de Sociologia.

El paper social i ètic del treball a través dels temps, Antoni Estradé, professor de Sociologia.

Treball, atur i control de l'ordre establert, Josep Verdaguer, professor de Sociologia.

La fal·làcia de les actituds envers el treball, Tomàs Ibáñez, professor de Sociologia.

Evolució de la funció social, Antonio Marzal, professor d'ESADE.

Una fundació al servei de la vocació, Joaquim Ferrer, assessor del Conseller de Treball.

TREBALL I SOCIETAT

El líder empresarial català molt a prop de l'europeu, Jaume Filella, professor d'ESADE.

Economia catalana: entre la dependència i la diversitat, Francesc Cabana, Advocat.

Durada de l'atur a Terrassa: sectors tèxtil i construcció, Jordi Baget, Mireia Jofre, Institut Estudis Laborals.

La formació cooperativa davant el repte del 92, Patricia Wastiau, Responsable Formació Confederació Europea Cooperatives Treball Associat.

L'OBSERVATORI EUROPEU

Sindicalisme europeu i creació d'un espai social, Josep Ma. de la Hoz, Gabinet Estudis Socials de Barcelona.

LA ULLADA JURÍDICA

Arbitratge de la construcció: era aquest el procediment? Alfredo Reina, Lletrat de la Dir. Gral. de Relacions Laborals del Departament de Treball.

NOTES DE LECTURA

Quaranta anys de cultura política dels treballadors, Raúl Martínez, Sociòleg.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades de l'any 1988.

Món Laboral núm. 8: segon semestre de 1989

MIL ANYS DE TREBALL A CATALUNYA

Noves tecnologies i treball, Ramon Prujà i Noè, Institut Català de Noves Tecnologies.

El treball en el període de la industrialització, Casimir Martí, Director de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Força de treball i mercat laboral a la Catalunya del segle XVIII, Llorenç Ferrer i Alós, Universitat Barcelona.

El treball artesanal a la Catalunya medieval, Joaquim Borràs, Llicenciat Història Medieval.

Bibliografia introductòria a l'evolució del món del treball a Catalunya, Jordi Sabaté, Llicenciat Història.

TREBALL I SOCIETAT

Acció solidària contra l'atur: una resposta de la societat civil catalana al problema de l'atur, Eugeni Madueño, Periodista.

Un acord i un programa sobre seguretat, higiene i salut laboral, Josep Hernández Paterna, Tècnic de la Dir. Gral. Relacions Laborals del Departament de Treball.

CC.OO.: 25 anys de sindicalisme nacional i de classe, Alfons Labrador, Secretari Organització i Comunicació

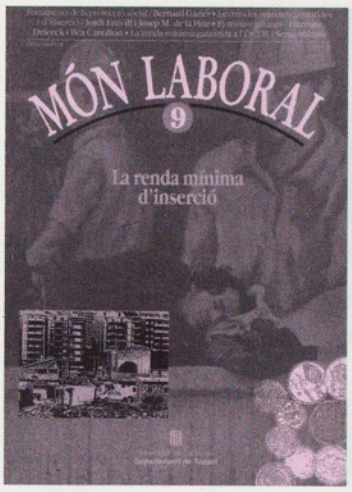

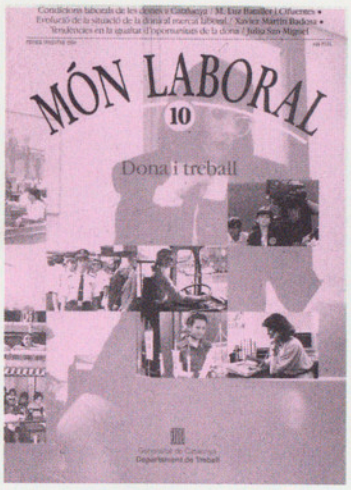

de la Comissió Obr. Nacional de Catalunya.

L'OBSERVATORI EUROPEU

Vers la creació d'una Europa social, Roser Royo, Olga Salcedo, Sociòlogues.

LA ULLADA JURÍDICA

Mobilitat funcional: és suficient l'actual regulació?, Montse Segura Noguera, Lletrada Dir. Gral. Relacions Laborals del Departament de Treball.

NOTES DE LECTURA

La història de les cooperatives catalanes vista per l'Albert Pérez i Baró, Joan Berney, Gabinet Estudis Socials.

Les professions, en un diccionari, J.M. Mas i Solench, Advocat.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades del primer semestre de 1989.

Món Laboral núm. 9: Extra 1989-90

LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ

Fonaments de la protecció social i renda mínima garantida, Bernard Gazier, professor de la Universitat París - 1.

Les rendes mínimes garantides i d'inserció, Jordi Estivill i Josep Ma. de la Hoz, Gabinet Estudis Socials.

El mínim garantit, Herman Deleeck, Béa Cantillon, Centre Política Social de la Universitat d'Anvers.

La renda mínima garantida als països de l'OCDE, Serge Milano, Director d'Acció Social, Ministeri Seguretat, Sanitat i Protecció Social, França.

L'esdevenidor de la política de la Seguretat Social a la Comunitat Europea, Herman Deleeck, professor de la Universitat d'Anvers i Leuven.

La lluita contra la pobresa i el salari social a Euskadi, J.A. Pérez de Arróspide, Director de Benestar Social del Dep. Treball i SS.SS. del Govern Basc i J.A. Ortiz Osequera, Tècnic Dir. Gral. SS.SS. del Dep. Treball i SS.SS. del Govern Basc.

El "salari social" en el marc dels Drets de l'Home, Francesc Casares, Advocat.

Món Laboral núm. 10: primer semestre de 1990

DONA I TREBALL

Cap a la igualtat de tracte, Rafael Ortiz i Cervelló, Director General de Relacions Laborals, Departament de Treball.

La promoció i protecció de la dona treballadora, Joaquima Alemany i Roca, Vicepresidenta Comissió Interdep. de la Dona.

Condicions laborals de les dones a Catalunya, Luz Bataller Cifuentes, Inspectora Treball i Seguretat Social.

Evolució de la situació de la dona al mercat laboral, Xavier Martín Badosa, Economista Dir. Gral. Ocupació.

Tendències en la igualtat d'oportunitats de la dona, Julio San Miguel, Vice-president de Foment del Treball.

Situació de la dona obrera, Montse Avilès i Vilà, Advocada laboralista.

Efectes del treball en la reproducció, Dolors Batalla i Fonoll, Metgessa del Centre de Seguretat i Higiene de Tarragona.

Producció i reproducció, quelcom més que un matís, Rosa Fabián i Martínez, Diputada al Parlament de Catalunya.

Igualtat legal; discriminació social, Anna Vives i Sendra,

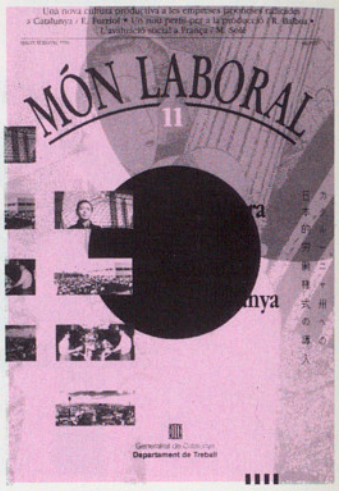

Delegació Territorial de Treball, Tarragona.

El marc legal regulador de les condicions laborals, Eliseu Oriol i Pagès, Cap Adjunt Inspecció Treball, Barcelona.

Drets i deures de les dones, J. Ma. Feixes Cavallé, Vicepresident Consell, MAI-United Technologies.

La llei, la dona i la Inspecció de Treball, Isabel López Escudero, Inspectora Treball i SS.

Un pas endavant en la protecció judicial dels drets de la dona treballadora, Francesc Casares, Joan Agustí, Amèlia Merino, Advocats.

Les dues empreses de la dona empresària, Anna Mercadé i Ferrando, Associació Empresàries.

Els dos treballs de la dona treballadora, Isabel López i Chamosa, Secretària Gral. Federació Tèxtil d'UGT.

El Pla d'Actuació per a la Igualtat d'Oportunitats per a les Dones (1989-1992), Núria Llorach Boladeras, Dtra. Executiva Institut Català de la Dona.

Accions del Departament de Treball per a la promoció laboral de la dona, Concepció Ortí Guàrdia, Lletrada Dir. Gral. Relacions Laborals, Dep. Treball.

Perspectives de futur, Joaquim Ferrer i Mallol, Assessor del Conseller de Treball.

El treball de la dona al llarg del temps i dels llibres, Rosa Berlanga, Gabinet Estudis Socials.

TREBALL I SOCIETAT

El conseller Martí Barrera: una vida al servei del poble català, Josep Benet, Historiador.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades de l'any 1989.

Món Laboral núm. 11: segon semestre de 1990

LA CULTURA LABORAL JAPONESA A CATALUNYA

Una nova cultura productiva a les empreses japoneses radicades a Catalunya, Eulàlia Furriol, Periodista.

L'èxit d'una operació de captació d'inversions, Mònica Nogués i Antich, Cap Divisió Relacions Industrials amb el Japó, CIDEM.

Les noves tècniques de producció, Vicenç Franch i Casabó, Sots-director Gral. de Coordinació Departament d'Indústria i Energia.

TREBALL I SOCIETAT

Un nou perill per a la producció, Rosina Balboa, Periodista.

Consideracions sobre l'avaluació social a França: elements teòrics i pràctics, Montserrat Solé i Aubià, Diplom. Treball Social, Llicenc. Ciències Polít. i Sociologia.

L'OBSERVATORI EUROPEU

El dret de vaga a Europa, Josep Ma. de la Hoz, Gabinet Estudis Socials.

LA ULLADA JURÍDICA

La modificació de la Llei catalana de cooperatives i la seva possible incidència en el mercat de treball,

Bernat López-Pinto, Director General de Cooperatives i Societats Anònim. Laborals, Departament de Treball.

Innovacions de la nova Llei de procediment laboral, Rafael Ortiz i Cervelló, Director General Relacions Laborals, Departament de Treball.

Sobre el dret d'informació dels representants dels treballadors, Luis Juega i Losmozos, Sots-director Gral. e.f. de Relacions Laborals.

NOTES DE LECTURA

Valentí Almirall, precursor de la inserció laboral i la formació ocupacional, Josep Ma. Mas i Solench, Advocat.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades del primer semestre de 1990.

Món Laboral núm. 12: primer sem. de 1991 extra

MEDI AMBIENT, TREBALL I DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC

Medi àmbit i treball, Ignasi Farreres, Conseller de Treball.

Camp i ciutat, ambient i progrés, Ramón Folch i Guillén, Doctor en Biologia. President del Consell Protecció de la Natura.

El futur del patrimoni natural, Franc. Robert Graupera, Director General de Medi Natural de la Generalitat Catalunya.

L'acció pública sobre el medi ambient, Antoni Choy i Tarrés, Sots-director General Medi Ambient de la Generalitat.

Desenvolupament econòmic i conscienciació ecològica, Pere Durani Farell, Membre del Club de Roma.

Ecologia i desenvolupament, Julio San Miguel, Vicepresident Foment Treball Nacional.

Energia i medi ambient, Albert Serratosa Palet, President Patronat de l'Institut Tecnològic de la Construcció.

Els costos socials i ecològics del creixement econòmic, Alfons Barceló, professor d'Economia de la Universitat Barcelona.

Les indústries catalanes i l'adequació a les exigències mediambientals, Antoni Cerrillo, Periodista.

Les noves professions ecològiques, Ramon Prujà, Xavier Mitjà, Tècnics Institut Català Noves Professions.

Nosaltres i la qüestió mediambiental, Josep Lluís López Bulla, Secretari Gral. Comissions Obreres de Catalunya.

Un nou sindicalisme compromès amb la qualitat de vida, Santiago Vilanova, Periodista. Membre d'Ecoropa (Acció Ecològica Europea).

Medi ambient i treball: una bibliografia insuficient, Isabel Garro, Llicenciada en Filologia.

Món Laboral núm. 13: primer semestre de 1991

TREBALLADORS ESTRANGERS IMMIGRANTS A CATALUNYA

Interrogants sobre un futur que ja és aquí, Ignasi Farreres, Conseller de Treball.

Aportacions a la comprensió del fenomen immigratori, Jordi Estivill, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona.

Legalització d'estrangers: els temors i les esperances, Redacció.

Catalunya, un país tradicionalment receptor d'immigrants, Rosina Balboa, Periodista.

Els treballadors estrangers a Catalunya, Ignasi Riera, Diputat al Parlament de Catalunya.

La immigració que ens espera, Rafael Hinojosa, Diputat al Congrés.

Per una política d'immigració, M. Montserrat Solé i Aubià, Diplomada en Treball Social, Llicenciada en Ciències Polítiques i Sociologia.

La immigració com a fenomen social, Sergi Subils, Director d'Hoechst Ibérica.

Esbós de prospectiva per a la població d'origen nordafricà a Catalunya (1990-2000), Lluís Recolons, Director del Laboratori Social ICESB.

Immigrants, el més important està per arribar, Joan Rigol i Roig, Ex-Conseller de Treball de la Generalitat de Catalunya.

La immigració i els sindicats, Xavier Olivé i Ferrer, Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers - CITE.

Cal una modificació urgent del marc jurídic, Juan Antonio del Moral, Advocat laboralista.

Treballadors estrangers pobres a Espanya: elements per a un debat, Ramon de Marcos, Coordinador Servei de Refugiats i Sociòleg.

La Llei d'estrangeria: l'altra cara de l'Espanya comunitària, Rosina Balboa, Periodista.

Per una cultura de la immigració, Xavier Iborra, Delegat provincial del Ministeri de Treball i SS.

El cas italià, paradigma per Catalunya, Jordi Estivill i Joaquim Aiguabella, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona.

Els nous països d'immigració, Alfons Cucó, Diputat i Vice-president de la Comissió d'Emigracions de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa.

Nombre i procedència dels residents estrangers a deu països de la CEE, Jordi Estivill i Joaquim Aiguabella, Gabinet d'Estudis Socials.

Europeus de l'Est versus Europeus de l'Oest, Eugeni Madueño, Periodista.

Els drets laborals dels treballadors immigrants a l'Europa occidental, Jan Vranken, Professor de la Universitat d'Anvers i Director del Centre d'Estudis dels Moviments Migratoris.

Els africans som integrables, Inongo-Vi-Makomé, Escriptor.

L'OBSERVATORI EUROPEU

Panorama de la contractació temporal a Europa, Josep Ma. de la Hoz, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona.

TREBALL I SOCIETAT

La desafiliació: treball precari i vulnerabilitat relacional, Robert Castel, Professor de Filosofia a la Universitat de París VIII.

Les regions, escenari i actors de les polítiques formatives, Josep Molsosa, Responsable d'Avaluació del Fons Social Europeu.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades de l'any 1990.

Món Laboral núm. 14: segon semestre de 1991

EL PENSAMENT SOCIAL CRISTIÀ, AVUI

L'ensenyament social de l'Església com a història i com a problema, Antoni Marzal, professor d'ESADE.

Influència del pensament social cristià a Catalunya, Joan Carrera i Planas, bisbe auxiliar de Barcelona.

L'encíclica *Centesimus Annus*, una assumpció fidel del destí de l'home, Antoni M. Oriol, professor de Teologia Moral de la Facultat de Teologia de Catalunya.

La nova encíclica vista des del món de l'empresa, Manuel Velilla, professor de l'IESE.

Ensenyament social catòlic i ètica econòmica en el context de la Comunitat Europea, J. Van Gerwen, professor de la Universitat d'Anvers UFSIA (Bèlgica).

El ressorgiment de la doctrina social de l'Església, Elsa Hoerler de Carbonell, Doctora en Ciències Polítiques.

La propietat privada i el destí universal dels béns, Carta encíclica de Joan Pau II, Capítol IV.

Resums, conclusions i algunes mancances, Eugenio M. Recio i Figueiras, professor d'ESADE.

TREBALL I SOCIETAT

Francesc Layret viu en la memòria popular, Joaquim Ferrer i Roca, Senador.

LA ULLADA JURÍDICA

Les empreses de treball temporal, Montserrat Segura i Noguera, Cap del Servei de Resolucions Administratives de la Direcció General de Relacions Laborals.

SIGNE I XIFRA DE L'ÀMBIT LABORAL

Treball i estadística a Catalunya. Serveis Tècnics del Departament. Dades del primer semestre de 1991.

Índex temàtic

ATUR

Durada de l'atur a Terrasa: sectors tèxtil i construcció, Jordi Baget, Mireia Jofre, Institut Estudis Laborals. MÓN LABORAL número 7, primer semestre de 1989.

La durada de l'atur al cinturó industrial: Esplugues de Llobregat, Vicente Morales López, Magda Mercader, Paula Adam, Institut d'Estudis Laborals, Universitat de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

Radiografia d'un aturat, Francesc Candel, Escriptor. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

COL·LABORACIONS

Tres contes, Pere Calders, Escriptor. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

El subsidi, Joaquim Carbó, Escriptor. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

Els anarquistes i la nació, Jordi Sabater, Historiador. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

Les arrels de l'estat del benestar, Àngel Castiñeira, Filòsof. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

La darrera illa, Baltasar Porcel, Escriptor MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

Pel camí de tornada, Joan Rendé, Escriptor. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

COOPERATIVISME

Evolució del cooperativisme agrari a Catalunya, Josep Castaño i Colomer, Director Institut per a la Promoció i Formació Cooperatives, Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

Les cooperatives de treball associat, Àngel Ma. Echevarria i Torrecilla, Advocat. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

Les relacions laborals a les cooperatives de treball associat, Àngel M. Echevarria Torrecilla, Llicenciat en Dret. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

La formació cooperativa davant el repte del 92, Patricia Wastiau, Responsable Formació Confederació Europea Cooperatives Treball Associat. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

La història de les cooperatives catalanes vista per l'Albert Pérez i Baró, Joan Berney,

Gabinet Estudis Socials. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

La modificació de la Llei catalana de cooperatives i la seva possible incidència en el mercat de treball, Bernat López-Pinto, Director General de Cooperatives i Societats Anòn im. Laborals, Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

DONA I TREBALL

Cap a la igualtat de tracte, Rafael Ortiz i Cervelló, Director General de Relacions Laborals, Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

La promoció i protecció de la dona treballadora, Joaquima Alemany i Roca, Vicepresidenta Comissió Interdep. de la Dona. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Condicions laborals de les dones a Catalunya, Luz Bataller Cifuentes, Inspectora Treball i Seguretat Social. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Evolució de la situació de la dona al mercat laboral, Xavier Martín Badosa, Economista Dir. Gral. Ocupació. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Tendències en la igualtat d'oportunitats de la dona, Julio San Miguel, Vice-president de Foment del Treball. MÓN LABORAL número 10, primer semestre de 1990.

La llei, la dona i la Inspecció de Treball, Isabel López Escudero, Inspectora Treball i SS. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Situació de la dona obrera, Montse Avilès i Vilà, Advocada laboralista. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Efectes del treball en la reproducció, Dolors Batalla i Fonoll, Metgessa del Centre de Seguretat i Higiene de Tarragona. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Producció i reproducció, quelcom més que un matís, Rosa Fabián i Martínez, Diputada al Parlament de Catalunya. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Igualtat legal; discriminació social, Anna Vives i Sendra, Delegació Territorial de Treball, Tarragona. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

El marc legal regulador de les condicions laborals, Eliseu Oriol i Pagès, Cap Adjunt Inspecció Treball, Barcelona. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Drets i deures de les dones, J. Ma. Feixas Cavallé, Vice-president Consell, MAI-United Technologies. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

La llei, la dona i la Inspecció de Treball, Isabel López Escudero, Inspectora Treball i SS. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Un pas endavant en la protecció judicial dels drets de la dona treballadora, Francesc Casares, Joan Agustí, Amèlia Merino, Advocats. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Les dues empreses de la dona empresària, Anna Mercadé i Ferrando, Associació Empresàries. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Els dos treballs de la dona treballadora, Isabel López i Chamosa, Secretària Gral. Federació Tèxtil d'UGT. MÓN LABORAL número 10, primer semestre de 1990.

El Pla d'Actuació per a la Igualtat d'Oportunitats per a les Dones (1989-1992), Núria Llorach Boladeras, Dtra. Executiva Institut Català de la Dona. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Accions del Departament de Treball per a la promoció laboral de la dona, Concepció Ortí Guàrdia, Lletrada Dir. Gral. Relacions Laborals, Dep. Treball. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Perspectives de futur, Joaquim Ferrer i Mallol, Assessor del Conseller de Treball. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

El treball de la dona al llarg del temps i dels llibres, Rosa Berlanga, Gabinet Estudis Socials. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

DRET DE VAGA

El dret a la vaga i les sentències de Tribunal Constitucional, Albert Fina i Sanglas, Advocat. MÓN LABORAL núm. 5. primer semestre de 1988.

Intervenció de l'Administració i tutela jurisprudencial del dret de vaga, Josep M. Antràs i Badia, Degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

La huelga en el derecho comparado. El ejemplo de Europa occidental, Juan Antonio Sagardoy Bengoechea, Catedràtic Dret del Treball. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

Drets de vaga i de locaut, Eulàlia Alfonso, Inspectora de Treball i Seguretat Social. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

Un problema sindical, Joan Coscubiela, Comissions Obreres (CC.OO.). MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

Dues posicions enfrontades, José Luis Salido Banús, Foment Treball Nacional. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

L'avantprojecte de la Llei de vaga: algunes precisions, Jordi Agustí i Julià, Magistrat de Treball. núm. 5, primer semestre de 1988.

Una anàlisi pràctica, Josep M. Renter de Cabo, Associació Espanyola de Directors de Personal. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

Reflexions sobre la regulació del dret de vaga, Àngel Sànchez Marín, Unió General Treballadors (U.G.T.). MÓN LABORAL número 5, primer semestre de 1988.

Comentaris davant la possible regulació per llei del dret de vaga, Miquel Pérez Suàrez, Confederació Sindical de Catalunya (C.S.C.). MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

La CNT i el lliure dret a la vaga, Emilio Cortabitarte i José L. Cuadrado, Confederació Nacional del Treball de Catalunya (C.N.T.). MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

ECONOMIA

Conjuntura econòmica a Catalunya, Departament d'Estudis de Banca Catalana. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

Economia, crisi i treball, Joan B. Casas, Universitat Autònoma de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

L'alça borsària: fins quan?, Jaume Puente i Margalef, Professor de la Universitat Autònoma, Barcelona. MÓN LABORAL número 3, segon semestre de 1987.

Economia catalana: entre la dependència i la diversitat, Francesc Cabana, Advocat. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

Situació del mercat de treball durant l'any 1986, Isabel Montané i Mur, Economista. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

El sector siderometal·lúrgic a Espanya, Servei d'Estudis del Banc de Bilbao. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

Les indústries metal·lúrgiques a Catalunya, Servei d'Estudis de la Banca Mas Sardà. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

Regulació i economia irregular: el cost de l'economia formal, Joaquín Trigo Portela i Carmen Vázquez Arango, Professors de la Universitat de Barcelona. MÓN LABORAL número 2, primer semestre de 1987.

L'economia irregular a Catalunya: el dubte permanent, Arcadi Oliveres Boadella, Professor de la Universitat de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

Soterrats sí, però no ofegats, Adolf Vilanova, Professor d'ESADE, Barcelona. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

EMPRESES

El nou empresari català, Francesc Cabana, Advocat. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

L'empresa i el seu entorn, Jaume Lorés, Patronat Investigació Social, Barcelona. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

Una patronal catalana: El Foment del Treball Nacional, Francesc Cabana, Advocat. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

Dades sobre el món empresarial, Alfons Casas i Gassó i Valentí Sañe i Guix, Gabinet Tècnic del Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

Una experiència docent de creació d'empreses, Montserrat Ollé i Marcel Planelles, Professors d'ESADE, Barcelona. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

La representació institucional de les organitzacions, Valentí Sañe i Guix, Llicenciat en Dret. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

L'Institut Sallarès i Pla: quaranta anys d'activitats, Jordi Casas i Bedós, Advocat i Diputat a Corts. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

El líder empresarial català molt a prop de l'europeu, Jaume Filella, professor d'ESADE. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

L'empresari català davant la crisi, Francesc Cabana, Economista. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

La flexibilitat laboral i les relacions empresa-treballador, Rafael Ortiz i Cervelló, Director General de Relacions Laborals, Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

L'empresa, avui, Josep M. Renter de Cabo, Associació Espanyola Directors Personal. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

Sobre el concepte d'empresa, Francesc Casares, Advocat laboralista. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

Flexibilitat i ocupació, Juan Ignacio Valdivieso, Secretari Acció Sindical, Comissions Obreres de Catalunya. MÓN LABORAL número 6, segon semestre de 1988.

Flexibilitat i poder empresarial, Josep M. Rañé Blasco, Sindicalista, UGT. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

ESTADÍSTICA

Treball i estadística a Catalunya. Dades de l'any 1985. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

Treball i estadística a Catalunya. Dades del primer semestre de 1986. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

Treball i estadística a Catalunya. Dades de l'any 1986. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

Treball i estadística a Catalunya. Dades del primer semestre de 1987. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

Treball i estadística a Catalunya. Dades de l'any 1987. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

Treball i estadística a Catalunya. Dades del primer semestre de 1988. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

Treball i estadística a Catalunya. Dades de l'any 1988. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

Treball i estadísitica a Catalunya. Dades del primer semestre de 1989. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

Treball i estadística a Catalunya. Dades de l'any 1989. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Treball i estadística a Catalunya. Dades del primer semestre de 1990. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

Treball i estadística a Catalunya. Dades de l'any 1990. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Treball i estadística a Catalunya. Dades del primer semestre de 1991. MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

ÈTICA DEL TREBALL

Valoració social del treball a finals del segle XX, Salvador Cardús, professor de Sociologia. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

El paper social i ètic del treball a través dels temps, Antoni Estradé, professor de Sociologia. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

Treball, atur i control de l'ordre establert, Josep Verdaguer, professor de Sociologia. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

La fal·làcia de les actituds envers el treball, Tomàs Ibáñez, professor de Sociologia. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

Evolució de la funció social, Antonio Marzal, professor d'ESADE. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

Una fundació al servei de la vocació, Joaquim Ferrer, assessor del Conseller de Treball. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

FUTUR DEL TREBALL

Noves tecnologies i treball, Ramon Prujà i Noè, Institut Català de Noves Tecnologies. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

Les noves tecnologies i les necessitats de formació, Gregori Cascante, Economista. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

Un nou perfil per a la producció, Rosina Balboa, Periodista. MÓN LABORAL número 11, segon semestre de 1990.

Una nova cultura productiva a les empreses japoneses radicades a Catalunya, Eulàlia Furriol, Periodista. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

L'èxit d'una operació de captació d'inversions, Mònica Nogués i Antich, Cap Divisió Relacions Industrials amb el Japó, CIDEM. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

Les noves tècniques de producció, Vicenç Franch i Casabó, Sots-director Gral. de Coordinació Departament d'Indústria i Energia. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

HISTÒRIA DEL TREBALL

El treball en el període de la industrialització, Casimir Martí, Director de l'Arxiu Nacional de Catalunya. MÓN LABORAL número 8, segon semestre de 1989.

Força de treball i mercat laboral a la Catalunya del segle XVIII, Llorenç Ferrer i Alós, Universitat Barcelona. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

El treball artesanal a la Catalunya medieval, Joaquim Borràs, Llicenciat Història Medieval. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

Bibliografia introductòria a l'evolució del món del treball a Catalunya, Jordi Sabaté, Llicenciat Història. MÓN LABORAL número. 8, segon semestre de 1989.

LEGISLACIÓ

Arbitratge de la construcció: era aquest el procediment? Alfredo Reina, Lletrat de la Dir. Gral. de Relacions Laborals del Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

Mobilitat funcional: és suficient l'actual regulació?, Montse Segura Noguera, Lletrada Dir. Gral. Relacions Laborals del Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

Competències i activitats de les direccions generals de Treball, Serveis Tècnics del Departament. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

Innovacions de la nova Llei de procediment laboral, Rafael Ortiz i Cervelló, Director General Relacions Laborals, Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

Sobre el dret d'informació dels representants dels treballadors, Luis Juega i Losmozos, Sots-director Gral. e.f de Relacions Laborals. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

Un acord i un programa sobre seguretat, higiene i salut laboral, Josep Hernández Paterna, Tècnic de la Dir. Gral. Relacions Laborals del Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

Treball i assistència social fora del sistema ordinari, Marino Villa Rubio, Secretari Comissió Interdepartamental d'Integració Laboral de Persones amb Disminució, Generalitat Catalunya. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

Acomiadament individual: audiència prèvia?, Jordi Agustí i Julià, Advocat. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

Les empreses de treball temporal, Montserrat Segura i Noguera, Cap del Servei de Resolucions Administratives de la Direcció General de Relacions Laborals, MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

MEDI AMBIENT, TREBALL I DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC

Medi ambient i treball, Ignasi Farreres, Conseller de Treball. MÓN LABORAL número 12, primer semestre de 1991. Extra.

Camp i ciutat, ambient y progrés, Ramón Folch i Guillén, Doctor en Biologia. President del Consell Protecció de la Natura. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

El futur del patrimoni natural, Franc. Robert Graupera, Director General de Medi Natural de la Generalitat Catalunya. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

L'acció pública sobre el medi ambient, Antoni Choy i Tarrés, Sots-director General Medi Ambient de la Generalitat. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

Un nou sindicalisme compromès amb la qualitat de vida, Santiago Vilanova, Periodista. Membre d'Ecoropa (Acció Ecològica Europea). MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

Medi ambient i treball: una bibliografia insuficient, Isabel Garro, Llicenciada en Filologia. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

Desenvolupament econòmic i conscienciació ecològica, Pere Duran i Farell, Empresari. Membre del Club de Roma. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

Ecologia i desenvolupament, Julio San Miguel, Vice-president Foment Treball Nacional. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

Energia i medi ambient, Albert Serratosa Palet, President Patronat de l'Institut Tecnològic de la Construcció. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

Els costos socials i ecològics del creixement econòmic, Alfons Barceló, professor d'Economia de la Universitat de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

Les indústries catalanes i l'adequació a les exigències mediambientals, Antoni Cerrillo, Periodista. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

Les noves professions ecològiques, Ramon Prujà, Xavier Mitjà, Tècnics Institut Català Noves Professions. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

Nosaltres i la qüestió mediambiental, Josep Lluís López Bulla, Secretari Gral. Comissions Obreres de Catalunya. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

NOTES DE LECTURA

Quaranta anys de cultura política dels treballadors, Raül Martínez, Sociòleg. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

Les professions, en un diccionari, J. M. Más i Solench, Advocat. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

Valentí Almirall, precursor de la inserció laboral i la formació ocupacional, Josep Ma. Más i Solench, Advocat. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

OBSERVATORI EUROPEU

L'acomiadament col·lectiu a Europa, Montserrat Sabaté i Pes, Advocada. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

Vers la creació d'una Europa social, Roser Royo, Olga Salcedo, Sociòlogues. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

El dret social europeu, Antonio Marzal, Universitat Autònoma de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

Harmonització de les legislacions socials a l'àmbit de la CEE, Miguel Gonzàlez Fernández de Carvajal, ESADE. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

La lliure circulació de treballadors a la CEE, Manuel Feu i Manso, Universitat Central de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

El Fons Social Europeu, Joaquim Ferrer i Mallol, Director General d'Ocupació. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

Les relacions laborals a Espanya i a la CEE. Simposi organitzat pel Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

Aquesta Europa, Eduard Cardona i Romeu, Advocat. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

El dret de vaga a Europa, Josep Ma. de la Hoz, Gabinet Estudis Socials. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

Panorma de contractació temporal a Europa, Josep Ma. de la Hoz, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona. MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

Les regions, escenari i actors de les polítiques formatives, Josep Molsosa, Responsable d'Avaluació dels Fons Social Europeu. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

PENSAMENT SOCIAL CRISTIÀ

El pensament social cristià, un sòlid baluard de la justícia social, Ignasi Farreres, Conseller de Treball. MÓN LABORAL número 14, segon semestre de 1991.

L'Ensenyament social de l'Església com a història i com a problema, Antoni Marzal, professor d'ESADE, MÓN LABORAL número 14, segon semestre de 1991.

Influència del pensament social cristià a Catalunya, Joan Carrera i Planas, bisbe auxiliar de Barcelona, MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

L'encíclica *Centesimus Annus*, una assumpció fidel del destí de l'home, Antoni M. Oriol, professor de Teologia Moral de la Facultat de Teologia de Catalunya. MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

La nova encíclica vista des del món de l'empresa, Manuel Velilla, professor de l'IESE, MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

Ensenyament social catòlic i ètica econòmica en el context de la Comunitat Europea, J. Van Gerwen, professor de la Universitat d'Anvers UFSIA (Bèlgica). MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

El ressorgiment de la doctrina social de l'Església, Elsa Hoerler de Carbonell, Doctora en Ciències Polítiques. MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

La propietat privada i el destí universal dels béns, Carta encíclica de Joan Pau II, Capítol IV, MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

Resums, conclusions i algunes mancances, Egenio M. Recio i Figueiras, professor d'ESADE, MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

RENDES MÍNIMES

Fonaments de la protecció social i renda mínima garantida, Bernard Gazier, professor de la Universitat París - 1. MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

Les rendes mínimes garantides i d'inserció, Jordi Estivill i Josep Ma. de la Hoz, Gabinet Estudis Socials. MÓN LABORAL número 9, Extra 1989-90.

El mínim garantit, Herman Deleeck, Béa Cantillon, Cent. Política Social de la Universitat d'Anvers. MÓN LABORAL núm. 9 Extra 1989-90.

La renda mínima garantida als països de l'OCDE, Serge Milar Director d'Acció Social, Ministeri de Seguretat, Sanitat i Protecció Social, França. MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

L'esdevenidor de la política de la Seguretat Social a la Comunitat Europea, Herman Deleeck, professor de la Universitat d'Anvers i Leuven. MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

La lluita contra la pobresa i el salari social a Euskadi, J. Pérez de Arróspide, Director de Benestar Social del Dep. Treball i SS.

SS. del Govern Basc i J.A. Ortiz Osequera, Tècn. Dir. Gral. SS. SS. del Dep. Treball i SS. SS. del Govern Basc MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

El "salari social" en el marc dels Drets de l'Home, Francesc Casares, Advocat. MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

SINDICALISME

L'evolució del sindicalisme, Jordi Estivill i Josep Ma. de la Hoz, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

La situació sindical i les eleccions, Rafael Hinojosa i Lucena, Diputat a Corts. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

Les eleccions sindicals a Catalunya, 1986, Jordi Estivill i Josep Ma. de la Hoz, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

La situació sindical i les eleccions, Rafael Hinojosa Lucena, Diputat a Corts. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

Sindicalisme europeu i creació d'un espai social, Josep Ma. de la Hoz, Gabinet Estudis Socials de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

CC.OO.: 25 anys de sindicalisme nacional i de classe, Alfons Labrador, Secretari Organització i Comunicació de la Comissió Obr. Nacional de Catalunya. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

Les dues cares del sindicalisme, Richard B. Freeman i James L. Medoff, Universitat de Yale. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

Situació dels sindicats a Catalunya, Carles Navales, Sindicalista. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

Els sindicats al món del metall català, Carles Navales, Sindicalista. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

TREBALL I SOCIETAT

El treball de joves de baix nivell cultural, Santiago Guillem, Enginyer industrial. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

Salut laboral: les normes de la CEE i les autonomies, Centre de Seguretat i Higiene de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

Els "compagnons du devoir", Joaquim Ferrer i Mallol, Director General d'Ocupació, Departament de Treball. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

Aspectes psicològics de la competitivitat, Jaume Filella, Professor d'ESADE, Barcelona. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

Acció solidària contra l'atur: una resposta de la societat civil catalana al problema de l'atur, Eugeni Madueño, Periodista. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

El conseller Martí Barrera: una vida al servei del poble català, Josep Benet, Historiador. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

Consideracions sobre l'avaluació social a França: elements teòrics i pràctics, Montserrat Solé i Aubià, Diplom. Treball Social, Llicenc. Ciències Polít. i Sociologia. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

La desafiliació: treball precari i vulnerabilitat relacional, Robert Castel, Professor de Filosofia a la Universitat de París VIII. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Francesc Layret viu en la memòria popular, Joaquim Ferrer i Roca, Senador, MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

TREBALLADORS ESTRANGERS IMMIGRATS A CATALUNYA

Interrogats sobre un futur que ja és aquí, Ignasi Farreres, Conseller de Treball. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Aportacions a la comprensió del fenomen immigratori, Jordi Estivill, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Legalització d'estrangers: els temors i les esperances, Redacció. MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

Nombre i procedència dels residents estrangers a deu països de la CEE, Jordi Estivill i Joaquim Aiguabella, Gabinet d'Estudis Socials. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Europeus de l'Est versus europeus de l'Oest, Eugeni Madueño, Periodista. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Els drets laborals dels treballadors immigrants a l'Europa occidental, Jan Vranken, Professor de la Universitat d'Anvers i Director del Centre d'Estudis dels Moviments Migratoris. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Els africans som integrables, Inongo Vi-Makomé, Escriptor. MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

Catalunya, un país tradicionalment receptor d'immigrants, Rosina Balboa, Periodista. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Els treballadors estrangers a Catalunya, Ignasi Riera, Diputat al Parlament de Catalunya. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

La immigració que ens espera, Rafael Hinojosa, Diputat al Congrés. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Per una política d'immigració, M. Montserrat Solé i Aubià, Diplomada en Treball Social, Llicenciada en Ciències Polítiques i Sociologia. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

La immigració com a fenomen social, Sergi Subils, Director d'Hoechst Ibérica. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Esbós de prospectiva per a la població d'origen nord-africà a Catalunya (1990-2000), Lluís Recolons, Director del Laboratori Social ICESB. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Immigrants, el més important està per arribar, Joan Rigol i Roig, Ex-Conseller de Treball de la Generalitat de Catalunya. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

La immigració i els sindicats, Xavier Olivé i Ferrer, Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers - CITE. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Cal una modificació urgent del marc jurídic, Juan Antonio del Moral, Advocat laboralista. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Treballadors estrangers pobres a Espanya: elements per a un debat, Ramon de Marcos, Coordinador Servei de Refugiats i Sociòleg. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

La Llei d'estrangeria: l'altra cara de l'Espanya comunitària, Rosina Balboa, Periodista. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Per una cultura de la immigració, Xavier Iborra, Delegat provincial del Ministeri de Treball i SS. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

El cas italià, paradigma per Catalunya, Jordi Estivill i Joaquim Aiguabella, Gabinet d'Estudis Socials de Barcelona. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

Els nous països d'immigració, Alfons cucó, Diputat i Vice-president de la Comissió d'Emigracions de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa. MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

Índex d'autors

ADAM, Paula, Institut d'Estudis Laborals, Universitat de Barcelona. *La durada de l'atur al cinturó industrial: Esplugues de Llobregat*. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

AGUSTÍ I JULIÀ, Jordi, Advocat. *Acomiadament individual: Audiència prèvia?* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

AGUSTÍ I JULIÀ, Jordi, Magistrat de Treball. *L'avantprojecte de la Llei de vaga: algunes precisions*. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

AGUSTÍ, Joan, Advocat. *Un pas endavant en la protecció judicial dels drets de la dona trballadora*. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

AIGUABELLA, Joaquim, Gabinet d'Estudis Socials. *Immigració: El cas italià, paradigma per Catalunya*. MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

AIGUABELLA, Joaquim, Gabinet d'Estudis Socials. *Nombre i procedència dels residents estrangers a 10 països de la CEE*. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

ALEMANY I ROCA, Joaquima, Vice-presidenta Comnissió Interdp. de la Dona. *La promoció i protecció de la dona treballadora*. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

ALFONSO, Eulàlia. Inspectora de Treball i Seguretat Social. *Drets de vaga i de locaut*. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

ANTRÀS I BADIA, Josep Ma. Degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona. *Intervenció de l'administració i tutela jurisprudencial del dret de vaga*. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

AVILÈS I VILÀ, Montse, Advocada laboralista. *Situació de la dona obrera*. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

BAGET, Jordi, Institut Estudis Laborals. *Durada de l'atur a Terrassa: Sectors tèxtil i construcció*. MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

BALBOA, Rosina, Periodista. *Un nou perfil per a la producció*. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

BALBOA, Rosina, Periodista. *La Llei d'estrangeria: l'altra cara de l'Espanya comunitària*. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

BALBOA, Rosina, Periodista. *Catalunya, un país tradicionalment receptor d'immigrants*. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

BANC DE BILBAO, Servei d'Estudis. *El*

sector sideromental·lúrgic a Espanya. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

BANCA CATALANA, Departament d'Estudis. *Conjuntura econòmica a Catalunya.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

BANCA MAS SARDÀ, Servei d'Estudis. *Les indústries metal·lúrgiques a Catalunya.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

BARCELÓ, Alfons, professor d'Economia, Universitat Barcelona. *Els costos socials i ecològics del creixement econòmic.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991. Extra.

BATALLA I FONOLL, Dolors, Metgessa del Centre de Seguretat i Higiene de Tarragona. *Efectes del treball en la reproducció.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

BATALLER CIFUENTES, Luz. Inspectora Treball i Seguretat Social. *Condicions laborals de les dones a Catalunya.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

BENET, Josep, Historiador. *El Conseller Martí Barrera: una vida al servei del poble català.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

BERLANGA, Rosa, Gabinet Estudis Socials. *El treball de la dona al llarg del temps i dels llibres.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

BERNEY, Joan, Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *La història de les cooperatives catalanes vista per l'Abert Pérez i Baró.* MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

BORRÀS, Joaquim, Llicenciat Història. *El treball artesanal a la Catalunya medieval.* MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

CABANA, Francesc, Economista. *L'empresari català davant la crisi.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

CABANA, Francesc, Advocat. *El nou empresari català.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

CABANA, Francesc, Advocat. *Una patronal catalana: El Foment del Treball Nacional.* MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

CABANA, Francesc, Advocat. *Economia catalana: entre la dependència i la diversitat.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

CALDERS, Pere, Escriptor. *Tres contes.* MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

CANDEL, Francesc, Escriptor. *Radiografia d'un aturat.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

CANTILLON, Béa, Centre Política Social de la Universitat d'Anvers. *El mínim garantit.* MÓN LABORAL núm. 9, Extra de 1989-90.

CARBÓ, Joaquim, Escriptor. *El subsidi.* MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

CARDONA I ROMEU, Eduard, Advocat. *Aquesta Europa.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

CARDÚS, Salvador, Professor de sociologia. *Valoració social del treball a finals del segle XX.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

CARRERA I PLANAS, Joan, bisbe auxiliar de Barcelona, *Influència del pensament social cristià a Catalunya,* MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

CASARES, Francesc, Advocat laboralista. *Sobre el concepte d'empresa.* MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

CASARES, Francesc, Advocat. *El "salari social" en el marc dels drets de l'home.* MÓN LABORAL núm. 9, Extra de 1989-90.

CASARES, Francesc, Advocat. *Un pas endavant en la protecció judicial dels drets de la dona treballadora.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

CASAS, Joan B., Universitat Autònoma de Barcelona. *Economia, crisi i treball.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

CASAS I BEDÓS, Jordi, Advocat i Diputat a Corts. *L'Institut Sallarès i Pla: Quaranta anys d'activitats.* MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

CASAS I GASSÓ, Alfons, Gabinet Tècnic del Departament de Treball. *Dades sobre el món empresarial.* MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

CASCANTE, Gregori, Economista. *Les noves tecnologies i les necessitats de formació.* MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

CASTAÑO I COLOMER, Josep, Director Institut per a la Promoció i Formació Cooperatives, Departament de Treball. *Evolució del cooperativisme agrari a Catalunya.* MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

CASTEL, Robert, Professor de Filosofia a la Universitat de París VIII. *La desafiliació: treball precari i vulnerabilitat relacional.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

CASTIÑEIRA, Àngel, Filòsof. *Les arrels*

de l'estat del benestar. MÓN LABORAL número 6, segon semestre de 1988.

CENTRE DE SEGURETAT I HIGIENE, Barcelona. *Salut laboral: les normes de la CEE i les Autonomies.* MÓN LABORAL número 2, primer semestre de 1987.

CERRILLO, Antoni, Periodista. *Les indústries catalanes i l'adequació a les exigències mediabientals.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

CORTABITARTE, Emilio, C.N.T. de Catalunya. *La CNT i el lliure dret a la vaga.* MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

COSCUBIELA, Joan, Comissions Obreres. *Un Problema Sindical.* MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

CUADRADO, José L., C.N.T. de Catalunya. *La CNT i el lliure dret a la vaga.* MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

CUCÓ, Alfons, Diputat i Vice-president de la Comissió d'Emigrants de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa. *Els nous països d'immigració.* MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

CHOY I TARRÉS, Antoni, Sots-director General Medi Ambient Generalitat. *L'acció pública sobre el Medi Ambient.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

DEL MORAL VIZCAÍNO, Juan Antonio, Advocat laboralista. *Immigració: Cal una modificació urgent del marc jurídic.*MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

DE LA HOZ, Josep Ma., Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *L'evolució del sindicalisme.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

DE LA HOZ, Josep Ma., Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *Les eleccions sindicals a Catalunya, 1986.* MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

DE LA HOZ, Josep Ma., Gabinet Estudis Socials. *Sindicalisme europeu i creació d'un espai local.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

DE LA HOZ, Josep Ma., Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *Les rendes mínimes garantides i d'inserció.* MÓN LABORAL número 9, Extra 1989-90.

DE LA HOZ, Josep Ma., Gabinet Estudis Socials. *El dret de vaga a Europa.* MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

DE LA HOZ, Josep Ma., Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *Panorama de la Contractació temporal a Europa.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

DELEECK, Herman, Centre Política Social Universitat Anvers. *El mínim garantit.* MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

DELEECK, Herman, Professor Universitat Anvers i Leuven. *L'esdevenidor de la política de la Seguretat Social a la Comunitat Europea.* MÓN LABORAL núm. 9, Extra de 1989-90.

DE MARCOS, Ramon, Coordinador Servei de Refugiats i Sociòleg. *Treballadors estrangers pobres a Espanya: elements per a un debat.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

DEPARTAMENT DE TREBALL, *Les relacions laborals a Espanya i a la CEE.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

DEPARTAMENT DE TREBALL, *Competències i activitats de les Direccions Generals de Treball.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

DURAN I FARELL, Pere, Empresari, Membre del Club de Roma. *Desenvolupament econòmic i conscienciació ecològica.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

ECHEVARRÍA, Àngel Ma., Advocat. *Les cooperatives de treball associat.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

ECHEVARRÍA TORRECILLA, Àngel M., Llicenciat en Dret. *Les relacions laborals a les cooperatives de treball associat.* MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

ESTIVILL, Jordi, Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *L'evolució del sindicalisme.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

ESTIVILL, Jordi, Gabinet Estudis Socials de Bardelona. *Les eleccions sindicals a Catalunya, 1986.* MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

ESTIVILL, Jordi, Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *Les rendes mínimes garantides i d'inserció.* MÓN LABORAL número 9, Extra 1989-90.

ESTIVILL, Jordi, Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *Aportacions a la comprensió de fenomen immigratori.* MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

ESTIVILL, Jordi, Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *Immigració: El cas italià, paradigma per Catalunya.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

ESTIVILL, Jordi, Gabinet Estudis Socials de Barcelona. *Nombre i procedència dels residents estrangers a deu països de la CEE.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

ESTRADÉ, Antoni, Professor de Sociologia. *El paper social i ètic del treball a través dels temps.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

FABIÁN I MARTÍNEZ, Rosa, Diputada al Parlament Catalunya. *Producció i reproducció, quelcom més que un matís.* MÓN LABORAL núm.10, primer semestre de 1990.

FARRERES, Ignasi, Conseller de Treball. *Medi ambient, treball i desenvolupament econòmic* (Presentació). MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

FARRERES, Ignasi, Conseller de Treball. *Immigració: Interrogants sobre un futur que ja és aquí* (Presentació). MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

FARRERES, Ignasi, Conseller de Treball. *El pensament social cristià, un sòlid baluard de la justícia social.* MÓN LABORAL número 14, segon semestre de 1991.

FEIXAS I CAVALLÉ, J. Ma., Vice-president Consell MAI-United Technologies. *Drets i deures de les dones.* MÓN LABORAL número 10, primer semestre de 1990.

FERRER I ALÓS, Llorenç, Universitat de Barcelona. *Força de treball i mercat laboral a la Catalunya del segle XVIII.* MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

FERRER I MALLOL, Joaquim, Director General Ocupació. *El Fons Social Europeu.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

FERRER I MALLOL, Joaquim, Dir. Gral. Ocupació del Departament de Treball. *Els "compagnons du devoir".* MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

FERRER I MALLOL, Joaquim, Assessor del Conseller de Treball. *Una fundació al servei de la vocació.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

FERRER I MALLOL, Joaquim, Assessor del Conseller de Treball. *Perspectives de Futur.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

FERRER I ROCA, Joaquim, Senador, *Francesc Layret viu en la memòria popular,* MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

FEU I MANSO, Manuel, Universitat Central de Barcelona. *La lliure circulació de treballadors a la CEE.* MÓN LABORAL número 0., juliol de 1986.

FILELLA, Jaume, Professor ESADE Barcelona. *Aspectes psicològics de la competitivitat.* MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

FILELLA, Jaume, Professor ESADE Barcelona. *El líder empresarial català molt a prop de l'europeu.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

FINA I SANGLAS, Albert, Advocat. *El dret a la vaga i les sentències del Tribunal Constitucional.* MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

FOLCH I GUILLÉN, Ramon, Doctor en Biologia. President Consell Protecció de la Natura. *Camp i ciutat, ambient i progrés.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

FRANCH I CASABÓ, Vicenç, Sots-director Gral. Coordinació Departament Indústria i Energia. *Les noves tècniques de producció.* MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

FREEMAN, Richard B., Universitat de Yale. *Les dues cares del sindicalisme.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

FURRIOL, Eulàlia, Periodista. *Una nova cultura productiva a les empreses japoneses radicades a Catalunya.* MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

GARRO, Isabel, Llicenciada Filologia. *Medi ambient i treball: una bibliografia insuficient.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

GAZIER, Bernard, Professor de la Universitat París - 1. *Fonaments de la protecció social i renda mínima garantida.* MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

GONZÁLEZ FERNÁNDEZ DE CARVAJAL, Miguel, ESADE. *Harmonització de les legislacions socials a l'àmbit de la CEE.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

GUILLEM, Santiago, Enginyer Industrial. *El treball de joves de baix nivell cultural.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

HERNÁNDEZ PATERNA, Josep, Tècnic de la Dir. Gral. Relacions Laborals del Departament de Treball. *Un acord i un programa sobre seguretat, higiene i salut laboral.* MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

HINOJOSA LUCENA, Rafael, Diputat a Corts. *La situació sindical i les eleccions.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

HINOJOSA LUCENA, Rafael, Diputat a Corts. *La situació sindical i les eleccions.* MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

HINOJOSA LUCENA, Rafael, Diputat a Corts. *La immigració que ens espera.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

HOERLER DE CARBONELL, Elsa, Doctora en Ciències Polítiques, *El ressorgiment*

de la doctrina social de l'Església, MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

IBÁÑEZ, Tomàs, Professor de Sociologia. *La fal·làcia de les actituds envers el treball.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

IBORRA, Xavier, Delegat provincial del Ministeri de Treball i SS. *Per una cultura de la immigració.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

JOFRE, Mireia, Institut d'Estudis Laborals. *Durada de l'atur a Terrassa: Sectors tèxtil i construcció.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

JUEGA I LOSMOZOS, Luis, Sots-director Gral. e.f Relacions Laborals. *Sobre el dret d'informació dels representants dels treballadors.* MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

LABRADOR, Alfons, Secretari Organització Comunicació de la Comissió Obr. Nacional de Catalunya. *CC.OO.: 25 anys de sindicalisme nacional i de classe.* MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

LLORACH I BOLADERAS, Núria, Directora Executiva Institut Català de la Dona. *El pla d'actuació per a la igualtat d'oportunitats per a les dones (1989-1992).* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

LÓPEZ BULLA, Josep Lluís, Secretari Gral. Comissions Obreres de Catalunya. *Nosaltres i la qüestió mediambiental.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

LÓPEZ CHAMOSA, Isabel, Secretària Gral. Federació Tèxtil d'UGT. *Els dos treballs de la dona treballadora.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

LÓPEZ ESCUDERO, Isabel, Inspectora Treball i SS. *La llei, la dona i la Inspecció de treball.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

LÓPEZ-PINTO, Bernat, Director General Cooperatives i Societats Anònimes Laborals, Departament de Treball. *La modificació de la Llei catalana de cooperatives i la seva possible incidència en el mercat de treball.* MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

LORÉS, Jaume, Patronat Investigació Social del Departament de Treball. *L'empresa i el seu entorn.* MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

MADUEÑO, Eugeni, Periodista. *Acció solidària contra l'atur: una resposta de la societat civil catalana al problema de l'atur.* MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

MADUEÑO, Eugeni, Periodista. *Europeus de l'Est versus europeus de l'Oest.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

MARTí, Casimir, Director de l'Arxiu Nacional de Catalunya. *El treball en el període de la industrialització.* MÓN LABORAL número 8, segon semestre de 1989.

MARTÍN BADOSA, Xavier, Economista Dir. Gral. Ocupació. *Evolució de la situació de la dona al mercat laboral.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

MARTÍNEZ, Raül, Sociòleg. *Quaranta anys de cultura política dels treballadors.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

MARZAL, Antoni, Universitat Autònoma de Barcelona. *El dret social europeu.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

MARZAL, Antoni, Professor d'ESADE. *Evolució de la funció social del treball.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

MARZAL, Antoni, Professor d'ESADE. *L'Ensenyament social de L'Església com a història i com a problema*, MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

MAS I SOLENCH, J. M., Advocat. *Les professions, en un diccionani.* MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

MAS I SOLENCH, Josep Ma., Advocat. *Valentí Almirall, precursor de la inserció laboral i la formació ocupacional.* MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

MEDOFF, James L., Universitat de Yale. *Les dues cares del sindicalisme.* MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

MERCADÉ I FERRANDO, Anna, Associació Empresàries. *Les dues empreses de la dona empresària.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

MERCADER, Magda, Institut d'Estudis Laborals, Universitat de Barcelona. *La durada de l'atur al cinturó industrial: Esplugues de Llobregat.* MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

MERINO, Amèlia, Advocada. *Un pas endavant en la protecció judicial dels drets de la dona treballadora.* MÓN LABORAL número 10, primer semestre de 1990.

MILANO, Serge, Director Acció Social Ministeri Seguretat, Sanitat i Protecció Social, França. *La renda mínima garantida als països de l'OCDE.* MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

MITJÀ, Xavier, Tècnic Institut Català Noves Professions. *Les noves professions ecolò-*

giques. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

MOLSOSA, Josep, Responsable d'Avaluació del Fons Social Europeu. *Les regions, escenari i actors de les polítiques formatives*. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

MONTANÉ I MUR, Isabel, Economista. *Situació del mercat de treball durant 1986*. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

MORALES LÓPEZ, Vicente, Institut d'Estudis Laborals, Universitat de Barcelona. *La durada de l'atur al cinturó industrial: Esplugues de Llobregat*. MÓN LABORAL número 6, segon semestre de 1988.

NAVALES, Carles, Sindicalista. *Situació dels sindicats a Catalunya*. MÓN LABORAL núm. 0, juliol de 1986.

NAVALES, Carles, Sindicalista. *Els sindicats al món del metall català*. MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

NOGUÉS I ANTICH, Mònica, Cap Divisió Rel. Industrials amb el Japó, CIDEM. *L'èxit d'una operació de captació d'inversions*. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

OLIVÉ I FERRER, Xavier, Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers –CITE. *La immigració i els sindicats*. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

OLIVERES BOADELLA, Arcadi, Professor de la Universitat de Barcelona. *L'economia irregular a Catalunya: el dubte permanent*. MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

OLLÉ, Montserrat, Professora d'ESADE, Barcelona. *Una experiència docent de creació d'empreses*. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre 1987.

ORIOL, Antoni M., professor de Teologia Moral de la Facultat de Teologia de Catalunya, *L'encíclica "Centesimus Annus". Una assumpció fidel del destí de l'home*, MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

ORIOL I PAGÈS, Eliseu, Cap Adjunt Inspecció Treball, Barcelona. *El marc legal regulador de les condicions laborals*. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

ORTÍ GUÀRDIA, Concepció, Lletrada Dir. Gral. Rel. Laborals, Departament de Treball. *Accions del Departament de Treball per a la promoció laboral de la dona*. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

ORTIZ I CERVELLÓ, Rafael, Director General de Relacions Laborals del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. *La flexibilidad laboral i les relacions empresa-treballador*. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

ORTIZ I CERVELLÓ, Rafael, Director General de Relacions Laborals del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. *Cap a la igualtat de tracte*. MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

ORTIZ I CERVELLÓ, Rafael, Director General de Relacions Laborals del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. *Innovacions de la nova Llei de Procediment Laboral*. MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

ORTIZ OSEQUERA, J. A., Tècnic Dir. Gral. SS. SS. Departament Treball i SS. SS. del Govern Basc. *La lluita contra la pobresa i el salari social a Euskadi*. MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

PÉREZ DE ARRÓSPIDE, J. A., Director de Benestar Social, Dep. Treball i SS. SS. del Govern Basc. *La lluita contra la pobresa i el salari social a Euskadi*. MÓN LABORAL núm. 9, Extra 1989-90.

PÉREZ SUÁREZ, Miguel, Confederació Sindical de Catalunya. *Comentaris davant la possible regulació per llei del dret de vaga*. MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

PLANELLES, Marcel, Professor d'ESADE, Barcelona. *Una experiència docent de creació d'empreses*. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

PORCEL, Baltasar, Escriptor. *La darrera illa*. MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

PRUJÀ I NOÈ, Ramon, Institut Català Noves Professions. *Noves tecnologies i treball*. MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

PRUJÀ, Ramon, Institut Català Noves Professions. *Les noves professions ecològiques*. MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

PUENTE I MARGALEF, Jaume, Professor Universitat Autònoma Barcelona. *L'alça borsària: fins quan?* MÓN LABORAL número 3, segon semestre de 1987.

RAÑÉ BLASCO, Josep M., Sindicalista, UGT. *Flexibilitat i poder empresarial*. MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

RECOLONS, Lluís, Director del Laboratori Social ICESB. *Esbós de prospectives per a la població d'origen nord-africà a Catalunya (1990-2000)*. MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

RECIO I FIGUEIRAS, Eugenio M., professor d'ESADE. *Pensament social de l'Església: Resums, conclusions i algunes mancances,* MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

REINA, Alfredo, Lletrat Dir. Gral. Relacions Laborals del Departament de Treball. *Arbitratge de la construcció: Era aquest el procediment?* MÓN LABORAL núm. 7, segon semestre de 1989.

RENDÉ Joan, Escriptor. *Pel camí de tornada.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

RENTER DE CABO, Josep M., Associació Espanyola Directors Personal. *L'empresa avui.* MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

RENTER DE CABO, Josep M., Associació Espanyola Directors Personal. *L'empresa avui.* MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

RENTER DE CABO, Josep M., Associació Espanyola Directors de Personal. *Una anàlisi pràctica.* MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

RIERA, Ignasi, Diputat al Parlament de Catalunya. *Els treballadors estrangers a Catalunya.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

RIGOL I ROIG, Joan, Ex-Conseller de Treball de la Generalitat de Catalunya, *Immigrants: el més important està per arribar.* MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

ROBERT I GRAUPERA, Francesc, Director General de Medi Natural de la Generalitat de Catalunya. *El futur del Patrimoni natural.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

ROYO, Roser, Sociòloga. *Vers la creació d'una Europa social.* MÓN LABORAL número 8, desembre de 1989.

SABATÉ I PES, Montserrat, Advocada. *L'acomiadament col·lectiu a Europa.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

SABATER, Jordi, Historiador. *Els anarquistes i la nació.* MÓN LABORAL núm. 1, desembre de 1986.

SABATER, Jordi, Llicenciat en Història. *Bibliografia introductòria a l'evolució del món del treball a Catalunya.* MÓN LABORAL número 8, segon semestre de 1989.

SAGARDOY BENGOECHEA, Juan Antonio, Catedràtic Dret del Treball. *La huelga en el Derecho comparado. El ejemplo de Europa occidental.* MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

SALCEDO, Olga, Sociòloga. *Vers la creació d'una Europa social.* MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

SALIDO BANÚS, José Luis, Foment Treball Nacional. *Dret de vaga: Dues posicions enfrontades.* MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

SÁNCHEZ MARÍN, Àngel, Unió General de Treballadors. *Reflexions sobre la regulació del dret de vaga.* MÓN LABORAL núm. 5, primer semestre de 1988.

SAN MIGUEL, Julio, Vice-president Foment del Treball Nacional. *Tendències en la igualtat d'oportunitats de la dona.* MÓN LABORAL número 10, primer semestre de 1990.

SAN MIGUEL, Julio, Vice-president Foment del Treball Nacional. *Ecologia i desenvolupament.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

SAÑÉ GUIX, Valentí, Llicenciat en Dret. *Empresa a Catalunya: La representació institucional de les organitzacions.* MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

SAÑÉ GUIX, Valentí, Llicenciat en Dret. *Dades sobre el món empresarial.* MÓN LABORAL núm. 3, segon semestre de 1987.

SEGURA I NOGUERA, Montserrat, Cap del Servei de Resolucions Administratives de la Direcció General de Relacions Laborals, *Les empreses de treball temporal,* MÓN LABORAL número 14, segon semestre de 1991.

SEGURA I NOGUERA, Montserrat, Lletrada Dir. Gral. Relacions Laborals, Departament de Treball. *Moboilitat funcional: és suficient l'actual regulació?* MÓN LABORAL núm. 8, segon semestre de 1989.

SERRATOSA I PALET, Albert, President del Patronat de l'Institut Tecnològic de la Construcció. *Energia i Medi ambient.* MÓN LABORAL número 12, primer semestre de 1991, Extra.

SOLÉ I AUBIÀ, Montserrat, Diplomada Treball Social i Llicenciada Ciències Polítiques i Sociologia. *Consideracions sobre l'avaluació social a França; Elements teòrics i pràctics.* MÓN LABORAL núm. 11, segon semestre de 1990.

SOLÉ I AUBIÀ, Montserrat, Diplomada Treball Social i Llicenciada Ciències Polítiques i Sociologia. *Per una política d'immigració.* MÓN LABORAL número 13, primer semestre de 1991.

SUBILS, Sergio, Director d'Hoechst Ibérica. *La immigració com a fenomen social.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

TRIGO PORTELA, Joaquín, Professor de la Universitat de Barcelona. *Regulació i economia irregular: el cost de l'economia formal.* MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

VALDIVIESO, Juan Ignacio, Secretari Acció Sindical Comissions Obreres de Catalunya. *Flexibilitat i ocupació.* MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

VAN GERWEN, J., Professor de la Universitat d'Anvers UFSIA (Bèlgica), *Ensenyament social catòlic i ètica econòmica en el context de la Comunitat Europea,* MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

VÀZQUEZ ARANGO, Carmen, Professora de la Universitat de Barcelona. *Regulació i economia irregular: el cost de l'economia formal.* MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

VELILLA, Manuel, Professor de l'IESE, *La nova encíclica, vista des del món de l'empresa,* MÓN LABORAL núm. 14, segon semestre de 1991.

VERDAGUER, Josep, Professor de Sociologia, *Treball, atur i control de l'ordre establert.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

VILANOVA, Adolf, Professor d'ESADE, Barcelona. *Soterrats sí, però no ofegats.* MÓN LABORAL núm. 2, primer semestre de 1987.

VILANOVA, Santiago, Periodista. Membre d'Ecoropa (Acció Ecològica Europea). *Un nou sindicalisme compromès amb la qualitat de vida.* MÓN LABORAL núm. 12, primer semestre de 1991, Extra.

VILLA RUBIO, Marino, Secretari Comissió interdepartamental Integració Laboral de Persones amb Disminució Generalitat Catalunya. *Treball i assistència social fora del sistema ordinari.* MÓN LABORAL núm. 6, segon semestre de 1988.

VI-MAKOMÉ, Inongo, Escriptor. *Els africans som integrables.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

VIVES I SENDRA, Anna, Delegació Territorial Treball, Tarragona. *Igualtat legal; discriminació social.* MÓN LABORAL núm. 10, primer semestre de 1990.

VRANKEN, Jan, Professor a la Universitat d'Anvers i Director del Centre d'Estudis dels Moviments Migratoris. *Els drets laborals dels treballadors immigrants a l'Europa Occidental.* MÓN LABORAL núm. 13, primer semestre de 1991.

WASTIAU, Patricia, Responsable Formació Confederació Europea Cooperatives Treball Associat. *La formació cooperativa davant el repte del 92.* MÓN LABORAL núm. 7, primer semestre de 1989.

TREBALL
I ESTADÍSTICA
A CATALUNYA

Món laboral

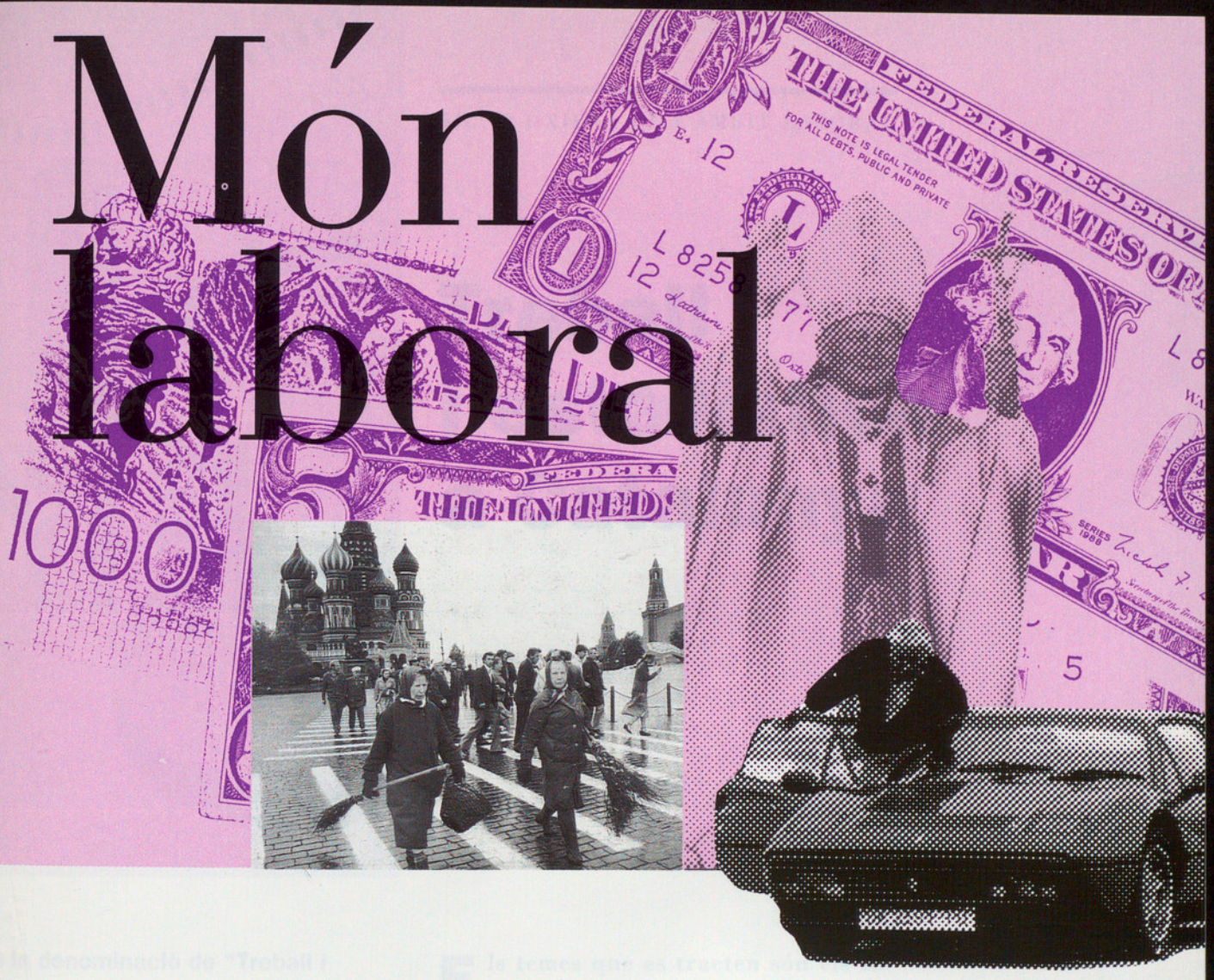

TREBALL I ESTADÍSTICA A CATALUNYA

Treball i estadística a Catalunya

Amb la denominació de "Treball i Estadística a Catalunya" hom pretén recopilar i difondre la informació estadística disponible en el Departament de Treball, amb l'objecte de proporcionar un material seleccionat que faciliti l'anàlisi i la reflexió de la realitat sòcio-laboral catalana. Atenent a la naturalesa de Món Laboral, aquesta secció proporciona informació sobre diversos temes, si bé sense fer-ne un gran desenvolupament.
Pot trobar-se una informació més detallada a les pàgines de les altres publicacions que edita el Departament.

Els temes que es tracten són els següents: Conciliacions Individuals, Conciliacions Col·lectives, Vagues i Tancaments Patronals, Convenis Col·lectius, Sinistralitat Laboral, Reconeixements Mèdics, Obertures i modificacions de Centres de Treball i Població, Ocupació i Atur.

Les dades fan referència al 1r. semestre de l'any 1991. L'elaboració ha estat del Gabinet Tècnic a excepció del tema de Població, Ocupació i Atur, que ha estat elaborat per la Direcció General d'Ocupació.

Conciliacions individuals

Les dades sobre conciliacions indivuals procedeixen dels fulls estadístics que formalitzen mensualment les Delegacions Territorials del Departament de Treball.

Els fulls estadístics recullen les conciliacions classificades segons el resultat de la conciliació, segons els motius per sol·licitar la conciliació i segons l'activitat econòmica de l'empresa (2 dígits del CNAE).

Segons el resultat de les conciliacions, es classifiquen en:

— Amb avinença, quan s'arriba a un acord entre les parts.
— Sense avinença, quan s'acaba sense acord entre les parts.
— Intentades sense efecte, quan no comparegui la part o parts demandades.
— Considerada no presentada, quan la part demandant o promotora no comparegui a l'acte.
— Desistida, quan la part demandant aparegui per tal de desistir el conflicte plantejat.
—Altres, són altres causes.

Segons el motiu per sol·licitar la conciliació, es classifiquen en: Acomiadaments, Sancions, Reclamacions de quantitat i Diversos.

Per tal de simplificar la classificació de conciliacions per activitats econòmiques es presenta amb el primer dígit del CNAE:

0 - Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca.
1 - Energia i aigua.
2 - Extracció i transformació de minerals no energètics. Química.
3 - Indústries transformadores de metalls. Mecànica de precisió.
4 - Altres indústries manufactureres.
5 - Construcció.
6 - Comerç, restaurants i hostaleria. Reparacions.
7 - Transports i comunicacions.
8 - Institucions financeres, assegurances, serveis prestats a empreses.
9 - Altres serveis.

En alguna taula s'agrupa el resultat de la conciliació en quatre: Amb avinença, Sense avinença, Intentades sense efecte i altres. En aquest **Altres** estan agrupades les Considerades no presentades, les Desistides i els Altres.

Conciliacions individuals. Acomiadaments (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	19.373	2.519	1.939	962	116	24.909
Girona	1.403	179	192	51	22	1.847
Lleida	1.016	97	136	85	46	1.380
Tarragona	1.069	174	169	51	10	1.473
Catalunya	22.861	2.969	2.436	1.149	194	29.609

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Sancions (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	49	346	192	34	4	625
Girona	—	7	4	1	1	13
Lleida	1	6	3	—	1	11
Tarragona	4	24	16	5	1	50
Catalunya	54	383	215	40	7	699

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Reclamacions de quantitat (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	5.133	8.441	13.718	1.187	127	28.606
Girona	114	254	410	28	9	815
Lleida	57	155	336	44	6	598
Tarragona	210	407	931	104	3	1.655
Catalunya	5.514	9.257	15.395	1.363	145	31.674

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Diversos tipus (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	26	1.018	677	188	16	1.925
Girona	8	132	629	3	1	773
Lleida	2	30	25	3	—	60
Tarragona	5	43	26	3	—	77
Catalunya	41	1.223	1.357	197	17	2.835

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Nombre total (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	24.581	12.324	16.526	2.371	263	56.065
Girona	1.525	572	1.235	83	33	3.448
Lleida	1.076	288	500	132	53	2.049
Tarragona	1.288	648	1.142	163	14	3.255
Catalunya	28.470	13.832	19.403	2.749	363	64.817

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Nombre total per motiu de conciliació a Catalunya i per forma d'acabament (1r. semestre 1991)

	Acomiadaments	Sancions	Reclamació quantitats	Diversos	Total
Amb avinença	22.861	54	5.514	41	28.470
Sense avinença	2.969	383	9.257	1.223	13.832
Intentades sense efecte	2.436	215	15.395	1.357	19.403
Considerades no presentades	1.149	40	1.363	197	2.749
Desistides i altres	194	7	145	17	363
Total	29.609	699	31.674	2.835	64.817

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Quantitats acordades per motiu de conciliació individual (1r. semestre 1991)

Àmbit territorial	Acomiadaments	Reclamació quantitats	Diversos	Total
Barcelona	34.879.668.216	2.195.080.093	—	37.074.748.309
Girona	1.305.745.430	43.117.598	12.354.436	1.361.217.464
Lleida	685.924.432	16.149.597	1.308.002	703.382.031
Tarragona	1.301.191.694	70.102.259	—	1.371.293.953
Catalunya	38.172.529.772	2.324.449.547	13.662.438	40.510.641.757

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Acomiadaments per activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	186	246	1.604	5.213	6.494	1.838	4.391	1.193	1.985	1.759	24.909
Girona	25	7	62	97	462	292	562	79	102	159	1.847
Lleida	87	9	22	83	318	158	484	80	56	83	1.380
Tarragona	64	26	81	144	280	203	384	77	107	107	1.473
Catalunya	362	288	1.769	5.537	7.554	2.491	5.821	1.429	2.250	2.108	29.609

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Reclamacions de quantitat per activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	421	351	1.603	7.776	10.488	1.927	1.315	1.822	931	1.972	28.606
Girona	17	—	46	77	240	136	115	117	18	49	815
Lleida	10	3	8	17	262	77	83	101	14	23	598
Tarragona	12	61	54	47	627	167	122	369	54	142	1.655
Catalunya	460	415	1.711	7.917	11.617	2.307	1.635	2.409	1.017	2.186	31.674

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Nombre total per activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	628	672	3.352	13.636	17.427	3.943	5.929	3.295	3.072	4.111	56.065
Girona	45	9	125	695	876	443	689	228	124	214	3.448
Lleida	98	16	34	100	593	255	583	185	76	109	2.049
Tarragona	78	99	149	213	917	372	519	473	166	269	3.255
Catalunya	849	796	3.660	14.644	19.813	5.013	7.720	4.181	3.438	4.703	64.817

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions individuals. Nombre total segons motiu de la conciliació i activitat econòmica (1r. semestre 1991)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Acomiadaments	362	288	1.769	5.537	7.554	2.491	5.821	1.429	2.250	2.108	29.609
Sancions	5	12	56	151	113	47	93	75	46	101	699
Reclam. quant.	460	415	1.711	7.917	11.617	2.307	1.635	2.409	1.017	2.186	31.674
Diversos	22	81	124	1.039	529	168	171	268	125	308	2.835
Total	849	796	3.660	14.644	19.813	5.013	7.720	4.181	3.438	4.703	64.817

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Distribució de les conciliacions individuals segons motiu de la conciliació a Catalunya (1r. semestre 1991)

	Conciliacions	%	Conciliacions amb avinença	%	Conciliacions amb avinença / Conciliacions %
Acomiadaments	29.609	45,7	22.861	80,3	77,2
Sancions	699	1,1	54	0,2	7,7
Reclam. quantitat	31.674	48,9	5.514	19,4	17,4
Diversos	2.835	4,4	41	0,1	1,4
Total	64.817	100,0	28.470	100,0	43,9

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Distribució de les conciliacions individuals segons motiu de la conciliació a la resta de l'Estat (1r. semestre 1991)

	Conciliacions	%	Conciliacions amb avinença	%	Conciliacions amb avinença / Conciliacions %
Acomiadaments	106.174	47,3	74.361	86,9	70,0
Sancions	4.020	1,8	241	0,3	6,0
Reclam. quantitat	96.272	42,8	9.830	11,5	10,2
Diversos	18.229	8,1	1.107	1,3	6,1
Total	224.695	100,0	85.539	100,0	38,1

Font: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Distribució de les conciliacions individuals segons el resultat a Catalunya i a la resta de l'Estat (1r. semestre 1991)

	Catalunya		Resta de l'Estat	
	Conciliacions	%	Conciliacions	%
Amb avinença	28.470	43,9	85.539	38,1
Sense avinença	13.832	21,3	54.603	24,3
Intentades sense efecte	19.403	29,9	72.279	32,2
Altres motius	3.112	4,8	12.274	5,5
Total	64.817	100,0	224.695	100,0

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials
Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

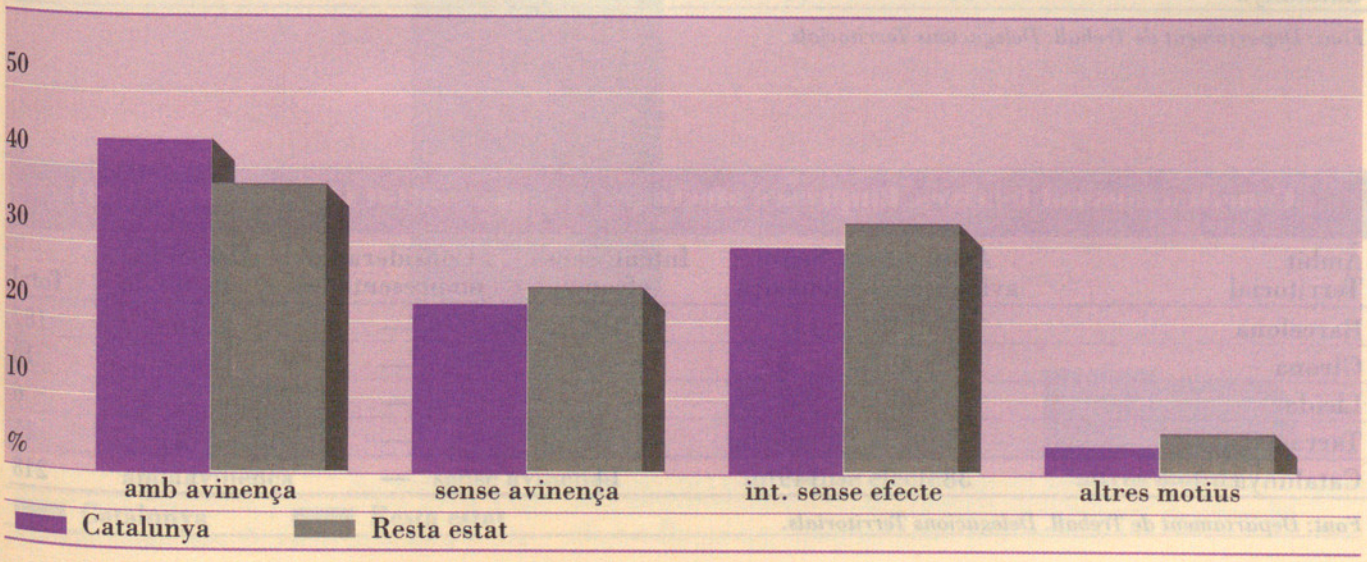

Conciliacions col·lectives

Les dades sobre conciliacions col·lectives procedeixen dels fulls estadístics que formalitzen mensualment les Delegacions Territorials del Departament de Treball.

Segons el resultat de la conciliació, aquesta es classifica en:

— Amb avinença, quan s'arriba a un acord entre les parts.

— Sense avinença, quan la conciliació s'acaba sense acord entre les parts.

— Intentades sense efecte, quan no com paregui la part o parts demandades.

— Considerada no presentada, quan la part demandant o promotora no comparegui a l'acte.

— Desistida, quan la part demandant aparegui per tal de desistir el conflicte plantejat.

— Altres, són altres causes.

Conciliacions col·lectives. Empreses afectades i treballadors afectats (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Nombre conciliacions	Empreses afectades	Treballadors afectats
Barcelona	130	187	72.662
Girona	10	10	15.975
Lleida	6	6	398
Tarragona	14	15	1.748
Catalunya	160	218	90.783

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions col·lectives. Nombre total segons resultat (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	30	76	10	—	14	130
Girona	7	3	—	—	—	10
Lleida	—	4	2	—	—	6
Tarragona	1	10	2	—	1	14
Catalunya	38	93	14	—	15	160

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions col·lectives. Empreses afectades segons resultat (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	30	131	10	—	16	187
Girona	7	3	—	—	—	10
Lleida	—	4	2	—	—	6
Tarragona	1	11	2	—	1	15
Catalunya	38	149	14	—	17	218

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Conciliacions col·lectives. Treballadors afectats segons resultat (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Amb avinença	Sense avinença	Intent. sense efecte	Considerades no presentades	Desistides i altres	Total
Barcelona	11.705	52.564	2.003	—	6.390	72.662
Girona	15.497	478	—	—	—	15.975
Lleida	—	238	160	—	—	398
Tarragona	20	1.310	400	—	18	1.748
Catalunya	27.222	54.590	2.563	—	6.408	90.783

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Distribució de les conciliacions col·lectives segons el resultat a Catalunya i a la resta de l'Estat (1r. semestre 1991)

	Catalunya		Resta de l'Estat	
	Conciliacions	%	Conciliacions	%
Amb avinença	38	23,8	78	7,1
Sense avinença	93	58,1	686	62,4
Intentades sense efecte	14	8,8	238	21,6
Altres motius	15	9,4	98	8,9
Total	160	100,0	1.100	100,0

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.
Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

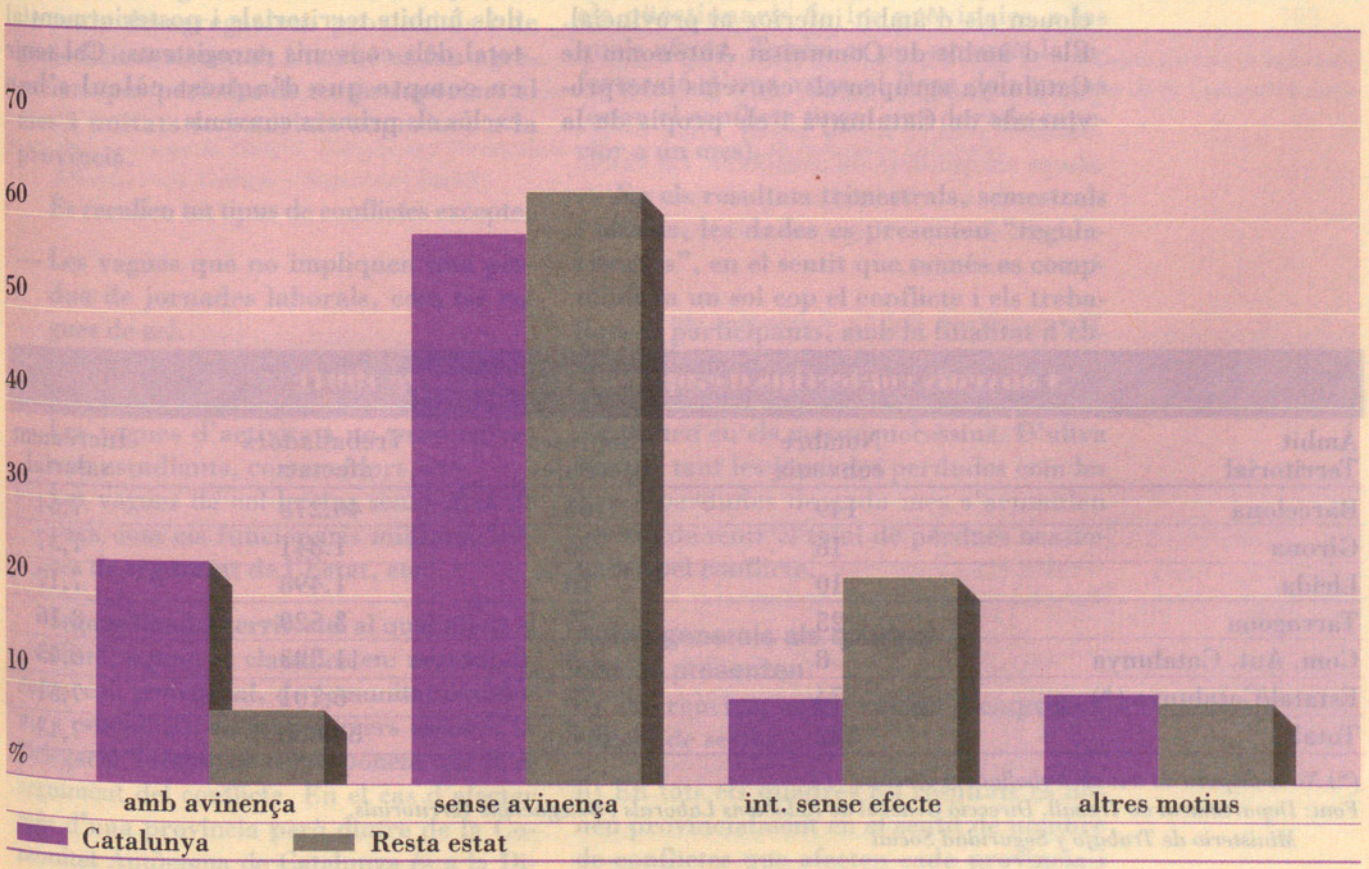

Convenis col·lectius

La informació s'obté del full estadístic que es formalitza per cada conveni, un cop signat per les comissions negociadores i que forma part de la documentació que cal presentar a l'Autoritat Laboral competent per tal de procedir al seu registre.

Es comptabilitzen els convenis col·lectius registrats a les Delegacions Territorials i a la Direcció General de Relacions Laborals del Departament de Treball. El Ministerio de Trabajo y Seguridad Social ha facilitat còpia dels convenis d'empresa i de sector d'àmbit estatal que afecten Catalunya.

Es treballa amb convenis registrats durant l'any que no coincideixen amb el nombre de convenis que tenen efectes econòmics dins d'aquest període.

Els convenis es classifiquen, segons l'àmbit territorial al qual afecten, en: Inferiors al provincial, provincials, interprovincials de comunitat autònoma, de comunitat autònoma, interprovincials (de més d'una comunitat autònoma) i estatals. Per simplificar, aquesta classificació queda reduïda als àmbits territorials següents: Provincials, de Comunitat Autònoma de Catalunya i estatals que afecten Catalunya. Els convenis provincials inclouen els d'àmbit inferior al provincial. Els d'àmbit de Comunitat Autònoma de Catalunya agrupen els convenis interprovincials de Catalunya i els propis de la Comunitat Autònoma. Els convenis d'àmbit estatal que afecten Catalunya recullen els convenis d'àmbit interprovincial de més d'una Comunitat Autònoma i els d'àmbit estatal, que afecten Catalunya.

En l'àmbit funcional es diferencia entre convenis d'empresa i convenis de sector. Els primers recullen aquells convenis que afecten de manera parcial o total la plantilla d'una empresa, per la qual cosa no pot identificar-se el nombre de convenis amb el nombre d'empreses afectades. Les empreses i treballadors afectats pels convenis de sector són dades estimades ja que no existeix un cens fidedigne d'empreses i treballadors per sectors.

El càlcul de l'increment salarial s'ha fet utilitzant la mitjana dels increments salarials de tots els convenis ponderada pel nombre de treballadors afectats per cada un d'ells.

$$I = \sum_{j} \frac{I_j \; n_j}{N}$$

On n_j és el nombre de treballadors afectats pel conveni "j", I_j és l'increment salarial del conveni "j" i N és el total de treballadors afectats.

Aquesta fórmula s'ha aplicat a cada un dels àmbits territorials i posteriorment al total dels convenis enregistrats. Cal tenir en compte que d'aquest càlcul s'han exclòs els primers convenis.

Convenis col·lectius d'empresa (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Nombre convenis	Empreses afectades	Treballadors afectats	Increment salarial
Barcelona	149	164	40.273	7,64
Girona	16	16	1.841	7,37
Lleida	10	10	1.498	7,17
Tarragona	25	25	3.520	8,16
Com. Aut. Catalunya	8	8	11.223	6,45
Estatal/Catalunya (*)	74	75	6.701	7,51
Total	282	298	65.056	7,43

(*) No es disposa de tots els treballadors afectats.

Font: Departament de Treball. Direcció General de Relacions Laborals i Delegacions Territorials. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social

Convenis col·lectius de sector (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Nombre convenis	Empreses afectades	Treballadors afectats	Increment salarial
Barcelona	23	62.783	447.881	7,31
Girona	11	9.240	51.797	7,22
Lleida	7	3.031	18.805	7,56
Tarragona	13	4.199	27.355	7,83
Com. Aut. Catalunya	6	2.430	12.175	7,14
Estatal/Catalunya (*)	21	12.196	73.055	7,43
Total	81	93.879	631.068	7,34

(*) No es disposa de totes les empreses afectades ni de tots els treballadors afectats.

Font: Departament de Treball. Direcció General de Relacions Laborals i Delegacions Territorials. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Vagues i tancaments patronals

Les dades sobre vagues i tancaments patronals procedeixen dels qüestionaris que per cada conflicte formalitzen mensualment les Delegacions Territorials, la Direcció General de Relacions Laborals del Departament de Treball i la Dirección General de Trabajo del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

La unitat estadística que s'utilitza és la de **conflicte-província-mes**, a fi i efecte de tenir desagregacions provincials i de periodicitat mensual, i també es fan agregacions per períodes de temps superiors al mes i unitats territorials superiors a la província.

Es recullen tot tipus de conflictes excepte:

— Les vagues que no impliquen una pèrdua de jornades laborals, com les vagues de zel.
— Les que suposen una durada inferior a una hora.
— Les vagues d'activitats no productives com estudiants, consumidors, etc.
— Les vagues de col·lectius sense dret de vaga com els funcionaris militars, forces de seguretat de l'Estat, etc.

Segons l'àmbit territorial al qual afecti el conflicte, aquest es classifica en: municipal, comarcal, provincial, de comunitat autònoma i estatal. En els tres primers casos és la Delegació Territorial corresponent qui fa el seguiment del conflicte. En el cas d'afectar més d'una província però dintre de la Comunitat Autònoma de Catalunya és a la Direcció General de Relacions Laborals a qui correspon de fer el seguiment del conflicte i fer-ne un desglossament provincial. En el cas d'afectar més d'una província de dues o més Comunitats Autònomes és la Dirección General de Trabajo qui fa el seguiment del conflicte així com el seu desglossament provincial.

La informació que es recull d'un conflicte es trasllada a un qüestionari per cada província i per cada mes. Així és com es pot agrupar la informació referida a un mateix conflicte dintre d'un mes ajuntant els qüestionaris de les províncies a les quals afecta. També es pot agrupar la informació d'una vaga al llarg dels mesos (quan el conflicte tingui una durada superior a un mes).

En els resultats trimestrals, semestrals i anuals, les dades es presenten "regularitzades", en el sentit que només es comptabilitza un sol cop el conflicte i els treballadors participants, amb la finalitat d'eliminar duplicitats en els conflictes que es comencen en un determinat mes i que continuen en els mesos successius. D'altra banda, tant les jornades perdudes com les hores perdudes de cada mes s'acumulen per tal de tenir el total de pèrdues ocasionades pel conflicte.

Notes generals als quadres que es presenten

a) Diferenciem entre vagues d'empresa i vagues de sector.

b) En tots els quadres els resultats es donen provincialment en el sentit de nombre de conflictes que afecten cada província i

també les pèrdues laborals que s'han produït a cada una d'aquestes. Quan es calcula la fila de Catalunya, i només en el cas de conflictes, es presenta el nombre real de conflictes: locals, comarcals i provincials, més els conflictes d'àmbit superior a la província dins la Comunitat Autònoma de Catalunya, més els conflictes estatals que afecten Catalunya. Per tant, aquesta fila és sempre inferior o igual a la suma de les 4 files provincials.

c) En les vagues de sector el nombre de persones convocades i també el nombre de treballadors participants són sempre dades estimades basades en el cens del sector.

d) A l'hora d'interpretar els treballadors participants cal tenir en compte que aquest nombre no és directament comparable amb la població activa o amb els diferents censos, ja que pot passar que en un mateix període de temps una empresa o un sector realitzin més d'una vaga, amb la qual cosa tant les plantilles com els treballadors participants es tornen a comptabilitzar.

e) Si comparem aquests resultats amb els que publica el Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, resultaria que el nombre de conflictes desglossats provincialment és superior en els resultats publicats per Madrid. Això és perquè els conflictes d'àmbit estatal que afecten Catalunya es comptabilitzen provincialment tant si tenen incidència com si no en tenen. Això només afecta els quadres de conflictes. En canvi, els resultats coincideixen quan tractem de treballadors participants o de jornades o hores perdudes.

Els resultats del 1r. semestre de l'any 1991

En els resultats que es publiquen no estan incloses 4 vagues d'empresa d'àmbit estatal que van tenir incidència a Catalunya. Això és degut al fet que la Dirección General de Trabajo del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social no va poder fer el desglossament territorial.

Així doncs, a més d'aquestes vagues, resulta que durant el 1r. semestre de l'any 1991 es van produir 108 conflictes que van afectar Catalunya: 96 vagues d'empresa, 9 vagues de sector i 3 tancaments patronals. D'aquestes 96 vagues d'empresa, 27 són d'àmbit estatal, 5 de la Comunitat Autònoma de Catalunya, 44 de la província de Barcelona, 5 de la província de Girona, 5 de la província de Lleida i 10 de la província de Tarragona.

De les 9 vagues de sector, 5 són d'àmbit estatal, 3 de la Comunitat Autònoma de Catalunya i 1 de la província de Tarragona.

Durant el 1r. semestre de l'any 1991 van començar 105 vagues i en van acabar 102. D'aquestes 102, 73 van acabar sense arribar a un acord amb la part empresarial i la resta van arribar a alguna mena d'acord.

El principal motiu pel qual els treballadors van anar a la vaga va ser els problemes a l'hora de negociar o revisar els Convenis Col·lectius.

El segon motiu van ser les millores salarials i no salarials independents del conveni, i el tercer, l'incompliment d'acords o normes laborals

Nombre de tancaments patronals, empreses afectades i plantilles, desglossats per províncies (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Nombre de tancaments	Empreses afectades	Plantilla
Barcelona	3	3	672
Girona	—	—	—
Lleida	—	—	—
Tarragona	—	—	—
Catalunya (*)	3	3	672

(*) El nombre de tancaments patronals de la fila Catalunya és el nombre real de tancaments amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa i de sector, produïdes a Catalunya, desglossades per províncies (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Vagues d'empresa	Vagues de sector	Total
Barcelona	73	8	81
Girona	18	3	21
Lleida	13	3	16
Tarragona	26	6	32
Catalunya (*)	96	9	105

(*) El nombre de vagues de la fila Catalunya és el nombre real de vagues amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Pèrdues laborals de vagues d'empresa, desglossades per províncies (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Hores perdudes	Jornades perdudes	Treballadors participants	Hores perdudes per treballador
Barcelona	774.960	97.622	45.496	17
Girona	29.938	3.744	3.014	10
Lleida	26.240	3.281	2.166	12
Tarragona	33.960	4.246	3.702	9
Catalunya	865.098	108.893	54.378	16

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Pèrdues laborals de vagues de sector, desglossades per províncies (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Hores perdudes	Jornades perdudes	Treballadors participants	Hores perdudes per treballador
Barcelona	220.888	27.611	14.268	15
Girona	7.704	963	605	13
Lleida	37.624	4.703	3.639	10
Tarragona	99.160	12.395	7.223	14
Catalunya	365.376	45.672	25.735	14

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals.
Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa, desglossades per províncies, segons motivació (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Negociació conveni	Millores indep conveni	Incompliment acords o normes	Millores col. sense conveni	Altres	Total
Barcelona	39	15	5	2	12	73
Girona	10	2	1	2	3	18
Lleida	8	3	—	1	1	13
Tarragona	14	4	—	2	6	26
Catalunya (*)	54	17	6	3	16	96

(*) El nombre de vagues d'empresa de la fila Catalunya és el nombre real de vagues d'empresa amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues d'empresa d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.
Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals.
Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector, desglossades per províncies, segons motivació (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Negociació conveni	Millores indep. conveni	Incompliment acords o normes	Millores col. sense conveni	Altres	Total
Barcelona	2	—	1	2	3	8
Girona	—	—	—	2	1	3
Lleida	—	—	—	2	1	3
Tarragona	3	—	—	2	1	6
Catalunya (*)	3	—	1	2	3	9

(*) El nombre de vagues de sector de la fila Catalunya és el nombre real de vagues de sector amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues de sector d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.
Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals.
Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa, desglossades per províncies, segons activitat econòmica (1r. semestre 1991))

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	—	—	7	16	12	2	3	13	6	14	73
Girona	—	—	—	4	1	1	1	4	2	5	18
Lleida	—	—	—	—	4	—	2	2	1	4	13
Tarragona	—	1	2	3	3	4	1	3	4	5	26
Catalunya (*)	—	1	9	20	20	6	4	13	6	17	96

(*) El nombre de vagues d'empresa de la fila Catalunya és el nombre real de vagues d'empresa amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues d'empresa d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector, desglossades per províncies, segons activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	—	2	—	—	1	—	1	1	—	3	8
Girona	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Lleida	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Tarragona	—	—	—	—	2	—	1	—	—	3	6
Catalunya (*)	—	2	—	—	2	—	1	1	—	3	9

(*) El nombre de vagues de sector de la fila Catalunya és el nombre real de vagues de sector amb incidència a Catalunya, per tant sempre és inferior o igual a la suma de les quatre províncies on estan incloses les vagues de sector d'àmbit provincial més aquelles d'àmbit de la Comunitat Autònoma de Catalunya o d'àmbit estatal que les afectin.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Treballadors participants en vagues d'empresa, desglossats per províncies, segons activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	—	—	2.022	21.195	4.447	340	368	13.266	297	3.561	45.496
Girona	—	—	—	670	368	7	13	1.097	5	854	3.014
Lleida	—	—	—	—	1.121	—	38	868	11	128	2.166
Tarragona	—	30	241	1.284	149	494	39	1.192	55	218	3.702
Catalunya	—	30	2.263	23.149	6.085	841	458	16.423	368	4.761	54.378

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Treballadors participants en vagues de sector, desglossats per províncies, segons activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	—	531	—	—	2.156	—	290	720	—	10.571	14.268
Girona	—	—	—	—	—	—	—	—	—	605	605
Lleida	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.639	3.639
Tarragona	—	—	—	—	2.225	—	237	—	—	4.761	7.223
Catalunya	—	531	—	—	4.381	—	527	720	—	19.576	25.735

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Hores perdudes en vagues d'empresa, segons activitat econòmica i desglossades per províncies (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	—	—	51.824	289.734	98.228	5.920	13.208	231.472	8.686	75.888	774.960
Girona	—	—	—	5.348	4.416	56	312	11.492	24	8.290	29.938
Lleida	—	—	—	—	14.232	—	444	8.980	360	2.224	26.240
Tarragona	—	1.920	1.928	7.578	3.552	3.256	936	11.920	400	2.470	33.960
Catalunya	—	1.920	53.752	302.660	120.428	9.232	14.900	263.864	9.470	88.872	865.098

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Hores perdudes en vagues de sector, segons activitat econòmica i desglossades per províncies (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	—	4.360	—	—	34.496	—	13.920	28.800	—	139.312	220.888
Girona	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.704	7.704
Lleida	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37.624	37.624
Tarragona	—	—	—	—	35.600	—	11.376	—	—	52.184	99.160
Catalunya	—	4.360	—	—	70.096	—	25.296	28.800	—	236.824	365.376

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa produïdes a Catalunya, segons motivació i activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Motivació	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Negociació conveni	—	—	7	13	13	2	3	6	3	7	54
Millores ind. conveni	—	—	2	1	5	1	—	1	2	5	17
Incompliment acords o normes laborals	—	—	—	1	1	—	1	2	—	1	6
Millores col·l. sense conveni	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	3
Altres	—	1	—	5	1	3	—	3	1	2	16
Catalunya	—	1	9	20	20	6	4	13	6	17	96

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector produïdes a Catalunya, segons motivació i activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Motivació	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Negociació conveni	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	3
Millores ind. conveni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Incompliment acords o normes laborals	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Millores col·l. sense conveni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Altres	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	3
Catalunya	—	2	—	—	2	—	1	1	—	3	9

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa produïdes a Catalunya, treballadors participants i hores perdudes segons els dies que es va fer vaga (1r. semestre 1991)

	Nombre de vagues	Treballadors participants	Hores perdudes
De 1 a 6 dies	78	50.299	618.396
De 7 a 14 dies	12	2.796	101.424
De 15 a 28 dies	4	951	49.150
Més de 28 dies	2	332	96.128
Total	96	54.378	865.098

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector produïdes a Catalunya, treballadors participants i hores perdudes segons els dies de durada (1r. semestre 1991)

	Nombre de vagues	Treballadors participants	Hores perdudes
De 1 a 6 dies	7	24.488	311.280
De 7 a 14 dies	2	1.247	54.096
De 15 a 28 dies	—	—	—
Més de 28 dies	—	—	—
Total	9	25.735	365.376

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa produïdes a Catalunya, treballadors participants i hores perdudes segons el nombre de treballadors participants (1r. semestre 1991)

	Nombre de vagues	Treballadors participants	Hores perdudes
Menys de 10	4	24	422
De 10 a 100	45	2.395	95.084
De 101 a 1.000	39	14.113	342.176
De 1.001 a 10.000	7	20.846	291.416
Més de 10.000	1	17.000	136.000
Total	96	54.378	865.098

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector produïdes a Catalunya, treballadors participants i hores perdudes segons el nombre de treballadors participants (1r. semestre 1991)

	Nombre de vagues	Treballadors participants	Hores perdudes
Menys de 10	—	—	—
De 10 a 100	—	—	—
De 101 a 1.000	4	1.778	58.456
De 1.001 a 10.000	4	7.146	172.432
Més de 10.000	1	16.811	134.488
Total	9	25.735	365.376

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues d'empresa acabades al llarg de l'any a Catalunya, segons la motivació i segons el resultat de la vaga (1r. semestre 1991) (*)

Resultat/Motivació	Negociació conveni	Millores indep. conveni	Incompliment acords o normes l.	Millores col. sense conveni	Altres	Total
Amb acord						
Acceptació total o parcial postura treballadors	7	—	—	1	3	11
Manteniment total o parcial postura empresaris	—	—	—	—	—	—
Sense predomini de cap part	7	4	1	1	1	14
Sense acord	40	11	5	1	11	68
Per tancament patronal	—	—	—	—	—	—
Total	54	15	6	3	15	93

(*) Cal tenir en compte que el nombre de vagues acabades en el període de referència és sempre inferior o igual al nombre de vagues realitzades.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Nombre de vagues de sector acabades al llarg de l'any a Catalunya, segons la motivació i segons el resultat de la vaga (1r. semestre 1991) (*)

Resultat/Motivació	Negociació conveni	Millores indep. conveni	Incompliment acords o normes l.	Millores col. sense conveni	Altres	Total
Amb acord						
Acceptació total o parcial postura treballadors	—	—	—	1	1	2
Manteniment total o parcial postura empresaris	—	—	—	—	—	—
Sense predomini de cap part	1	—	1	—	—	2
Sense acord	2	—	—	1	2	5
Per tancament patronal	—	—	—	—	—	—
Total	3	—	1	2	3	9

(*) Cal tenir en compte que el nombre de vagues acabades en el període de referència és sempre inferior o igual al nombre de vagues realitzades.

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials i Direcció General de Relacions Laborals. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

Sinistralitat laboral

Les dades de sinistralitat laboral (accidents de treball, malalties professionals i accidents *in itinere*) s'elaboren a partir del full estadístic "Resum Estadístic de Sinistralitat Laboral (RESL)", que els Centres de Seguretat i Higiene formalitzen i trameten mensualment a la Secretaria General del Departament de Treball.

El RESL es formalitza amb les comunicacions d'accident i comunicacions de malaltia professional que l'empresa diposita en el Centre de Seguretat i Higiene corresponent. Per tant, aquestes dades només fan referència als accidents de treballadors assalariats i resten exclosos els treballadors autònoms.

Els accidents es comptabilitzen quan la comunicació d'accident queda dipositada en el Centre de Seguretat i Higiene, data que no coincideix amb la de l'accident.

Les comunicacions d'accidents poden ser per accidents en el centre de treball o per accidents *in itinere*. En tots els quadres i gràfics es fa referència a accidents de treball en el centre, excepte quan s'especifiqui el contrari.

Els accidents de treball i malalties professionals es classifiquen segons la seva gravetat en: sense baixa, amb baixa (lleus, greus i mortals).

La classificació inicial d'un accident es pot modificar posteriorment segons l'evolució clínica de l'accidentat.

La classificació per activitats econòmiques ha estat feta amb el primer dígit del CNAE:

0 - Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca.
1 - Energia i aigua.
2 - Extracció i transformació de minerals no energètics. Química.
3 - Indústries transformadores de metall. Mecànica de precisió.
4 - Altres indústries manufactureres.
5 - Construcció.
6 - Comerç, restaurants i hostaleria. Reparacions.
7 - Transports i comunicacions.
8 - Institucions financeres, assegurances, serveis prestats a empreses.
9 - Altres serveis.

Nombre d'accidents de treball lleus per activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	446	463	5.095	17.635	12.439	9.699	9.094	3.857	1.234	4.920	64.882
Girona	242	39	298	1.112	1.825	1.571	1.089	272	47	443	6.938
Lleida	284	86	148	630	898	693	575	167	17	183	3.681
Tarragona	407	83	419	697	885	1.662	796	271	38	465	5.723
Catalunya	1.379	671	5.960	20.074	16.047	13.625	11.554	4.567	1.336	6.011	81.224

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Nombre d'accidents de treball greus per activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	24	2	32	138	113	160	97	108	27	108	809
Girona	12	2	10	11	33	21	11	16	3	7	126
Lleida	14	5	2	2	5	12	3	8	—	8	59
Tarragona	6	1	7	10	15	27	8	11	—	7	92
Catalunya	56	10	51	161	166	220	119	143	30	130	1.086

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Nombre d'accidents de treball mortals per activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	2	—	4	10	8	13	13	7	4	4	65
Girona	—	—	—	1	1	4	1	1	—	—	8
Lleida	1	—	—	—	—	3	1	2	—	2	9
Tarragona	1	—	—	1	1	6	—	5	—	—	14
Catalunya	4	—	4	12	10	26	15	15	4	6	96

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Nombre d'accidents de treball sense baixa per activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	124	410	5.214	23.916	11.153	5.232	6.619	1.970	1.142	2.966	58.746
Girona	57	17	128	675	1.002	452	442	107	44	186	3.110
Lleida	31	33	100	521	1.128	277	379	65	25	109	2.668
Tarragona	86	54	429	625	686	866	445	135	38	162	3.526
Catalunya	298	514	5.871	25.737	13.969	6.827	7.885	2.277	1.249	3.423	68.050

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Accidents de treball segons gravetat (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Sense baixa	Amb baixa			
		Lleus	Greus	Mortals	Total
Barcelona	58.746	64.882	809	65	65.756
Girona	3.110	6.938	126	8	7.072
Lleida	2.668	3.681	59	9	3.749
Tarragona	3.526	5.723	92	14	5.829
Catalunya	68.050	81.224	1.086	96	82.406

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Accidents "in itinere" segons gravetat (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Sense baixa	Amb baixa			
		Lleus	Greus	Mortals	Total
Barcelona	—	4.595	215	21	4.831
Girona	2	398	26	2	426
Lleida	—	175	9	3	187
Tarragona	—	324	19	6	349
Catalunya	2	5.492	269	32	5.793

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Malalties professionals segons gravetat (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	Sense baixa	Amb baixa			
		Lleus	Greus	Mortals	Total
Barcelona	—	519	5	—	524
Girona	1	32	—	—	32
Lleida	—	8	—	—	8
Tarragona	—	12	—	—	12
Catalunya	1	571	5	—	576

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Accidents amb baixa, població assalariada ocupada i índex d'incidència per grans sectors d'activitat econòmica, a Catalunya (1r. semestre 1991)

	Accidents amb baixa		Població assalariada ocupada		Índex d'incidència
	Valors absoluts	%	Valors absoluts	%	Accidents per assalariat %
Agricultura	1.439	1,7	78.100	3,5	1,8
Indústria	43.166	52,4	741.500	33,3	5,8
Construcció	13.871	16,8	211.500	9,5	6,6
Serveis	23.930	29,0	1.197.000	53,7	2,0
Total	82.406	100,0	2.228.100	100,0	3,7

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.
INE. "Enquesta de la població activa" (2n. trimestre 1991).

Accidents amb baixa, població assalariada ocupada i índex d'incidència per grans sectors d'activitat econòmica, a la resta de l'Estat (1r. trimestre 1991)

	Accidents amb baixa		Població assalariada ocupada		Índex d'incidència
	Valors absoluts	%	Valors absoluts	%	Accidents per assalariat %
Agricultura	17.586	6,6	1.297.600	12,5	1,4
Indústria	109.645	41,0	2.153.200	20,7	5,1
Construcció	57.000	21,3	1.064.300	10,2	5,4
Serveis	83.331	31,1	5.878.900	56,6	1,4
Total	267.562	100,0	10.394.000	100,0	2,6

Font: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.
INE. "Enquesta de la població activa" (2n. trimestre 1991)

Distribució dels accidents amb baixa per grans sectors d'activitat econòmica a Espanya, i percentatge d'accidents amb baixa corresponents a Catalunya dins de cada sector (1r. semestre 1991)

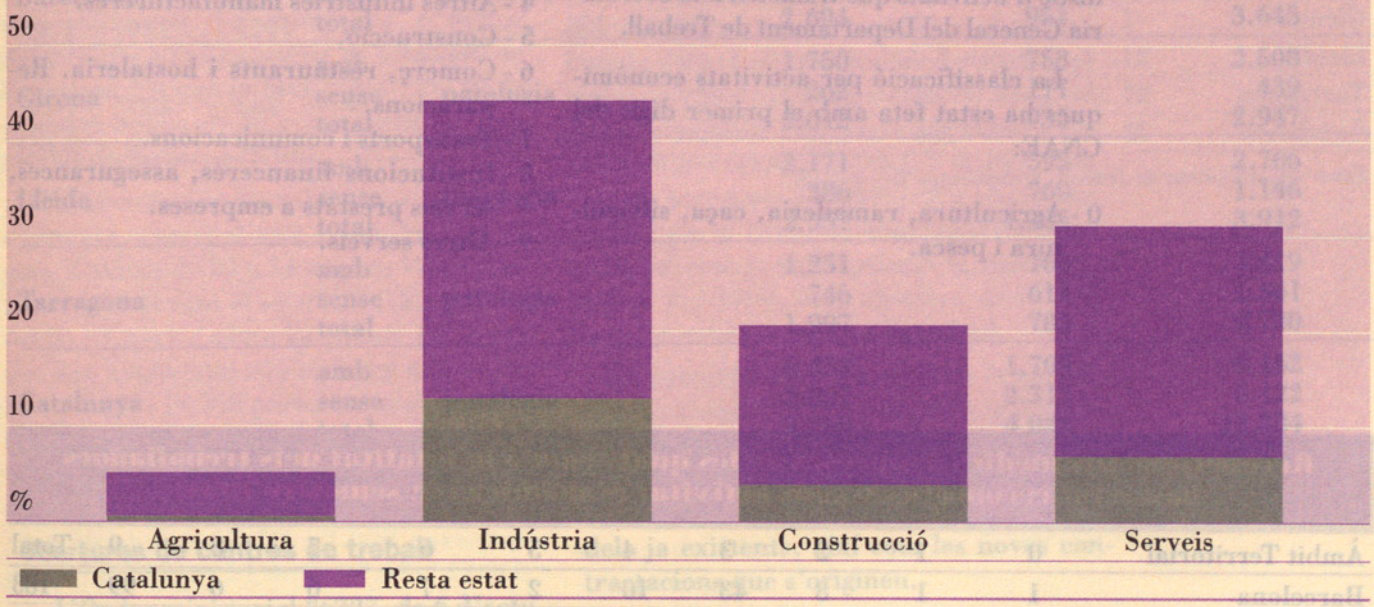

Accidents amb baixa, població assalariada ocupada i índex d'incidència per comunitats autònomes (1r. semestre 1991)

	Accidents amb baixa		Població assalariada ocupada		Índex d'incidència
	Valors absoluts	%	Valors absoluts	%	Accidents per assalariat %
Andalusia (*)	49.530	14,2	1.892.200	15,0	2,6
Aragó	10.103	2,9	410.700	3,3	2,5
Astúries	12.222	3,5	348.900	2,8	3,5
Balears	7.021	2,0	257.900	2,0	2,7
Canàries	10.698	3,1	441.500	3,5	2,4
Cantàbria	4.283	1,2	164.800	1,3	2,6
Castella-Lleó	18.075	5,2	845.400	6,7	2,1
Castella-Manxa	12.042	3,4	516.300	4,1	2,3
Catalunya	82.406	23,5	2.228.100	17,7	3,7
Comunitat Valenciana	40.695	11,6	1.276.700	10,1	3,2
Extremadura	4.975	1,4	300.700	2,4	1,7
Galícia	15.667	4,5	1.008.900	8,0	1,6
Madrid	41.203	11,8	1.637.600	13,0	2,5
Múrcia	10.024	2,9	317.900	2,5	3,2
Navarra	5.952	1,7	184.700	1,5	3,2
País Basc	22.797	6,5	698.900	5,5	3,3
La Rioja	2.275	0,7	91.100	0,7	2,5
Total	349.968	100,0	12.622.100	100,0	2,8

(*) Inclosos Ceuta i Melilla.

Font: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.
INE. "Enquesta de la població activa" (2n. trimestre 1991)

Reconeixements mèdics

Els reconeixements mèdics es realitzen en els centres de Seguretat i Higiene els quals formalitzen mensualment un full estadístic d'activitats que trameten a la Secretaria General del Departament de Treball.

La classificació per activitats econòmiques ha estat feta amb el primer dígit del CNAE:

0 - Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca.
1 - Energia i aigua.
2 - Extracció i transformació de minerals no energètics. Química.
3 - Indústries transformadores de metall. Mecànica de precisió.
4 - Altres indústries manufactureres.
5 - Construcció.
6 - Comerç, restaurants i hostaleria. Reparacions.
7 - Transports i comunicacions.
8 - Institucions financeres, assegurances, serveis prestats a empreses.
9 - Altres serveis.

Reconeixements mèdics. Empreses de les quals part o la totalitat dels treballadors han estat reconeguts segons activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	1	1	8	43	10	2	7	6	6	99	183
Girona	7	5	27	28	30	12	33	4	23	68	237
Lleida	98	1	7	35	37	30	62	3	23	66	362
Tarragona	29	6	16	10	17	8	16	6	16	52	176
Catalunya	135	13	58	116	94	52	118	19	68	285	958

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Reconeixements mèdics. Nombre de treballadors reconeguts segons activitat econòmica (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	49	11	108	918	246	27	64	48	102	2.072	3.645
Girona	89	96	260	279	211	76	287	14	282	1.353	2.947
Lleida	1.029	77	139	219	322	243	279	21	244	1.339	3.912
Tarragona	199	47	233	303	207	111	64	238	209	1.169	2.780
Catalunya	1.366	231	740	1.719	986	457	694	321	837	5.933	13.284

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Reconeixements mèdics. Nombre total de treballadors reconeguts segons resultat del reconeixement i per sexes (1r. semestre 1991)

			Homes	Dones	Total
Barcelona	amb	patologia	1.281	188	1.469
	sense	patologia	1.413	763	2.176
	total		2.694	951	3.645
Girona	amb	patologia	1.750	758	2.508
	sense	patologia	262	177	439
	total		2.012	935	2.947
Lleida	amb	patologia	2.171	595	2.766
	sense	patologia	386	760	1.146
	total		2.557	1.355	3.912
Tarragona	amb	patologia	1.251	168	1.419
	sense	patologia	746	615	1.361
	total		1.997	783	2.780
Catalunya	amb	patologia	6.453	1.709	8.162
	sense	patologia	2.807	2.315	5.122
	total		9.260	4.024	13.284

Font: Departament de Treball. Centres de Seguretat i Higiene.

Obertures de centres de treball

L'Ordre ministerial 26727, de 6 d'octubre de 1986, posteriorment modificada per l'Ordre ministerial 11933, de 6 de maig de 1988, estableix els requisits i dades que han de reunir les comunicacions d'obertura i modificacions (alteracions, ampliacions o transformacions d'importància) de centres ja existents.

L'article 2n. 2.1. de l'esmentada ordre estableix que l'empresari ha de presentar aquesta documentació dintre dels 30 dies següents a l'obertura.

Aquesta comunicació ha d'ésser dipositada a la Delegació Territorial corresponent del Departament de Treball.

En base d'aquestes comunicacions s'ha pogut elaborar la informació que es publica: es diferencia entre una obertura d'un nou centre de treball i les modificacions dels ja existents, així com les noves contractacions que s'originen.

La classificació per activitats econòmiques ha estat feta amb el primer dígit del CNAE:

0 - Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca.
1 - Energia i aigua.
2 - Extracció i transformació de minerals no energètics. Química.
3 - Indústries transformadores de metall. Mecànica de precisió.
4 - Altres indústries manufactureres.
5 - Construcció.
6 - Comerç, restaurants i hostaleria. Reparacions.
7 - Transports i comunicacions.
8 - Institucions financeres, assegurances, serveis prestats a empreses.
9 - Altres serveis.

Nombre d'obertures de nous centres de treball (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	7	3	67	315	368	737	1.342	169	592	370	3.970
Girona	6	4	9	66	53	142	600	28	117	128	1.153
Lleida	28	2	7	45	50	146	270	51	55	71	725
Tarragona	24	0	25	97	97	277	678	115	145	145	1.603
Catalunya	65	9	108	523	568	1.302	2.890	363	909	714	7.451

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Nombre d'obertures de nous centres de treball i/o modificacions de centres ja existents (1r. semestre 1991)

Àmbit Territorial	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
Barcelona	8	4	84	380	448	793	1.616	188	670	422	4.613
Girona	7	5	11	82	76	153	715	34	131	139	1.353
Lleida	31	2	9	60	69	164	372	57	81	80	925
Tarragona	27	—	32	107	107	293	758	125	163	149	1.761
Catalunya	73	11	136	629	700	1.403	3.461	404	1.045	790	8.652

Font: Departament de Treball. Delegacions Territorials.

Població, Ocupació i Atur

Població activa i ocupada a Catalunya

(Primer semestre del 1991)

Durant el primer semestre del 1991, la població activa catalana ha disminuït en 7.500 persones, un 0,3% en termes relatius, variació que contrasta amb els increments registrats en el mateix semestre dels dos anys anteriors: 29.500 actius més (+1,2%) l'any 1989 i 49.400 actius més (+2,0%) l'any 1990. El descens de la taxa d'activitat, que mesura el grau d'incorporació de la població al mercat de treball, 0,4 punts percentuals menys, ha estat el responsable d'aquesta disminució de l'oferta de treball, ja que la població de 16 o més anys ha augmentat en 23.600 persones (+0,5%) en el mateix període.

Tant la població activa femenina com la masculina s'han reduït durant aquest semestre: en 6.600 persones (-0,7%) la primera, i en 900 persones (-0,1%) la segona. Malgrat que la disminució del nombre de dones actives ha estat més intensa que la d'homes, la taxa d'activitat femenina (37,5% de la població en edat de treballar) ha minvat menys que la masculina (68,3%): 0,3 i 0,7 punts percentuals menys, respectivament.

La població activa juvenil ha experimentat una davallada intensa, 31.100 joves menys (-6,1%), no tan accentuada com la del primer semestre del 1989 (55.100 actius menys; -9,7%), però que contrasta amb l'increment registrat en la primera meitat del 1990 (16.100 joves més; +3,3%). Tot i que la població de 16 a 24 anys també ha minvat, la disminució de la taxa d'activitat juvenil (2,7 punts menys) ha estat el factor determinant de la reducció del nombre de joves actius. Pel que fa a la població activa més gran

de 24 anys, amb un creixement de 23.700 persones (+1,2%), ha mantingut la tendència ascendent dels darrers anys. En efecte, el primer semestre dels anys 1988, 1989 i 1990, la població activa adulta cresqué un 0,2%, un 4,6% i un 1,7%, respectivament. En aquest cas, el factor demogràfic explica quasi la totalitat de l'augment, ja que la taxa d'activitat de la població activa de 25 o més anys ha augmentat de forma molt lleu.

En creuar les variables sexe i edat, s'observa que, pel que fa als homes, el grup d'actius de 25 a 54 anys és l'únic que ha crescut durant el semestre (12.300 persones; +1,2%), i entre les dones, els grups que han augmentat són el de les actives de 25 a 54 anys (9.500 persones més; +1,5%) i el de més de 54 anys (5.100 dones més; +6,6%). Cal destacar les intenses disminucions de la població activa femenina de 16 a 19 anys (-12,1%; 8.900 persones menys) i de 20 a 24 anys (-7,5%; 12.300 persones menys). La reducció més pronunciada entre la població activa masculina ha estat la del grup de 20 a 24 anys (9.100 actius menys; -4,6%).

La població ocupada ha augmentat en 18.700 persones (+0,8%) al llarg del primer semestre. Aquest increment de la demanda de treball és inferior al registrat el mateix període dels darrers dos anys: el 1989 la població ocupada va créixer en 109.200 persones (+5,5%), i el 1990, en 71.500 persones (+3,4%). Es confirma doncs, que el canvi de conjuntura econòmica, tal com ja es va palesar el segon trimestre del 1990, està afectant de forma clara i notable el mercat de treball.

En coincidir la disminució de la població activa amb l'increment, tot i que molt moderat, de la població ocupada, l'atur estimat ha davallat en 26.200 persones (-8,1%) entre el quart trimestre del 1990 i el segon del 1991.

Població activa, ocupada i aturada (segon trimestre 1991)

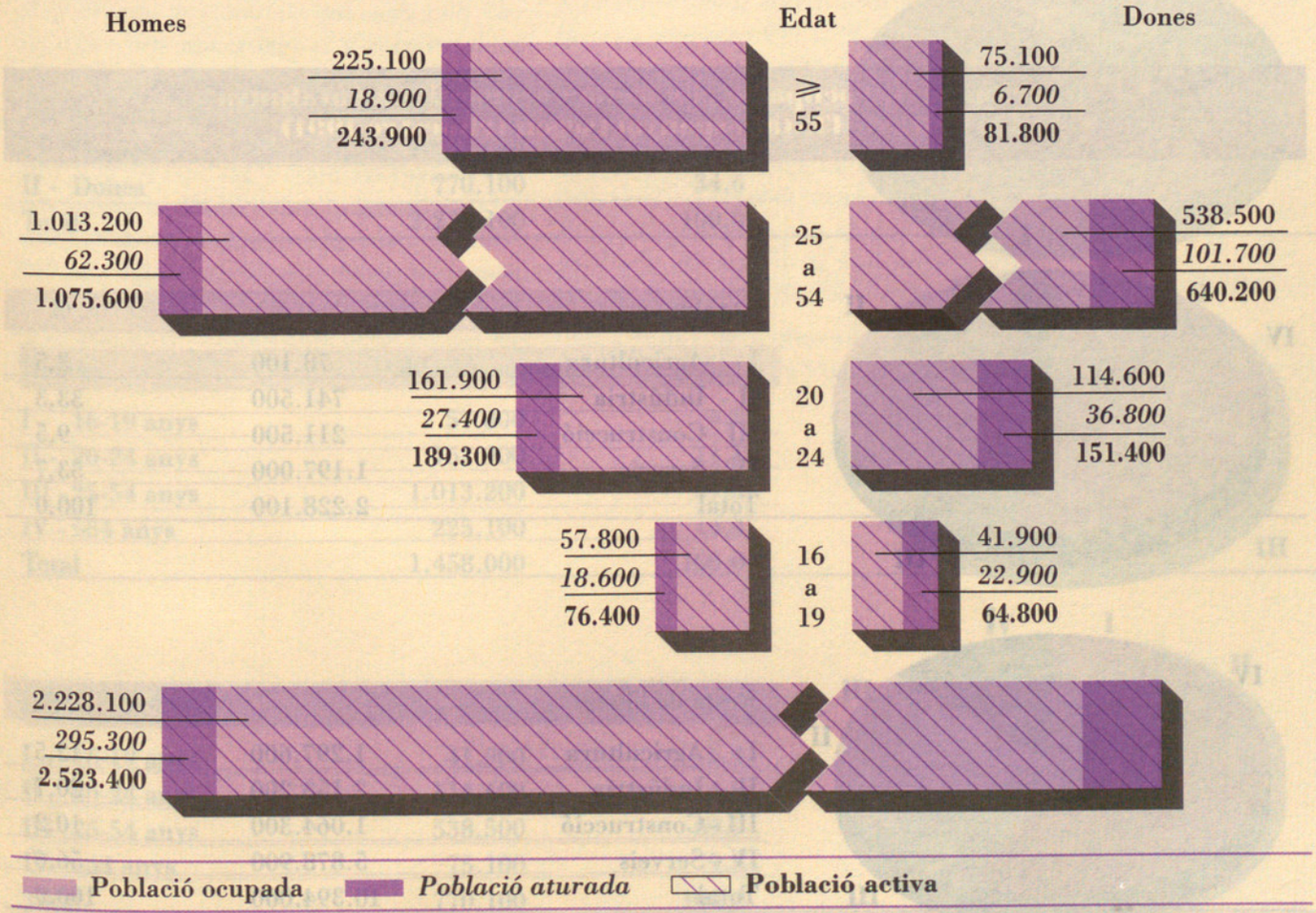

Font: *INE. "Enquesta població activa". 2n. trimestre 1991*

Distribució de l'ocupació per sectors econòmics a Catalunya i a la resta de l'Estat

(Primer semestre del 1991)

La indústria és el sector que ha acusat més nítidament la desacceleració de l'activitat econòmica. Excepte aquest sector, on la població ocupada ha disminuït en 30.500 persones (-4,0%) durant la primera meitat de l'any, la resta de branques d'activitat ha experimentat increments de l'ocupació. Destaca per la seva intensitat, d'un 10,3%, la variació de la construcció (19.700 ocupats més). La població ocupada als serveis ha crescut en 28.400 persones (+2,4%) i a l'agricultura en 1.100 persones (+1,4%). El primer semestre dels anteriors quatre anys, sempre s'havien registrat augments de la població ocupada en cadascun dels tres sectors no agraris.

La participació de la població ocupada industrial sobre el total de l'ocupació ha davallat en 1,7 punts percentuals (del 34,9% s'ha passat al 33,3%), quota que s'han repartit a parts iguals la construcció i els serveis. L'agricultura ha mantingut el mateix pes relatiu.

Pel que fa a la resta de l'Estat, el nombre d'ocupats s'ha reduït en 16.400 persones (-0,2%). L'agricultura, amb 45.900 ocupats menys (-3,4%), i la indústria, amb 35.700 menys (-1,6%), han perdut llocs de treball en termes nets. La població ocupada ha augmentat al sector serveis (57.000 persones més; +1,0%) i a la construcció (8.200 persones més; +0,8%).

En els darrers dotze mesos, les grans diferències existents entre la distribució sectorial de l'ocupació a Catalunya i a la resta de l'Estat s'han reduït una mica. El segon trimestre del 1991, el pes relatiu de l'ocupació industrial era 12,6 punts percentuals més elevat a Catalunya; contràriament, la participació de l'agricultura, la construcció i els serveis en la població ocupada era, respectivament, 9,0 , 0,7 i 2,9 punts percentuals més elevada a la resta de l'Estat.

Distribució de l'ocupació per sectors econòmics a Catalunya i la resta de l'Estat espanyol (segon trimestre 1991)

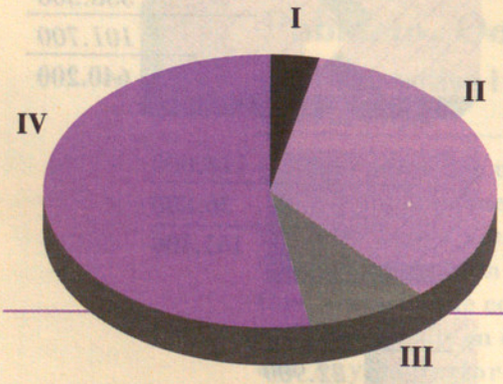

Catalunya		%
I - Agricultura	78.100	3,5
II - Indústria	741.500	33,3
III - Construcció	211.500	9,5
IV - Serveis	1.197.000	53,7
Total	2.228.100	100,0

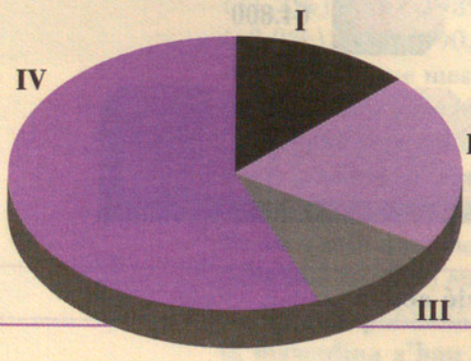

Resta de l'Estat		%
I - Agricultura	1.297.600	12,5
II - Indústria	2.153.200	20,7
III - Construcció	1.064.300	10,2
IV - Serveis	5.878.900	56,6
Total	10.394.000	100,0

Font: INE. Enquesta de població activa.

Població ocupada a Catalunya per grups d'edat i sexe

(Primer semestre del 1991)

Per sexes, la població ocupada ha variat en el mateix sentit que el segon semestre de l'any 1990. En els primers sis mesos del 1991, el nombre de dones ocupades ha augmentat en 18.800 persones (+2,5%) mentre que el d'homes ocupats ha minvat en 200 persones. L'increment de l'ocupació femenina ha estat molt menys intens que els experimentats en el mateix semestre dels dos anys anteriors (el 1989 va créixer un 6,5% i el 1990 un 5,8%); per la seva banda, l'estabilitat de la població ocupada masculina contrasta amb els augments registrats en el mateix període dels darrers dos anys.

Per grups d'edat, l'ocupació només ha crescut entre les persones de 25 a 54 anys (32.500 ocupats més; +2,1%). La disminució més destacada ha estat la dels ocupats de 16 a 19 anys, tant en termes absoluts (8.500 persones menys), com relatius (-7,9%).

Entre les variacions de l'ocupació masculina per edats, cal remarcar la dels mateixos dos grups: el d'ocupats de 25 a 54 anys, en ser l'únic que ha augmentat (14.900 persones més; +1,5%) i el d'ocupats de 16 a 19 anys, en registrar la disminució més intensa (-6,6%; 4.100 persones menys). Els altres dos grups d'edat han presentat reduccions de l'ocupació.

Pel que fa a la població ocupada femenina, tan sols ha davallat la del col·lectiu de 16 a 19 anys (-9,5%; 4.400 ocupades menys). El grup de 25 a 54 anys ha experimentat el creixement més significatiu (17.600 ocupades més). En termes relatius, el grup de dones ocupades de 55 o més anys ha presentat l'augment més destacat (+8,2%; 5.700 ocupades més).

Ocupació a Catalunya per grups d'edat i sexe (segon trimestre 1991)

	Població ocupada	%
I - Homes	1.458.000	65,4
II - Dones	770.100	34,6
Total	2.228.100	100,0

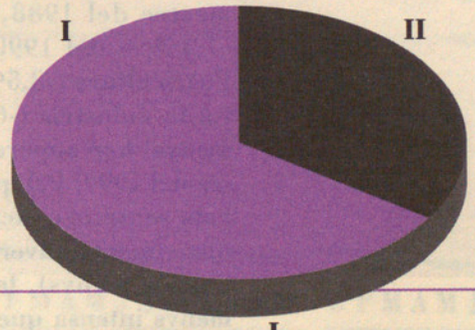

Homes	Població ocupada	%
I - 16-19 anys	57.800	4,0
II - 20-24 anys	161.900	11,1
III - 25-54 anys	1.013.200	69,5
IV - >54 anys	225.100	15,4
Total	1.458.000	100,0

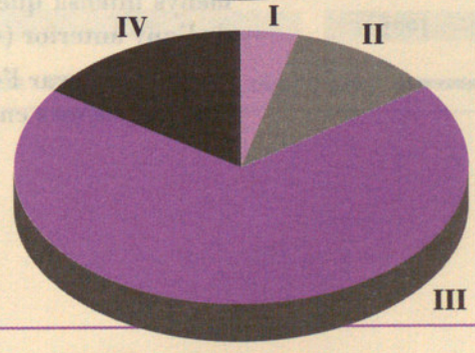

Dones	Població ocupada	%
I - 16-19 anys	41.900	5,4
II - 20-24 anys	114.600	14,9
III - 25-54 anys	538.500	69,9
IV - >54 anys	75.100	9,8
Total	770.100	100,0

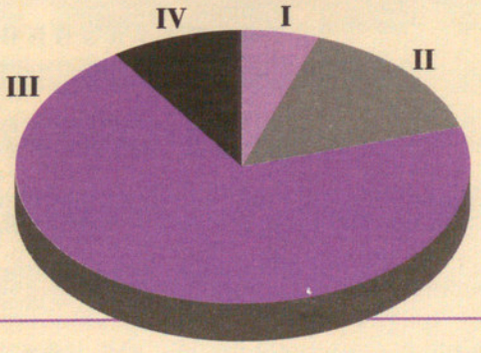

Font: INE. Enquesta de població activa.

Evolució de l'atur registrat per sectors d'activitat econòmica

(Primer semestre del 1991)

En finalitzar el mes de juny, el nombre d'aturats inscrits a les oficines de l'INEM a Catalunya era de 255.403 persones, és a dir, 20.684 aturats menys que el desembre anterior (-7,5%). Aquesta variació ha resultat inferior a les experimentades en el primer semestre dels dos anys anteriors: disminució de 53.285 persones (-14,4%) el 1989 i de 28.664 (-10,0%) el 1990. Dotze mesos abans, el juny del 1990, hi havia 1.742 desocupats més.

Al llarg del primer semestre, l'atur registrat s'ha reduït a totes les branques d'activitat econòmica. La davallada més pronunciada ha estat la del sector serveis, tant en termes absoluts (10.652 aturats menys) com en valors relatius (-9,5%). Cal remarcar l'escassa disminució de l'atur registrat a la construcció (-2,7%; 479 desocupats menys), variació que constrasta amb les del mateix període dels tres anys anteriors (-23,2% el primer semestre del 1988, -21,3% el del 1989 i -7,4% el del 1990). Les disminucions a l'agricultura (-8,5%; 199 persones menys) i a la indústria (-6,4%; 7.558 desocupats menys) han superat les del primer semestre del 1990. Pel que fa al col·lectiu d'aturats sense ocupació anterior, cal consignar que tot i haver minvat un 7,0% (1.796 aturats menys), la reducció resulta molt menys intensa que la del mateix semestre de l'any anterior (-23,2%).

En comparar l'evolució de l'atur registrat per sectors entre el juny del 1990 i el juny del 1991, amb les variacions que va experimentar entre el juny del 1989 i el juny del 1990, es comprova que en els darrers dotze mesos, l'atur ha minvat molt menys que en el període precedent i que en alguns sectors àdhuc ha augmentat. Així, la població desocupada a la indústria només ha disminuït un 1,7% (en el període anterior ho va fer en un 12,2%) mentre que a la construcció i als serveis ha augmentat un 12,1% i un 4,2%, respectivament (en els dotze mesos anteriors, el nombre d'aturats en aquests dos sectors s'havia reduït en un 22,6% i en un 11,1%, respectivament).

Pel que fa al conjunt de l'Estat, l'atur registrat ha davallat al llarg d'aquest semestre en 123.498 persones (-5,3%), reducció molt semblant a l'experimentada el mateix semestre de l'any anterior (-5,4%). Com a Catalunya, s'ha reduït el nombre d'aturats de tots els sectors d'activitat, però, excepte a la construcció, les disminucions relatives han estat menys intenses a Espanya.

En termes anuals, l'atur al conjunt de l'Estat ha minvat tan sols un 2,9% (67.403 desocupats menys), disminució molt inferior a la registrada entre els mesos de juny de 1989 i 1990 (-9,4%). De fet, l'atur ha augmentat en els darrers dotze mesos a la construcció (+0,8%; 1.915 aturats més) i als serveis (+2,1%; 18.027 persones més). Si no es comptabilitza la reducció del nombre d'aturats sense ocupació anterior (-11,4%; 64.019 persones menys), l'atur registrat a Espanya només hauria disminuït en 3.384 persones respecte al juny del 1990.

Evolució de l'atur registrat per sectors d'activitat econòmica (1988-juny 1991)

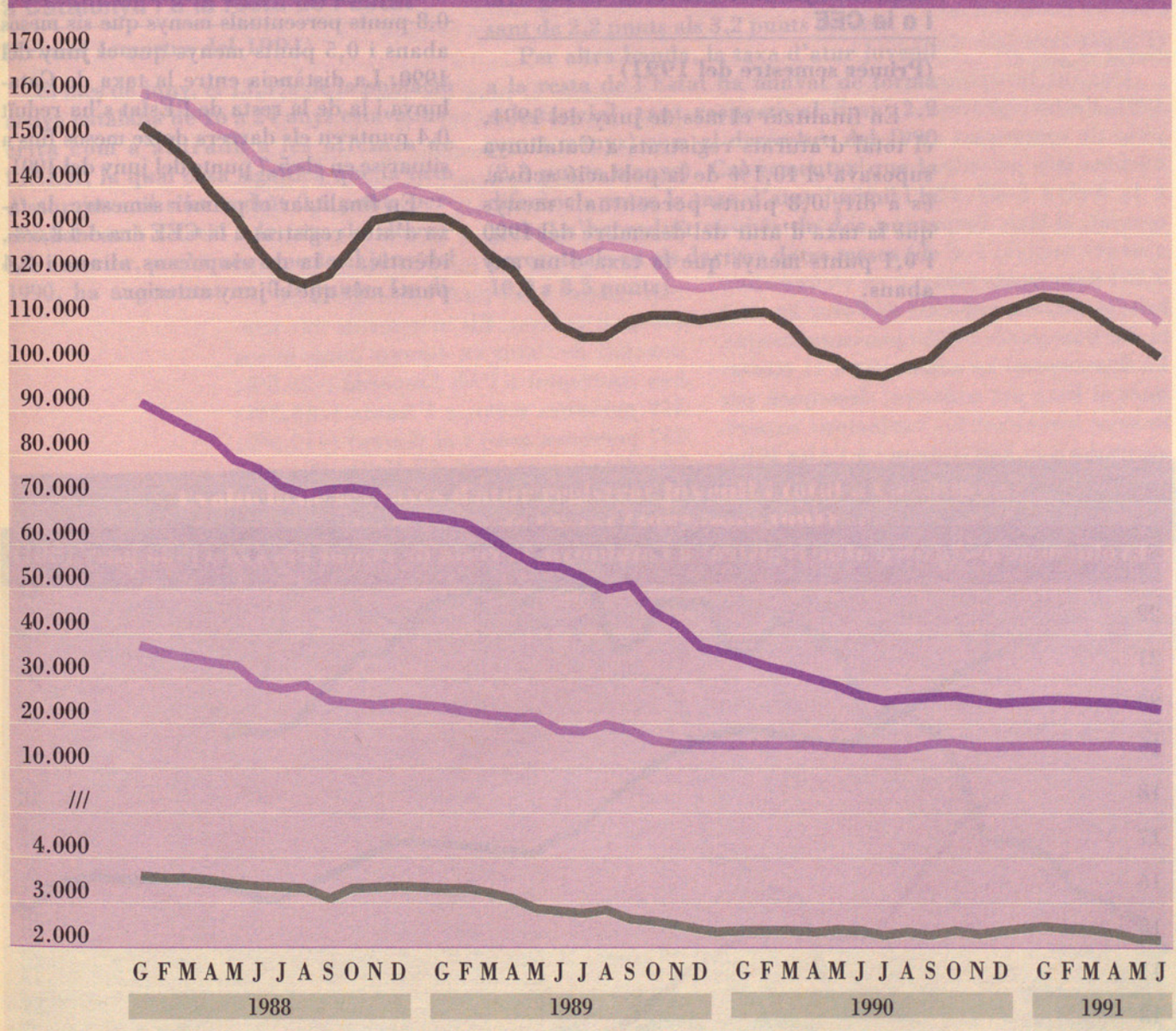

Font: *INEM*.

Evolució de les taxes d'atur a Catalunya, a la resta de l'Estat i a la CEE

(Primer semestre del 1991)

En finalitzar el mes de juny del 1991, el total d'aturats registrats a Catalunya suposava el 10,1% de la població activa, és a dir, 0,8 punts percentuals menys que la taxa d'atur del desembre del 1990 i 0,1 punts menys que la taxa d'un any abans.

Pel que fa a la resta de l'Estat, la taxa d'atur registrat s'ha situat en el 15,8%, 0,8 punts percentuals menys que sis mesos abans i 0,5 punts menys que el juny del 1990. La distància entre la taxa de Catalunya i la de la resta de l'Estat s'ha reduït 0,4 punts en els darrers dotze mesos fins a situar-se en els 5,7 punts del juny del 1991.

En finalitzar el primer semestre, la taxa d'atur registrat a la CEE era del 8,5%, idèntica a la de sis mesos abans i 0,4 punts més que el juny anterior.

Evolució de les taxes d'atur registrat a Catalunya, la resta de l'Estat i la CEE (1988-juny 1991)

	G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	G	F	M	A	M	J
	1988												1989												1990												1991					
CEE	10,9	10,9	10,6	10,2	10,0	9,9	10,1	10,2	10,2	9,7	9,7	9,8	9,9	9,9	9,6	9,3	9,0	8,8	8,8	8,8	8,8	8,6	8,8	8,8	9,0	9,0	8,5	8,3	8,1	8,2	8,2	8,2	8,3	8,3	8,5		8,7	8,8	8,6	8,6	8,5	8,5
Resta de l'Estat	21,6	21,5	21,2	20,8	20,4	20,1	19,6	19,4	19,4	19,6	19,6	19,7	19,6	19,4	19,2	18,8	18,3	18,0	17,5	17,3	17,0	17,1	17,1	17,2	17,3	17,3	17,1	16,9	16,6	16,3	16,0	16,1	16,2	16,6	16,6	16,6		16,6	16,7	16,5	16,3	15,9	15,8
Catalunya	18,4	18,0	17,7	17,0	16,5	15,7	15,1	15,1	15,1	15,4	15,3	15,2	15,0	14,7	14,2	13,8	13,3	12,9	12,4	12,5	12,5	12,2	11,8	11,6	11,6	11,5	11,3	10,8	10,5	10,2	10,1	10,4	10,6	10,7	10,7	10,9		11,2	11,1	11,0	10,7	10,5	10,1

Font: *Enquesta població activa, INE. INEM. Chômage, Eurostat.*

Evolució de les taxes d'atur juvenil a Catalunya i a la resta de l'Estat

(Primer semestre del 1991)

El mes de juny, el 13,3% de la població activa catalana de 16 a 24 anys estava inscrita com a aturada a les oficines de l'INEM, la qual cosa significa que la taxa d'atur juvenil s'ha reduït 0,6 punts percentuals amb relació a la taxa del desembre anterior, però que respecte el juny del 1990, ha augmentat en 0,9 punts. La diferència entre la taxa d'atur juvenil i la taxa global ha crescut en un any, tot passant de 2,2 punts als 3,2 punts actuals.

Per altra banda, la taxa d'atur juvenil a la resta de l'Estat ha minvat de forma substancial, tant respecte al juny (2,9 punts menys) com al desembre del 1990 (2,3 punts menys). Cal esmentar que la diferència entre la taxa d'atur juvenil i la global s'ha reduït en més de dos punts percentuals en els darrers dotze mesos (de 10,9 a 8,5 punts).

Evolució de les taxes d'atur registrat juvenil i total a Catalunya i a la resta de l'Estat (1983-juny 1991)

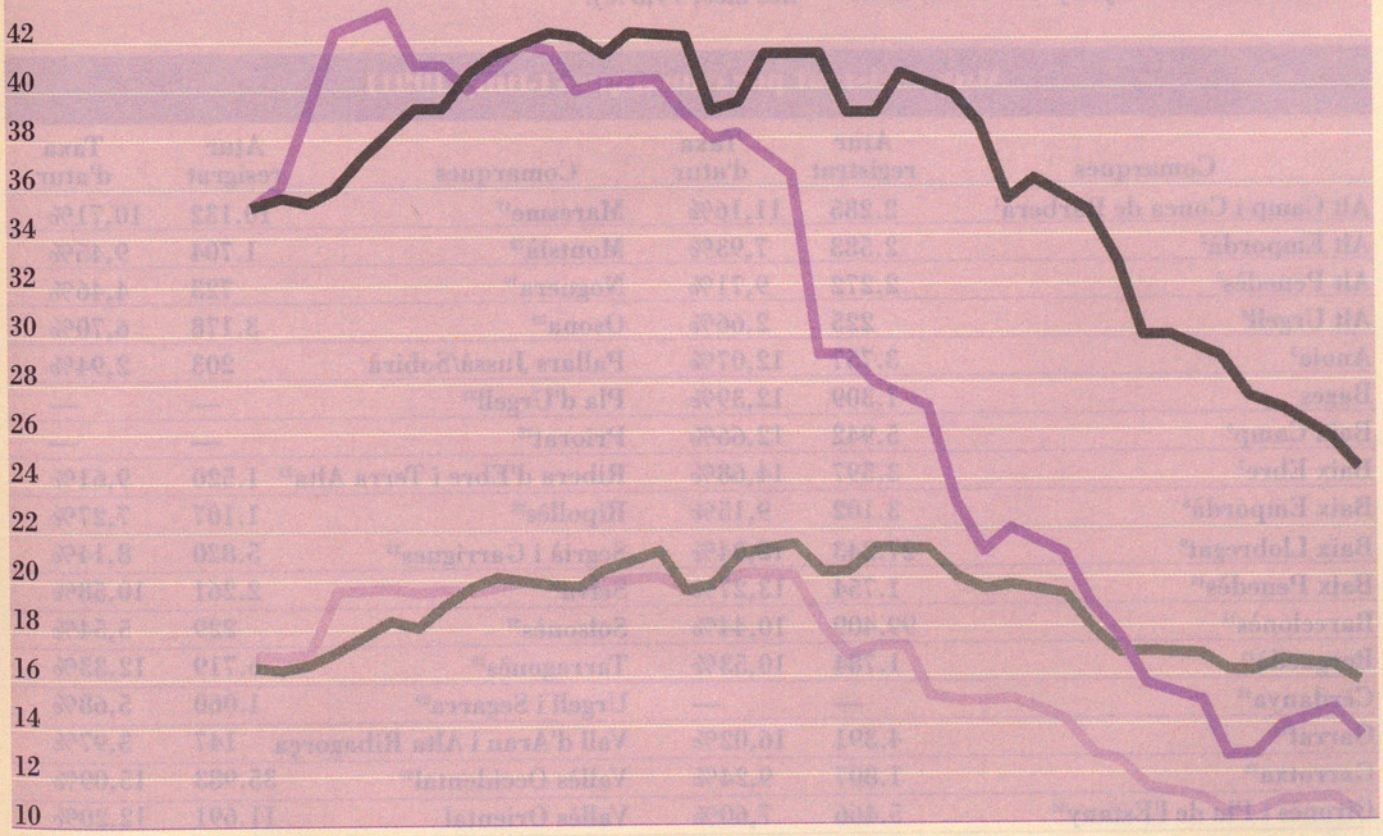

Taxes d'atur	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J	S	D	M	J
	1983				1984				1985				1986				1987				1988				1989				1990				1991	
Juvenil Resta Estat	35,8	35,6	35,9	37,3	39,2	39,1	40,7	41,5	42,2	42,1	41,7	42,3	42,1	39,1	39,4	41,5	41,8	39,0	39,0	40,5	39,9	38,4	35,4	36,1	34,8	33,0	29,8	29,8	28,9	27,2	26,3	26,6	25,7	24,3
Juvenil Catalunya	35,4	36,1	38,8	42,1	43,1	41,4	41,7	40,6	41,9	41,6	39,9	40,8	40,6	37,9	38,0	38,4	36,4	29,1	29,1	28,7	26,9	23,4	21,2	22,1	20,7	18,7	17,7	15,7	14,6	12,4	12,7	13,9	14,7	13,3
Total Resta Estat	16,5	16,3	16,7	17,4	18,3	18,1	19,0	19,8	20,3	19,7	19,6	20,6	21,1	19,3	19,6	21,0	21,5	20,3	20,4	21,4	21,2	20,0	19,4	19,7	19,2	18,0	17,0	17,2	17,1	16,3	16,2	16,6	16,5	15,8
Total Catalunya	17,0	16,8	17,9	19,2	19,4	18,9	19,4	19,3	20,1	19,6	19,6	19,9	20,2	19,4	19,7	20,3	20,1	18,0	17,8	18,3	17,7	15,7	15,1	15,2	14,2	12,9	12,5	11,6	11,3	10,2	10,6	10,9	11,0	10,1

Font: *Enquesta població activa, INE. INEM i elaboració pròpia*

Evolució de l'atur comarcal a Catalunya

(Primer semestre del 1991)

Durant la primera meitat de l'any 1991, l'atur registrat ha davallat a la majoria de comarques catalanes. Les disminucions més accentuades s'han localitzat a la Selva (–47,4%; 2.036 persones menys), al Baix Empordà (–33,4%; 1.555 aturats menys) i al Maresme (–27,6%; 3.859 desocupats menys); en termes absoluts, la màxima reducció de l'atur ha estat la del Barcelonès (4.056 persones menys). La desocupació ha augmentat a 11 comarques al llarg del semestre; destaquen per la seva intensitat les variacions experimentades a la Vall d'Aran i a l'Alta Ribagorça (+50,0%; 49 aturats més) i al Bages (+8,0%; 543 aturats més).

En finalitzar el juny del 1991, la comarca que ostentava la taxa d'atur més baixa era l'Alt Urgell (2,66%) i la que suportava la taxa més elevada era el Garraf (16,02%).

Respecte al juny del 1989, la desocupació també ha minvat a la majoria de comarques. Les reduccions més intenses de l'atur s'han experimentat als dos Pallars (–40,8%), al Montsià (–18,9%) i a Osona (–16,5%). En valors absoluts, cal destacar el descens del Barcelonès (2.539 aturats menys) i del Baix Llobregat (952 desocupats menys). Els increments més pronunciats de l'atur en aquests dotze mesos han correspost a l'Alt Empordà (+28,8%; 578 persones més), a l'Anoia (+25,2%; 757 persones més) i al Garraf (+19,8%; 725 desocupats més). El Vallès Oriental ha registrat el màxim creixement de la desocupació en termes absoluts (995 persones més; +9,3%).

Atur registrat per comarques (Juny 1991)

Comarques	Atur registrat	Taxa d'atur	Comarques	Atur resigrat	Taxa d'atur
Alt Camp i Conca de Barberà[1]	2.285	11,16%	Maresme[17]	10.132	10,71%
Alt Empordà[2]	2.583	7,93%	Montsià[18]	1.704	9,45%
Alt Penedès[3]	2.272	9,71%	Noguera[19]	723	4,46%
Alt Urgell[4]	225	2,66%	Osona[20]	3.178	6,70%
Anoia[5]	3.757	12,07%	Pallars Jussà/Sobirà	203	2,94%
Bages	7.309	12,39%	Pla d'Urgell[21]	—	—
Baix Camp[6]	5.942	12,66%	Priorat[22]	—	—
Baix Ebre[7]	3.597	14,68%	Ribera d'Ebre i Terra Alta[23]	1.520	9,61%
Baix Empordà[8]	3.102	9,15%	Ripollès[24]	1.107	7,27%
Baix Llobregat[9]	27.243	12,04%	Segrià i Garrigues[25]	5.820	8,14%
Baix Penedès[10]	1.754	13,27%	Selva[26]	2.261	10,58%
Barcelonès[11]	99.409	10,44%	Solsonès[27]	229	5,54%
Berguedà[12]	1.784	10,53%	Tarragonès[28]	6.719	12,33%
Cerdanya[13]	—	—	Urgell i Segarra[29]	1.060	5,68%
Garraf[14]	4.391	16,02%	Vall d'Aran i Alta Ribagorça	147	3,97%
Garrotxa[15]	1.807	9,24%	Vallès Occidental[30]	35.983	15,09%
Gironès i Pla de l'Estany[16]	5.466	7,60%	Vallès Oriental	11.691	12,20%
			Catalunya[31]	255.403	10,96%

Cinc comarques, el Barcelonès, el Vallès Occidental, el Baix Llobregat, el Vallès Oriental i el Maresme, apleguen 184.458 desocupats, que en termes relatius representa un 72,22% de l'atur total registrat a Catalunya.

Font: INEM-Juny 1991. Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya. Padró 1986.

1. Inclou dos municipis de la comarca del Baix Penedès, dos municipis de la del Tarragonès i un municipi de la del Baix Camp. 2. Comprèn dos municipis de la comarca del Baix Empordà. A més, part està inclosa al Gironès i Pla de l'Estany. 3. Dos municipis estan inclosos al Baix Llobregat i un municipi al Garraf. 4. Comprèn part de la comarca de la Cerdanya. 5. Dos municipis estan inclosos al Baix Llobregat. 6. Comprèn part de la comarca del Priorat. A més, un municipi està inclòs a l'Alt Camp i Conca de Barberà. 7. Inclou un municipi de la comarca del Montsià. 8. Comprèn un municipi de la comarca del Gironès. A més, part està inclosa al Gironès i Pla de l'Estany, i dos municipis a l'Alt Empordà. 9. Inclou dos municipis de la comarca de l'Alt Penedès, dos municipis de la comarca de l'Anoia i un de la comarca del Vallès Occidental. 10. Comprèn dos municipis de la comarca del Tarragonès. A més, dos municipis estan inclosos a l'Alt Camp i Conca de Barberà. 11. Inclou part de la comarca del Maresme. 12. Comprèn part de la comarca d'Osona. A més, un municipi està inclòs al Solsonès. 13. Part està inclosa al Ripollès i part a l'Alt Urgell. 14. Inclou un municipi de la comarca de l'Alt Penedès. 15. Un municipi està comprès al Gironès i Pla de l'Estany. 16. Comprèn part de les comarques de la Selva, del Baix Empordà i de l'Alt Empordà, dos municipis de la comarca d'Osona i un de la comarca de la Garrotxa. A més, un municipi està inclòs al Baix

Empordà. 17. Comprèn un municipi de la comarca de la Selva. A més part està inclosa al Barcelonès. 18. Un municipi està inclòs al Baix Ebre. 19. Comprèn part de la comarca del Pla d'Urgell i dos municipis de la comarca del Segrià. 20. Part està inclosa al Berguedà, dos municipis al Gironès i Pla de l'Estany i un municipi al Ripollès. 21. Part està inclosa a la Noguera, part a l'Urgell i Segarra i part al Segrià i Garrigues. 22. Part està inclosa a la Ribera d'Ebre i Terra Alta i part al Baix Camp. 23. Comprèn part de la comarca del Priorat. 24. Inclou part de la comarca de la Cerdanya i un municipi de la d'Osona. 25. Comprèn part de la comarca del Pla d'Urgell. A més, dos municipis estan inclosos a la Noguera. 26. Part està inclosa al Gironès i Pla de l'Estany i un municipi al Maresme. 27. Inclou un municipi de la comarca del Berguedà. 28. Dos municipis estan inclosos a l'Alt Camp i Conca de Barberà i dos municipis al Baix Penedès. 29. Comprèn part de la comarca del Pla d'Urgell. 30. Un municipi està inclòs al Baix Llobregat. 31. La taxa d'atur està calculada sobre la població activa del Padró de 1986, a efectes de poder-la comparar amb les de les comarques.

LA gent ÉS LA FORÇA DE CATALUNYA

Generalitat de Catalunya

1

GI
0187
91'